

BORDO SİYAH

DÜNYA KLASİKLERİ - ROMAN

İKİ ŞEHRİN HİKÂYESİ

CHARLES DICKENS

ÇEVİREN: SANİYE GÜVEN

İKİ ŞEHRİN HİKÂYESİ

CHARLES DICKENS

ÇEVİREN: SANİYE GÜVEN

Bordo Siyah

BS YAYIN BASIM DAĞITIM REK. ORG. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
FATİH CADDESİ ALAYBEY SOKAK NO: 28/B ZEMİN KAT
MERTER – GÜNGÖREN – İSTANBUL / TÜRKİYE
TEL: (0212) 505 99 70 (pbx) FAKS: (0212) 505 99 75
MERTER V. D. 187 061 1123 e-mail: bs.yayin@gmail.com
TÜM HAKLARI BS YAYIN BASIM DAĞITIM REKLAM
ORGANİZASYON SANAYİ TİCARET LTD. ŞTİ'NE AİTTİR.
İZİNSİZ KOPYALANAMAZ, ÇOĞALTILAMAZ, KULLANILAMAZ.

CHARLES DICKENS

CHARLES DICKENS (1812-1870): VICTORIA DÖNEMİNİN EN BÜYÜK YAZARI KABUL EDİLEN İN ROMANCI. AİLESİNİN 1824’TE GEÇİRDİĞİ MALİ ÇÖKÜNTÜ, YAZARIN SANATININ VE KİŞİLİ ŞEKİLLENMESİNDE ÖNEMLİ ROL OYNADI. BU DÖNEMDE, İŞÇİ SINIFININ HAYATINI YAKINDAN TA FIRSATI BULDU. SANAYİ DEVRİMİ SIRASINDA GENİŞ KİTLELERİN ÇEKTİĞİ ACILARI VE YOKSU GERÇEKÇİ BİR DİLLE ANLATTIĞI ROMANLARINDA, YOZLAŞAN TOPLUMSAL KURUMLARI ELEŞTİRDİ YÜZYIL İNGİLİZ ROMANININ UNUTULMAZ TİPLERİNİ YARATTI. ROMANCILIĞIN YANI SIRA GAZETECİ YAPTI, POLİTİKA VE TİYATROYLA İLGİLENDİ. ÖNEMLİ ESERLERİNDEN BAZILARI *OLIVER TWIST*, *ANTİKA DÜKKÂNI*, *BİR NOEL ŞARKISI*, *DAVID COPPERFIELD* VE *BÜYÜK UMUTLAR*’DIR.

EDİTÖR

VEYSEL ATAYMAN: 1941’DE İSTANBUL’DA DOĞDU. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ’NDE ALMAN DİL EDEBİYATI VE FELSEFE ÖĞRENİMİ GÖRDÜ. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ MÜTERCİM TERCÜM BÖLÜMÜNDE UZUN YILLAR DERS VERDİ. HALEN AYNI BÖLÜMDE YÜKSEK LİSANS DERSLERİNE GİRİŞ DEVAM ETMEKTEDİR. FELSEFE, SİNEMA VE EDEBİYAT ALANINDA ÇOK SAYIDA MAKALE, DERLEMESİ, TELİF KİTABI YAYINLANDI. ÖZELLİKLE SİNEMA HAKKINDAKİ ÖNCÜ DEĞERLENDİRMELERİ NEDENİYLE HATIRI SAYILIR BİR HAYRAN KİTLESİNE SAHİP OLAN ATAYMAN, ÇEŞİTLİ YERLERDE VE SEMİNERLERLE OKURLARIYLA TEMASINI HEP SICAK TUTTU. BORDO SİYAH YAYINLARI’NIN DİĞER KLASİKLERİ EDİTÖRLÜĞÜ GÖREVİNİ YÜRÜTTÜĞÜ SIRADA ÇOK SAYIDA DÜNYA KLASİĞİNE EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ ÇERÇEVESİNDE ÖNSÖZLER VE NOTLAR YAZDI. YÜZE YAKIN ÇEVİRİSİ YAYINLANDI. 2017 YILINDA DİL DERNEĞİ TARAFINDAN TÜRKİYE’NİN EN PRESTİJLİ ÇEVİRİ ÖDÜLLERİNDEN BİRİ OLAN ASIM AKSOY ÖDÜLÜ’NE LAYIK GÖRÜLDÜ.

ÇEVİREN

SANIYE GÜVEN (ATAYMAN): BİYOLOJİ VE JEOLOJİ ÖĞRENİMİ GÖREN SANIYE GÜVEN HALEN C AFRİKA'DAKİ BERNARD PRICE PALEONTOLOJİ ENSTİTÜSÜ'NDE GÖREV YAPMAKTADIR. PROF. C ŞENGÖR YÖNETİMİNDE HAZIRLADIĞI YÜKSEK LİSANS TEZİ AMERİKAN JEOLOJİ CEMİYETİ TARAFIYLA “BİR GLOBAL JEOLOJİ ÇALIŞMASI” ADIYLA YAYIMLANDI VE GÜNDEME GETİRDİĞİ YENİ “YOK İÇİNŞEHRİ” TEORİSİ DÜNYA BİLİM ÇEVRELERİNDE BÜYÜK HEYECAN YARATTI. BORDO SİYAH İÇİNŞEHRİ HİKAYESİ'NİN YANISIRA TOLSTOY'UN *NNA KARENİNA İVAN İLYİÇ'İN ÖLÜMÜ* KREUTZER SONAT VE ŞEYTAN ADLI KİTAPLARINI ÇEVİRDİ.

REDAKSİYON

OSMAN ÇAKMAKÇI: 1965'TE İSTANBUL'DA DOĞDU. BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ'NDE PSİKOLOJİ, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NDE FELSEFE OKUDU. JAMES JOYCE, KAFKA, JACK LONDON, OSCAR WILDE VE CARROLL GİBİ YAZARLARIN ÇOK SAYIDA ESERİNİ TÜRKÇEYE KAZANDIRDI. RADİKAL GAZETESİNDE ÇALIŞTI. SON DÖNEM TÜRK EDEBİYATININ İLGİYLE TAKİP EDİLEN ŞAİRLERİNDEN BİRİ OLAN C ÇAKMAKÇI, AYNI ZAMANDA ÇEŞİTLİ YAYINEVLERİNDE EDEBİYAT EDITÖRÜ OLARAK YER ALTI EDEBİYAT BAŞTA OLMAK ÜZERE FARKLI ALANLARDA ÖZGÜN PROJELER YARATTI.

TÜRKÇE REDAKSİYON

SÜLEYMAN ASAF: 1950'DE İSTANBUL'DA DOĞDU. SAINT BENOIT LİSESİ'Nİ BİTİRDİKTEN SONRA FRANSA'DA ÖĞRENİM GÖRDÜ. ODA YAYINLARI İÇİN FRANSIZCA ÇEVİRİ YAPTI. GELİŞİM HACHETTE ANSİKLOPEDİSİ YAYIN KURULU ÜYELİĞİ GÖREVİNDE BULUNDU. RADİKAL VE CUMHURİYET GAZETELERİ VE AYRINTI, CAN, İNKILAP VE BORDO SİYAH YAYINEVLERİ İÇİN REDAKSİYON VE DÜZELTİ YAPTI.

TASHİH

ESEN GÜRAY: 1961'DE İSTANBUL'DA DOĞDU. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ESKİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYAT BÖLÜMÜNDEN MEZUN OLDU. 1978 YILINDAN BERİ YAYINCILIK SEKTÖRÜNDE DÜZELTMEN OLARAK ÇALIŞMAKTADIR. GELİŞİM YAYINLARI, SABAH KİTAPLARI VE TURGUT YAYINCILIK'TA UZUN YILLAR ÇALIŞTI. BORDO SİYAH DIŞINDA İŞ-KÜLTÜR YAYINLARI VE CUMHURİYET KİTAPLARINA DA DIŞARIYLA DÜZELTMENLİK YAPMAKTADIR.

CHARLES DICKENS

(D. 7 Şubat 1812, Portsmouth, Hampshire - Ö. 9 Haziran 1870, Gad's Hill, Chatham yakınları, Kent, İngiltere)

Victoria dönemi İngiltere'sinin (1837-1901) en önemli yazarı olarak kabul edilir. Romanlarında Sanayi Devrimi sırasında halkın içine düştüğü yoksulluğu, yaşadığı sıkıntı ve acıları liberal ve insancıl bir bakış açısıyla dile getirmiştir. Dickens, orta sınıf bir ailenin çocuğuydu. Babası deniz kuvvetlerinde muhasebe memurluğu yapmaktaydı, ama sorumsuzluğu nedeniyle Dickens ailesi sık sık ekonomik sıkıntı yaşıyordu. 1824'te ailenin yaşadığı ekonomik kriz, Charles'ın okuldan alınması ve bir fabrikada çalışmaya başlamasıyla sonuçlandı. Babası ise borçlarından dolayı hapse mahkûm oldu. Bütün bu olumsuzluklar Charles'ı derinden etkiledi ve bu dönemde yaşadıkları, kişiliğini ve sanatını biçimlendirdi. Babası hapisten çıkınca yarım kalan eğitimini tamamlayarak bir avukatın yanında kâtiplik yaptı. Ardından gazetecilik yılları başladı. 1834-36 arasında *Morning Cronicle* gazetesinde çalıştı. Bu deneyim, politik fikirlerini oldukça etkiledi. Tiyatroya da büyük bir ilgi duyan Dickens'ın 1833'te çeşitli gazete ve dergilerde ilk deneme ve öyküleri yayımlandı. Bu yazılar 1836'da *Sketches by "Boz"* (Boz'un Karalamaları) adıyla bir araya getirildi. Daha sonra bir yayıncı, Dickens'a o dönemin tanınmış sanatçılarından birinin çizgileriyle bir çizgi roman yazmasını teklif etti ve bu çalışmanın sonucunda, ortaya *Picwick Papers* (Mr. Pickwick'in Serüvenleri) çıktı. Kitap çok beğenildi ve Dickens'ı en sevilen yazarlardan biri yaptı. *Oliver Twist* (1838) adlı romanından başlayarak *Nicholas Nickleby* (1838), *The Old Curiosity Shop* (Antikacı Dükkânı; 1841) ve *Barnaby Rudge*'yi (1841) kârlı olduğu ve yazdıklarına uygun bulduğu için tefrika olarak yayımladı. Amerika'da kaldığı 5 ay boyunca edindiği izlenimleri *American Notes for General Circulation* (Genel Okur İçin Amerika Notları; 1842) ve *Martin Chuzzlewit*'te (1844; 2 cilt) anlattı. Romanlarında Londra'daki yaşamla ilgili ayrıntılı bilgiler de veren Dickens, ilk romanlarından itibaren yozlaşmış kurumları ve toplumsal kötülükleri eleştirilerinin merkezine koymuş, karakter yaratma konusundaki ustalığını kanıtlamıştı.

Dickens'in yapıtlarının bir özelliği de kolay sahnelenebilir nitelikte olmasıydı. Zaman zaman Dickens'ın bir eserinin, Londra'da 20 tiyatrodan birden sahnelendiği oldu. Noel kitaplarının ilki olan *A Christmas Carol* (Bir Noel Şarkısı, 1843; Bordo Siyah Yay.) büyük bir başarı kazandı. Bu kitabın ardından 1867'ye kadar her yıl Noel'le ilgili öyküler, denemeler yazmayı sürdürdü. Daha da popüler olmasını sağlayan bu eserler arasında *The Crimes* (Çan Sesleri; 1845), *The Cricket of the Hearth* (1846), *The Battle of Life* (Yaşam Mücadelesi; 1846), *The Haunted Man* (Lanetli Adam; 1848) ve daha birçok Noel öyküsü bulunmaktadır.

Dickens, bir süre İtalya (1844-45), İsviçre ve Fransa'da (1846-1847) kaldı. 1846'da *Daily News* gazetesini kurdu ve yayın yönetmenliğini yaptı, ama bir süre sonra bu işi bıraktı. 1846-48 arasında tefrika olarak yayımlanan *Dombey and Son*'da (Dombey ve Oğlu) paranın kötülüklerini, mevki hırsını, "saygın" değerleri eleştirirken; erdem, onur, namus gibi ahlaki değerleri, sade, yoksul insanlara özgü nitelikler olarak gösterdi. Bu roman, Dickens'ın romancılığında bir dönüm noktası oldu.

1849-1850 arasında tefrika edilen ve yazarın ilk kez birinci tekil kişi anlatım tekniğini kullanarak daha çok kendi deneyimlerini anlattığı *David Copperfield*, Dickens'ın en çok okunan romanlarından biri oldu. *A Child's History of England* (Bir Çocuğun İngiltere Tarihi; 1851-53), *Hard Times* (Zor Zamanlar; 1854) ve *Great Expectations* (Büyük Umutlar; 1861) adlı yapıtları değişik dergilerde tefrika olarak yayımlandı. Bazı dergilerde çıkan denemelerini *Reprinted Pieces* (Yeniden Basılan Yazılar; 1858) ve *The Uncommercial Traveller* (1861) adlı kitaplarında bir araya getirdi.

Dickens, *Bleak House* (Perili Ev, 1853; Bordo Siyah Yay.), *Hard Times* (1854) ve *Little Dorrit* (Küçük Dorrit; 1857) adlı romanlarında, içinde yaşadığı toplumun karamsar ve kasvetli bir tablosunu çizdi. 1858'den itibaren halkın önünde okuma günleri düzenledi ve kitaplarından okuduğu bölümler büyük ilgi uyandırdı. Bu, hem bir gelir elde etmesini hem de okurlarla doğrudan ilişki kurmasını sağladı.

Our Mutual Friend (Ortak Dostumuz; 1865) ile sınıfsal ve paraya dayalı değerleri sert bir şekilde eleştirdi. *The Mystery of Edwin Drood* (Edwin Drood'un Gizemi; 1870) ise yazarın yarım kalan son romanıdır.

Diğer önemli eserleri

Sketches of Young Gentlemen (Genç Baylar Üzerine Karalamalar; 1838), *Sketches of Young Couples* (Genç Çiftler Üzerine Karalamalar; 1840), *Pictures From Italy* (İtalya'dan Görüntüler; 1846), *The Life of Our Lord* (1934), *Play; and Poems* (1885. der. R. N. Shepherd; Oyunlar ve Şiirler), *Miscellaneous Papers* (1908; der. B. W. Matz; çeşitli yazılar).

ÖNSÖZ

Dickens'in son dönem romanları arasında yer alan *İki Şehrin Hikâyesi* 1859'da Phiz'in illüstrasyonlarıyla yayımlanmıştır. Bu zaman aralığı önemlidir, çünkü Dickens'in dünya çapındaki ününü oluşturup pekiştiren büyük anlatıları (*Pickwick Papers*, 1837; *Oliver Twist*, 1838; *Nicholas Nickleby*, 1839) ile bu roman arasında tam 20 yıl vardır. 1849-1852 yılları arasında tamamladığı *David Copperfield*'in ardından uzun süre düşünmeye ve dinlenmeye çekilen Dickens, 1853 yılından itibaren *Bleak House* (Perili Ev) ile birlikte geç dönem anlatılarını okura sunmaya başlayacaktır. *Little Dorrit* (1857) ve *Great Expectations* (1861) arasına sıkışan *İki Şehrin Hikâyesi*, Dickens'in tek tarihsel romanı olarak onun üretimi içindeki yerini alır.

Gene de Dickens'in, ilk kez 200 sayfalık *Barnaby Rudge*'da, Lord George Gordon'un 1780 yılında Londra Parlamentosu önünde çıkarttığı Katoliklik karşıtı kargaşayı anlatırken tarihsel bir konuya el atmış olduğunu hatırlatmak gerekir. Bu ilk "tarihsel" sayılabilecek romana ilişkin sözleşme, 1838 yılında yapılmış, roman *Pickwick Papers* ve *Oliver Twist*'ten sonra; 1841'de okuyucu ile tanışmıştı.

Akla şu soru geliyor hemen: Dickens 20 yıl önce ele aldığı tarihsel roman türüne niçin yeniden el atma ihtiyacı duydu? Gerçi kırklı yıllardan itibaren merak duyduğu bir konuydu Fransız Devrimi. Paris'te sık sık kalmış, her ziyaretinde devrim üzerine yazılar yazmış olan Fransız tarihçileri ile görüşmeyi ihmal etmemiş, 1845'te Victor Hugo'yu çeşitli vesilelerle sıkça görmüş, ozan Lamartine ve sosyalist Louis Blanc ile tanışmıştı. Gerçi Lamartine ve Blanc, 1789 Devrimi'ni ona doğrudan bir gözlemci olarak anlatamazlardı elbette, ama devrim sonrasındaki çalkantılı yılları, sıkça el değiştiren iktidarları, I. ve II. İmparatorluk dönemini ve elbette 19. yüzyılın ortasındaki durumu tanıtmış olmalıydılar. 1789 Devrimi'nde geçen olaylara karışmış kişilerin özel yaşantıları ve kaderleri konusunda, Dickens bize 1859 basımının önsözünde bilgi verir. 1857 yılında, Wilkie Collins'in hayırseverler kurumu için sahnelenen oyununa çoluk çocuk destek veren Dickens, "The Frozen Deep" (Donmuş Derinlik sayesinde bu öykünün ana fikrini ilk kez kavradığını söyler. ("I first conceived the main idea of this story"). Collins'in, bu dramı Dickens ile işbirliği yaparak yazdığı biliniyor, hatta metnin kimi bölümlerinin Dickens'in kaleminden çıktığına inananlar bile var. Bu oyunun kaynağı, ünlü İngiliz kâşif Sir John Franklin'in (1786-1847) 1845'te yaptığı Kuzeybatı keşif gezisini korkunç sonuçları olmuştur. 138 yolcu ve sivil taşıyan "Erebus" ve "Terror" gemileriyle İngiltere'den yola çıkan Franklin'i en son 25-26 Temmuz'da bir İskoç balina gemisi görür. 1847'den itibaren 1859'a kadar gemilerden hiçbir haber alınamaz. Aynı yıl bulunan notlardan Atlas Okyanusu ile Büyük Okyanus arasındaki Victoria boğazına sıkışan gemide sağ kalanların ölümleri yediği anlaşılır. Sağ kalanlar buzlar üzerinden Amerika'ya ulaşmaya çalışmışlar, ama hayatta kalmayı başaramamışlardı. Collins bu olaydan esinlenmekle birlikte konuyu kendince değiştirmişti. Sevgilisinden karşılık bulamayan bir âşık, rakibini kuzey kutbunun buzları arasından kurtarıp hem sevgilisini hem de rakibini öpüp onları birbirine emanet eder ve ölür. Dickens bu aşk üçgenini Lucie Manette, Charles Darnay ve Sydney Carton ilişkisine dönüştürecektir. Bu üçlü ilişki Dickens'ın romanının kurgusunu öylesine belirlemiştir ki, yazar zaman zaman romanına "Memory Carton" adını vermeyi bile aklından geçirmiştir.

Dickens için böyle bir üçlü ilişkinin güncelliğinin yanı sıra yazarı bu konuya yönelten salt sanatsal düşüncelerin etkisini de unutmamak gerekir. Charles Dickens romanlarını yeni Alman araştırmaları ışığında değerlendiren H. Reinhold (1969), yazarın tarihsel konuya dönüşünü farklı bir kaygının penceresinden açıklamaya çalışıyor. Reinhold'a göre Dickens 1850-1860 yılları arasında derin bir güven krizi yaşamakta, kaygıdan kaygıya sürüklenmektedir. Edebiyatta kazanmaya alışkın olduğu zaferler sürecektir midir, yoksa okuru giderek onu terk mi edecektir? Bu kaygının çok anlaşılır sanatsal bir zemini bulunmaktadır. Dickens 24 yaşında yazdığı *Pickwick Papers*'dan itibaren kendisini izlemeye başlayan okurlarını, esprinin, ince bir mizahın, alayın, insan ruhunun ayrıntılarında gizli olan acı tatlı tatların peşinden sürüklemiş, Bay Micawer'ları Samuel Weller, Pecksniff ya da Bayan Todgers gibi karakterleri, *Bir Noel Şarkısı*'nın unutulmaz cimrisi olan huysuzluğun ve merhametsizliğin prototipi Scrooge'ları okurlarının hayatlarının içine kadar sokmuştu. *Hard Times* (1854) ya da *Little Dorrit* (1857) gibi bunaltıcı, iç karartıcı romanları ondan beklenen şeyler değillerdi. Dickens acıklı bir durumdaydı ellilerin ortasında. Okuru onu tam da Thackeray ve George Eliot gibi büyükler ile rekabet etmesi gereken zamanda terk etmişti. Yepyeni bir atılım yapmalıydı ve bu yeniliğin adı tarihsel bir romandı: *İki Şehrin Hikâyesi*.

Tarihsel roman türü İngiltere'de Sir Walter Scott'un 1832'deki ölümünden sonra da okurunu kaybetmemişti. Bulwer'ın *Pompei'nin Son Günleri* (1835) adlı eseri Avrupa'da büyük bir başarıya ulaşmıştı. Dickens İngiliz meslektaşlarının Fransız Devrimi'ni ele alan romanlarını da okumuş olmalıydı: *Zanoni* (Bulwer, 1842) ve *La Vendée* (Anthony Trollope, 1850).

Ne var ki Dickens'in tarihi roman konusundaki hesabının tuttuğunu ve *İki Şehrin Hikâyesi*'nin ona okurunu geri getirdiğini söylemek zordur. Böylesine önemli ve büyük bir sanat eserinin okurun dikkatinden kaçması ve gereken ilgiyi görmemesi, pek rastlanır bir durum değildir edebiyat tarihinde.

Dickens romanı bitirdiğinde bu metnin elinden çıkmış en iyi anlatı olduğundan kesinlikle emindi (H. Reinhold, *Charles*

Dickens' Roman: A Tale of Two Cities. s. 61). Yazarın kendi düşüncesi elbette tayin edici bir önem taşıyor. Her yazar, her sanatçı ürününü bitirdiğinde havalara girebilir, ölçüyü kaçırabilir; ya da hatta, Kafka gibi, hepsinin yakılmasını istemese bile, bir süre, büyük endişe ve korkulara kapılıp eserini okuyucusuna ulaştırmakta tereddüt edebilir. Ancak dönemin okuru romanı gerek politik gerekse de sanatsal yönden itirazlar ve eleştirilerle karşılaşmış, yanlış anlaşılmalara önyargılar izlemiştir. Hatta 1906 yılında yapılan bir ankette Dickens'ın romanının en sevilen romanlar listesinde yer almadığını öğreniyoruz. (*London Evening News*'un yaptığı bir ankettir bu.) Ancak 1. Dünya Savaşı'ndan sonra bu romana yönelik ilgi artmaya başlamış ve bu ilgi artarak günümüze kadar gelmiştir.

Dickens'in kendi açıklamalarına bakılacak olursa, yazar bu romandaki tarihsel bilgileri Carlyle'nin *Fransız Devrimi Tarihi* adlı çalışmasından almıştır. (Dickens ile Carlyle'in devrime bakışları arasındaki derin farklar konusunda, bkz. G.K. Chesterton'un *Appreciations and Criticisms of the Work of Charles Dickens*, Londra, 1911, s.188) Ancak bu yollama, romanı açıklama konusunda çok az bilgi verebilir bize, çünkü Dickens'ın romanında tarihsel simalar olayların “aktörleri” olarak hemen hiç karşımıza çıkmaz; Mirabeau, Danton ya da Robespierre gibi isimler; Devrim'in filozofları, bu romanda kendilerine yer bulamazlar. Kral'ın Varennes'e yaptığı başarısız kaçma girişimi, Tuileries bölgesine saldırı, 10 Ağustos 1792'de İsviçre muhafız alayının gözden çıkartılması gibi olaylar yazarın ilgi alanının dışında kalır. Bir tek Bastille'e saldırı ayrıntılarıyla betimlenirken Dickens bize daha çok her iki kamptan kurbanları anlatmaya önem verir. Fransız Devrimi'nin olaylarına “alttan” yukarıya bir bakışla anlam vermeye çalışan Dickens, ezilenlerin, aldatılanların, şiddete, zorbalığa maruz kalanların perspektifini öne çıkartırken, bunların dinmeyen öfkelerini, kin, nefret sarmalında şekillenen intikam arzularını romanın motor gücünü oluşturan motiflere çevirir. Devrimin büyük kitlelerini, isyancıları, ayaklanmış halkı sokaklarda yürütmek, bunları düzenli Fransız ordusu ile (gerçekte olmuş olduğu gibi) karşı karşıya getirmek yerine, belirleyici tarihsel olayların yankılarını ya da izdüşümlerini küçük halkalar içine almayı, birkaç temsili kişilik ile, dar alandaki ilişkiler üzerinden, binleri, yüz binleri temsil eden anlatılara girmeyi tercih eder. Bayan Defarge gibi figürler, yazar tarafından iyice stilize edilerek “tipleştirilmiş” ve tarihsel olayların evrelerini yansıtan bir “sondaj aygıtı” gibi kullanılmıştır. (Burada, “tip”-“karakter”-“figür”-“kahraman” vb. gibi bizim edebiyat eleştirimizde ya da yorumumuzda gelişigüzel kullanılabilen roman “öğelerinin” işlevsel olarak birbirinden ayırt edilmesi zorunluluğuna değinmek gerekiyor. “Figür”, yazarın düşüncelerini yüklediği temsili bir stilizasyondur daha çok. Figürün karakter olma özelliği hemen hiç yoktur. Figür fikir, duruş, tavır temsilcisi olarak öne çıktıkça, onun karakter olma özelliği geriler. Örneğin Brecht tiyatrosunun insanları, tarihsel rolleri paylaşmış figürler olarak anlaşılabilirler. Thackeray'ın *Barry Lyndon*'ı, Stanley Kubrick'in sinema uyarlamasında, bizi tarihsel bir süreç içinde alt sınıflardan aristokrasiye taşıyan bir başka figürdür. Kişisel karakteri, sınıfsal temsilinin gerisinde yok olup gider. “Tip” ise, “figür”e yakın bir edebiyat ögesi olarak, temsilden çok, okuru kendi bilinci üzerinden “baktıran” bir stilizasyondur. Örneğin tarihsel bir romanda, “tip” bizi, şimdiye, geleceğe ilişkin düşünceleriyle yönlendirir. Onun bilinci ve bakışı, bu işlevi için yeterlidir. “Karakter” ve “kahramanda” ise, iyi-kötü özellikleri, ruhsal-psikolojik boyut belirleyici olmaya başlar.) Bayan Defarge dar anlamda da olsa bir “tıptır” herhalde. Elbette Dickens romanlarında “tipler” mi, yoksa “karakterler” mi işlevsel öğeler, bunu ayrıca edebiyat alanının tartışmasına bırakmak lazım. Onun insanların, hatta bütün önceki romanlarındaki alt sınıfların, sokak insanlarından, küçük burjuvalardan hırsızlara, mezar soyguncularına kadar hepsinin, “stilizasyondan” nasiplerini aldıklarını söylemek mümkündür belki. Hatta romandaki kişilerden sadece Sydney Carton ve Doktor Manette'ı karakter olduğu, bütün diğer kişilerin ise tip olduğunu söyleyen yorumlar da vardır.

Bu romanda, tematik kaygılar dolayısıyla, onun eski romanlarındaki o mizahi tipler, eğlendirici, güldürücü yan olaylar kaybolmak zorunda kalmışlardır.

Romanın eylemi düz bir gelişme izler. Başlangıçta İngiltere'den Fransa'ya gelen iki kişi, olayların gelişmesinde omurga görevi yapacaklardır. Bunlardan biri yıllardır Tellson Bankası'nda çalışan, işi dolayısıyla sık sık Londra ve Paris arasında yolculuk yapan yaşlı Bay Lorry, diğeri ise seneler önce küçük bir kızken kucığında Manş Denizi'ni geçerek İngiltere'ye getirdiği genç Lucie Manette'tir.

Dickens okura, Doktor Manette ya da Darnay ailesi uğruna hayatını veren Sydney Carton, meyhaneci Defarge ya da casu Solomon Barsad gibi alabildiğine karmaşık bireyleri çizerken, sosyal yapının tek tek zümrelerini, kastlarını da karşımıza koyar. Asalak saray aristokrasisinin ayrıntılı bir betimlemesini yapma fırsatını monsenyörün bir davetinde kullanır Dickens: Askeri bilgiden yoksun subaylar, gemiler hakkında hiçbir bilgisi bulunmayan deniz subayları, kamusal hizmetten bihaber bürokratlar, dar kafalı, dillerinden zehir fişkıran, küstah, akıllarını tensellikle bozmuş din adamları, mesleğine uygun olmayan bir sürü insan. Her şeye devrim sırasında olduğu gibi sonrasında da kayıtsız kalmış, can sıkıntısından patlayan beyler.

Dickens dikkatleri özellikle kırsal kesim aristokrasisi ile köylüler ve proletarya arasındaki ilişkilere çevirirken, Paris'in orta sınıfı, yani burjuvalar yazarın anlatıcı ilgisinin dışında kalır.

Dickens'in çok az sayıda temsili kişiyle bir “devrim tiyatrosunun” sahnesini doldurma başarısı insanı şaşırtabilir: Tellson Bankası'nda ulaklık yapan, geceleri ise gizlice mezarları açan Jerry Cruncher; kızıl saçlı, zayıfça, orta yaşlı, Fransız haya tarzını ve Devrim'in sert karakterini kavrayamayan bakire Bayan Pross ve bu dehşet ve korku döneminin adeta dişi şeytanı gibi

gösterilen, elinden düşürmediği örgüsüyle Bayan Defarge; bütün bir soylu sınıfın gaddarlığının ve asalaklığının temsili, acımasız aristokratların prototipi olarak seçtiği, çalıştırdığı köylü ve hizmetlilerin canına okuyan, arabasıyla ezdiği çocuğu umursamayan marki... Aslında az ileride sözünü edeceğimiz, metnin yapısal gerilimini oluşturan çelişkiler ya da daha doğrusu ikilemler yumağı, markiyle karşımıza aristokrat-alt sınıflar çelişkisi olarak çıkar. Bu ikilem, sözü geçen “İki Şehir” için de geçerlidir. Yazar “Acaba bu devrim niçin bu şehirlerden birinde oldu da ötekinde olmadı?” diye sorar sanki. Romanın her tipini her iki şehirde de çizerek bu karşılaştırmayı yapmamıza yardımcı olmak mı istemiştir?

Gerçekten de İngiltere ile Fransa arasında sınıfsal ilişkilerin topluma yansıması bakımından önemli farklar bulunmaktadır. İngiltere’de Sanayi Devrimi’ni destekleyen adımlar ve buluşlar Aydınlanma’yı bir bilimsel hareket olarak öne çıkartırken, Fransa’da çıkarları sarsılmaya yüz tutmuş aristokrasi ile burjuvazinin arasını gittikçe daha fazla açmıştır. Aydınlanma hareketi, Fransa’da bilimsel-teknik bir ilerlemeden çok siyasal ve ideolojik düzlemde bir değişimin adıdır. Özellikle aristokrasinin (ve monarşinin) destekleyicisi klerikal sınıf, 1700’lerin ortasından itibaren burjuva aydınlarının, edebiyatçıların hedefi haline gelmiştir. Öte yandan Fransa’da aristokratların çalışarak, ticaretle ya da tarımla uğraşarak gelir edinmeleri aristokrasinin geleneğine aykırıydı. Sonuçta Fransız soylularına biricik uğraş alanı olarak politika, yani bürokrasi işleri kalıyordu. Bu da aristokrasi ile yönetimin özdeşleşmesi demektir. Burjuva sınıfının gelişmesi, orada, mantıken aristokrasinin, soylu sınıfın yoksullaşması ile ters orantılı bir sürecin adıydı. İngiltere’de ise, sokakta eldivenlerini çıkartıp halktan kimseler ile boks yapan aristokratlara bile rastlandığını biliyoruz. Orada soylu sınıfın “ticaretini” engelleyen bir gelenekten söz edilemeyeceği için, burjuvazi ile soylular arasındaki gerilim Fransa’dakinden farklı, daha yumuşak bir niteliktedir. Fransa’da gelişmeler, burjuvazinin halkı da arkasına alarak Devrim yapmasına yol açmış, yeni sınıf, soyluları imtiyazlarından arındırıp (en azından başlangıçta) toplumsal yapıya radikal bir müdahalede bulunmuştur. Dickens Fransız aristokrasisi ile İngiliz aristokrasisi arasındaki farklılıkları hem de Devrim’den yaklaşık yetmiş yıl sonra anlatmak istercesine karşımıza imtiyazları tehlikede zorba bir sınıf çıkartır. Kendi ritüelleri içinde hapsolmuş bu sınıftan, Devrim fikirlerinden etkilenmiş yeğen Darnay’yı marki olan amcasından ve amcasının ikiz kardeşi babasından ayırarak onu İngiltere’ye yollar yazar. Dickens, aslında bir aristokrat olan Charles Darnay’ın bir burjuvaya dönüşmesinin mümkün olduğunu göstermek istercesine, onu sınıfının maddi zenginliklerinden arındırır; C. Darnay mülkünden vazgeçer, kendi entelektüel birikimiyle yaşayacağı değişimin önünü açmak için “kökeninden” kopar. Romanda imtiyazları tehlikeye girmiş zorba marki, kentteki sarayında ve kırsaldaki malikânesinde, bir tür cehenneme kapanmış günahkâr gibidir. Özellikle kırsalda yarı aç yarı tok çalışan, açlıktan ölünce geride bıraktıkları dul eşlerinin mezarları üstüne odundan derme çatma bir haç dikmesine bile izin verilmeyen bu insanlar, kırsal aristokrasinin gaddarlığını ve yeni bir düzende var olma hakkını yitirmişliğini göstermek bakımından hayatlarıyla, yaşadıklarıyla birer belge sunarlar. Markinin “çökmekte” olan şatosu, har vurup harman savurduğu zenginlik, kötü yönetim, şantaj, borç, tefecilik, baskı, açlık, çıplaklık ve acının oluşturduğu “cehenneminin” çökmekte olan duvarlarıdır adeta. Gerçi iki ülkenin ya da bütün bir Avrupa ülkesindeki aristokratların kimi ayırt edici özelliklerinin farklılığına rağmen, bu sınıfın genelde tarihsel ömrünün dolduğu gerçeği değişmez. Yukarıda sözünü ettiğimiz *Barry Lyndon*’da, Thackeray, genç Barry’de, İngiliz aristokrasisinden Bayar Lyndon ile evlendikten sonra, karanlık, yüksek duvarlı mimarilerin içinde bir tür ölüme yatmış, kendi sınıfının portresi olup donmuş bir aristokrat tablosu çıkartır karşımıza. Yıl 1789’dur; aristokrasinin en azından resmen tarihe gömülme saati çalmıştır. Romanı sinemalaştıran Kubrick de bize, pudralı solgun yüzleri, rimelli kirpikleri, ölü bakışlarıyla kendi cehennemine kapanmış bir sınıfın “requiem”ini dinletir adeta. Dickens’ın markisinde temsil edilen aristokrasi ile Thackeray’nin aristokrat sınıfı, birbirini tamamlayan iki portre oluştururlar.

Dickens’in kavrayabildiği kadarıyla kent proletaryası aç bir sürü olarak çıkar karşımıza. Açlık ve temel doğal ihtiyaçlar, onların yönetilmelerini kolaylaştırmıştır. Açlıktan ölen köpeklerin etlerinden yararlanmak bile mümkün değildir. Yelkenini değişen rüzgâra göre çevirenler bulunduğu gibi, casusların ağına düşmeyen dikkatli kimseler de vardır.

Romanın anlattığı öykü, yazarın usta kalemi sayesinde inandırıcılığını pek yitirmeden bizi sona kadar götürür. Başta da belirttiğimiz gibi, öykünün omurgasını ve dramasını oluşturan yer değiştirme olayını Dickens, Wilkie Collins’ten almıştır. Sevddiği kadını “öteki” adamla birlikte yollarken kendisi ölüme giden ya da geride (belirsizlik içinde) kalan, seven adam motifi, en son ünlü *Casablanca* filmine kadar uzanabilir. Köklerini barok dramalarında ve Shakespeare’de bulabileceğimiz fedakâr âşıklar motifi, aslında romantik dönemin ardından, modern okur için inandırıcılığını ve etkisini yitirmiştir. *Casablanca*’da, kendisinden politik bakımdan daha yararlı olabilecek öteki adamın önünü açma kaygısı, tematiğin romantik boyutunu ortadan kaldırmış, anlatıya politik bir zemin sunmuş gibidir.

Öte yandan bu pek inandırıcı olmayan olayın gerisinde bizzat yazarın kişisel yaşantısının izdüşümünü bulmak mümkündür. Ellili yıllarda Dickens’ın, “Donmuş Derinlik” oyununda rol almış ünlü aktris Ellen Ternan’a duyduğu büyük aşk, yazarı darmadağın etmeye yetmiştir. Karısı ile sevgilisi arasına sıkışıp kalan Dickens, sonunda (1858) boşanır; 1859’da ise *İki Şehrin Hikâyesi* ortaya çıkar.

Evet zayıf bir öyküdür anlatılan. Yazarın Fransız Devrimi’nin seyriyle ve aşamalarıyla, belirleyici simalarıyla gerektiği kadar ilgilenmemesi, Fransa’nın yaşadığı en büyük bunalım dönemini ve Devrim’i merkezine almış tarihsel bir romanın

başarıya ulaşmasını önleyecek ciddi bir zaaf mıdır? Ayrıca *İki Şehrin Hikâyesi* adlı tarihsel bir roman yazmaya kalkan bir yazarın, bu iki şehri, büyük, canlı bir organizma olarak karşımıza çıkarmasını beklemek hakkımızdır. Oysa Dickens’ın böyle bir “derdinin” olmadığını söylemek hiç de zor değildir. Yazar bize bölük pörçük parçalarıyla, anlık görüntüleriyle bir şehir sunar. Araştırmaların tartışmasız bir şekilde ortaya koyduğu gibi, roman kişilerinin oturdukları semtler, sokaklar, kenar mahalleler, St. Antoine’ın banliyösü, Soho, Louis Sebastian Mercier’nin 1781’de yayımlanmış olan iki ciltlik “Tableau de Paris”inden yararlanılarak anlatılmışlardır. Paris’in gündelik hayatının adeta genel çekimi gibi bir şey olan bu eser, ilk gazete röportajcılarının biri sayılan Mercier’nin gözlemlerine dayanmaktadır. Dickens’ın didik didik ettiği bu metinlerde 2-3 sayfa, ayakkabıcılar, stilistler, hizmetçi bulma büroları, Bastille ve sucular; ebeler, sıçanlar ve çöpçüler anlatılmaktadır. Küçük insanlar, bunların arasındaki ilişkiler, berbat yaşama koşulları; kısacası Dickens’ın arayıp da bulamadığı her şey orada yer almıştır. 1834-35’te ise Balzac’ın *Altın Gözlü Kız*’ı, Paris hayatının Dantaesk bir görünümünü sunan bir metin olarak elbette Dickens’ın gözünden kaçmamış olmalı.

Olaylara Doktor Manette’in girmesiyle tarihsel roman psikolojik bir romana doğru gelişir, az çok derinlik kazanır. Politik olayların parçaladığı bir toplumun ürkütücü hali, akli dengesi gidip gelen bir doktorun, önemli bir kişiliğin ruhsal parçalanmışlığında karşılığını bulur. Doktor Manette’in ruhsal-zihinsel sarsıntısının tablosunu çizen Dickens’ın dönemin psikiyatrisinin bilgilerine ne kadar dayandığını, hastalık betimlemelerinin nereye kadar kendi gözlemlerinin sonucu olduğunu çıkarmak güçtür. Ancak Doktor Manette’in hastalık belirtilerini Dickens’ın kaleminden çıktığı biçimiyle inceleyen kimi uzmanlar, yazarın dönemin psikiyatrisinin henüz ulaşamadığı kimi bulguları tespit ettiğini ve onlardan oldukça önde olduğunu görmüş, çalışmalarında Dickens’ın metninden alıntılar yapıp tespitleri ciddi ciddi değerlendirmişlerdir. Romanda anlatılan belirtiler, yıllar sonra belli başlı bazı hastalık durumlarının tipik dışavurumu olarak kabul edilmiştir. (H. Reinhold, *Dickens’in Ruhsal Hastalıkların Durumuna İlişkin Tespitleri*, s. 82).

Kısacası, Doktor Manette’in hastalık belirtisinin tasvirleri bugün 130, 140 yıl sonra bile okura hâlâ ikna edici gelmektedir. Hastaya, kendisinden söz ederken 3. kişiden söz eder gibi konuşma fırsatı veren, böylelikle itiraflarını kolaylaştırmayı uman Bay Lorry, büyük Rus romanlarının dönemin psikiyatrisini aşan adımlarını Dickens’a da attırmış oluyor.

Roman yayımlandığında Dickens’ın karşı karşıya kaldığı itirazlardan biri de edebiyat kompozisyonunun kurallarını tamamen bir yana bırakmış olduğu şeklindeydi. Roman iki düzlemli bir yapı oluşturuyordu: [Yayınevimizden çıkan kitaplara ait daha önceki önsözlerde de açıkladığımız] bir “çerçeve eylem” öteki eylemleri/olayları kapsıyordu. Okur yan olayların asıl ana eylem çatısı ile ilişkisinin gelişigüzel kurulmuş olduğunu düşünüyordu. Bunun kararı da her zaman okurun olacaktır. Ancak eylem çatısı öylesine bilinçli ve ustaca kurulmuştur ki, birçok olay yazar tarafından karanlıkta bırakılıp romanın sonuna doğru adım adım açılacaktır. Polisiye türünün tekniğidir bu ve gerilim yaratmanın en bilinen yollarından da biridir.

Dikkatli okur romanın sadece İngiltere-Fransa, Paris-Londra gibi karşılıklı kutuplar üzerine kurulmakla kalmayıp, bu “zıtların birliği” yönetiminin, öteki deyişle “antitetik” yapılanmanın metnin daha ilk paragrafından başlayıp hemen hemen bütün roman boyunca korunduğunu görecektir: Aristokratlar ile burjuvalar arasında, her iki şehrin soylularının arasında, zengin ile yoksul arasında, kent ile kırsal arasında, çalkantıların ortamı ile huzurun ortamı arasında ortaya çıkan zıtlıklar, en küçük ayrıntılara kadar yayılır.

Böyle zıtlıklar üzerine kurulu “antitetik” anlatının, epik akışın (anlatının akış hızının) gerektirdiği özellikleri zedelediğini düşünmek mümkündür. Oysa, aynı soydan, zümreden, meslek ve yaş grubundan kişileri birer zıtlıklar birliği olarak anlatmak (romandaki Sydney Carton-Charles Darnay, Bayan Defarge-Lucie Manette ve Bayan Pross zıtlıkları gibi) 1850’li ve 60’lı yıllarda çok sevilen bir anlatım tarzıydı. Dickens bu yöntemi *David Copperfield* ve diğer birçok romanında daha (Dora-Agnes bağı) kullanmış, Balzac ise biri mutlu biri mutsuz iki kadının karşılıklı mektuplaşmalarında bu tekniğe başvurmuştu: *İki Gelinin Hatıraları* (1841-1842). Tolstoy’un *Anna Karenina*’sında Anna ile Kitty arasında da böyle bir zıtların birliğini bulmak mümkündür (1873). Ünlü Fransız ressam Edgar Degas’nın 1860-1870 arasındaki hemen bütün portrelerinde iki kardeş, iki dost çıkar karşımıza. Bu türden zıtlıklarla insan karakterini ortaya çıkarmak ressama önemli bir yöntem olarak görünmüştür herhalde.

Dickens’in farkı, anlatının akışını bozmadan zıtlıkları kentlere, ülkelere kadar yaymış olmasıdır. Bir kentten ötekine sıçrarken ortaya çıkan kopuklukları ise, mecburen “sineye çekmiştir” yazar.

İki zıtlığı karşı karşıya getiren birinin, bu zıtların birliğinin karşısında nerede durduğunu bilmesi şarttır. Sadece Dickens’ın değil, olup biten üzerine söz söyleme hakkını kendinde gören her anlatıcının ya da düşünürün, böylesine büyük tarihsel olayların üzerinde, yansız, salt gözlemci bir konum oluşturması düşünülemez. Yaşanan tarihsel olaylar en azından Batı dünyasına etkileri bakımından karşılarında tarafsız kalınmayacak ve bir anlatının salt malzemesine indirgenemeyecek kadar yoğun ve büyüktürler. Ne var ki Fransız Devrimi’nin kendini bir şu yönüyle bir bu yönüyle göstermesi gibi, Dickens’ın da Devrim karşısındaki düşünceleri sabit olmaktan uzaktırlar. Elbette Dickens, 1850’lerin Avrupası’ndan geriye bakarken, politik çalkantıları, bir iyi-kötü çatışmasına, bir tür siyah-beyaz kutuplaşmaya indirgeyemezdi. Daha birinci bölümde her iki ülkede de

işe yaramaz, hiçbir şeyden anlamayan kralların iktidarda olduklarını söylemesi boşuna değildir. Her iki ülkede de düzen “Allah’a emanettir”, kamusal alan her türlü koruma önleminden yoksun; soygun, gasp, şiddet günlük hayatın alelade parçasıdır. Acımasız bir hukukun kıyım mekanizması, her iki ülkede de cellatlara “tatil” yaptırmamaktadır. İngiliz aristokrasisinin temsilcileri, bütün muhafazakâr çevreler, Dickens’ın romanını okuyunca ayaklanmış, Fransa’daki devrimi krallık rejiminin ve onunla özdeşleşmiş aristokrasinin aymazlıklarına ve haksızlıklarına bağlamasını, aristokrasinin imtiyazlarını sömürü doğrultusunda kullanmasını, asalak ekonomisini temel neden olarak göstermesini şiddetle kınamışlardır. Romanda yazarın bir bölümden ötekine gösterdiği dönüşümler, kamuoyunun gözünden kaçmıştır; çünkü anlatıda Devrim rayından çıkıp “kendi evlatlarını” bir ejderha gibi yutmaya başladıkça İngiltere o ölçüde barışın, huzurun ülkesine dönüşür. Paris’te bir şubesi olan Tellson Bankası, mal varlıklarını Devrim’den önce yurt dışına (Londra’ya) çıkarıp çıkarmadıklarına bakmaksızın göçmenleri kabul eder. Fransa hesabına casusluk yapmakla suçlanan Charles Darnay, özgür ve tarafsız bir mahkemede beraat eder. Darnay’ın Paris’te iki kez karşısına çıktığı mahkemenin temsil ettiği adalet sistemine zıt bir sistemdir bu da.

Başlangıçta önemsiz bir yan figür gibi görünen Bay Lorry’nin dürüstlüğü, adilliği ve görev ahlakı, onu gittikçe romanın merkezine doğru taşıırken, bu İngiliz de Fransa’ya karşı bir başka olumlu karşıtlık olarak belirir.

Özgürlüğün ve adaletin, mutluluğun ve barışın kalesi olan İngiltere. Bu Victorian İngiltere görünümü, Dickens’ın sonlara doğru iyice belirginleştirdiği İngiltere tablosunun yansımasıdır. Mutlu bir sona yaklaştıkça, o bizi baştan beri boğmuş olan üzücü, meşum, kötü sahneler ve olaylar, “gemiden suya atlamışçasına” geride kalırlar.

Semboller-Leitmotifler

Dickens’in anlatısında “sembollere” rastlamıyoruz. Ne dinin ne de ilkçağın çoktanrılı ya da inançsız döneminin sembolleri yer almaz anlatıda. Ancak yazar, metnin ana fikrini, düşünce yapısını dokuyan çok sayıda “leitmotif” kullanmaktan da geri kalmamıştır. Gündelik hayatın sıradan nesneleri, özellikle de Defarge’ın elinden düşmeyen “örgüsü”, insanları bekleyen kötü günlerin leitmotifi olarak sıkça karşımıza çıkar. Devrim’den önce ve Terör Devri olayları boyunca kasanın başından ayrılmayan Bayan Defarge, girip çıkan müşterileri kontrol ettiği gibi, giyotinin sehpası başında, sepete yuvarlanan başlara sevinip durur; celladın çalışmasına gözcülük eder. Aristokrasinin kötülükleri, halkın ezilmesi, haksızlığın ağır baskısı altında kıvrınması, intikam ve kin duygularıyla harmanlanıp Bayan Defarge’ın örgüsünü dokurlar.

İç karartıcı şiddet ve dehşet olaylarına bizi hazırlayan, sezgilerimizi karanlık âlemlere yönlendiren, sembolik gücü yüksek motiflerdir bunlar.

St. Antoine’da daha ilk anda bir şarap fıçısı yere yuvarlanıp parçalanır. Kentin bu bölgesi, asıl eylemlerin sahnesi olmak üzereyken sokağa yayılan şarap, dökülecek kanların habercisi bir motiftir. Alaycının (ya da kâhinin) biri duvara şarapla “Kan” yazar. Birkaç yıl sonra, aynı sokakta kan bu şarap gibi akacaktır.

Ama belki de en etkili motif ya da sembol, Doktor Manette’in 18 yıl süren tutsaklık döneminden sonra travmatik bir şekilde edindiği işi için kullandığı ayakkabı tezgâhıdır. Doktor, geçmişini hatırlatan bir olayla karşılaştığında hastalık etkisini gösterir, hemen ayakkabı tezgâhına sarılır. Hastanın görünürde iyileştiğini düşünüp tezgâhı parçalatmış olan dostları bu hastalık dönemlerinde iyice çaresizleşirler.

Başta aristokrasiden söz edip İngiliz ve Fransız aristokratlarını karşılaştırırken, sözü Thackeray’ın *Barry Lyndon* romanına ve bu romanın Kubrick tarafından yapılmış filmine getirmiştik. Orada özellikle ikinci bölümde, aristokrasinin malikâneleri yüksek, karanlık odalarıyla, isli mumlarıyla, loş ışıklarıyla bir tür mezarlığı andırırken, bizzat kişilerin görünümüleri de “ölümü” çağrıştırıp durur, demiştik. Dickens’taki markilerin şatosu benzer bir sembolüğün de biçimini oluşturur. Hantal, taştan, soğuk, kasvetli bu bina, önünde onu taş bir terasa bağlayan taş döşenmiş bir avluyla sınırlanmıştır. Taş/mermer heykeltikler, çiçekler, mermer aslan başlarının altındaki gene mermer insan başları, taş kesmiş bir sınıfın, aristokrasinin sembolüyseler, yılan başlı Tanrıça Medusa, iki yüz yıl önceden, bugünleri haber vermek istercesine oraya yerleştirilmiş gibidir.

Çok sonraları, kundakçılar Evrémonde’ların şatosunu ateşe verdiklerinde, dört bir yönden aynı anda gerçekleşen bir saldırıyla karşılaşırız. Geldikleri gibi de giderler. Bir sonraki yerde aynı şeyi yapmak üzere, dört yöne dağılırlar. Şiddet, geometrik dağılmakta, boşluk bırakmaksızın yıkmaktadır.

Gerçekten de bu kundakçılar tablosu da sembolik bir etki yapmaktadır; dört yönden gelip tekrar aynı yönlerde dağılan kundakçıları nereye çekersek çekelim, aslında romanın baştan sona bizi kuşatan boğucu atmosferini iyice yoğunlaştırdıkları da söylenebilir. Dickens romanlarında yollar insanların aç susuz dolanıp durdukları sonsuz labirentler gibidir. Bela ve felaket de yollardan gelir. Dehşetin döneminde “ayak sesleri” uğursuzluğun, felaketin meşum habercisinden başka ne olabilir ki? Doktor Manette ana yoldan uzakta, huzurlu bir ortamda bir ev kiralamıştır. Ama bu uzaklığa rağmen hemen yanı başındaymışçasına yankılanan her bir adım, her ayak sesi, Fransız Devrimi’nin dehşet ve korku dünyasından başka bir yere götürmez insanı.

Ara sıra bu seslere kulak veren Lucie Manette, endişeyle karamsar sezgilerini birleştirip durur.

Bu türden karanlık sezgiler roman boyunca karşımıza çıkar. Lucie Manette’in Charles Darnay ile evlenmesinden önce Sydney Carton kıza itiraflarda bulunurken, ileride Lucie’nin mutluluğu için hayatını gözden çıkartabileceğini söyler. Dickens, bir zamanlar Fransa’nın ve Norveç’in ormanlarında odun kesen Oduncu ile Çiftçi’nin, Devrim ile birlikte dehşetin tarihinde kendine apayrı bir yer bulan giyotine ve ona insan taşıyan kafeslerin malzemecisine, insanın yaşamasına destek veren doğal malzemenin yok olmaya gidişin aracına dönüşmesini, böyle bir dönemin, hayatın gerçekliğinde ne büyük bir altüst oluşa karşılık geldiğini göstermekte ustaca kullanır. “Normal”, olağan hayatın akışı içinde, tıpkı ayak sesleri gibi sevincin, mutlu buluşmaların belirtisi olabilecek öğeler (nesne ve ilişkiler, eylem ve düşünceler) altüst oluş döneminde lanet, meşum, dehşet verici, ürpertici haberciler ya da öğeler olup çıkmaktadırlar. Özdeşliğini, aynılığını koruyan ne kalabilir ki böyle bir evrede? Öyleyse her nesne, her ilişki, her eylem, bu anlamda sembolik bir güç kazanarak, “düzenin” yerine kaosun hâkim oluşunun ifadesi olup çıkar.

‘Ancien regime’in (eski Krallık rejiminin) kırsal dünyasındaki halkın çilesi ve acıları, Paris’in banliyösünde olduğundan çok daha etkileyicidir. Kentteki karmaşıklığın aksine, kırsalda hayat çok daha açık seçik ve saydamdır; bu saydamlık ilişkilerin doğrudanlığıyla daha da belirginleşir. İnsafsız markilerle onların zulmü altında inleyen köylülerin ilişkisi, köy çeşmesi çevresinde sembolik bir anlatımla yoğunlaştırılır.

Bu çeşme, markinin katilinin onun adamlarınca asıldığı çeşmedir. Kötüye ceza veren kişi (markinin arabası tarafından oğlu ezilen kişi) adaleti kendi elleriyle yerine getirmeye kalkmıştır. Dickens bize, aynen Devrim adaleti gibi, sokağın adaletinin de öznelleşmeye, kısasa kısas ilkesine geri dönmeye başladığı yerde, toplumsal düzenin de yok olacağını mı söylemektedir?

Paris’te ve taşrada Jacques’ların sessiz gösterge dili hâkimdir. Yakalarına taktıkları güller, tütürülen uzun pipolar, birer uyarı sinyali gibidirler.

Anlatının sonuna doğru kamusal alanın olayları geri düzleme düşerken Charles Darnay’ın kurtarılma operasyonu öne çıkar. Gene de Dickens, ara sıra araya küçük enstantaneler sıkıştırır. Carmagnole (karmanyola) denen devrim dansı sahnesini, La Force’ta tutuklu bulunan ve soylu davranış ve tutumlarından ödün vermeyen aristokratlara duyduğu hayranlığı anlattığı bölüm, monsienyörün terk edilmiş şatosunda ortaya çıkan kanlı bileyitaşı bölümü vb. yazarın objektifini fırsat buldukça dışa çevirdiği bölümlerdendir.

Dickens romanına o dönemde ve sonradan eleştiri yöneltenlere, böylesine bir gözlem zenginliğini, günümüz diliyle söyleyecek olursak belgeselciliği, bir şiir ile bütünleştiren, sembollerin, leitmotiflerin, imgelerin anlatıma müthiş bir güç kattığı kaç metin tanıyorlar diye sormak hakkımızdır. Devrim hikâyesinin son sayfaları, cesetler, kan ve gözyaşının doldurduğu bu sayfalar, katıksız şiirselliğin örneklerini sunarlar; üzerlerindeki insanları ölüme taşıyan kırık dökük arabaların çirkinliği bile bozamaz bu şiirselliği. Sydney Carton ölümünden kısa bir süre önce zavallı bir terzi kızla karşılaşır. Tamamen masum olan kız, bir komploya karışmış olduğu suçlamasıyla giyotine yollanmıştır. Carton’dan, onunla birlikte idam alanına gitme ve elini tutma ricasında bulunur:

“Siz olmasaydınız, ben bu kadar metanetli olamazdım, yabancı. Yaradılış itibarıyla zayıf ve dayanıksızım. Siz olmasaydınız ölüme gönderilmiş olan Tanrı’yı ve bugün burada ümitli ve rahat olabileceğimizi düşünemezdim. Herhalde sizi bana Tanrı gönderdi.”

“Ya da seni bana gönderdi,” dedi Carton. “Gözlerini benden ayırma ve başka hiçbir şey düşünme, yavrucuğum.”

“Elinizi tutarken başka bir şey düşünmüyorum zaten. Hızlı olurlarsa, bıraktığım zaman da düşünmeyeceğim.”

“Hızlı olacaklardır. Korkma!”

İkisi de hızla azalan kurban kalabalığının arasında duruyor, ama yalnızmışlar gibi konuşuyorlardı. Evrensel Ananın bu iki çocuğu, her ne kadar birbirlerinden çok farklı olsalar da, karanlık yollardan beraber gelmişlerdi ve beraber eve gidip Ananın kucığında dinleneceklerdi.

...

“Gelirken de düşünüyordum, şu an bana kuvvet veren o kibar ve kararlı yüzünüze bakarken de aynı şeyi düşünüyorum: Eğer cumhuriyet gerçekten de yoksullara iyilik yapıyorsa, yoksulların karnı doyacaksa ve daha az acı çekeceklerse kuzenim daha çok yaşasın.”

...

“Sizce, her ikinizin de olacağını ümit ettiğim ve merhametle muamele göreceğim o iyi yerde onu beklerken zaman çok mu uzun gelecek?”

“Hayır, gelemmez, yavrucuğum. Orada ne zaman, ne de sıkıntı var.”

“Beni çok rahatlattınız. Ben çok cahildim. Artık sizi öpebilir miyim? Zamanı geldi mi?”

“Evet.”

Kız onu, o kızı öpüyor; birbirlerini Tanrı’ya emanet ediyorlar. Adamın bıraktığı el titremiyor; o sabırlı yüzde tatlılık ve parlaklıktan başka bir şey yok. Kız, onun hemen öncesinde gidiyor; örgü ören kadınlar sayıyorlar: “Yirmi iki!”

“Tanrı dedi ki: Diriliş de benim, hayat da. Bana inanmış olan kişi ölmüş olsa bile yaşayacaktır. Yaşayıp da bana inananlar ise asla ölmeyeceklerdir.”

Dickens metnine eleştiriler yönelten okurlar, oldumolası bu finali inandırıcılıktan uzak, aşırı yapay bulmuşlardır. Aynen Defarge gibi ölümsüzlüğe ya da dirilişe inanmayan Carton’ın, Devrim’in bir adamı olarak ölmesi gerektiğini ileri sürenler bile olmuştur (George Woodcock, İngilizce basıma önsöz). Kuşkusuz Carton’da nihilist özellikler tespit etmek mümkündür. Ancak ölümünden önceki gece “kâhinleşmiş” gibidir Carton. Kaldı ki romanın sonunda tutarsızlıklar görmek ya da dinsel bir son seçtiği gerekçesiyle metnin bütününe yazarıyla birlikte mahkûm etmek haksızlık olur. Edebiyat sanatı açısından bakıldığında böyle bir sonun doyurucu olup olmadığı bambaşka bir sorudur.

Büyük yazarların eserlerini Kutsal Kitap’ın vaadine dayanarak aşkın dünyaya bağlamaları, (I am the resurrection and the life saith the lord/ Tanrı dedi ki: Diriliş de benim, hayat da) inançlı Hristiyanların neredeyse iki bin yıldan beri gözlerini çevirdikleri bir öteki âleme uzanmaları, Batı kültürü çerçevesi içinde pek de yadırganacak bir seçim olmamalı. Örneğin Tolstoy’un Andrei Bolkonski’si, Austerlitz savaşında ölümcül yaralanmış halde sırtüstü yere uzanmış göğe bakarken, Tolstoy Kutsal Kitap’tan herhangi bir alıntı yapmasa da sonsuz göğün altındaki kişisine şöyle dedirtir: “Nasıl oldu da bu yüksek gökyüzünü daha önce hiç görmedim? Ve onu nihayet tanıdığım için ne kadar bahtıyarım. Evet, bu gökten başka her şey önemsiz, her şey yanılgı ve yalan. Hiçbir şey yok onun dışında, hiçbir şey.” Herhalde dâhi Tolstoy’un sanatsal dehası Dickens’ı aşar, ama içerik bakımından her iki roman kişinin sözleri de aynı kapıya çıkmaktadır.

Veysel Atayman

Ekim 2004, İstanbul

İKİ ŞEHRİN HİKÂYESİ

BİRİNCİ KİTAP

YAŞAMA GERİ DÖNÜŞ

Çağ

Zamanların en iyisiydi, zamanların en kötüsüydü; bilgelik çağıydı, ahmaklık çağıydı; inanç devriydi, inançsızlık devriydi; aydınlık mevsimiydi, karanlık mevsimiydi; umudun baharıydı, umutsuzluğun kışıydı; önümüzde her şey vardı, önümüzde hiçbir şey yoktu; hepimiz doğrudan cennete ya da hep birlikte doğruca diğer yola[1] gidiyorduk... Kısacası devir o kadar şimdiki devre benziyordu ki, devrin en çok ses çıkaran yetkililerinden bazıları, “iyi” ve “kötü” sıfatlarının karşılaştırılmasının yalnızca üstünlük açısından yapılmasında direniyorlardı.[2]

İngiltere tahtında, koca çeneli bir kral ve çirkin yüzlü bir kraliçe vardı; Fransa tahtında, koca çeneli bir kral ve güzel yüzlü bir kraliçe vardı.[3] Ekmek ve balığı muhafaza edip koruyan her iki ülkenin efendileri için, her şeyin sonsuza dek olduğu gibi kalacağı, billurdan daha berrak bir şekilde ortadaydı.[4]

İsa’dan sonra bin yedi yüz yetmiş beş yılıydı. İngiltere’de şimdi olduğu gibi o dönemde de kehanetlerde bulunulurdu. Gelecekte haber veren Bayan Southcott[5] kutsal yirmi beşinci yaşına henüz yeni basmıştı. Muhafız alayındaki bir asker Bayan Southcott’un bir kehanetini ciddiye alan yetkililerin Londra ve Westminster’in yerle bir olması ihtimaline karşı hazırlıklar yaptırdığını söylemişti. Geçen yılın hayaletleri, doğaüstü bir olay olmasına rağmen pek de özgün olmayan mesajlarını iletmışler, ama Cock Sokağı hayaleti[6] kendi mesajlarını ilettikten sonra on iki yıl kadar ortalıkta gözükmemişti. Son zamanlarda İngiliz tahtı ve halkına, Amerika’daki İngiliz vatandaşlarının düzenlediği kongreden, dünya düzeni hakkında önemsiz haberler geliyordu.[7] Söylemesi tuhaf ama, sonraları bu haberlerin insanoğlu için, Cock Sokağı yeniyetmelerinin herhangi birinden alınmış haberlerden daha önemli olduğu ortaya çıkacaktı.

Ruhani konularda, kalkanı ve üç çatallı mızrağı bulunan kız kardeşinden[8] daha az ayrıcalıklı olan Fransa, kâğıt para basıp harcayarak sarsıntısız ve yumuşak bir şekilde tepeden aşağıya yuvarlanmaktaydı. Ayrıca yağmurlu bir günde, Hristiyan papazların rehberliğinde elli altmış metre uzağından geçmekte olan pis bir keşiş kafilesini diz çökerek selamlamadığı için, genç bir adamın ellerinin kesilip dilinin kerpetenle kopartılarak vücudunun diri diri yakılması hükmünü vermek gibi insancıl(!) işlerle kendini eğlendirmekteydi.[9] O zavallı öldürüldüğü zaman, büyük bir olasılıkla, Fransa ve Norveç ormanlarında kök salıp büyümekte olan ve kesilip kereste haline getirilerek torbası ve bıçağıyla tarihin o en korkunç taşınabilir aletine[10] dönüştürülecek ağaçlar, Oduncu –Kader– tarafından çoktan işaretlenmişti. Ve yine büyük olasılıkla Paris yakınlarında bir yerlerde, sert toprakları ve kaba saba barakaları olan bir yerde, üzerine çamur bulaşmış, domuzların kokladığı, içine kümes hayvanlarının tünediği eski arabaları olan Çiftçi –Ölüm– bu arabaları, mahkûmları Devrim’in idam sehparlarına götürecek arabalar olarak çoktan ayırmıştı. Ne var ki Oduncu ve Çiftçi hiç durmadan ve sessiz sedasız çalıştıklarından, sessiz adımlarla yürüdüklerinden hiç kimse onların ayak seslerini duymadı; zaten harekete geçmiş olduklarından şüphelenip bunu dile getirmek dinsizlik ve hainlik sayılırdı.

İngiltere’ye gelince, burada da ulusal böbürlenmeleri haklı çıkaracak ne güvenli bir ortam ne de bir düzen vardı. Başkentte, her gece silahlı soygunlar yapılıyor, yol kesiliyordu. Aileler, mobilyalarını güvenlik için döşemecilerin depolarına kaldırmadan şehirden ayrılmamaları konusunda açıkça uyarılıyorlardı. Gece karanlıkta yol kesen haydut, gündüz aydınlıkta şehirli bir tüccar oluyordu. İşte bu tüccar bir diğer tüccar dostu tarafından tanınıp bu, yüzüne karşı söylenince “şef” kimliğiyle onu kafasından vuruyor ve hiçbir şey olmamış gibi atını sürüp gidiyordu. Posta arabasının yolu yedi soyguncu tarafından kesilmişti. Muhafız ateş edip üçünü öldürmüş, ancak cephanesi tükenince diğer dördü tarafından vurularak öldürülmüştü. Posta arabasının böyle kolaylıkla soyulmasının ardından, büyük yönetici Londra Valisi’nin yolu, Turnham Green’de bir haydut tarafından kesiliyor ve bu şanlı varlık, maiyetinin gözü önünde soyuluyordu. Londra hapishanelerinde mahkûmlar gardiyanlarla dövüşüyor, yüce adalet üzerlerine karabinalarla ateş açıyor; hırsızlar, Saray’ın kabul odalarında soylu beylerin boyunlarından elmas haçları koparıp alıyor; silahşörlere kaçak eşya bulmak amacıyla St. Giles’e giriyor ve çapulcular silahşörlere, silahşörlere de çapulculara ateş açıyordu. Üstelik kimse de bu olayların öyle çok olağandışı olduğunu düşünmüyordu. Bütün bu olup bitenlerin orta yerinde ise kendisine sürekli iş çıkan, her zamankinden daha meşgul ve işe yaramamaktan daha kötü olan cellat vardı. Kâh uzun sıralar oluşturan, türlü türlü suçlar işlemiş insanları, kâh salı günü yakalanan bir hırsız cumartesi günü asıyor; bir gün Newgate’deki[11] düzinelerce insanı, bir diğer gün Westminster Hall kapısı önündeki bildirileri yakıyor; bugün canavar bir katilin canını alıyorsa, ertesi gün bir çiftçinin oğlundan altı peni aşırıan bir biçarenin canını alıyordu.

Bütün bunlar ve daha binlercesi, sevgili, yaşlı bin yedi yüz yetmiş beş yılında birbiri ardına yaşandılar. Oduncu ve Çiftçi hiç kimse onları fark etmeden çalışırken, o iki koca çeneli adamla, biri çirkin, diğeri güzel yüzlü iki kadın rahatça dolaşıp, kutsal yetkilerini[12] zorbaca kullanmaktaydılar. İşte bin yedi yüz yetmiş beş yılı, o yüce insanları ve aralarında bu hikâyeye konu olanların da bulunduğu sayısız küçük insancığı önlerinde uzanan bu yollarda ilerletiyordu.

Posta Arabası

Bu hikâyeye konu olan kişilerden ilkinin kasım sonlarına doğru bir cuma gecesi önünde uzanan yol, Dover yoluydu. Dover yolu Shooter Tepesi’ni ağır ağır tırmanan posta arabasının önünde uzanıyor, diğer yolcular gibi o da yokuşu arabanın yanında, çamurun içinde tırmanıyordu. Bu koşullarda yürümekten pek keyif aldıkları söylenemezdi, ama yokuş çamurlu, arabanın koşumları ve yükü öylesine ağırdı ki, atlar daha şimdiden üç defa durmuşlar, bu yetmiyormuş gibi bir defa da arabayı Blackheath’e[13] geri götürmek gibi asice bir niyetle yolun karşı tarafına çekmişlerdi. En sonunda ise postacı ile muhafız birleşerek vahşi hayvanların bile insan aklı ile yola getirilebileceğinden söz eden tartışmaları bir yana bırakıp, yasaklanmış savaş kurallarına başvurmuşlar ve dizgin ve kırbaç yardımıyla atları sakinleştirerek görevlerinin başına dönmelerini sağlamışlardı.

Hayvanlar, başları önlerinde, kuyruklarını sallayarak kalın çamur tabakasının içinde bata çıka, sendeleye sendeleye ilerliyor, zaman zaman da eklem yerlerinden ayrılıp parçalanacakmışçasına zorlanıyorlardı. Arabacı ne zaman onları yorgun bir sesle, “Hey, hoop-ho!” diye bağırarak dinlendirmek için durdursa, en öndeki at başını ve üzerindeki her şeyi sertçe sallıyor, şaşırtıcı bir şekilde, sanki arabanın yokuşun tepesine ulaşamayacağına ısrar ediyordu. Öndeki at ne zaman bu sinir bozucu takırtıları çıkarsa, bizim yolcu da, sinirleri zayıf birinden beklenebileceği üzere irkiliyor ve düşünceleri darmadağın oluyordu.

Bütün çukur yerleri duman gibi basan sis, huzur arayıp da bulamayan, terk edilmiş kötü bir ruh gibi tepeyi tırmanıyordu. Sis buz gibi soğuktı, ıslak ıslaktı ve huzursuz bir denizin birbiri ardına gelen dalgaları gibi havada yavaş yavaş, dalga dalga ilerliyordu. O kadar yoğundu ki araba lambalarının ışıkları yalnızca kendilerini ve yolun birkaç metresini aydınlatabiliyordu. İlerlemeye çalışan atlardan yükselen buhar sise karışıyor, sanki bütün sisi o oluşturuyordu.

Sözünü ettiğimiz yolcunun yanı sıra iki yolcu daha posta arabasının yanında tepeyi tırmanıyorlardı. Üçü de yüzlerini kapatacak biçimde kulaklarına kadar sarınmış, uzun çizmeler giymişlerdi. Hiçbiri ötekinin neye benzediğini söyleyemezdi. Çünkü her biri sarındıkları şeylerle, diğer yol arkadaşlarının beden gözlerinden olduğu kadar akıl gözlerinden de saklanmışlardı. O günlerde yolculuk eden herhangi birinin soyguncu ya da soyguncularla ilişkili olma ihtimali olduğundan yolcular birbirlerinden çok çekinir, o kısa sürede kimin güvenilir olduğunu anlayamazlardı. Ayrıca uğranılan her postane ve birahane, sahibinden seyisine kadar ‘Şef’in paralı adamlarından birini barındırabileceği için, arabaların başına bir olay gelme olasılığı yüksekti. Bin yedi yüz yetmiş beş yılı kasımının o cuma gecesi, araba Shooter Tepesi’ni yavaş yavaş tırmanırken Dover postasının muhafızı, arabanın arkasında kendisi için ayrılan yerde oturmuş, ayakları yere çarpa çarpa, kendi kendine bunları düşünüyor, gözünü ve bir elini, üstünde dolu bir tüfek, içindeyse altı yedi tabanca bulunan önündeki sandığın üzerinden ayırmıyordu.

Dover postasında durum her zamanki gibiydi: Muhafız yolculardan, yolcular da birbirlerinden ve muhafızdan, yani herkes birbirinden kuşkulanıyordu. Arabacı ise atlarından başka hiçbir şeye güvenmiyordu; ama onların da bu yolculuk için uygun olmadıklarına hem Yeni hem de Eski Ahit üzerine yemin edebilirdi.[14]

“Deh!” dedi arabacı. “Haydi! Son bir gayret daha, sonra tepeye varmış olacaksınız. Lanet olsun size, sizi buraya getirene kadar canım çıktı! Joe!”

“Ha!” diye karşılık verdi muhafız.

“Saatin kaç, Joe?”

“On biri tam on geçiyor.”

“Lanet olsun!” diye bağırdı öfkeyle. “Ve daha Shooter Tepesi’ne bile varamadık! Deh! Deh! Haydi yürüyün!”

Öndeki inatçı at kırbaçla gelen sert emirle ileri atıldı, diğer üç at da onu izlediler. Dover postası, bir kez daha, yanında yolcular uzun çizmeleri çamura bata çıka yürürken yola koyuldu. Araba durunca onlar da durmuş, yanından ayrılmamışlardı. Üç yolcudan biri diğerine sisin ve karanlığın içine doğru biraz daha önde yürümeyi önerme yürekliliğinde bulunsa, diğerlerince haydut sanılıp vurulacağını düşünürdü.

Son bir gayret posta arabasını yokuşun tepesine ulaştırdı. Atlar tekrar soluklanmak için durdular. Muhafız araba kaymasın diye tekerleğin altına takoz koymak için indi ve yolcuların binmesi için arabanın kapısını açtı.

Bu arada arabacı bulunduğu yerden aşağı doğru bakarak tedirgin bir sesle: “Şışt! Joe!” diye bağırdı.

“Ne diyorsun Tom?”

İkisi de kulak kabartarak dinlediler.

“Yukarı doğru, tırışta bir atlı geliyor diyorum, Joe.”

“Ben dörtnala gelen bir atlı derim, Tom,” diyen muhafız kapı kolunu bırakıp çevik bir hareketle yerine tırmandı. “Beyler! Kral adına, hepiniz içeri girin!”

Bu telaşlı uyarının ardından tüfeğinin horozunu kaldırıp ateşe hazır halde bekledi.

Bu hikâyenin kahramanlarından olan bizim yolcu arabanın basamağında durmuş, içeri girmek üzereydi. Diğer iki yolcu da hemen arkasında onu izliyorlardı. Adam, yarısı arabanın içinde yarısı dışarda basamakta durdu, diğerleri aşağıda yolda kaldı. Hepsı bir arabacıya bir muhafıza bakıyorlar ve nal seslerini dinliyorlardı. Arabacı arkaya baktı, muhafız arkaya baktı, hatta öndeki at bile kulaklarını dikip geriye baktı.

Gecenin ıssızlığına, arabanın zorlanmasıyla çıkan gürültünün son bulması da eklenince ortalık iyice sessizleşmişti. Atların soluk soluğa nefes alıp vermeleri arabanın huzuru kaçmış bir insan gibi titremesine neden oluyordu. Yolcuların ise heyecandan solukları kesilmiş, kalp atışları hızlanmıştı. Hatta bu yoğun sessizlikte duyulan tek sesin yolcuların bu kalp atışları olduğu bile söylenebilirdi.

Dörtnala yaklaşan atın sesi giderek daha da hızlandı ve bir hışımla gelip tepeye ulaştı.

“Hey!” diye bağırdı muhafız bütün gücüyle kükreyerek. “Sen, oradaki! Dur, yoksa ateş ederim!”

Çamurun içinde bata çıka ilerleyen kişi hemen durdu; sisin içinden bir erkek sesi yükseldi:

“Bu Dover postası mı?”

“Ne olduğundan sana ne!” dedi muhafız sert bir tavırla. “Sen kimsin?”

“Bu Dover postası mı?”

“Niye bilmek istiyorsun?”

“Eğer oysa bir yolcuyu arıyorum da.”

“Hangi yolcuyu?”

“Bay Jarvis Lorry’yi.”

Yolcumuz hemen adamın sorduğu kişinin kendisi olduğunu belli etti. Muhafız, arabacı ve diğer iki yolcu onu kuşkulu bakışlarla süzdüler.

“Olduğun yerde kal!” dedi muhafız sisin içinden konuşan adama. “Çünkü bir hata yaparsam, bu telafisi olmayan bir hata olur. Lorry adındaki beyefendi derhal cevap versin.”

“Sorun nedir?” diye sordu yolcu hafifçe titreyen sesle. “Kim soruyor beni? Jerry, sen misin?”

“Eğer bu Jerry ise sesinden hiç hoşlanmadım,” diye homurdandı muhafız kendi kendine. “Bana kalırsa bu Jerry’nin sesi fazla kalın.”

“Evet, Bay Lorry.”

“Sorun nedir?”

“Sizden sonra oradan bir telgraf geldi. Tellson ve Ortakları’ndan.”

Hızla arabaya binip, kapı ve pencereyi kapatan diğer iki yolcunun nazik olmaktan uzak telaşlı yardımlarıyla aşağı inen Bay Lorry, “Muhafız! Bu haberciyi tanıyorum. Yakına gelebilir, sakıncası yok,” dedi.

“Umarım yoktur, ama buna herkesi inandıramam,” diye mırıldandı muhafız kendi kendine. “Selam!”

“Selam!” dedi Jerry öncekinden daha da kalın bir sesle.

“Bir adım daha yaklaş bakalım, hey duydun mu? Eğer eyerinde bir tabanca kılıfı varsa elinin oraya gittiğini görmeyeyim. Çünkü ani bir hatanda şeytan oluveririm ve benim hatam da kurşun şeklinde olur. Şimdi sana şöyle bir bakalım.”

Yoğun sisin içinden bir at ile binicisinin karaltısı gözüktü ve karaltı yolcunun durduğu posta arabasının yanına kadar geldi. Binici eğildi ve gözlerini muhafıza dikerek katlanmış küçük bir kâğıdı yolcuya verdi. Binicinin atı nefes nefeseydi ve atın

nallarından adamın şapkasına kadar her ikisi de baştan aşağı çamur içindeydiler.

“Muhafız!” dedi yolcu bir işadamı sakinliğiyle ve kendine güvenli bir tonda.

Dikkatli muhafız sağ eli kabzada, sol eli namluda ve gözü atlıda sertçe, “Buyurun!” dedi.

“Korkulacak bir şey yok. Ben Tellson Bankası’ndanım. Londra’daki Tellson Bankası’nı biliyor olmalısınız. İş için Paris’e gidiyorum. Al sana içki için yirmi beş peni. Şunu okuyabilir miyim?”

“Peki, ama elinizi çabuk tutsanız iyi olur, efendim.”

Arabanın lambasının ışığında telgrafi açarak önce içinden, sonra da yüksek sesle, “Küçükhanımı Dover’da bekleyin” notunu okuyan yolcu önce muhafıza şöyle bir bakarak, “Gördüğün gibi, uzun değilmiş,” dedikten sonra Jerry’ye dönüp, “Yanıtımın ‘YAŞAMA GERİ DÖNÜŞ’ olduğunu söyle,” diye ekledi.

Jerry eyerin üzerinde kımıldandı. En kalın sesiyle, “Bu da pek tuhaf bir yanıt,” dedi.

Yolcu da, “Bu mesajı ilet, cevap yazmasam bile telgrafın elime geçtiğini anlarlar. Elinden geldiğince çabuk git. İyi geceler,” diye yanıtladı onu.

Bu sözlerin ardından yolcu arabanın kapısını açıp içeri girdi. Bu arada saatlerini ve cüzdanlarını çabucak çizmelerine saklamış olan yol arkadaşları, şimdi de uyur gibi yaparak ona hiç yardımcı olmuyorlardı. Tehlike yaratacak herhangi bir hareketten kaçınmak dışında düşündükleri bir şey yoktu.

Araba yine yola koyuldu. Yokuşu inerlerken yoğun sis etraflarını iyice sarmıştı. Muhafız belinde taşıdığı diğer silahlara ve oturduğu yerin altındaki, içinde birkaç demirci aleti, iki el feneri ve bir kibrit kutusunun bulunduğu küçük sandığa bir göz attıktan sonra tüfeğini içine koydu. Zaman zaman başına gelen, araba lambalarının kırılması veya fırtınada sönmesi gibi durumlara karşı önlem olarak yanına almıştı bunları. Böyle bir durumda, eğer şanslıysa, beş dakika içinde tehlikesiz ve rahat bir şekilde, idare edecek bir ateş yakabilirdi.

“Tom!” diye hafifçe seslendi arabanın üstünden.

“Efendim, Joe.”

“Mesajı duydun mu?”

“Duydum, Joe.”

“Ne anladın, Tom?”

“Hiçbir şey anlamadım, Joe.”

“Ne tesadüf!” dedi muhafız, düşünceli bir şekilde. “Ben de bir şey anlamadım.”

Sisin ve karanlığın içinde yalnız kalan Jerry bu arada hem yorulmuş olan atını dinlendirmek hem de yüzündeki çamuru silmek ve şapkasının kenarında biriken, neredeyse bir şişe kadar suyu silkelemek için durup atından inmişti. Çamur içinde kalmış koluna dizginleri doladıktan sonra, posta arabasının tekerlek sesleri artık duyulmaz olup gece yine sessizliğe gömülünce döndü ve tepeden aşağıya yürümeye başladı.

Kalın sesli haberci, “Temple Bar’dan buraya kadar dörtnala geldikten sonra, düz yola çıkana dek senin ön bacaklarına güvenemem, yaşlı bayan,” dedi atına bakarak. “‘Yaşama geri dönüş’. Amma tuhaf bir mesaj bu. Bu sana pek yaramaz, Jerry. Sana söylüyorum, Jerry! Yaşama geri dönmek moda olsaydı, halin duman olurdu Jerry!”

Gece Gölgeleeri

Her insanın bir diğeri için derin bir sır ve gizem olduğunu düşünmek olağanüstü bir şeydir. Geceleyin büyük bir şehre girdiğimde, siyah kümeler halindeki her bir evin, evin her bir odasının kendi gizemini sakladığını; orada çarpan yüz binlerce yüreğin bulunduğunu ve bunların bazılarının yüreklerinde, en yakınındakinden bile sakladığı bir giz olduğunu düşünmek içimi karartır. Bu giz, kötülüğü, hatta ölümü bile barındırabilir içinde. Sevdiğim ve zamanla tamamını okumayı boş yere ümit ettiğim bu değerli kitabın yapraklarını artık çeviremiyorum. Üzerine düşen bir anlık ışıqla içindeki hazine ve diğer gömütlerin gözüme iliştiği o dipsiz suyun derinliklerine artık bakamıyorum. Daha sadece bir sayfa okumuştum ki, kitabın sonsuza dek kapatılması gerektiği kararlaştırıldı. Yüzeyinde ışıqlar oynaşan suyun hiç erimeyecek bir buz tabakasıyla kaplanıp kilitlenmesi gerektiğine karar verilmişti ve ben her şeyden habersiz kıyıda duruyordum. Dostum öldü, komşum öldü, aşkım; ruhumun sevgilisi öldü. Ben de her bireyde bulunan, onun sonsuza kadar ayrılmaz bir parçası olan içimdeki bu gizi hayatımın sonuna kadar taşıyacağım. İçinden geçtiğim bu kentin herhangi bir mezarlığında iç dünyası onların bana görüldüğünden ya da benim onlara görüldüğümünden daha gizemli olan bir ölü var mı ki?

Bu doğal ve vazgeçilmez miras açısından bakıldığında, at sırtındaki haberci, kral, başbakan ya da Londra'nın en zengin tüccarı kadar bir mülke sahipti. Ağır ağır ilerleyen, daracık eski posta arabasına tıklımış o üç yolcunun her biri de sanki kendine ait özel bir arabada gidiyormuş veya yanındakiyle arasında bir ülke boyu uzaklık varmış gibiydi ve birbirleri için gizem dolu insanlardılar.

Haberci atıyla acele etmeden, tırsta geri dönerken, sık sık bir şeyler içmek için yolunun üzerindeki birahanelerde duruyor, ancak buralarda şapkasını gözlerinin üzerine indiriyor ve kimseyle konuşmuyordu. Bu tutumu, rengi ve biçimiyle hiçbir derinliği olmayan kara gözlerine çok uyuyordu. Çünkü gözleri birbirine öyle yakındı ki, sanki birbirlerinden biraz uzaklaşırlarsa suçüstü yakalanacaklarından korkuyor gibi bir izlenim uyandırıyorlardı. Üç köşeli, kenarları kıvrık, tükürük kabına benzeyen eski şapkanın altından ve neredeyse dizlerine kadar inen, boğazını ve çenesini örten büyük bir atkının üstünden görünen gözlerinin kötü bir ifadesi vardı. İçki içmek için mola verdiği zamanlarda atkırı sol eliyle açıp, sağ eliyle içkisini dolduruyor, içer içmez de atkısını tekrar sarınıyordu.

“Hayır Jerry, hayır!” diye çıkıştı kendi kendine at üstünde ilerlerken düşündüğü bir şey üzerine. “Bu sana uymaz Jerry. Ser namuslu bir tüccarsın, bu senin iş ahlakına uymaz! Yaşama! Eğer o içip kafayı bulmamışsa ben ne olayım!”

İleteceği mesaj kafasını o kadar karıştırmıştı ki, birkaç defa şapkasını çıkarıp başını kaşıdı. Yer yer kelleşmiş tepesi hariç, neredeyse geniş ve küt burnuna kadar dökülen, siyah, fırça gibi ve dalgalı saçları vardı. Bu, saçlı bir kafadan çok, demirci elinden çıkmış bir şeye, hatta üstü çivilerle kaplı bir duvara benziyordu; öyle ki birdirbir oyununun en iyileri bile, onu dünyanın en tehlikeli adamı sayıp, üzerinden atlamayı reddederlerdi.

Temple Bar'ın yanındaki Tellson Bankası'nın kapısındaki yerinde bekleyen, kendisine iletilen haberi daha üst yetkililere taşıyacak olan gece bekçisine gitmek üzere tırsta geri dönerken, gecenin gölgeleri, sanki haberin içeriğine uygun olarak değişik şekillerde görünüyordu. Sanki at bile haberin bu gizemli ve huzursuz edici içeriğinden etkilenmişti. Yolun üstünde sık sık değişik şekillerde gölgeler görüyor ve her gölgeden ürküyordu.

Bu arada posta arabası, içindeki ketum üç yolcusuyla birlikte usandırıcı yolunda, tangırtılar içinde, sarsıla sarsıla, ağır ağır ilerliyordu. Yarı uykulu bakışlarıyla daldıkları düşünce âleminden bir an için sıyrıldıklarında gecenin gölgeleri bu yolculara da kendilerini gösteriyordu.

Arabada Tellson Bankası'ndan biri vardı. Bu yolcu, araba ne zaman sarsılsa yanındaki yolcuya çarparak onu kenara doğru sıkıştırdığından kolunu deri askırıya geçirmişti. Oturduğu yerde gözleri yarı kapalı bir şekilde uyuklarken, araba lambasının küçük pencereden yansıyan zayıf ışığı üzerlerine vurduğunda, karşıdaki yolcunun büyük çantası onun için para kasası, arabanın içi ise iyi iş yapan bir banka oluyordu. Koşumların sesi para şıkırtısıydı sanki ve beş dakika içinde bütün o iç ve dış bağlantılarına rağmen Tellson Bankası'nın bile ödeyebileceğinden üç kat fazla polıçe ödenmişti. Sonra bankanın yeraltındaki sağlam odaları, değerli depoları ve yolcu tarafından da bilinen sırlarıyla (ki bunlar hakkında bildikleri az sayılmazdı) önünde açılıverdi; o da bir elinde kocaman anahtarlar, bir elinde cılız bir ışık veren bir mumla içeri girip bu odaları dolaştı ve onları, bıraktığı gibi güvende, sağlam ve sakın buldu.

Ama banka ve arabanın anlaşılmaz bir şekilde, afyonla uyuşturulmuş bir acı gibi sürekli onunla beraber olmasına rağmen, bütün gece aklından çıkmayan, inatçı bir de görüntü vardı. Birini mezarından dışarı çıkarmaya gidiyordu.

Şimdi ona kendini gösteren çok sayıdaki yüzden hangisi aradığı gömülü kişinin yüzüydü; gecenin gölgeleri buna dair bir belirti sunmamıştı. Ama bunların hepsi kırk beş yaşlarında bir adama aitti ve birbirlerinden, tutkularının ifadesi ve yorgun, yıpranmış hallerinin verdiği solgunlukla ayrılıyorlardı. Gurur, küçük görme, meydan okuma, inatçılık, boyun eğme, ağlanıp

sızlanma ve yas birbirini izliyordu; çökük avurtlar, kadavra rengi, iskeleti çıkmış eller ve vücutlar birbirini izledi. Ne var ki, yüz hep aynı yüzdü ve saçlar hep vakitsiz ağarmıştı. Uyuklayan yolcu bu hayale yüzlerce kez sordu:

“Gömüleli ne kadar oldu?”

Yanıt hep aynıydı: “Neredeyse on sekiz yıl.”

“Dışarı çıkartılma ümidini yitirmiş miydin?”

“Uzun zaman önce.”

“Yaşama geri döndüğünü biliyor musun?”

“Öyle söylüyorlar.”

“Umarım yeniden yaşamak istiyorsundur?”

“Pek söyleyemem.”

“Onu sana göstereyim mi? Gelip kızı görecek misin?”

Bu soruya türlü türlü, birbiriyle çelişkili yanıtlar veriyordu. Bu cevap bazen “Dur! Onu aniden görmek beni öldürür”, bazen içli bir gözyaşı yağmurunun ardından “Beni ona götür”, kimi zaman da uzun ve şaşkın bakışlardan sonra “Onu tanımıyorum. Anlamıyorum,” oluyordu.

Yolcu hayalinden geçen bunun gibi konuşmalardan sonra yine hayallerinde, bu zavallı yarattığı dışarı çıkarmak için bazen bir kazmayla, bazen büyük bir anahtarla, bazen elleriyle toprağı kazıyor, kazıyor, kazıyordu. Nihayet yüzü gözü toprak içindeki adamı çıkartıyor, ama adam aniden ellerinden kayıp toza dönüşüyor, kayboluyordu. Sonra yolcu uyanıyor, dışarıdaki sisin ve yanaklarına düşen yağmurun gerçekliğini hissetmek için pencereyi açıyordu.

Gözleri sise, lambalardan süzülen ışığa, hızla yanlarından geçip geride bıraktıkları çalılıklara takılıyor, arabanın dışındaki gece gölgeleri içerideki gölgelerle karışıyordu. Temple Bar’ın yanındaki gerçek banka binası, geçmiş günlerin gerçek işleri, güvenli kasa daireleri, arkasından gönderilen ve onun geri gönderdiği gerçek haber, hepsi oradaydı. Bütün bunların içinden o hayaletimsi yüz yeniden belirecek ve yolcu tekrar onunla konuşmaya başlayacaktı:

“Gömüleli ne kadar oldu?”

“Neredeyse on sekiz yıl.”

“Umarım yaşamayı istiyorsundur?”

“Pek istediğimi söyleyemem.”

Kazacak... kazacak... kazacaktı; ta ki yolculardan biri sabırsız bir hareketle pencereyi kapatmasını söyleyerek onu bu düşlerden uzaklaştırana dek. Sonra tekrar arabanın deri askısını sıkıca kavrayacak ve uyuklayan iki yolcu hakkında düşünecekti; ta ki zihni arabadakilerden uzaklaşarak tekrar bankaya ve mezara dönene kadar.

“Gömüleli ne kadar oldu?”

“Neredeyse on sekiz yıl.”

“Dışarı çıkarılma ümidini yitirmiştin; öyle değil mi?”

“Uzun zaman önce.”

Bitkin yolcu gün ışığının ve artık kaybolmuş olan gece gölgelerinin ayırdına varana kadar bu sözler, sanki biraz önce söylenmiş veya hayatı boyunca durmadan tekrarlanmış sözler gibi kulağında çınladı.

Pencereyi araladı ve yükselmekte olan güneşe baktı. Sürülmüş bir tarlada, bir gece önce atları çözülüp bırakılmış bir pulluk duruyordu. Arkasında, üzerlerinde hâlâ alev gibi kıvıl kıvıl ve altın sarısı yapraklarını dökmemiş ağaçlarıyla bir koruluk vardı. Toprak soğuk ve ıslak olmasına rağmen gökyüzü berraktı, güneş ise parlak, sakın ve güzel bir şekilde doğdu.

“On sekiz yıl!” dedi yolcu güneşe bakarak. “Günün eşsiz yaratıcısı, ey Yaradan’ım! On sekiz yıl boyunca diri diri gömülü kalmak ha!”

Hazırlık

Dover’a öğleden önce sağ salim varmayı başaran posta arabasının kapısını her zaman olduğu üzere Royal George Oteli’nin baş teşrifatçısı açtı. Kışın, bir posta arabasının Londra’dan gelebilme başarısını gösterdiği ve birlikte gelen bu maceraperest yolcu da bundan dolayı kutlanmayı hak ettiği için, adam bu hareketi bir tören havasında yapmıştı.

Arabada kutlanacak sadece bir maceraperest yolcu kalmıştı; çünkü diğer ikisi gidecekleri yerlerde inmişlerdi. Arabanın içi, ıslak ve kirli samanları, nahos kokusu ve loş atmosferiyle daha çok genişçe bir köpek kulübesini andırıyordu. Bay Lorry, yani kalan tek yolcu, üstündeki samanları silkelerken eski püskü giysileri, aşağı sarkık şapkası ve çamur içindeki bacaklarıyla büyük, cins bir köpeğe benziyordu.

“Yarın Calais’ye giden bir gemi var, değil mi?”

“Evet bayım, eğer hava böyle devam eder ve rüzgâr da dinip, yola çıkmaya izin verirse. Akıntı da öğleden sonra iki civarı epey iyi olacak. Yatak ister miydiniz efendim?”

“Gece olana kadar yatmayacağım, ama bir oda ve bir berber istiyorum.”

“Sonra kahvaltı ister miydiniz efendim? Evet efendim. Şu taraftan buyurun efendim. Concord’u [\[15\]](#) gösterin! Beyefendinin valizi ile sıcak su Concord’a gidecek. Concord’da beyefendinin çizmelerini çıkartın. Orada kömür ateşinin güzelce yandığı bir şömine bulacaksınız efendim. Gidip berberi Concord’a getirin. Kıpırdayın biraz!”

Concord odası, daima posta arabasıyla gelen bir yolcuya ayrılırdı. Bu yolcular tepeden tırnağa sarmalanmış oldukları için odaya hep birbirine benzeyen adamlar olarak girerler, ama dışarıya değişik adamlar olarak çıkarlardı ve bu nedenle oda, Royal George personeli için bir ilgi kaynağı olmuştu. Bu kez de başka bir teşrifatçı, iki hamal, birkaç hizmetçi ve otel sahibi Concord ile kahve salonu arasında oyalanırken, ceplerinin üzerinde geniş kapakları olan, epey kullanılmış, ama iyi bakılmış kahverengi takım elbisesiyle altmış yaşlarında bir bey, kahvaltıya gitmek üzere yanlarından geçti.

O sabah kahve salonunda kahverengi takım elbiseli beyden başka kimse yoktu. Kahvaltı masası şöminenin önüne çekilmişti. Oturmuş yemeğini beklerken, yüzüne vuran ateşin ışığında, portre yaptırmak için poz veren bir adam gibi kıpırdamadan duruyordu.

Elleri dizlerinde bu şekilde otururken çok derli toplu ve düzenli birine benziyordu. Aşağı sarkık yeleğinin altında, ateşin hafifliği ve geçiciliğine karşılık kendi önemini ve kalıcılığını vurgulamak istercesine tımtırlı bir sesle ve vaaz verir gibi gürültüyle çalışan bir cep saati vardı. Bacakları muntazamdı, onları sıkı sıkı saran, parlak, iyi cins kumaştan yapılmış kahverengi çorapları, gösterişli olmasalar da şık görünümlü ayakkabıları ve de ayakkabı tokaları vardı; bütün bunlarla biraz övünür gibiydi. Garip, küçük, dalgalı, açık sarı renkli, başına iyice oturmuş, biraz uzaktan bakınca ipek ya da camdan yapılmış gibi duran, ama kuşkusuz saçtan yapılmış bir peruk takıyordu. Gömleği, çorapları kadar iyi cins olmasa da, komşu kıyıya vuran dalgaların köpükleri veya açık denizde, güneşin altında parıltıyan teknenin yelkenleri kadar beyazdı. O tuhaf peruğunun altında, her zamanki kontrollü ve sakin ifadeli yüzünü, Tellson Bankası’nın ciddi ve ağzı sıkı ifadesine alışınca kadar, kendisine yıllarca hayli acı ve sıkıntı vermiş olması muhtemel bir çift parlak ve nemli göz aydınlatıyordu. Yüz ifadesinde sıkıntıların izleri biraz göze çarpsa da yanaklarında ve yüzünde sağlıklı bir renk vardı. Belki de Tellson Bankası’nın sır saklayan, güvenilir, bekâr memurları öncelikle diğer insanların sorunlarıyla uğraşıyorlardı; belki ikinci el sorunlar, ikinci el giysiler gibi kolayca giyilip çıkarılabiliyorlardı.

Bay Lorry portresini yaptırmak için poz veren adam duruşunu bozmak ister gibi uyuyakaldı. Kahvaltısı gelince uyandı ve sandalyesini ona doğru iten garsona, “Bugün buraya gelebilecek genç bir hanım için bir oda hazırlamanızı istiyorum. Bay Jarvis Lorry’yi veya sadece Tellson Bankası’ndan bir beyi sorabilir. Lütfen bana haber verin,” dedi.

“Peki efendim. Londra’daki Tellson Bankası değil mi efendim?”

“Evet.”

“Baş üstüne efendim. Bankanızdan beyleri, Londra ve Paris arasında gidip gelirken sık sık burada ağırlama şerefine sahip oluyoruz efendim. Tellson’ın şubeleri arasında çok yoğun bir gidiş geliş oluyor efendim.”

“Evet, bir İngiliz kurumu olduğumuz kadar Fransız kurumu da sayılırız.”

“Evet efendim. Sanırım siz öyle sık sık yolculuk etmeye alışık değilsiniz, değil mi efendim?”

“Son yıllarda pek yolculuk etmedim. En son Fransa’dan gelişimden... yani gelişimden bu yana on beş yıl geçti.”

“Öyle mi efendim? Bu benim burada çalışmaya başlamamdan önceki bir tarih efendim. Hatta bizimkilerden önce. George Otel o zamanlar başkaları tarafından yönetiliyordu efendim.”

“Sanırım öyleydi.”

“Ama bahse girerim ki Tellson gibi bir kuruluş, bir kurum, değil on beş, elli yıl önce bile bütün gösterişiyle ayaktaydı, efendim.”

“Bunun üç katını alıp, yüz elli yıl bile desen, yine de gerçekten pek uzaklaşmış olmazsın.”

“Gerçekten mi, efendim?”

Garson şaşkınlıktan ağzı açık ve gözleri yuvalarından uğramış halde masadan bir adım geriye çekilirken, peçetesini sağ kolundan sol koluna geçirdi; rahat bir tavırla, garsonların tüm çağlarda yaptığı gibi, misafir yiyip içerken bir gözlem kulesi veya bir rasathaneden izlercesine onu seyretmeye koyuldu.

Bay Lorry kahvaltısını bitirince sahilde dolaşmak için dışarı çıktı. Küçük, eğimli arazisiyle Dover kasabası kendini sahilder gizleyerek, bir devekuşu gibi başını beyaz tepelerin[16] içine sokmuştu. Sahil, taş yığınlarının sağa sola savrulduğu bir çöle benziyordu. Deniz sevdiği işi yapıyordu, sevdiği iş de yok etmekte. Kasabada gürlüyor, kayalıklarda gürlüyor, çılgın gibi kıyının altını üstüne getiriyordu. Sokaklara öylesine ağır bir balık kokusu sinmişti ki, hastalıklı bir balığın, hastalıklı bir insan gibi denize batırılıp çıkarıldığı düşünülebilirdi. Limanda çok az balıkçılık yapılıyordu. Özellikle denizin kabarıp taşacak gibi olduğu gelgit zamanlarında insanlar denize bakarak, akşamları limanda şöyle bir gezinirlerdi. Doğru dürüst işi olmayan küçük tüccarlar bazen nereden geldiği açıklanamaz derecede büyük servetlere kavuşurlardı ve o çevrede oturan hiç kimsenin sokak lambalarını yakan adama tahammül edememesi de dikkat çekiciydi.

Öğle ikindiye dönüp de hava açarak Fransa sahillerinin zaman zaman görülmesine izin verdikten sonra ortalık yeniden sis ve buharla dolduğu sırada Bay Lorry’nin düşünceleri de bulutlanmaya başlamıştı. Hava kararınca kahve salonunda, şöminenin önünde sabah kahvaltısını beklerken olduğu gibi akşam yemeğini beklerken de zihnen kızıl korları eşeliyor, eşeliyor, eşeliyordu.

Yemekten sonra içilen bir şişe iyi cins Bordeaux şarabının, kızıl korları eşeleyen birini işinden alıkoymaktan başka bir zararı olmazdı. Bay Lorry, uzun süredir ‘aylak aylak oturuyordu’ ve ancak şişenin dibini bulmuş, yaşlı ama dinç bir beyefendide görülebilecek bir memnuniyetle son bardağını da doldurmuştu ki dar sokak boyunca gelerek otelin avlusuna giren bir arabanın tekerleklerinin takırtısı duyuldu.

Bay Lorry yeni doldurduğu bardağı el sürmeden bıraktı. “Bu küçükhanım olmalı!” dedi kendi kendine.

Birkaç dakika sonra garson Londra’dan Bayan Manette’in geldiğini ve Tellson Bankası’nda çalışan beyefendiyi görmekte memnuniyet duyacağını bildirmek için geldi.

“Bu kadar çabuk mu?”

Bayan Manette yolda bir şeyler yemiş, şu anda canı bir şey istemiyormuş ve eğer beyefendi için de uygunsa hemen kendisiyle görüşmek için sabırsızlanıyormuş.

Tellson Bankası’ndan gelen beyefendiye, bardağını kayıtsız bir ümitsizlikle boşaltarak, küçük, tuhaf, sarı peruğunu düzelterip, garsonu takip ederek Bayan Manette’in odasına gitmekten başka seçenek kalmamıştı. Burası cenaze odası havasında, siyah a kılından yapılmış kumaşlarla döşenmiş, koyu renk masalarla doldurulmuş geniş ve karanlık bir odaydı. Bu masalar öyle cilalanmıştı ki, odanın ortasındaki masanın üstünde duran iki uzun mumun görüntüsü, sanki kara maundan derin mezarlara gömülmüşler de oradan çıkarılınca dek ışık vermeleri imkânsızmış gibi masanın her köşesine kasvetli bir şekilde yansıyor.

Karanlık, çevresini görmesini oldukça güçleştirmişti. Bay Lorry iyice eskimiş olan Türk halısının üzerinde yürürken Bayan Manette’in o an için bitişik odada olduğunu düşünüyordu ki, iki uzun mumu geçer geçmez, şömine ile kendisi arasındaki masanın yanında durmuş, onu kabul etmek için bekleyen, hâlâ üzerinde binici pelerini ve elinde kurdelesinden tuttuğu hasır yolculuk şapkasıyla on yedi yaşından fazla göstermeyen genç bir hanım gördü. Gözlerini dikmiş, kısa boylu, narin yapılı, altın sarısı gür saçları olan kızı izlerken bakışları, kızın da kendisini inceleyen mavi gözleriyle karşılaştı. Ne kadar genç ve pürüzsüz bir cildi olduğunu hatırladığı genç kızın yüzü, kendini ne tam şaşkınlık, ne tam merak, ne tam bir korku ne de tam bir dikkat olarak yansıtan, ama bunların hepsini içeren bir ifade taşıyordu. Gözleri dalmış bir halde aklından bunları geçirirken birdenbire, denizin kabardığı ve dolu fırtınasının insanı sürükleyecek kadar şiddetli estiği o soğuk günde Manş’ı geçerken kucağında taşıdığı küçük çocuk gözlerinin önüne geldi. Bu benzerlik, odada bulunan ve birçoğu başsız, hepsi topallayan ve geçit törenindeymişçesine ilerleyen zenci Cupid’lerin,[17] ölü denizin meyvelerini kapkara tepelerde, kadın cinsinin en kötü

tanrıçalarına sunmalarının çerçevesinde resmedildiği boy aynasında yansıyan onun narin görüntüsüyle bir anda kaybolmuştu. Bay Lorry başını saygıyla eğerek Bayan Manette’i selamladı.

Genç kız berrak, hoş bir ses ve hafifçe belli olan yabancı bir aksanla, “Rica ederim, lütfen oturun bayım,” dedi.

Eski zamanların görgü kurallarına uygun bir şekilde başını eğerek genç kızı yeniden selamlayan Bay Lorry, “Saygılarımı sunarım, küçükhanım,” diyerek oturdu.

“Dün bankadan bir mektup aldım, bayım. Bir haber ya da yeni bir bilgidен söz ediyordu.”

“Kelimeler önemli değil küçükhanım, her ikisini de kullanabilirsiniz.”

“Hiç görmediğim, uzun zaman önce ölen babamın küçük bir mülküyle ilgiliymiş.”

Bay Lorry sandalyesinde biraz kımlıladı ve askeri bir geçit törenindeymiş gibi ilerleyen zenci Cupid’lere sıkıntılı bir şekilde baktı. Sanki gülünç sepetlerinde herhangi birinin işine yarayacak bir çare varmış gibiydi!

“Bankadan, bu nedenle Paris’e gönderilmiş bir beyle görüşmem için oraya gitmemin gerekli olduğu söylendi.”

“İşte o benim.”

“Ben de bu cevabı bekliyordum, bayım.”

Genç kız, dizlerini hafifçe kırarak onu selamladı. O günlerde genç hanımlar bu şekilde reverans yaparlardı. Genç kız adamır kendinden daha olgun ve akıllı olduğunu belirtmek için önünde eğilmişti. Bay Lorry bir kez daha başıyla selam verdi.

“Bankaya gönderdiğim yanıt mektubunda, bu işi bilen ve bana tavsiyede bulunan nazik kimseler tarafından Fransa’ya gitmem gerekli görüldüğünden gitmek istediğimi, ancak yetim olduğum ve bana eşlik edecek bir arkadaşım olmadığı için yolculuğu değerli bir beyefendinin himayesi altında yapmamın yerinde olacağını belirttim. Beyefendi Londra’dan ayrılmıştı, ama sanırım beni burada bekleme inceliğini göstermesini rica eden bir haberci ardından gönderilmişti.”

“Böyle bir görev için bana güvenilmesi beni mutlu etti,” dedi Bay Lorry. “Yerine getirebilirim daha da mutlu olacağım.”

“Bayım, gerçekten çok teşekkür ederim. Size minnet borçluyum. Banka tarafından bana, beyefendinin işin ayrıntılarını açıklayacağı ve kendimi sürprizlere hazırlamam gerektiği söylenmişti. Kendimi hazırlamak için elimden geleni yaptım ve doğal olarak da bu sürprizlerin ne olduğunu öğrenmek için içimde güçlü bir istek duyuyorum.”

“Elbette,” dedi Bay Lorry, “Evet, ben...”

Bir süre durakladıktan sonra kalıp gibi duran sarı peruğunu düzelterek ekledi:

“Söze başlamak zor.”

Nitekim başlamadı da, ama kararsızlık içindeyken kızla göz göze geldi. Kızın, o genç körpecik alını, eşsiz olduğu kadar da hoş ve kendine özgü bir ifadeyle yukarı kalktı. Genç kız istem dışı bir hareketle, önünden geçen bir gölgeyi yakalamak ister gibi elini kaldırdı:

“Bana tamamen yabancı mısınız, bayım?”

“Değil miyim yani?” dedi Bay Lorry ellerini öne doğru açıp, karşısındakinde kuşku uyandıracak bir gülümsemeyle.

Genç kız, o ana dek yanı başında ayakta durduğu sandalyeye düşünceli bir şekilde otururken küçük, kadınsı burnunun hemen üstünde, kaşlarının arasında, yüz ifadesinin derinleştirdiği, olabildiğince narin ve zarif bir çizgi belirdi. Genç kız düşüncelere dalmış otururken Bay Lorry onu seyretti ve gözlerini kaldırdığı anda konuşmaya devam etti:

“Yeni vatanınızda sanırım size genç bir İngiliz hanımefendi gibi hitap etmeliyim, değil mi Bayan Manette?”

“Nasıl isterseniz, bayım.”

“Bayan Manette, ben bir işadamıyım. Yerine getirmem gereken bir görevim var. Beni konuşan bir makine olarak kabul edin. Gerçekten, daha fazlası değilim. İzninizle, size müşterilerimizden birinin hikâyesini anlatacağım.”

“Hikâye mi?”

Genç kızın tekrar ettiği kelimeyi kasıtlı olarak yanlış anlamış gibi davrandı Bay Lorry ve telaşla ekledi:

“Evet, müşteri; bankacılıkta, bağlantımız olan kişilere genellikle müşteri deriz. Kendisi bir Fransız beyefendisi, bir bilin adamı, çok bilgili bir doktordu.”

“Beauvais’li[18] olmasın?”

“Ah, evet Beauvais’liydi. Tıpkı babanız Mösyö Manette gibi, o beyefendi de Beauvais’liydi. O da Paris’in tanınmış simalarındandı. Kendisiyle gene Paris’te tanışma şerefine erişmiştim. İlişkımız iş ilişkisiydi, ancak gizliydi. Ben o zamanlar bankamızın Fransa şubesindeydim ve... evet, bu yirmi yıl önceydi.”

“O zamanlar... şey... sorabilir miyim, tam olarak ne zamandı, efendim?”

“Yirmi yıl öncesinden söz ediyorum küçükhanım. Beyefendi bir İngiliz hanımla evlendiğinde ben de nikâh şahitlerinden biri olmuştum. Diğer pek çok Fransız beyefendilerinin ve ailelerinin olduğu gibi bu beyefendinin de bütün işleri Tellson’ın ellerindeydi. Böylelikle ben bir anlamda müşterilerimizin vekili oluyorum... oluyordum da. Bahsettiklerim katıksız iş ilişkileridir küçükhanım, içlerinde dostluk veyahut herhangi bir özel ilgi ya da duygusal bağ barındırmazlar. Aynı iş günü içinde bir müşterinin ardından bir başkasıyla ilgilenmeye başlamak gibi; meslek hayatım boyunca bir müşteriden diğerine geçip durmuşumdur ve sözün kısası benim duygularım yoktur, ben tam bir makineyim. Eee, nerede kalmıştık...”

“Ama bu babamın hikâyesi, bayım.” Genç kız alını merakla kıvrışmış bir şekilde ona bakıyordu. “Düşünüyorum da, babamın ölümünden sonra sadece iki yıl yaşayan annemin ardından yetim kaldığımda beni İngiltere’ye getiren kişi sizdiniz. Bundan neredeyse eminim, o sizdiniz.”

Bay Lorry, tereddüt ederek kendisine uzanmak isteyen küçük eli güvenle tuttu ve dudaklarına götürdü. Ardından genç hanımı az önce kalktığı sandalyesine oturttu; sol eliyle sandalyesini tutarken sağ eliyle çenesini kaşıyıp peruğunu düzelttikten sonra oturduğu yerden kendisini izleyen kıza baktı.

“Bayan Manette, o bendim. O zamandan beri sizi hiç görmediğim göz önünde bulundurulunca, az önce duygularımı olmadığını, ilişkilerimin sadece iş ilişkileri olduğunu söylediğimde kendim hakkında ne kadar dürüst davrandığımı anlayacaksınız. Hayır, o zamandan beri siz Tellson Bankası’nın vesayeti altındasınız, ben de Tellson’ın diğer işleriyle uğraşıyorum. Duygular ha! Benim duygulara ayıracak zamanım yok, onları tatma şansım yok. Tüm hayatım devasa bir para çarkını çevirmekle geçiyor, küçükhanım.”

Bay Lorry, iş hayatının bu tuhaf tanımını yaptıktan sonra, sarı peruğunu iki eliyle kafasına bastırarak düzleştirdi. Aslında düzeltmesine hiç de gerek yoktu, çünkü hiçbir şey peruğun parlayan yüzeyinden daha düz olamazdı. Daha sonra kaldığı yerden devam etti.

“Sizin de fark ettiğiniz gibi küçükhanım, buraya kadar olan zavallı babanızın hikâyesi. Şimdi farklılaşıyor. Eğer babanız öldüğü söylenen zamanda, gerçekte ölmemiş olsaydı.... Korkmayın! Nasıl da irkildiniz!”

Gerçekten de irkilmişti. Sonra adamın bileğini iki eliyle kavradı...

Bay Lorry sol elini, şiddetle titreyen ve yalvarırcasına bir ifadeyle bileğini tutan parmakların üzerine koyarak yatıştırıcı bir tonla, “Yalvarırım, yalvarırım, heyecanınızı yatıştırın. Bu sadece bir iş meselesi. Daha önce de söylediğim gibi...” dedi.

Kızın bakışları onu o kadar rahatsız etti ki durup bir an düşündü ve söze yeniden başladı:

“Söylediğim gibi, eğer Bay Manette ölmemiş olsaydı; eğer birdenbire sessizce ortadan kaybolmuş, kaçırılmış olsaydı; kimse onu izleyemediği halde, götürüldüğü o korkunç yeri tahmin edebilmek bu kadar zor olmasaydı; şu denizin karşısında, en cesur insanların bile hakkında fısıldayarak konuşmaya korktukları, çeşitli imtiyazlara sahip; örneğin herhangi birini, istediği kadar hapiste tutacak boş formları doldurma imtiyazına sahip bir yurttaş onun düşmanı olsaydı; karısı da krala, kraliçeye, saraya, din adamlarına ondan bir haber vermeleri için boş yere yalvarmış olsaydı... O zaman babanızın hikâyesi, bu talihsiz bayın, Beauvais’li doktorun hikâyesi olabilirdi.”

“Yalvarırım anlatmaya devam edin, efendim.”

“Anlatacağım. Yalnız buna dayanabilecek misiniz?”

“Beni şu anda içinde bıraktığınız belirsizlik hariç her şeye dayanabilirim.”

“Kendinize hâkim görünüyor ve sakinleşmiş gibi konuşuyorsunuz, öylesiniz de zaten. İşte bu iyi!” (Böyle dese de davranışları, sözle ifade ettiği kadar tatmin olmadığını gösteriyordu.) “Bir... sadece bir iş meselesi. Buna bir iş meselesi, yapılması gereken bir iş olarak bakın. Şimdi, eğer bu doktorun karısı çok cesur ve güçlü olmasına rağmen küçük çocuğu doğmadan önce bu olaydan dolayı çok acı çektiyse...”

“Küçük çocuk bir kız çocuğu muydu, efendim?”

“Evet, bir kız çocuğu. Bu bir... bir iş meselesi, üzülmeyin. Küçükhanım, bu zavallı kadın küçük çocuğu doğmadan önce bu kadar acı çektiyse, zavallı çocuğu kendisinin iyi bildiği ve bir miras gibi ona devrolacak acılardan korumak için babasının öldüğü inancıyla yetiştirmeye kalkıştıysa.... Hayır, diz çökmeyin! Tanrı aşkına, neden önümde diz çöküyorsunuz?”

“Gerçeği anlatmanız için. Ah sevgili, iyi yürekli, merhametli bayım, gerçek için!”

“Bu bir... bir iş meselesi. Kafamı karıştırıyorsunuz, kafam karışırsa işimi nasıl yapabilirim? Aklımızı başımıza toplayalım. Eğer şimdi, örneğin dokuz tane dokuz peninin kaç edeceğini veya yirmi ginenin içinde kaç şilin olduğunu söyleyebilseydiniz, bu çok daha yüreklendirici olurdu. O zaman aklınızın başınızda olduğuna inanır, rahatlardım.”

Genç kız, bu ricaya doğrudan bir karşılık vermeksizin, olduğu yerde hiç kıpırdamadan kaldı. Bay Jarvis Lorry, elini bileğinden tutmuş bırakmayan, hatta daha da sıkı tutan kızı, yavaş ve nazik bir şekilde yerden kaldırdı. Genç kızın bu hareketi ona biraz da olsa güven vermişti.

“İşte böyle, tamam. Cesaret! İş bu! Önünüzde bir iş var; yararlı bir iş. Bayan Manette, anneniz sizin için bu kararı aldı. Öldüğü zaman –sanırım kalbi kırık öldü– babanızı boş yere aramaktan hiç vazgeçmemiştiniz. Siz iki yaşındayken, ileride serpilip güzel ve mutlu bir genç kız olacağınız ümidiyle, babanızın hapiste perişan olduğunu ya da geçmek bilmeyen yılların onu tükettiğini düşünmek gibi bir belirsizliğin sizi kara bir bulut gibi takip etmediği bir hayat vermek isteğiyle sizi terk etti.”

Bay Lorry bu sözleri söylerken hayranlıkla karışık bir acıma duygusuyla, çoktan ağarmış olabilecek saçlara baktığını hayal ederek, kızın dalgalı altın sarısı saçlarına bakıyordu.

“Ailenizin pek fazla malı olmadığını, olanın da annenize ve size bırakıldığını biliyorsunuz. Ortaya çıkan yeni bir para veya mülk de yok, ancak...”

Bileğinin daha sıkı kavrandığını hissetti ve sustu. Özellikle dikkatini çeken de, kızın alnındaki acı ve korku ifadesinin artık derinleşerek sabitleşmesiydi.

“Ama o... o bulundu. Yaşıyor. Büyük olasılıkla çok değişmiştir; perişan bir halde olması mümkündür. Ama biz iyi durumda olduğumu umalım. En azından hayatta. Babanız Paris’te eski bir uşağın evine götürüldü ve biz de oraya gideceğiz: Ben yapabilirsem onu teşhis etmeye; siz de onu yaşama, sevgiye, göreve, huzura ve rahata kavuşturmaya.”

Genç kızın vücudu titremeye başlamıştı; bu ürperti Bay Lorry’ye de geçti. Kız dehşete kapılmış bir ifadeyle ve hafif, ancak duyulabilir bir sesle, sanki rüyasında konuşuyormuş gibi, “Ben onun hayaletini göreceğim! Kendisini değil, hayaletini göreceğim!” dedi.

“Haydi, haydi!” dedi Bay Lorry kollarını tutan elleri yavaşça okşayarak. “Bakın! En iyisini de en kötüsünü de artıl biliyorsunuz. O, haksızlığa uğramış zavallı beyefendiyi görmeye gidiyorsunuz; güzel bir deniz yolculuğu ve kara yolculuğunun ardından yakında onun yanında olacaksınız.”

Genç kız aynı tonda ve fısıldar gibi, “Özgürdüm, mutluydum, hayaleti bana hiç görünmedi!” dedi.

Bay Lorry kızın dikkatini başka bir yöne çekmek için, kelimeleri vurgulu bir şekilde söyleyerek, “Bir şey daha var,” diye ekledi. “Başka bir adla bulundu. Gerçek ismi bu uzun süre içinde unutulmuş veya gizlenmiş, hangisi olduğunu şimdi araştırmak gereksiz. Yıllardır bir hapishanede unutulduğunu mu, yoksa kasıtlı olarak mı tutulduğunu araştırmanın bir yararı olmayacaktır. Çünkü bu oldukça tehlikeli. Hiçbir yerde, hiçbir şekilde bu konudan bahsetmemek ve onu Fransa’dan çıkarmak en iyisi olacaktır. Bir İngiliz ve Fransa’da epey bir saygınlığı olan Tellson’ın bir mensubu olarak güvende biri olmama rağmen bu konuda konuşmaktan kaçınıyorum. Bu konudan açıkça bahseden en ufak bir kâğıt parçasını dahi üzerimde taşıyorum. Bu tamamen gizli bir görev. Tüm evraklarım, kayıtlarım ve notlarım her anlama çekilebilecek olan şu aynı ifadeyi içerir: ‘Hayata geri dönüş!’ Ama neyiniz var? Tek bir kelimesini bile duymamış! Bayan Manette!”

Kız tamamen hareketsiz ve sessiz duruyordu. Sandalyesinin arkasına doğru kaymış, tepkisiz bir halde, gözleri açık ona bakıyordu. Bakışlarındaki o son ifade de oraya kazınmış, damgalanmış gibiydi. Genç kız kolunu öyle sıkı tutuyordu ki, onun canını acıtmaktan korktuğu için kendini ondan ayıramıyordu. Bu nedenle yerinden kıpırdamadan, bağırarak yardım çağırırdı.

Odaya hizmetçilerden önce, Bay Lorry’nin, tüm heyecanına rağmen, kıpkırmızı kesilmiş, kızıl saçlı başında Stilton[19] peynirine benzeyen, kocaman harika bir şapka ve üzerinde vücudunu sımsıkı saran, garip bir elbise olduğunu fark ettiği bir kadın koşarak girdi. Adaleli elini adamın göğsüne koyup onu kuvvetlice iterek karşı duvara fırlatmasıyla Bay Lorry’nin zavallı genç hanımdan ayrılması sorununu çözüvermiş oldu.

Duvara çarptığı anda nefesi kesilen Bay Lorry’nin aklından, “Bu kadın kesinlikle bir erkek olmalıymış!” düşüncesi geçti.

“Neden öyle bakıyorsunuz?” diye haykırdı kadın oda hizmetçilerine, “Orada dikilip bana bakacağınıza neden gidip bir şeyler getirmiyorsunuz? O kadar bakılacak bir yanım yok, değil mi? Neden gidip bir şeyler getirmiyorsunuz? Hemen soğuk su, sirke ve amonyak getirmezsensiz ben size yapacağımı bilirim, çabuk.”

Hizmetçiler istenilen ayıltıcı ilaçları getirmek için hemen seğirttiler. Kadın, hastayı yavaşça kanepeye yatırdı; büyük bir incelik ve beceriyle yardım ediyordu. “Kıymetlim!” “Minik kuşum!” diyerek kızın altın sarısı saçlarını büyük bir özen ve gururla, omuzlarının iki yanından göğsüne bıraktı.

Sonra öfkeyle Bay Lorry’ye dönerek, “Sen, kahverengili!” dedi, “Ne söyleyeceksen, onu ölümüne korkutmadan söyleyemez miydin? Haline bak, sararmış güzel yüzüne ve buz gibi olmuş şu ellerine bir bak. Siz buna bankacılık mı diyorsunuz?”

Bay Lorry, bu cevaplamaşı çok zor soru karşısında o kadar şaşırmıştı ki, sadece uzaktan çok az bir acıma duygusuyla şöyle bir bakakaldı. Bu arada o güçlü kadın, orada dikilirlerse akıl almaz şeylerle karşılaşabilecek olan hizmetçileri, ne yapacağı belirsiz “Ben ne yapacağımı biliyorum” tehdidiyle uzaklaştırdıktan sonra, yavaş hareketlerle genç kızı kendine getirmeye çalıştı ve başını omzuna koydu.

“Umarım şimdi daha iyi olur,” dedi Bay Lorry.

“Eğer olsa bile senin sayende değil kahverengili. Ah benim sevgili yavrum!”

Bay Lorry kısa bir sessizlikten sonra, gene zayıf bir acıma duygusu ve tevazu göstererek, “Umarım Fransa’ya kadar Bayar Manette’e eşlik edersiniz,” dedi.

“Olabilir tabii,” diye karşılık verdi güçlü kadın. “Ama tuzlu suyu aşmam istenseydi, sizce Tanrı beni bir adada dünyaya getirir miydi?”

Bu, cevaplanması çok zor başka bir soruydu ve Bay Jarvis bunu düşünmek için kenara çekildi.

Şarap Dükkânı

Büyük bir şarap fıçısı yola düşüp kırılmıştı. Kaza fıçıyı arabadan indirirlerken olmuştu; fıçı yuvarlanmış, onu çevreleyen kasnaklar çatlamış ve tam şarap dükkânının önündeki taşların üstüne ceviz kabuğu gibi parçalanarak yayılmıştı.

Yakınında bulunan herkes, işini gücünü ya da aylıklığını bırakıp şarap içmeye oraya koşmuştu. Şarap, her yana dağılmış, yamuk yumuk, biçimsiz ve sivri sivri taşlarıyla insana, üzerinden geçen her şeyi sakat bırakmak için tasarlanmış olduğunu düşündürtebilecek yolun üzerindeki küçük çukurlarda gölcükler oluşturmuştu. Her bir gölcüğün etrafı, gölcüğün büyüklüğüne göre değişen sayıda, itişip kakışan bir grupla çevrilmişti. Bazı adamlar diz çökmüş, ellerini birleştirip bir kepçe gibi yaparak şaraptan yudumluyor; bazıları da omuzlarının üzerinden eğilen kadınlara, parmaklarının arasından akmadan önce şarabı içirmek için uğraşıyorlardı. Bazı kadın ve erkekler topraktan yapılmış maşrapaları bu birikintilere daldırıyordu, hatta baş örtülerini şaraba daldırıp çocuklarının ağzına şarap damlatan kadınlar bile vardı. Bazıları akan şarabı durdurmak için çamurdan küçük setler yaparken diğerleri de küçük derecikler oluşturup yeni yönlerle doğru akmaya başlayan şarabın yolunu kesmek için pencerelerden bakanların yönlendirmesiyle bir oraya bir buraya koşuyorlardı. Kimileri şarabın içine iyice işlediği ıslak fıçı parçalarına dayanmış onu yalıyor, hatta keyifle şarabın artık çürüttüğü nemli parçaları çiğniyordu. Akıp gideceği bir kanalizasyon olmadığı için[20] dökülen şarabın büyük bir kısmı sadece birikmekle kalmamış, bir o kadar da çamur toplamışlardı ki, gören de bu inanılmaz temizliğin çöpçüler tarafından yapıldığını sanabilirdi.

Bu şarap şamatası süresince sokak kadın, erkek ve çocukların tiz kahkahaları ve şen sesleriyle cınladı. Pek sert olmayan bu oyun çok eğlenceliydi. İçinde dostça bir hava vardı, herkesin bu keyfi başkasıyla paylaşmaya çabalaması neşeli kucaklaşmalara, sağlığa kadeh kaldırmalara, tokalaşmalara ve hatta bir düzine kişinin el ele tutuşup dans etmesine yol açmıştı. Şarap bittikten ve en bol olduğu yerlerde parmaklar ızgara biçiminde izler bıraktıktan sonra bu gösteri başladığı gibi aniden kesiliverdi. Testeresini, kestiği odunların arasına bırakmış olan adam tekrar işine koyuldu. Kadın, kapı önünde bıraktığı, içi, kendisinin veya çocuğunun bir deri bir kemik kalmış el ve ayak parmaklarının soğuktan sızlamasını dindirmek için kullandığı sıcak kor dolu mangalın başına döndü. Çıplak kollu, saçları keçeleşmiş, yüzleri ceset gibi sapsarı adamlar kilitli kapılar ardından kışın aydınlığına çıktıkları mahzenlerine indiler. Ve oraya gün ışığından daha doğal bir görüntü veren bir karanlık çöktü.

Şarap, kırmızı şaraptı ve Paris'in varoşlarından olan Saint Antoine'a[21] giden dar sokakları boyamakla kalmamış, pek çok eli yüzü, çıplak ayağı ve tahta pabucu da boyamıştı. Odun kesen adamın elleri kütüklerin üzerinde kırmızı lekeler bırakmıştı. Bebeğini emziren kadının alnı başına tekrar bağladığı örtü yüzünden lekelenmişti. Fıçının parçalarına açgözlülükle ve vahşice hücum edenlerin ağızlarının kenarlarında yapış yapış lekeler kalmıştı. Başını kirli, uzun bir gece takkesinin içinden çok dışında tutan, uzun boylu muzip bir adam, şaraplı çamura batırdığı parmağıyla duvara 'KAN' diye yazmıştı.

O 'şarap'ın da sokaklardaki taşlara döküleceği ve her yeri kızıla boyayacağı zaman geliyordu.

Şimdi Saint Antoine'ın kutsal çehresindeki bir anlık pırıltı kaybolmuş, her biri, ama en çok sonuncusu büyük bir güce sahip olan efendilerin; soğuk, pislik, hastalık, cehalet ve yoksulluğun hizmet ettiği o aziz varlık, 'karanlık' çökmüştü. Korkunç bir değirmende tekrar tekrar öğütülen bu insanlar –şüphesiz yaşlıları gençleştiren masalsı bir değirmen değildi bu– her köşe başında titriyor, her kapıdan girip çıkıyor, her pencereden bakıyor, rüzgârın savurduğu her giysinin içinde hareket ediyorlardı. Onları öğüten değirmen gençleri yaşlandıran bir değirmendi; çocukların yüzleri kartlaşmış, sesleri kalınlaşmıştı. Onların ve yetişkinlerin yüzlerindeki, geçen her yılla daha da belirginleşen kırışıklıklar 'açlık'ın işaretiydi. Açlık her yerdeydi; yüksek evlerden açlık çamaşır iplerinde asılı o paçavraya dönmüş giysilerle dışarı taşıyordu; evlerin içi, saman, bez parçaları, tahta ve kâğıtla yamanmıştı; adamın kestiği odunun her zerresinde tekrarlanıyordu; dumanı tütmeyen bacalardan aşağıyı seyrediyor ve çöpleri arasında tek bir yiyecek kırıntısı olmayan o pis sokaktan yola koyuluyordu; fırıncının rafındaki her bir küçük kötü ekmek somununda, sosisçide satışa sunulan ölü köpek ürünlerinin her birinde yazılıydı; dönen silindirde kızaran kestanelerin arasında kuru kemiklerini takırdatıyordu; isteksizce dökülmüş birkaç yağ damlasında kızaran çeyrek penilik patates kızartmalarında zerrelere ayrılmıştı.

Bulunduğu yer her şeyiyle ona uyuyordu. Daha başka dar ve dolambaçlı sokaklara ayrılan, suç ve leş kokularıyla dolu, dar ve dolambaçlı bir sokak ve orada yaşayan, hepsi paçavra ve gece takkeleri kokan paçavralı ve gece takkeli insanlar; üzerine düşünüldüğünde hastalıklı görünen bir sürü şey. İnsanların tavırlarında, yine de bir şeylerin değişmesi olasılığının vahşi düşüncesi vardı. Karamsar ve sinsi olmalarına rağmen aralarında, alev alev gözler, söyleyemediği şeylerle bembeyaz kesilmiş sımsıkı dudaklar, dayanmayı ya da cezalandırılmayı düşünerek alınları bir darağacı ilmiğini andıranlar da yok değildi. Neredeyse dükkânlar kadar çok olan tabelalar da yoksulluğun korkunç göstergeleriydi. Kasap ve domuz kasabı, dükkân camlarına sadece en sıska, en kemikli et parçalarını çizmişlerdi; fırıncı ise yavan somunların en kabasını. Şaraphanelerde, küçük bardaklarla içine su katılmış şarap ve bira içerken birbirine dik dik bakan insanlar kabaca resmedilmişlerdi. Aletler ve

silahlar; bıçakçının keskin ve parlak bıçakları ile baltaları, demircinin ağır çekiçleri ve silah yapan adamın öldürücü deposu dışında hiçbir şey gösterişli bir şekilde resmedilmemişti. Çamur ve su dolu birikintileriyle insanı sakatlayabilecek yolun kaldırımını yoktu, kapı önlerinde aniden bitiveriyordu. Su, aktığı zaman yolun ortasından akıyordu, şiddetli yağmurlarda ise birçok tuhaf yol izleyerek evlerin içine giriyordu. Geniş aralıklarla, yolun bir tarafından diğerine gerilmiş makaralı ipler üzerinde eski lambalar asılıydı; geceleri, fenerci bunları aşağı indirip yaktıktan sonra tekrar yukarı çektiğinde zayıf ışık veren fitiller, sanki denizdelermiş gibi insanları hasta edercesine kafalarının üzerinde sallanırdı. Aslında gerçekten de denizdeydiler ve hem gemi hem de geminin tayfası fırtına tehlikesi ile karşı karşıyaydı.

Bölgenin bir deri bir kemik, bostan korkuluğuna dönmüş insanların, sokaklarda aç açına, aylak aylak dolaşırken, sokak lambalarını yakan adamları izleyerek, onun lambaları yakma metodu üzerine çalışarak bunu geliştirecekleri ve bu iplerle makaraları kullanarak adam asacakları, böylelikle de kendi durumlarının karanlığını birdenbire aydınlatacakları zaman gelmek üzereydi. Ancak henüz zamanı değildi; Fransa üzerinden esen her rüzgâr korkulukların üzerindeki paçavraları boş yere sallıyordu, çünkü güzel sesli ve tüylü kuşlar bunu bir uyarı olarak almıyorlardı.

Şarap dükkânı köşe başındaydı, hem görünüşü hem de kalitesi bakımından diğer birçoklarından daha iyiydi. Sahibi sarı yeleş ve yeşil pantolonuyla kapının önünde durmuş, dökülen şarap için verilen mücadeleyi izliyordu. “Benim sorunum değil,” dedi, omuzlarını silkerek. “Pazardaki adamların işi. Bir tane daha getirsinler.”

O sırada gözleri yolun karşısında, duvara muzip şeyler yazan uzun boylu, şakacı Gaspard’a takıldı ve seslendi:

“Söylesene Gaspard, orada ne yapıyorsun?”

Adam, onun gibilerin çoğunlukla yaptığı gibi, büyük bir ciddiyetle yazdığı muzip şeyleri işaret etti. Arkadaşlarının başına sıklıkla gelen şeyin aynısı ona da olmuştu; yazısı hedefini tutturamadı ve tamamen başarısızlığa uğradı.

“Şimdi ne yazıyorsun bakalım? Tımarhanelik misin sen?” dedi şarap dükkânının sahibi ve yolun karşısına geçip, yerden aldığı bir avuç çamuru üstüne sürerek yazıyı sildi. “Niye sokaklara yazı yazıyorsun? Söylesene, böyle sözleri yazacak başka yer mi yok?”

Bunları söylerken, belki yanlışlıkla belki değil, temiz elini Gaspard’ın kalbinin üzerine koydu. Adam hafifçe onun eline vurdu, çevik bir hareketle yerinden sıçradı ve elinde, ayağından fırlatıp aldığı lekelenmiş ayakkabılarından biriyle çok güzel bir dans figürü sergilerken yere düştü. Bu şartlar altında görüldüğü kadar vahşi biri olmadığı söylenebilirdi.

“Giy şunu, giy çabuk,” dedi diğeri. “Şaraba şarap de ve bu iş de burada bitsin.” Bu uyarının ardından bu sefer kasıtlı olarak kirli elini adamın giysisine sildi; çünkü eli bu adam yüzünden kirlenmişti. Sonra tekrar yolun karşısına geçerek şarap dükkânına girdi.

Bu şarapçı otuz yaşlarında, kalın enseli, sert görünüşlü biriydi. Çok da sağlıklı olmalıydı, çünkü keskin soğuğa rağmen ceketini giymemiş, tek omzunda taşıyordu. Gömleğinin kolları da sıvanmıştı ve esmer kolları dirseklerine kadar çıplaktı. Koyu renkli, kıvrıkcık, kısa saçlarından başka bir şey yoktu kafasına giydiği. Esmer bir adamdı, araları oldukça açık, güzel gözleri vardı. İyi huylu, ama aynı zamanda taviz vermez ve kararlı birine benziyordu. İki yanı uçurum olan dar bir geçitte koşarken karşınıza çıkmasını arzu edeceğiniz türden bir adam değildi; çünkü hiçbir şey bu adamı yolundan döndüremezdi.

İçeri girdiğinde, karısı Bayan Defarge tezgâhın arkasında oturuyordu. Bayan Defarge kocasının yaşlarında, tombul biriydi. Nadiren etrafa bakan her zaman dikkatli gözleri, parmakları yüzüklerle dolu kocaman elleri, güçlü bir yüz ifadesi, keskin hatları ve son derece sakın tavırları vardı. Yaptığı hesaplarda kendi aleyhine sonuçlanacak hatalara pek düşmeyeceğini düşündüren bir havaya sahipti. Soğuğa çok dayanıksız olan Bayan Defarge kürklere sarınmıştı ve başına büyük küpelerini kapatmayacak şekilde parlak bir şal örtmüştü. Kürdanla dişini karıştırmak için elinden bıraktığı örgüsü kucagındaydı. Sol eliyle sağ dirseğini destekler bir şekilde duran kadın, kocası içeri girdiği sırada elindeki kürdanla bir hayli meşguldü ve hiçbir şey demedi, sadece hafifçe öksürdü. Öksürüğü ve yukarı kaldırdığı kara kaşları, kocasına, yokluğunda gelen yeni müşterilere göz atması için yaptığı bir uyarıydı.

Dükkân sahibi etrafa bir göz attığında köşede oturan yaşlıca bir bey ve genç bir hanım gördü. Başkaları da vardı: İki kişi kâğıt, iki kişi de domino oynuyordu, tezgâhta duran üç kişiye az bir şarapla idare etmeye çalışıyorlardı. Tezgâhın arkasına geçtiğinde yaşlı adamın genç hanıma, bir bakışla “Adamımız bul” dediğini fark etti.

Bay Defarge kendi kendine, “Siz burada ne arıyorsunuz? Sizi tanımıyorum,” dedi.

Ve bu iki yabancıyı fark etmemiş gibi davranarak tezgâhta içen üç müşteriyle sohbete girdi.

“Nasıl gidiyor, Jacques?” dedi bir tanesi Bay Defarge’a. “Dökülen şarabın hepsi yalanıp yutuldu mu?”

“Her bir damlası, Jacques,” diye cevap verdi Bay Defarge.

Aynı adın karşılıklı söylenmesinin ardından kürdanıyla dişini karıştıran Bayan Defarge bir kez daha hafifçe öksürdü ve kaşlarını kaldırdı.

Bir diğeri Bay Defarge’a, “Bu perişan hayvanların arasında, şarabın tadını veya kara ekmek ve ölüm hariç herhangi bir şeyir tadını bilen çok az. Öyle değil mi Jacques?” dedi.

“Evet, öyle tabii, Jacques,” diye yanıtladı Bay Defarge.

Bayan Defarge hâlâ sükûnetle dişlerini karıştırıyordu, ama bu ad ikinci defa geçince yine hafifçe öksürdü ve kaşlarını kaldırdı.

Adamlardan üçüncüsü de boş bardağı bırakıp ağzını şapırdatırken söyleyeceğini söyledi:

“Ah! Çok daha kötüsü! Bu zavallı sığırların ağzında hep o acı tat var ve hep o zor hayatlarını yaşarlar. Haksız mıyım, Jacques?”

Bay Defarge’ın yanıtı, “Haklısın, Jacques,” oldu.

Üçüncü kez aynı adın kullanılması üzerine Bayan Defarge kürdanını bir tarafa koyup, kaşlarını yukarı kaldırdı ve oturduğu yerde kıpırdadı.

“Durun! Doğru ya!” diye mırıldandı kocası. “Baylar, karım!”

Üç müşteri de şapkalarını çıkararak Bayan Defarge’ı selamladılar. Kadın adamlara, şöyle bir hızla baktıktan sonra başını eğerek selamı aldı. Sonra dükkâna göz gezdirip büyük bir sükûnet ve iç huzuruyla örgüsünü eline alarak işine daldı.

Bay Defarge gözlerini karısından ayırmadan, “Baylar, iyi günler,” dedi. “Ben dışarı çıkarken görmek istediğiniz bekâr odası beşinci katta. Bu merdiven benim evimin penceresine de yakın olan soldaki küçük avluya çıkar. Ama şimdi hatırladım, biriniz daha önce orayı görmüştü. Size yolu gösterebilir. Hoşça kalın baylar!”

Adamlar şarabın parasını ödeyip dışarı çıktılar. Bay Defarge gözlerini örgüsünü ören karısına çevirmiş bakarken yaşlı adam oturduğu köşeden gelerek konuşmak için izin istedi.

“Memnuniyetle, efendim,” dedi Bay Defarge ve onunla beraber sessizce kapıya doğru yürüdü.

Konuşmaları kısa ve öz olmuştu. Bay Defarge, adamın daha ettiği ilk kelimeyle irkilmiş ve onu dikkatle dinlemişti. Adamlar konuşmaya dışarı çıkalkı bir dakika bile geçmemişti ki, ardından beyefendi genç hanıma işaret etti ve o da onlarla dışarı çıktı. Bayan Defarge bu sırada hızla hareket eden parmakları ve kıpırdamayan kaşlarıyla örgü örmeye devam ettiğinden hiçbir şey görmemişti.

Böylece Bay Jarvis Lorry ve Bayan Manette şarap dükkânından çıkıp, az önce diğeri müşterilerini gönderdiği kapının önünde Bay Defarge ile buluştular. Burası çok sayıda insanın oturduğu, bir yığın binanın girişı olan pis kokulu, küçük, kara bir avluya açılıyordu. Tuğla ile örölü, karanlık, kasvetli merdivene açılan kasvetli girişte, Bay Defarge eski efendisinin kızının önünde hafifçe eğilerek kızın elini dudaklarına götürdü. Kibar bir davranıştı bu, ama hiç de incelikle yapılmamıştı. Birkaç saniye içinde Bay Defarge şaşırtıcı bir şekilde değişivermişti. Yüzündeki keyifli ifade ve bakışlarındaki duruluk yok olmuştu; gizemli, kızgın, tehlikeli bir adam oluvermişti.

Merdivenleri çıkmaya başladıklarında Bay Defarge ciddi bir ses tonuyla Bay Lorry’ye, “Çok yüksek, çıkması biraz zor. Ağrı ağır çıksak daha iyi olur,” dedi.

“Yalnız mı?” diye fısıldadı diğeri.

“Yalnız! Tanrı yardımcısı olsun, kim olacaktı yanında?” dedi aynı alçak sesle.

“Öyleyse hep yalnız?”

“Evet.”

“Kendi isteğiyle mi?”

“Kendi iyiliği için. Beni buldukları ve tehlikeyi göze alarak onu yanıma alıp, ona bakıp bakamayacağımı sordukları o ilk karşılaştığımız anda nasılsa şimdi de öyle.”

“Çok değişmiş mi?”

“Değişmek mi!”

Şarap dükkânının sahibi duraklayarak duvara yumruk attı ve korkunç bir lanet okudu. Hiçbir yanıt bunun yarısı kadar bile etkili olamazdı. Bay Lorry yanındaki iki kişiyle yukarı doğru çıktıkça içi daha çok kararıyordu.

Üzerindeki o süsleriyle böyle bir merdiven Paris’in eski ve kalabalık yerlerinde bugün bile hâlâ yeterince kötüyken, o zamanlar bunlara alışık olmayan ve katılaşmamış duygular için gerçekten de çirkin sayılacak bir yerdi. Yüksek, pis binanın içindeki her bir ev –yani merdiven sahanlığına açılan her kapının ardındaki oda veya odalar– çöpünü pencerelerden savurmanın yanı sıra kendi kapısının önüne de bırakmıştı. Yoksulluk ve sefillik elle tutulamayan, gözle görülemeyen pisliklerini henüz diğerlerinin yanına yığmamış olsa bile, bu önlenemez ve ümitsizce çürüyen yığınlar havayı kirletmiş ve bir araya gelen bu iki kaynak burayı neredeyse dayanılmaz bir hale getirmişti. Yolları, pislik ve zehir dolu, karanlık bir yoldu. Aklı dağılmasına ve genç yol arkadaşının her an daha da artan heyecanına rağmen Bay Jarvis Lorry iki kez dinlenmek için durdu. Bu molaların her biri, sanki bozulmadan kalmış azıcık temiz havanın dışarı kaçarak, pis ve hastalıklı buharların içeri sızması gibi olduğu içler acısı mazgalların önünde verilmişti. Paslanmış parmaklıklar boyunca bu düzensiz mahallede komşuluk, bir anlık göz işlemleriyle yaşanırdı ve Notre Dame’ın[22] iki büyük kulesinin tepe kısımlarından daha yakında veya daha alçakta hiçbir sağlıklı yaşam ya da olumlu bir istek umudu var gibi görünmüyordu.

Sonunda merdivenin tepesine ulaştılar ve üçüncü kez durdular. Ancak tavan arasına varmak için çıkılması gereken daha dik ve dar bir merdiven daha vardı. Genç hanımın yöneltebileceği herhangi bir sorudan endişe edencesine hep biraz önden ve Bay Lorry’nin yanından giden dükkân sahibi burada döndü ve omzunda taşıdığı ceketinin ceplerini dikkatlice yoklayarak bir anahtar çıkardı.

Şaşırان Bay Lorry, “Demek kapı kilitli, dostum?” dedi.

“Ya, evet,” diye yanıtladı Bay Defarge sert bir tarzda.

“Bu talihsiz beyefendiyi böyle bir köşede dünyadan uzak tutmak gerektiğini mi düşünüyorsunuz?”

Bay Defarge kaşlarını çatarak Bay Lorry’nin kulağına yaklaştı ve “Anahtarı çevirmenin gerekli olduğunu düşünüyorum,” diye fısıldadı.

“Neden?”

“Neden mi? Çünkü o kadar uzun süre kilit altında yaşadı ki eğer kapısı açık bırakılırsa korkabilir, çıldırabilir, kendini parçalayabilir, ölebilir ya da daha başka şeyler olabilir.”

“Böyle bir şey olabilir mi?” diye haykırdı Bay Lorry.

“Böyle bir şey olabilir mi?” diye tekrar etti Bay Defarge acı acı. “Evet. Yaşadığımız şu güzel dünyada bu ve bunun gibi daha pek çok şey mümkün. Sadece mümkün olmakla kalmaz, gerçekleşir de! Şu gökyüzünün altında her gün neler oluyor! Yaşasın Şeytan! Haydi, devam edelim.”

Bu konuşma o kadar kısık bir sesle yapıldı ki tek bir kelimesi dahi genç hanımın kulağına gitmedi; ama bu sırada kız hissettiği yoğun duyguların etkisiyle titriyordu. Yüzünde öyle derin bir kaygı ve hepsinden çok, öyle yoğun bir dehşet ve korku ifadesi vardı ki Bay Lorry kendini cesaret verici birkaç söz söylemek zorunda hissetti.

“Cesaret, sevgili bayan! Cesaret! İş bu! Birkaç dakika içinde en kötü kısmı bitecek. Odanın kapısından geçince en kötüsü bitecek. Sonra ona vereceğiniz iyilik, ferahlık, mutluluk başlayacak. İzin verin de iyi dostumuz o tarafa geçmeye size yardım etsin. İşte bu iyi, dostum Defarge. Şimdi gelin. İş bu, sadece iş!”

Yavaş ve yumuşak adımlarla yukarı çıktılar. Merdiven kısaydı ve hemen yukarı varmışlardı. Dönemeci geçer geçmez aniden başlarını beraberce kapıya eğmiş, duvardaki bazı yarık ve deliklerden kapının ardındaki odayı gözetleyen üç adam gördüler. Yaklaşan ayak seslerini duyunca dönerek doğruldular. Bunlar şarap dükkânında içen, üçünün de isimleri aynı olan adamlardı.

“Sizin ziyaretinizin şaşkınlığıyla onları unuttum,” diye açıkladı Bay Defarge. “Çocuklar, bizi yalnız bırakın, burada biraz işimiz var.”

Üçü de sessizce aşağıya süzüldü.

O katta başka kapı olmadığı ve yalnız kaldıklarında dükkân sahibi doğrudan ona gittiği için Bay Lorry biraz kızgınlıkla fısıldayarak sordu:

“Bay Manette’i mi gösteriyorsun?”

“Gördüğünüz gibi, onu sadece birkaç seçilmiş kişiye gösteriyorum.”

“Bu yaptığımız doğru mu?”

“Ben doğru olduğunu düşünüyorum.”

“Kim bu birkaç kişi? Onları nasıl seçiyorsun?”

“Benimle aynı adı taşıyorlarsa –bu arada adım Jacques– gerçek birer erkeklerse ve gözüm onları tutarsa. Bu kadarı yeter, siz İngilizsiniz, bu başka bir konu. Bir dakika orada bekleyin lütfen.”

Geride durmaları için bir el hareketi yaptı ve öne doğru eğilerek duvardaki yarıktan içeri baktı. Çok geçmeden başını tekrar kaldırarak, sadece gürültü çıkarmak için kapıya iki veya üç kez vurdu. Aynı amaçla, anahtarı beceriksizce üç dört kere kilide sokup çıkardı ve mümkün olduğu kadar usulca çevirdi.

Kapı yavaşça içeri doğru açıldı ve adam içeri bakıp bir şeyler söyledi. Zayıf bir ses cevap verdi. Her iki taraf da ancak birkaç hece söylemişti.

Adam omzunun üzerinden bakıp içeri girmeleri için işaret etti. Bay Lorry, kızın yere yığılacağını hissettiği için kolunu sıkıca kızın beline sarıp onu tuttu.

“Bir... bir... bir iş bu!” dedi Bay Lorry, yanaklarında işle pek alakası olmayan bir ıslaklıkla. “İçeri girin, içeri girin!”

“Ondan korkuyorum,” diye cevapladı kız, ürpererek.

“Korkuyor musun? Kimden?”

“Ondan! Babamdan.”

Kızın durumu ve onlara içeri girmeleri için işaret eden adamın arasında umutsuz duruma düşen Bay Lorry omzunda sarsılar kolu boynuna doladı, kızı biraz doğrulttu ve odaya soktu. Hemen kapının yanında durdular ama hâlâ kendisine sarılmış olan kızı tutmaya devam etti.

Defarge anahtarı çıkarıp kapıyı kapattı; içeriden kilitledikten sonra anahtarı tekrar çekip eline aldı. Bütün bunları düzenli bir şekilde ve yapabildiği kadar yüksek ses ve sert gürültülerle yapıyordu. Sonunda ölçülü adımlarla odanın ortasından yürüyüp pencerenin yanına geldi. Orada durdu ve etrafa baktı.

Odun ve benzeri şeyler için depo olarak yapılmış tavan arası loş ve karanlıktı; çünkü penceresi aslında çatıya açılan bir kapıydı. Üzerinde sokaktan yükleri çekmek için küçük bir maçuna vardı. Camsızdı ve Fransız yapımı herhangi başka bir kapı gibi iki kanatlıydı. Soğuk girmesin diye kapının bir kanadı sıkıca kapatılmış, diğeri azıcık aralık bırakılmıştı. Bu aralıktan o kadar az ışık geliyordu ki, içeri ilk girildiğinde herhangi bir şey görmek çok zordu. Böyle bir karanlıkta incelik gerektiren bir iş yapabilmek ancak uzun süre burada kalmakla mümkün olabilirdi. Ama bu tavan arasında böyle bir iş yapılıyordu; çünkü arkası kapıya ve yüzü dükkân sahibinin durup kendisine baktığı pencereye doğru dönük olan, alçak bir iskemleye oturmuş, öne doğru eğilmiş beyaz saçlı adam bir işle meşguldü, ayakkabı yapıyordu.

Ayakkabıcı

“İyi günler!” dedi Bay Defarge, işinin üzerine eğilmiş, ayakkabı yapan beyaz saçlı adama bakarak.

Adam kafasını bir an için yukarı kaldırdı ve sanki uzaktan bir yerlerden geliyormuş gibi çok cılız olan bir sesle bu selama karşılık verdi:

“İyi günler!”

“Bakıyorum da hâlâ çok çalışıyorsunuz, ha?”

Uzun bir sessizlikten sonra adam kafasını bir defa daha kaldırdı ve aynı zayıf sesle karşılık verdi: “Evet, çalışıyorum.” Bu kez, kafası öne düşüp de yüzü işine çevrilmeden önce, bir çift yorgun göz soruyu soran adama baktı.

Sesin zayıflığı yürek parçalayıcı ve dehşet vericiydi. Kapalı tutulmasının ve zor şartların bunda payının bulunmasına rağmen sesinin bu tonu fiziksel bir düşkünlüğün yol açtığı bir zayıflık değildi. Yürek paralayıcı yanı, bunun yalnızlık ve onca zaman konuşmamış olmanın verdiği bir zayıflık olmasıydı. Sanki çok, çok uzun zaman önce çıkarılmış bir sesin son zayıf yankısı gibiydi. İnsan sesinin canlılığı ve tınısını öylesine kaybetmişti ki, insana, bir zamanlar güzel olan bir rengin soluk bir lekeye dönüşmesi karşısında duyulacak hisleri yaşatıyordu. Öylesine boğuk ve bastırılmıştı ki sanki yeraltından geliyordu. Öylesine etkileyiciydi ki, umutsuz ve kaybolmuş bir yaratık, ıssızlıkta yalnız başına dolaşmaktan yorulmuş ve acıkmış bir yolcu, düşüp ölmenden önce evini ve dostlarını ancak böyle bir sesle hatırlayabilirdi.

Sessizce çalışarak geçirdiği birkaç dakikadan sonra yorgun gözler tekrar yukarı kalktı ve herhangi bir ilgi veya merakla değil de donuk ve mekanik bir bakışla, az önce fark ettiği o ziyaretçinin ayakta durduğu noktanın henüz boşalmamış olduğunu gördü.

Bakışlarını ayakkabıcıdan ayırmayan Defarge, “Burayı biraz daha aydınlatmak istiyorum. Birazcık daha ışığa dayanabilir misin?” dedi.

Ayakkabıcı işini bıraktı; dinliyormuşçasına, boş gözlerle önce bir yanına, sonra diğer yanına doğru yere baktı. Ardından da yukarı, konuşan adama baktı.

“Ne dediniz?”

“Biraz daha ışığa dayanabilir misiniz?”

“Dayanmak zorundayım, siz öyle istiyorsanız.” Cümlelerin son kısmını belli belirsiz bir vurguyla söylemişti.

Kapının açık olan kanadı biraz daha açıldı ve bir süre için böyle kaldı. Tavan arasına ışık doldu ve kucagında bitmemiş bir ayakkabıyla, işine ara vermiş olan ayakkabıcıyı aydınlattı. Ayaklarının dibinde ve sıranın üstünde birkaç basit alet ve deri kırıntıları duruyordu. Eğri büğrü kesilmiş, pek uzun olmayan beyaz bir sakalı, çökük bir yüzü ve son derece parlak gözleri vardı. Öyle olmasa bile yüzünün çöküklüğü ve zayıflığı, hâlâ kara olan kaşlarının ve karmakarışık beyaz saçlarının altında gözlerinin daha büyük görünmesine neden olurdu, ama gerçekte de büyüktüler. Lime lime olmuş sarı gömleğinin yakası açıldı ve yıpranmış, kurumuş bedenini gösteriyordu. O ve brandadan iş elbisesi, bollaşmış çorapları ve bütün yırtık pırtık giysileri doğrudan ışık ve havadan o kadar uzun süre ayrı kalmışlardı ki hepsi aynı parşömen sarısı rengi almışlardı, hangisinin ne olduğunu söylemek zordu.

Elini gözleriyle ışık arasında tutuyordu; kemikleri saydam gibi görünüyordu. İşine ara vermiş, gözlerini bir yere dikmiş, sabit, dalgın bakışlarla öylece oturuyordu. Mekân ve ses arasında ilişki kurma yeteneğini kaybetmiş gibi, önce iki yanına bakmadan önündekine bakmıyor, sesin hangi yönden geldiğini kavrayamıyordu. Bu şekilde bakınmadan hiç konuşmuyor, ne söyleyeceğini unutuyordu.

“Bugün o ayakkabıyı bitirecek misiniz?” diye sordu Bay Defarge, Bay Lorry’ye öne doğru gelmesini işaret ederken.

“Ne dediniz?”

“Bugün o ayakkabıları bitirmeye niyetli misiniz?”

“Niyetli olduğumu söyleyemem. Bitirmeyi umuyorum. Bilmiyorum.”

Ancak soru ona işini hatırlatmıştı; yeniden işinin üzerine eğildi.

Bay Lorry kızı kapının yanında bırakarak sessizce öne geldi. Defarge’ın yanında bir iki dakika kadar durmuştu ki ayakkabıcı yukarı baktı. Başka birini gördüğü için şaşırılmış görünmüyordu, ama ona baktığı sırada elini dudağına götürerek kararsız bir

ifadeyle dudaklarında gezdirdi –dudakları ve tırnakları aynı soluk, kurşuni renkteydi– hemen sonra yeniden yaptığı ayakkabının üzerine eğildi. Ona bakışı ve bu hareketi sadece birkaç saniye sürmüştü.

“Gördüğünüz gibi bir ziyaretçiniz var,” dedi Bay Defarge.

“Ne dediniz?”

“Bir ziyaretçiniz var.”

Ayakkabıcı daha önce yaptığı gibi yukarı baktı, ama elini işinden ayırmadı.

“Gelin,” dedi Bay Defarge. “İşte, görür görmez iyi yapılmış bir ayakkabıyı anlayan bir bey. Yapmakta olduğunuz şu ayakkabıyı gösterin. Alın bakın, bayım.”

Bay Lorry ayakkabıyı eline aldı.

“Beyefendiye bunun ne tür bir ayakkabı olduğunu ve yapan ayakkabıcının adını söylesenize.”

Ayakkabıcı daha önceki sorulara cevap verme süresinden daha uzun bir süre sessiz kalarak, “Bana ne sorduğunuzu unuttum. Ne demiştiniz?” dedi.

“Beyefendinin öğrenmesi için ayakkabının türü hakkında bilgi veremez misiniz demiştim.”

“Bu bir bayan ayakkabısı. Genç bir hanım için yürüyüş ayakkabısı. Bugünün modasına uygun. Modelleri hiç görmedim, ama elimde örnek vardı.” Ayakkabıya belli belirsiz bir gururla bakıyordu.

“Peki yapanın adı?” dedi Defarge.

Artık elinde tutacak bir işi olmadığı için önce parmaklarını birbirine geçirdi, sonra bir eliyle sakallı çenesini sıvazladı. Bir dakika bile ara vermeden, sırayla bu hareketleri yapıyordu. Onu, her konuştuğunda dalıp gittiği boşluktan çıkarmak, çok zayıf, baygın birini ayıltmaya çalışmak ya da her an ölümü beklenen birinin ruhunun kalmasını ummak gibi bir şeydi.

“Adımı mı sordunuz?”

“Kesinlikle.”

“Kuzey Kulesi, yüz beş.”

“Hepsi bu mu?”

“Kuzey Kulesi, yüz beş.”

Adam, ne bir iç çekiş ne de bir iniltiye benzeyen yorgun bir sesle tekrar işinin üzerine eğildi ve sessizlik tekrar bozuluncaya kadar da öyle kaldı.

“Asıl işiniz ayakkabıcılık değil, öyle değil mi?” dedi gözlerini adamın üzerine dikmiş olan Bay Lorry.

Adam sanki soruyu Defarge’a yöneltmek istiyormuş gibi yorgun gözleriyle ona baktı. Ama Defarge’dan bir yardım gelmeyince bir süre yere baktıktan sonra soruyu soran adama döndü.

“Asıl işim ayakkabıcılık değil mi? Hayır, asıl işim ayakkabıcılık değil. Ben... ben bunu burada öğrendim. Kendi kendime öğrendim. İzin istedim şey için...”

Adam dakikalarca dalıp gitti. Yine elleriyle dakikalarca aynı hareketleri yaptı. Sonunda gözlerini yavaş yavaş, az önce uzaklaşmış oldukları yüze geri döndürdü. Adama bakarken birden irkildi ve uykudan yeni uyanan birinin bir gece önceki konuya dönmesi gibi kaldığı yerden devam etti.

“Kendi kendime öğrenmek için izin istedim ve uzun zaman sonra güçlkle izin aldım. O zamandan beri de ayakkabı yapıyorum.”

Kendisinden alınan ayakkabı için elini uzattığında, Bay Lorry yerinden kıpırdamadan ona baktı.

“Bay Manette, beni hiç hatırlamıyor musunuz?” diye sordu.

Ayakkabı yere düştü ve ayakkabıcı sabit bakışlarla soruyu soran adama baktı.

Bay Lorry elini Defarge’ın koluna koyarak, “Bay Manette, bu adama dair hiçbir şey hatırlamıyor musunuz? Ona bakın. Banı

bakın. Belleğinizde eski bir bankacıya, eski bir işe, eski bir uşağa ya da eski günlere ait bir şeyler canlanmıyor mu, Bay Manette?” dedi.

Yıllardır tutsak olan bu adam oturduğu yerden bir Bay Lorry’ye bir Defarge’a sabit bakışlarla bakarken, çoktandır kaybolup gitmiş bazı keskin zekâ belirtileri alınının tam ortasında belirerek, yavaş yavaş üzerlerine düşmüş olan bu kara bulutu yarıp geçmek için uğraşıyorlardı. Yeniden bulutlarla gölgelenen bu belirtiler soluklaştılar ve kayboldular; ama oradaydılar. Aynı ifade, o anda, duvarın, adamı görebileceği bir tarafında durup ona bakan genç kızın yüzünde de belirmişti. Önceleri adamı kendinden uzak tutmak ya da onu görmemek için olmasa bile korku ve acıma duyguları ile kalkmış elleri, şimdi onun solgun yüzünü sıcak ve genç bağrına basmak, onu sevmek, hayata döndürmek ve umut vermek isteğiyle titriyor, ona doğru uzanıyordu. Genç kızın güzel yüzünde beliren aynı ifadeydi; adamın yüzünden kızinkine geçen, hareket eden bir ışık gibiydi sanki bu.

Karanlık oturduğu yerde adamın üzerine çökmüştü. Gittikçe azalan bir ilgiyle iki adama baktı, bakışları hüznü bir dalgınlıkla yere doğru döndü ve daha önceki gibi etrafına bakındı. Sonunda derin ve uzun bir iç çekerek eğilip ayakkabıyı aldı ve kaldığı yerden işine devam etti.

Defarge fısıltıyla, “Onu tanıdınız mı, bayım?” diye sordu.

“Evet, bir an için. Başlangıçta bunun ümitsiz bir çaba olduğunu düşündüm. Ama bir an için, bir zamanlar çok iyi bildiğim bir yüzü şüphesiz görür gibi oldum. Sessiz olun! Biraz geri gidelim. Sessiz olun!”

Genç kız bulunduğu yerden adamın oturduğu sıranın çok yakınına kadar gelmişti. Adam üzerine eğilmiş işiyle meşgulken, ona doğru uzanmış, dokunabilecek bir el olduğunun farkında olmayışında korkutucu bir şey vardı.

Tek bir kelime konuşulmuyor, tek bir ses çıkmıyordu. Genç kız bir ruh gibi yanında ayakta duruyor, adam da işinin üzerine eğilmiş çalışıyordu.

Sonunda elindeki aleti bırakıp, falçatasını alması gerekti. Falçata, kızın durduğu yerin ters tarafında duruyordu. Aleti yerden almış tekrar işinin üzerine eğiliyordu ki gözleri kızın eteğine takıldı. Gözlerini yukarı kaldırdı. Diğer iki izleyici ileri doğru atıldılar, ama kız elini kaldırarak onları durdurdu. Onların korkmasına rağmen kız adamın ona falçatayla vurmasından korkmamıştı.

Adam korku dolu bakışlarla kıza bakıyordu. Bir süre sonra dudakları sanki bir şey söylüyormuş gibi kımıldamaya başladı, ama hiçbir ses çıkmadı. Çabuk çabuk ve zorlanarak aldığı solukların arasında, “Nedir bu?” dediği duyuldu.

Genç kız yüzünden yaşlar süzülürken iki elini dudaklarına götürüp ona bir öpücük gönderdi. Ardından adamın zavallı başını bağrına bastırıyormuş gibi ellerini göğsünün üzerinde kavuşturdu.

“Sen gardiyanın kızı değil misin?”

Genç kız bir iç çekerek, “Hayır,” dedi.

“Kimsin?”

Kız henüz sesinin tonuna güvenemediğinden, adamın yanına sıraya oturdu. Adam irkilerek geri çekildi, ama kız elini onun koluna koydu. Kız bunları yaparken, adamı tuhaf bir heyecan dalgası sardı ve görünür bir şekilde üzerinden geçip gitti; oturduğu yerden kıza bakmayı sürdürürken elindeki falçatayı yavaşça yere bıraktı.

Kızın aceleyle yana atılmış altın sarısı saçları uzun bukleler halinde boynundan aşağı sarmıştı. Adam kolunu yavaşça uzatarak kızın saçlarını eline alarak, onlara baktı. Tam bu sırada dikkati dağıldı ve derin bir iç çekişten sonra yeniden ayakkabısını yapmaya koyuldu.

Ama bu uzun sürmedi. Kız elini adamın kolundan kaldırarak omzuna koydu. Adam gerçekten orada olduğundan emin olmak istercesine iki üç kez şüpheyle kızın eline baktıktan sonra işini bıraktı, elini boynuna götürdü ve ucuna katlanmış bir bez parçası bağlanmış, kararmış bir ip çıkardı. Bu bez parçasını dikkatlice dizlerinin üzerinde açtı. İçinde bir zamanlar parmağıyla sarmış olduğu bir iki tel uzun, altın sarısı saç vardı.

Kızın saçlarını eline aldı ve yakından baktı. “Aynısı. Bu nasıl olabilir? Ne zamandı? Nasıl oldu?”

O dalgın ifade alnında tekrar belirdiğinde kızın yüzünde de aynı ifadenin oluştuğunu fark eder gibi oldu. Genç kıızı ışığa doğru çevirdi ve ona baktı.

“Beni dışarı çağırdıkları gece o başını omzuma koymuştu. Benim herhangi bir korkum olmamasına rağmen o gitmemden korkmuştu. Kuzey Kulesi’ne getirildiğimde bu saçları giysimin kolunda buldular. ‘Onları bana bırakacak mısınız? Ruher

buradan kaçmama belki yardım edebilirler, ama beden en asla.' Söylediğim sözler bunlardı. Çok iyi hatırlıyorum.”

Bunları söylemeden önce pek çok defa dudaklarından sessiz bir şekilde bu kelimeler dökülmüştü. Bu kelimelere ses verebildiği zaman, kelimeler ağızdan yavaş yavaş çıkmasına rağmen ona tutarlı gelmişti.

“Bu nasıl olur? O sen miydin?”

Adam korku verici bir çabuklukla kıza doğru dönünce bir defa daha onları izleyen iki kişi öne doğru atıldı. Ama kız adamın onu kavramasından korkmadı ve alçak bir sesle, “Yalvarırım beyler, yaklaşmayın, konuşmayın, kıpırdamayın!” dedi.

“Dinle!” diye bağırdı adam. “Bu kimin sesiydi?”

Bu haykırıştan sonra kıızı bıraktı. Ellerini beyaz saçlarına götürüp çılgınca yormaya başladı. O an, içindeki ayakkabı yapma isteği dışında her şey kaybolmuştu ve küçük paketini tekrar katlayıp koynuna sokmaya çalıştı; ama hâlâ kıza bakıyor ve hüznle başını sallıyordu.

“Hayır, hayır, hayır; sen çok gençsin, çok körpesin. Olamaz. Tutuklunun ne olduğuna bak. Bunlar onun bildiği eller değil, bu onun tanıdığı yüz değil; bu sesi o hiç duymadı. Hayır, hayır. O –ve ben– Kuzey Kulesi’nin geçmek bilmeyen yıllarından önce, çağlar önceydi... Senin adın ne benim tatlı meleğim?”

Yumuşayan tavır ve ses tonuyla ona seslendi, kıızı, yalvaran ellerini adamın göğsüne koyarak dizlerinin üzerine çöktü.

“Ah bayım, başka bir sefer adımı, annemin ve babamın kim olduklarını, benim onların zor, çok zor hikâyelerini neden bilmediğimi öğrenirsiniz. Ama şu an, burada söyleyemem. Burada ve şimdi size tüm söyleyebileceğim tek şey bana dokunmanız ve beni kutsamanız için size yalvardığımdır. Öpün beni, öpün! Ah canım, canım!”

Adamın bembeyaz saçlı başı, kızın onu ısıtan ve Özgürlük’ün ışığı gibi adamı aydınlatan parlak saçlarına karıştı.

“Sesimde –bilmiyorum, ama umarım öyledir– eğer sesimde bir zamanlar kulağınıza tatlı bir müzik ezgisi gibi gelen bir sese benzerlik hissederseniz ağlayın, ağlayın! Saçıma dokunduğunuzda bu size genç ve özgür olduğunuz zamanlarda göğsünüze başını yaslamış sevdiğiniz birini hatırlatıyorsa, bunun için ağlayın, ağlayın! Size bizi bekleyen bir yuvadan, bütün bağlılığımla size hizmet edeceğim bir evden bahsederken zavallı yüreğinizin hasretini çektiği, uzun zamandır kimsenin uğramadığı bir evi anımsatıyorsam, o zaman ağlayın, ağlayın!”

Kız adamın boynuna daha sıkı sarıldı ve bir çocuk gibi göğsünde sallamaya başladı.

“Size, ıstırapınızın bittiğini ve buraya, sizi alıp acılardan uzaklaştırmaya geldiğimi, huzur ve rahata kavuşmak için İngiltere’ye gideceğimizi söyledüğimde, değerli yaşamınızın boşa geçtiğini ve size çok kötü davranmış vatanımız Fransa’ya düşünmenize sebep olursam ağlayın, ağlayın! Ve size adımı, hâlâ hayatta olan babamın ve ölmüş olan annemin kim olduğunu söylersem o zaman saygıdeğer babamın önünde diz çökmem ve de zavallı annemin sevgisinin, babamın büyük acısını benden gizlemesi yüzünden, hiçbir günümü onun için mücadele ederek geçirmediğim ve hiçbir gece boyu uykusuz kalıp, sabahlara kadar onun için ağlamadığım için af dilemem gerektiğini öğrendiğiniz zaman ağlayın, ağlayın! Annem için ağlayın, sonra benim için ağlayın! Baylar... Tanrı’ya şükür! Yüzümde onun kutsal gözyaşlarını hissediyorum ve yüreğime çarpan hıçkırıklarını duyuyorum. Ah, bakın! Bizim için Tanrı’ya şükredin, Tanrım sana şükürler olsun!”

Adam kızın kolları arasına gömülmüş, yüzü göğsüne düşmüştü. Yapılan yanlışlar ve çekilen acılardan sonra bu öyle dokunaklı bir görüntüydü ki onları seyreden iki adam elleriyle yüzlerini kapadılar.

Tavan arasının sessizliği uzun süre bozulmadı. Bütün fırtınaları bir sessizliğin takip etmesi gibi adamın inip kalkan göğsü ve sarsılan bedeni de sakinleşince –ki hayat denen fırtınanın en sonunda gömüldüğü huzur ve sessizlik insanlık için bir simgedir– iki adam baba ve kıızı yerden kaldırmak için geldiler. Adam yavaşça yere kaymış, bitkin bir halde yerde yatıyordu. Kıızı, başını kollarına dayayabilsin diye onun daha yanına sokulmuştu. Kızın adamın üzerine dökülen saçları ışığa karşı adamın yüzünü perdeliyordu.

Birkaç defa burnunu çekmiş onlara doğru eğilen Bay Lorry’ye elini uzatan kıza, “Onun rahatını bozmadan, bir an önce şı kapıdan beraberce çıkıp, hemen Paris’ten ayrılmamız için gerekenler bir ayarlanabilse...” dedi.

“Ama iyi düşünün. Yolculuğa dayanabilecek durumda mı?” diye sordu Bay Lorry.

“Samırım onun için bu kadar korkutucu olan bu şehirde kalmaya dayandığına göre, yolculuğa da dayanabilir.”

“Doğru,” dedi daha rahat görüp dinlemek için diz çökmüş olan Defarge, “Dahası var. Bay Manette’in, Fransa dışında olmas her açıdan daha iyi olacaktır. Söyleyin, bir araba ve at kiralayayım mı?”

“Bu bir iş,” dedi hemen resmi tavırlarını takınan Bay Lorry. “Bir iş yapılacaksa benim yapmam daha uygun olur.”

“O zaman bizi burada bırakın lütfen,” dedi Bayan Manette. “Görüyorsunuz, nasıl sakinleşti. Bu nedenle de onu benimle bırakmaktan korkmanıza gerek yok. Niye korkasınız ki? Rahatsız edilmememiz için kapıyı dışarıdan kilitleerseniz eminim ki geldiğiniz zaman onu bıraktığınız gibi sakin bulacaksınız. Her neyse, siz dönene kadar ona bakacağım ve sonra da onu buradan hemen götürürüz.”

Ne Bay Lorry, ne de Bay Defarge buna gönüllü değildi ve içlerinden birinin onlarla kalması gerektiğini düşünüyorlardı. Ama sadece araba ve atların bulunması değil, yolculuk evraklarının da hazırlanması gerekiyordu. Gün bitmek üzere olduğu için zaman da daralıyordu. Sonunda yapılması gereken işleri aceleyle bölüşüp hemen oradan ayrıldılar.

Karanlık bastırırken genç kız başını yere, babasının yanına, sert zemine koyarak onu seyretti. Ortalık gittikçe daha da karardı, karardı. Duvardaki çatlaklardan içeri bir ışık parıltısı sızana kadar yerde sessizce uzandılar.

Bay Lorry ve Bay Defarge yolculuk için her şeyi hazırlamışlardı. Yanlarında pelerin ve örtülerden başka ekmek ve et, şarap ve sıcak kahve getirmişlerdi. Bay Defarge bu malzemeleri ve taşıdığı lambayı ayakkabıcının sırasına koydu (tavan arasında adamın oturduğu bu sıradan başka bir de yatak vardı). O ve Bay Lorry eski mahkûmu uyandırarak ayağa kalkmasına yardım ettiler.

Hiçbir insan zekâsı, adamın korku dolu ve şaşkın yüzünden zihnindeki sırları okuyamazdı. Hiçbir zekâ ne olduğunu bilip bilmediği, kendisine söylenenleri hatırlayıp hatırlamadığı, özgür olduğunun farkında olup olmadığı gibi soruları yanıtlayamazdı. Onunla konuşmaya çalıştılar, ama aklı o kadar karışık ve o kadar yavaş cevap veriyordu ki onun bu şaşkın halinden korktular ve ona bir süre dokunmamaya karar verdiler. Ara sıra, daha önce hiç görmedikleri bir şekilde, vahşi ve kendini kaybetmiş bir halde başını ellerinin arasına alıyordu. Sadece kızının sesi onu rahatlatıyor, kızı ne zaman konuşsa ona doğru dönüyordu.

Uzun süre baskı altında yaşamaya alışmış birinin uysal tavırlarıyla ne verirlerse yedi, içti, giymesi için verdikleri pelerini giydi. Seve seve kızının koluna girdi, iki eliyle elini tuttu ve bırakmadı.

Aşağı inmeye başladılar. Bay Defarge elinde lamba önden gidiyordu, Bay Lorry ise bu küçük sıranın sonundaydı. O uzun merdivenin daha birkaç basamağını inmişlerdi ki, adam durdu; tavana ve duvarlara bakındı.

“Burayı hatırlıyor musun, baba? Buraya gelişini hatırlıyor musun?”

“Ne dedin?”

Ama kız daha soruyu tekrar etmeden, o tekrarlamış gibi bir cevap mırıldandı.

“Hatırlamak mı? Hayır, hatırlamıyorum. O kadar uzun zaman önceydi ki.”

Zindandan çıkarılıp o eve getirilişi ile ilgili bir şey hatırlamadığını anladılar. “Kuzey Kulesi, yüz beş,” diye mırıldandığını duyular. Etrafına baktığı zaman uzun zamandır onu kuşatan güçlü kale duvarlarını gördüğü belliydi. Avluya vardıklarında inip kalkan bir köprü bekler gibi içgüdüsel olarak adımlarını değiştirdi. Köprü olmadığını anlayıp, sokakta bekleyen arabayı görünce kızının elini bırakıp başını tekrar ellerinin arasına aldı.

Kapının önünde kalabalık yoktu; pencerelerde de kimse görülüyordu. Yoldan rastgele geçen bir kişi bile yoktu. Doğal olmayan bir sessizlik ve terk edilmişlik hüküm sürüyordu. Sadece bir kişi görülüyordu, o da arabanın kapısına yaslanmış, gözü hiçbir şey görmeden örgü ören Bayan Defarge’dı.

Tutuklu arabaya bindi, kızı da onu takip etti. Bay Lorry tam basamağa adım atacaktı ki adam perişan bir halde aletlerini ve bitmemiş ayakkabılarını sordu. Bayan Defarge hemen kocasına seslenerek onları alıp getireceğini söyledi ve lamba ışığı olmamasına rağmen, örgü örerek avluyu geçti. Onları çabucak aşağı getirdi ve teslim etti. Hemen ardından arabanın kapısına yaslanıp örgü örmeye devam etti ve hiçbir şey görmedi.

Defarge arabanın üstüne çıkıp, “Surlara!” diye emir verdi. Arabacı kırbacı şaklattı ve sallanan lambaların zayıf ışığı altında yola çıktılar.

İyi sokaklarda daha parlak yanan, kötü sokaklarda ise iyice cılızlaşan sallanan lambaların altında, ışıklı dükkânların, aydınlık kahvehanelerin, neşeli kalabalıkların ve tiyatro girişlerinin önünden geçerek şehrin kapılarından birine geldiler. Orada, ellerinde fener tutan karakol askerleri vardı. “Kâğıtlarınız, yolcular!” dedi biri. “Buyurun memur bey,” dedi Defarge, aşağıya inip askeri ciddi bir tavırla yanına çekerek. “Bunlar içerideki beyaz saçlı beyin kâğıtları. Bunlar o beyle birlikte benim için düzenlendi...” Sesini alçalttı, askerlerin ellerinde tuttuğu lambalarda bir dalgalanma yaşandı ve bir tanesi üniformalı bir kol tarafından arabaya yaklaştırıldı. Bu kolun sahibi, beyaz saçlı beye, her günkü ya da her geceki bakışlardan farklı bir

şekilde baktı. “Her şey tamam. Devam!” dedi ardından. “Hoşça kalın!” dedi Defarge. Ve böylece sallanan lambalar korusunur zayıflayan ışığından büyük yıldız korusuna geçtiler.

Hareket etmeyen bu ebedi ışık kemeri altında gece gölgeleri büyük ve karaydı –ve bilginlerin söylediğine göre ışıklardan bazıları bu küçük dünyadan o kadar uzakmış ki, ışınlarının, uzayda bir nokta olarak her türlü acının yaşandığı, kötülüğün gerçekleştiği bu yeri keşfedip etmedikleri şüpheliymiş. Gölgeler, soğuk ve huzursuz gece boyunca, gün ağarana kadar Bay Jarvis Lorry’nin kulağına bir şeyler fısıldayıp durdular. Karşısında, gömüldüğü yerden çıkartılmış olan adam oturuyordu; bu adamın hangi ince becerilerini tamamen yitirdiğini, nelerin eski haline getirilebileceğini merak ediyordu.

Ve yine o eski soru:

“Umarım, hayata döndürülmekten memnunsunuzdur?”

Ve o eski cevap:

“Bilemiyorum.”

İKİNCİ KİTAP

ALTIN İPLİK

Beş Yıl Sonra

Temple Bar'ın yanındaki Tellson Bankası bin yedi yüz seksen yılı için bile köhne bir yerdi. Çok küçük, çok karanlık, çok çirkin ve çok kullanışsızdı. Bankanın ortaklarının buranın küçüklüğüyle, karanlığıyla, çirkinliğiyle, kullanışsızlığıyla övünmeleri ahlaki yönden de köhne bir yer olduğunu gösteriyordu. Hatta bu özelliklerle birlikte anılmaktan övünüyorlardı. Banka ne kadar az eleştirilirse bunun saygınlığını da o kadar azaltacağı yönünde güçlü bir inançları vardı. Bu, öyle etkisiz bir inanç değildi; aksine daha uygun işlerde kullandıkları etkin bir silahtı. Tellson (kendileri söylüyordu) ne geniş odalar, ne ılık ne de süslü, dekoratif şeyler istiyordu. Noakes ve Ortakları ya da Snooks Kardeşler bunları belki isteyebilirdi, ama Tanrı'ya şükürler olsun ki Tellson için bu söz konusu değildi!

Kazara Tellson'ın yeniden inşası konusu ortaya atılsa, bu ortaklardan her biri kendi oğlunu bile reddedebilirdi. Bu bakımdan banka ülkeye çok benziyordu; çok uzun zamandır tartışmaya açık olan kanun ve alışkanlıklarda –ama sadece daha saygın olanlarda– gelişme göstermek için kendi oğullarını pek çok defa reddetmişti.

Böylece Tellson uygunsuzluğun eşsiz bir örneği haline gelmişti. Budalaca bir inatçılığın kapısını boğazınızda hafif bir hırıltıyla açtıktan sonra Tellson'ın iki basamaklı merdiveninden içeri düşer ve iki küçük tezgâhında, rüzgârın hışırdattığı yapraklar gibi salladıkları çekinizi, sadece Fleet Caddesi'nin çamurlarıyla yıkanan, demir parmaklıkları ve üzerlerine düşen Temple Bar'ın kasvetli gölgesiyle daha da pis görünen pencerelerin en kirlisine doğru tutarak üzerindeki imzayı inceleyen, insanların en yaşlılarının çalıştığı küçük, sefil bir dükkânda kendinize gelirdiniz. İşiniz 'Banka'nın içini görmeni gerektiriyorsa, arka tarafta kullanıma açık olmayan bir çeşit ambara götürülür, iç karartıcı bir alacakaranlık atmosferinin hâkim olduğu, gözlerinizi kırptıştırarak güçlkle bakabileceğiniz bu yerde, 'banka' elleri cebinde gelene dek, boş yere harcanmış bir hayat üzerine enine boyuna düşünürdünüz. Paranız, açılıp kapatıldığında çıkan tozların ağzınıza burnunuza dolduğu kurtlanmış eski çekmecelere girer çıkardı. Banknotlarınız yeniden paçavralara dönüştürülüyormuş gibi küf kokardı. Altınlarınız yakındaki lağım tanklarında[23] tutulur, kirlili ilişkiler bir iki gün içinde onların güzel cilalarını bozardı. Senetleriniz mutfak ya da küçük bulaşıkhanelerden bozma hazine odalarına saklanır ve parşömen kâğıtlarından yayılan yağ kokusu bankanın havasına karışırdı. Ailenize ait kâğıtların bulunduğu hafif kutular üst kata, üzerinde hiç yemek yenmemiş bir yemek masasının devamlı olarak bulunduğu Barmeki odasına çıkartılırdı; [24] bu odada bin yedi yüz seksen yılında bile, vahşilik ve acımasızlıkta Abyssinia ve Ashantee'yi [25] aratmayacak şekilde Temple Bar'ın kapısında teşhir edilen [26] ve ilgiyle içeriye süzen kellelerden yayılan dehşetin dışında eski aşkınızın ya da küçük çocuklarınızın size yazdığı ilk mektuplara kadar her şey vardı.

Ama, aslında o günlerde, öldürmek bütün ticaret ve mesleklerde çok revaçta olan bir çözüm yoluydu ve Tellson'ların bunda diğerlerinden aşağı kalır yanı yoktu. Ölüm, doğanın bütün varlıklara bahsettiği bir çareydi; aynı şey neden yasalar için de geçerli olmasını? Buna göre, sahtekâr öldürülecekti; kötü bir söz söyleyen öldürülecekti; bir mektubu yasalara aykırı bir şekilde açan öldürülecekti; kırk şilin altı pens çalan yankesici öldürülecekti; Tellson'ın kapısında duran bir atı izleyen ve onu çalmaya kalkışan biri öldürülecekti; sahte para basan biri öldürülecekti; bütün bir "suç" gamının dörtte üçünü seslendirenler öldürülecekti. [27] Bu, suçu önlemek açısından pek iyi bir yol değildi –ortaya çıkan durum neredeyse bunun tam tersi olduğundan dikkate değerd– ama (onlara göre) bu olayların her birinin neden olduğu sıkıntıyı ortadan kaldırıyor ve geriye onunla ilgili uğraşacak hiçbir şey bırakmıyordu. Bu yüzden Tellson'da o günlerde, çağdaşları olan daha büyük işyerleri gibi o kadar can alınmıştı ki, ölümlerin kafaları gözlerden uzak tutularak ortadan kaldırılmak yerine Temple Bar'ın önüne serilmiş olsalardı, birinci kat o zayıf ışıktan bile mahrum kalırdı.

Tellson'daki bütün o loş dolap ve bölmeler arasına sıkışmış olan bu insanların en yaşlıları ciddiyetle işlerini sürdürürlerdi. Tellson'ın Londra şubesine genç bir memur alındığı zaman, onu yaşlanıncaya kadar bir yerlerde saklardı. Onu, Tellson kokusu ve mavi küfü tamamıyla üzerine sinene kadar, bir peynir [28] gibi karanlık bir yerde tutarlardı. O zaman da ancak, insanı şaşırtacak büyüklükte defterlerin arasına gömülmüşken ve kurumun ağırlığı altında golf pantolonu ile yürüyüş ayakkabılarını çıkartıp fırlatırken görülmesine izin verilirdi.

Tellson'ın kapısının dışında, çağırılmadıkça asla içeri girmeyen, ara sıra kapıcılık yapan, ara sıra da haber getirip götür, bankaya canlı bir tabela olarak da hizmet veren tuhaf bir adam vardı. Bir ayak işi olmadıkça mesai saatlerinde oradan hiç ayrılmaz, bir işi çıkarsa da yerine, kendisine çok benzeyen, on iki yaşındaki, olağanüstü haşarı oğlu bakardı. İnsanlar Tellson'ın büyüklük göstererek bu garip adama hoşgörölü davrandığını düşünmüştü. Tellson bu durumdaki bazı insanlara karşı her zaman hoşgörölü olmuştu; zaman ve olayların akışı bu adamı o göreve sürüklemişti. Soyadı Cruncher'dı ve gençlik yıllarında karanlık işleri bir başkasına devrederek doğu cemaatine ait Houndsditch kilisesine katılıp Jerry adını almıştı. [29]

Sahne: Bay Cruncher'in Hanging-sword sokağı Whitefriars'taki evi. Zaman: Anno Domini [30] bin yedi yüz seksen yılının rüzgârlı bir mart sabahı; saat yedi buçuk. (Besbelli ki Hristiyanlık tarihinin adını, bir hanımefendinin kendi adını bağışladığı ünlü bir oyundan aldığını sanan Bay Cruncher, Efendimiz İsa'dan sonraki yıllara Anno Domini yerine Anna Dominolar derdi.)

Bay Cruncher’ın evi pek saygın bir semtte değildi, tek bir penceresi olan küçük oda da sayılırsa iki odası vardı. Ama ikisi de çok düzenli tutulan odalardı. O rüzgârlı mart sabahı, vakit pek erken olmasına rağmen Cruncher’ın yattığı oda çoktan tepeder tırnağa temizlenmişti. Kahvaltı için hazırlanmış fincan ve tabaklar ile hantal bir masa arasına çok temiz, beyaz bir örtü serilmişti.

Bay Cruncher, yamalı bir yorganın altında dinlenirken Harlequin’e [\[31\]](#) benziyordu. Önce pek derin bir uykudaydı, ama yavaş yavaş yatakta dönmeye ve yorgan dalgalanmaya başladı; ta ki çarşafı lime lime edecekmış gibi duran, fırçamsı saçlarıyla kafası yüzeyde ansızın belirene kadar.

“Yine başlamadıysa Tanrı belamı versin!” diye hiddetle bağırdı.

Derli toplu ve hamarat görünüşlü bir kadın sözü edilenin kendisi olduğunu göstermek için diz çöktüğü köşeden korku ve telaş ile doğruldu.

Bay Cruncher bir yandan da çizmesinin tekini arayarak, “Ne?” dedi. “Yine sensin değil mi?”

Adam bu ikinci ‘günaydın’ının ardından bir üçüncü olarak da çizmesinin tekini kadına fırlattı. Oldukça çamurlu bir çizmeydi. Bankadan eve her akşam temiz çizmeleriyle geldiği halde, ertesi sabah yataktan kalktığında çizmeleri çoğunlukla çamurlu olurdu. Bay Cruncher’ın evin geçimine yaptığı katkıyla ilgili garip bir durumdu bu.

Çizmeyi hedefe isabet ettiremeyince ses tonunu değiştirerek, “Ne?” dedi Bay Cruncher. “Ne iş çeviriyorsun sen be kadın?”

“Sadece dua ediyordum.”

“Dua ediyormuş! Sen iyi bir kadınsın! Öyle diz çöküp bana beddua etmek de ne oluyor?”

“Sana beddua etmiyordum, senin için dua ediyordum.”

“Hayır, etmiyordun. Benim için dua ediyor olsan bile buna izin veremem. Bak Küçük Jerry! Annen babanın başarısız olması için dua ediyor. Çok sadık bir annen var oğlum. Çok dindar bir annen var. Tek çocuğunun ağzından ekmeği ve yağı alınsın diye diz çökmüş dua ediyor.”

Üzerinde bir fanila olan Küçük Jerry bu duyduklarını çok kötü karşıladı. Annesine dönerek kendisine yapılan bu bedduaları ayıpladı.

Bay Cruncher tutarsız sözlerinin farkında olmadan, “Şu dualarının ne değeri olduğunu sanıyorsun kendini beğenmiş karı? Ne değeri var şu dualarının söylesene?” dedi.

“Onlar sadece yürekte geliyorlar, Jerry. Daha fazla değerleri yok.”

“Daha fazla değerleri yok ha,” diye tekrarladı Bay Cruncher. “Öyleyse pek değerli sayılmazlar. Öyle ya da böyle bana dua etmeni istemiyorum, bunu bilesin. Buna gelemem. Senin sinsiliklerinle talihimin kötü gitmesine izin vermeyeceğim. Eğer diz çöküp dua etmek zorundaysan, kocanın ve çocuğunun iyiliği için yap bunu, kötülüğü için değil. Benim böyle garip bir karım, şu zavallı çocuğun da böyle garip bir anası olmasaydı, bana beddua edilmeseydi ya da böyle dini yollarla talihim tersine döndürülmüş olmasaydı, geçen hafta biraz para kazanabilirdim. Kahretsin!” dedi; bu sırada bir yandan da giyiniyordu. “Senin şu dindarlığın yüzünden birbiri ardına böyle silleler yemeseydim, talihim beni oyuna getirmeseydi, geçen hafta dürüst bir işadamıyla görüşecektim. Hadi Jerry, giyin oğlum. Ben çizmelerimi temizlerken sen de annene göz kulak ol. Eğer yine dua etmeye kalkarsa bana haber ver.” Daha sonra karısına döndü. “Bak sana söylüyorum, buna daha fazla göz yumamam. At arabası gibi zangırdıyorum, afyon yutmuş gibi uyukluyorum. Öyle ağrıyor ki her yanı, bu ağrılar da olmasa bu vücudun benim mi başkasının mı olduğunu anlayamayacağım. Yine de cebim boş. Sabahtan akşama dek cebime para girmesini engellemek için dua ettiğinden şüpheleniyorum, ama buna katlanamam. Buna ne diyorsun be kadın! A, evet! Dindar birisin. Kocanın ve çocuğunun çıkarlarına karşı davranmazsın, öyle mi? Sen yapmazsın!” diye öfkesinin fırl fırl dönen değirmeninden çıkan kıvılcımlarla, iğneleyici bir şekilde söylenerek çizmesini temizlemeye ve iş için hazırlanmaya devam etti.

Bu arada, saçları babasınınkinden daha yumuşak bir fırçayı andıran ve gözleri babası gibi birbirine epey yakın olan oğlu da kendisine söylendiği gibi annesini gözetliyordu. Ara sıra odasından fırlayıp, “Diz çöküyorsun değil mi anne? Baba, bak!” diye bağırarak zavallı kadını tedirgin ediyordu. Böyle uydurma bir velvele çıkardıktan sonra da saygısızca sırtıyordu.

Bay Cruncher kahvaltıya geldiğinde sinirleri henüz yatışmamıştı. Bayan Cruncher’ın şükran duası etmesine de kızdı.

“Baksana be kadın! Gene ne yapıyorsun? Dua mı ediyorsun yoksa?”

Karısı da yalnızca Tanrı’dan onları kutsamasını istediğini söyledi.

Bay Cruncher karısının dileklerinin sofradaki ekmeği de yok edeceğini düşünüyormuş gibi, “İsteme!” dedi. “Evir dışındayken de, içindeyken de kutsanmak istemiyorum. Soframdaki yiyeceğimin kutsanmasını istemiyorum. Kes sesini!”

Bütün geceyi bir partide geçirmişe benzeyen, kan çanağına dönmüş o zalim gözlerinde biraz neşe beliren Bay Cruncher, kahvaltı etmekten çok, hayvanat bahçesinin herhangi bir dört ayaklı sakini gibi homurdanıp duruyordu. Saat dokuza doğru yüzündeki sinirli ifade biraz yumuşamıştı ve doğal halini kapatmaya yetecek kadar saygılı ve de bir işadamına benzeyen biri görünümüne bürünerek işe gitmek üzere dışarı çıktı.

Kendisini ‘dürüst bir işadamı’ olarak tanıtmayı tercih etmesine rağmen yaptığı işi ticaret olarak adlandırmak biraz zordu. Bütün sermayesi, arkası çıkarılmış iskemleden bozma bir tabureydi. Küçük Jerry her sabah babasının yanından yürür ve c tabureyi Temple Bar’a en yakın olan banka penceresinin önüne yerleştirirdi; buraya bir de bu tuhaf işadamının ayaklarını soğuk ve ıslaklıktan korumak için, oradan geçen bir arabadan güç bela çekilip alınabilmiş bir avuç dolusu samanın eklenmesiyle o günkü kamp kurulmuş olurdu. Bay Cruncher bu göreviyle neredeyse onlar kadar kötü görüldüğü Fleet Caddesi ve Temple’da, yani barda da tanınıyordu.

Jerry o rüzgârlı mart sabahı, insanların en yaşlıları Tellson’a girerken üç köşeli şapkasıyla onları selamlayabilmek için tam zamanında, yani dokuza çeyrek kala tezgâhını kurmuştu. Küçük Jerry de yanında duruyordu. Temple Bar’a dadanmadığı zamanlar, o sevimli amaçlarını uygulayabileceğı kadar küçük olan çocuklara, zekice hazırlanmış, bedensel ve akli zararlar vermeye bayılırdı. Birbirine son derece benzeyen baba ve oğlu, tıpkı gözleri gibi birbirine yakın duran başlarıyla, sabah vakti Fleet Caddesi’nden gelip geçenleri sessizce seyrederken bir çift maymunu andırıyorlardı. Aralarındaki benzerlik, Büyük Jerry dişleri arasına aldığı bir saman çöpünü dışarı tükürürken, Küçük Jerry’nin parlayan gözlerle, içi içine sığmaz bir halde Fleet Caddesi’ndeki diğer her şey gibi onu izlediğı anlarda bile azalmıyordu.

Tellson’daki devamlı hizmetlilerden birinin başı dışarı uzandı ve “Bir ulak isteniyor!” diye emir verdi.

“Yaşasın baba! İşte erkenden bir iş çıktı!”

Babasını yolcu eden Küçük Jerry gene taburesine oturup babasının çiğneyip attığı samana bakarak düşüncelere daldı.

“Her zaman paslı! Parmakları hep pas içinde!” diye mırıldandı Küçük Jerry. “Babam bu kadar pası nereden buluyor? Burada pas falan yok ki!”

Bir Manzara

Bankanın kâtiplerinin en eskilerinden biri, ulak Jerry’ye, “Old Bailey’i iyi biliyorsundur, sanırım,” dedi.

“Evet efendim,” diye karşılık verdi Jerry, ukala bir tavırla. “Bailey’i bilirim.”

“Tamam işte. O zaman Bay Lorry’yi de tanırsın.”

“Bay Lorry’yi Bailey’i bildiğimden çok daha iyi bilirim, efendim,” dedi Jerry sorgulanmak üzere getirilmiş, isteksiz bir tanıktan pek de farkı olmayan bir edayla. “Dürüst bir işadami olarak Bailey’i tanımak isteyebileceğimden çok daha fazla.”

“Çok iyi. Tanıkların içeri girdiği kapıyı bul ve mübaşire Bay Lorry için olan bu pusulayı göster. O zaman seni içeri alacaktır.”

“Mahkeme salonunun içine mi, efendim?”

“Evet, mahkeme salonunun içine.”

Bay Cruncher’ın gözleri, birbirlerine biraz daha yaklaşmış ve “Buna ne dersin?” diye soruyormuş gibi görünüyordu.

“Mahkeme salonunda bekleyecek miyim, efendim?” diye sordu ardından.

“Anlatayım. Mübaşir notu Bay Lorry’ye verecek. Sen de Bay Lorry’nin dikkatini çekerek nerede durduğunu gösterecek bir işaret yap. Sonra da o seni çağırana kadar orada kal.”

“Hepsi bu mu efendim?”

“Hepsi bu. Yanında bir ulak bulunmasını istiyor. Bu not da senin orada olduğunu belirtmek için.”

Yaşlı kâtip mektubu özenle katlayıp üzerine bir şeyler yazarken Bay Cruncher onu sessizce izleyerek sıra kurutma kâğıdına geldiğinde, “Sanırım bu sabah dolandırıcıların duruşmaları yapılacak,” dedi.

“Vatana ihanet!”

“Bunun cezası dört parçaya ayrılmak. Bu barbarca!” dedi Jerry.

“Yasa bu,” dedi yaşlı kâtip gözlüklerini şaşkınlıkla Jerry’ye çevirerek. “Yasa bu.”[\[32\]](#)

“Bence bir adamı kazığa bağlamak kötü bir yasa. Bence onu öldürmek de öyle, ama kazığa bağlamak çok daha kötü bir şey, efendim.”

“Hiç de değil,” diye cevap verdi yaşlı kâtip. “Yasalar hakkında doğru konuş. Sen nefes alıp konuşuyor musun ona bak dostum, bırak yasaları başkaları dert etsin. Benden sana tavsiye, kulağına küpe olsun.”

“Nefes alışımı da, ciğerimi de mahveden bu rutubet, efendim,” dedi Jerry. “Nasıl rutubetli yollarda hayatımı kazanmak durumunda olduğumu buyurun siz düşünün, efendim.”

“İyi, iyi,” dedi yaşlı kâtip. “Hepimiz yaşamımızı şu ya da bu yolla kazanıyoruz. Kimimiz rutubetli yollarla, kimimiz kuru. İşte mektup. Git haydi.”

Jerry mektubu aldı ve başta gösterdiğinden daha az saygılı bir tavırla eğilerek selam verirken, kendi kendine, “Sen de pinti ihtiyarın tekisin,” dedi. Yanından geçerken gittiği yeri oğluna da bildirerek yola koyuldu.

O günlerde idamlar Tyburn’de[\[33\]](#) yapıldığından Newgate’in dışındaki sokak bugünkü kötü ününe henüz sahip değildi. Ancak hapishane alçaklık ve ahlaksızlığın her türlüşünün yaşandığı, korkunç hastalıkların ürediği berbat bir yerdi. Bu hastalıklar mahkûmlarla beraber mahkeme salonlarına taşınır ve bazen sanık iskemlesinden Adaletin Lord’u yargıca kadar bulaşp, onu kürsüden alaşağı ederdi. Kara cüppeli yargıcın tutuklunun olduğu kadar kendi kaderini de belirlediği, hatta ondan önce öldüğü de olurdu. Geri kalanlar içinse Old Bailey, içinden geçen arabalarla solgun yüzlü yolcularının şiddet dolu bir yoldan, sürekli olarak öbür dünyaya taşındığı, ölümcül bir hanın avlusu gibiydi. İki buçuk mil kadar halkın arasından geçerler ve yapabilirlerse birkaç iyi vatandaşı utandırırıldardı. Başlarda çok güçlü, etkili ve de fayda getirmesi umulan bir yöntemdi. Old Bailey, suçluların kazıklara bağlanıp teşhir edilmesiyle de ünlüydü. Bu eski, zekice bir gelenek ve kimsenin ne kadar ileri gidebileceğini önceden tahmin bile edemeyeceği bir cezalandırma usulüydü; ayrıca bir diğer değerli eski bir gelenek olan kamçılama direği vardı ki bu da seyredenlerin insancıl duygularını artırır ve tavırlarını yumuşatırdı; sonra bir de sistemli bir

şekilde yeryüzünde işlenebilecek en korkunç suça teşvik eden, atalardan kalma başka bir hikmet parçası vardı; kanlı paralar üzerinden yapılan işlemler. Bütün bunlarla birlikte, Old Bailey o tarihte “Her ne oluyorsa, doğrudur” ilkesine seçilmiş bir örnekti; yapılanların zaten yanlış olduğu gibi can sıkıcı bir sonucu hiç hesaba katmayan saçma bir aforizma ancak bu kadar kesin bir dille ifade edilebilirdi.

Bay Cruncher, sessizce yolunu bulmaya alışık biri gibi, bu korkunç sahnenin etrafına dağılmış, çürümüş kalabalığı yararak aradığı kapıyı buldu ve mektubu teslim etti. İnsanlar Bedlam’daki[34] oyunu seyretmek için para ödedikleri gibi Old Bailey’deki oyunu seyretmek için de para öderlerdi. Ancak Old Bailey’deki eğlence daha pahalıydı. Bu yüzden ardına kadar açık olan, mahkûmların getirildiği kapılar hariç diğer bütün kapılar iyi korunurdu.

Biraz gecikme ve nazdan sonra istemeye istemeye menteşelerinin birazcık döndürüldüğü kapı aralanarak Jerry Cruncher’ın mahkeme salonundan içeri süzülmesine izin verdi.

“Neler oluyor?” diye sordu fısıltıyla yanında duran adama.

“Henüz hiçbir şey.”

“Sırada hangi dava var?”

“Bir vatana ihanet davası.”

“Yani işin sonunda parçalanacak ha?”

“Ah!” dedi adam keyifle; “Önce az biraz asarlar, sonra aşağıya indirip canlı canlı dilimlenirler, ardından adam hâlâ hayattayken, kendisine yapılanları kendi gözleriyle görürken içini dışına çıkartıp yakarlar, sonra kafasını uçururlar. En sonunda da dörde bölerler. Cezası budur.”

“Yani suçlu bulunursa demek istiyorsun?” diye ekledi Jerry.

“Ohoo! Suçlu bulacaklar,” dedi diğeri. “Merak etme.”

Bay Cruncher’ın gözleri, o sırada elinde getirdiği mektupla Bay Lorry’ye ilerleyen mübaşire takıldı. Bay Lorry bir masad; peruklu beyefendilerin arasında oturuyordu. Önünde büyük bir kâğıt yığını olan peruklu bir beyden, yani savunma avukatından pek uzakta değildi. Hemen karşısında elleri cebinde, Bay Cruncher’ın onu ilk gördüğü zaman da, sonrasında da bütün dikkatini mahkeme salonunun tavanına vermiş gibi gözüken, peruklu başka bir beyefendi vardı. Birkaç öksürük, çene sıvazlama ve el işaretinden sonra Jerry kendisini görmek için ayağa kalkan Bay Lorry’nin dikkatini çekebildi. Bay Lorry yavaşça başını salladı ve sessizce yerine oturdu.

“Onun bu dava ile ne ilgisi var?” diye sordu az önce konuştuğu adam.

“Bilmiyorum,” dedi Jerry.

“Sorumu mazur gör o zaman, senin bu dava ile ne alakası var?”

“Onu da bilmiyorum,” dedi Jerry.

Yargıcın girişi, ardından bir hareketlenme ve yerleşme faslı konuşmalarını böldü. Şimdi ise sanık sandalyesi ilgi odağı haline gelmişti. Orada ayakta duran iki gardiyan dışarı çıktılar, tutukluyu getirdiler ve sanık sandalyesine oturtular.

Tavana bakıp duran peruklu beyefendi hariç herkes ona bakıyordu. Oradaki insanların nefesleri bir deniz, bir rüzgâr veya bir ateş gibi ona akıyordu. Meraklı yüzler onu bir kez görebilmek için sütunların ve köşelerin arasından uzanıyordu; arka sıralardaki izleyiciler tutuklunun saçının bir telini görebilmek için ayağa kalktılar. Bir yere oturmayanlar ise ellerini önlerindeki insanların omuzlarına koyup parmaklarının ucunda yükselerek, ne pahasına olursa olsun onun her santimetrekaresini görebilmek için çabalıyor, çıkıntıların üstüne çıkarak hiçbir şeye dayanmadan ayakta duruyorlardı. Newgate’in kabartmalı duvarının canlı bir parçası gibi ayakta duran Jerry bunların arasında göze çarpıyordu. Gelirken içtiği için bira kokan nefesi tutukluyu hedefliyor; bira, cin, çay ve kahve kokan başka nefeslere karışıyordu. Ona akmayan diğer nefeslerse arkadaki büyük camlara ulaşıp onları buğulandırmıştı bile.

Bütün bu bakış ve uğultunun yöneldiği kişi yirmi beş yaşlarında, yapılı, yanık tenli, kara gözlü, yakışıklı genç bir adamdı. Bir beyefendiye benziyordu. Siyah veya koyu gri, sade bir giysi giymişti. Uzun ve siyah olan saçları süs olsun diye değil, gözünün önüne gelmesin diye bir kurdele ile ensesinde toplanmıştı.[35] Eğer duygular vücudun herhangi bir yerinde kendini belli edecekse, durumunun yarattığı solgunluğun yanaklarından belli oluşu, ruhunun güneşten daha güçlü olduğunu gösteriyordu. Bunun dışında oldukça kendine hâkimdi, başını eğerek yargıcı selamladı ve sessizce ayakta durdu.

Bu adama yönelen bakış ve nefeslerin yücelmiş insanlık duygularıyla hiçbir ilgisi yoktu. Daha hafif bir cezaya çarptırılma, bazı korkunç ayrıntılardan vazgeçilme olasılığı olsaydı, cazibesinden çok şey kaybederdi. Görünen, utanç verici bir şekilde parçalanmaya yazgılı bir bedendi; heyecanı yaratan, kesilip parça parça edilecek olan bu ölümsüz varlıktı. İzleyiciler bu ilgilerine ne anlam verirlerse versinler, üzerini neyle sıvarlarsa sıvasınlar bu ilgilerinin kökeninde kana susamışlık yatıyordu.

Salonda sessizlik! Charles Darnay kendisini ulu, haşmetli, yüce prensimize, efendi hazretlerimize ihanet etmekle suçlayarak iddianameyi dn reddetmişti: Fransa Kralı Louis’ye çeşitli zamanlarda, değişik araç ve yollarla yüce, haşmetli, ulu prensimize karşı giriştiği savaşlarda yardım etmiş; yani yüce, haşmetli, ulu prensimizle Fransa Kralı Louis’nin egemenliği altındaki topraklar arasında gidip gelerek kötülük, hainlik ve şeytanlıkla Fransa kralına yüce, haşmetli, ulu prensimizin hangi kuvvetlerini Kanada ve Kuzey Amerika’ya gönderme hazırlığı içinde olduğunu açıklamıştı. Hukuki terimler araya girdikçe saçları daha bir dikleşen, kafası karışan Jerry büyük bir tatminle bu kadarını kavrayabilmişti. Dolaylı yollardan tekrar tekrar sözü geçen Charles Darnay’ın yargılanmak üzere ayakta, karşısında durduğunu; jürinin yemin etmekte olduğunu ve bay başsavcının konuşmaya hazırlandığını anlamıştı.

Orada bulunan tek tek herkesin kafasında bir kere asılmış, boynu vurulmuş ve de parçalara ayrılmış olan (ve kendisi de bunun farkında olan) sanık ne bu durumdan ürkmüştü ne de durumun farkında değilmiş havalarındaydı. Sessiz ve dikkatliydi; açılışı ciddi bir şekilde, ilgiyle izledi. Ellerini önündeki ahşap parmaklığa koymuş ayakta dururken öyle kendine hâkim bir duruşu vardı ki etrafa serpilmiş otların bir p bile yerinden oynamadı. Hapishane havası ve hummasına karşı tedbir olarak mahkeme salonunun her tarafına otlar saçılmış ve sirke dökülmüştü.

Tutuklunun başının üstünde, ışığı ona yansıtmak için bir ayna vardı. Kötü ve alçak birçok kişinin görüntüsü o aynada yansımış ve sonra hem aynanın hem de bu dünyanın yüzeyinden silinip gitmişlerdi. Okyanusun ölüleri geri getirmesi gibi bu ayna da yansımaları geri getirebilseydi, bu iğrenç yer dehşet verici solgun yüzlerle dolup taşardı. Tutuklu da buranın rezalet alaklığına dair bir şeyler düşünüyor olmalıydı ki duruşunu değiştirince yüzüne düşen bir ışıık demetini fark edip yukarı baktı. Aynayı görünce yüzü kızardı ve sağ eliyle parmaklıktaki otları itti.

Eliyle otları iterken yüzü, mahkemenin kendi solunda olan yanına dönüktü. Gözleri, yargıç kürsüsünün köşesinde oturan iki kişiye takıldı. Bu şekilde aniden tutuklunun üzerindeki gözler de, daha çok değişen görüntüsünün yönlendirmesiyle o iki kişiye döndü. İzleyicilerin gördükleri yirmi yaşlarında bir genç kız ve babası olduğu belli olan bir beyefendiydi. Saçlarının saf, katıksız beyazlığı ve yüzünün tarif edilemez ifadesiyle adamın çok dikkat çekici bir görünüşü vardı. Hareketli, canlı biri gibi değil de düşünceli ve kendi kendine konuşan biri gibiydi. Yüzünde bu ifade olduğu zaman yaşlı gibi görünüyordu; ama şu anda olduğu gibi kıızıyla konuşurken, bir anda hayatının gençlik yılları sona ermemiş, yakışıklı bir adam oluveriyordu.

Yanında oturan kız bir elini babasının koluna geçirmiş, diğeriyle de yine aynı kolu destekliyordu. Dehşet verici manzara ve tutukluya duyduğu acıma duygusu ile babasına daha da sokulmuştu. Alnı sanığın içinde bulunduğu tehlike için duyduğu, gittikçe yoğunlaşan korku ve şekati yansıtıyordu. Sergilediği bu hal o kadar belirgin, o kadar güçlü ve doğaldı ki adama acımayan seyirciler kıızdan etkilenmiş ve salonda fısıldaşmalar olmuştu: “Kim bunlar?”

Dalgın dalgın parmağındaki pası emerek kendine has tavrıyla durumu gözlemleyen Jerry de bu kişilerin kim olduklarını duymak için başını uzattı. Etrafındaki kalabalık soruyu en yakındaki görevliye ilettili; ondan geriye, arkadakilere daha yavaş bir şekilde yanıt geldi ve en sonunda Jerry’ye ulaştı:

“Tanıklar.”

“Hangi tarafın?”

“Karşı tarafın.”

“Kime karşı?”

“Tutukluya.”

Gözleri herkesin baktığı yöne bakan yargıç onları çağırdı, arkasına yaslandı ve bay başsavcı ipi yağlamak, baltayı bilemek ve darağacının çivilerini akmak için ayağa kalkarken hayatını ellerinde tuttuğu adama dik dik baktı.

Bir Hayal Kırıklığı

Bay başsavcı, karşılarında duran tutuklunun genç yaşına rağmen, bedelini hayatıyla ödeyeceği vatana ihanet suçunda deneyimli olduğunu jüriye bildirmek durumundaydı. Onun, düşmanla kurduğu bu ilişkiler bugünün, dünün veya geçen yılın, hatta daha önceki yılın işi değildi. Tutuklunun çok daha uzun süredir açıkça izah edip, bir neden gösteremediği gizli işleri nedeniyle Fransa ve İngiltere arasında gidip geldiği biliniyordu. Bu tür ihanet işlerinde, her şey yolunda gidecek diye bir şey olsa, (ne mutlu ki asla öyle olmamıştı) yaptıklarının gerçek kötülüğü ve suçu hiç ortaya çıkmayabilirdi. Ancak Tanrı, korkusuz ve lekesiz bir kulunun kalbine, tutuklunun planlarını araştırıp ortaya çıkarma, majestelerinin dışişleri bakanına ve özel meclisine açıklama gücü vermişti. Bu yurtsever az sonra kendilerine tanıtılacaktı. Kendisi konumu ve tavırları açısından oldukça saygın biriydi. Tutuklunun arkadaşıydı, ama bir an gelmiş, alçaklığını fark etmiş ve artık dostum diye kucaklayıp bağrına basamayacağı bu haini, vatanının kutsal sunağında kurban etmeye karar vermişti. Eğer Britanya’da da antik Yunan veya Roma’da olduğu gibi topluma yararlı kişilerin heykeli dikilseydi bu parlak yurttaşın da mutlaka bir heykeli olurdu. Ancak böyle olmadığından muhtemelen bir heykeli olmayacaktı. Şairlerin de belirttiği gibi ‘erdem’ bulaşıcıdır, özellikle de yüce bir erdem olan yurtseverlik ya da vatan aşkı daha da bulaşıcıdır. (Jürinin, alıntıladığı şeyleri kelimesi kelimesine bildiğinden, dillerinin ucunda olduğundan emindi, ama jüri üyelerinin yüzlerinden, bu metinlere dair hiçbir şey hatırlamadıkları için mahcup oldukları anlaşıyordu.) Adını söylemenin bile onur sayılacağı, kraliyet adına tanıklık yapacak bu lekesiz ve sözüne güvenilir kişi, tutuklunun uşağı ile ilişki kurmuş ve onda, efendisinin çekmeceleri, cepleri ve gizli kâğıtlarını incelemek için kutsal bir niyetin belirmesine neden olmuştu. Bay başsavcı bu takdire şayan uşak hakkında küçük düşürücü birtakım şeyler söylenmesine karşı hazırlıklıydı; ama genel anlamda onu kardeşlerine tercih eder ve ana babasından daha fazla saygı duyardı. Jürinin de aynı şekilde davranmasını istiyordu. Daha sonra sunulacak olan evraklarla birlikte bu iki tanğın ifadeleriyle, tutuklunun, majestelerinin hem karadaki hem de denizdeki kuvvetlerinin konumları ve hazırlıklarıyla ilgili bir listeye sahip olduğu ve düşman bir güce bu tür bilgileri düzenli olarak naklettiğine dair en ufak bir kuşku dahi bırakılmayacaktı. Bu listelerin tutuklunun kendi elyazısı ile yazıldığı kanıtlanamamıştı, ama fark etmezdi; aslında bu, tutuklunun aldığı önlemlerde nasıl kurnazca davrandığını göstermek açısından savcılık için daha iyi bir durumdu. Eldeki kanıt beş yıl öncesine, İngiliz birlikleri ile Amerikalılar arasındaki ilk çarpışmalardan birkaç hafta öncesine dayanıyordu; bu da tutuklunun çoktan kötü emelleri için girişimde bulunduğunu gösteriyordu. Bu nedenlerden dolayı jüri; ülkesine sadık olan ve ona karşı sorumluluk taşıyan bir jüri olarak (ki öyle olduklarını biliyordu) onu kesinlikle suçlu bulmalı ve hoşlansa da hoşlanmasa da onun sonunu getirmeliydi. Tutuklunun kafası koparılan dek hiçbirini başını rahatça yastığa koyamamalı, eşlerinin ya da çocuklarının başını yastığa koyduğu fikrine dahi dayanamamalıydılar. Bay başsavcı sözlerini bitirirken tekrar tekrar, aklına getirebildiği her şey adına adamın başını istedi ve kendisinin, onu çoktan ölmüş ve yok olmuş saydığını belirtti.

Başsavcı sustuğu zaman mahkeme salonunda bir uğultu başladı. Mavi bir sinek bulutu, onun başına gelecekleri önceden sezmiş gibi tutuklunun etrafında vızıldayarak dönüyordu. Sessizlik tekrar sağlanınca kendisinden kuşku duyulamaz, dürüst yurtsever kişi tanık sandalyesinde gözüktü.

Avukat, şefinin yönlendirmesiyle yurtseveri sorguya çekti: John Barsad adındaki beyefendiyi. Bu temiz kalbin öyküsü aynen bay başsavcının anlattığı gibiydi. Belki, varsa birkaç küçük hata olabilirdi. Asil göğsünü bu yükten kurtardıktan sonra alçakgönüllü bir şekilde geri çekilecekti, ama Bay Lorry’ye yakın oturan, önünde kâğıtlar olan peruklu beyefendi birkaç soru sormak için izin istedi. Karşısında oturan diğer peruklu bey ise hâlâ mahkeme salonunun tavanına bakıyordu.

Kendisi hiç casusluk yapmış mıydı? Hayır diyerek bu üstü kapalı suçlamayı reddetti. Geçimini nasıl sağlıyordu? Mülkleri vardı. Neredeydi bu mülkler? Nerede olduğunu tam olarak hatırlamıyordu. Ne çeşit bir mülktü bu? Bu kimseyi ilgilendirmezdi. Ona miras mı kalmıştı? Evet, mirastı. Kimden? Uzak bir akrabadan. Çok mu uzak? Oldukça. Hiç hapse girmiş miydi? Elbette k hayır. Hiç borçlular hapishanesinde yatmamış mıydı? Bunun davayla olan ilgisini anlamamıştı. Hiç borçlular hapishanesine girmemiş miydi? Haydi, bir daha. Hiç mi? Evet girdim. Kaç sefer? İki veya üç sefer. Beş veya altı defa değil mi? Belki Mesleği neydi? Beyefendiydi. Hiç tekmelenmiş miydi? Olabilir. Sık sık mı? Hayır. Hiç tekmeyle merdivenden aşağı yuvarlanmış mıydı? Kesinlikle hayır, bir keresinde bir merdivenin başında tekme yemişti, ama aşağıya kendi sakarlığından düşmüştü. O zaman hileli zar kullandığı için mi tekmelenmişti? Kendisine saldıran sarhoş yalancı böyle bir şey söylemişti ama bu doğru değildi. Doğru olmadığına yemin eder miydi? Kesinlikle. Kumarda dahi hiç hile yaparak para kazanmış mıydı? Asla. Kumardan para kazanmış mıydı? Diğer beyefendilerin kazandığından fazla değil. Hiç tutukludan borç para almış mıydı? Evet. Hiç ödemiş miydi? Hayır. Tutukluyla yakınlığı aslında arabalarda, hanlarda ve gemilerde karşılaşmaktan ibaret değil miydi? Hayır. Tutukluyu bu kâğıtlarla gördüğüne emin miydi? Kesinlikle. Bu listeler hakkında daha fazla bir şeyler biliyor olabilir miydi? Hayır. Örneğin, bunları kendisi ele geçirmemiş miydi? Hayır. Bu kanıtlar sayesinde bir şeyler elde etmeyi umuyor muydu? Hayır. Tuzak kurmak için devletten düzenli olarak ödeme almıyor muydu? Ooo, Tanrım hayır. Ya da herhangi başka bir şey yapmak için? Ooo, Tanrım hayır. Buna yemin eder miydi? Tekrar tekrar. Sadece ve sadece yurtseverlik miydi, bundan başka onu harekete geçiren bir sebep yok muydu? Hiçbir şey.

Dürüst ve erdemli uşak Roger Cly, tanıklığı süresince birçok defa yemin etti. Dört yıl önce iyi niyet ve saflıkla tutuklunur hizmetine girmişti. Calais gemisinde tutukluya, elinden her iş gelen bir yardımcı isteyip istemediğini sormuş; o da kendisini işe almıştı. Tutuklunun bunu bir hayır işlemek adına yapmasını istememişti. Böyle bir şeyi hiç düşünmemişti. Kısa süre sonra tutukludan kuşkulanmaya başlamış ve onu izlemişti. Seyahat esnasında onun giysilerini düzeltirken ceplerinde bunlar gibi daha başka birçok listeyi defalarca gördüğü olmuştu. Bu listeleri tutuklunun masasının çekmecesinden almıştı. Bu belgeleri oraya önceden kendisi yerleştirmemişti. Tutukluyu, bu listelerin aynısını Calais’de Fransız beylere, benzerlerini de hem Calais hen de Boulogne’de Fransız beylere gösterirken görmüştü. Vatanını seviyormuş, buna dayanamamış ve bu yüzden bildiklerini açıklamış. Gümüş bir çaydanlık çaldığından hiç kuşkulanılmamıştı; bir keresinde bir hardal çanağı ile ilgili iftiraya uğramış; ama o da kaplama çıkmıştı. Bir önceki tanığı yedi ya da sekiz yıldır tanırılmış; bu da tamamen tesadüfmüş. Bunun özellikle tuhaf bir tesadüf olduğunu söyleyemezmiş; zaten tesadüflerin çoğu tuhaf olurmuş. Gerçek vatanseverliğin onu harekete geçiren yegâne sebep olmasına da tuhaf bir rastlantı demezmiş. O gerçek bir İngiliz’miş ve kendi gibi pek çok kişi olduğunu ümit ediyormuş.

Mavi sinekler tekrar vızıldadılar ve bay başsavcı Bay Jarvis Lorry’yi çağırdı.

“Bay Jarvis Lorry, Tellson Bankası’nda görevlisiniz, değil mi?”

“Öyleyim.”

“Bin yedi yüz yetmiş beş yılı kasım ayında bir cuma gecesi iş nedeniyle posta arabasıyla Londra ile Dover arasında seyahat ettiniz mi?”

“Evet.”

“Posta arabasında başka yolcular var mıydı?”

“İki kişi.”

“Bu kişiler gece yolda indiler mi?”

“Evet.”

“Bay Lorry, tutukluya bakın. Tutuklu o iki yolcudan biri miydi?”

“Kesin olarak söyleyemem.”

“Peki onlardan birine benziyor mu?”

“İkisi de öyle sarınıp sarmalanmıştı ve gece öyle karanlıktı ki... Hiçbirimiz de konuşmuyorduk. Bu yüzden onu bile söyleyemeyeceğim.”

“Bay Lorry, tekrar tutukluya bakın. O geceki iki yolcu gibi sarınmış olduğunu varsayın. Boyunda ve cüssesinde ikisinden biri olma ihtimalini dışarda bırakacak herhangi bir şey var mı?”

“Hayır.”

“Onlardan biri olmadığına da yemin etmezsiniz öyle değil mi, Bay Lorry?”

“Hayır, edemem.”

“Öyleyse en azından onlardan biri olabileceğini söylüyorsunuz?”

“Evet. Ama ikisinin de, benim gibi, haydutlardan korktuğunu hatırlıyorum, oysa tutuklu korkacak birine benzemiyor.”

“Siz hiç gerçek olmayan korkaklık nasıl olur gördünüz mü, Bay Lorry?”

“Kesinlikle gördüm.”

“Bay Lorry, bir kez daha tutukluya bakın. Daha önce onu gördünüz mü?”

“Gördüm.”

“Ne zaman?”

“Birkaç gün sonra Fransa’dan dönüyordum, Calais’de tutuklu geri döndüğüm yolcu gemisine bindi ve benimle birlikte seyahat etti.”

“Saat kaçta gemiye bindi?”

“Gece yarısından az sonra.”

“Gece geç saatte yani. Bu uygunsuz saatte gemiye binen tek yolcu o muydu?”

“Tasadüf bu ya, tek yolcu oydu.”

“Tasadüfleri boş verin Bay Lorry. Gecenin o saatinde gemiye binen tek yolcu o muydu?”

“Evet.”

“Siz yalnız mı seyahat ediyordunuz Bay Lorry, yoksa yol arkadaşınız var mıydı?”

“İki yol arkadaşım vardı. Bir beyefendi ve bir de hanımefendi. Buradalar.”

“Demek buradalar. Tutukluyla hiç konuştunuz mu?”

“Çok az. Fırtına vardı. Yolculuk uzun ve zordu ve neredeyse diğer kıyıya geçene kadar, tüm yolculuk boyunca bir kanepede uzandım.”

“Bayan Manette!”

Herkes az önce bütün gözlerin çevrili olduğu genç hanıma tekrar baktı. Oturduğu yerde doğruldu. Babası da kızının elini kolunda tutmaya devam ederek onunla birlikte kalktı.

“Bayan Manette, tutukluya bakın.”

Tutuklu için böylesine acıma hissiyle dolu, böylesine içten bir gençlik ve güzellikle yüzleşmek bütün o kalabalıkla yüzleşmekten çok daha dayanılmazdı. Kızla beraber sanki diğerlerinden ayrılmış, kendi mezarının başında duruyordu ve ona yönelmiş bu meraklı bakışlar bir an olsun cesaretini toplayarak sakın kalmasına izin vermiyordu. Telaşlı hareket eden sağ eli önündeki otları hayali bir bahçedeki tarhlara ayırmışçasına dağıttı. Tüm gayretine rağmen düzenli nefes alamıyor, dudaklarının titremesini engelleyemiyordu. Büyük sineklerin vızıltısı tekrar yükseldi.

“Bayan Manette, tutukluyu daha önce gördünüz mü?”

“Evet, efendim.”

“Nerede?”

“Az önce sözü geçen yolculuk sırasında, gemide gördüm, efendim, aynı yolculukta.”

“Biraz önce sözü geçen genç hanım siz misiniz?”

“Ah! Ne yazık ki benim.”

Kızın merhametinin sesine verdiği dokunaklı ton, yargıcın pek de hoş olmayan sesinin içinde eridi: “Size sorulan sorulara cevap verin ve yorum yapmayın.”

“Bayan Manette, Manş’ı geçerken tutukluyla aranızda hiç konuşma geçti mi?”

“Evet, efendim.”

“O konuşmayı anımsamaya çalışın.”

Derin bir sessizliğin içinden, zayıf sesiyle anlatmaya başladı:

“Beyefendi gemiye bindiği zaman...”

“Tutukluyu mu kastediyorsunuz?” diye sordu yargıç kaşlarını çatarak.

“Evet, efendim.”

“O zaman tutuklu deyin.”

“Tutuklu gemiye bindiği zaman... (sevgi dolu bakışlarla yanında duran babasına dönerek) babamın bitkinliğini ve sağlık durumunun bozuk olduğunu fark etmişti. Babam öyle bitkin bir durumdaydı ki onu açık havaya çıkarmaya korkuyordum. Bu yüzden ona güvertede, kamaralara giden merdivenlerin yanında bir yatak yapmıştım. Kendisiyle ilgilenmek için güvertede

yanında otuyordum. O gece biz dördümüz hariç başka yolcu yoktu. Tutuklu izin isteyerek babamı rüzgârdan ve soğuktan nasıl daha iyi koruyabileceğimi göstermek inceliğinde bulundu; öyle ki benim yaptığımdan daha iyi olmuştu. Limandan ayrıldıktan sonra rüzgârın hangi yönden eseceğini kestiremediğimden yerini pek iyi ayarlayamamıştım. O benim için bunu yaptı. Babamın durumuna da büyük incelik ve nezaketle yaklaştı; eminim babam da bunu hissetmiştir. Konuşmamız bu şekilde başladı.”

“Bir dakika sözünüzü kesmeme izin verin. Gemiye yalnız mı bindi?”

“Hayır.”

“Yanında kaç kişi vardı?”

“İki Fransız bay vardı.”

“Hiç konuştular mı?”

“Son dakikaya kadar konuştular, Fransız bayların sandallarına geçmeleri gerekene dek.”

“Aralarında bu listelere benzer kâğıt alışverişi oldu mu?”

“Evet, ama ne olduklarını bilmiyorum.”

“Biçimleri ve büyüklükleri bunlara benziyor muydu?”

“Olabilir, çok yakınımnda durup fısıldaştıkları halde aslında bilmiyorum. Çünkü, orada asılı olan lambanın ışığından faydalanmak için kamaraya inen merdivenin başında duruyorlardı, lambanın ışığı çok azdı ve çok alçak sesle konuşuyorlardı, bu yüzden ne konuştuklarını duymadım, sadece kâğıtlara baktıklarını gördüm.”

“Şimdi, tutukluyla olan konuşmanıza dönelim, Bayan Manette.”

“Yardıma muhtaç durumumdan kaynaklanan bir açık yüreklilikle konuştu benimle. Nazik ve iyiydi, babama yardımcı oldu. Umarım...” dedi gözyaşlarına boğularak, “yaptıklarının karşılığı olarak ona bugün zarar vermem.”

Mavi sinekler tekrar vızıldadılar.

“Bayan Manette, tutuklu, göreviniz olduğundan konuşmak durumunda bulunduğunuzu ve de bu zorunluluktan kaçamayacağınız için bilgi verdiğinizizi, üstelik bunu büyük bir gönülsüzlükle yaptığınızı anlayamıyorsa, şu an bu durumda bulunan tek kişi odur. Lütfen devam edin.”

“İnsanların başını derde sokabilecek hassas ve zor bir iş için seyahat ettiğini, bu yüzden takma bir adla dolaştığını söyledi. Bu iş nedeniyle birkaç gün için Fransa’ya gitmesi gerekiyormuş; uzunca bir süre de aralıklı olarak Fransa ve İngiltere arasında gidip gelmesi gerekebileceğini söylemişti.”

“Amerika hakkında herhangi bir şey söyledi mi, Bayan Manette? Ayrıntılı olarak anlatın.”

“Bana o münakaşanın[36] nasıl çıktığını açıklamaya çalıştı ve anlayabildiği kadarıyla İngiltere’nin tutumunun yanlış ve aptalca olduğunu söyledi. Şaka yollu, belki de George Washington’ın[37] tarihte III. George kadar büyük bir ür kazanabileceğini söyledi. Ama bunu söylemesinde kötü bir niyet yoktu. Gülerek ve zaman geçirmek için söylenmişti.”

Bütün gözlerin kendi üzerinde olduğu, çok ilgi çeken bir sahnede baş oyuncunun yüzünde oluşacak göze çarpacak kadar güçlü her ifade, farkında olmadan izleyiciler tarafından da tekrarlanır. Genç kız bu bilgiyi aktarırken, alını son derece endişeli, tedirgin bir ifadeyle buruşmuş, dikkat kesilmiş bir şekilde; yargıcın, sözlerini yazması için durduğu aralarda savcıda ve savunma avukatında bıraktığı etkiyi izledi. Mahkemenin izleyicilerinin her birinin yüzünde aynı ifade vardı. Öyle ki, yargıç notlarından başını kaldırıp George Washington ile ilgili olarak yapılan korkunç benzetmeye nasıl bir tepki verileceğini görmek için ters ters baktığı zaman salondakilerin çoğu tanığın alnındaki ifadenin aynısını yansıtan bir ayna gibi görünüyorlardı.

Bay başsavcı hem bir önlem olarak hem de usul açısından, genç hanımın babası, Doktor Manette’in çağırılmasını uygun gördüğünü belirtti. Bunun üzerine Doktor Manette çağırıldı.

“Doktor Manette, tutukluya bakın. Onu daha önce hiç gördünüz mü?”

“Bir kez. Londra’daki evime uğradığında. Üç, üç buçuk yıl kadar önce.”

“Onun gemideki o yolcu ya da kızınızla konuşan kişi olduğunu söyleyebilir misiniz?”

“İkisini de söyleyemem, efendim.”

“Bunun için belirli ve özel bir neden var mı?”

Alçak bir sesle cevap verdi: “Evet.”

“Anavatanınızda yargılanmadan, hatta suçlanmadan, uzun bir süre hapis yatma talihsizliğine uğradınız mı, Doktor Manette?”

Bütün yürekleri sızlatan bir ses tonuyla cevap verdi: “Uzun bir hapis.”

“Bahsedilen olaydan hemen önce mi serbest bırakılmıştınız?”

“Bana öyle olduğunu söylediler.”

“Olayı hiç hatırlamıyor musunuz?”

“Hatırlamıyorum. Belli bir zamandan itibaren, ne zamandan beri onu bile söyleyemiyorum, zihnim bomboş. Zindanda ayakkabı yaparak meşgul olduğum zamanlardan kendimi sevgili kızım La Combe’da yaşarken bulduğum zamana kadar bir boşluk var. Yüce Tanrı yetilerimi bana geri verdiğinde onunla yakınlaştım. Ancak bunun bile nasıl olduğunu tam olarak söyleyemem. Nasıl geliştiğini hatırlamıyorum.”

Bay başsavcı, ardından da baba ve kızı oturdular.

O anda davada çok ilginç bir gelişme yaşandı. Tutuklunun beş yıl önce kasım ayının o cuma gecesinde, kendisi bulunamayan bir başka hainle beraber Dover postasında seyahat ettiğini, gecenin bir saatinde şaşırtma amacıyla, kalmayacağı bir yerde arabadan inerek on iki mil veya daha fazla geriye yürüyüp bir garnizona, tersaneye gittiğini ve orada bilgi topladığını kanıtlamak amacıyla garnizon ve tersane kasabasında, bir otelin kahve salonunda başka birini beklediğine tanıklık etmek için birisi çağırılmıştı. Savunma avukatı, tutukluyu başka hiçbir vesileyle görmediği bilgisi dışında bir sonuç elde edemediği çapraz bir sorgulamaya çekti tanığı. Bütün bu zaman zarfında mahkemenin tavanına bakan peruklu beyefendi küçük bir kâğıt parçasına bir veya iki kelime bir şey karalayıp, büzüştürdüğü kâğıdı avukata fırlattı. Kâğıdı açıp içinde yazılanları okuyan avukat büyük bir dikkat ve merakla tutukluya baktı.

“Yine de tutuklunun o kişi olduğundan emin olduğunuzu mu söylüyorsunuz?”

Tanık oldukça emindi.

“Tutukluya çok benzeyen birini hiç gördünüz mü?”

Onu yanıltacak kadar benzeyen birini görmemişti tanık.

“Şu baya iyi bakın, oradaki bilge dostuma,” dedi kâğıdı fırlatan adamı işaret ederek. “Sonra bir de dikkatle tutukluya bakın. Ne dersiniz? Sizce de birbirlerine çok benzemiyorlar mı?”

Bilge dostun derbeder ve pasaklı görünüşü bir yana bırakılırsa, karşılaştırıldıklarında sadece tanığı değil oradaki herkesi şaşırtmaya yetecek kadar birbirlerine benziyorlardı. Yargıç, bu bilge dosttan peruğunu çıkarmasını istediğinde, bu benzerlik dikkati daha çok çekecek şekilde ortaya çıktı. Yargıç, Bay Stryver’a (savunma avukatına) birazdan Bay Carton’ı mı (bu bilge dostun adı) vatana ihanetten yargılayacaklarını sordu. Bay Stryver yargıca “Hayır” diye cevap verdi; ancak tanıktan, bir defa olan bir şeyin bir ikinci defa olup olamayacağı; aceleciliğinin bu örneğini daha önce görmüş olsaydı kendinden yine de bu kadar emin olup olamayacağı; böyle bir örneğin ardından söylediklerinden hâlâ emin olup olmadığı ve buna benzer sorulara cevap vermesini istediğini söyledi. Bunların amacı tanığı çömlek gibi tuzla buz etmek ve davadaki rolünü etkisiz hale getirmektir.

Bay Cruncher bu arada ifadeleri dinlerken, ellerinin pasıyla karnını doyurmuştu. Şimdi Bay Stryver’ın, tutuklunun savunmasını jüriye dar bir elbise gibi giydirmeye çalışmasını, vatansever Barsad’ın kiralık bir casus ve hain, utanmaz bir kan tüccarı, lanetli Judas’tan[38] bu yana var olan en büyük sahtekârlardan (ki ona kuşkusuz benziyordu) biri olduğunu anlatmasını izledi. ‘Dürüst, erdemli’ uşak Cly’n nasıl Barsad’ın dostu ve ortağı olduğunu, buna da layık olduğunu; bu sahtekâr ve yalancı tanıkların uyanık bakışlarının Fransa’daki birtakım ailevi nedenlerle tutukluyu nasıl bir kurban gibi gördüklerini anlattı. Tutuklunun Fransız asıllı olması nedeniyle Manş üzerinden bu yolculukları yapmak zorunda olduğunu, yakınları ve sevdiği kişileri korumak için, hayatı pahasına işlerinin ne olduğunu açıklayamayacağını belirtti. Genç hanımdan zorla çekilip alınan ve verirkenki ıstırabına şahit oldukları ifade hiçbir anlam ifade etmiyordu. Bu, bir araya gelmiş herhangi bir genç beyefendi ve genç hanım arasında geçebilecek, küçük, masumca bir nezaket ve kibarlık örneğiydi. George Washington ile ilgili sözler o kadar abartılıydı ki onları korkunç bir şakadan başka bir şey olarak görmek imkânsızdı. Hükümet nasıl bu basit ulusal nefret, çekemezlilik ve korkuları kullanmalarına kayıtsız kalacak kadar zayıf olabilirdi; bay başsavcı da sonuna kadar bunu yapmıştı, ama bu, bu tür davaları çoğunlukla çirkinleştiren alçak ve rezilce tanıklıklar dışında hiçbir şeye dayanmıyordu. Bu ülkenin mahkemeleri bunlarla doluydu. Ama tam bu noktada yargıç, sert bir ifadeyle araya girerek, kürsüde oturup bu kinayeli laflara

göz yumamayacağını söyledi.

Sonra Bay Stryver tanıklarını çağırdı ve ardından Bay Cruncher, başsavcının Barsad ve Cly’in, onun zannettiğinden yüz ka daha iyi, tutuklununsa yüz kat daha kötü olduğunu göstererek Bay Stryver’in jüriye giydirdiği giysiyi nasıl ters yüz ettiğini izlemek zorunda kaldı. Sonunda sıra yargıca geldi ve o da giysilerin bir içini dışına, bir de dışını içine çevirdi; bunu yaparken de hepsini tutuklu için uygun bir kefene dönüştürdü.

Ardından jüri değerlendirme için toplandı ve kocaman sinekler tekrar vızıldamaya başladılar.

Uzun bir süredir mahkemenin tavanına bakarak oturan Bay Carton bu heyecanlı anda bile ne yerini ne de tavrını değiştirdi. Bu arada akıllı dostu Bay Stryver önündeki kâğıtları düzelterip, yanında oturanlarla fısıldaşıyor ve zaman zaman meraklı bakışlarla jüriye bakıyordu. Bütün izleyiciler hareket halindeydiler ve sürekli olarak ortalıkta dolanarak küçük gruplar oluşturuyorlardı. Yargıç bile oturduğu yerden kalkmış, kürsüsünde yavaşça bir o yana bir bu yana turlayıp duruyordu; izleyenlerin akıllarından yargıcın da bariz bir şekilde heyecanlı ve telaşlı olduğu geçiyordu. Bay Carton ise yırtık cüppesinin yarısı üzerinden kaymış halde arkasına yaslanmış oturuyordu. Az önce çıkarttığı peruğunu düzeltmeden başına geçirmişti. Elleri ceplerinde, gözleri bütün gün olduğu gibi tavandaydı. Tavırlarındaki kayıtsızlık, görünüşünün saygınlığını azaltmakla kalmıyor, tutukluyla güçlü benzerliğini de –ki karşılaştırıldıkları zamanki geçici ağırbaşlı hali benzerliği artırmıştı– azaltıyordu. Şimdi ona bakanların çoğu birbirlerine pek de benzemediklerini söylüyorlardı. Bay Cruncher yanındakine kendi gözlemlerini anlattı ve ekledi: “On şilinine bahse girerim ki, bu avukat hiç dava alamıyordur. Alabilecek birine benzemiyor, değil mi?”

Oysa ki, Bay Carton dışarıdan görüldüğünden çok daha fazla ayrıntıyı fark etmişti. Bayan Manette’in başı babasının göğsüne düştüğü zaman bunu gören ilk kişi o olmuş ve duyulabilecek bir sesle, “Mübaşir! Şu genç hanımla ilgilen. Beyefendiye onu dışarı çıkarması için yardım et. Görmüyor musun, düşecek!” demişti.

Dışarı çıkartılırken genç kıza acıyanlar ve babasına yakınlık duyanlar çoktu. Tutukluluk günlerinin hatırlatılmış olması belli ki Bay Manette’i çok üzmüştü. Sorgulanırken çok tedirgin olmuş ve o andan itibaren, onu yaşlı gösteren o düşünceli ve dalgır bakışları kara bir bulut gibi üzerine çökmüştü. Yaşlı adam dışarı çıkarken arkalarını dönen ve bir an için susan jürinin başkanı konuştu.

Aralarında bir fikir birliği oluşmamıştı ve düşünmek için zaman istiyorlardı. Yargıç, (belki aklında şu George Washington olayı olduğundan) bir fikir birliğine varamamalarına şaşırmıştı, ama gözetim ve koruma altında düşünmek için çekilebileceklerini belirtti ve kendisi de salondan ayrıldı. Duruşma tüm gün sürmüştü ve artık salondaki lambaları yakıyorlardı. Jürinin içeride uzun süre kalacağı söylentisi dolaşmaya başlamıştı. Seyirciler bir şeyler atıştırmak için dışarı çıktılar, tutuklu da sanık bölmesine alındı ve oturdu.

Genç hanım ve babası çıkarlarken dışarı çıkan Bay Lorry, tekrar içeri geldi ve Jerry’yi bir el işaretiyle yanına çağırdı. Jerry, tenhalaşan salonu kolayca geçerek yanına geldi.

“Jerry, eğer bir şeyler yemek istiyorsan gidebilirsin. Ama yakınlarda ol. Jüri içeri geleceği zaman haberin olsun. Bir dakika bile geç kalma, çünkü kararı bankaya iletmeni istiyorum. Bildiğim en hızlı ulak sensin ve Temple Bar’a benden çok önce varırsın.”

Jerry’nin alnı pek kırışmazdı, ama bu konuşma ve bir şilinin ardından alnını kırıştırıverdi. O sırada Bay Carton geldi ve Bay Lorry’nin koluna dokundu.

“Genç bayan nasıl?”

“Çok üzüldü, ama babası onu rahatlatıyor ve mahkeme salonunun dışında olduğu için kendini daha iyi hissediyor.”

“Tutukluya durumu ben bildiririm. Biliyorsunuz, sizin gibi saygıdeğer bir bankacının herkesin önünde tutuklu ile konuşması yakışık almaz.”

Bay Lorry bunu sanki daha önce kafasında düşünüp tartmış da onu anımsamış gibi kızardı. Bay Carton dinleyici bölümünün dışına çıktı. Mahkeme çıkışı o taraftaydı ve Jerry gözlerini dört açıp kulak kesilerek fırça gibi saçlarıyla onu izledi.

“Bay Darnay!”

Tutuklu hemen öne çıktı.

“Doğal olarak tanıgın, Bayan Manette’in durumunu merak ediyorsunuzdur. Kendisi daha iyi olacak. Siz en kötü halini gördünüz.”

“Buna neden olduğum için çok üzđünüm. Benim için ona bunu söyleyebilir misiniz? Derin saygılarımı da...”

“Evet, söyleyebilirim. Eğer istiyorsanız, söylerim.”

Bay Carton’ın tavrı küstah denebilecek kadar kayıtsızdı. Tutukluya yan dönmüş, dirseğıyle parmaklığa dayanmış, duruyordu.

“İstiyorum. İçten teşekkürlerimi kabul edin.”

Carton hâlâ sırtı yarı dönük bir konumda sordu: “Ne umuyorsunuz, Bay Darnay?”

“En kötüsünü.”

“Umulacak en akıllıca ve en gerçekçi şey. Ama sanırım içeri çekilmeleri sizin lehinize.”

Jerry mahkeme koridorunda oyalanmasına izin verilmediğı için daha fazla dinleyemedi ve dış görünüşüyle bu kadar birbirine benzeyen, ama tavırları birbirinden bu kadar farklı olan iki adamı birlikte bırakarak ayrıldı. İkisinin de görüntüleri yukarıdaki aynaya yansıyordu.

Etlı börek ve bira yardımcı olsa da bir buçuk saat, hırsız ve yankesicilerin cirit attığı koridorlarda çok yavaş geçti. Boğuk sesli ulak bir şeyler atıştırdıktan sonra rahatsız bir şekilde oturdu ve büyük bir uğultuyla mahkemeye giden merdivenleri çıkan insan kalabalığına karışana dek biraz kestirdi.

Oraya vardığında Bay Lorry kapıda durmuş sesleniyordu: “Jerry, Jerry!”

“Buradayım efendim. Geri gelebilmek için bir savaş vermek zorunda kaldım. İşte buradayım efendim!”

Bay Lorry kalabalığın arasından ona bir kâğıt uzattı. “Çabuk! Aldın mı?”

“Evet, efendim.”

Kâğıdın üzerine aceleyle ‘Beraat etti’ yazılmıştı.

Jerry, “Eğer gönderdiğiniz mesaj tekrar ‘yaşama geri dönüş’ olsaydı, bu sefer ne demek istediğinizi anlardım,” diye mırıldandı dönerken.

Old Bailey’den çıkana dek başka bir şey söylemeye ya da düşünmeye fırsatı olmadı. Kalabalık neredeyse ayaklarını yerder kesecek kadar hızla boşalıyordu ve sanki o şaşkın, mavi sinekler başka leşler aramak için dağılıyorlarmış gibi sokağa korkunç bir vızıltı yayıldı.

Kutlama

Gün boyu insan kaynayan adliyenin loş koridorlarından kalan son tortular da süzülürken Doktor Manette, kızı Lucie Manette Bay Lorry ve savunma avukatı Bay Stryver az önce serbest bırakılan Bay Charles Darnay'ın etrafına toplanmış, onun ölümde kurtuluşunu kutluyorlardı.

Çok daha aydınlık bir ışık altında bile yüzünün aydınlığı ve dimdik duruşu ile Doktor Manette'te, Paris'teki tavan arasındaki ayakkabıcıyı görmek zor olurdu. Yine de, zayıf, kederli sesinin alçalıp yükselmeleri ve görünürde bir neden olmaksızın ara ara onu bir bulut gibi saran dalgınlığı fark edilemese bile, yüzüne ikinci bir defa bakmadan geçip gitmek olanaksızdı. Bir dış neden, uzun süren ıstırabına dair bir söz her zaman, bu ruh halini mahkemede olduğu gibi ruhunun derinliklerinden yüzeye çıkarabilirdi. Zaten bu ruh halinin doğasında da, kendi kendine belirme ve onu hüzne boğma vardı; bu durum, hikâyesini bilmeyenler için anlaşılmaz bir şeydi, ama üç yüz kilometre uzakta olmasına rağmen yaz güneşinin bu adamın üzerine Bastille'in[39] gölgesini düşürdüğünü görür gibi olurlardı.

Sadece kızı bu kara düşünceleri aklından uzaklaştırmayı başarma gücüne sahipti. Kızı onu acılarının gerisindeki geçmişe ve berisindeki bugüne bağlayan altın bir iplikti ve sesinin tonunun, yüzündeki ışıltının, dokunuşunun babasının üzerinde hemen hemen her zaman iyileştirici bir etkisi oluyordu. Kesinlikle her zaman böyle olduğu söylenemezdi, çünkü gücünün yetmediği kimi anlar da vardı. Ama bunlar pek az ve önemsizdi. Bunların geçmişte kaldığına inanıyordu.

Bay Darnay genç kızın elini minnetle öptü ve Bay Stryver'a dönüp sıcak bir şekilde teşekkür etti. Otuzunu biraz geçmiş, ama olduğundan yirmi yaş yaşlı gözüken; şişman, gürültücü, kırmızı yüzlü ve her türlü incelikten yoksun, kaba saba biri olan Bay Stryver'ın, kendisini her çevreye ve de sohbe, etrafındakileri omuzlaya omuzlaya geride bırakarak (hem fiilen hem de manevi olarak) sokma huyu vardı. Bu huyu, hayatta yolunu nasıl omuzlaya omuzlaya açarak yükseldiğini gayet güzel açıklıyordu.

Peruğu ve cüppesi hâlâ üzerindeydi. Müşterisine öyle bir sokuldu ki, zavallı Bay Lorry'nin sıkışarak grubun dışında kalmasına neden oldu. “Sizi şerefizinle kurtardığım için mutluyum, Bay Darnay. Bu alçakça bir kovuşturmaydı, çok alçakça. Ama yine de üstesinden gelinemeyecek gibi değildi.”

Elini tutarak, “Hayatım boyunca kendimi size karşı borçlu hissedeceğim, her iki anlamda da,” dedi müşterisi.

“Sizin için elimden gelenin en iyisini yaptım, Bay Darnay ve bunu bir başkası da olsa yapardı, sanıyorum.”

Açıkça birisinin, “Daha fazlasını yaptınız,” demesini gerektirecek bir durum doğmuştu; Bay Lorry de öyle yaptı. Belki çok içtenlikle söylenmiş bir söz değildi, ama kendini tekrar topluluğa sokmak için yapmıştı bunu.

“Öyle mi düşünüyorsunuz?” dedi Bay Stryver. “Evet, bütün gün buradaydınız ve bilmeniz gerekir. Siz de bir işadamsınız.”

Şimdi, avukatın az önce dışarı ittiği şekilde kendini grubun içine sokan Bay Lorry, “Doktor Manette'ten bu görüşmeyi bitirmesini ve hepimizden evlerimize gitmemizi istemesini rica ediyorum. Bayan Lucie hasta görünüyor, Bay Darnay berbat bir gün geçirdi, hepimiz bitkiniz,” dedi.

“Kendi adınıza konuşun, Bay Lorry. Daha gece yapacak işlerim var. Siz kendi adınıza konuşun,” dedi Stryver.

“Kendi adıma konuşuyorum,” diye karşılık verdi Bay Lorry. “Bay Darnay ve Bayan Lucie için ve... Bayan Lucie hepimi adına konuşabilirim, öyle değil mi?” Genç kıza bu soruyu, anlamlı bir ifadeyle babasını da işaret ederek sormuştu.

Doktor Manette donmuş gibi tuhaf bir bakışla Darnay'a bakıyordu. Bakışları hoşnutsuzluk ve güvensizlik, hatta korku yansıtıyordu. Yüzündeki bu garip ifade ile düşüncelere dalıp gitmişti.

“Baba,” dedi Lucie, yavaşça elini onun elinin üstüne koyarak.

Adam yavaşça gölgeyi savdı ve kızına döndü.

“Eve gidelim mi, baba?”

Babası iç geçirip, “Evet,” diye cevap verdi.

Beraat eden tutuklunun arkadaşları o gece serbest bırakılmayacağı izlenimiyle –bu izlenimi tutuklu kendisi yaratmıştı– dağılmışlardı. Koridorlardaki ışıkların neredeyse hepsi sönmüştü, demir kapılar zangırdarak kapatılıyordu. Bu kasvetli yer, yarın sabahki darağacı, teşhir direği, kamçı ve dağlama demirlerine olan ilginin getireceği insan yığınlarıyla dolana dek boş kalacaktı. Babası ve Bay Darnay arasında yürüyen Lucie Manette açık havaya çıktı. Bir araba çağrıldı ve babayla kız yolu çıktılar.

Bay Stryver omuzlarıyla yol açarak soyunma odasına doğru gitmek için koridorda onlardan ayrılmıştı. Topluluğa katılmayarak içlerinden herhangi biriyle tek kelime konuşmamış, en kuytu köşeye çekilip duvara yaslanmış başka birisi de sessizce kalanların peşinden gidip araba uzaklaşana kadar onları seyretmişti. Sonra da kaldırımında Bay Lorry ve Bay Darnay’ın yanına gelmişti.

“Evet, Bay Lorry! İşadamları artık Bay Darnay ile konuşabiliyorlar mı?”

Hiç kimse günün gelişmelerinde Bay Carton’ın payından söz etmemişti; kimse bunu bilmiyordu. Cüppesini çıkarmıştı, ama yine de daha iyi görünmüyordu.

“İyi niyetli davranışlarla iş meseleleri arasında kaldığında, bir işadamlarının kafasında ne çelişkiler yaşandığını bilseydiniz çok eğlenirdiniz Bay Darnay.”

Bay Lorry kızardı ve hararetle, “Bunu daha önce de söylemiştiniz, bayım. Bir kuruma hizmet eden biz işadamları kendi kendimizin efendileri değiliz. Kendimizden çok kurumu düşünmek zorundayız,” dedi.

“Biliyorum, biliyorum,” diye cevap verdi Bay Carton umursamazca. “Kızmayın, Bay Lorry. Siz de diğerleri kadar iyisiniz kuşku yok; hatta daha da iyisiniz.”

Ona aldırmayan Bay Lorry devam etti: “Üstelik bayım, sizin bu meseleyle ne ilginiz var, gerçekten bilmiyorum. Büyüğünüz olarak böyle söylediğim için beni bağışlayın, ama bunun sizin işiniz olduğunu sanmıyorum.”

“İş mi? Tanrı korusun, benim işim yok,” dedi Bay Carton.

“Olmaması yazık, bayım.”

“Ben de öyle düşünüyorum.”

“Eğer işiniz olsaydı, belki onunla ilgilenirdiniz,” diye devam etti Bay Lorry.

“Tanrı sizi korusun, hayır! İlgilenmezdim,” dedi Bay Carton.

Bu aldırmaçlılığa öfkelenen Bay Lorry, “Evet, bayım,” dedi. “İş çok iyi ve çok saygın bir şeydir. Ve bayım, eğer iş bazı kısıtlamalar, sessizlikler ve engeller gerektiriyorsa, anlayışlı bir genç beyefendi olan Bay Darnay bunu takdir edecektir. Bay Darnay, iyi geceler. Tanrı sizi kutsasın, efendim! Umarım bugün hayatınız size başarılı ve mutlu bir yaşam için bağışlanmış olsun. Hey, arabacı!”

Avukata olduğu kadar belki biraz kendine de kızan Bay Lorry, arabaya koştu ve Tellson’a doğru yola çıktı. Porto şarabı kokan ve pek de ayık görünmeyen Carton güldü ve Darnay’a döndü.

“Sizi ve beni yan yana getiren tuhaf bir rastlantı. Bu kaldırım taşlarına düşen suretinizle baş başa kalmış gibisiniz, sizin için ilginç bir gece olsa gerek?”

“Tekrar bu dünyaya döndüğüme inanamıyorum henüz,” diye cevap verdi Charles Darnay.

“Buna şaşmam. Başka bir dünyaya doğru epey yol aldığınızdan beri aradan pek zaman geçmedi. Bayılacakmış gibi konuşuyorsunuz.”

“Baygın olduğumu düşünmeye başlayacağım.”

“O zaman niye yemek yemiyorsunuz? O budalalar buna mı yoksa başka bir dünyaya mı ait olmanız gerektiğini tartışırken ben yemek yedim. Size iyi bir yemek yiyebileceğiniz en yakın yeri göstereyim.”

Darnay’ın koluna girip onu Ludgate Tepesi’nden Fleet Sokağı’na götürdü. Üstü kapalı bir geçitten geçip bir lokantaya girdiler. Burada Charles Darnay’ın iyi bir yemek ve iyi bir şarapla hızla gücünü topladığı küçük bir odaya alındılar. Bu arada Carton ise aynı masada, başka bir şişe Porto şarabıyla, aynı yarı küstah tavrıyla karşısında oturuyordu.

“Artık tekrar bu dünyaya ait olduğunuza inandınız mı, Bay Darnay?”

“Zaman ve yer konusunda aklım korkunç derecede karışık. Ama bunun farkında olacak kadar kendime geldim.”

“Bu çok büyük bir mutluluk olmalı!”

Bunu söylerken sesi acı doluydu. Tekrar bardağını doldurdu; bu büyük bir bardaktı.

“Benimse en büyük arzum bu dünyaya ait olduğumu unutmaktır. Bu şarap hariç bu dünyanın bana verebileceği iyi bir şey yok,

benim de ona verebileceğim. Bu yüzden bu ayrıntıda pek sizinle benzeşmiyoruz. Daha doğrusu, sizin ve benim hiçbir konuda pek benzeşmediğimizi düşünmeye başladım.”

Günün olaylarıyla kafası karışmış olan ve kaba tavırlı ikiziyle otururken kendini bir rüyada gibi hisseden Darnay nasıl cevap vereceğini bilemiyordu; sonunda hiçbir şey söylemedi.

“Şimdi yemeğiniz bittiğine göre,” dedi Carton, “neden sağlığına kadeh kaldırmıyorsunuz Bay Darnay; niye onun şerefine içmiyorsunuz?”

“Neyin sağlığına, neyin şerefine?”

“Neyin mi? Dilinizin ucunda. O olsa gerek, o olmalı, olduğuna yemin edebilirim.”

“Öyleyse Bayan Manette’e!”

“Öyleyse Bayan Manette’e!”

Carton şerefine içtikten sonra arkadaşının yüzüne bakarak elindeki bardağı fırlattı; bardak Darnay’ın omzunun üzerinden geçerek duvara çarpmış ve paramparça olmuştu. Sonra zili çaldı ve bir tane daha istedi.

“Gece yarısı arabaya bindirilecek bir genç hanım o, Bay Darnay!” dedi yeni kadehini doldururken.

Aldığı cevap hafif bir kaş çatılması ve kısa bir “Evet” oldu.

“Öyle güzel ve genç bir hanımın size acıması ve sizin için ağlaması! Nasıl bir duygu? Böyle bir yakınlık ve şefkat, sizir açınızdan üstünde düşünmeye değmez mi?”

Darnay yine tek kelime söylemedi.

“Sözlerinizi ilettiğimde mesajınızı aldığı için çok memnun oldu. Bunu belli etmedi, ama öyle olduğunu sanıyorum.”

Bu huysuz masa arkadaşının imalı sözleri Darnay’a, o sıkıntılı gününde kendisine isteyerek nasıl yardımcı olduğunu hatırlattı. Konuşmayı bu noktaya getirerek ona yardımları için teşekkür etti.

“Ne teşekkür istiyorum ne de teşekkürü hak ettim,” şeklinde umursamazca bir karşılık aldı. “Birincisi, önemli bir şey değildi. İkincisi de neden yaptığımı bilmiyorum. Bay Darnay, size bir soru sormama izin verin.”

“Elbette, yaptıklarınızın ufak bir karşılığı olsun bu.”

“Sizden hoşlandığımı mı sanıyorsunuz?”

“Doğrusu Bay Carton, kendime bu soruyu hiç sormadım,” diye cevap verdi diğeri şaşırarak.

“Şimdi sorun öyleyse.”

“Benden hoşlanırmış gibi davrandınız, ama hoşlandığınızı sanmıyorum.”

“Ben de sanmıyorum,” dedi Carton. “Anlayışınızı takdir etmeye başladım.”

“Yine de ortada hesabı ödememi ve birbirimize karşı kötü duygular duymaksızın ayrılmamızı engelleyecek bir durum yoktur umarım,” diye devam etti Darnay zili çalmak için ayağa kalkarken.

“Evet, yok!” diye karşılık verdi Carton. Darnay zili çaldı. “Bütün hesabı mı ödeyeceksiniz?” diye sordu Carton. Darnay’dan aldığı olumlu yanıt üzerine garsona dönerek, “Öyleyse aynı şaraptan bir şişe daha getir ve gelip beni saat onda uyandır,” dedi.

Hesabı ödedikten sonra Charles Darnay ayağa kalktı ve ona iyi geceler diledi. Karşılık vermeyen Carton da ayağa kalktı tavırlarında meydan okurcasına bir eda vardı: “Son bir söz Bay Darnay: Sarhoş olduğumu mu düşünüyorsunuz?”

“Çok fazla içtiğinizi sanıyorum, Bay Carton.”

“Sanmak mı? İçtiğimi biliyorsunuz.”

“Söylemem gerekiyorsa öyle, bunu biliyorum.”

“Öyleyse nedenini de öğreneceksiniz. Ben hayal kırıklığına uğramış; istemediği, sevmediği işlerde köle gibi çalışan biriyim. bayım. Yeryüzünde hiç kimse benim umurumda değil ve ben de hiç kimsenin umurunda değilim.”

“Çok üzücü bir durum. Yeteneklerinizi daha iyi kullanabilirdiniz.”

“Belki öyle, Bay Darnay, belki de değil. Ancak ayık yüzünüzün sizi mutlu etmesine izin vermeyin, daha sonra neye döneceğini bilemezsiniz. İyi geceler!”

Yalnız kaldığında bu garip adam bir mum aldı, duvarda asılı bir aynanın yanına giderek kendini dikkatlice inceledi.

“Bu adamdan gerçekten hoşlanıyor musun?” diye mırıldandı kendi görüntüsüne bakarak. “Sana benzeyen bir adamdan niye hoşlanasın ki? Sende beğenilecek hiçbir şey yok; bunu biliyorsun. Ah, Tanrı cezanı versin! Kendini ne hale soktun! Ne kadar değiştiğini ve ne olmuş olabileceğini göstermek için iyi bir neden! Onunla yer değiştir! O mavi gözler ona baktığı gibi sana da bakar mıydı? Haydi, açıkça söyle! O adamdan nefret ediyorsun.”

Avuntuyu şarap şişesinde aradı. Birkaç dakikada hepsini içip bitirdi ve başı kollarının üzerinde, masaya dağılmış saçlarına eriyen mumlar damlarken uykuya daldı.

Çakal

O günler içki günleriydi; herkes çok içerdi. Zaman bu tür alışkanlıklarda öyle değişiklikler meydana getirdi ki, o günlerde bir beyefendi, adına duyulan saygıyı zedelemekten, bir gece boyunca içtiği şarap ve punç miktarını söyleyecek olsa bu gülünç bir abartı gibi görünürdü. Bilgili insanların mesleği hukuk da Baküs[40] şenliklerine gösterdiği ilgi bakımından diğer mesleklerden aşağı kalmıyordu. Omuzlaya omuzlaya bol ve kazançlı olana doğru hızla ilerleyen Bay Stryver da hukuksal yarışın daha ‘kuru’ bölümlerinde olduğu gibi bu alanda da arkadaşlarından geri kalmıyordu.

Old Bailey’in gözdelerinden ve celselerde aranan biri olan Bay Stryver tırmanmakta olduğu merdivenin alt basamaklarının ihtiyatla geride bırakmaya başlamıştı. Celseler ve Old Bailey artık bu gözde kişilerini özlemle kollarına çağırarak durumundaydı; Kraliyet Mahkemesi kürsüsünde oturan Adaletin Yüce Efendisi’nin huzuruna doğru sağı solu omuzlayarak ilerleyen kırmızı suratlı Bay Stryver, her gün, parıldayan arkadaşlarıyla dolu bir tarladan güneşe uzanmaya çalışan büyük bir ayçiçeği gibi peruklar arasından fırlarken görülebilirdi.

Baroda bir zamanlar, Bay Stryver’in, ağzı iyi laf yapan, atak ve hırslı bir adam olmasına rağmen bir avukat için en vurucu ve en gerekli becerilerden biri olan, bir yığın lafın içinden özünü çekip çıkarma becerisinden yoksun olduğu konuşuluyordu. Ama bu konuda dikkate değer bir gelişme göstermişti. Baktığı davalar arttıkça, işin özünü, ruhunu kapma gücü de artıyormuş gibi gözüküyordu; hatta Sydney Carton ile geç saatlere dek içtikleri gecelerin sabahında bile gözüyle parmağının ucunu takip edebilecek durumda oluyordu.

İnsanların en aylağı ve gelecek vaat etmekten en uzak karakteri olan Sydney Carton, Stryver’in en iyi dostuydu. İkisinin adl yıl başlangıcıyla St. Mikael yortusu arasındaki süre boyunca içtikleri içki, bir kraliyet gemisini yüzdürebilirdi. Carton’ın elleri cebinde, mahkeme salonunun tavanına bakar halde orada bulunmadığı Stryver’in bir tek davası yoktu. Görevli olarak aynı bölgeleri ziyaret eder;[41] hatta her zamanki içki âlemlerini gecenin geç saatlerine dek uzatırlardı; Carton’ın gün ortasında, sefih bir kedi gibi yalpalaya yalpalaya, çaktırmadan evine gittiği söylentisi ağızdan ağıza dolaşıyordu. Sonunda, konuyla ilgilenenler arasında, Sydney Carton’ın asla bir aslan olamasa da, insanı şaşırtacak derecede iyi bir çakal olduğu ve bu pek öne çıkartmadığı yeteneğiyle Stryver için dava ve tebliğ dosyalarını hazırladığı söylentileri de yayılmaya başlamıştı.

“Saat on, efendim,” diye seslendi kendisini uyandırmasını söylediği garson; “Saat on, efendim.”

“Ne var?”

“Saat on, efendim.”

“Ne demek on... Gecenin onu mu?”

“Evet, efendim. Zatıalınız sizi uyandırmamı söylemişsiniz.”

“Ha, evet! Hatırladım. Peki, peki.”

Adamın beş dakika boyunca sürekli ateşi karıştırması sayesinde boşa giden tekrar uykuya dalma çabalarından sonra ayağa kalktı, şapkasını gelişigüzel bir şekilde başına geçirdi ve dışarı çıktı. Temple’a döndü, King’s Bench Walk boyunca ve gazete binaları önünde iki tur atıp biraz kendine geldikten sonra Stryver’in ofisine yöneldi.

Stryver’in sekreteri evine gitmişti (bu görüşmelere hiç katılmamıştı), bu yüzden kapıyı Stryver’in kendisi açtı. Ayağında terlikleri vardı ve rahat olsun diye yakası epey açılmış bol bir gecelik giymişti. Belki de kendi sınıfının tüm özgür bireylerinde gözlemleyebileceğiniz, göz civarlarındaki, oldukça vahşi bir görünüm veren kızarık yorgunluk halkaları onda da vardı; bu Jeffreys’in portresinden,[42] içki düşkünlüğü döneminde, türlü türlü sanat kisveleri altında yapılmış portrelere kadar izlenebilir.

“Biraz geciktin, Bay Hafıza,” dedi Stryver.

“Her zamanki saat; belki on beş dakika gecikmiş olabilirim.”

Kitaplarla dolu, kâğıtların her tarafa saçıldığı, şöminenin cayır cayır yandığı, loş ışıklı bir odaya girdiler. Ateşin üstünde bir çaydanlık kaynıyordu ve üzerinde bir sürü şarap şişesinin, konyak, rom, şeker ve limonun olduğu bir masa kâğıt yığınının arasından parıldıyordu.

“Anladığım kadarıyla birkaç şişe devirmişsin, Sydney.”

“Sanırım, bu gece iki tane. Bugünkü müvekkil ile yemek yiyordum, daha doğrusu o yemek yerken onu izliyordum. İkisi de

aynı kapıya çıkar!”

“O benzerliği hatırlatışın müthiş bir şeydi Sydney. Nasıl geldi aklına? Ne zaman gözüne çarpmıştı?”

“Oldukça yakışıklı bir adam olduğunu ve birazcık şansım olsa aşağı yukarı onun gibi olacağımı düşündüm.”

Bay Stryver, erken büyümüş göbeğini hoplata hoplata güldü.

“Sen ve senin şansın, Sydney! Haydi iş başına, iş başına!”

Sessizleşen Çakal, giysisinin düğmelerini gevşetip yandaki odaya gitti. Büyük bir sürahi su, bir leğen ve bir iki havlu ile döndü. Havluları suya bastırıp sıktı ve başına koydu. Bu haliyle görünüşü korkunçtu. Masaya oturdu ve “Şimdi hazırım!” dedi.

“Bu gece kaynatacak pek bir şey yok, Bay Hafıza,” dedi Stryver, kâğıtlarına bakarak neşeyle.

“Ne kadar var?”

“Sadece iki tane.”

“Önce kötüsünü ver.”

“İşte oradalar Sydney. Hadi başla!”

Aslan içki masasının yanındaki kanepeye yerleşti; Çakal da onun diğer yanındaki, bir tarafında hemen elinin altında hazır olacak şekilde şişe ve bardakların bulunduğu, kâğıtlarla dolu masaya oturdu. Her ikisi de kendilerinden bu zevki esirgmeden içki masasına başvuruyorlardı, ama her biri farklı tarzlarda; Aslan çoğunlukla elleri kemerinde, arkasına yaslanmış ateşe bakıyor ya da arada sırada, bir iki kâğıda göz atıyordu; Çakal ise kaşları çatık bir şekilde işine öylesine dalmıştı ki, gözleri bardağına uzanan elini bile takip etmiyordu. Öyle ki, çoğunlukla birkaç dakika el yordamıyla aradıktan sonra bardağını dudaklarına götürüyordu. İki üç sefer elindeki iş öyle karışık bir hal aldı ki, Çakal’ın ayağa kalkıp havlularını yeniden suya bastırması kaçınılmaz oldu. Sürahi ve leğene yaptığı bu seferlerden, başına kelimelerle tarif edilemeyecek derecede tuhaf şeyler sararak dönüyordu. Kafasına sardığı bu şeyler, yüzündeki ciddi ve kaygılı ifade ile daha da gülünç hale geliyordu.

Sonunda Çakal, Aslan için iyi bir yemek hazırladı ve ona sundu. Aslan da bu yemeği özen ve dikkatle alarak seçimini yaptı ve düşüncelerini belirtti. Çakal bu her iki işi yaparken de ona yardımcı oldu. Yemek her yönüyle tartışıldıktan sonra Aslan tekrar ellerini kemerine götürdü ve düşünmek üzere uzandı. Çakal boğazını ıslatmak için dolu bir bardak daha yuvarladı, başındaki havluları yenileyip kendini canlandırarak ikinci yemek için malzeme toplamaya girişti. Bunlar da Aslan’a aynı şekilde sunuldu ve saat sabahın üçüne kadar iş bitmedi.

“Şimdi işimiz bittiğine göre kendine bir bardak dolusu punç koy Sydney,” dedi Bay Stryver.

Çakal yeniden buharlar tütmeye başlayan havluları başından alarak silkindi, esnedi, titredi ve söyleneni yerine getirdi.

“Bugün savcının tanıkları konusunda çok haklıydın, Sydney. Bütün sorular bunu gösterdi.”

“Her zaman haklıyım, öyle değil mi?”

“Bunu inkâr etmiyorum da, seni sinirlendiren ne? Biraz punç al da sakinleş.”

Çakal onaylamadığını gösteren bir homurdanmayla yine söyleneni yaptı.

“Eski Shrewsbury Okulu’nun[43] bir zamanlarki Sydney Carton’ı,” dedi Stryver, eski Carton’la şimdikini karşılaştırırken başını sallayarak. “Hâlâ o eski tahterevallı Sydney. Bir bakmışsın yukarıda, bir bakmışsın aşağıda. Bir an neşeli, bir ar perişan!”

“Ah!” diye cevap verdi diğeri içini çekerek. “Evet! Aynı şansıyla, yine aynı Sydney. O zaman bile başka çocukların ödevlerini yapardım, nadiren de kendiminkileri.”

“Peki neden?”

“Tanrı bilir. Sanırım bu da benim tarzım.”

Carton elleri cebinde, bacaklarını uzatmış, ateşi seyrediyordu.

“Carton,” dedi arkadaşı onu ezmek isteyen, küçümser bir tavırla. Sanki şöminenin ızgaraları aralıksız bir çabanın dövüldüğü büyük bir demirhane ocağıydı ve eski Shrewsbury Okulu’nun, bir zamanlarki Sydney Carton’ı için gösterilebilecek en ince tavır, bir omuz atarak onu ocağın içine itmektir. “Senin yöntemin, yolun yanlış, aksak bir yol, hep öyleydi. Ne gücün var ne de

amacın. Bana bir bak.”

“Boş versene!” diye cevap verdi Sydney daha canlı ve neşeli bir kahkahayla. “Bari sen bana ahlak dersi vermeye kalkma.”

“Onca şeyi nasıl başardım sanıyorsun? Nasıl yaptım bunları?”

“Kısmen sana yardımcı olmam için bana para ödeyerek sanırım. Ama bana nutuk çekmek için zamanını ya da nefesini harcamana değmez. Ne yapmak istersen onu yaparsın. Sen her zaman öndeydin, ben de her zaman arkada.”

“Öne geçmek zorundaydım; orada doğmadım, öyle değil mi?”

“Törende bulunmadım; ama benim görüşüm orada doğduğun,” dedi Carton. Bunun üzerine tekrar güldü, ardından diğeri de ona katıldı.

“Shrewsbury’den önce, Shrewsbury’de ve Shrewsbury’den bu yana sen kendi yerini buldun, ben de kendiminkini,” diye devam etti Carton. “Paris’in öğrenci mahallesinde Fransızca, Fransız hukuku ve pek de iyi olmadığıımız diğer Fransız ıvı zıvırlarını öğrenen birer öğrenciyken bile sen daima bir yerlerdeydin, bense daima... hiçbir yerdeydim.”

“Peki bu kimin hatasıydı?”

“Senin hatan olmadığından pek de emin değilim. Sen her zaman o kadar girişimci, ısrarcı, önünü omuzlaya omuzlaya açan biri oldun ki ve bu öyle rahatsız ediciydi ki, bana da bir kenara uzanıp paslanmak dışında bir olasılık kalmıyordu. Neyse, birisinin gün doğarken kendi geçmişinden bahsetmesi hüzünlü bir şey. Ben gitmeden önce konuyu değiştirdiysen iyi olur.”

“Peki o zaman! Şu güzel tanığa içelim mi?” dedi Stryver bardağını kaldırarak. “Lafı güzel bir konuya getirdim mi?”

Görünüşe göre pek getirememişti; çünkü Carton’ın yüzünü tekrar hüzünlü bir ifade kaplamıştı.

“Hoş bir tanık,” diye mırıldandı bardağına bakarak. “Bütün gün ve gece boyunca tanıklarla uğraştım. Kimmiş bu hoş olan tanığın?”

“Doktorun güzel kızı, Bayan Manette.”

“O mu güzel?”

“Değil mi yani?”

“Hayır, değil.”

“Yapma, Tanrı aşkına! Salondaki herkes ona hayran kaldı!”

“Boş versene salonun hayranlığını! Old Bailey ne zamandan beri güzelliğın değerlendirildiğı bir yer oldu? Sırma saçlı oyuncak bir bebekti!”

“Biliyor musun, Sydney?” dedi Bay Stryver, ona dik dik bakıp elini kırmızı yüzünde yavaşça gezdirerek. “Biliyor musun, bir ara sırma saçlı oyuncak bebekten hoşlandığını hissettim ve halinden bayılmak üzere olduğunu sezdim.”

“Sezmek mi? Oyuncak bebek veya değil, burnunun dibinde genç bir kız baygınlık geçiriyorsa bunu görmek için dürbüne gerek yoktur. Seninle kadehimi kaldırıyorum, ama güzel olduğunu kabul etmiyorum. Artık içmeyeceğim; yatmaya gidiyorum.”

Ev sahibi, merdivenleri aydınlatmak için elinde mumla onu izlerken gün kirli camlardan içeri donuk donuk bakıyordu. Carton dışarı çıktığında soğuk ve kasvetli bir hava karşıladı onu; donuk, boğuk ve bulutlu bir gökyüzü ile karanlık, bulanık bir nehir; bütün bu sahne adeta hayatın olmadığı bir çöl ortamını çağırıyordu. Toz bulutları, sabah rüzgârının önünde oraya buraya dönüp dururken, sanki uzaklarda bir yerden yükselmiş ve ilk serpintisi şehre ulaşarak ortalığı kaplamaya başlamış çöl kumlarını andırıyordu.

İçinde heba olmuş çabalar ve etrafında bir çölle bu adam, sıra sıra evlerin bulunduğu sessiz bir sokakta hareketsiz duruyordu. Bir an için önündeki ıssızlıkta onurlu bir amaç, özveri ve sebatın serabını gördü. Bu hayalin güzel şehrinde sevginin ve inceliğın ona baktığı aydınlık yollar; hayatın meyvelerinin olgunlaştığı, asılı durduğu bahçeler; parıldayan umut suları vardı önünde. Sadece bir an sürdü bu, sonra geçip gitti. Bir evler labirentindeki dairesine çıktı, dağınık bir yatağa kendini giysileriyle attı. Yastığı boşa akan gözyaşlarıyla ıslandı.

Güneş üzgün üzgün yükseldi; iyi yetenekleri ve iyi duyguları olan, ama onları yönlendirmekten aciz, kendi mutluluğunu sağlayamayan, hatta kendine dahi yardım edemeyen, üzerindeki âfetin farkında olan ve onun kendisini yiyip bitirmesine göz yuman bir adamın manzarasından daha acı bir görüntünün üzerine doğamazdı.

Yüzlerce İnsan

Doktor Manette’in sessiz evi, Soho Meydanı’ndan pek uzak olmayan sakin bir sokağın köşesindeydi. Vatana ihanet davasınıır üzerinden geçen dört ayın dalgalarının, halkın konu üzerindeki ilgisini ve ondan hatırlarında kalanları açık denizlere sürüklediği çok güzel bir pazar günü öğleden sonra, Bay Jarvis Lorry yaşadığı yer olan Clerkenwell’i[44] güneşli sokaklarından yürüyerek Doktor Manette’e yemeğe gidiyordu. Bay Lorry birkaç defa birlikte iş yaptıktan sonra doktorun dostu olmuştu ve yaşadığı bu sakin köşe başı, onun hayatının güneşli kısmı haline gelmişti.

Bu güzel pazar günü, öğleden sonra erken saatte Bay Lorry’nin Soho’ya doğru yürümesinin üç nedeni olurdu; ilk olarak havanın güzel olduğu pazar günleri yemekten önce doktor ve Lucie ile yürüyüşe çıkarlardı; sonra havanın kötü olduğu pazar günlerini de bir aile dostu olarak onlarla beraber konuşarak, okuyarak, pencereden dışarıyı izleyerek geçirmeye alışmıştı ve üçüncü olarak da, kafasına takılan küçük problemleri olduğunda doktorun ev ortamının bunların çözülmesinde kendisine nasıl yardımcı dokunduğunu biliyordu.

Londra’da, doktorun yaşadığı bu köşeden daha tuhaf bir yer bulunamazdı. Ev çıkmaz bir sokaktaydı ve ön tarafındaki pencereleri huzur verici bir havası olan güzel bir sokağa bakıyordu. O zamanlar Oxford Yolu’nun kuzeyinde birkaç bina vardı ve buralarda sık ağaçlar, yabani çiçekler yetişir, şimdi yok olmuş olan bu kırlarda alıçlar çiçek açardı. Sonuç olarak kır rüzgârları Soho’da evsiz, başıboş dolaşan yoksullar gibi orada burada sürünmek yerine, hayat ve enerjiyle dolu olarak, özgürce eserlerdi; mevsimi geldiğinde üzerinde şeftalilerin olgunlaştığı, çok uzakta olmayan pek çok güney duvarı vardı.

Günün erken saatlerinde, yaz güneşi sokağın bu köşesine vuruyordu; ama sokaklar ısınmaya başladığında köşe gölgede kalıyordu. Yine de çok karanlık olmuyordu, uzaktan göz kamaştırıcı parlaklığı görülebiliyordu. Serin bir yerdi, sakin, ama neşeli, yankılar için harika ve de kalabalık sokaklardan uzak bir limandı.

Böyle bir limanda sessiz bir geminin olması gerekirdi; vardı da. Doktor büyük ve sessiz bir evin iki katında oturuyordu; gün boyunca birçok uğrayan olurdu, ama gelişleri gidişleri pek az duyulurdu; geceleri ise ne ziyaretçi ne de ses olurdu. Yeşil yapraklarının hışırdadığı bir çınar ağacının bulunduğu avludan geçilerek ulaşılan arkadaki binada, kilise orglarının yapıldığı, gümüş işlendiği ve de koridorun duvarından çıkan altın bir kolu olan gizemli bir dev tarafından altın dövüldüğü iddia ediliyordu; öyle ki, sanki kendini döverek değerini artırıyor ve tüm ziyaretçileri benzer bir dönüşümle tehdit ediyordu. Bu işlerin veya söylentiye göre yukarıda yaşayan yalnız kiracının ya da aşağıda muhasebe ofisi olduğu iddia edilen, araba süsü yapan adamın ne sesleri işitilmiş ne de kendileri görülmüşlerdi. Arada sırada ceketini giyen, yolunu şaşırmış bir işçi koridordan geçerdı veya bir yabancı buraya dikkatle bakardı ya da avlunun öteki tarafından bir şingirtı veya o altın kollu devin bir vuruşu duyulurdu. Ancak bunlar istisnai durumlardı ve evin arkasında bulunan çınar ağacındaki serçelerle evin önündeki köşeden yankılanan sesler, pazar sabahından cumartesi gecesine dek kendi bildiklerini okurlardı.

Doktor Manette eski ününün ve kulaktan kulağa dolaşan hikâyesinin kendisine getirdiği hastalarını burada kabul ediyordu. Mesleki bilimsel birikimi, dikkati ve dâhice deneyler yürütmedeki yeteneğiyle ilgi görüyor ve de istediği kadar para kazanıyordu.

O güzelim pazar öğle sonrasında, Bay Jarvis Lorry sokağın köşesindeki bu sessiz evin zilini çaldığında aklından geçenleri bunlardı.

“Doktor Manette evde mi?”

Birazdan evde olurmuş.

“Bayan Lucie evde mi?”

O da birazdan evde olurmuş.

“Bayan Pross evde mi?”

Evde olabilirmiş, ancak bir hizmetçinin Bayan Pross’un niyetini önceden tahmin etmesi mümkün olmadığı için kesin olarak bir şey söyleyemezmiş.

“Ben evde olduğuma göre yukarı çıkayım,” dedi Bay Lorry.

Doktorun kızı, doğduğu ülke hakkında hiçbir şey bilmemesine rağmen, bu ülkenin en yararlı ve en iyi özelliklerinden biri olan kısıtlı imkânlarla çok şey yaratma yeteneğini doğuştan almış gibi görünüyordu. Mobilyalar sadeydi, ama değerli olmadıkları halde zevkli ve yaratıcı birçok küçük süs eşyası ile güzellikleri öyle ortaya çıkarılmıştı ki yarattıkları etki çok hoştu. İnce, zarif eller, duru gözler ve güzel duygularla düzenlenmiş olan bu odalar, en büyüğünden en küçüğüne her eşyanın

yerleştirilmesi, renklerin uyumu, ucuz ve basit çeşitli süs eşyalarından idareli davranılarak oluşturulmuştu. Birbirlerine zıt olmalarına rağmen öyle şık ve güzel görünüyorlardı ki, bu anlamda yaratıcısını da yansıtıyorlardı. Bay Lorry orada durmuş etrafına bakarken, sanki sandalye ve masalar ona artık çok iyi bildiği o bakışla bakıp, beğenip beğenmediğini soruyor gibiydiler.

Bir katta üç oda vardı; hepsi hava alabilsin diye kapıları açık bırakılmıştı. Bay Lorry odalar arasında gözlemlediği hoş benzerliğe gülümseyerek birinden diğerine geçti. En güzeli ilk odaydı; içinde Lucie’nin kuşları, çiçekleri, kitapları, çalışma masası ve suluboya kutusu vardı; ikincisi aynı zamanda yemek odası olarak da kullanılan doktorun muayenehanesiydi; avludaki çınar ağacının rüzgâr estikçe hışırdayan yapraklarının benek benek gölgelerinin düştüğü üçüncüsü ise, bir köşesinde Paris’in Saint Antoine mahallesindeki şarap dükkânının üstünde, beşinci kattaki kasvetli tavan arasında bulunan, şimdi ise kullanılmayan o ayakkabı tezgâhı ile alet kutusunun durduğu doktorun yatak odasıydı.

Bay Lorry, orada durarak, “Ona acısını hatırlatacak şeyi neden saklıyor ki?” dedi kendi kendine.

“Buna neden şaşıırıyorsunuz?” diye karşılık veren beklenmedik soruyla irkildi.

Soru Bayan Pross’tan gelmişti. Kızıl saçlı, yabani, güçlü elleriyle, Dover’daki Royal George Oteli’nde tanıştığı ve zamandan bu yana tanışıklıkları süren kadın.

“Düşünmüştüm ki...” diye söze başladı Bay Lorry.

“Pöh! Düşünmüşmüş!” diye tekrarladı Bayan Pross. Bunun üzerine Bay Lorry devam etmedi.

“Nasılsınız?” diye sordu kadın. Sert bir ses tonu kullanmıştı, ama yine de ona karşı kötü niyet beslemediğini göstermek ister gibiydi.

“Oldukça iyiyim, teşekkür ederim,” diye cevap verdi Bay Lorry kibarca. “Siz nasılsınız?”

“Pek iyiyim diyemem.”

“Öyle mi?”

“Ah! Öyle!” dedi Bayan Pross. “Küçükhanım için çok üzülüyorum.”

“Öyle mi?”

“Tanrı aşkına, ‘Öyle mi?’ dışında bir şey söyleyin, yoksa sıkıntıdan öldüreceksiniz beni,” dedi Bayan Pross. Boyunun aksine kısa konuşurdu.

Bir değişiklik olsun diye Bay Lorry, “O zaman, gerçekten mi?” diye karşılık verdi.

“Gerçekten mi?” de yeterince kötü, ama yine de diğerinden daha iyidir. Evet, çok üzülüyorum,” diye cevap verdi Bayan Pross.

“Nedenini sorabilir miyim?”

“Benim küçük kuşuma kesinlikle layık olmayan düzinelerce adamın buraya gelip onunla ilgilenmesini istemiyorum,” dedi Bayan Pross.

“Bu amaçla düzinelerce adam mı geliyor?”

“Yüzlerce,” dedi Bayan Pross.

Onun zamanının öncesindeki ve sonrasındaki diğer bazı insanlarda da olduğu gibi bu hanımın da, söylediği şey şüpheyle karşılanınca abartma huyu vardı.

“Vay canına!” dedi Bay Lorry, bulabildiği en güvenli söz buydu.

“On yaşından beri sevgili küçüğümle birlikte yaşıyorum ya da o benimle yaşıyor. Bunun için bana para ödüyor ki kesinlikle ödememiş olması gerekirdi, yemin edebilirim ki, eğer bunu karşılayabilecek gücüm olsaydı on yaşından beri ona para almadan bakardım. Ancak bu gerçekten çok zor,” dedi Bayan Pross.

Neyin çok zor olduğunu tam olarak anlamasa da Bay Lorry başını salladı. Vücudunun bu önemli parçasını her şeye uyan bir çeşit sihirli pelerin gibi kullanırdı.

“Bebeğime hiç layık olmayan çeşit çeşit insanlar sürekli çıkıp geliyor,” dedi Bayan Pross. “Siz bunu başlattığınızda...”

“Başlattığınızda mı, Bayan Pross?”

“Siz başlatmadınız mı? Babasını hayata kim geri döndürdü?”

“Ah! Eğer başlattığım şey buysa...” dedi Bay Lorry.

“Sanırım sona erdirmek değildi yaptığınız? Diyordum ki, bunu başlattığınızda durum yeterince kötüydü zaten; Doktor Manette’in herhangi bir kusuru olduğunu söyleyemiyorum, sadece böyle bir evlada layık değil. Onu suçlamıyorum, o koşullar altında kimse suçlanamaz. Onu bağışlayabilirdim ama onun peşinden gelen bir yığın insanın küçükhanımın sevgisini benden almaya çalışmaları iki kat, üç kat daha zor.”

Bay Lorry, Bayan Pross’un çok kıskanç biri olduğunu biliyordu. Ama artık onun bu tuhaflığının arkasında, sadece kadınlar arasında rastlanan, saf sevgi ve hayranlık için, kendilerini kaybettikleri gençliğe, asla sahip olamadıkları güzelliğe, asla elde edecek kadar şanslı olmadıkları başarılarla, kendi kasvetli hayatları üzerinde asla parıldamamış parlak umutlara gönüllü kölelik eden o fedakâr yaratıklardan biri olduğunu da görüyordu. Bay Lorry, yürekte gelen bağlılıktan daha iyi hiçbir şey olmadığını bilecek kadar dünyayı tanıyordu; herhangi bir maddi çıkar gütmekten, karşılıksız sunulan şeye öyle büyük bir saygısı vardı ki kafasında yaptığı bir değerlendirme ile –aşağı yukarı hepimiz bu tür değerlendirmeler yaparız– Bayan Pross’u altı kademe meleklerle, Tellson’da hesabı olan, Doğa’dan ve onun sanatından ondan çok daha fazlasıyla nasibini almış pek çok hanımdan daha yakın tutuyordu.

“Bir kişi dışında küçüğüme layık biri olmadı ve olmayacak da,” dedi Bayan Pross; “o da benim kardeşim Solomon’du, eğer bir hata yapmasaydı.”

İşte yine: Bay Lorry, Bayan Pross’un şahsi geçmişiyle ilgili soruşturması sonucu, erkek kardeşi Solomon’un, kadının sahip olduğu her şeyi kumarda kaybederek, onu ilelebet yoksulluğuyla baş başa bırakan ve sonra da en ufak bir vicdan azabı duymayan kalpsiz alçağın biri olduğu gerçeğini öğrenmişti. Bayan Pross’un Solomon’a duyduğu bağlılık Bay Lorry için önemliydi ve kadın hakkında olumlu düşüncelere sahip olmasında payı vardı.

Salona dönüp dostça bir hava içinde oturduklarında Bay Lorry, “Şu an için yalnız olduğumuza ve ikimiz de işadamı olduğumuza göre, sormama izin verin. Doktor, Lucie ile konuşurken ayakkabı yaptığı günlerden söz ediyor mu?” dedi.

“Asla.”

“Ama yine de o tezgâhı ve aletleri yanında tutuyor?”

“Ah!” diye karşılık verdi Bayan Pross, başını sallayarak. “Ama kendisinin bunu hiç düşünmediğini söylemedim.”

“Sizce bunu çok mu düşünüyor?”

“Evet.”

“Şey mi sanıyorsunuz...” diye söze başladı Bay Lorry, ama Bayan Pross onun sözünü kesti:

“Hiçbir şey sanmıyorum. Hiç hayal gücüm yoktur.”

“Pekâlâ, düzeltelim. Şeyi hiç düşünüyor musunuz... Arada sırada düşünüyorsunuzdur herhalde.”

“Arada sırada,” diye karşılık verdi Bayan Pross.

Bay Lorry, ışıltılı gözlerinde gülümser bir ifadeyle, nazikçe kadına bakarken devam etti: “Acaba Doktor Manette’in onca yıl tutuklu kalması ile ilgili bir bilgisi olduğunu, hatta belki bunu ona yapanın adını bildiğini düşünüyor musunuz?”

“Bu konuda küçüğümün bana söylediği dışında hiçbir şey bilmiyorum.”

“Nedir bu?”

“Babasının bu konuda bir şeyler bildiğini düşünüyor.”

“Bütün bu soruları sormama kızmayın; çünkü ben sadece can sıkıcı bir işadamıyım, siz de bir iş kadınısınız.”

“Can sıkıcı mı?” diye sordu Bayan Pross, sakın bir tavırla.

Bu alçakgönüllü sıfatı kullanmamış olmayı yeğleyen Bay Lorry, “Hayır, hayır. Kesinlikle hayır. İşimize dönelim... Hepimizin, suçsuz olduğunu tartışmasız kabul edip, bundan emin olduğumuz Doktor Manette’in bu konudan hiç bahsetmemesi dikkat çekici değil mi? Aramızda yıllar önce kurulmuş bir iş ilişkisi olmasına ve şimdi de samimi olmamıza rağmen bana

söylememesini kastetmiyorum; kendisinin bu kadar içten bağlı olduğu ve ona bu kadar içten bağlı olan kızıyla konuşmamasından bahsediyorum. İnanın Bayan Pross, konuyu size açmamın nedeni merak değil, gerçek bir ilgi,” dedi.

“Pekâlâ! Anladığım kadarıyla bütün bunlar onu korkutuyor,” dedi Bayan Pross, adamın özür diler gibi bir tonda konuşması karşısında yumuşayarak.

“Korkmak mı?”

“Niye korktuğu çok açık bence. Dehşet verici bir anı. Üstelik kendini kaybetmesi bu yüzden oldu. Kendini nasıl kaybettiğini veya nasıl iyileştiğini bilmediği için tekrarlanıp tekrarlanmayacağından emin olamıyor. Bence sadece bu bile konuyu tatsız kılmak için yeterli.”

Bay Lorry’nin beklediğinden daha derin bir açıklamaydı bu. “Doğru,” dedi. “Düşüncesi bile korkutucu. Yine de zihnimde bir kuşku dolanıyor Bayan Pross. Acaba bu konuyu daima içinde tutması Doktor Manette için iyi mi? Aslında bu kuşku ve huzursuzluk beni konuyu sizinle konuşmaya itti.”

“Bir şey yapılamaz,” dedi Bayan Pross başını sallayarak. “Bu konudan bahsettiğiniz anda kötüleşiyor. Kendi haline bırakmak en iyisi. Kısacası, hoşumuza gitse de gitmese de, onu kendi haline bırakmalıyız. Bazen gecenin bir saatinde kalktığını, odasında bir aşağı bir yukarı yürüdüğünü duyuyoruz. Küçüğüm onun, kafasında eski hücrelerinde bir aşağı bir yukarı gezindiğini fark etti artık. Aceleyle onun yanına gidiyor ve sakinleşene dek beraber yürüyorlar. Ama huzursuzluğunun gerçek nedeni ile ilgili ona asla tek bir kelime dahi söylemiyor; kızı da ona bir şey sormamanın en iyisi olduğunu düşünüyor. Kızının sevgisi ve arkadaşlığı onu kendine getirene kadar konuşmadan birlikte bir aşağı, bir yukarı yürüyüp duruyorlar.”

Bayan Pross’un, hayal gücüm yoktur demesine rağmen, ‘bir aşağı bir yukarı’ sözcüklerini tekrarlaması, aklından çıkmayan üzücü bir düşüncenin göstergesiydi ve bu da onun da bir hayal gücü olduğunu kanıtlıyordu.

Bu köşenin yankılanmaya en uygun köşe olduğu söylenmişti; yaklaşan ayak sesleri öyle yankılanıyordu ki, bahsedilen şu yorucu aşağı yukarı gezinmeler başlamıştı sanki. “İşte geldiler!” dedi Bayan Pross ve konuşmayı keserek ayağa kalktı. “Birazdan yüzlerce insan gelir!”

Akustik özellikleri çok garip olan bir köşeydi bu, öyle ki ayak seslerini işittiği baba ve kızına bakmak için açık pencerenin önünde duran Bay Lorry hiç gelmeyeceklerini düşünmeye başladı. Sanki sadece yankılar kesilmemiş, onlara sebep olan ayak sesleri de gitmiş, duyulmaz olmuştu; ama onların yerine hiç gelmeyen başka ayak seslerinin yankıları duyulacak, yaklaşmış gibiyken de kesileceklerdi. Ancak sonunda baba ve kızı gözüktüler. Bayan Pross da onları karşılamak üzere sokak kapısında hazırды.

Bayan Pross, kızıl, yabani, sert görünümüne rağmen, sevgili kızı yukarı geldiğinde onun şapkasını çıkarıp mendilinin ucuyla tozlarını silkeleyip pelerinini bir kenara kaldırmak üzere katlarken, kadınların en kendini beğenmiş ve de en güzelinin belki kendi saçını tararken duyabileceği kadar büyük bir gururla kızın gür saçlarını açıp havalandırırken çok sevimli görünüyordu. Sevgili kızı da ona sarılarak teşekkür edip onun kendisi için yorulmasına itiraz ederken hoş görünüyordu; genç kız bu itirazı ancak şaka yollu söylemeye cesaret edebilirdi, aksi halde Bayan Pross buna kırılabilir, odasına çekilip ağlayabilirdi. Doktor da onları seyrederken çok hoş ve mutlu görünüyordu; Bayan Pross’a Lucie’yi fazla şımarttığını söylüyordu, ama kendi ses tonu ve bakışları, Bayan Pross kadar, hatta mümkün olsa ondan daha da şımartıcıydı. Bay Lorry de yüzünde içten bir ifadeyle, bu yaşında kavuştuğu bu yuvada onu aydınlattıkları için bekârlık yıldızlarına teşekkür ederek bütün bu manzarayı seyrederken çok sevimli görünüyordu. Ama bu manzarayı görmeye yüzlerce kişi gelmedi ve Bay Lorry, Bayan Pross’un kehanetinin gerçekleşmesi için boşuna bekledi.

Yemek zamanı gelmişti, ama yüzlerce kişi hâlâ görünürlerde yoktu. Küçük evin işlerinin yürütülmesinde Bayan Pross alt katların sorumluluğunu üzerine almıştı ve bunu muntazam bir şekilde yerine getiriyordu. Yaptığı yarı İngiliz, yarı Fransız mütevazı yemekler o kadar iyi pişirilir ve o kadar güzel bir şekilde servis edilirdi ki hiçbir şey bundan daha iyi olamazdı. Kurduğu dostluklar hep bir amaca yönelik olan Bayan Pross, birkaç şilin karşılığında ona mutfak sırları verecek, yoksul düşmüş Fransızları[45] arayarak Soho’yu ve civar semtleri dolaşırdı. Galya’nın bu düşmüş kızları ve oğullarından öyle harika beceriler öğrenmişti ki ev işlerine bakan kadın ve genç kız Bayan Pross’a, kendilerini bir tavuk, bir tavşan, bahçeden birkaç sebze almaları için gönderip, onları istediği herhangi bir şeye çeviren bir büyücü veya Külkedisi’nin iyilik perisi gözüyle bakıyorlardı.

Bayan Pross, pazar günleri doktorun sofrasında yemek yedi. Ama diğer günler yemeğini, belli olmayan saatlerde evin alt katında, kimi zaman da ikinci kattaki kendi odasında, yani küçükhanımından başka kimsenin girmesine izin olmayan mavi odasında yemekte ısrarcıydı. O gün küçükhanımın tatlı yüzünü ve kendisini memnun etme çabalarını geri çevirmeyen Bayan Pross fazlasıyla uysal davranmış, böylelikle yemek de çok güzel geçmişti.

Bunaltıcı bir gündü, yemekten sonra Lucie şarabın çınar ağacının altına getirilmesini ve orada açık havada oturmalarını önerdi. Her şey onun istediği gibi olduğu ve onun etrafında döndüğünden hep birlikte dışarıya çıkıp çınar ağacının altına geçtiler. Lucie de özellikle Bay Lorry için şarabı aşağıya taşıdı. Bir süredir kendisini Bay Lorry’nin şarap taşıyıcısı olarak atamıştı; çınar ağacının altında oturup konuşurlarken onun bardağını hep dolu tuttu. Konuştukları sırada evlerin gizemli arka yüzleri gizlice onlara bakıp duruyor, çınar ağacı da kendi diliyle başlarının üstünde onlara bir şeyler fısıldıyordu.

Yüzlerce kişi hâlâ ortaya çıkmamıştı. Onlar çınarın altında otururken Bay Darnay geldi, ama o da gelen tek kişiydi. Doktor Manette onu nazik bir biçimde karşıladı, Lucie de öyle. Ama Bayan Pross’un kafasını ve vücudunu birdenbire bir titreme almış ve hemen eve çekilmişti. Bu rahatsızlıktan pek sık musdarip olurdu ve samimi konuşmalarda bunu “bir sinir nöbeti” diye adlandıırırdı.

Doktorun keyfi yerindeydi ve oldukça genç görünüyordu. Böyle zamanlarda Lucie ile arasındaki benzerlik çok belirginleşiyordu. Yan yana oturup da, genç kız onun omzuna yaslanıp, babası da onun sandalyesinin arkasına kolunu dayadığında, bu benzerliği seyretmek çok hoş oluyordu.

Doktor bütün gün pek çok konuda alışılmadık bir canlılıkla konuşmuştu. Ağacın altında otururlarken söz, Londra’nın eski binalarından açılınca Bay Darnay, “Söyleyin Doktor Manette, Kule’nin[46] tamamını gördünüz mü?” diye sordu.

“Lucie ile birlikte oraya tesadüfen gittik. Çok ilgi çekici bir yer olduğunu anlayacak kadar gördük, ama tamamını değil.”

“Hatırlarsanız, ben de orada bulundum,” dedi gülümseyerek Darnay, öfkeyle kızarmıştı. “Başka bir kimlikle, fazla bir şey görmeme izin verecek bir kimlikle değil. Oradayken bana garip bir şey anlattılar.”

“Neydi?” diye sordu Lucie.

“Binada bazı değişiklikler yaparken işçiler uzun yıllar önce inşa edilen, ama unutulmuş eski bir zindana rastlamışlar. İç duvarlarındaki her bir taş tutuklular tarafından kazınan yazılarla kaplıymış; tarihler, isimler, şikâyetler ve dualar. Duvarın bir köşesindeki taşta da idama gittiği anlaşılan bir mahkûm son olarak üç harf kazınmış. Çok kötü bir aletle, aceleyle ve titreyen bir elle kazınmış bu harfler. Başlangıçta K.A.S. diye okumuşlar; ama daha dikkatli inceleyince son harfin Z olduğu anlaşılmış. İsmi bu harflerle başlayan bir mahkûmun kaydı veya hikâyesi yokmuş ve ismin ne olabileceğine dair pek çok işe yaramaz tahminde bulunulmuş. Sonunda bunların bir adın baş harfleri değil de KAZ kelimesinin kendisi olduğu öne sürülmüş. Yazının altındaki yer dikkatle incelenmiş ve bir taşın veya tuğlanın ya da parke taşının kalıntılarının altındaki toprakta küçük deri bir kutunun veya çantanın külleriyle karışmış kâğıt külleri bulmuşlar. Bilinmeyen mahkûmun ne yazdığı hiçbir zaman okunamayacak, ama bir şey yazdığı ve gardiyandan sakladığı açılmış.”

“Babacığım!” diye bağırdı Lucie, “Sen hastasın!”

Doktor birden elini başına koyarak ayağa kalkmıştı. Davranışı ve bakışı hepsini çok korkuttu.

“Hayır, canım, hasta değilim. Düşen iri yağmur damlaları birden irkiltti. İçeri girsek iyi olur.”

Neredeyse hemen kendine gelmişti. Yağmur gerçekten de iri damlalarla yağıyordu. Doktor elinin tersi üzerindeki yağmur damlalarını gösterdi. Ama ortaya çıkarılanlarla ilgili anlatılanlara dair tek kelime dahi söylemedi ve içeri girerlerken Bay Lorry o işadamlarına özgü gözleriyle, doktorun yüzünde Charles Darnay’a doğru döndüğü sırada, adliye koridorlarında gene ona bakarkenki o aynı tuhaf bakışı yakaladı ya da yakaladığını sandı.

Ancak bu bakış o kadar çabuk kayboldu ki, Bay Lorry kendinden şüphe etti. Salondaki altın kollu devin altında durmuş diğerlerine bu gibi küçük sürprizlere henüz pek alışmadığını, yağmurun kendisini irkilttiğini söylerken en az o dev kadar sapasağlamdı.

Çay saatinde, Bayan Pross her tarafının seyirdiği başka bir nöbet geçirirken çay yapmaya çalışıyordu ve hâlâ şu yüzlerce kişi ortada görünmemişti. Bay Carton gelmişti, ama o da Charles Darnay’la sadece iki kişi ederdi.

Gece o kadar sıcak ve nemliydi ki, kapı ve pencereler açık oturdukları halde sıcak onları alt etmişti. Çay sofrası kaldırıldıktan sonra hepsi bir pencerenin önüne geçip yoğun alacakaranlığı izlemeye koyuldular. Lucie babasının yanında, Darnay da onun yanında oturuyordu; Carton ise bir pencereye dayanmış duruyordu. Perdeler uzun ve beyazdı; zaman zaman ani bir rüzgâr köşeye doğru eserek perdeleri tavana doğru kaldırıyor ve hayalet kanatları gibi dalgalandırıyordu.

“Yağmur hâlâ yağıyor; iri, ağır ve seyrek düşen damlalarla,” dedi Doktor Manette. “Fırtına yavaş yavaş geliyor.”

“Geldiği kesin,” dedi Carton.

Bir şeyleri seyreden ve bekleyen insanların çoğunlukla yaptığı gibi alçak sesle konuşuyorlardı, karanlık bir odada şimşek

çakmasını bekleyip seyredenlerin her zaman yaptığı gibi.

Sokaklarda, fırtına patlamadan sığınacak bir yere gitmek isteyen insanlar büyük bir telaşla koşturuyorlardı; yankılar bakımından harika olan köşede gelen geçenlerin ayak sesleri yankılanıyordu, ama yine de sadece ayak seslerinin yankısı duyuluyordu.

“Bir yığın insan ama yine de ıssız,” dedi Darnay bir süre dinledikten sonra.

“Sizce de etkileyici değil mi, Bay Darnay?” diye sordu Lucie. “Bazen hayal görene kadar bütün bir akşam burada oturuyorum. Ama o kadar karanlık ve kasvetli ki, bu gece aptalca bir hayalin gölgesi bile ürpertiyor beni; her şey o kadar kasvetli ve karanlık ki.”

“Anlatın da biz de ürperelim. Ne olduğunu anlayabiliriz belki.”

“Size anlamsız gibi gelebilir. Bu tür hayaller ancak yaratıldığı an etkileyici olurlar sanırım, anlatılmazlar. Bazen bütün bir akşam burada dışarıyı dinleyerek yalnız başıma oturup, ayak seslerinin yankılarının hayatlarımıza giren ayak sesleri olduklarını düşünürüm.”

“Eğer öyleyse, hayatımıza bir gün büyük bir kalabalık girecek demektir,” diye araya girdi Sydney Carton o ters tavrıyla.

Ayak seslerinin ardı arkası kesilmiyordu ve aceleleri gittikçe artıyordu. Köşe, ayak sesleriyle tekrar tekrar yankılanıyordu; bazen pencerenin altından, bazen odanın içinden geliyor; bazısı geliyor, bazısı gidiyor, bazısı mola veriyor ya da hepten duruyor gibiydiler. Hepsi onlara uzak sokaklardaydılar, bir tanesi bile gözükmüyordu.

“Bütün bu ayak sesleri hepimize birden mi geliyorlar, yoksa onları aramızda paylaşacak mıyız, Bayan Manette?”

“Bilmiyorum, Bay Darnay; aptalca bir hayal olduğunu söylemiştim, ama siz sordunuz. Ben kendimi buna kaptırdığımda yalnızdım. O zaman bunları benim ve babamın hayatına girecek insanların ayak sesleri olarak hayal etmiştim.”

“Ben onları hayatıma alıyorum!” dedi Carton. “Hiçbir soru sormuyorum ve şart koşmuyorum. Üzerimize doğru gelen büyük bir kalabalık var Bayan Manette ve onları şimşek çaktığında görüyorum.” Son sözleri pencerede oturduğu için onu aydınlatar kuvvetli bir şimşekten sonra eklemişti. “Ve onları duyuyorum!” diye ekledi tekrar bir gök gürültüsünden sonra. “İşte geliyorlar, hızla, şiddetle ve öfkeyle!”

Söz ettiği şey, yağmurun bastırması ve gürültüsüydü. Adam sustu çünkü gürültü bütün sesleri bastırıyordu. Boşanan yağmurla beraber gök gürültüsü ve şimşeklerle unutulmayacak bir fırtına koptu. Gece yarısı ay yükselene dek gök gürlemesi, şimşek ve yağmur bir dakika bile durmadı.

Hava açtığında ve Bay Lorry ayağında uzun çizmeler, elinde bir fenerle, ona eşlik eden Jerry’yle birlikte Clerkenwell’e dönüş yoluna çıktığında Saint Paul Kilisesi’nin büyük çanı gecenin birini vuruyordu. Soho ve Clerkenwell arasında ıssız yerler vardı ve yankesicilere dikkat eden Bay Lorry daima Jerry’yi yanına alırdı. Ancak genellikle bu dönüş iki saat önce olurdu.

“Ne geceydi! Neredeyse ölüleri mezarlarından çıkaracak bir gece, Jerry,” dedi Bay Lorry.

“Ben hiç böyle bir gece görmedim, efendim, göreceğimi de sanmıyorum,” diye karşılık verdi Jerry.

“İyi geceler, Bay Carton,” dedi işadamı. “İyi geceler, Bay Darnay. Birlikte tekrar böyle bir gece görür müyüz!”

Belki. Belki büyük kalabalığın, büyük bir akın halinde ve gürültüyle üzerlerine doğru gelişini de göreceklerdi.

Monsenyör Kentte2>

Saray çevresinin etkisi güçlü beylerinden biri olan Monsenyör, on beş günde bir verdiği daveti Paris'teki büyük, ihtişamlı otelinde düzenlemişti. Monsenyör tapınakların tapınağında; kendisine tapan çevre odalardaki kalabalıklar için kutsalların en kutsalı olan içerideki odasındaydı. Monsenyör sıcak çikolatasını[47] içmek üzereydi. Monsenyör pek çok şeyi kolaylıkla yutabilirdi ve bazı somurtkan, aksi kişilere göre hızla Fransa'yı da yutmaktaydı. Ama sabah çikolatası Monsenyör'ün boğazından, aşçının yanı sıra dört kuvvetli adamının yardımı olmaksızın pek de kolay geçemiyordu.

Evet. Bu iş için dördü de parıldayan, çok güzel süslerle donanmış elbiseler giyen dört adam gerekliydi; bunlardan şef olan cebinde en az iki altın saat olmadan yapamıyordu; bu soylu özentisi ve de gösterişsiz moda, şanslı çikolatanın dudaklarına ulaştırılabilmesi için Monsenyör tarafından çıkartılmıştı. Uşaklardan biri çikolata kâsesini hazretlerinin huzuruna getirir, ikincisi bu iş için taşıdığı küçük bir kaşıkla onu karıştırır ve köpürtür, üçüncüsü Monsenyör'ün en sevdiği peçeteyi sunar, iki altın saat taşıyan dördüncüsü de sıcak çikolatayı fincana boşaltır. Monsenyör'ün, çikolatasını sunmakla görevli bu kişilerin birinden bile vazgeçmesi halinde, kendisini hayranlıkla seyreden şu gök kubbenin altında yüksek mevkiini koruması mümkün olmazdı. Eğer çikolatası uygunsuz bir şekilde sadece üç kişi tarafından sunulacak olsa şerefi lekelenir; bu sayı ikiye inse ölürdü.

Monsenyör dün gece Komedi ve Büyük Opera'nın çok etkileyici bir şekilde sergilendiği küçük bir akşam yemeğindeydi. Monsenyör pek çok gece, eşliğindeki enteresan kişilerle küçük akşam yemeklerine çıkardı. O kadar nazik ve o kadar hassas birisiydi ki, Komedi ve Büyük Opera onu can sıkıcı devlet işleri ve sırlarından, Fransa'nın ihtiyaçlarından çok daha fazla etkiliyordu. Fransa için güzel bir durum; tıpkı aynı lütufta bulunulmuş tüm ülkelerde hep olageldiği gibi. İngiltere için de hep öyleydi. Örneğin ülkeyi satan şu neşeli Stuart günlerinde İngiltere böyle bir mutluluğa erişmişti.

Monsenyör'ün genel olarak kamusal alandaki işler için gerçekten asil bir düşüncesi vardı: Her şeyi kendi haline bırakmak. Kamusal alandaki özel işleri içinse daha başka bir soylu düşüncesi vardı: Her şeyin onun gücünü artırıp, kesesini dolduracak şekilde gitmesi. Özel ve genel anlamdaki zevk işlerine gelince, Monsenyör'ün bu konudaki soylu düşüncesi, dünyanın onlar için yaratıldığıydı. Kutsal Kitap'taki orijinal metinden çok fazla değil, sadece bir zamir ile farklılaşan onun metninde şöyle deniliyordu: 'Yeryüzü ve üzerindekiilerin sahibi benim, dedi Monsenyör.'

Fakat Monsenyör bu özel ve resmi işlerine yavaş yavaş utanç verici birtakım bayağılıkların bulaştığını fark etmişti; her iki işi için de mecburen bir vergi kesenekçisi[48] ile işbirliği yapmak zorunda kaldı. Monsenyör mali işlerden anlamadığı için bunları başkasına devretmek gerekmişti. Ancak vergi kesenekçisi zenginleştikçe, Monsenyör nesilden nesile geçen o lüksten sonra yoksullaşmaya başlamıştı. Bu yüzden Monsenyör, giyebileceği en ucuz giysi olan peçeyi takmasına, yani rahibelik yeminine az bir zaman kalmış olan kız kardeşini manastırdan aldı ve pek soylu sayılamayacak, ama çok zengin olan bir vergi kesenekçisine mükafat olarak verdi. Bastonunun ucunda altından bir elma olan bu vergi kesenekçisi şu anda diğer odalardaki misafirler arasındaydı. İçeri girdiğinde neredeyse herkesin ayağına kapandığı bu adam, kendi karısı dahil herkesin tepeden bakıp hor gördüğü Monsenyör'ün kanındaki asilliği hep kabullenmişti.

Vergi kesenekçisi çok şatafatlı, lüks yaşam süren biriydi. Ahırlarında otuz atı, malikânelerinde yirmi dört uşağı ve karısının emrinde bekleyen altı oda hizmetçisi vardı. Olabilecek her yerde yağma ve soygundan başka bir şey yapmayan bu adam en azından –her ne kadar evlilik ilişkileri sosyal ahlaki konusunda bir şeyler söylüyorsa da– o gün Monsenyör'ün otelinde bulunan şahsiyetler arasındaki en büyük gerçeklikti.

Odalar, zamanın zevk ve becerilerinin imkân verdiği her türlü süsle donatılmasına ve bakmak için güzel bir manzara oluşturmaya rağmen, başka bir yerlerde üzerinde paçavralar ve kafalarında takkelerle dolaşan korkuluklar göz önünde bulundurulduğunda –pek uzaktan değil, her iki uca da aynı uzaklıkta olan Notre Dame'ın gözetleme kulelerinden iki korkuluk görülebilir–[49] aslında bu yapılan çok da akıllıca bir iş değildi. Eğer Monsenyör'ün evinde umursayacak biri olsaydı, bu soru derece rahatsız edici olabilirdi. Askeri bilgiden yoksun subaylar; bir geminin nasıl olduğu hakkında fikri dahi olmayan deniz subayları; yaptıkları işler hakkında en ufak bir fikirleri olmayan memurlar; şehvetle bakan gözleri, boş ve ahlaksız konuşmaları ve daha da ahlaksız hayatlarıyla bu hayatın en kötülere olan arsız din adamları; hiçbir, hiçbir şekilde kendilerine hitap edilen çeşitli unvanlara uygun değildi ve hepsi de uygun gibi davranırdı, ama dereceleri uzak ya da yakın hepsi Monsenyör'ün türündendi, dolayısıyla da bir şeyler elde edilebilecek bütün kamu görevlerine yerleşmişlerdi. Monsenyör'le ya da Devlet'le doğrudan bağlantılı olmayıp, aslında gerçek olan hiçbir şeyle ya da insanı herhangi bir gerçek dünyevi sona çıkaracak, düz bir yolda yolculuk eder gibi yaşanan hayatlarla hiçbir bağlantısı olmayan bu insanların sayısı hiç de az değildi. Hiç var olmamış hayali hastalıklar için yaptıkları güzel ilaçlarla büyük servetler kazanan doktorlar, Monsenyör'ün odalarındaki soylu hastalarına gülümsüyorlardı. Devlet'i saran küçük kötülükler için her türlü çareyi bulan, ama azimle çalışıp tek bir günahın kökünü kazımaya bir çare bulmayan araştırmacılar, Monsenyör'ün davetinde bulabildikleri her kulağa, akıl karıştırıcı

safsatalarını boşaltıyorlardı. Monsenyör'ün bu harika davetinde, sözcüklerle dünyayı yeniden biçimlendiren ve göğes tırmanmak için iskambil kâğıtlarından Babil kuleleri yapan inançsız filozoflar, gözü metalleri değiştirmekte olan inançsız simyacılarla konuşuyorlardı. En köklü ailelere mensup, o olağanüstü zamanda –halen olduğu gibi– insana dair her türlü doğal konuya kayıtsız kalmanın birer meyveleri olarak tanınan zarif beyler Monsenyör'ün otelinde ibret verici bir bitkinlik içindeydiler. Bu türlü türlü, tanınmış, saygın karakterler Paris'in o güzel dünyasında bulunan öyle evlerden gelmişlerdi ki, Monsenyör'ün topladığı insanlar arasındaki casuslar –ki bunlar kibar kalabalığın yarısı kadardı– bu tabakanın melekleri arasından hem görünüş hem de tavır bakımından bir anneye benzeyen, tek bir bayan bulmakta zorlanırlardı. Aslında o zamanın modasına göre, “anne” sıfatının bir hali belirtmesi dışında, bu dünyaya baş belası bir yaratık getirmekten öte bir anlamı yoktu. Köylü kadınlar modaya aykırı olarak bebeklerini yanlarından ayırmayıp, onları büyütüyorlarken, altmışlık alımlı büyükanneler yirmilikler gibi giyinip içkilerini yudumluyorlardı.

Gerçek dışı bir yaşam sürmenin cüzzamı Monsenyör'ün çevresindeki insanların güzelliğini bozuyor, onları çirkinleştiriyordu. En dıştaki odada birkaç yıldır işlerin biraz kötü gittiğini hafiften sezinleyen, yarım düzine kadar istisnai bir grup vardı. Bunların yarısı, kendilerini “Konvülsiyonist”^[50] diye tanıtan onları doğruya yöneltmeyi müjdeleyen bir yol olarak tuhaf bir tarikatın üyesi olan insanlardı. Geleceğe yönelik bir işaret levhası dikmek amacıyla, Monsenyör'ün liderliğine köpürmeleri mi, hiddetlenmeleri mi, küremeleri mi yoksa taş mı kesilmeleri gerektiğini düşünüyorlardı. Bu dervişlerin dışında üç adam vardı ki, onlar da telaşla, meseleleri “Doğrunun Merkezi” üzerine ürettikleri bir jargonla halletmeye çalışan başka bir tarikat oluşturmuşlardı; insanın Doğrunun Merkezi'nden ayrıldığı aşikârdı ancak Çemberin dışına da çıkmamıştı ve insanın bu Çemberin dışına çıkması engellenebilir, hatta oruç tutarak ve ruhlarla ilişki kurarak Çemberin Merkezine ulaşması bile sağlanabilirdi. Bu yüzden ruhlarla yapılan konuşmalar sürüp gitti ve bu onlara pek ortaya çıkartılmayan bir dünya yarar sağladı.

Tek teselli, Monsenyör'ün büyük otelindeki bütün o misafirlerin çok iyi giyimli olmasıydı. Kıyamet Günü eğer bir kıyafet günü ya da defilesi olsaydı, oradakilerin doğrulukları sonsuza dek kanıtlanmış olurdu. Böylesine kıvrıcık, havaya dikilmiş, pudralanmış saçlar, doğal olmayan yollarla korunmuş ve canlandırılmış hassas tenler, böylesine gösterişli kılıçlar, böylesine zarif kokulara duyulan saygı elbette ki her şeyin sonsuza dek sürmesini sağlayacaktı. En köklü ailelerden gelme bu nazik beyefendiler, kıpırdandıkça şingirdayan değersiz kolyeler takıyorlardı; küçük değerli çanlar gibi çınlayan bu altın zincirlerin sesleri, işlemeli ipek ve iyi cins ketenin hışırtısı ile birleşerek, havada, Saint Antoine'ı ve onun insanı kemiren açlığını uzaklara taşıyan bir akım yaratıyordu.

Giyim, her şeyi yerli yerinde tutmanın vazgeçilmez bir tılsımı ve büyüydü. Herkes sanki hiç bitmeyecek bir maskeli balo için giyinmişti. Bu balo havası Tuileries Sarayı'ndan Monsenyör'e, tüm saray halkından bakanlara, yargıçlara, korkulukları hariç bütün halka, hatta cellada kadar yayılmıştı. Bu büyüün peşinde koşan cellattan da “kıvrılmış saçlar, pudralanmış yüz, sırma işlemeli bir ceket, iskarpin ve beyaz ipek çoraplarla” görevini yerine getirmesi istenmişti. Darağacı ve çarkın (balta nadiren kullanılıyordu) yanında duran Mösyö Paris, vilayetlerin profesörü olan kardeşi Mösyö Orleans ve diğerlerine, törende bu zarif elbiselerle başkanlık ediyordu. İşte Milattan Sonra bin yedi yüz sekseninci yılda Monsenyör'ün davetine katılan hang davetli, bu saçları kıvrıcık, yüzü pudralı, ceketı sırma işlemeli, iskarpin ve beyaz ipek çorap giymiş cellada kadar uzanan bir sistemin dağılabileceğinden şüphe edebilirdi ki?

Monsenyör sıcak çikolatasını alarak bu dört uşağını yüklerinden kurtardıktan sonra Kutsalların en Kutsalı olan tapınağın kapılarının ardına kadar açılmasını emretti ve dışarı çıktı. Sonrasında ise ne boyun eğmeler, ne diz çökmeler, ne dalkavukluklar, ne alçalmalar, ne rezillik! Ruhen ve bedenlen boyun eğmeye gelince; bu yolla Tanrı için eğilecek bir şey kalmıyordu. Belki bu da Monsenyör'e tapanların bu durumdan rahatsız olmamalarının nedenlerinden biridir.

Bir yerde birkaç vaatte bulunup bir diğerinde gülümsemesini bahşettikten ve mutlu bir kölenin kulağına bir şeyler fısıldayıp bir diğerine el salladıktan sonra Monsenyör salonlarından kibarca geçerek Doğruluk Çemberi'nin epey uzak bir kısmına kadar ilerledi. Oraya varınca arkasını döndü ve tekrar geri geldi. Çikolata perileri onu bir kez daha tapınağına kapadılar ve Monsenyör bir daha ortalarda gözükmedi.

Gösteri bitmişti. Havadaki o kısırtıcı küçük bir fırtınaya dönüşmüştü ve değerli küçük çanlar alt katta çınlamaya devam ediyordu. Çok geçmeden, kalabalıktan geriye yalnızca, koltuğunun altında tuttuğu şapkası, elindeki enfiye kutusu ile, dışarı çıkmak üzere aynaların arasından ağır ağır ilerleyen bir kişi kalmıştı.

Çıkış kapısı olan son kapıyı da geçince durup tapınağına doğru dönerek, “Seni şeytana emanet ediyorum!” dedi.

Bununla birlikte ayaklarındaki tozu silkiyormuşçasına parmaklarındaki enfiyeyi silkerek yavaşça merdivenleri indi.

Bu kişi altmış yaşlarında, iyi giyimli, kendini beğenmiş bir adamdı ve yüzü güzel bir maskeye benziyordu. Bu yüzde şeffaf bir solgunluk vardı; üzerindeki her çizgi belirgin bir şekilde seçilebiliyordu ve ifadesi sabitti. Burnu düzgündü, ancak burun deliklerinin bulunduğu bölge biraz basık gibi görünüyordu. Adamın yüzünde meydana gelen en ufak bir değişiklik, bu eziklik

ya da çukurlara yerleşiyordu. Kimi zaman ısrarla renk değiştiriyorlar, kimi zaman belirsiz bir nabız atışı gibi genişleyip daralıyorlardı. Bu da adamın yüzüne güvenilmez ve zalim bir ifade veriyordu. Dikkatle bakıldığında ağzın kenarlarındaki ve gözlerin çevresindeki, yüzünü çok daha uzun ve ince gösteren çizgilerin de bu ifadeyi desteklediği düşünülebilirdi ama yine de yarattığı etki bakımından oldukça yakışıklı ve dikkat çekici bir yüzdü.

İşte bu yüzün sahibi avluya indi, arabasına binerek oradan ayrıldı. Davette onunla pek konuşan olmamıştı; kendisini biraz uzak tutmuştu ama Monsenyör ona biraz daha sıcak davranabilirdi. Görünüşe göre böyle zamanlarda, atlarının önünde sıradan insanların kaçışmalarını, ezilmekten güç bela kurtulmalarını izlemek adamın hoşuna gidiyordu. Arabacısı düşmanın üzerine sürüyormuşçasına kullanıyordu arabayı ve adamının bu öfkeli umursamazlığı, efendisinin ne yüzünde ne de dudaklarında herhangi bir değişiklik yaratmıyordu. Yakınmalar böyle sağır bir şehirde ve dilsiz bir çağda bile bazen sesini duyurabiliyordu. Acımasız soyluların o kaldırımsız dar sokaklarda barbarca bir tavırla, hızlı araba sürme alışkanlıkları zavallı halk için tehlike yaratıyor, onları sakat bırakabiliyordu. Ancak pek az kimse bunu umursuyor ve üzerinde bir an olsun düşünüyordu; bu zavallı insanlar diğer bütün işlerde olduğu gibi bu konuda da, beceribildikleri kadarıyla, zorlukların üstesinden kendi kendilerine gelmek üzere tek başlarına bırakılmışlardı.

O günlerde bu araba, önünde çığlıklar içinde koşuşturan kadınlar ve hem birbirlerini hem de çocukları kenara çekmeye çalışan erkeklerle ve korkunç bir şangırtı ve takırdamayla, anlaşılması zor, gaddarca bir düşüncesizlik içinde sokakları yara yara geçiyor, hızla köşeleri dönüyordu. En sonunda araba bir çeşme yanındaki köşeyi dönerken tekerleklerinden biri iğrenç bir çatırtı sesi çıkardı ve etrafta çığlıklar duyuldu, atlar şahlandı ve tekrar ileri atıldılar.

Tekerlekler ilerlemekte zorlanmasaydı araba belki de durmayacaktı; arabaların sıklıkla yaralıları geride bırakıp yollarına devam ettikleri biliniyordu, neden olmasın ki? Ancak bu defa, korkan uşak telaşla aşağıya inmişti. Atın dizginlerinde yirmi çift el vardı.

Monsenyör Marki dışarı bakarak sakince, “Sorun nedir?” diye sordu.

Başına gece takkesi takmış uzun boylu bir adam, hızla, atın ayaklarının arasından bohçaya benzer bir şey almış ve çeşmenin kenarına bırakmıştı; her yeri çamurla kaplanıp ıslanmış olan bu şey, yabani bir hayvan gibi inliyordu.

“Bağışlayın Markim,” diye araya girdi paçavralar içindeki itaatkâr bir adam: “Bu bir çocuk!”

“Peki bu adam niye böyle iğrenç bir şekilde bağırp duruyor? Çocuk onun muymuş?”

“Özür dilerim Markim. Ama ne yazık ki öyle.”

Yol açılıp şöyle on ya da on iki metre genişliğinde bir meydan halini aldığı için çeşme biraz geride kalmıştı. Uzun boylu adam birdenbire ayağa kalkıp arabaya doğru koşarken Marki bir anda elini kılıcının kabzasına götürdü.

“Öldü!” diye haykırdı adam kollarını havaya kaldırıp, korkunç bir çaresizlikle ona bakarak. “Öldü!”

İnsanlar çemberi daralttı ve Marki’ye baktılar. Ona bakan bu gözlerde merak ve sabırsızlıktan başka bir şey görünmüyordu. Ne korku ne de öfke ifadesi vardı yüzlerinde. O ilk çığlıktan sonra hiçbirisi tek kelime etmemiş, sessiz kalmışlardı. Konuşar itaatkâr adamın sesi itaatkârlığının doruk noktasında, donuk ve uysaldı. Marki bütün bu insanlara deliklerinden çıkmış farelere bakıyormuş gibi bakıyordu.

Cüzdanını çıkardı.

“Bir türlü aklım almıyor,” dedi. “Niçin kendinize ve çocuklarınıza dikkat edip kollayamıyorsunuz. Ya biriniz ya ötekiniz daima yolda oluyorsunuz. Atlarıma ne gibi bir zarar verdiğinizizi nereden bileyim? Hadi! Ver şu parayı ona!”

Uşağın yakalaması için bir altın çıkarıp fırlattı. Yere düşen parayı görebilmek için bütün başlar ileri doğru uzandı. Uzun boylu adam yine çok korkunç bir sesle, “Öldü!” diye haykırdı.

Kalabalık arkadan hızla ilerleyen bir adamın önünde açıldı ve zavallı adam bir an için sustu. Zavallı yaratık bu kişiyi görünce omzuna yaslanıp bir yandan hıçkırarak ağlamaya başladı; diğer yandan da eliyle, birkaç kadının üzerine eğildiği, birkaçının da yavaşça etrafında dolandığı, hareketsiz duran bohçanın uzandığı çeşmeyi gösteriyordu. Oradaki kadınlar da erkekler kadar sessizdiler.

“Hepsini biliyorum, hepsini biliyorum,” dedi son gelen adam. “Cesur ol dostum Gaspard! Zavallı yavrucuğun böyle ölmesi bu şekilde yaşamasından daha iyidir. Acı duymadan bir anda gitti. Hayatının bir saatini bile bu kadar mutlu geçirebilir miydi?”

Marki gülerek, “Hey sen, oradaki, filozofsun herhalde,” dedi. “Adın ne senin?”

“Bana Defarge derler.”

“Ne iş yaparsın?”

“Şarap satıcısıyım, Markim.”

Marki ona da bir altın fırlatarak, “Al bakalım şunu, filozof şarap satıcısı,” dedi. “İstediğin gibi harca. Hey, atların bir şeyi yok ya?”

Kalabalığa bir daha bakmaya tenezzül etmeyen Marki arkasına yaslandı ve tam kazayla önemsiz bir şeyi kırmış, sonra da bedelini ödemiş, buna gücü olan bir beyefendi edası ile gülecekti ki arabasının içine atılan bir altınla birdenbire rahatı bozuldu.

“Dur!” dedi Marki. “Atları durdur! Kim attı onu?”

Biraz önce şarap satıcısı Defarge’ın bulunduğu yere baktı, ama orada, yere kapanmış haldeki zavallı babayı, yanında da örgü ören, kara, şişman bir kadının durduğunu gördü.

“Sizi köpekler!” dedi Marki alçak bir sesle. Burun deliklerinin hareketi dışında yüzünde değişen bir şey yoktu. “Hepinizi büyük bir zevkle çiğneyip dünyadan kökünüzü kazıyabilirim. Parayı hangi alçak herifin attığını bilseydim ve o serseri yeterince yakınımda olsaydı, o da şu tekerleklerin altında çiğnenirdi.”

Öylesine yılmışlar ve böyle bir adamın yasalara uygun ya da uygun olmayan yollardan onlara yapabilecekleri üzerine öyle uzun ve acı tecrübeler edinmişlerdi ki, ne bir ses çıkabilmiş, ne bir el kalkabilmiş ne de bir bakış doğrultulabilmişti. Erkeklerin hiçbirinden ses çıkmıyordu. Sadece örgü ören kadın gözlerini dikmiş Marki’ye bakıyordu. Bu bakışları önemsemesi saygınlığına yakışmazdı. Kibirli gözleriyle kadını ve diğer fareleri süzdü. Yeniden arkasına yaslandı ve emrini verdi: “Gidelim!”

Araba yoluna devam etti. Markinin arabasının hemen arkasından saraydaki opera ve komedi gösterilerini izleyip maskeli baloya katılan diğer davetlilerin arabaları geliyordu. Sırasıyla bakanı, kilise görevlisini, avukatı, doktoru ve vergi kesenekçisini taşıyan bu arabalar ışıklı, rengârenk bir sel gibi akarak hızla gelip geçtiler. Fareler onları seyretmek için deliklerinden çıkmış, saatlerce onları izleyip durmuşlardı. Asker ve polisler sık sık bu gösteri ile seyircilerin arasında bir bariyer oluşturuyorlardı; o zaman fareler yoldan geçenleri aradaki boşluklardan içeri sıvışarak seyretmeye çalışıyorlardı. Biraz önce çeşmenin dibindeki bohçayla ilgilenen kadınlar dikkat kesilerek suyun akışını ve maskeli balo selini seyre koyulduklarında, baba çoktan ona ait olan şeyi alıp bir yerlere saklanmıştı. Örgü örerek dikkat çeken kadın, Kader’e karşı dururcasına hâlâ örmeye devam ediyordu. Çeşmenin suyu aktı, nehir hızla aktı, gün yerini geceye ve doğanın yasası gereği şehirdeki birçok hayat da yerini ölüme bıraktı; zaman ve dalga hiç kimse için beklemezdi. Fareler yine karanlık deliklerinde, birbirlerine sokulmuş uyuyorlardı. Maskeli balo akşam yemeğine doğru canlandı ve her şey kendi yoluna akıp gitti.

Monsenyör Taşrada

Pek bol olmayan buğdaylarıyla parıldayan güzel bir manzaraydı. Mısır ekili olması gereken topraklarda cılız çavdar tarlaları, buğday yerine bezelye, fasulye ve en bayağı sebzelerin tarlaları. Onu ekip biçen kadın ve erkekler gibi, cansız doğada da bitkilere isteksizce hayat veriyormuş gibi bir görüntü vardı. Her şeyden vazgeçmek, kuruyup gitmek istiyordu sanki.

Marki dört at tarafından çekilen, iki arabacının sürdüğü yolculuk arabasında (ki daha hafif olmalıydı) dik bir yokuşu tırmanıyordu. Marki'nin yüzündeki kızarıklık asil kanından değildi; kontrolü dahilinde olmayan, dış kaynaklı bir nedenden dolayı batan güneşin rengi vurmuştu yüzüne.

Tepeye vardığında günbatımı arabayı öyle bir ışığa boğdu ki, arabanın içindeki yolcu koyu kırmızıya gömülmüştü. “Şimdi batacak,” dedi Marki ellerine bakarak, “Şimdi.”

Gerçekten de güneş öyle alçalmıştı ki, ansızın batıverdi. Arabanın tekerleğine ağır bir takoz yerleştirilip, araba bir toz bulutu içinde, külümsü bir kokuyla aşağıya doğru yavaşça kayınca kızılık da birdenbire kayboldu. Güneş ve Marki beraberce batmışlardı. Takoz tekerlekten çıkarıldığında kızılıktan eser kalmamıştı.

Geride taşlı, engebeli, geniş ve açık bir arazi kalmıştı. Tepenin dibinde küçük bir köy, engin bir düzlük ve onun da arkasında bir tepe, bir kilise kulesi, bir rüzgâr değirmeni, av için bir orman ve üzerinde hapishane olarak kullanılan bir kale olan sarp bir kayalık vardı. Marki evine yaklaşmakta olan biri edasıyla, gece bastırdıkça kararan bu silüetlere bakıyordu.

Köyün, yoksul bira imalathanesi, yoksul bir tabakhanesi, posta atları için yoksul bir ahır, çeşmesi ve bilinen bütün yoksul şeylerin olduğu yoksul bir sokağı vardı; yoksul insanları da. Bütün insanları yoksuldu ve pek çoğu kapılarının önünde oturmuş, akşam yemeği için birkaç küçük soğan ya da benzeri şeyler doğruyorlardı. Bir kısmı ise çeşmede yaprak ve ot gibi topraktan gelip de yenebilecek en önemsiz ürünleri yıkıyorlardı. Onları yoksullaştıran şeylerin neler olduğunu gösteren işaretleri de eksik değildi; devlet için vergi, kilise için vergi, beye vergi, yerel ve genel vergi bu küçük köydeki resmi vergi levhalarına göre ödeniyordu. Bu köyün hâlâ nasıl yenilip yutulmadan kalabildiği, merak konusuydu.

Ortalıkta birkaç çocuk görünüyordu ve hiç köpek yoktu. Erkeklerle ve kadınlara gelince, onlar için yeryüzündeki olasılıklar iki ile sınırlıydı: Küçük köyün aşağılarında, değirmenin altında katlanabilecekleri en kötü şartlarda bir yaşam; ya da yukarıda, kayalığın üstündeki hapishanede tutsaklık ve ölüm.

Akşam saatinde, önden gelen habercinin ve sanki Gorgolar[51] kendisine eşlik ediyormuş gibi, köylülerin başları üzerinde bir yılan misali kıvrılarak şaklayan kırbacının gelişini müjdelediği Marki, arabasıyla hanın kapısında durdu. Burası çeşmeye çok yakındı ve köylüler ona bakmak için işlerine ara verdiler. Marki de onlara baktı ve kendisinin ne olduğunu bilmediği bir şeyi, sefaletin ağır ağır yıpratıp tükettiği yüzleri ve bedenleri gördü. Fransızların zayıflığını, yüzyılın en iyi dönemleri boyunca İngilizlerin diline saracak olan şey, bu görüntüyü.

Marki bakışlarını, kendisi saraylı Monsenyör'ün önünde nasıl eğilmişse, onun da önünde öyle eğilen itaatkâr yüzlere çevirdi. Bunların tek farkı dalkavukluktan değil de acı çekmekten eğilmiş olmalarıydı. O sırada kır saçlı bir yol işçisi kalabalığa katıldı.

“Şu adamı bana getirin!” dedi Marki haberciye.

Adam kasketi elinde getirildi. Diğerleri Paris çeşmesindeki insanların yaptığı gibi, seyretmek ve duyabilmek için yaklaştılar.

“Yolda senin yanından geçmemiş miydin ben?”

“Geçtiniz, efendim. Bu şerefe nail oldum.”

“Hem tepeye çıkarken hem de tepenin üstünde, değil mi?”

“Doğru, efendim.”

“Öyle gözünü dikmiş neye bakıyordun?”

“Efendim, o adama bakıyordum.”

Biraz eğildi ve yıpranmış mavi kasketiyle arabanın altını işaret etti. Herkes arabanın altına bakmak için eğildi.

“Hangi adam, domuz herif? Ve neden oraya baktın?”

“Özür dilerim, efendim, takozun zincirine takılmış sallanıyordu.”

“Kim?” diye sordu yolcu.

“Adam, efendim.”

“Bu aptalları şeytan götürsün! Adamın adı ne? Buradaki bütün adamların adını bilirsin. Kimdi o?”

“Merhamet edin, efendim! Buralardan değildi. Onu hayatımda hiç görmedim.”

“Zincirde mi sallanıyordu? Boğulması için mi?”

“Yüksek izninizle efendim, işin garibi de buydu. Kafası işte böyle sallanıyordu!”

Arabanın yanına gelip sırtını arabaya dönerek yaslandı; yüzünü gökyüzüne dönüp, başını aşağı sarkıttı. Sonra toparlanarak kasketini yokladı ve selam verdi.

“Neye benziyordu?”

“Değirmenden daha beyazdı, efendim. Baştan aşağı tozla kaplanmıştı. Bir hayalet gibi beyaz ve uzundu.”

Bu benzetme küçük kalabalıkta büyük bir heyecan yarattı. Ama bütün gözler hiçbir yorumda bulunmayan Marki’ye dönmüştü. Belki de bir hayaleti var mı yok mu diye incelemek için.

“Gerçekten çok iyi yapmışsın,” dedi Marki, bu sıçanların, rahatını bozamayacakları kadar akli başındaydı. “Arabama asılar bir hırsız görüyorsun ve o koca ağzını açmıyorsun. Pöh! Onu bir kenara çekin, Bay Gabelle!”

Bay Gabelle hem posta müdürüydü hem de bazı vergi işlerine bakardı. Sorgulamaya yardımcı olmak için büyük bir dalkavuklukla çıkagelmiş ve sorgulananın kolunu resmi bir tavırla tutmuştu.

“Hadi! Çekil kenara!” dedi Bay Gabelle.

“Bu gece köyünüzde kalmaya kalkışırsa o yabancıyı yakalayın ve yaptığı işin amacını bir öğrenin, Gabelle.”

“Emrinize amade olmaktan şeref duyarım, efendim.”

“Kaçtı mı bu adam? Nerede bu lanet herif?”

Lanet herif yarım düzine arkadaşıyla beraber çoktan arabanın altına girmiş, mavi kasketiyle zinciri gösteriyordu. Yarım düzine kadar arkadaşı tarafından aniden çekip çıkarıldı ve nefes nefese Marki’nin huzuruna getirildi.

“O adam, biz takozu yerleştirmek için durduğumuzda mı kaçıp gitti, ahmak herif?”

“Tepenin yamacında, nehre balıklama dalan biri gibi kafası önde kendini bırakıverdi, efendim.”

“Gabelle, bu işle ilgilen. Gidelim!”

Zincire bakan o yarım düzine adam, koyunlar gibi hâlâ tekerleklerin arasındaydılar. Tekerlekler o kadar ani döndü ki, kemiklerini ve derilerini kurtarabildikleri için şanslıydılar; başka kurtaracak pek bir şeyleri yoktu, yoksa bu kadar şanslı olamayabilirdi.

Hızla öne doğru atılıp köyden çıkan arabayı, tepeye doğru ilerlerken bayırın dikliği yavaşlattı. Araba yavaş yavaş, bir yaz gecesinin hoş kokuları arasında yukarı doğru sallanarak, ağır ağır ilerledi. Arabacılar etraflarında dolaşan binlerce minik sinek eşliğinde, sakın sakın kamçıların uçlarını düzeltiyorlardı. Uşak atların yanında yürüyordu; önden giden haberci belli belirsiz görünüyor, ama dörtnala giden atının nal sesleri net olarak duyuluyordu.

Bayırın en dik yerinde küçük bir mezarlık belirdi. Burada bir haç ve üzerinde Kurtarıcımız’ın yeni, büyük bir heykeli vardı; tahtadan yapılmış kötü bir heykeldi ve acemi bir tahta oyucusu tarafından yapılmıştı. Ama figür gerçek hayattan esinlenerek yapılmıştı –kendi hayatından belki– çünkü korkunç derecede zayıf ve yoksul görünüyordu.

Büyük bir acıyı –çoktandır büyüyen ve büyümeye devam edecek bir acıyı– simgeleyen bu Haç’ın önünde bir kadın diz çökmüştü. Araba yaklaştığında kadın başını çevirdi, çabucak ayağa kalkarak arabanın kapısına doğru yöneldi.

“Demek sizsiniz, Monsenyör! Bir dileğim var Monsenyör.”

Monsenyör’ün yüzündeki ifade değişmemişti, ama sabırsızlıkla dışarı dönerek bağırdı:

“Neymiş bakalım! Ne var? Hep bir şeyler dilersiniz zaten!”

“Monsenyör. Yüce Tanrı aşkına! Kocam, ormancı.”

“Ne olmuş kocana, yani ormancıya? Hep aynısınız. Borcunu mu ödeyemiyor?”

“Hepsini ödedi, Monsenyör. O öldü.”

“Ya! Artık huzura kavuşmuş. Onu sana geri getirebilir miyim ki?”

“Yazık ki hayır, efendim! Yalnız kocam şurada, küçük bir ot yığınının altında yatıyor.”

“Eee?”

“Bu küçük ot yığınlarından o kadar çok var ki, efendim.”

“Yani?”

Kadın genç olmasına rağmen yaşlı gibi görünüyordu. Davranışları, çok şiddetli bir acı içinde olan birinin davranışlarıydı. Damarlı, boğum boğum olmuş ellerini bazen delice bir güçle ovuşturuyor, bazen de bir elini arabanın kapısına koyuyor, sanki bir insan göğsüymüş de bu yalvaran dokunuşları hissedebilirmiş gibi yumuşakça okşuyordu.

“Monsenyör, dinleyin beni! Şu dileğime kulak verin, Monsenyör! Kocam yoksulluktan öldü, birçok kişi yoksulluktan ölüyor ve daha pek çoğu da ölecek.”

“Eee, yani? Onları besleyeyim mi?”

“Tanrı biliyor ki ben bunu istemiyorum, Monsenyör. Benim isteğim; üzerinde kocamın adı yazan, nerede yattığını gösterebilecek bir taş ya da tahta parçası. Yoksa yeri hemen unutulup gidecek ve ben de aynı illetten öldüğüm zaman başka bir ot yığınının altına gömüleceğim. Monsenyör, o kadar çoklar, o kadar hızla artıyorlar ki, o kadar yoksulluk var ki. Monsenyör! Monsenyör!”

Uşak kadını kapıdan uzaklaştırdı. Araba kamçıların hızlandırmasıyla birden hareket ederek ilerlemeye başladı. Kadın çok geride kalmıştı ve gene Gorgoların eşlik ettiği Monsenyör, şatosuna kalan iki millik mesafeyi hızla kapatıyordu.

Yaz gecesinin güzel kokuları Monsenyör’ün etrafını sarmıştı. Aynı kokular ayırım yapmaksızın, üzerlerindeki toz içinde kalmış paçavralarıyla çalışmaktan yorgun düşmüş pek uzakta olmayan çeşmenin etrafındaki insanlar üzerine de yağmur gibi inmişti. Yol işçisi, onsuz bir hiç olduğu mavi kasketinin yardımıyla dinleyenlere, dayanabildikleri yere kadar, daha ayrıntılı olarak hayalet benzeyen adamı anlatmaya devam ediyordu. Zamanla, daha fazla dayanamayacağını anlayan dinleyiciler birer birer dağıldılar ve küçük pencerelerde ışıklar pırıldadı; pencereler kararıp gökyüzünde daha çok yıldız belirdiğinde, bu ışıklar sönmek yerine hızla gökyüzüne yükselmiş gibi göründüler.

İşte o zaman Monsenyör, yüksek çatılı bir şatonun ve dallı budaklı birçok ağacın üzerine düşen gölgesi içinde kaybolmuştu. Arabası durup, şatosunun büyük kapısı ona açıldığında bu gölge yerini bir meşalenin ışığına bırakmıştı.

“İngiltere’den gelmesini beklediğim kişi, Bay Charles geldi mi?”

“Henüz gelmediler, Monsenyör.”

Gorgo’nun Başı

Mösyö Marki’nin şatosu, önündeki büyük taş avlusu ve ana kapının açıldığı taş terasta buluşan iki kavisli merdiveniyle büyük bir yapıydı. Ayrıca her şeyiyle taştan bir yapıydı; kalın taş tırabzanlar, taştan vazo, çiçek, insan yüzleri, aslan kafaları her taraftaydı. Sanki iki yüz yıl önce bittiği zaman Gorgo’nun başı buraya şöyle bir göz atmıştı.

Marki, ağaçların arasındaki ahırın damında duran bir baykuşun yüksek sesle yakınmasına neden olacak kadar ortalığı aydınlatan meşale eşliğinde arabadan inerek alçak basamaklı geniş merdiveni çıktı. Diğer her şey o kadar sakin ve durgundu ki, hem uşağın elindeki basamakları aydınlatan meşale hem de ana kapıdaki diğer meşale sanki gece vakti açık havada değil de, kapalı bir odada yanıyormuş gibiydiler. Fıskiye den havuzun taş zeminine dökülen suyun sesini saymazsak baykuşun sesi dışında başka ses yoktu. Herkesin saat başı beraberce nefesini tutup, sonra alçak sesle uzun bir iç geçirip tekrar nefeslerini tuttukları o karanlık gecelerden biriydi.

Büyük kapı arkasından kapandı ve Mösyö Marki, eski bazı yabandomuzu mızrakları, kılıçlar ve av bıçaklarıyla dolu korkunç bir koridordan geçti. Binici kamçıları ve sopalar ile burası daha korkunç bir hale geliyordu. Birçok köylü, efendileri kızdığı zaman sırtında bunların ağırlığını hissetmiş ve kurtarıcıları ölüme gitmişti.

Mösyö Marki, gece karanlığının çabuk bastırıldığı büyük odalara yanaşmadan, önünde giden meşale taşıyıcısıyla üst kata çıkıp, oradan koridordaki bir kapıya yöneldi. Bu kapı, onun üç odalı özel dairesine açılıyordu; yatak odası ve başka iki oda daha. Bunlar, yüksek kemerli tavanları olan, halısız, soğuk zeminli odalardı ve kışın odun yanan şöminelerinin önünde kocaman köpekler olurdu. Görkemli bir çağda ve ülkede yaşayan bir Marki’ye yakışan bütün şatafat vardı burada. Zengir mobilyalarda, sonu gelmeyecek gibi gözüken bir soyun; Louis’lerin, sona doğru olanlarından On Dördüncü Louis’nin tarzı göze çarpıyordu, bununla birlikte içerisi Fransa tarihinin eski yapraklarından örnekler sunan pek çok eşyayla çeşitlendirilmişti.

Şatonun dört kulesinden birinde bulunan, yuvarlak bir oda olan üçüncü odada iki kişi için akşam yemeği sofrası hazırlanmıştı. Pencereleri ardına kadar açık ve ufak bir odaydı burası. Odanın tahta panjurları kapalı olduğu için dışarıdaki akşam karanlığı siyah, ince, yatay çizgiler halinde görölüyordu.

“Yeğenimin,” dedi yemek hazırlığına bir göz atan Marki, “henüz gelmediğini söylediler.”

Gelmemişti ancak Monsenyör ile yeğeninin birlikte geleceklerini düşünmüşlerdi.

“Hımm! Bu gece gelmesi pek olası değil. Ama yine de sofrayı olduğu gibi bırakın. On beş dakikadan kısa bir sürede hazır olurum.”

Monsenyör on beş dakikada hazırды. Yalnız başına görkemli ve mükemmel sofrasına oturmuştu. Sandalyesi pencerenin karşısındaydı. Çorbasını içmişti, Bordo şarabıyla dolu kadehini dudaklarına götürdüğünde bir an için irkilip kadehi masaya geri koydu.

Panjur tahtalarının arasından yatay çizgiler halinde görünen akşam karanlığına bakarak “Neydi o?” diye sordu soğukkanlılıkla.

“Hangisi Monsenyör?”

“Panjurların dışında. Açın şu panjurları!”

Panjurlar açıldı.

“Eee?”

“Hiçbir şey, efendim. Ağaçlar ve gecenin dışında bir şey yok efendim.”

Bunları söyleyen uşak, panjurları sonuna kadar açmış, dışarıdaki boş karanlığa bakmış ve bu boşluğun önünde durmuş emirleri bekliyordu.

“İyi,” dedi soğukkanlı efendi. “Tekrar kapatın!”

Söylediği yerine getirildi ve Marki yemeğine devam etti. Tekerleklerin sesini duyup tekrar durduğunda elindeki bardağı yarılammıştı. Araba hızla gelip şatonun önünde durdu.

“Kim gelmiş sorun.”

Gelen Monsenyör’ün yeğeniydi. Öğleden sonra aralarında birkaç mil vardı. Aradaki mesafeyi hızla azaltmıştı, ancak

Monsenyör'ü yolda yakalayacak kadar hızlı olamamıştı. Mola yerlerinde Monsenyör'ün kendisinden önce geçmiş olduğunu duymuştu.

Monsenyör, yemeğin kendisini beklediğinin ve sofraya buyurmasının yeğenine iletilmesini emretti. Yeğeni az sonra Monsenyör'ün yanına geldi. İngiltere'de Charles Darnay olarak bilinen kişiydi bu.

Monsenyör onu kibar bir biçimde karşıladı, ama el sıkışmadılar.

Bay Darnay, Monsenyör'e, "Paris'ten dün mü ayrıldınız, efendim?" diye sordu masadaki yerini alırken.

"Dün. Ya sen?"

"Ben doğruca buraya geldim."

"Londra'dan mı?"

"Evet."

"Gelmen uzun sürdü," dedi Marki, gülümseyerek.

"Tam tersine; doğruca buraya geldim."

"Affedersin! Yolculuğunun değil, yolculuğa karar vermenin uzun sürdüğünü kastetmek istemiştım."

"Bazı işler..." Yeğen bir an durakladı, "gelişimi geciktirdi."

"Kuşkusuz," dedi kibar amca.

Uşak yanlarında bulunduğų süre boyunca aralarında başka bir konuşma geçmedi. Kahve servisinin ardından yalnız kaldılar ve yeğen amcasının bir maskeye benzeyen yüzüne bakıp da onunla göz göze geldiğinde konuşmaya başladı.

"Tahmin ettiğiniz gibi, beni buradan uzaklaştıran nedenin peşine düşerek geri geldim, efendim. Beni büyük ve beklenmedik tehlikelerin içine soktu; ama bu kutsal bir amaç ve beni ölüme de götürse sanırım yılmazdım."

"Ölüme değil," dedi amca. "Ölüme demene gerek yok."

"Bu beni ölümün kıyısına getirseydi, o noktada beni durdurma zahmetinde bulunup bulunmayacağınızdan şüpheliyim, efendim," diye cevap verdi yeğen.

Alında belirginleşen izler ve zalim yüzdeki ince çizgilerin uzaması kötü bir durumun habercisi gibi görünüyordu. Amca zarıf bir el hareketi ile bunu inkâr etti. Nezaket gereğı yaptığı çok belliydi ve inandırıcı değildi.

"Açıkkası, efendim," diye devam etti yeğen, "Hakkımdaki kuşkuları daha da artırmak için elinizden geleni yapabileceğinizi biliyorum."

"Hayır, hayır, hayır," dedi amca, tatlı bir şekilde.

"Ama ister şöyle ister böyle," diye kaldığı yerden devam etti yeğen, ona yoğun bir güvensizlikle bakarak, "Biliyorum ki, diplomatik ilişkileriniz beni bir şekilde durdurabilirdi ve bunun için tereddüt etmezsiniz."

"Dostum, sana bunu söylemişim," dedi amca. "Bana bir iyilik yap ve sana uzun zaman önce bunu söylemiş olduğumu hatırla."

"Hatırlıyorum."

"Teşekkür ederim," dedi Marki, gerçekten de çok hoş bir sesle. Sesi, neredeyse bir müzik aletinden çıkan bir ses gibi, bir süre havada asılı kaldı.

"Aslında efendim," diye devam etti yeğen. "Burada Fransa'da hapse girmemiş olmamın, sizin için bir şanssızlık, benim içinse bir şans olduğuna inanıyorum."

"Pek anlayamadım," diye cevap verdi amca, kahvesini yudumlarken, "Açıklamanı rica edebilir miyim?"

"Saray'ın gözünden düşmüş olmasaydınız ve geçmiş yıllar üzerinize bir bulut gibi gölgesini düşürmemiş olsaydı, gizli bir mektup, süresi belirsiz bir şekilde bir kaleye kapatılmamı sağlayabilirdi."

"Olabilir," dedi amca büyük bir sükûnetle. "Aile şerefi için seni böylesi sıkıntıya sokmaya karar verebilirdim. Lütfen beni

bağışla!”

“Ne mutlu bana ki, önceki günkü davette her zamanki gibi soğuk karşılanmışsınız,” dedi yeğen.

“Ben olsam, ‘Ne mutlu ki,’ demezdim, dostum,” diye cevap verdi amca, ince bir kibarllıkla. “Bundan pek emin olmazdım. İyi bir ortamda yalnız başına düşünmek insanın geleceğini, kaderini olumlu yönde etkileyebilir. Ama bunu tartışmak faydasız. Senin de söylediğin gibi zayıf bir durumdayım. Ailelerin gücünü ve şerefini artırmak için yapılacak katkılar, nazik yardımlar, sana belki de çok sıkıntı verecek bu ufak ricalar artık sadece çıkar ve ısrarla elde ediliyor. Bu ayrıcalıklar pek çok kişi tarafından isteniyor, ama bunlar çok az kişiye bahşediliyor. Hem Fransa diğer her şeyde olduğu gibi bu konuda da kötüye gitti. Pek uzak olmayan atalarımız, çevremizdeki basit, bayağı insanların ölüm ve yaşam haklarını ellerinde tutarlardı. Bu odadan, bir sürü köpek, asılmak için götürüldüler. Yan odada, yani yatak odamda bir adam, bildiğimiz kadarıyla, kızıyla ilgili küstahça itiraflarda bulunduğu için hançerlendi. Kızıymış! Pek çok ayrıcalığı kaybettik, yeni bir anlayış yerleşti ve bugünlerde konumumuzla ilgili bir iddiada bulunmak başımıza büyük bir bela açabilir. Açar diyecek kadar ileri gitmiyorum, ama açabilir de. Her şey çok kötü, çok kötü!”

Marki küçük bir parça enfiye çekti ve içinde hâlâ yeniden doğuş gücünü barındıran bir ülke hakkında olabildiği kadar zarif bir umutsuzlukla başını salladı.

“Hem eski günlerde, hem yeni dönemde mevkimiz üzerine öyle çok hak iddia ettik ki, Fransa’da bizimkinden daha fazla nefret edilen bir başka isim olmadığına inanıyorum,” dedi yeğen hüzünlü bir sesle.

“Öyle olduğunu umalım,” dedi amca. “Yukarıdakilerin nefret ettiği, aşağıdakilerin ister istemez saygısını kazanır.”

“Bu ülkede, bana, korku ve köleliğin karanlık saygısından başka bir saygıyla baktığını görebileceğim bir tek yüz yok,” diye aynı ses tonuyla devam etti yeğen.

“Ailemizin büyüklüğüne yapılmış bir iltifat bu,” dedi Marki. “Büyüklüğünü sürdürmek için kullandığı yöntemlerle hak ettiği bir iltifat. Hah!”

Monsenyör küçük bir miktar enfiye daha çekti ve umursamaz bir tavırla bacak bacak üstüne attı.

Ama yeğeni dalgın ve üzüntülü bir şekilde bir dirseğini masaya dayayıp, eliyle gözlerini kapattığında o güzel maske, az önceki duygusuz tavırlarına uygun olarak ona göz ucuyla daha dikkatli, sert ve nefret dolu gözlerle baktı.

“Baskı, kalıcı tek felsefedir. Korku ve köleliğin karanlık saygısı, dostum,” dedi Marki. Sonra yukarı doğru bakarak, “Bu çatı göğü kapattığı sürece o köpekleri kamçıya boyun eğmek zorunda bırakacaktır,” diye devam etti.

Bu süre Marki’nin sandığı kadar uzun olmayabilirdi. O gece Marki’ye, şatosunun ve onunkine benzer elli tanesinin birkaç yıl sonraki hallerinin resmi gösterilebilseydi, bu, ateşten kömürleşmiş, yağmalanmış, korkunç harabelerin arasından kendi şatosunu tanımakta güçlük çekerd. Çünkü bu resimde şatosunun o çok övüldüğü kurşun kaplı çatısının mermi yapılmak için eritildiğini; bu kurşun kaplamaların yerini, yüzbinlerce tüfeğin mermisinden çıkan kurşunlarla öldürülenlerin sonsuza dek kapanan gözlerinin aldığını görürdü.

“Bu arada,” dedi Marki, “Sen korumazsan, ailenin şerefini ve huzurunu ben koruyacağım. Neyse, çok yorgun olmalısın. Konuşmamızı bu gecelik sona erdirelim mi?”

“Bir dakika daha.”

“İstersen bir saat olsun.”

“Efendim,” dedi yeğen. “Biz hata yaptık ve bu hatanın meyvelerini topluyoruz.”

“Biz hata yaptık!” diye tekrar etti Marki, soran bir gülümseyişle ve nazikçe önce kendisini, sonra yeğenini işaret ederek.

“Ailemiz; farklı şekillerde de olsa şerefli, her ikimiz için de çok önem taşıyan şerefli ailemiz. Babamın zamanında bile bir dünya hata yaptık ve zevklerimizle aramıza giren her insana zarar verdik. Babamın ikiz kardeşini, ortak mirasçısını ve yerine geçen kişiyi kendisinden ayırabilir miyim?”

“Bunu ölüm yaptı!” dedi Marki.

“Ve beni,” diye cevapladı yeğen, “Benim için korkunç olan, ondan sorumlu olduğum, ama içinde güçsüz kaldığım bir sisteme bağlı bıraktı. Bana merhamet sahibi olmam ve yanlışları düzeltmem için yalvaran sevgili annemin dudaklarından dökülen son arzusunu yerine getirmek, bana o son bakışına itaat etmek için boş yere yardım ve güç arıyorum, acı çekiyorum.”

İkisi de şöinenin yanında ayakta duruyorlardı. “Bunları bende arıyorsan, yeğenim,” dedi Marki işaret parmağıyla yeğeninir göğsüne dokunarak, “Boş yere sonsuza dek arayacaksın, buna emin ol.”

Elinde enfiye kutusu, sessizce yeğenine bakarak ayakta dururken yüzünün parlak beyazlığındaki her bir ince çizgi, zalim, kurnaz ve dikkatli bir ifadeyle belirginleşmişti.

Bir kez daha, parmağını sanki küçük bir kılıcın keskin ucu gibi kullanarak yeğenin göğsüne dokundurdu ve ince bir ustalıklı bedeninde gezdirerek, “Bak dostum, içinde yaşadığım bu düzeni ölünceye dek sürdüreceğim,” dedi.

Bunu söyledikten sonra bir tutam enfiye daha aldı ve kutusunu tekrar cebine koydu.

Masanın üstünde duran küçük bir zili çaldıktan sonra da, “Aklımı başına toplayıp, kaderini kabullensen iyi olur,” diye ekleyerek devam etti; “Ama görüyorum ki, Mösyö Charles, sen kendini kaybetmişsin.”

“Ben malımı mülkümü ve Fransa’yı kaybettim,” dedi yeğen üzgün bir ses tonuyla. “Onlardan feragat ediyorum.”

“İkisi de sana mı ait ki onlardan feragat ediyorsun? Fransa olabilir ama, ya hangi mal mülkten söz ediyorsun? Yani söylemeye gerek yok ama; henüz mal sahibi olmadın sen?”

“Kullandığım sözcüklerle, böyle bir iddiayı dile getirmek gibi niyetim yoktu. Yarın bir gün sizden bana geçerse...”

“Öyle olmayacağını umuyorum.”

“Veya yirmi yıl sonra...”

“Beni onurlandırdın, ama yine de bu son olasılığı tercih ederim,” dedi Marki.

“O zaman her şeyi bırakır, başka bir yerde, başka türlü yaşarım. Vazgeçtiğim küçük bir şey. Sefalet ve perişanlıktan başka ne var ki burada?”

“Hah!” dedi Marki, gözlerini lüks odasında gezdirerek.

“Burası göze oldukça güzel gözüküyor; ama bu gök kubbe altında gün ışığıyla bütüne bakıldığı zaman görünen; israf, yanlış yönetim, haraç, borç, ipotek, baskı, açlık, çaresizlik ve acıdan oluşmuş çökmekte olan bir kule.”

“Hah!” dedi Marki tekrar, memnun bir tavırla.

“Burası bir gün benim olursa, onu aşağıya çeken yükten yavaşça kurtaracak olan (eğer böyle bir şey mümkünse), daha vasıflı ellere teslim edeceğim. Böylece, buradan ayrılamayan ve dayanma güçlerinin sınırına gelmiş sefil insanlar bir sonraki nesilde belki daha az acı çecekler. Ama bu iş bana göre değil. Buraya ve bütün bu topraklara sinmiş bir lanet var.”

“Ya sen?” dedi sordu amca. “Merakımı bağışla ama; sen bu yeni felsefenle mi hayatını kazanmayı düşünüyorsun?”

“Yurttaşlarımın, hatta sırtını soyluluğa dayamış olanların bile bir gün yapmak zorunda kalabilecekleri şeyi yaparak yaşamalıyım; yani yaşamak için çalışacağım.”

“Örneğin, İngiltere’de mi?”

“Evet. O ülkede, aile şerefimiz benim yüzümden zarar görmez, efendim. Başka bir yerde aile adımıza benden dolayı bir zarar gelmeyecektir; çünkü başka bir yerde bu ismi taşımayacağım.”

Zil çaldıktan sonra yandaki yatak odasının ışığı yanmıştı. Aradaki kapıdan parlak ışığı görülebiliyordu. Marki o tarafa baktı ve uzaklaşan uşağının ayak seslerini dinledi.

Sakin bir ifadeyle ve gülümseyerek yeğenine doğru dönerken, “Hiçbir şeyi umursamadan orada işlerini yoluna koyduğuna göre, İngiltere sana çok çekici geliyor olmalı,” dedi.

“Daha önce de söylediğim gibi, orada başarılı olmamı belki size borçlu olduğumun farkındayım, efendim. Her şeyden öte, orası bana bir sığınak oldu.”

“O kendini beğenmiş İngiltere’nin çok kişiye sığınak olduğunu söylüyorlar. Oraya sığınmış bir vatandaşımız var. Onu tanıyor musun? Bir doktor.”

“Evet.”

“Bir de kızı var, değil mi?”

“Evet.”

“Evet,” dedi Marki. “Çok yorgunsundur. İyi geceler!”

Başını çok kibar bir tavırla öne eğdiği sırada, gülümseyen yüzünde gizli bir ifade vardı; bu ifadenin biraz önceki sözlerine verdiği gizemli hava, oldukça güçlü bir şekilde yeğenin gözlerinden okunuyordu. Ayrıca gözlerinin kenarındaki ince çizgiler, o incecik dudakları ve burun delikleri, yüzüne şeytani bir görünüm kazandıran bir alayla kıvrılmışlardı.

“Evet,” diye tekrarladı Marki, “Kızı olan bir doktor. Evet. Böylece yeni bir felsefeye başlangıç! Sen yorgunsun. İyi geceler!”

Onun maskeli yüzünü sorguya çekmenin, ancak şatonun dışındaki herhangi bir taştan yüzü sorguya çekmek kadar faydası olurdu. Yeğen kapıya doğru yönelirken boş yere ona baktı durdu.

“İyi geceler!” dedi amca. “Seni tekrar görme zevki için sabahı dört gözle bekleyeceğim. İyi uykular! Yeğenim Mösyö’ye odasına kadar ışık tutun!” Sonra kendi kendine ekledi: “İsterseniz, yeğenim Mösyö’yü yatağında yakıverin.” Tekrar küçük zilini çalıp uşağını kendi yatak odasına çağırdı.

Uşak geldi ve çıktı, Marki bu sıcak ve sakin gecede kendisini uykuya hazırlayan üstünde bol ropdöşambr, bir aşağı, bir yukarı gezindi. Odayı arşınlarken, yumuşak tabanlı terlikleri sayesinde ses çıkarmadan ve zarif bir kaplan gibi yürüyordu. Hikâyedeki gibi sürekli olarak, bir kaplana, bir insana dönüşen ve yaptıklarından pişman olmayan, büyülenmiş, kötü bir Marki’ye benziyordu.

O günkü yolculuğundan hatırladığı rastgele şeyler üzerine düşünerek odasının bir ucundan diğerine yürüyordu. Günbatımında yavaşça tepeyi tırmanışları, güneşin batışı, yokuş aşağı inişleri, değirmen, kayalığın üstündeki hapishane, çukurluktaki küçük köy, çeşmenin yanındaki köylüler ve mavi kasketiyle arabanın altındaki zinciri işaret eden yol işçisi. O çeşme, Paris’teki çeşmeyi hatırlatmıştı. Basamaklarda yatan küçük bohça, onun üstüne eğilen kadın, kolları yukarıda, “Öldü!” diyerek ağlayan uzun boylu adam.

“Artık serinledim ve yatabilirim,” dedi Marki.

Böylece, sadece büyük şöminenin üstünde yanan bir mum bırakarak, yatağının etrafındaki ince tülü indirdi ve kendini uykuya bırakırken gecenin uzun bir iç çekişle kendi sessizliğini bozduğunu duydu.

Dış duvarlardaki taştan yüzler üç uzun saat boyunca kör gibi kapkara geceye baktılar; üç uzun saat boyunca ahırlardaki atlar bulundukları kabinlerin kapılarını takırdattılar, köpekler havladı ve baykuş, şairler tarafından kendisine atfedilen sese pek az benzeyen bir sesle öttü. Ama bu tür yaratıkların onları bekleyen şeyler konusunda neredeyse inatla hiçbir şey söylememek gibi bir alışkanlıkları vardır.

Üç uzun saat boyunca, şatonun taştan aslan ve insan yüzleri kör gözlerle geceyi seyretti. Ölü karanlık, bütün manzaranın üzerine çökmüştü; ölü karanlık yollardaki sessiz tozlara kendi suskunluğunu da katmıştı. Mezarlık öyle bir hal almıştı ki birkaç ottan oluşan küçük yığınlar artık ayırt edilemiyordu; haçın üzerindeki heykel düşmüş olmalıydı, çünkü görünmüyordu. Köyün vergi toplayanları ve vergi ödeyenleri derin bir uykuya dalmışlardı. Rüya görüyorlardı, açlık çeken insanların genellikle gördüğü türden bir ziyafet rüyası belki; belki de zorla çalıştırılan kölelerin ya da boyunduruğa koşulmuş bir öküzünkü gibi rahatlık ve huzur rüyası; yani köyün bir deri bir kemik kalmış sakinleri derin uykularındaydılar ve hepsinin de karınları doyuruluyor, serbest bırakılıyorlardı.

Üç karanlık saat boyunca köyün çeşmesi görülmeksizin ve duyulmaksızın aktı; şatonun çeşmesi görülmeksizin ve de duyulmaksızın damladı ve her ikisi de zaman pınarından akıp giden dakikalar gibi eriyip kayboldular. Sonra ışıkla her ikisinin de gri suları birer hayalet gibi belirmeye başladı ve şatonun taş yüzlerindeki gözler açıldı.

Sonunda güneş yavaş yavaş durgun ağaçların tepelerine değdi ve ışınlarını tepeye akıttı. Parıltıda, şatonun çeşmesinin suyu kana, taş yüzlerse koyu kırmızıya dönüşmüş gibi gözüküyordu. Kuşların ilahileri pek yüksek sesli ve tizdi ve Marki’nin yatak odasının o rüzgârdan yıpranmış büyük penceresinin eşiğinde, küçük bir kuş bütün gücüyle en tatlı şarkısını söylüyordu. En yakınındaki taş yüz de buna hayretle bakıyor gibiydi ve aşağı doğru sarkık çenesi ve açık kalmış ağzıyla korkudan dehşete düşmüş gibi görünüyordu.

Güneş artık iyice yükselmişti ve köyde bir hareketlenme başlamıştı. Pencerelerin kanatları açılmış, kapıların sürgüleri çekilmişti; insanlar sabah ayazında titreyerek dışarı çıkıyorlardı. Sonra köy halkı hafiflediği çok nadir görülen her günkü işlerine koyuldu. Bazıları çeşmeye, bazılarıysa tarlaya gidiyordu; bir yerde toprağı kazıp belleyen erkek ve kadınlar; başka bir yerde az sayıda hayvandan oluşan sürülerine bakıyor ve sıska ineklerini yol kenarında bulunabilecek otlaklara götürüyorlardı. Kilisede, haçın önünde diz çökmüş bir ya da iki kişi; arkada da dua edenlere eşlik eden ayağının dibindeki otlar içinden kendine kahvaltılık bir şeyler arayan bir inek vardı.

Şato yüksek sosyal statüsüne yaraşır bir şekilde daha geç, ama yavaş yavaş ve dikkati çekecek bir şekilde uyanıyordu. Önce yaban domuzu mızrakları ve av bıçakları eskisi gibi kıpkırmızı oldular; sonra sabah güneşiyle parıldadılar; şimdi de, kapılar ve pencereler ardına kadar açılmış, ahırlardaki atlar omuzlarının üzerinden, kapı aralığından içeri sızan ışığa ve temiz havaya bakıyor, demir parmaklıklı pencerelerde parıldayan yapraklar hışırdıyor, salıverilmeleri için sabırsızlanan köpekler şahlanıyor, zincirlerini zorluyorlardı.

Bütün bu önemsiz olaylar, gündelik yaşamın rutinleri ve sabahın geri dönüşüydü. Şatonun büyük çanının çalması, merdivenlerdeki aşağı yukarı koşuşturmalar, terastaki telaşlı insanlar; orada, burada, her yerde dolanan çizmeli ayaklar; çabucak atlarını eyerleyerek binip gidenler de kesinlikle olağan mıydı?

Bu telaşı, köyün arkasındaki tepede çoktan işe koyulmuş, saçları grilenmiş yol işçisine hangi rüzgârlar taşımıştı? Adam kargaların bile didiklemeye tenezzül etmeyeceği günlük yemeğini (ki pek fazla da değildi) bir taş yığınının üstüne koymuştu. Onları gagalarında başka bir yere taşıırken daha iyi taneler arayan kuşlar mı düşürmüştü işçinin önüne? Öyle veya değil, o sıcak sabah yol işçisi tepeden aşağıya, dizlerine kadar tozun içinde, canı için koşar gibi koşmuş ve çeşmenin yanına gelinceye kadar hiç durmamıştı.

Bütün köy halkı çeşmenin başında, sıkıntılı ve üzüntülü bir halde ayakta durmuş, amansız bir merak ve şaşkınlık dışında herhangi bir heyecan belirtisi göstermeksizin alçak sesle bir şeyler mırıldanıyorlardı. Aceleyle geri getirilmiş ve onları orada tutacak herhangi bir şeye bağlanmış olan inekler bön bön bakıyorlar veya yarıda kalan gezintilerinde topladıkları çabalarına değmeyecek otları çiğneyip geviş getirerek yatıyorlardı. Şatodan bazı insanlar, handan birkaç kişi ve bütün vergi memurları az çok silahlanmış ve amaçsız bir şekilde küçük sokağın öteki tarafında toplanmışlardı. Yol işçisi çoktan elli kadar arkadaşından oluşan topluluğun içine girmiş, mavi kasketiyle kendi göğsüne vurup duruyordu. Bütün bunlar neye işaret ediyordu? Bay Gabelle’in bir atın sırtında, önüne oturmuş bir uşakla –at iki kişiyi taşıdığı halde– Alman türküsü Leonora’nın yeni bir versiyonu gibi dörtlüye gidişi de ne anlama geliyordu?

Bu, şatonun taştan yüzlerine bir yüz daha eklendiğinin habercisiydi.

Gorgo, gece binaya bir kez daha göz atmış ve eksik olan bir taş yüzü eklemişti; yaklaşık iki yüzyıl kadar beklediği yüzü.

Bu taş yüz Mösyö Marki’nin yastığında yatıyordu. Güzel bir maske gibiydi; aniden irkilmiş, kızmış ve taşlaşmıştı. Taş figürün tam kalbine bir bıçak saplanmıştı. Bıçağın kabzasına, üzerine şu sözlerin yazılı olduğu bir kâğıt sarılmıştı:

“Onu hemen mezarına götürün. JACQUES.”

İki Söz

On iki ay gelip geçmiş ve Bay Charles Darnay İngiltere'ye yerleşmişti; Fransız edebiyatını iyi bilen biri olarak Fransızca öğretmenliği yapıyordu. Bu yaşta bir profesör de olabilirdi, ancak sadece özel öğretmendi. Dünyanın her tarafında konuşulan, yaşayan bu dili öğrenmek için zaman ayıran ve ilgili genç beylerle çalışıyor,[52] bilgi birikimi ve yaratıcılığını kullanabileceği bir üslup geliştiriyordu. Üstelik onları İngilizce yazabilmesinin yanı sıra kusursuz bir İngilizce'ye tercüme de edebiliyordu. O zamanlarda böyle eğitimler kolay bulunmuyordu. Bugünün prensleri ve tabii yarının kralları, henüz öğretmen sınıfından değildiler ve iflas etmiş soylular ise henüz Tellson'ın hesap defterinden silinmemiş, aççıya ya da marangoza dönüşmemişlerdi. Yetenekleriyle öğrenciler üzerinde alışılmadık gelişmeler ve faydalar sağlayan bir özel öğretmen ve salt sözlük bilgisiyle kalmayarak işine yeni bir şeyler katan zarif bir çevirmen olarak genç Darnay kısa sürede tanınan ve tutulan biri olmuştu. Böylece büyük azmi ve yorulmak bilmez çalışma gayreti sayesinde başarılı olmuştu. Bununla birlikte ülkesindeki durumdan haberdardı ve artan bir ilgiyle izliyordu.

Londra'da ne altından kaldırımlarda yürümeyi ne de gülden yataklarda yatmayı ummuştu. Eğer öyle büyük beklentileri olsaydı, bu kadar başarılı olamazdı. Bir iş beklentisindeydi ve onu bulmuş, başarmıştı, hem de en iyi şekilde. Başarısı buna dayanıyordu.

Zamanının belli bir kısmı Cambridge'de geçiyordu. Burada, müsamaha edilen bir tür kaçakçı gibi, gümrükten Yunanca ve Latince geçirmek yerine Avrupa dilleri kaçakçılığı yaparak üniversite öğrencilerine yabancı dil dersi veriyordu. Geri kalan zamanını Londra'da geçiriyordu.

Cennet'te daima yazın yaşandığı o günlerden, aşağıda çoğunlukla kışın yaşandığı bu günlere kadar, bir erkeğin dünyası değişmez olarak hep tek bir yolda ilerlemiştir; Charles Darnay'ınki gibi, bir kadına duyulan aşkın yolunda.

Tehlike içinde olduğu o saatten bu yana Lucie Manette'i seviyordu. Onun şefkatli sesi kadar tatlı ve güzel bir ses hiç duymamıştı. Kendisi için kazılan mezarın eşiğinde karşılaştıklarında gördüğü o sevecen ve güzel yüz gibisini hiç görmemişti. Ama bu konudan ona henüz bahsetmemişti. Kabaran suların ve upuzun tozlu yolların ardında bulunan, çok uzaktaki boş şatoda – artık rüya gibi sise dönüşen taş şatodaki– gerçekleşmiş suikastın üzerinden bir yıl geçmişti ve henüz ona tek kelime ile dahi kalbinin durumunu açmamıştı.

Bunun için çok iyi bildiği bazı nedenleri vardı. Yine bir yaz günü üniversitedeki işinden Londra'ya döndüğü zaman, Doktor Manette'e konuyu açacak bir fırsat bulma niyetiyle Soho'daki o sessiz ve sakın köşeye yöneldi. Akşam olmak üzereydi ve Lucie'nin Bayan Pross'la dışarıda olduğunu biliyordu.

Doktoru pencerenin önündeki koltuğuna oturmuş kitap okurken buldu. Bir zamanlar çektiği, şiddetiyle insanı sarsan acılara karşı onu ayakta tutan gücü yavaş yavaş yerine gelmişti. Şimdi güçlü, sağlam bir hedefi olan; kararlı, dinç, çok canlı bir adam olmuştu. Yeniden topladığı bu güce rağmen, eskiden olduğu gibi, kimi zaman aniden kendini kaybediyordu, ama bu durum asla sık tekrarlanmıyor ve giderek daha da seyrekleşiyordu.

Çok çalışıyor, az uyuyor, şiddetli yorgunlukları kolaylıkla kaldırabiliyor ve hep neşeli oluyordu. Charles Darnay içeri girince, kitabını bir yana bıraktı ve elini uzattı.

“Charles Darnay! Sizi gördüğüme sevindim. Son üç dört gündür dönmenizi bekliyorduk. Bay Stryver ve Sydney Carton dü buradaydılar ve her ikisi de geciktiğinizi söylediler.”

“İlgileri için onlara minnettarım,” diye cevap verdi. Doktora karşı çok sıcak olmasına rağmen onlara karşı tavrı biraz soğuktu. “Bayan Manette...”

“O da iyi,” dedi doktor, Darnay'ın bitirmesine izin vermeyerek. “Ve dönüşünüz hepimizi sevindirecek. Evle ilgili bazı işler için dışarı çıkmıştı, ama birazdan gelir.”

“Doktor Manette, onun evde olmadığını biliyordum. Sizinle yalnız konuşabilmek için onun evde olmadığı bir zamanı seçtim.”

Bir sessizlik oldu.

“Evet?” dedi doktor, kendini zorladığı belliydi. “Sandalyenizi yakına çekin ve anlatın.”

Sandalye ile ilgili sözlere riayet etti, ancak anlatmak konusunu daha zor bulduğu belliydi.

“Bir buçuk yıldan beri buraya bu derece yakın olma mutluluğunu yaşıyorum, Doktor Manette,” diyerek en sonunda söze başlayabildi. “Bundan dolayı umarım bahsedeceğim konu...”

Doktorun onu susturmak için elini kaldırmasıyla durdu. Kısa bir süre eli böyle kaldıktan sonra geri çekerek sordu:

“Konu Lucie mi?”

“Evet, o.”

“Onun hakkında konuşmak benim için her zaman zor oldu. Onunla ilgili olarak söylenenleri sesinizin aldığı bu tonda dinlemek çok daha zor, Charles Darnay.”

“Sesimin aldığı bu ton, içten bir hayranlık, gerçek bir saygı ve derin bir sevginin ifadesidir, Doktor Manette!” dedi Darnay, saygıyla.

Baba cevap vermeden önce bir başka sessizlik daha oldu.

“Buna inanıyorum. Size karşı dürüst olmalıyım, buna inanıyorum.”

Doktorun konuya girmekteki isteksizliği o kadar açıktı ki, Charles Darnay devam edip etmemekte tereddüt etti.

“Devam edeyim mi, efendim?”

Yeniden sessizlik.

“Evet, devam edin.”

“Söyleyeceğimi tahmin ettiniz, ama yüreğimdakilere, uzun zamandır taşıdığı umutları, korkuları ve endişeleri bilmeden, bunu ne kadar içtenlikle söylediğimi ve hissettiğimi bilemezsiniz. Sevgili Doktor Manette, kızınızı büyük bir bağlılıkla, tüm samimiyetimle, çıkar gözetmeden ve de sadakatle seviyorum. Eğer yeryüzünde aşk diye bir şey varsa, ona âşığım. Siz de âşık olmuştunuz, bırakın eski aşkınız benim adıma konuşsun!”

Doktor yüzü diğer tarafa dönük oturmuş, yere bakıyordu. Darnay’ın son sözü üzerine tekrar elini kaldırdı ve telaşla haykırdı:

“O konuyu açmayın, bayım! Öyle bırakın! Size yalvarırım, bunu hatırlatmayın!”

Haykırışı, sanki duyduğu fiziksel bir acıdan kaynaklanıyor gibiydi ve sesin kesilmesinden çok sonra bile Charles Darnay’ın kulaklarında çınlamaya devam etti. Ona doğru uzattığı elini durmasını rica eder gibi sallamıştı. Darnay bunu anladı ve sessiz kaldı.

“Bağışlayın,” dedi doktor, birkaç dakika sonra kısık bir ses tonuyla. “Lucie’yi sevdiğinizden şüphem yok; buna inanabilirsiniz.”

Sandalyesinde ona doğru döndü, ama ona bakmadı veya gözlerini yukarı kaldırmadı. Eli çenesindeydi ve beyaz saçları yüzünü gölgeliyordu.

“Lucie ile konuştunuz mu?”

“Hayır.”

“Ona yazdınız mı?”

“Hiç yazmadım.”

“Babasına duyduğunuz saygıdan dolayı yaptığınız bu fedakârlığı görmezlikten gelmek haksızlık olur. Babası size teşekkür ediyor.”

Gözlerini yerden ayırmaksızın elini uzattı.

“Biliyorum,” dedi Darnay, saygıyla, “Günlerce sizi birlikte izlemiş biri olarak, Bayan Manette ile aranızda öylesine alışılmadık, hassas, kendisini besleyen koşullara öylesine bağlı bir sevginin varlığını, bunun bir baba ve evladı arasındaki ilişkiyle bile çok fazla benzerlik taşımadığını nasıl anlamam Doktor Manette? Biliyorum efendim, o artık size duyduğu sevgiye görev duygusunun da karıştığı genç bir hanım, ancak size karşı kalbinde bir çocuğun sevgisini ve inancını taşıyor. Çocukluğunda annesi ve babası olmadığını, bu yüzden onun hayatında olmadığını o eski günlerdeki inanç ve sevgisini şimdi duyduğu bağlılık ve ilgi ile birleştirerek kendini size adadığını biliyorum. Çok iyi biliyorum ki, ona öteki dünyadan geri verilmiş dahi olsaydınız, gözünde şu an olduğunuzdan daha kutsal bir varlık olamazdınız. Biliyorum ki, size sarıldığı zaman aynı anda bir bebeğin, genç bir kızın ve bir kadının elleri boynunuzu sarıyor. Biliyorum ki, sizi severken annesinin kendi yaşındaki halini görüyor ve onu seviyor; sizin benim yaşlarımdaki halinizi görüyor ve sizi seviyor; annesini kırık kalbiyle, sizi

İse o korkunç tecrübenizden sonra hayata geri dönüşünüzle seviyor. Bunları sizi gece gündüz evinizde gördüğümünden beri biliyorum.”

Lucie’nin babası yüzü öne eğilmiş, sessizce oturuyordu. Solukları biraz hızlanmıştı, ama onun dışında diğer tüm heyecan belirtilerini bastırıyordu.

“Sevgili Doktor Manette, hep bunu bilerek, hep sizi ve onu etrafınızdaki o kutsal haleyle görerek, bir insanın sabredebileceği kadar sabrettim. Kendi sevgimi de aranızda sokmamın geçmişinize, geçmişte yaşadıklarınız gibi pek hoş olmayan bir şeyle dokunmak olduğunu hissettim, hatta şimdi de böyle hissediyorum. Ama onu seviyorum, Tanrı şahidimdir ki, onu seviyorum!”

“Buna inanıyorum,” diye cevap verdi baba, kederli bir sesle. “Daha önce de böyle düşünmüştüm. Buna inanıyorum.”

Darnay, bu kederli seste, kulağına sitemkâr gibi gelen bir ton sezdiği için, “Eğer bir gün talihim, onu benim eşim yaparak bana o mutluluğu yaşatırsa ve o zaman ben aranızda herhangi bir ayrılığa sebep olursam, şimdi söylediğimi söylerim: Bana inanmayın. Üstelik bunun ümitsiz, alçakça bir davranış olduğunu bilmem gerekir. Eğer, –uzun yıllar sonrası için bile geçerli bu– böyle bir şey, düşüncelerim arasında ya da kalbimde gizlenmiş olursa ya da hiç olmamış olsa veyahut da olabilseydi, şu anda bu saygıdeğer ele değemezdim.”

Bunları söylerken elini doktorun elinin üzerine koymuştu.

“Hayır, sevgili Doktor Manette. Sizin gibi Fransa’dan sürgün edilmeyi seve seve kabul etmiş biri; sizin gibi ondan karmaşa baskılar ve sefalet yüzünden uzaklaşan; sizin gibi kendi çabalarıyla yaşamaya gayret eden ve daha mutlu bir geleceğe inanan biri olarak sadece talihinizi, yaşamınızı ve evinizi paylaşmak ve ölene kadar size sadık kalmak istiyorum. Lucie ile sizin çocuğunuz, yoldaşınız ve arkadaşınız olma ayrıcalığını paylaşmayı değil; yardımcı olmayı ve eğer böyle bir şey mümkünse onu size daha da bağlamayı istiyorum.”

Eli hâlâ doktorun elinin üzerindeydi. Soğuk olmayan bir tavırla bir an için bu dokunuşa cevap veren doktor, ellerini koltuğun kenarlarına koydu ve konuşmanın başından beri ilk defa gözlerini yerden kaldırdı. Bir iç hesaplaşma içinde olduğu yüzünden belliydi; içinde karanlık şüphe ve korkuları barındıran, arada sırada ortaya çıkan o bakışla dolu bir iç hesaplaşma.

“Öyle duygulu ve mertçe konuşuyorsunuz ki, Charles Darnay, size bütün kalbimle teşekkür ediyorum ve size bütün kalbimi, en azından büyük bir kısmını açacağım. Lucie’nin sizi sevdiğine inanmak için bir nedeniniz var mı?”

“Yok. Şu ana kadar yok.”

“Bu konuşmanın öncelikli amacı benim bildiklerim yoluyla bunu araştırmak mı?”

“Bu da değil. Haftalarca bunu yapmaya cesaret edemeyebilirim; belki yanlış belki değil, ama yarın da yapabilirim.”

“Benden yol göstermemi mi istiyorsunuz?”

“İstemiyorum, efendim. Ama bana yol göstermenizin doğru olacağına inanıyorsanız, bunu yapabilecek güçte olduğunuzu düşünüyorum.”

“Benden bir söz mü istiyorsunuz?”

“Evet, onu istiyorum.”

“Nedir bu söz?”

“Siz olmadan herhangi bir umudum olamayacağını çok iyi biliyorum. Eğer şu anda Bayan Manette’in o masum kalbinde yerim varsa bile –böyle olduğunu varsayacak kadar küstah olduğumu düşünmeyin– babası için duyduğu sevgiye rağmen o yeri tutamayacağımı çok iyi biliyorum.”

“Eğer öyleyse, ne yapılması gerektiğini düşünüyorsunuz?”

“Yine aynı şekilde iyi biliyorum ki, herhangi bir talibinin lehine babasının söyleyeceği tek bir söz kendi duygularından ve bütün dünyadan ağır basacaktır. Bu nedenle Doktor Manette,” dedi Darnay, alçakgönüllülükle, ama kararlılıkla, “Hayatımı kurtaracak o sözü istemiyorum.”

“Bundan eminim. Charles Darnay, birbirine uzak olanlarda olduğu gibi yakın insanların arasında da sırlar vardır. İkinci durumdaki bu insanlar hassas ve anlaması güç olurlar. Bu açıdan kızım Lucie benim için bir sırdır. Kalbinde ne olduğuyla ilgili bir tahminde bulunamam.”

“Sorabilir miyim, efendim, acaba başka...” Sormakta tereddüt ettiği için gerisini doktor tamamladı.

“Başka talibi var mı?”

“Sormak istediğim de buydu.”

Doktor cevap vermeden önce biraz düşündü:

“Bay Carton’ı burada kendiniz de gördünüz. Arada sırada Bay Stryver da geliyor. Varsa, sadece onlardan biri olabilir.”

“Ya da her ikisi,” dedi Darnay.

“İkisini de düşünmemiştim. Sanmam. Benden bir söz istiyordunuz. Bana ne olduğunu söyleyin.”

“Eğer Bayan Manette bir gün size, benim cesaret ettiğim gibi açılacak olursa, size söylediklerime ve sizin bunlara olan inancınıza tanıklık etmenizi isteyecektim. Umarım hakkımda, onu bana karşı olumsuz yönde etkilemeyecek kadar iyi düşünüyorsunuzdur. Bu konuda başka bir şey söylemeyeceğim, sizden istediğim bu. Bunu sizden hangi koşulda istediğimi bilmek kuşkusuz hakkınız; hemen açıklayacağım.”

“Herhangi bir koşul öne sürmeden,” dedi doktor, “söz veriyorum. Sizin de ifade ettiğiniz gibi amacınızın saf ve içten olduğuna inanıyorum. Niyetinizin benimle benden daha değerli parçam arasındaki bağları zayıflatmak değil, daimi kılmak olduğuna inanıyorum. Eğer bana, kusursuz mutluluğa ulaşmak için gerekli olduğunuzu söylerse, onu size vereceğim. Eğer şey olsaydı, Charles Darnay, eğer şey olsaydı...”

Genç adam minnetle doktorun elini tuttu. Doktor konuşurken elleri hâlâ bir aradaydı:

“Eğer gerçekten sevdiği adama karşı eskiden gelen ya da yeni oluşmuş herhangi bir sebebim, şüphem, endişem olmuş olsaydı –adamın bunlarda doğrudan suçu yoksa– onun hatırına hepsi silinirdi. Benim için o her şey demek. Acıdan da, yanıltan da daha değerlidir... Neyse! Bunlar boş laflar.”

Birdenbire sessizliğe gömülüğü ve konuşmayı kestiği anda üzerine kilitlenmiş sabit bakışları öyle garipti ki, Darnay elinin, yavaşça gevşeyerek onu bırakan elin arasında buz kestiğini hissetti.

“Bana bir şey söylemişsiniz,” dedi Doktor Manette, zorla gülümsemeye çalışarak. “Neydi bana söylediğiniz?”

Darnay, daha önce bir koşuldan söz etmiş olduğunu anımsayınca kadar ne diyeceğini bilemedi. Aklına gelince rahatlatarak cevap verdi:

“Bana olan güveniniz, benim tarafımdan da aynı güvenle karşılık bulmalı. Hatırlayacağınız gibi, şu andaki adım annemin adıdır, benim değil. Gerçek adımın ne olduğunu ve neden İngiltere’de olduğumu size söylemek istiyorum.”

“Durun!” dedi Beauvais’li doktor.

“Güveninize layık olmak ve sizden bir sır saklamamak istiyorum.”

“Durun!”

Doktorun elleri bir an kendi kulaklarını, hemen sonra Darnay’ın dudaklarını kapatıyordu.

“Sizden istediğim zaman söyleyin, şimdi değil. Eğer dileğiniz gerçekleşir de Lucie sizi severse, bana bunu düğün gününüzün sabahında anlatırsınız. Söz veriyor musunuz?”

“Seve seve.”

“Bana elinizi verin. Neredeyse eve gelir. Bu gece bizi beraber görmese daha iyi olur. Gidin! Tanrı sizi korusun!”

Charles Darnay doktorun yanından ayrıldığında hava neredeyse kararmıştı ve Lucie eve döndüğünde üzerinden bir saat daha geçmiş, hava daha da karanlık olmuştu. Bayan Pross doğrudan üst kata çıktığı için, aceleyle odaya daldığında yanında kimse yoktu ve doktorun okuma koltuğunu boş bularak şaşırmıştı.

“Baba!” diye seslendi Lucie. “Sevgili babacığım!”

Babasının yatak odasından geldiğini duyduğu hafif bir çekiç sesi dışında seslenişine bir karşılık alamadı. Yavaşça aradaki odayı geçerek kapıdan baktı ve korkuyla koşarak geri döndü. Kamı donmuş halde, kendi kendine, “Ne yapsam! Ne yapsam!” diyerek ağlamaya başladı.

Kararsızlığı sadece bir dakika sürdü; telaşla geri döndü ve hafifçe kapısını vurarak yumuşak bir sesle ona seslendi. Onun sesiyle çekiç sesi kesildi. Kızının yanına geldi ve uzun bir süre bir aşağı, bir yukarı yürüdüler.

O gece Lucie, uyurken babasını kontrol etmek için yatağından kalkıp yanına gitti. Babası derin uykundaydı. Alet takımı ve şu eski bitirilmemiş işler her zamanki gibi bir kenarda durmaktaydı.

Bir Arkadaşlık Tablosu

Aynı gece ya da o gece sabaha karşı, “Sydney,” diye seslendi Bay Stryver Çakalı’na, “Bir kâse daha punç[53] hazırla, sana söyleyeceklerim var.”

Sydney o geceyi, önceki geceyi, ondan daha önceki geceyi ve arka arkaya birçok güzel geceyi, her zamankinden iki kat fazla çalışarak geçirmiş ve uzun bir tatile girmeden önce Bay Stryver’in dosyaları içinde büyük bir temizlik yapmıştı. Bu temizlik sonunda etkisini göstermiş ve Stryver’in sürüncemedeki işleri güzelce toparlanmıştı. Kasım ayı o puslu atmosferi ve puslu adaletiyle tekrar gelip de değirmene buğday sağlayana kadar bütün işler bitirilmişti.

Sydney bu kadar çok çalışma için ne daha canlı ne de daha ayıktı. Onu gece boyu idare etmesi için, fazladan birçok ıslak havlu ve aynı oranda şarabın havlu faslını takip etmesi gerekmişti. Şu an, kafasına sardığı havluyu çekip çıkararak, son altı saattir aralıklarla içine bastırıldığı leğene doğru fırlatırken de berbat durumdaydı.

İri kıyım Stryver, elleri kemerinde, sırtüstü uzandığı kanepeden etrafa bakınarak, “Şu punçu hazırlıyor musun?” diye sordu.

“Hazırlıyorum.”

“Baksana buraya! Seni epey şaşırtacak ve belki de sandığın kadar kurnaz olmadığımı düşündürtecek bir şey söyleyeceğim. Evlenmeye niyetliyim.”

“Sen mi?”

“Evet. Ve para için değil. Buna ne diyeceksin bakalım?”

“Bir şey söylemek istediğimi sanmıyorum. Kim bu kız?”

“Tahmin et.”

“Tanıyor muyum?”

“Tahmin et.”

“Sabahın beşinde, beynim kafatasımın içinde yanıp kavruluyorken tahmin edemem. Tahmin etmemi istiyorsan beni akşam yemeğine davet etmelisin.”

“Pekâlâ öyleyse, ben söyleyeyim,” dedi Stryver, yavaşça doğrulup oturma pozisyona geçerek, “Sydney, beni anlayabileceğinden şüpheliyim, çünkü öyle duygusuz bir köpeksin ki.”

“Ya sen?” diye sordu Sydney bir yandan punçu hazırlamakla uğraşırken. “Sen de öyle hassas ve de şair ruhlu birisin ki.”

“Hadi canım!” dedi Stryver, övünürcesine gülerek. “Romantik ruhlu biri olduğumu iddia etmesem de (sanıyorum bu da onlardan daha iyi olduğumu bildiğimden), yine de senden daha duyarlı bir adamımdır.”

“Daha şanslıyım mı demek istiyorsun?”

“Onu söylemek istemiyorum. Demek istiyorum ki, ben biraz daha, biraz daha...”

“Söylemek üzeresin, söyle... biraz daha nazik mi?”

Stryver arkadaşı punçu hazırlarken kendiyle övünür bir tavırla, “Pekâlâ! Nazik diyelim. Söylemek istediğim, benim kadınlar tarafından hoş bulunmaya senden daha çok önem veren, bunun için daha çok şeyi göze alan ve bir kadın topluluğu içinde bunun nasıl başarılacağını senden daha iyi bilen bir adam olduğum,” diye ekledi.

“Devam et,” dedi Sydney Carton.

“Hayır, devam etmeden önce,” dedi Stryver, küçümseyen bir tavırla başını sallayarak. “Seninle şu konuyu halledelim. Benim bulunduğum kadar ya da daha fazla sen de Doktor Manette’in evinde bulundun. Orada sergilediğin huysuzluktan, suratsızlıktan ben utandım! Tavırların öylesine sessiz, durgun, iç karartıcı ve hüznüldü ki, yemin ederim senden utandım, Sydney!”

“Herhangi bir şeyden utanmak, baroda senin yaptıklarını yapan biri için faydalı bir şey olmalı,” dedi Sydney; “Bana çok minnettar olmalısın.”

“Benden bu şekilde kurtulamazsın,” diye karşılık verdi Stryver. “Hayır, Sydney, bunu sana söylemek benim görevim ve senin

iyiliğin için yüzüne karşı söylüyorum; bu tür toplulukların içindeyken acımasız ve öfkeliisin. Gerçekten aksi bir adamsın.”

Sydney hazırladığı punçtan ağzına kadar dolu bir bardak içti ve güldü.

“Bana bir bak!” dedi Stryver biraz doğrulup kendini göstererek, “Senden daha bağımsız olduğum için kendimi sevdirmeye senden daha az ihtiyacım var. Ama neden yine de bunu yapıyorum?”

“Henüz bunu yaptığını hiç görmedim,” diye mırıldandı Carton.

“Siyaset gereği yapıyorum, prensip gereği yapıyorum. Ve baksana! Bunda ne kadar da iyiyim!”

“Evlilik konusundaki niyetlerini anlatmaya devam etmiyorsun,” diye cevap verdi Carton, umursamaz bir havayla. “O konuya devam etmeni tercih ederim. Bana gelince, yola getirilemez olduğumu hiç anlamayacak mısın?”

Bu soruyu onu küçümser bir edayla sormuştu.

“Yola gelmemekle bir şey elde edemezsin,” oldu arkadaşının pek de rahatlatıcı olmayan bir tonda verdiği cevabı.

“Bildiğim kadarıyla yola gelerek elde edeceğim bir şey de yok,” dedi Sydney Carton. “Kim bu hanım?”

“Şimdi açıklayacağım isim seni rahatsız etmesin, Sydney,” dedi Bay Stryver, onu yapacağı açıklamaya hazırlamak için sahte bir dost tavrı takınarak. “Çünkü söylediklerinin yarısını bile söylemek istemediğini biliyorum. Öyle olsaydı da bunun bir önemi olmazdı. Bu küçük girişi yapıyorum, çünkü bir defasında bu genç hanımdan bana küçümseyici bir tavırla bahsetmiştin.”

“Öyle mi?”

“Kesinlikle; hem de bu odada.”

Sydney Carton punçuna ve kendinden memnun arkadaşına baktı. Punçundan içti ve yeniden kendinden memnun arkadaşına baktı.

“Genç hanımdan sırma saçlı oyuncak bebek diye bahsetmiştin. Bu genç hanım Bayan Manette. Bu konularda azıcık duyarlılığı ya da hassasiyeti olan bir adam olsaydın Sydney, böyle bir sıfat kullandığın için sana biraz içerlerdim; ama öyle bir adam değilsin. Bu yüzden artık söylediklerini düşündüğüm zaman, resimden anlamayan bir adamın yaptığım bir resim hakkında ya da müzikten anlamayan bir adamın bestelediğim bir müzik hakkındaki eleştirilerine sinirlenebileceğimden daha fazla sinirlenmiyorum sana.”

Sydney Carton arkadaşına bakarak, büyük bir hızla doldurduğu içkileri ardı arkasına içiyordu.

“İşte her şeyi öğrendin, Syd!” dedi Bay Stryver. “Servetiyle ilgilenmiyorum; o çok çekici biri ve kendimi memnun etmeye karar verdim; sonuçta sanırım bunu karşılayabilecek param da var. Daha şimdiden oldukça zengin, hızla yükselen ve epey tanınan bir kocası olacak. Bu onun için iyi bir fırsat, ama o da iyisine layık. Şaşırdın mı?”

Hâlâ punçunu içen Carton cevap verdi: “Neye şaşıracakmışım?”

“Onaylıyor musun?”

Punçunu içmeye devam eden Carton, “Niye onaylamayayım ki?” dedi.

“Güzel!” dedi arkadaşı Stryver. “Sandığımdan daha anlayışlı davrandın ve tahmin ettiğimden daha az paragöz çıktın. Artık eski dostunun ne kadar iradeli olduğunu anlamışsındır. Evet Sydney, bu hayat tarzı bana yetti, değişen hiçbir şey yok. Bir adamın canı istediği zaman gidebileceği –istemediğinde de gitmeyebileceği– bir evinin olması hoş bir şeymiş gibime geliyor ve öyle hissediyorum ki Bayan Manette benim her şeyime evet diyecek ve bana saygınlık kazandıracaktır. Böyle karar verdim. Ve şimdi, eski dostum Sydney, senin geleceğin hakkında sana bir iki söz söylemek istiyorum. Kötü bir yoldasın, biliyorsun, gerçekten de kötü bir yoldasın. Paranın kıymetini bilmiyorsun, zor geçiniyorsun. Bir gün tökezleyecek ve hastalanıp zayıf düşeceksin; bu yüzden, gerçekten de bir bakıcı bulmak konusunda düşünmelisin.”

Bunları söylerkenki o kendinden emin, kendiyle övünen tavrı, onun olduğundan iki kat daha büyük, dört kat daha iğrenç görünmesini sağlıyordu.

“Sana bir tavsiyede bulunmama izin ver,” diye devam etti sözlerine Stryver. “Geleceğinle yüzleş. Ben bunu kendi yöntemlerimle yaptım, sen de kendi yöntemlerinle yap. Evlen. Seninle ilgilenecek birini bul. Kadınlardan hoşlanmıyor ve onları anlamıyor olmana ya da onlara karşı nazik olamaman konusuna hiç takılma. Bul birini. Pansiyoncu veya ev sahibi türünden, biraz mülkü olan, saygın bir kadın olsun ve evlen onunla. Dar günlerin için. İşte sana uygun olan şey bu. Bunu bir

düşün Sydney.”

“Düşüneceğim,” dedi Sydney.

Kibar Adam

Doktorun kızına, yüce gönüllülüğünün ifadesi olarak bir iyilikte bulunmaya karar vermiş olan Bay Stryver, tatil için şehirden ayrılmadan önce bu mutluluktan onu da haberdar etmeyi uygun gördü. Kafasında konunun bir muhasebesini yaparak, bütün hazırlıkların tamamlanması ve ardından da oturup birlikte, ona elini, Aziz Mikail yortusundan bir iki hafta önce mi yoksa Noel ile Hilary arasındaki kısa tatil içinde mi vermesi gerektiğinin kararlaştırılması sonucuna vardı.[\[54\]](#)

Davasında başarılı olacağından hiçbir endişesi yoktu ve karara giden yolu açıkça görebiliyordu. Jüriye sunacağı sağırlar dünyevi dayanakları –zaten dikkate almaya değer başka dayanak da yoktu– ortaya koyduktan sonra kolay bir davaydı ve herhangi bir zayıf noktası yoktu. Kendisini davacı yerine koyduğu zaman karşısına kanıtlarını çürütecek bir şey çıkmamıştı. Savunma avukatı savunmasını yapmış ve jüri düşünmek için toplanma gereği bile duymamıştı. Yargılamayı kafasında yaptıktan sonra, C. J. Stryver bundan daha kolay bir dava olamayacağını düşünerek mutlu oldu.

Bunun üzerine Bay Stryver bu uzun tatiline Bayan Manette’i Vauxhall Bahçeleri’ne[\[55\]](#) davet ederek başladı. Bundan başarılı sonuç alamayınca da Ranelagh’e[\[56\]](#) davet etti. Anlaşılmaz bir şekilde bunda da başarılı olamayınca Soho’ya gidip soylu düşüncelerini orada ilan etmesi gerekti.

Böylece Temple’dan[\[57\]](#) Soho’ya giden yolu, önüne çıkan her şeyi omuzlaya omuzlaya kat eden Bay Stryver’in üzerinde hâlâ tatilinin ilk günlerindeki neşesi vardı. Henüz Temple Bar’ın Saint Dunstan tarafındayken bile, daha güçsüz insanları itip kakarak ilerleyen bu adamı görenler onun ne kadar kendine güvenli ve güçlü biri olduğunu da fark edebilirlerdi.

Yolu Tellson Bankası’nın önünden geçiyordu ve hem Tellson’ın müşterisi olduğundan hem de Bay Lorry’nin Manette’lerin samimi bir dostları olduğunu bildiğinden, Bay Stryver’in aklına, bankaya girip Bay Lorry’ye Soho ufuklarında parıldayacak ışığı açıklama fikri geldi. Böylece boğazında hafif bir hırıltı ile kapıyı iterek açtı, sonraki iki basamağı paldır küldür indi ve yaşlı iki vezneciye geçerek arka tarafta Bay Lorry’nin rakamlarla dolu büyük defterlerin arasında oturduğu küf kokulu odaya girdi. Pencerelerinde, yine rakamlarla dolu gibi gözükten, dik demir parmaklıklar vardı ve sanki bulutların altındaki her şey bir toplamadan ibaretti.

“Merhaba!” dedi Bay Stryver. “Nasılsınız? Umarım iyisinizdir!”

Gittiği her yerde ya da ortamda kendisini oraya göre büyük görmesi Stryver’in en büyük özelliğiydi. Tellson Bankası için de oldukça büyüktü. Öyle ki, uzak köşelerdeki yaşlı kâtipler bile sanki Stryver onları duvara sıkıştırıyormuş gibi şikâyet edercesine baktılar. Oldukça uzak bir mesafede ihtişamla gazetesini okuyan “Banka”, sanki Stryver’in başı sorumluluklarla dolu yeğinin içine sokulmuş gibi memnuniyetsizlikle gazetesini indirdi.

Tedbirli Bay Lorry, bu şartlar altında karşındakine de kullanmasını tavsiye edebileceği bir ses tonuyla, “Nasılsınız, Bay Stryver?” dedi ve el sıkıştılar. El sıkıştığında, Tellson’daki bütün memurların bir müşteriyle el sıkıştıkları zaman, Banka’nın her şeyi saran havasından dolayı takındıkları o tavır seziliyordu. Lorry, sanki kendi adına değil de Tellson ve Ortakları adına el sıkışmıştı.

Bay Lorry, bir işadamı tavrıyla, “Sizin için ne yapabilirim; Bay Stryver?” diye sordu.

“Hayır, teşekkür ederim. Sizinle özel bir görüşme yapmak için geldim. Özel bir konu üzerine görüşecektim.”

“Öyle mi!” dedi Bay Lorry ve uzakta duran ‘Banka’ya şöyle bir göz atıp avukata kulak verdi.

Bay Stryver, kollarını gizli bir şey söylemeye hazırlanıyormuşçasına masaya dayadı. Büyük olmasına rağmen masa ona küçük gelmişti.

“Küçük, sevimli dostunuz Bayan Manette’e evlenme teklifinde bulunacağım, Bay Lorry.”

“Aman Tanrım!” diye haykırdı Bay Lorry, çenesini ovuşturup kuşkuyla ziyaretçisine bakarak.

“Aman Tanrım mı bayım?” diye tekrarladı Stryver geri çekilerek. “Aman Tanrım mı dediniz, efendim? Buna ne anlam vermeliyim, Bay Lorry?”

“Demek istediğim, şey, elbette ki bunu dostça ve uygun bulduğum,” diye cevap verdi işadamı. “Size büyük saygınlık kazandırır. Kısacası söylemek istediğim sizin duymak isteyebileceğiniz her şey. Yalnız... gerçekten, biliyorsunuz, Bay Stryver...” Bay Lorry durakladı ve çok tuhaf bir tavırla başını salladı. Sanki içinden, şunları da eklememek için kendiyi mücadele ediyordu: “Biliyorsunuz Bay Stryver, bu çok fazla, çok ileri gidiyorsunuz!”

“Pekâlâ!” dedi Stryver, masaya eliyle sertçe vurup, gözlerini büyük büyük açarak ve derin bir nefes alarak. “Sizi anladıysan beni assınlar Bay Lorry!”

Bay Lorry küçük peruğunu her iki tarafından tutup çekiştirerek düzeltti ve kalemin ucundaki tüyü ısırdı.

“Lanet olsun, bayım!” dedi Stryver ona bakarak. “Uygun biri değil miyim yani?”

“Ah, tabii ki öylesiniz! Evet. Evet, uygunsunuz!” dedi Bay Lorry. “Eğer uygun olduğunuzu söylüyorsanız, öylesinizdir.”

“Zengin değil miyim?” diye sordu Stryver.

“Ah! Zenginliğe gelince, zenginsiniz,” dedi Bay Lorry.

“Giderek yükselmiyor muyum?”

“Yükselmenize gelince biliyorsunuz ki, kimsenin bundan kuşkusu olamaz,” dedi Bay Lorry, bir konuda daha onay verebilmenin mutluluğuyla.

“O zaman ne demek istiyorsunuz, Bay Lorry?” diye sordu Stryver. Üzüldüğü belli oluyordu.

“Şey! Ben... Şimdi oraya mı gidiyordunuz?” diye sordu Bay Lorry.

“Doğruca!” dedi Stryver, tombul yumruğunu masaya indirerek.

“Şey, sanırım yerinizde olsaydım gitmezdim.”

“Neden?” diye sordu Stryver. “Şimdi sizi köşeye sıkıştıracağım.” İşaret parmağını ona doğru sallayarak, “Siz bir işadamısınız ve bir nedeniniz olmalı. Nedeninizi açıklayın. Neden gitmezsiniz?”

“Çünkü ortada beni bu konuda başarılı olacağıma inandıracak nedenlerim olmadan böyle bir işe kalkışmazdım,” dedi Bay Lorry.

“Lanet olsun!” diye haykırdı Stryver, “Ama bu her şeyi mahveder.”

Bay Lorry, önce uzaktaki Banka’ya, sonra da öfkeli Stryver’a bir göz attı.

“İşte bir işadamı, yılların deneyimine ve tecrübesine sahip bir bankacı,” dedi Stryver; “Tam başarı için başta gelen üç önemli nedeni söylüyorsunuz, size ortada hiç neden olmadığını söylüyor! Üstelik de bunu akli başındayken söylüyor!” Bay Stryver sanki adamın akli başında olmasa söyledikleri çok daha az dikkate değer şeyler olacaktı gibi, kendince bir garipliğe dikkat çekiyordu.

“Başarıdan bahsettiğim zaman, genç hanımla ilgili bir başarıyı kastediyordum. Başarıyı olası kılacak nedenlerle de, genç hanımla ilgili nedenleri kastetmişim. O genç hanım bayım...” dedi Stryver’ın omzuna kibarca dokunarak, “O genç hanım her şeyden önde gelir.”

“Öyleyse Bay Lorry,” dedi Stryver kollarını göğsünde kavuşturarak, “Siz bana söz konusu genç hanımın cilveli bir aptal olduğunu mu söylemeye çalışıyorsunuz?”

“Tam olarak değil. Size söylemeye çalıştığım Bay Stryver,” dedi Bay Lorry kızarak, “hiçbir ağızdan o genç hanım içir saygısızca bir kelime çıkmasına izin vermeyeceğimdir. Ve eğer bu masada kendini o genç hanımdan saygısızca söz etmekten alıkoymayacak kadar kaba ve sinirli birine rastgelirsem –ki umarım gelmem– Tellson bile ona haddini bildirmemi engelleyemez.”

Kızma sırası kendisine gelen Bay Stryver’ın damarları, öfkesini sesini yükseltmeden ifade etmek zorunda oluşu yüzünder tehlikeli bir şekilde atıyordu; Bay Lorry’nin damarlarındaki akış genellikle düzenli olmasına rağmen, o da şu an Bay Stryver’dan daha iyi durumda değildi.

“Size söylemeye çalıştıklarım bunlardı, bayım,” dedi Bay Lorry. “Lütfen bir yanlış anlaşılma olmasın.”

Bay Stryver kısa bir süre, bir cetvelin ucunu emdi, sonra da onu dişlerine vurarak tempo tuttu; ancak bu dişlerini acıtmış olmalıydı ki gergin sessizliği şu sözlerle bozdu:

“Bu benim için tuhaf, anlaşılması zor bir durum Bay Lorry. Siz bana açık açık Soho’ya gitmememi ve benim, evet Kraliye Yargıçları Barosu’ndan Stryver’ın, ona evlenme teklifinde bulunmamamı mı öneriyorsunuz?”

“Benim tavsiyemi mi öğrenmek istiyorsunuz, Bay Stryver?”

“Evet, istiyorum.”

“Çok iyi. O zaman ben bir tavsiyede bulundum ve siz de bunu eksiksiz olarak tekrarladınız.”

“Bu konu hakkında tüm söyleyebileceğim,” diye sınırlı bir şekilde güldü Stryver. “Bu tavsiyenin –ha, ha, ha!– geçmiş, bugün ve gelecekteki her şeyi unutturacağı olacak.”

“Beni anlamaya çalışın,” diye devam etti Bay Lorry. “Bir işadamı olarak bu konu hakkında hiçbir şey bilmediğim için, bir şey söylemem doğru olmaz. Sadece Bayan Manette’i kolları arasında taşımış yaşlı bir adam, onun ve babasının güvenilir bir dostu ve her ikisine karşı da büyük sevgi duyan biri olarak konuştum. Şimdi, haklı olabileceğimi düşünmüyor musunuz?”

“Hayır!” dedi Stryver, fısıltıyla. “Sağduyuyu bir üçüncü kişide aramayı kaldıramam; onu yalnız kendi içimde bulabilirim. Ben sağduyunun belli başlı insanlarda olduğunu düşünüyorum; sizse onlara bir küçük burjuva kabalığı atfediyorsunuz. Bu benim için yeni, alışık olmadığım bir şey; ama korkarım haklısınız.”

“Ben düşüncelerimi kendime göre açıklarım, Bay Stryver. Ve lütfen beni anlayın bayım,” dedi Bay Lorry ve tekrar kızarak ekledi: “Herhangi birinin benim sözlerimi kendi anladığı gibi çarpıtmasına, burada Tellson’da bile tahammül edemem.”

“Pekâlâ! Özür dilerim!” dedi Stryver.

“Kabul edildi. Teşekkür ederim. Pekâlâ Bay Stryver, şunu söylemek üzereydim: yanıldığınızı görmek sizin için acı verici olabilir; size karşı açık davranma zorunluluğu Doktor Manette için sıkıntı verici olabilir; Bayan Manette için ise daha da fazla. Onların aile dostları olma şerefi ve mutluluğuna eriştiğimi biliyorsunuz. Eğer izin verirseniz, sizi hiçbir şekilde bağlamadan, herhangi bir şekilde sizin sözcülüğünüzü yapmadan, küçük bir gözlem ve sonucunda varacağım kanıyla tavsiyemi yeniden gözden geçireyim. Bu tavsiyem de sizi tatmin etmezse, doğruluğunu gidip kendiniz denersiniz. Diğer taraftan eğer tavsiyemle tatmin olursanız, ki bu şimdikinin aynısı olacaktır, böylelikle herkes bu tatsız durumdan kurtulmuş olacaktır.”

“Beni kentte daha ne kadar tutarsınız?”

“Sadece birkaç saat. Akşam Soho’ya gidebilirim ve arkasından evinize gelirim.”

“O zaman tamam,” dedi Stryver. “Oraya şimdi gitmeyeceğim. Önceki kadar kendimi kaptırmış değilim. Tamam diyorum ve bu gece sizi bekliyorum. İyi günler.”

Bay Stryver döndü ve hızla bankadan dışarı çıktı. Geçerken öyle bir hava akımı yarattı ki, tezgâhların arkasında selam vermekte olan iki yaşlı kâtip devrilmemek için bütün güçlerini kullandılar. Halk bu kırılgan ve zayıf insanları, daima selam verirken görürdü ve bir müşteriyi yolcu ederken selam verdikten sonra, bir yenisini gelene dek boş ofiste başlarını eğmiş selam vermeyi sürdürdükleri şeklinde yaygın bir inanış vardı.

Avukat, bankacının, ahlaki nedenler dışında başka nedenlere dayanmasa görüşünü bu şekilde ifade etmeyeceğini sezecek kadar akıllıydı. Yutmak zorunda kaldığı büyük hap için hazırlıksızdı, ama yutmayı becermişti. “Ve şimdi,” dedi Bay Stryver, işaret parmağını Temple’a doğru sallayarak, “bu işin içinden çıkmamın yolu, hepinizin haksız olduğunu göstermek.”

Kurtuluşu, biraz da eski bir Old Bailey taktikçisinin yöntemlerinde buldu. “Yüzümü kara çıkarmayacaksın, genç bayan,” dedi Bay Stryver, “Bunu senin için yapacağım.”

Nitekim, Bay Lorry o gece geç vakit, saat on civarı Bay Stryver’a gittiğinde, onu kitapların ve sağa sola saçılmış kâğıtların arasında buldu; aklında sabah konuştukları konuya dair hiçbir şey yokmuş gibi görünüyordu. Hatta Bay Lorry’yi gördüğüne şaşırdı bile. Kafası oldukça dalgın ve meşgul görünüyordu.

“Evet!” dedi iyi yürekli elçi, tam yarım saat boyunca onu konuya getirmek için faydasız girişimlerde bulunduktan sonra. “Soho’ya gittim.”

“Soho’ya mı?” diye tekrar etti Bay Stryver, soğuk bir ses tonuyla. “Ah, evet, tabii! Ne kadar dalgınım!”

“Ve şüphem kalmadı,” dedi Bay Lorry. “Yaptığımız konuşmada haklı olduğumdan kuşku yok. Görüşüm doğrulandı ve tavsiyemi tekrarlıyorum.”

“Sizi temin ederim ki, bu konuda sizin adınıza ve zavallı babasının adına üzıldüm,” diye cevapladı Bay Stryver en içter tavrıyla. “Meselenin aile için daima üzüntü verici olacağını biliyorum. Bundan daha fazla bahsetmeyelim.”

“Sizi anlamıyorum,” dedi Bay Lorry.

“Olabilir,” dedi Stryver, konuyu kapatmak ve yatıştırmak isteyen bir tavırla başını sallayarak, “Önemli değil, önemli değil.”

“Ama önemli,” diye üsteledi Bay Lorry.

“Hayır değil, emin olun değil. Mantık olmayan yerde mantığın ve övgüye değer bir hırsın olmadığı yerde de hırsın olduğunu zannederek yanılmaktan kurtuldum ve kimse de bundan bir zarar görmedi. Genç kadınlar daha önce de sıklıkla böylesi aptallıklarda bulunmuş ve sonra da yoksulluk ve karanlık içinde pişman olmuşlardır. Bencilce olmayan bir bakış açısıyla baktığımda, bu iş olmadığı için üzuldüm, çünkü maddi açıdan benim için kötü olacaktı. Bencilce sayılabilecek bir bakış açısından baktığımda, bu iş olmadığı için memnunum, çünkü maddi açıdan benim için kötü olacaktı –bu işten herhangi bir şey kazanamayacağımı söylememe ise herhalde gerek bile yok. Hiç kimse hiçbir zarar görmedi. Genç hanıma evlenme teklifinde bulunmadım ve aramızda kalsın, biraz düşününce, işi o noktalara kadar götürmemem gerektiğinden de kesinlikle eminim. Bay Lorry, boş kafalı kızların kendini beğenmişliklerini ve havailiklerini kontrol edemezsiniz. Kontrol edebileceğinizi sanmayın yoksa hayal kırıklığına uğrarsınız. Şimdi, lütfen bu konudan daha fazla söz etmeyin. Size söylüyorum, başkaları adına üzülüyorum, ama kendi adıma memnunum. Beni dinlediğiniz ve tavsiyede bulunduğunuz için size gerçekten minnettarım. Genç hanımı benden daha iyi tanıyorsunuz; haklıydınız, söz konusu bile edilmemeliydi.”

Bay Lorry şaşkınlıktan öylece kalakalmıştı, onu cömertlik, hoşgörü ve iyi niyet havası içinde kapıya doğru itekleyen Bay Stryver’a aptal aptal bakıyordu. “Yapabileceğiniz en iyi şeyi yapın bayım,” dedi Stryver, “Bu konudan daha fazla söz etmeyin, size anlatmama da izin verdiğiniz için tekrar teşekkürler; iyi geceler!”

Bay Lorry ne olduğunu anlayamadan kendini dışarda gecenin karanlığında bulmuştu. Bay Stryver ise kanepesine uzanmış tavana doğru bakarak kendi kendi göz kırpmıştı.

İncelikten Yoksun Adam

Eğer Sydney Carton herhangi bir yerde çevresine parıltı saçmışsa bile, bunun Doktor Manette’in evinde hiç olmadığı muhakkaktı. Bütün bir yıl boyunca sık sık orada bulunmuştu, ama her defasında da aynı huysuz ve somurtkan adamdı. Canı istediğinde güzel konuşurdu; ama içindeki ışığın, ölümcül karanlığıyla üzerini gölgeleyen umursamazlığı delip geçtiği bu gibi zamanlar çok nadir olurdu.

Ama yine de, o evi çevreleyen sokaklarda ve sokaklarını döşeyen duygusuz taşlarda umursadığı bir şeyler vardı. Şarabın ona kısa süreli bir mutluluk sağlamadığı çoğu gece, mutsuz ve dalgın bir şekilde gezinir; kasvetli tan vakti pek çok defa, onun, oralarda dolanıp duran yalnız figürünü ortaya çıkarırdı. Güneşin ilk ışıkları kilise kulelerini ve yüksek binaların yitik mimari güzelliklerini ortaya çıkardığında, bu sakin saatler belki de aklına, unuttuğu ve elde edemediği daha güzel şeyleri getirmiş bir halde hâlâ oralarda dolanıp dururdu. Son zamanlarda Temple’daki o bakımsız yatak onu her zamankinden daha az görüyordu; kendini yatağa bıraktığında çoğunlukla, birkaç dakika geçmeden tekrar kalkıyor ve gene o civarlarda dolanıyordu.

Bir ağustos günü, Bay Stryver’in kibar kişiliğini Devonshire’[458](#) taşımasının ardından –Çakalına “o evlilik meselesi üzerine daha iyi düşündüğünü” bildirmesinden sonraydı bu olay– şehrin sokaklarındaki çiçeklerin görüntüleri ve kokuları kötüler için iyilik, hasta olanlar için sağlık, yaşlılar için gençliği içinde barındırırken, Sydney’in ayakları hâlâ o taşları aşındırıyordu. Ayakları kararsızlık ve amaçsızlıktan kurtularak bir amaçla canlanmışlar ve o amacı gerçekleştirmek için onu doktorun kapısına götürmüşlerdi.

Yukarıya alındı ve Lucie’yi yalnız başına çalışırken buldu. Genç kız onun yanında hiçbir zaman kendini rahat hissetmemişti ve adam masanın yanına oturduğunda onu biraz utangaçça karşıladı. Ama havadan sudan bir konuşma başlatmak için yüzüne baktığında onda bir değişiklik olduğunu fark etti.

“Korkarım pek iyi değilsiniz, Bay Carton!”

“Hayır, iyiyim. Ama sürdürmekte olduğum hayat sağlığa pek iyi gelmiyor, Bayan Manette. Böyle sefih bir hayattan başka ne beklenebilir ki?”

“Peki, yazık olmuyor mu? Yani, kusuruma bakmayın madem başladım sorumu tamamlayayım: Daha iyi bir hayat yaşamamakla kendinize yazık etmiş olmuyor musunuz?”

“Tanrı biliyor ya, bu utanç verici bir hayat!”

“O zaman niçin değiştirmiyorsunuz onu?”

Genç kız tekrar şefkatle Carton’ın yüzüne baktığında gözlerindeki yaşlı görerek şaşırdı ve üzüldü. Cevap verirkenki sesi de ağlamaklıydı:

“Bunun için çok geç. Hiçbir zaman şu an olduğumdan daha iyi olamayacağım. Daha aşağıya batıp, daha kötü olacağım.”

Bir dirseğini genç kızın masasına koyup, eliyle gözlerini kapadı. Bunu izleyen sessizlik sırasında masa titriyordu.

Genç kız onu hiç böyle yumuşamış, kendini bırakmış bir halde görmemişti ve buna çok üzüldü. Carton bunu kızın yüzüne bakmadan anladı.

“Lütfen beni bağışlayın, Bayan Manette,” dedi. “Size söylemek istediklerimi söyleyemeden yıkıldım. Beni dinleyecel misiniz?”

“Eğer size bir faydası dokunacaksa Bay Carton, kendinizi daha mutlu hissetmenizi sağlayacaksa, bu beni çok memnun eder!”

“Bu tatlı şefkatinizden dolayı Tanrı sizi kutsasın!”

Kısa bir süre sonra elini yüzünden çekti ve ciddi bir şekilde konuşmaya başladı.

“Dinleyecekleriniz sizi korkutmasın. Söylediğim herhangi bir şey yüzünden ürkmeyin. Ben genç yaşında mezara girmiş biri gibiyim. Bütün hayatım çoktan yaşanıp bitti.”

“Hayır, Bay Carton. Eminim ki, hayatınızın en güzel kısmı hâlâ yaşanmak üzere önünüzde; eminim ki kendinize çok, çok daha layık bir hayat sürebilirsiniz.”

“Size layık olabileceğimi söyleyin Bayan Manette, bunu çok iyi bilmeme; şu perişan kalbimin derinliklerinde bunu çok iyi bilmeme rağmen asla unutmayacağım!”

Lucie sararmıştı ve titriyordu. Carton'ın kendine dair değişmeyen umutsuzluğuyla ilgili sözleri genç kızın yardımına yetiştirdi ve konuşmayı olabileceğinden çok daha farklı bir hale getirdi.

“Eğer mümkün olsaydı da, karşınızda duran şu kendini koyvermiş, harcanmış, sarhoş ve sürekli kullanılmış olan zavallı adamın aşkına karşılık verebilseydiniz Bayan Manette; o adam duyacağı bütün o mutluluğa rağmen hemen o gün, o saatte, bunun size perişanlık, üzüntü ve pişmanlık getireceğinin, kendisinin sizi lekeleyeceğinin, sizi utandıracağının ve kendisiyle beraber dibe çekeceğinin bilincine varırdı. Bana karşı bir şey hissetmediğinizi çok iyi biliyorum; bunu istemiyorum; hatta bunun için şükrediyorum.”

“Bu olmadan da sizi kurtaramaz mıyım, Bay Carton? Sizi daha iyi bir yola –tekrar bağışlayın!– döndüremez miyim? Bana bu sırrınızı açarak gösterdiğiniz güvenin karşılığını herhangi bir şekilde veremez miyim? Biliyorum ki bu bir sır,” dedi alçakgönüllülükle. Kısa bir duraklamadan sonra gözyaşları içinde, “Bunu başka hiç kimseye açmayacağınızı biliyorum. Bunu sizin için iyi bir şeye çeviremez miyim, Bay Carton?”

Carton başını salladı.

“Hiçbir şeye, Bayan Manette, hiçbir şeye. Beni birazcık daha dinlerseniz, benim için yapabileceğiniz her şeyi yapmış olursunuz. Bilmenizi isterim ki, hayatımın son rüyası siz oldunuz. Bütün kusurlarıma rağmen, hiçbir zaman babanızın ve sizin gözünüzde alçaldığım kadar alçalmamıştım. Sizin tarafınızdan yaratılmış bu yuva, içimde, öldüğünü zannettiğim eski gölgeleri tekrar uyandırdı. Sizi tanıdığımdan beri, bana bir daha yaklaşmayacağını düşündüğüm bir vicdan azabıyla boğuşuyorum ve beni yukarı doğru iten, sonsuza kadar sustuklarını zannettiğim bazı eski seslerin fısıltılarını duyuyorum. Tekrar çaba harcayarak, yeniden başlama, tembellikten ve sefahattan silkinerek terk ettiğim savaşa dönme ve yeniden mücadele etme düşünceleri kafamda belirdi. Bir rüya, hepsi bir hiçle sona eren ve onu gören kişiyi yattığı yerde öylece bırakan bir rüya. Ama bilmenizi isterim ki, bu rüya sizden esinlendi.”

“Bu rüyadan geriye hiçbir şey kalmayacak mı? Ah Bay Carton, tekrar düşünün! Tekrar deneyin!”

“Hayır, Bayan Manette, en başından beri buna layık olmadığımı biliyordum. Ama yine de benim gibi bir kül yığını, her ne kadar kendimden bağımsız olmayan tabiatım gereği, hiçbir şeyi diriltmeyen, hiçbir şeyi aydınlatmayan, hiçbir işe yaramayan, boş yere yanıp giden bir ateş olsa da, nasıl tutuşturduğunuzu bilmenizi isteme zayıflığına kapıldım.”

“Sizi, beni tanımadan önce olduğunuzdan daha mutsuz kılma talihsizliği içinde bulunduğum için, Bay Carton...”

“Böyle söylemeyin, Bayan Manette, eğer beni yola getirebilecek herhangi bir şey olsaydı, bunu gerçekleştirecek kişi siz olurdunuz. Daha kötü hale gelmemin sebebi de siz olmayacaksınız.”

“Biraz bana da bağlanabilecek bu anlattığınız ruh haliniz... yani açıklayabilirsem, kastettiğim; bu etkiyi size yardım etmek için kullanamaz mıyım? Sizde oluşturduğum bu etkinin sizi daha iyiye taşıyacak gücü hiç yok mu?”

“Yapabileceğiniz en büyük iyiliğin gerçekleşmesi için buraya geldim, Bayan Manette. Bırakın yanlış yönde devam eden hayatımın geri kalan kısmında, kalbimi bu dünyada son kişi olarak size açmış olmamın ve bende hâlâ sizin üzülebileceğiniz ve acıyabileceğiniz bir şey olduğunun anısını içimde taşıyayım.”

“O kalbin daha iyi şeyler yapabileceğine inanmanız için tüm kalbimle size tekrar tekrar yalvarıyorum, Bay Carton!”

“Bunlara artık inanmamam için yalvarın, Bayan Manette. Ben kendimi sınadım ve kendimi sizden daha iyi tanıyorum. Siz üzdüm; ama hemen bitiriyorum. Bugünü anımsadığımda, hayatımın son sırrının sizin o saf ve masum kalbinizde bulunduğuna, orada tek başına yattığına ve hiç kimse ile paylaşılmayacağına inanmama izin verecek misiniz?”

“Eğer bu sizin için bir teselli olacaksa, evet.”

“En sevdiğiniz kişi ile dahi paylaşılmayacağına?”

“Bay Carton,” diye cevapladı sıkıntılı bir sessizlikten sonra, “Bu sizin sırrınız, benim değil ve bu sırda saygı göstereceğime söz veriyorum.”

“Teşekkür ederim. Ve tekrar, Tanrı sizi kutsasın.”

Genç kızın elini dudaklarına götürdü ve sonra da kapıya doğru yöneldi.

“Bir tek kelime ile dahi olsa bu konuşmaya yeniden döneceğim korkusuna kapılmayın, Bayan Manette. Bir daha asla bu konudan söz etmeyeceğim. Ölmüş olmam bile bu sözümünden daha kesin bir garanti olamaz. Ölüm saatim geldiğinde, kendimle ilgili son itirafımı size yapmış olduğum bu tek iyi hatırayı –ki bunun için size teşekkür ederim– kutsal kabul edip isminin,

hatalarımın ve üzüntülerimin nazikçe yüreğinizde taşındığını düşünceğim. Dilerim o yürek hep ferah ve mutlu olsun!”

Kendini o güne dek gösterdiğinden çok farklıydı ve ne kadar çok şeyi harcadığını, her gün ne kadar çok şeyi bastırarak o sefih hayatına devam ettiğini görmek öyle üzücüydü ki, adam arkasını dönüp ona baktığında, Lucie Manette kederle ağlıyordu.

“İçiniz ferah olsun!” dedi. “Ben böyle duygulara layık değilim, Bayan Manette. Bir veya iki saat sonra, küçümsediğim, ama kendimi ellerine bıraktığım adi arkadaşlarım ve aşağılık alışkanlıklarım, beni, sizinki gibi gözyaşlarına sokaklarda sürünen herhangi bir zavallıdan daha az layık kılacaklar. İçiniz ferah olsun! Ama her ne kadar dışarıdan eskisi gibi görünsem de, kendi içimde, size karşı daima şu an olduğum gibi olacağım. Sizden son dileğim, buna inanmanızdır.”

“İnanıyorum, Bay Carton.”

“Son dileğim bu ve bununla sizi, aranızda aşılmaz bir duvar olduğunu ve de ortak hiçbir şeyiniz olmadığını gayet iyi bildiğim ziyaretçinizden kurtaracağım. Biliyorum, bunu söylemek faydasız, ama içimden geliyor. Sizin için ve sizin için değerli olan herhangi biri için, her şeyi yaparım. Eğer mesleğim ve bulunduğum konumum, böyle bir fedakârlıkta bulunmam için bir fırsat ya da imkânı barındırsaydı, sizin veya sizin için değerli olan biri için bunu seve seve yapardım. Sakin zamanlarınızda beni, bu konuda içten ve hevesli biri olarak aklınızda tutmaya çalışın. Çevrenizde yeni bağların oluşacağı günler gelecek; böylesine donattığınız evinize sizi daha kuvvetli ve sevecen bir şekilde bağlayacak bağların, sizi onurlandıracak ve mutlu edecek en değerli bağların oluşacağı o günler çok uzakta değil. Ah Bayan Manette! İleride sizinle evlenecek, çocuklarınızın babası olacak kişi dünyanın en mutlu insanı olacaktır. Onun böyle mutlu olması sizi de mutlu edecek, başına bir şey gelmesi ise mutsuz edecektir. İşte bu nedenle, sadece sizin için değil, mutluluğunuza gölge düşmesin diye sizin sevdikleriniz için bile seve seve hayatımı feda edecek bir adam olduğunu hiç aklınızdan çıkarmayın.”

Carton bunları söyledikten sonra, “Hoşça kalın! Tanrı sizi korusun!” diyerek genç kızın yanından ayrıldı.

Dürüst Tüccar

Fleet Caddesi'nde, yanı başında insanı dehşete düşürecek kadar haylaz oğluyla iskemlesinde oturan Bay Jeremiah Cruncher'ın gözlerinin önünden her gün ne çok şey gelip geçirdi. Kim günün en yoğun saatlerinde Fleet Caddesi'nde oturur da biri hep güneşle birlikte batıya, diğeri de hep güneşten doğuya doğru akıp giden, ama sonunda ikisi de güneşin battığı yerdeki allı morlu ışıkların ardındaki ovalara yönelmiş o iki koca alayı seyrederken şaşkına dönmez ve sağır olmazdı ki!

Bay Cruncher ağzındaki saman çöpüyle, yüzyıllardır bir akıntıyı izlemekle yükümlü putperest bir köylü gibi bu iki akıntıyı seyreliyordu. Ama bu ırmakların kuruyacağına dair bir beklentisi yoktu. Zaten bu pek de umut verici bir beklenti olmazdı, çünkü gelirinin az bir kısmını, çoğunluğu orta yaşı geçkin ürkek kadınların, Tellson Bankası'nın olduğu taraftan, akıntının yardımıyla karşı kıyıya geçirilmesinden sağlıyordu. Her defasında, arkadaşlığı kısa sürse de, Bay Cruncher bayanın sağlığına kadeh kaldırmayı çok istediğini ifade etmekten de geri kalmıyordu. İşte görüldüğü üzere, geçimini bu yardımseverliğini gerçekleştirirken kendisine bağışlanan yardımlarla sağlıyordu.

Bir şairin halkın içinde, bir iskemleye oturup insanlardan ilham aldığı zamanlardı.[\[59\]](#) Bay Cruncher da, şair değildi ama halkın içinde iskemlesine oturmuş, etrafına bakınıyor ve insanlardan olabildiğince esinleniyordu.

Kalabalığın seyredildiği, yaşı geçkin kadınların pek görülmediği bir zamandı ve Bay Cruncher'ın işleri o kadar kesatti ki Bayan Cruncher'ın kendisine beddua ettiğinden şüphelenmeye başlamıştı. O sırada Fleet Caddesi'nin batısına doğru görülmedik bir kalabalığın aktığını fark etti. Bay Cruncher o tarafa bakarken bunun bir cenaze alayı olduğunu, halkın arasında bu cenazeyi istemeyenlerin bulunduğunu ve gürültünün de onlardan kaynaklandığını düşündü.

Bay Cruncher yavrusuna dönerek, “Küçük Jerry, cenaze geçiyor,” dedi.

“Heyyy baba!” diye bağırdı Küçük Jerry.

Küçük Jerry bu coşkulu sesi gizemli bir anlamı varmış gibi çıkarmıştı. Adam da bunu öyle kötüye yordu ki fırsatını kolladı ve yakalar yakalamaz da delikanlının kulağına yapıştı.

“Ne demek istiyorsun? Niye öyle haykırıyorsun? Kendi babana bir şey mi demeye çalışıyorsun, kerata! Bu çocuk çok olmayı başladı,” dedi Bay Cruncher çocuğa bakarak, “Kendisi de, bağırırları da. Tek kelime duymayacağım, yoksa kötü olur. Duyuyor musun?”

Küçük Jerry kulağını ovuştururken, “Ama kötü bir şey yapmadım ki!” diye itiraz etti.

“Kapa çeneni! Senin kötünü de iyini de istemiyorum. Çık şu iskemlenin üstüne de kalabalığa bak.”

Oğlu söylenenleri yaptı. Kalabalık yaklaşıyordu; kasvetli bir cenaze arabasının ve arkasındaki başka bir kasvetli arabanın etrafında bağırp çağırıyorlardı. Arkadaki arabada sadece bir kişi vardı; o da durumun ciddiyeti dolayısıyla gerekli görülebilecek kasvetli elbiseler giymişti. Sayısı gittikçe artan kuru kalabalık arabanın etrafını çevreleyip, adamla dalga geçiyor, yüzünü buruşturuyor, durmadan homurdanıyor ve “Yuh! Casuslar! Yuh size!” diye bağılıyor, tekrarlanamayacak kadar çok ve etkili iltifatlar haykırıyorlardı, adam da kesinlikle bu durumdan memnunmuş gibi gözükmüyordu.

Cenazeler her zaman Bay Cruncher'ın ilgisini çekerti; Tellson'dan ne zaman bir cenaze geçse gözleri dört açılır ve heyecanlanırdı. Dolayısıyla da böylesine sıradışı bir cenaze kalabalığı onu fena halde heyecanlandırmış ve önüne gelen ilk adama sormuştu:

“Ne bu, dostum? Olay ne?”

“Bilmiyorum,” dedi adam. “Casuslara yuuuh! Casuslar!”

Başka birine, “Ölen kim?” diye sordu.

“Bilmiyorum,” diye cevap verdi adam. Ellerini ağzına götürdü ve avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı: “Casuslar! Yuuuh! Casuslar!”

Nihayet, karşısına meseleyi daha iyi bilen biri çıktı ve ondan cenazenin Roger Cly adında bir adamın cenazesi olduğunu öğrendi.

“Bir casus muydu?” diye sordu Bay Cruncher.

“Old Bailey casusu,” diye cevap verdi. “Old Bailey casusları! Yuuuhhhh!”

Jerry, katıldığı duruşmayı hatırlayarak, “Tabii ya!” diye haykırdı. “Onu görmüştüm. Ölmüş ha?”

“Evet, bir bifttek kadar ölü,” diye cevap verdi adam. “Bundan daha çok ölünemezdi. Çıkarın şunu oradan! Casuslar! Çekin çıkarın oradan! Yuuhhh! Casuslar!”

Kimse bir şey düşünmediği için bu fikir o kadar makul görünmüştü ki; kalabalık onu hevesle benimsedi ve adamı dışarı çekip çıkarma önerilerini tekrar ede ede iki arabanın üstüne hücum ettiler; arabalar durmak zorunda kalmıştı. Arabalardan birinin kapılarını açtıklarında içerideki adam kendini dışarıya attı, bir an ellerine geçer gibi oldu, ama o kadar çevikti ve zamanı öyle ayarlamıştı ki pelerinini, şapkasını, şapkasının şeridini, beyaz mendilini ve diğer ağılama sembollerini arkasında bırakıp yan sokaklardan birine sapıverdi.

Kalabalık bu eşyaları büyük bir sevinç içinde paralayıp dağıtırken esnaflar da acele içinde dükkânlarını kapatıyordu. Çünkü o zamanlarda bir kalabalık hiçbir şeyle durdurulamazdı ve korkunç bir canavar gibiydi. Cenazeyi çıkarmak üzere arabayı açmışlardı ki parlak bir zekâ, çıkarmak yerine cenazenin, gideceği yere eğlence içinde götürülmesini teklif etti. Pratik tekliflere çok ihtiyaç duyulduğu için, bu teklif de hemen sevinç çılgınlıkları içinde kabul edildi. Hemen, arkadaki arabanın içine sekiz, dışına on iki kişi, cenaze arabasının üstüne de alabildiği kadar adam çıktı ve büyük bir maharet sergileyerek üzerine doluşmayı başardı. Utana utana o sivri kafasını Tellson’lardan saklayan Jerry Cruncher da bizzat, ilk gönüllüler arasında, arabanın bir köşesine geçmişti.

Cenazeden sorumlu olanlar törende yapılan bu değişikliklere karşı koymak istediler; ama ırmağa insanı endişelendirecek kadar yakın olduklarından ve ırmağın bu asi adamları yola getirmek için iyi geleceğini söyleyen çeşitli sesler duyulduğundan, bu direniş çok cılız kaldı ve kısa sürdü. Yeniden şekil alan alay yola koyuldu. Arabayı görevi baca temizlemek olan bir adam sürüyordu; arabanın asıl sürücüsü hemen yanına oturtulmuş, yolu tarif ediyordu. Bir pastacı ve çırağı da arkadaki arabadaydılar. O zamanın en gözde sokak tiplerinden olan ayı oynatıcısı da alay daha Strand’a varmadan onlara katılmıştı; o kara ve uyuz ayısı da beraberinde yürüdüğü kalabalığa ayrı bir hava veriyordu.

Böylece, düzensiz alay bira ve pipo içerek, bağıra çağıra şarkılar söyleyerek ve sayısız yas tutma taklidi yaparak, gürültü patırtı içerisinde ilerliyordu. Her adımda kalabalık çoğalıyor ve önündeki bütün dükkânların kepenkleri kapanıyordu. Alayın varacağı yer, uzakta, tarlaların arasındaki eski Saint Pancras Kilisesi’ydi. Alay kiliseye zamanında vardı, mezarlığa doluşmakta ısrar etti ve nihayet merhum Roger Cly’ı kendi istediği gibi gömmeyi başardı.

Ölü adam ellerinden kurtulmuştu ve kendine başka bir eğlence bulma ihtiyacı hisseden kalabalığın içinden başka bir parlak zekâ (belki de aynısı, kim bilir) yoldan geçenlerden, Old Bailey casusu olabileceğinden kuşkulandıkları adamları yakalayıp öç almayı önerdi. Bu fantezi gerçekleştirilirken, hayatlarında Old Bailey’nin yakınından bile geçmemiş olan zararsız birkaç kişi kovalanarak yakalandıktan sonra, kaba bir şekilde itilip kakıldı ve hırpalandı. Buradan cam kırmalara ve oradan da meyhanelerin yağmalanmasına geçiş kolay ve doğaldı. Nihayet birkaç saat sonra halka açık kameriyeler yıkılıp da parmaklıklar, daha öfkeli ve dövüşe hazır kalabalığı silahlandırmak için kırıldıktan sonra zaptiyenin geldiğine dair bir söylenti yayıldı. Bu söylentiden önce kalabalık zaten yavaş yavaş dağıldı; zaptiye memurları belki gelmiş belki de gelmemişlerdir, ama bu kalabalıklar hep böyle dağılırdı.

Bay Cruncher son olaylara katılmamış, cenazeyi kaldıranlarla konuşmak ve başsağlığında bulunmak için kilise mezarlığında kalmıştı. Mekânın onun üzerinde sakinleştirici bir etkisi olmuştu ve parmaklıklardan içeri bakıp, olayı düşünerek piposunu içti.

Bay Cruncher her zamanki tavrıyla, kendine ‘Jerry’ diye hitap ederek, “Jerry, şu Cly’ı o gün gözlerinle gördün, sağlıklı ve dinç bir adamdı,” diye kendi kendine konuşmaya başladı.

Piposunu içtikten ve birazcık da düşündükten sonra, kapanmadan önce Tellson’daki yerine gitmeye karar verdi. Belki ölüm üzerine düşünmesi ciğerine iyi gelmemişti, belki bundan daha önce sağlığı bozulmuştu, belki de ünlü birine ilgi göstermek istemişti; pek de bir amaca yönelik olmayarak, geri dönerken seçkin bir cerrah olan tıbbi danışmanına kısa bir ziyarette bulundu.

Küçük Jerry babasının yerine bakmış ve yokluğunda onu aratmamıştı. Banka kapandı, ihtiyar kâtipler çıktı, her zamanki bekçilik başladı ve Bay Cruncher ve oğlu çay içmek üzere evlerine gittiler.

Bay Cruncher eve girerken karısına, “Sana söylüyorum, bak buraya! Eğer dürüst bir tüccar olarak bu gece de işlerim iyi gitmezse bana beddua ettiğinden şüphem kalmayacak ve seni bunu yaparken görmüşüm gibi davranacağım,” dedi.

Zavallı Bayan Cruncher başını salladı.

Bay Cruncher yüzünde endişe ve öfkeyle, “Bak, yüzüme baka baka o işi yapmaya hazırlanıyorsun!” dedi.

“Bir şey demedim ki!”

“Sakın aklından bile geçirme. Ha aklından geçirmişsin, ha gerçekten beddua etmişsin. Öyle de yapabilirsin bu işi, böyle de. Hepsinden vazgeç.”

“Tamam, Jerry.”

Bay Cruncher çaya otururken, ”Tamam, Jerry,” diye tekrar etti. “Tabii, tamam Jerry, dersin. Ama hepsi bu işte. Tamam Jerry diyebilirsin.”

Bay Cruncher’ın suratını asıp da yaptığı bu tekrarların özel bir anlamı yoktu. Sadece insanların sık sık yaptıkları gibi hoşnutsuzluğunu alayla ifade etmek için kullanmıştı.

Tereyağlı ekmeğinden bir ısırık aldı ve tabağından büyük bir istiridye almaya çalışırken, “Sen ve senin ‘tamam’ların... Aa, evet, tabii ki sana inanıyorum,” dedi.

Bay Cruncher tereyağlı ekmeğinden bir ısırık daha alırken nazik karısı, “Bu gece çıkacak mısın?” diye sordu.

“Evet, çıkacağım.”

“Ben de seninle gelebilir miyim, baba?” diye hemen atıldı oğlu.

“Hayır, gelemezsin. Annen de biliyor, şeye, balığa çıkıyorum ben. Ya, balığa çıkıyorum.”

“Oltan epey paslı, değil mi baba?”

“Senin üstüne vazife değil.”

“Eve balık getirecek misin, baba?”

“Eğer getirmezsem, yarın aç kalırsınız,” diye cevap verdi adam başını sallayarak. “Bu kadar soru yeter. Sen yatana kadar evden çıkmayacağım.”

Bay Cruncher akşamın geri kalan kısmını karısını sıkı bir göz hapsinde tutmak ve kendisine beddua etmesin diye sürekli lafa tutmakla geçirdi. Bu düşünceyle, oğluna da annesini lafa tutmasını tembihledi ve talihsiz kadını bir an olsun kendi haline bırakmak yerine aklına gelen her şeyden yakınlardan canından bezdirdi. En dindar insanın bile samimi bir duacının duasının gücüne bu kadar inanması mümkün değildi; o, karısına güvenmiyordu. Bu, hayaletlere hiç inanmayan birinin hayalet hikâyelerinden korkmasına benziyordu.

“Ve sana gelince,” dedi Bay Cruncher, “yarın hiçbir numara yok. Eğer ben dürüst bir tüccar olarak bir ya da iki parça et bulmayı başarırısam sen tekine bile el sürme, ekmeğe talim et. Ben dürüst bir tüccar olarak bira bulabileyim, sen suyla yetin. Olmaz böyle şey! Roma’ya gittiysen bir Romalı gibi yaşayacaksın. Yok Roma sana iyi gelmez. Senin Roma’n benim biliyorsun.”

Sonra gene söylenmeye başladı:

“Kendi kendine yaptığın saçmalıklara bakıp bakıp içmek lazım. Nasıl olur da insan bu saçmalıkları görür de içmez! Şu oğluna bir baksana, o çocuk senin oğlun, değil mi? Değnek gibi kupkuru. Sen kendini anne mi zannediyorsun? Bir annenin ilk vazifesi çocuğunu besleyip büyütmek değil midir?”

Bu sözler Küçük Jerry’ye çok dokunmuştu. Demek ki annesi kendisiyle yeterince ilgilenmiyordu. Bunun üzerine annesine dönüp bundan sonra artık annelik görevlerini ihmal etmemesini istedi.

Jerry’ye yatması söyleninceye, annesine de aynı emir verilinceye kadar Cruncher ailesi akşamı böyle geçirmişti. Bay Cruncher gecenin ilk saatlerini tek başına pipo içerek geçirdi ve yaklaşık saat bire kadar da gezintiye çıkmadı. Zaman ürkütücü saate doğru yaklaşırken sandalyesinden kalktı, cebinden bir anahtar çıkardı, kilitli bir dolabı açtı; bir torba, munasip büyüklükte bir demir çubuk, bir ip, zincir ve buna benzer balık tutmaya yarayan malzemeler çıkardı. Bu eşyaları ustaca düzenledikten sonra Bayan Cruncher’a son bir kez kötü kötü baktı, ışığı söndürdü ve çıktı.

Yatacağı zaman sadece üstünü çıkarma numarası yapan Küçük Jerry, babasının arkasından yola koyulmakta gecikmedi. Gecenin karanlığında babasının arkasından odadan çıktı, merdivenlerden indi, önce bahçeye, sonra da sokağa çıktı. Tekrar eve girerken hiçbir güçlükle karşılaşmayacaktı, çünkü ev kiracılarla doluydu ve kapı bütün gece aralık kalırdı.

Babasının o dürüst işinin hünerlerini ve sırlarını öğrenmek hevesiyle yarıp tutuşan Küçük Jerry, binaların duvarlarının, çitlerinin ve kapılarının mümkün olduğu kadar yakınından geçmeye çalışarak, şerefli babasını gözden kaybetmemeye çalışıyordu. Şerefli babası kuzeye doğru ilerlerken Izaak Walton’un[60] öğrencilerinden biri ona katıldı ve yola beraber

devam ettiler.

Yola çıktıklarından yarım saat sonra göz kırpan lambaları ve bekçileri geçerek ıssız bir yola girmişlerdi. Burada bir balıkçı daha onlara katıldı. Bu iş o kadar sessiz olmuştu ki Jerry batıl inançları olan biri olsaydı onlara katılan ikinci balıkçının birdenbire ikiye bölündüğünü sanabilirdi.

Yolu kapatan bir sete varıncaya kadar üç kişi yollarına devam ettiler, Jerry de arkalarındaydı. Setin üzerinde alçak, tuğladan bir duvar, duvarın üzerinde de demir parmaklıklar vardı. Setin ve duvarın gölgesi altında yoldan sapıp çıkmaz bir sokağa girdiler. Sokak boyunca ilerleyen duvar burada üç ya da dört metreye kadar yükseliyordu. Bir köşeye gizlenip sokağı dikizleyen Küçük Jerry’nin gördüğü ilk şey, puslu bir ayışığı altında açıkça seçilen şerefli babasının karaltısının, demir kapıya çabucak tırmanışı oldu. Hemen parmaklıkları aşmış, arkasından ikincisi, onun arkasından da üçüncüsü çıkmıştı. Üçü de yavaşça yere atladılar ve kısa bir süre öylece kaldılar –belki de etrafi dinliyorlardı. Sonra da emekleyerek, sürüne sürüne ilerlemeye başladılar.

Şimdi demir parmaklıkları aşma sırası Küçük Jerry’ye gelmişti. Nefesini tutup bu işi başardı. Gene bir köşeye gizlendi ve üç balıkçının sık çimlerin üzerinde süründüklerini gördü. Kilise mezarlığındaki –burası geniş bir kilise mezarlığıydı– bütün mezar taşları beyazlar içindeki hayaletlere, kilise kulesinin kendisi de dev bir hayalete benziyordu. Sonra balıkçılar doğruldu ve balık tutmaya başladılar.

İlk önce bir kürekle balık tuttular. Sonra şerefli babası büyük bir tirbüşona benzeyen bir aletle bir şeyler yaparken göründü. Ellerindeki her neyse, onunla epey uğraştılar. Ta ki, kilise çanının korkunç sesiyle dehşete düşen Küçük Jerry babasıninki gibi dik dik olmuş saçlarıyla tabana kuvvet kaçmaya başlayana kadar.

Orada olanlar hakkında daha fazla şey öğrenme isteği onu koşarken yarı yolda durdurmakla kalmamış, cazibesiyle geri de döndürmüştü. İkinci kez kapıya geldiğinde adamlar hâlâ sabırla balık tutuyorlardı ama bu defa galiba oltaya bir şeyler takılmıştı. Aşağılardan gacırtılar ve inilti sesleri geliyordu ve adamların eğilmiş bedenleri, sanki bir ağırlık tarafından aşağıya çekiliyormuş gibiydi. Yavaş yavaş ağırlık üzerindeki toprağı silkti ve açığa çıktı. Küçük Jerry bunun ne olduğunu gayet iyi biliyordu; ama bunun ne olduğunu anlayıp, bir de şerefli babasının o şeyin kapağını zorla yerinden çıkarıp açtığını görünce böyle bir şeyle ilk defa karşılaştığından, öyle korkmuştu ki gene tabana kuvvet kaçmaya başladı ve bu defa bir mil, belki de daha fazla durmaksızın koştu.

Nefes almak ihtiyacından başka hiçbir şey onu durduramazdı; bir an önce bitirmesi gereken bir yarıştaydı sanki. Az önce gördüğü ölünün, arkasından koştuğuna inanıyor ve o dimdik bedenini, hopyaya zıplaya arkasından geldiğini, hatta koştuğunu ve onu her an kolundan kavrayacakmış gibi yakınında durduğunu –belki de yakaladığını– gözünün önüne getiriyordu. Ne yapacağı belirsiz, her taşın altından çıkabilecek bir şeytandı bu. Ve bu, arkasındaki karanlığı iyice korkunçlaştırdığından, çocuk bu şeytanın karanlık sokaklarda kanatsız, kuyruksuz bir uçurtma gibi tekrar karşısına çıkacağı korkusuyla anayola çıkmıştı. Şeytan kapı eşiklerine de gizleniyor ve sanki gülüyormuş gibi, omuzlarını çocuğun duyacağı şekilde kapılara sürüyordu. Yolda gölgelere karışıyor, ona çelme atmak için sinsice yoluna sırtüstü uzanıyordu. Bütün yol boyunca hep arkasından hopyaya hopyaya yavaş yavaş arayı kapatmaya başlamıştı; o yüzden de çocuk eve vardığında haklı olarak yarı ölmüş haldeydi. Hatta o zaman bile peşini bırakmamış, her basamakta arkasından hopyayarak onu üst kata kadar izlemiş, onunla beraber yatağa girmiş ve uyuduğunda da çocuğun göğsünün üstüne bütün ağırlığını bırakıvermişti.

Küçük Jerry bu sıkıntılı yarı uykudan, tan yeri ağardıktan sonra, daha güneş doğmadan önce babasının oturma odasına gelmesiyle uyandı. Bir şeyler yolunda gitmemişti; ya da en azından, babasının Bayan Cruncher’ı kulaklarından tutup, kafasını karyolanın başlığına vuruyor olmasından, Jerry bu sonucu çıkarmıştı.

“Sana yaparım demiştim, yaptım işte,” dedi Bay Cruncher.

“Jerry, Jerry, Jerry!” diye yalvarıyordu karısı.

“Bu işten kazanacağımız paraya engel oluyorsun ve ben de, ortaklarım da zarar ediyoruz. Beni sayacağına ve sözümü dinleyeceğine söz vermiştin. Lanet olası, neden öyle yapmıyorsun peki?”

“İyi bir eş olmaya çalışıyorum, Jerry!” diye itiraz etti zavallı kadın gözyaşları içinde.

“Kocanın işlerine karşı çıkmak iyi bir eş olmak mıdır? Kocana saygı duymak, yaptığı işe saygısızlık etmek midir? Kocanı saymak ona en önemli işinde engel olmak mıdır?”

“O zaman bu korkunç işe el atmamıştın, Jerry.”

“Dürüst bir tüccarın karısı ol ve elinin hamuruyla kocanın yapacağı ya da yapmayacağı işe karışma, yeter. Kocasını sayan ve ona saygı duyan kadın onun işlerine karışmaz. Sen kendine dindar mı diyorsun? Sen de dindarsan eğer, dinsiz birini göster

bakalım nasıl oluyormuş! Thames Nehri'nin yatağı, dibindeki yığın için ne kadar sorumluluk duyuyorsa sende de ancak o kadar sorumluluk duygusu var. Kafana kazımak lazım bunu.”

Tartışma alçak sesle devam etti ve dürüst tüccarın çamurlu çizmelerini fırlatıp, yere boylu boyunca uzanmasıyla sona erdi. Paslı ellerini yastık niyetine başının altına koyup uzanmış olan babasına gizlice baktıktan sonra çocuk da yatağına yattı ve tekrar uykuya daldı.

Kahvaltıda balık yoktu; başkaca bir şey de yok sayılırdı. Bay Cruncher keyifsiz ve sıkıntılıydı ve elinde, dua etme belirtileri göstermesi durumunda Bayan Cruncher'ı hizaya getirmek için kullanmak üzere demir bir çubuk tutuyordu. Her zamanki saatinde yüzünü yıkadı, saçlarını taradı ve oğluyla beraber göstermelik işine gitti.

Güneşli ve kalabalık Fleet Caddesi'nde, koltuğunun altındaki iskemleyle babasının hemen yanında yürüyen Küçük Jerry önceki gece karanlığın ve yalnızlığın içinde, merhametsiz takipçisinden kaçarak eve doğru koşan Küçük Jerry'den çok farklıydı. Kurnazlığı doğan güneşle yenilenmişti ve gecenin karanlığıyla beraber korkuları da yok olmuştu. O güzel sabah, Fleet Caddesi'nde ve Londra şehrinde aynı şeyleri hisseden başkalarının da olması ihtimal dışı değildi.

Küçük Jerry, yürürken, aralarındaki omuz mesafesini korumaya ve iskemleyi aralarında tutmaya çalışarak, “Baba, ölü diriltici kimdir?”[\[61\]](#) diye sordu.

“Nereden bilebilirim?” dedi Bay Cruncher, cevap vermeden önce kaldırımında bir an duraksayarak.

“Ben de her şeyi bildiğini zannediyordum,” dedi çocuk safça.

Bay Cruncher yürümeye devam ederken diken saçlarını rahatlatmak için şapkasını çıkardı ve “Hımm, şey, bir tüccardır,” dedi.

“Ne satar peki?” diye sordu Küçük Jerry.

“Malzemeler satar,” dedi Bay Cruncher biraz düşündükten sonra, “Çeşitli bilimsel malzemeler.”

“İnsanların vücutlarını satar değil mi baba?” diye sordu çocuk.

“Galiba öyle şeyler,” dedi Bay Cruncher.

“Baba, ben de büyüdüğüm zaman ölü diriltten biri olmak istiyorum!”

Bay Cruncher biraz rahatlamıştı, ama şüpheli bir biçimde başını salladı.

“Yeteneklerini nasıl geliştireceğine bağlı. Yeteneklerini geliştirmek konusunda dikkatli ol ve asla gerekli olduğundan fazlasını söyleme kimseye. Sana neyin uygun olmadığını şimdiden söylemenin faydası yok.”

Böylece cesaretlenen çocuk, iskemleyi gölgeye yerleştirmek için birkaç adım önden giderken Bay Cruncher kendi kendine, “Jerry, seni dürüst tüccar, bu çocuktan sana hayır gelecek ve annesinin yaptıklarını o telafi edecek sanırım,” dedi.

Örgü

Bay Defarge’ın şaraphanesinde iş, her zamankinden daha erken başlamıştı. Oldukça erken bir vakit olan sabahın altısında bile, parmaklıklı pencerelerden bakan solgun yüzler içerideki, kadehlerin üzerine eğilmiş yüzleri gördüler. Bay Defarge çoğu zaman hafif şarap satardı, ama bu defa sattığı her zamankinden daha hafif gibiydi. Ekşimiş, hatta ekşimeye devam etmekte olan bir şaraptı ve bu şarabı içenlerin suratı daha da asılıyordu. Bay Defarge’ın sıkılmış üzümlelerinden çıkan, Baküs’ün[62] harareti alevi değil, gecenin karanlığında süprütüler içinde için için yanan bir ateşti.

Bay Defarge’ın şaraphanesinde işler üç sabahtır erken başlıyordu. Pazartesi günü erkenden başlamışlardı ve işte çarşamba gelmişti. Erkenden gelenlerin çoğu içmek yerine oturup kara kara düşünüyor, ruhlarını kurtaracak birkaç kuruşu tezgâha koyamamışlar kapı açıldığından beri konuşulanları dinliyor, fısıldaşıyor ve sinsi sinsi dolaşıyordu; dertlerine derman olacak tek kuruş paraları yoktu. Yine de şarap fiçilerini boşaltıyorlarmış gibi dükkâna dolmuşlardı; bir şeyler içmek yerine, aç gözlerle o iskemleden ötekine, o köşeden diğerine geçip duruyorlardı.

Sıradışı bir kalabalık akını olmasına rağmen, şarap dükkânının sahibi ortalıkta görünmüyordu. Yokluğu hissedilmiyordu da. Kapı eşiğini geçenlerden hiçbiri onu arayıp sormuyor, kimse neden sadece Bayan Defarge’ın koltukta tek başına oturup, önünde, en az çıktıkları delik cepler kadar yırtık pırtık olan paraların içinde bulunduğu bozukluk kabıyla şarapları dağıttığını merak etmiyordu.

Kralın sarayından hapishaneye kadar yüksek ve alçak her yeri gözetledikleri gibi şarap dükkânını da gözetleyen casuslar da belki bu garip durumu, bu mantıksızlığı görmüşlerdi. Oyun kartları oynanmaktan yorgun düşmüş, domino oynayanların önünde kuleler yükselmiş, içki içenler masaya sıçrayan şarap damlalarıyla resim çizmişlerdi; Bayan Defarge kolundaki örgüyü kürdanla çözdü ve ta uzaklarda, duyulmayan ve görülmeyen bir şey duydu ve gördü.

Böylece Saint Antoine şaraphanesinde öğle olmuştu. Toz toprak içindeki iki adam sokaklardan ve sallanan lambaların altından geçtikleri zaman güneş iyice yükselmişti. Bu adamlardan biri Bay Deferge’dı, diğeri ise mavi şapkalı bir yol işçisiydi. İkisi de toz toprak içinde ve susamış bir halde şarap dükkânına girdiler. Onların gelişiyile, Saint Antoine’ın yüreğine bir ateş düşmüş, onlar ilerledikçe ateş de çabucak yayılarak kapı ve pencerelerdeki yüzleri yalamıştı. Her ne kadar şaraphaneye girdiklerinde bütün gözler onlara döndüyse de kimse onları izlememiş ve de konuşmamıştı.

“İyi günler, baylar!” dedi Bay Defarge.

Bu, dillerin çözülmesi için bir işaret anlamına gelebilirdi. Hep bir ağızdan ses geldi: “İyi günler!”

“Havalar kötü, baylar,” dedi Bay Defarge başını sallayarak.

Bunun üzerine herkes birbirine baktı, ardından gözlerini yere indirdi ve sustu. Sadece bir kişi kalktı ve meyhaneden çıktı.

“Karıcığım,” dedi Bay Defarge karısına dönerek yüksek sesle, “Jacques adlı bu usta yol işçisiyle epey yol gittim. Onunla Paris’e bir buçuk gün uzaklıktaki bir yerde tesadüfen tanıştık. Bu yol işçisi Jacques, iyi bir çocuktur. Ona şarap ver karıcığım!”

Bir kişi daha kalktı ve çıktı. Bayan Defarge Jacques adındaki yol işçisinin önüne şarap koydu; o da mavi şapkasıyla etrafındakileri selamladı ve şarabını içti. Gömleğinin içinde kara, yamru yumru bir ekmek vardı; arada bir ekmeğini ısııyor, Bayan Defarge’ın tezgâhının yanında içkisini yudumluyordu. Bir üçüncü kişi de kalktı ve çıktı.

Bay Defarge biraz içki ile içini ferahlattı. Her zaman elinin altında olduğu için içkiyi misafirinden daha az içmişti. Sonra da kahvaltısını bitirmesi için köylüyü beklemeye koyuldu. Adam oradakilerin hiçbirine bakmıyordu; oradakilerin hiçbiri de ona bakmıyordu. Örgüsünü eline alıp işinin başına geçmiş olan Bayan Defarge bile.

“Yemeğini bitirdin mi, dostum?” diye sordu Bay Defarge.

“Evet, sağ ol.”

“Haydi öyleyse. Sana oturabileceğini söylediğim daireyi görelim. Tam sana göre bir daire.”

Şaraphaneden sokağa, sokaktan avluya, avludan dik bir merdivene, merdivenden tavan arasına –bir zamanlar ak saçlı bir adamın alçak bir iskemleye oturup öne doğru eğilerek durmaksızın ayakkabı yaptığı tavan arasına– geldiler.

Şimdi ak saçlı bir adam yoktu, ama şaraphaneden teker teker çıkmış olan o üç adam oradaydılar. Bu adamlarla o çok uzaklardaki ak saçlı adam arasında ufak bir bağ vardı; şöyle ki bir defasında duvardaki çatlaklardan ak saçlı adamı seyretnişlerdi.

Bay Defarge kapıyı dikkatle kapattı ve alçak sesle, “Jacques Bir, Jacques İki, Jacques Üç! Bu adam ben, yani Jacques Dö tarafından getirilen tanık. Size her şeyi anlatacak. Konuş, Jacques Beş!” dedi.

“Nereden başlayayım, bayım?” diye sordu yol işçisi eliyle yağız alnındaki terleri silerek.

“Başla,” oldu Bay Defarge’ın hiç de mantıksız olmayan cevabı. “En başından başla.”

“O zaman gördüm onu, baylar,” diye başladı yol işçisi. “Geçen yaz, Marki’nin arabasının altında zincirlerle asılıydı. Bakır nasıl oldu. Yoldaki işim bitiyordu, güneş batmak üzereydi, Marki’nin arabası yavaş yavaş yokuşu çıkarken, o zincirlerle asılıydı. İşte şöyleydi.”

Yol işçisi bütün gösteriyi bir kez daha baştan aldı, öyle ya bütün bir yıl boyunca köyünün vazgeçilmez eğlencesi olduğuna göre oyununu oynarken artık mükemmel olmalıydı.

Jacques Bir, araya girdi ve adamı daha önceden görüp görmediğini sordu. Yol işçisi doğruldu ve “Hiç görmemiştim,” diye cevap verdi.

Jacques Üç, o zaman adamı nasıl tanıdığını sordu.

Yol işçisi yumuşak bir sesle, eliyle burnunu tutarak, “Uzun boyundan,” dedi. “O akşam Marki ‘Söyle bakalım, nasıl biriydi?’ diye sorduğunda ‘Uzun boylu bir hayalet gibiydi,’ diye cevap vermişim.”

“Bir cüce kadar kısaydı demen gerekirdi,” diye karşılık verdi Jacques İki.

“Nereden bilebilirdim ki? O zaman daha ne iş tamamlanmış, ne de bana bir şey söylenmişti. Dikkat edin o şartlar altında bile kendiliğimden bir şey söylemedim. Bay Marki bizim küçük çeşmenin yanında parmağıyla beni gösteriyor ve ‘Getirin, bana getirin o hergeleyi!’ diyor. İnanın baylar, ben kendiliğimden hiçbir şey söylemiyorum.”

“Orada haklı, Jacques,” diye araya girene mırıltıyla karşılık verdi Bay Defarge ve adama devam etmesini söyledi.

Yol işçisi, esrarlı bir hava içinde, “Güzel,” dedi. “Uzun boylu adam kayboluyor ve aranıyor. Kaç ay boyunca? Dokuz, on, on bir?”

“Sayı önemli değil,” dedi Defarge. “Çok iyi saklanır, ama sonunda maalesef bulunur. Devam et!”

“Yine yokuşun tepesinde çalışıyorum ve güneş yine batmak üzere. Aşağı köydeki evime gitmek için aletlerimi topluyorum. Gözlerimi kaldırdığımda köyün neredeyse kapkaranlık olduğunu ve tepeden altı askerin geldiğini görüyorum. Askerlerin arasında uzun boylu bir adam, kolları şöyle bağlanmış...”

Vazgeçemediği o şapkasının da yardımıyla, kolları, yanında sabit duracak şekilde, arkasında düğümlenen bir iple bağlanmış bir adamı canlandırdı.

“Askerlerin ve tutuklunun geçişini görebilmek için kenara, taş yığınının arkasına çekiliyorum. Yol o kadar ıssız ki herhangi birinin geçişini görmeye çok elverişli. Yaklaştıkları zaman ilk önce altı asker ve elleri bağlı uzun boylu adamdan başka bir şey göremiyorum, nerdeyse sadece karaltı halindeler; yalnız batmakta olan güneşin tarafında kıvılcık bir çizgi görüyorum. Bir de uzun gölgelerinin yolun karşısındaki içi oyuk sırta ve üstteki tepeye vurduğunu ve devlerin gölgelerine benzediğini görüyorum. Toza toprağa bulanmışlar, öyle ki onlar rap rap diye yürüdükçe bir toz bulutu da onlarla beraber hareket ediyordu. Ama bana doğru iyice yaklaştıkları zaman uzun boylu adamı tanıyorum, o da beni tanıyor. Onunla ilk karşılaştığımızdaki gibi, aynı şekilde kendini tepeden aşağı bıraksaydı onun için iyi olurdu!”

Adam sanki oradaymış gibi anlatıyordu ve olanları tekrar yaşadığı açıktı. Belki de hiç bu kadar canlı gibi yaşamamıştı.

“Askerlere uzun boylu adamı tanıdığımı belli etmiyorum; adam da beni tanıdığını belli etmiyor. Bunu birbirimize gözlerimizle belli ediyoruz. Çavuş parmağıyla köyü göstererek, ‘Haydi, çabucak onu mezarına götürün,’ diyor ve onlar da daha hızlı götürüyorlar. Onları takip ediyorum. Çok sıkı bağlandığı için kolları şişmiş, tahta ayakkabıları kocaman ve biçimsiz; topallıyor. Topalladığı ve bunun sonucu yavaş yürüdüğü için onu silahlarıyla şöyle dürtüklüyorlar.”

Silah dipçisiyle dürtüklenerek yürümeye zorlanılan bir adamın taklidini yaptı.

“Birbirleriyle yarışan deliler gibi tepeden inerlerken adam düşüyor. Gülüyor ve adamı tekrar kaldırıyorlar. Yüzü kanıyor ve toza bulanıyor; ama dokunamıyor yüzüne. Bunun üzerine adama tekrar gülüyorlar. Adamı köye götürüyorlar; bütün köy adamı görmek için koşuşuyor. Değirmenin önünden geçirip hapishaneye götürüyorlar. Bütün köy, gecenin karanlığında hapishane kapısının açıldığını ve adamı şöyle yutup içeri aldığını görüyor.”

Ağzını açabildiği kadar açtı ve dişlerini birbirine çat diye vurarak birdenbire kapattı. Adamın havayı bozmamak için ağzını tekrar açıp konuşmaya niyetli olmadığını gören Defarge, “Devam et, Jacques!” dedi.

Yol işçisi ayakları üstünde yükseldi ve alçak sesle devam etti: “Bütün köy çekiliyor, bütün köy çeşmenin başında fısıldaşıyor, bütün köy uyuyor, bütün köy rüyasında, kayaların üstündeki hapishanenin kilitli kapıları ve parmaklıkları ardında bulunan, ölünceye kadar oradan çıkmayacak olan talihsiz adamı görüyor. Sabahleyin, aletlerim omzumda, kara ekmeğimi yiye yiye işe giderken, hapishanenin etrafından dolanıyorum. Orada, yukarıda, devasa demir kafesin parmaklıkları arkasında onu görüyorum. Önceki akşamki kadar kan ve toz toprak içinde dışarı bakıyor. Elleri bağlı olduğu için bana el sallayamıyor. Ona seslenmeye cesaret edemiyorum; bana ölü gözlerle bakıyor.”

Defarge ve diğer üçü birbirlerine baktılar. Köylünün anlattıklarını dinlerken hepsinin de bakışlarında bastırılmış, karanlık ve intikam dolu duygular vardı ve saklamaya çalışsalar da tavırları buyurganlaşmıştı. Yargıçlar kurulu havasına girmişlerdi. Jacques Bir ve Jacques İki eski ot şiltenin üstüne oturmuşlardı, her ikisinin de elleri çenelerindeydi ve bakışları yol işçisinin üzerinde yoğunlaşmıştı. Jacques Üç aynı şekilde yoğunlaşmış ve tek dizi üzerine çökmüş olarak onların arkasında duruyor, eliyle ağzının ve burnunun çevresindeki ince damarları yokluyordu. Onlarla, pencerenin ışığı altında duran köylü arasında bulunan Defarge ise bir onlara bir köylüye bakıp duruyordu.

“Devam et, Jacques,” dedi Defarge.

“Birkaç gün orada, demir kafeste kalıyor. Köydekiler ona uzaktan uzağa gizlice bakıyor, çünkü korkuyorlar. Akşamları, günlük işler bitirilip dedikodu için çeşme başında bir araya gelindiğinde bütün yüzler hapishaneye dönüyor. Önceden karakola çevrilen yüzler şimdi hapishaneye çevriliyor. Çeşmede fısıldaşıyorlar, ölüme mahkûm edilmesine rağmen infaz edilmeyeceğini söylüyorlar. Çocuğunun ölümüyle öfkeden çılgına döndüğünü ifade eden dilekçelerin Paris’e gönderildiği, hatta bir dilekçenin kralın kendisine verildiği söyleniyor. Ben nereden bilirim ki? Olabilir. Verilmiş de olabilir, verilmemiş de.”

Jacques Bir, “Dinle öyleyse Jacques,” diye sert bir şekilde araya girdi. “Kral ve kraliçeye bir dilekçe verildiğini sen de böylece öğrenmiş ol. Sen hariç buradaki herkes kralın, arabasında, kraliçenin yanında otururken bu dilekçeyi aldığını gördü. Şurada gördüğün Defarge, hayatı pahasına elindeki dilekçeyle kendini arabanın önüne attı.”

Diz çökmüş oturan Jacques Üç, “Bir kez daha dinle, Jacques,” dedi. Parmakları büyük bir istekle bir şey –ne yiyecek ne içecek, başka bir şey– ararmış gibi sürekli damarlarının üzerinde geziniyordu. “Atlı ve atsız bütün muhafızlar etrafını sardı ve onu yumrukladılar. Duyuyor musun?”

“Duyuyorum, efendim.”

“Öyleyse devam et,” dedi Defarge.

“Yine, çeşmenin başında fısıldaşıyorlar,” diye devam etti köylü. “Adamı suçu işlediği yerde cezalandırmak için köye getirdikleri ve mutlaka infaz edileceği söyleniyor. Hatta Marki’yi öldürdüğü ve Marki, kiracılarının –isterseniz serflerinin deyin– babası olduğu için baba katili olarak cezalandırılacağını söylüyorlar. Çeşmenin başında yaşlı bir adam, bıçağı tutan sağ elinin gözleri önünde yakılacağını; kollarında, göğsünde ve bacaklarında açılacak olan yaralara kızgın yağ, kurşun, sıcak reçine, mum ve sülfür döküleceğini ve en sonunda da dört güçlü atın kol ve bacaklarından çekerek vücudunu parçalara ayracağını söylüyor. O yaşlı adamın söylediklerine göre bütün bunlar son Kral XV. Louis’nin hayatına kasteden bir mahkûma yapılmış. Ama yalan söyleyip söylemediğini nereden bilebilirim ki? Âlim değilim ki ben!”

“Öyleyse bir kez daha dinle, Jacques,” dedi eli sürekli kıpırdayan aç adam. “O mahkûmun adı Damiens’di ve anlattıklarını hepsi gün ortasında, Paris’in orta yerinde yapıldı. Bunları seyreden kalabalığın içinde en çok dikkat çeken şey iyi giyimli, zengin bayanların olanları sonuna kadar dikkatle izlemeleriydi. Sonuna kadar Jacques! Akşam karanlık çökünceye kadar sürdü. İki bacağını ve bir kolunu kaybetmişti, ama hâlâ soluk alıyordu! Ve gerçekten de yapıldı bu. Kaç yaşındasın sen?”

“Otuz beş,” dedi yol işçisi. Altmış yaşında gösteriyordu.

“Anlatılanlar olduğu zaman on yaşını geçmiş olman gerekir. Görmüş olabilirsin.”

“Yeter!” dedi Defarge sabırsızca. “Cehenneme kadar yolu var! Devam et.”

“Şey, kimi şöyle fısıldaşıyor, kimi böyle. Başka bir şey konuşulduğu yok. Çeşmeden bile neredeyse bu hikâye akıyordu. Nihayet, pazar akşamı bütün köy uyurken askerler cezaevi tarafından akın ediyorlar ve silahları küçük sokakların taşlarında çınlıyor. İşçiler kazıyor, işçiler tahtalara çivi çakıyorlar; askerler gülüyor, şarkı söylüyorlar. Sabahleyin çeşmenin başında on iki metre yüksekliğinde, suyu zehirleyen bir darağacı kuruluyor.”

Yol işçisi alçak tavana değil de sanki tavanın ötesine bakıyor ve yukarılarda bir yerlerde darağacı görüyormuş gibi boşlukta

bir yeri işaret ediyordu.

“Bütün işler duruyor, herkes orada toplanıyor. Kimse inekleri otlamaya çıkarmıyor, inekler de diğerleriyle beraber orada. Öğleyn davullar çalınıyor. Geceleyn askerler hapishaneye doğru ilerliyorlar ve adam bir sürü askerin arasında. Elleri daha önce olduğu gibi bağlanmış, ağzına da bir şey tıkayıp aynı elleri gibi sıkıca bağlamışlar. Hatta ağzı öyle sıkı bağlanmış ki yüzünde neredeyse gülüyormuş gibi bir ifade var.” Yol işçisi başparmaklarını ağzının kenarlarına takıp kulaklarına doğru çekerek adamın ifadesini gösterdi. “Bıçak darağacının tepesine konulmuş. Keskin tarafı yukarı bakıyor. Adam on iki metre yüksekliğe asılıyor ve orada asılı bırakılarak suyu zehirliyor.”

Yol işçisi o anı hatırladığında yeniden terlemeye başlayıp mavi kasketiyle yüzündeki teri silince diğerleri birbirlerine baktılar.

“Korkunç bir şey, baylar. Kadınlar ve çocuklar nasıl su alır! Bu gölgenin altında kim akşam vakti dedikodu yapabilir! Altında mı dedim? Pazartesi akşamı güneş battığı zaman köyden çıkarken tepeden arkama baktım. O gölge kilisenin, değirmenin, hapishanenin üzerine düşmüştü, baylar; hatta ufka kadar her yeri kaplamıştı.”

Aç adam diğer üçüne bakarken açlıktan titreyen parmaklarından birini emiyordu.

“Hepsi bu, baylar. Bana dedikleri gibi güneş batarken ayrıldım ve gene söylenildiği gibi bu arkadaşla karşılaşınca kadar bütün gece ve ertesi gün öğlene kadar yürüdüm. Günün geri kalanını ve geçen geceyi onunla birlikte kâh at üstünde kâh yürüyerek geçirdim. Ve işte gördüğünüz gibi buradayım!”

Sıkıntı verici bir sessizlikten sonra Jacques Bir, “Güzel! Dediklerimizi yaptın, her şeyi de olduğu gibi anlattın. Bizi biraz dışarıda bekler misin?” dedi.

“Tabii,” dedi yol işçisi. Defarge merdivenlerin başına kadar beraberinde gitti, adamı oraya oturtuktan sonra da tavan arasına geri döndü.

Odaya geldiğinde üçü de ayağa kalkmış, kafa kafaya vermişlerdi.

“Ne diyorsun, Jacques?” diye sordu Bir Numara. “Kaydedilmeli mi?”

“Kaydedilsin, yok edilecek diye kaydedilsin,” dedi Defarge.

“Muhteşem!” diye haykırdı aç adam.

“Şato ve bütün sülale mi?” diye sordu Bir Numara.

“Şato ve bütün sülale,” diye karşılık verdi Defarge. “Hepsinin kökü kazınsın!”

Aç adam o heyecanlı ve cırtlak sesiyle, “Muhteşem!” diye tekrar etti ve diğer parmağını emmeye başladı.

“Kayıt tutma tarzımızın ileride sıkıntı yaratmayacağından emin misin?” dedi Jacques İki, Defarge’a. “Bizden başkası şifreyi çözemediği için güvenli olduğu muhakkak, ama biz de her zaman çözebilecek miyiz bu şifreyi, ya da açıkçası o çözebilecek mi?”

Defarge şöyle bir doğrularak, “Jacques,” dedi, “eğer karım listeyi tek başına aklında tutma sorumluluğunu aldıysa tek kelimesini değil, tek hecesini bile unutmayacaktır. İlmikler ve motiflerle örülü o liste gün ışığı kadar aşikâr olacaktır ona. Karıma güvenin. Yaşayan en ödlele adamın kendini yeryüzünden silmesi bile, adını ve işlediği suçun tek bir harfini Bayan Defarge’ın örülü listesinden silmesinden çok daha kolaydır.”

Güven ve takdir ifade eden mırıldanmalar oldu ve sonra aç olan adam, “Bu köylü geri gönderilecek mi? Umarım gönderilir. Çok saf ve biraz da tehlikeli değil mi?” dedi.

“Hiçbir şey bilmiyor,” dedi Defarge. ”En azından kendisini aynı yükseklikteki darağacına çıkaracak olandan fazlasını bilmiyor. Ona kefil oluyorum; bırakın benimle kalsın. Ona dikkat eder, sonra da bırakırım yoluna gider. Güzel dünyayı; kralı, kraliçeyi ve sarayı görmek istiyormuş. Bırakın da pazar günü hepsini görsün.”

Aç adam şaşkın şaşkın bakıp, “Ne!” diye bağırdı. “Kraliyet ailesini ve soyluları görmesi hayra alamet mi yani?”

“Jacques,” dedi Defarge, “eğer bir kedinin canının süt çekmesini istiyorsan önüne süt koyarsın. Eğer köpeğin bir gün avını yakalayıp getirmesini istiyorsan ona avını göstermelisin.”

Daha fazla konuşulmadı ve merdivenlerin başında çoktan uyuyakalmış halde bulunan yol işçisine ot şiltenin üzerine uzanması

ve biraz istirahat etmesi söylendi. İkna edilmeye hiç ihtiyacı yoktu; az sonra uykuya daldı.

Böyle taşralı bir köle için, Paris’te Defarge’ın şarap dükkânından daha kötü yerler bulmak hiç de zor değildir. Sürekli karşısına çıkan Bayan Defarge’ın yarattığı o esrarengiz korku dışında bu hayat onun için çok yeni ve kabul edilir bir hayattı. Ama bütün gün o tezgâhın arkasında duran Bayan Defarge’ın kendisinin oradaki varlığını net bir şekilde görmezden gelmesi ve özellikle de onlarla görüntünün sunduğunun dışında hiçbir ilişkisi olmadığını ifade etmekteki kararlı tutumu karşısında, gözü ona her iliştiğinde ayakları tahta kunduralarının içinde tir tir titriyordu. Adam kadının bir sonraki davranışının ne olacağını kestirmenin imkânsız olduğuna kendini inandırmıştı. Kadın, o parlak şeylerle süslenmiş kafasına, onun birini öldürüp sonra da derisini yüzdüğünü gördüğünü iddia etmeyi koyduysa işi sonuna kadar götüreceğinden kesinlikle emindi.

Bu yüzden pazar günü gelip de, yol işçisi Versailles’a giderken kadının da kendileriyle beraber geleceğini duyunca (her ne kadar öyle olduğunu söylese de) buna hiç de sevinmemişti. Zaten kadının yol boyunca her yerde; arabada bile örgü örmesi sinir bozucu bir şeydi; o örgünün, öğleden sonra, kral ve kraliçenin arabasını bekleyen kalabalığın içindeyken bile hâlâ elinde oluşu da aynı şekilde sinir bozucuydu.

“Çok çalışıyorsunuz, bayan,” dedi kadının yanındaki bir adam.

“Evet,” dedi Bayan Defarge, “Yapılacak çok işim var.”

“Ne örüyorsunuz, bayan?”

“Birçok şey.”

“Mesela?”

“Mesela,” dedi Bayan Defarge sakin bir şekilde, “kefen.”

Adam fırsatını bulur bulmaz onun yanından biraz uzaklaştı; yol işçisi de ortamı çok havasız ve boğucu bulduğundan mavi şapkasını bir yelpaze gibi sallayarak serinledi. Kendine gelmek için bir kral ve kraliçeye ihtiyacı varsa, işte talih yüzüne gülmüştü; çünkü az sonra geniş yüzlü kral ve güzel yüzlü kraliçe altın arabalarıyla ve yanlarında, sarayın gözdeleleri olan, mücevherler, ipekler ve pudralarla ihtişam içindeki, zarıfçe birbirleriyle itişip kakışan ve etraflarına kibirli kibirli bakarak gülen kadın ve erkeklerin oluşturduğu parıldayan bir kalabalıkla görülmüştü. Yol işçisi bu görüntüden öyle etkilendi ki, o sarhoşluk içinde, her taşın altından çıkan Jacques’ların orada da olduğunu bilmiyormuş gibi, “Yaşasın Kral! Yaşasın Kraliçe! Herkes, her şey çok yaşasın!” diye bağırdı. Sonra bahçeler, avlular, setler, çeşmeler, yeşil kıyılar, bir sürü kral ve kraliçe, bir sürü soylu bay ve bayan görüldü, bir sürü yaşasınlar duyuldu, ta ki yol işçisi duygulanıp ağlayana dek. Neredeyse üç saat süren bu gösteri boyunca defalarca bağırmış, ağlamıştı. Defarge da heyecanla kendini kaptırıp gitmesin diye sürekli kolundan tutmuştu.

Gösteri bittiğinde Defarge yol işçisinin sırtına bir patron gibi hafifçe vurarak, “Aferin,” dedi. “Sen iyi bir çocuksun!”

Yol işçisi kendine gelmeye başlamıştı; yaptıklarında hatalı olup olmadığı konusunda şüpheliydi. Ama hayır, herhangi bir hata yapmamıştı.

“Sen tam istediğimiz gibi bir adamsın,” dedi Defarge, “O aptalları bunun sonsuza kadar süreceğine inandırırıyorsun. Onlar da daha küstahlaşıyor ve son giderek yaklaşıyor.”

“Eveet, doğru ya!” diye haykırdı yol işçisi biraz düşündükten sonra.

“Bu aptallar bir şey bilmiyor. Onlar senin aldığın nefesi hor görüp, senin ya da senin gibi yüzlercesininkini, kendi atlarından ya da köpeklerinden birininkine bile yeğlemeyip sonsuza dek durdurabilecekken, sadece, senin nefes alıyor olmanın onlar için ne anlama geldiğini biliyorlar. Bırak bir süre daha kendilerini inandırırsınlar buna. Çok sürmeyecek bu aldatmaca.”

Bayan Defarge adama kibirle baktı ve söylenenleri doğrular gibi başını salladı.

“Sana gelince,” dedi kadın, “sen de gösterişi ve sesi olan her şey için bağırıp ağlayabilirsin. Söylesene! Öyle değil mi?”

“Gerçekten doğru bayan, evet öyle.”

“Sana bir yığın oyuncak bebek gösterecekler ve menfaatin için bunları parça parça edip yağmalamanı söylese, içlerinden en süslü ve gösterişli olanını seçerdin, değil mi? Söylesene!”

“Gerçekten öyle, bayan.”

“Evet, sana uçamayan bir kuş sürüsü gösterecekler ve kendi menfaatin için kuşların tüylerini yolmanı isteseler en güzel tüylü

kuşları seçerdin, değil mi? Söylesene!”

“Bu doğru, bayan.”

“İşte, ikisini de; hem oyuncak bebekleri hem de kuşları gördün bugün,” dedi ve son göründükleri yere doğru eliyle işaret etti.
“Hadi, şimdi eve git!”

Örgüye Devam

Bayan Defarge ile kocası beraberce Saint Antonie’a dönerken mavi şapkalı bir karaltı da karanlığın, toz toprağın içinde, şimdi mezarında olan Marki’nin fısıldaşan ağaçları dinleyen şatosuna giden yolda binbir zahmetle ilerlemekteydi. Taş suratların, ağaçların ve çeşmenin sesini dinleyecek boş vakitleri çoktu. Köyün yiyecek ot ve yakacak odun parçası toplamaya çıkmış birkaç korkuluğu da büyük taş avluya ve sete doğru geldiklerinde yüzlerin ifadesinin değiştiğini görmüşlerdi. Köyde, tıpkı köyün insanları gibi, varlığı belli belirsiz ve zayıf bir söylenti dolaşmaya başlamıştı. Bıçak yerine saplandığı zaman gururlu yüzler acı ve öfke dolu yüzlere dönüşmüşlerdi. Ve asılıp sallandırılan adam çeşmeden on iki metre[63] yükseğe çıkarıldığı zaman yüzler tekrar değişmiş ve bir daha değişmemek üzere, intikam alıyormuş gibi vahşi bir ifadeye bürünmüşlerdi. Cinayetin işlendiği yatak odasının büyük penceresinin üstündeki taşlaşmış burunda iki güzel çizgi oluşmuştu. Herkes bu çizgileri fark etmişti; halbuki önceleri kimse görmemişti. İki ya da üç sefil köylünün, Marki’nin taşlaşmış bedenine bakmak için kalabalığın içinden çıktığı nadir zamanlarda, orada yaşama fırsatı bulan ve kendilerinden daha şanslı olan tavşanlar gibi çalılıarın ve otların arasına kaçışmadan, bir dakika bile bedeninin yanında duramıyorlardı.

Şato ve kulübe, taş surat ve sallanan beden, taş zemindeki kızıl leke ve köy kuyusundaki temiz su, binlerce dönüm toprak, bütün Fransa toprakları ve Fransa’nın hepsi, belli belirsiz bir saç teli kalınlığındaki çizgide yoğunlaşmış koyu gökyüzünün altında uzanıyorlardı. Bütün büyüklüğü ve küçüklüğü ile, göz kırıp duran bir yıldız benzeyen dünya da öyle. Bir insan nasıl bir ışını parçalayabilir ve parçalarını inceleyebilirse, daha üstün zekâlar da bizim, etrafına zayıf ışık yayan bu dünyamıza bakıp her düşünceyi ve eylemi, her iyiliği ve kötülüğü ve üzerinde yaşayan her sorumluluk sahibi varlığı görebilirler.

Karı koca Defarge’lar, yolcu arabasında, yıldızların ışığı altında sallana sallana, yolculuklarının kendiliğinden yöneldiği Paris kapısına geldiler. Muhafız kulübesinin orada her zamanki bariyerli kontrollerden biri vardı ve lambalar her zamanki aramalarını yapmak için getirildiler. Bay Defarge arabadan indi; oradaki askerlerin bir ikisini, polislerden de birini tanıyordu. Polisle yakın arkadaştı; kucaklaştılar.

Saint Antoine, Defarge’ları yine karanlık kanatlarının altına aldı. Defarge’lar mahallenin sınırında inmişlerdi. Toza toprağa, çer çöpe bata çıka ilerlerken Bayan Defarge kocasına dönerek, “Söyle bakalım, dostum. Polis Jacques sana ne dedi?” diye sordu.

“Bu akşam çok az şey söyledi, ama bütün bildiği de o kadardı zaten. Bizim mahalleye bir casus konulmuş. Sayısı daha fazla olabilirmiş ama o sadece bir tane biliyormuş.”

“Güzel!” dedi Bayan Defarge kaşlarını ciddiyetle kaldırarak. “Onu da listeye almak lazım. Adama ne diyorlar?”

“İngilizmiş!”

“Daha iyi! Adı ne?”

“Barsad,” dedi. Fransız ağızıyla söylemişti ismi. Adı doğru öğrenmek için epey özen göstermişti ve en doğru şekliyle de telaffuz etti.

“Barsad,” diye tekrar etti kadın. “Güzel! İlk adı?”

“John.”

Kadın bir kez daha kendi kendine mırıldandıktan sonra, “John Barsad,” diye tekrar etti. “Güzel! Peki eşkâli biliniyor mu?”

“Kırk yaşlarında, bir yetmiş boyunda, siyah saçlı, esmer, kara gözlü, ince, uzun, solgun yüzlü, burnu kemerli, ama sol yanağa doğru kaymış biraz; o yüzden de uğursuz, meymenetsiz bir ifadesi var.”

“Vay be!” dedi kadın gülerek. “Portresi çizilmiş neredeyse. Yarın kayda geçirilecek.”

Gece yarısı olduğu için kapalı olan şaraphaneye geri döndüler. Bayan Defarge hemen tezgâhtaki yerini aldı ve yokluğunda alınan bozuklukları saydı, kalan şişelere baktı, hesap defterini karıştırdı ve kendisi de bir şeyler yazdı, işlere bakan adamı mümkün olan her şekilde kontrol etti ve daha sonra da onu yatmaya gönderdi. Sonra tekrar para kabının başına döndü ve parayı mendiline, üst üste düğümler atarak yerleştirdi. Paranın gece boyunca emniyette kalması için yapmıştı bunu. Bütün bunlar olurken Bay Defarge, ağzında piposuyla bir aşağı bir yukarı gidip geliyor, karısını memnun bir ifade ve hayranlıkla, kayıtsızca izliyor ve ona hiç karışmıyordu. Gerçekte de bütün hayatı boyunca, hem iş hem de özel konularda, bir aşağı bir yukarı yürüyerek onu izlemiş ve ona hiç karışmamıştı.

Sıcak bir geceydi ve şaraphane, kapalı olduğu ve çevresi de pis olduğu için kötü kokuyordu. Bayan Defarge’ın koku alma

duyusu pek iyi değildi, ama şarap stokları hiç olmadığı kadar keskin kokuyordu; rom, konyak ve anasonlu içki şişeleri de. Bay Defarge sönmüş piposunu ağzından çıkarırken tiksintiyle püfledi.

Bayan Defarge paraları düğümlerken kafasını kaldırıp, “Yorgunsun,” dedi. “Bunlar her zamanki kokular.”

“Biraz yorgunum,” diye onayladı karısını Bay Defarge.

“Birazcık da canın sıkkın.” Karısının keskin gözleri hesaplar üzerine hiç bu kadar dikkatle eğilmemişti, ama yine de kocasına şöyle bir dikkatle bakmıştı. “Ah erkekler, erkekler!”

“Ama hayatım!” diye başladı Bay Defarge.

Karısı ciddiyetle başını sallayarak, “Ama hayatım,” diye tekrar etti. “Ama hayatım! Çok yoruldu bu gece, hayatım!”

“Evet, yoruldu,” diye kabul etti Bay Defarge. Sanki bir düşünce içinden fırlayıp çıkmıştı. “Daha uzun bir zaman var.”

“Daha uzun bir zaman var,” diye tekrar etti karısı. “Ne zaman kısa oldu ki? Öç almak ve hesaplaşmak hep uzun zaman alır. Bu, hep böyle olmuştur.”

“Bir adamı yıldırımın çarpması uzun zaman almıyor ama,” dedi Defarge.

“Peki, yıldırımını hazırlamak ve saklamak ne kadar zaman alır? Söyle bakalım,” dedi karısı sakince.

Defarge sanki bu söylenenin içinde de bir şey varmış gibi düşünceli düşünceli başını kaldırdı.

“Deprem bir şehri yutması çok uzun zaman almaz,” dedi kadın. “Peki, söyle bakalım, depremin hazırlanması ne kadar zaman alır?”

“Uzun bir zaman sanırım,” diye cevap verdi Bay Defarge.

“Ama hazır olduğu zaman oluverir ve önüne gelen her şeyi paramparça eder. Bu sırada görünmemesine ve duyulmamasına rağmen o sürekli hazırlık yapmaktadır. Bunu düşünüp avun. Aklından çıkarma bunu.”

Alev alev yanan gözlerle, düşmanını boğazlarmış gibi bir düğüm attı mendiline.

“Sana söylüyorum,” dedi ardından sözlerini vurgulamak için sağ elini kaldırarak, “çok uzun süredir yolda ve geliyor. Hiçbir zaman geri çekilmez ve durmaz. Sana söylüyorum, o sürekli ilerliyor. Etrafına bak ve bütün dünya üzerindeki tanıdığımız hayatları ve Jacques’ların her saat büyüyen hoşnutsuzluklarını düşün. Bunlar daha fazla sürebilir mi? Hah ha! Ne komiksin!”

“Benim cesur karıcığım,” diye karşılık verdi Bay Defarge, başı hafifçe öne eğilmiş, elleri arkasında kenetli, öğretmeninin karşısında uslu uslu bekleyen öğrenciler gibi durarak. “Ben bütün bunları sorgulamıyorum. Ama çok uzun zaman geçti ve belki de, biliyorsun, sen de gayet iyi biliyorsun ki gelmeyebilir. Yaşadığımız sürece de gelmeyebilir.”

Kadın başka bir düşmanın daha işini bitirmiş gibi bir düğüm daha atarken, “Ee, o zaman ne olur?” diye sordu.

“O zaman zaferi göremeyiz!” dedi Bay Defarge yarı şikâyet eden, yarı özür dileyen bir omuz silkişiyle.

“O zaman zaferin gelmesine yardım etmiş olacağız,” dedi kadın sert bir hareketle ellerini kocaman açarak. “Yaptığımız hiçbir şey boşuna değil. Bütün kalbimle inanıyorum ki zaferi göreceğiz. Ama göremeyecek olsak ve ben bunu kesinlikle bilsem de, bana bir soylunun, bir tiranın boğazını göster, hâlâ onu...”

Sonra kadın dişlerini sıkarak dehşet bir düğüm attı.

“Dur!” diye bağırdı Bay Defarge kendini korkaklıkla suçlanmış gibi hissederek biraz kızarmıştı.

“Ben de hayatım, hiçbir şey beni durduramayacak.”

“Evet, ama senin zayıflığın, cesaretini ayakta tutmak için ara sıra kurbanının ve fırsatlarının sana gösterilmesine ihtiyaç duyma. Kendini buna gerek duymadan cesaretlendir. Zamanı geldiğinde, içindeki kaplanı ve şeytanı salıver, ama her şey hazır oluncaya kadar kaplanın ve şeytanın zincirli dursun, görünmesin.”

Bayan Defarge, en sonunda hazırladığı para çıkını sanki birinin kafasını çekiçle ezmek ister gibi hızla tezgâha vurarak, sözlerini pekiştirdi ve daha sonra da sakın bir tavırla ağır mendili koltuğunun altına alarak yatma zamanının geldiğini söyledi.

Ertesi gün öğlene doğru o hayran olunası kadın, şarap dükkânında her zamanki yerini almış, gayretle örgü örüyordu. Hemen yanında bir gül vardı. Arada bir güle bakıyordu ama her zamanki dalgın bakışlarıyla değil. Orada burada birkaç müşteri vardı;

kimi içiyor, kimi içmiyor, kimi ayakta duruyor, kimi oturuyor, kimi de ortalıkta dolanıyordu. Hava çok sıcaktı, meraklı ve macera dolu gezintilerini kadının yanındaki yapış yapış küçük şarap bardaklarında sürdüren sinek sürüleri bardakların dibinde hayat maceralarını tamamlıyorlardı. Bu sineklerin ölümü dışarıda gezinen diğerklerini hiç de ilgilendirmiyor, kendileri filmiş ya da alakasız başka bir şeymiş gibi ilgisizce bakıyor ve nihayet onlarla aynı kaderi paylaşıyorlardı. Sineklerin bu kadar dikkatsiz olmaları çok tuhaf. Belki de o sıcak yaz günü mahkemedekeer de böyle düşünüyorlardı.

İçeriye giren birinin gölgesi Bayan Defarge’ın üzerine düştü, kadın yeni biri olduğunu anlamıştı. Adama bakmadan önce örgüsünü bıraktı ve gl başlığına geçirdi.

İlginti. Bayan Defarge gl kaldırır kaldırmaz müşteriler konuşmayı bırakıp teker teker şarap dükkânından çıkmaya başladılar.

“İyi günler, bayan,” dedi yeni gelen adam.

“İyi günler, efendim.”

Bunu sesli söylemiş ama kendi kendine, “Hah ha!” demişti. “Kırk yaşlarında, bir yetmiş beş boylarında, siyah saçlı, yakışıklı, esmer, kara gözlü, uzun, zayıf ve soluk yüzlü adam, iyi günler! Kemerli burnu sola doğru kaydığı için sinsi bir görünümü olan adam, iyi günler!”

“Bana bir küçük bardak konyak ve bir yudum da soğuk su verme lütfunda bulunur musunuz, bayan?”

Bayan kibar bir tavırla istediklerini yaptı.

“Harika bir konyak bu, bayan!”

Konyak ilk defa böyle övülüyordu ve Bayan Defarge bu övgülerin arkasında neler olduğunu gayet iyi biliyordu. Gene de konyanın övgüye değmeyeceğini söyleyip örgüsünü eline aldı. Adam, kadının parmaklarını bir süre seyretti ve etrafına şöyle bir göz atma fırsatını da kaçırmadı.

“ok büyük bir beceriyle ryorsunuz, bayan.”

“Alışkınım rg rmeye.”

“Motifiniz de güzel.”

“yle mi düşünüyorsunuz?” dedi kadın gülümseyerek adama bakarken.

“Tabii ki. Peki, ne için rdğnz sorabilir miyim?”

“Vakit geçirmek için,” dedi kadın. Parmakları abuk çabuk hareket ediyor, bir yandan da gülümsüyordu.

“Kullanmayacak mısınız?”

“Belli olmaz. Belki de kullanacağım bir yer bulurum bir gün. Bulursam, pekâlâ...” Kadın burada derin bir nefes aldı ve kafasını cilve yaparcasına salladı. “Kullanacağım!”

Dikkate değerdi. Yalnız, Saint Antoine’ın havasıyla Bayan Defarge’ın başlığındaki gl birbirine kesinlikle çok zıt görünüyordu. Bu sırada, iki adam farklı zamanlarda içeriye girmiş, tam içki söyleyecekken içerideki tuhaf havayı fark edip birine bakmak için gelmiş de aradığı kişiye bulamamış gibi davranarak dışarı çıkmışlardı. Adam geldiğinde orada bulunanların hiçbiri yoktu şimdi. Hepsı çıkıp gitmişlerdi. Casus gözünü dört amasına rağmen hiçbir açık yakalayamamıştı. Adamlar sefil, amaçsızca, öylesine, gayet doğal ve dikkat çekmeyecek şekilde çıkmışlardı.

Kadın, elleri örgüyü kontrol ederken adama baktı ve “John, biraz daha kal, biraz daha kal ki sen gitmeden önce ‘BARSAD’ da reyim,” diye düşündü.

“Kocanız var mı, bayan?”

“Evet, kocam var.”

“ocuklarınız?”

“ocuğum yok.”

“İşler kötü gidiyor galiba.”

“Evet, işler kötü. İnsanlar çok yoksul.”

“Ah, talihsiz, zavallı insanlar! Sizin de dediğiniz gibi ne kadar eziliyorlar.”

Kadın, “Sizin söylediğiniz gibi,” diye sert bir tarzla adamı düzelterek adının yanına büyük bir beceriklilikle onun için hiç de iyi sayılamayacak ek bir motif ördü.

“Affedersiniz. Tabii ki öyle söyleyen benim. Yalnız siz de aynı şekilde düşünüyorsunuzdur herhalde.”

“Demek benim bir düşüncemi dile getirdiğimi sanıyorsunuz?” dedi kadın, sesini yükseltmişti. “Ben ve kocam bu şarap dükkânını açık tutmak için hiç düşünmeden her türlü fedakârlığı yaptık. Burada bütün düşündüğümüz sadece nasıl hayatta kalacağımızdır. Düşündüğümüz konu bu ve bu bize burnumuzu başkalarını ilgilendiren işlere sokmadan, düşünmek için yeterince şey veriyor. Başkalarını düşünmek mi? Hayır, hayır!”

Herhangi bir ipucu bulmak amacıyla gelen casus şaşkınlığının o meymenetsiz yüzünde okunmasına izin vermedi. Dirseğini Bayan Defarge’ın küçük tezgâhına dayayıp nezaket içinde dedikodu yapma havasına girdi; ara sıra da konyağını yudumluyordu.

“Şu Gaspard’ın idam edilmesi çok kötü, bayan. Ah, zavallı Gaspard!”

Adam yoğun bir merhamet ifadesi olan şekilde bir iç çekti.

“Yüce Tanrım!” dedi kadın soğukkanlı ve açık bir tavırla. “Eğer insanlar bıçakları böylesi sebeplerle kullanıyorlarsa cezasını da çekmeliler. Bu lüks için ödeyeceği bedeli önceden biliyordu ve ödedi.”

Casus, yumuşak sesini güven telkin eden bir tona indirerek ve sinsi yüzünün her bir kasında incinmiş, devrimci bir duyarlılık ifadesiyle, “Öyle zannediyorum ki bu zavallıya karşı buralarda hem büyük bir kızgınlık hem de acıma duyuluyor, öyle mi?” diye sordu.

“Öyle miymiş?” dedi kadın.

“Öyle değil miymiş?”

“İşte kocam!” dedi Bayan Defarge.

Şarap dükkânının sahibi içeriye girer girmez casus elini şapkasına götürerek selam verdi ve tatlı bir gülümsemeyle, “İyi günler, Jacques!” dedi. Defarge bir an durakladı ve adama baktı.

“İyi günler, Jacques!” diye tekrarladı casus. Sesindeki güven ve gülümseyişindeki o eski rahatlık yoktu artık.

“Yanılıyorsunuz, efendim,” dedi şarap dükkânının sahibi. “Beni başka birisiyle karıştırıyorsunuz. Benim adım Jaques değil. Adım Ernest Defarge.”

“Hepsi aynı kapıya çıkar,” dedi casus önemsememiş gibi, ama biraz da bozularak. “İyi günler!” dedi.

“İyi günler!” diye soğuk bir şekilde karşılık verdi Defarge.

“Girdiğinizde eşinizle sohbet etme zevkini tadıyordum. Saint Antoine’da zavallı Gaspard’ın başına gelenden etkilenen, buna hem çok üzülen hem de çok kızanlar olduğunu söylüyorlar, ki bence bu çok doğal.”

“Kimse bana öyle bir şey söylemedi,” dedi Defarge kafasını sallayarak. “Haberim yok.”

Bunu söyledikten sonra Defarge küçük tezgâhın arkasına geçti ve elini karısının sandalyesinin arkasına dayayıp, karşılarında duran ve göz kırpmadan öldürmekten büyük bir mutluluk duyacakları düşmanlarına baktı.

Görevine alışık olan casus, istifini bozmadan hiçbir şey olmamış gibi davranıp küçük bardağındaki konyağını içti, soğuk suyundan bir yudum aldı ve bir bardak daha konyak istedi. Bayan Defarge adama konyak doldurdu, örgüsünü tekrar eline aldı ve bir şarkı mırıldanmaya başladı.

“Buraları benden daha iyi biliyorsunuz galiba, öyle mi?” dedi Defarge.

“Çok iyi bilmiyorum, ama bilmeyi isterim. Buranın yoksul halkını yakından tanımayı gerçekten çok istiyorum.”

“Ya!” diye mırıldandı Defarge.

“Sizinle konuşabilme zevki bana isminizle ilgili bazı şeyleri hatırlattı.”

“Gerçekten mi?” dedi ilgisizce.

“Evet, öyle. Doktor Manette serbest bırakıldığı zaman sizin, onun eski uşağı olarak ona baktığınızı biliyorum. Ona bakma sorumluluğu size verilmişti. Gördüğünüz gibi olanlardan haberim var.”

“Evet, öyle oldu,” dedi Defarge. Bayan Defarge bir yandan örgüsünü örüp bir yandan da şarkısını mırıldanırken kocasını dirseğine gelişigüzel bir dokunmayla, yapacağı en yerinde şeyin cevap vermesi, ama cevaplarını hep kısa tutması olduğunu ifade ediyordu.

“Kızı size geldi ve onu sizden aldı. Yanında da üstü başı bakımlı, esmer bir adam vardı. Neydi adı, hani şu peruklu adam, hah, Lorry. Tellson Bankası’ndan. Evet, onunla beraber Manette’i İngiltere’ye götürdüler.”

“Evet, öyle oldu,” diye tekrarladı Defarge.

“Ne ilginç anılar,” dedi casus. “Ben Doktor Manette ve kızını İngiltere’den tanıyorum.”

“Öyle mi?” diye sordu Defarge.

“Artık onlardan pek haber alamıyorsunuzdur herhalde,” dedi casus.

“Evet,” dedi Defarge.

Bayan Defarge şarkı söylemeyi kesip örgüsünden başını kaldırarak araya girdi: “Aslında onlardan hiç haber alamıyoruz. Sağ salim oraya vardıklarını haber aldık, belki bir belki de iki mektup daha geçti elimize, ama ondan sonra herkes kendi yoluna gitti. Bir daha haberleşemedik.”

“Kesinlikle öyle, bayan. Kızı evleniyor.”

“Evleniyor mu? O kadar güzel bir kızdı ki çoktan evlenmiş olması gerekirdi. Bence siz İngilizler çok soğuk insanlarsınız.”

“Aa, benim İngiliz olduğumu biliyorsunuz.”

“Konuşmanızdan anladım,” diye cevap verdi kadın. “İnsan konuşmasından ne olduğunu belli eder.”

Adam bunu bir iltifat olarak almadı, ama bir kahkahayla, geçiştirebileceği en iyi şekilde geçiştirdi. Konyağını içip bitirdikten sonra, “Evet,” diye devam etti. “Bayan Manette evlenecek. Ama bir İngiliz’le değil, kendisi gibi bir Fransız’la evleniyor. Gaspard deyince aklıma geldi. (Ah, ah, zavallı Gaspard! Bir zalimlikti, zalimlik!) Çok ilginçtir, Bayan Manette, Gaspard’ın o kadar yükseğe asılmasına sebep olan Marki’nin yeğeniyle evlenecek. Bir başka deyişle şimdiki Marki’yle. Ama İngiltere’de Marki olarak tanınmıyor. Sadece Charles Darnay. D’Aulnais annesinin kızlık soyadı.”

Bayan Defarge duraksamadan örmeye devam etti, ama bu haberin kocasını etkilediği açıktı. O küçük tezgâhın arkasında bir şeyler yapmaya çalışıyordu, kibrit çaktı, piposunu yaktı, ama sıkıntılı görünüyordu ve elini nereye koyacağını bilmiyordu. Casus bunları fark edememiş ya da kafasına kaydedememiş olsaydı zaten casus olamazdı.

Kanıtlanmaya değer olsun ya da olmasın yapacağını yapıp ilk atışta hedefi tutturduktan sonra, işine yarayacak başka müşterileri de gelmeyince Barsad içtiklerinin parasını ödedi ve ayrıldı. Çıkmadan önce de yapmacık bir kibarlıkla Bay ve Bayar Defarge’la tekrar görüşmeyi çok istediğini, bundan mutluluk duyacağını söylemeyi ihmal etmemişti. Karı koca, adam Saini Antoine’dan çıktıktan sonra bile, ne olur ne olmaz geri döner diye birkaç dakika daha, adam çıkarken nasıllarsa öyle kaldılar.

Defarge, eli karısının sandalyesinin arkasında, piposunu içerken alçak sesle karısına bakarak, “Doğru olabilir mi?” diye sordu. “Bayan Manette hakkında söyledikleri doğru olabilir mi?”

Bayan Defarge hafifçe kaşlarını kaldırarak, “Büyük bir ihtimalle yalan, ama doğru da olabilir,” dedi.

“Eğer bu...” diye söze başladı Defarge ve sonra durdu.

“Eğer bu... ne?” diye tekrar ederek sordu karısı.

“Eğer zaferi görecektir kadar yaşarsak, onun adına kaderin kocasını Fransa’dan uzak tutmasını umut ederim.”

“Kocasının kaderi onu gitmesi gereken yere götürecektir ve de sona, yani kendi sonuna ulaştıracaktır. Bütün bildiğim bu,” dedi Bayan Defarge her zamanki sakinliğiyle.

Defarge sanki karısına söylediklerini kabul etmesi için yalvarır gibi:

“Ama çok tuhaf değil mi?” dedi. “Hem biz babasını ve kızını o kadar sevelim, hem de sonra kızın kocasının adını az önce

çıkan o şeytan köpeğin yanına elimizle ekleyelim?”

“Zamanı geldiğinde çok daha tuhaf şeyler olacak. İkisinin de adı burada elimin altında, ikisi de önemlerine göre burada. Bu kadarı yeter.”

Kadın bunları söylerken örgüsünü toparlayıp kaldırdı ve kafasına sarılı mendilin arasından gülü çıkardı. Saint Antoine’da ya sakıncalı bir durum ifade eden bu süsün artık olmadığı içgüdüsel olarak hissedilmişti ya da bu bekleniyordu, çünkü Bayan Defarge’ın gülü çıkartmasının hemen ardından Saint Antoine içeri doluşmuş ve şaraphane her zamanki görünümüne kavuşmuştu.

Saint Antoine’ın içinin dışına vurduğu akşam saatlerinde biraz hava almak için kapı eşiklerine, pencere önlerine oturulur, pis kokan caddelerin köşelerine, avlulara gelinirdi. Ve Bayan Defarge da elinde işi, bir yandan diğerine, bir gruptan bir başkasına, düzenli olarak dolaşırdı, bir misyoner gibiydi –ki onun gibileri hep olmuştur– hani dünyanın öylelerini bir daha meydana getirmekle iyi edeceği türden bir misyoner. Bütün kadınlar örgü örüyorlardı. Pek işe yaramayan şeyler örüyorlardı, ama bu mekanik iş, yeme içmenin yerine geçiyordu. Çene ve sindirim organları yerine eller çalışıyordu; eğer kemikli parmaklar hareketsiz kalsaydı mideler daha çok açlık çekerti.

Ama parmaklar çalıştıkça gözler bakıyor ve düşünceler akıyordu. Bayan Defarge oradan oraya geçtikçe de konuşup ayrıldığı kadınların her küçük ilmiğiyle parmakları, gözleri ve beyni daha hızlı ve hırslı çalışıyordu.

Kocasını kapı eşiğinde durmuş, hayranlıkla karısına bakıyordu. “Çok büyük bir kadın,” diyordu kendi kendine, “güçlü, mükemmel; ürkütücü şekilde mükemmel bir kadın!”

Kadınlar örgü örerken karanlık basmaya, kilise çanları ve saray muhafızlarının uzaktan gelen trompet sesleri duyulmaya başlamıştı. Karanlık hepsinin üzerine çökmüştü. Fransa’nın üzerinde gök gürültüsü gibi çalan kilise çanları top sesleri içinde eridiği zaman başka bir karanlık çökecekti; o zaman trompetler Kudret, Bolluk, Özgürlük ve Hayatın sesinden daha güçlü çalacaktı. Durmadan örgü ören kadınların çevresinde onlara doğru yaklaşmakta olan o kadar çok şey vardı ki kendileri de o tamamlanmamış yapının bir parçası olmaya doğru yaklaşıyorlardı. Yine oturup durmadan örgü örecekti ve düşen kelleleri sayacaklardı.

Bir Gece

Güneş, Soho’nun o sessiz köşesinin üzerinde hiçbir zaman, doktor ve kızının çınar ağacının altında beraberce oturdukları o unutulmaz günkü kadar muhteşem bir parlaklıkla batmamıştı. Ve ay hiçbir zaman, onları o ağacın altında hâlâ oturuyor bulduğu ve ağacın yaprakları arasından yüzlerini aydınlattığı o geceki kadar yumuşak bir ışıltıyla doğmamıştı.

Lucie ertesi gün evleniyordu. Son gecesini babasına ayırmıştı; çınar ağacının altında baş başa oturuyorlardı.

“Mutlusun, öyle değil mi babacığım?”

“Hem de çok, yavrum.”

Çoktandır orada olmalarına rağmen pek az konuşmuşlardı. Okuyup çalışmak için yeterince aydınlık olmasına rağmen Lucie ne kendi işlerine bakmış ne de babasına kitap okumuştı. Daha önce pek çok kez babasının yanında bu işleri yapmıştı, ama bu defa durum eskisine hiç benzemiyordu ve benzemesine imkân da yoktu.

“Ben bu gece çok mutluyum, babacığım. Tanrı bana Charles’ın sevgisini, Charles’a da benim sevgimi bağışladığı için gerçekten çok mutluyum. Ama eğer hayatımı hâlâ sana adayamıyor olsaydım ya da evliliğim ikimizi birkaç sokak mesafesiyle bile ayıracak olsaydı anlatamayacağım kadar mutsuz ve suçlu hissederdim kendimi. Hatta şimdi...”

O an bile sesine hâkim olamıyordu.

Kederli ay ışığı altında babasının boynuna sarılarak yüzünü babasının göğsüne yasladı. Daima kederli olan ay ışığında, aynen güneş ışığında –ve insan hayatı denen ışıktâ– olduğu gibi her şey gelip geçiyordu.

“Canım babacığım, yeni sevgilerimin, yeni görevlerimin aramıza girmeyeceğinden çok emin olduğunu söyleyebilir misin bana? Ben bunun böyle olmayacağını gayet iyi biliyorum ama sen de emin misin bundan? Gerçekten bunun böyle olacağına yürekten inanıyor musun?”

“Tabii ki, bir tanem!” diye cevap verdi babası neredeyse hiç takınmadığı güler yüzlü ve kararlı bir ifadeyle. “Hatta bundan bile fazlasını...” Kızını şefkatle öperek devam etti: “Senin evliliğinle benim geleceğim, bu olmadan olabileceğinden daha da fazla, hatta hiç olmadığı kadar aydınlandı.”

“Buna bir inanabilsem, babacığım!”

“Buna inan, bir tanem! Bu gerçekten de böyle. Bunun ne kadar doğal ve ne kadar güzel bir şey olduğunu bir düşün, öyle de olması gerekir. Fedakârsın ve gençsin, hayatın heba olacak diye ne kadar endişelendiğimi tam anlayamazsın...”

Kız, elini babasının dudaklarına götürdü. Ama babası kızın elini tuttu ve söylediklerini tekrarladı:

“Benim için heba olacaktı yavrum, olmamalıydı, nesnelerin doğal düzeninden dolayı olanlar ayrı, ama benim yüzümden olmamalıydı... Sen fedakâr olduğun için bu konunun kafamı ne kadar kurcaladığını anlayamazsın. Ama kendine sor; sen tamamıyla mutlu olmadıktan sonra benim için kusursuz bir mutluluktan nasıl söz edilebilir?”

“Charles’ı hiç tanımasaydım, baba, seninle öyle mutlu olurum ki!”

Kızının farkında olmadan yaptığı Charles olmazsa, onu görmeden mutlu olamayacağı itirafı üzerine doktor tebessüm ederek, “Yavrum,” dedi, “sen onu gördün ve gördüğün kişi de Charles. Eğer gördüğün kişi Charles olmasaydı, bir başkası olacaktı. Veya başkası olmasa bile, bunun sebebi ben olacaktım. Ve o zaman da hayatımın karanlık bölümü arkamda gölgesini doğurmuş ve bu da senin üzerine çökmüş olacaktı.”

Genç kız, babasının mahkemede olanlar dışında, çektiği acılardan bahsettiğini ilk kez duyuyordu. Bu sözler kulaklarında çınlarken tuhaf, yeni bir şeyler hissetmişti. Ve daha sonra da uzun süre aklından çıkmadı bu sözler.

“Bak!” dedi Beauvais’li doktor eliyle ayı işaret ederek. “Işığına katlanamadığım halde hapishanemin penceresinden ona bakardım. Yitirdiğim şeylerin üzerine doğduğunu düşünmek bir işkence gibi gelirken onu seyreder ve kafamı hapishanenin duvarlarına vururdum. O kadar yorgun ve sıkıntılıydım ki dolunaya baktığım zaman sadece üzerine çizebileceğim yatay çizgiler ve onlarla kesişecek olan dikey çizgilerden başka bir şey düşünemezdim.” Aya bakarken çok düşünceliydi, devam etti konuşmasına: “Hatırladığım kadarıyla ne yaparsan yap yirmi çizgi sığardı ve yirmincisini sığdırmak da çok zor olurdu.”

O günlere dönmenin verdiği tuhaf heyecan konuştuğu artıyordu, ama bu geriye dönüşün genç kızı şaşırtacak bir yanı yoktu. Sadece şu anki sevinci ve mutluluğuyla, artık geçip gitmiş olan o korkunç dayanıklılık günlerini karşılaştırıyordu.

“Ayrı düştüğüm doğmamış çocuğumu binlerce kez düşünürken aya bakardım. Yaşıyor muydu? Zavallı annesinin yaşadığı şok onu öldürmüş müydü kim bilir? Belki de bir gün babasının intikamını alacak bir erkek çocuğuydu. –Hapishanedeyken intikam hırsımın dayanılmaz olduğu zamanlar olurdu.– Belki de babasının neler yaşadığını hiç öğrenemeyecek olan bir erkek çocuğuydu. Belki de babasının kendi isteğiyle çekip gittiğini düşünerek büyüyecekti. Belki de büyüüp genç bir kadın olacak bir kız çocuğuydu.”

Genç kız babasına daha da yaklaştı, yanağından ve elinden öptü.

“Kendi kendime kızımın beni tamamen unutmuş olduğunu, benden hiç haberi olmadığını düşünürdüm. Yıllarca kızımın yaşını hesaplamaya çalıştım. Benim başıma gelenlerden hiç haberi olmayan biriyle evlendiğini hayal ettim. Hayattakilerin hafızalarından çoktan silinmişim ve gelecek nesil içinde benim yerim koca bir boşluktu.”

“Babacığım! Yaşamamış bir kız evlat için düşündüklerini duymak, sanki ben o çocukmuşum gibi yüreğimi yaralıyor.”

“Sen mi Lucie? Senin bana verdiğin huzur ve teselli sayesinde hatırlayabiliyorum, bu aydınlık gecede seninle paylaşabiliyorum bu anıları. Ne demiştin az önce?”

“Hiçbir şey bilmiyordu senin hakkında. Seni düşünmüyormuş.”

“Öyle! Ama, hüznün ve sükûnetin –üzüntü verici bir sükûnetti bu– beni farklı bir şekilde yaraladığı gecelerde hücreme gelip beni kalenin ötesine; özgürlüğe götürdüğünü düşlerdim. Şimdi seni nasıl görüyorsam onu da ay ışığı altında sık sık görürdüm. Yalnızca kollarıma alamazdım. Hayali hep demir parmaklıklı küçük pencere ile kapının arasında dururdu. Ama bunun benim bahsettiğim çocuk olmadığını anladın değil mi?”

“Karaltı o değildi, ama ya hayal?”

“Hayır. O başka bir şeydi. Beni rahatsız ediyor, gözümün önünde duruyordu, ama hiç hareket etmiyordu. Benim kafamda canlandırdığım hayalet farklıydı ve gerçeğe daha yakın bir çocuktu. Dış görünüşü içinse annesine benzediği dışında başka bir şey bilmiyordum. Diğeri de senin gibi annesine benziyordu, ama onun aynısı değildi. Demek istediğimi anlayabiliyor musun, Lucie? Sanırım bu çok zor, değil mi? Sanırım insanın kafasını karıştıran bu farklılıkları anlayabilmen için hücre mahkûmu olman gerek.”

Babasının eski günlerini ayrıntılı bir şekilde anlatmaya çalışırken takındığı soğukkanlı ve sakin tavrı, kızın kanının donmasını önleyememişti.

“O zamanlarda, ay ışığı altında kızımın bana geldiğini ve evlilik hayatının kayıp babasının sevgi dolu anılarıyla dolu olduğunu göstermek için beni alıp götürdüğünü hayal ederdim. Odasında resmim vardı, dualarında da ben vardım. Hayatı hareketli, mutlu ve yararlıydı. Ama benim zavallı hikâyem hayatını tümüyle kaplamıştı.”

“O çocuk bendim, babacığım. İyilik konusunda o çocuğun yarısı kadar olamadım, ama duyduğum sevgi açısından onun gibiydim.”

“Ve bana çocuklarını gösterdi,” diye devam etti Beauvais’li doktor. “Beni biliyorlardı ve bana acımaları öğretilmişti onlara. Bir hapishane yanından geçerken o kasvetli duvarlardan uzak duruyor, demir parmaklıklarına bakıp fısıldaşıyorlardı. Beni hiç kurtaramamıştı; bana bütün bunları gösterdikten sonra geri getiriyordu beni. Ben de bundan sonra, artık içim rahat olduğu için döktüğüm göz yaşlarıyla kutsanmış olarak, dizlerimin üstüne çöküp onun için dua ediyordum.”

“Dilerim o çocuk, benimdir, babacığım. Ah sevgili, canım babacığım, bana da yarın böyle içten dua edecek misin?”

“Lucie, ben bu eski sıkıntıları, seni kelimelerin anlatabileceğinden daha çok sevdiğimi ifade etmek ve bana bu büyük mutluluğu bağışladığı için Tanrı’ya teşekkür etmek için anlattım. En şiddetli hisleri duyduğum anlarda bile seninle yaşadığım, beraber geçirdiğimiz günlerin mutluluğuna ulaşamadım.”

Kızını kucakladı, ciddi bir tavırla onu Tanrı’ya emanet etti ve alçakgönüllülükle, onu kendisine bağışladığı için şükretti. Az sonra da eve girdiler.

Nikâha Bay Lorry’dan başka kimse davet edilmemişti. Hatta tek nedime de sıska Bayan Pross’tu. Evlendiklerinde e değiştirmeyeceklerdi. Önceden görünmez kiracılara ait olan yukarı odayı alarak evi genişletmişlerdi. Fazla bir şey de istemiyorlardı.

Doktor Manette, yedikleri mütevazı akşam yemeğinde gayet neşeliydi. Masada sadece üç kişilerdi; üçüncü kişi Bayar Pross’tu. Doktor, Charles’ın orada olamamasına üzülmuş, onu kendilerine katılmaktan alıkoyan o küçük şeye de içten gelen bir yarı hoşnutsuzlukla içerlemişti. Yine de sevecen bir tavırla sağlığına kadeh kaldırdı.

Böylece Lucie’ye iyi geceler dileme zamanı geldi ve baba kız ayrıldılar. Ama, Lucie sabahın üçünün sessizliğinde, önceden kalan belirsiz korkulardan kurtulamadığı için tekrar aşağıya indi ve babasının odasına girdi.

Fakat her şey yerli yerindeydi; babası uyuyordu, ak saçlı başı, resmi yapısı bir güzellikle, rahat yastığın; kolları ise sakın bir şekilde yorganın üzerine uzanmıştı. Şamdanı uzakta bir yere bıraktı ve babasının yatağına sokulup dudaklarını onun dudaklarına götürdü. Sonra üzerine eğilip onu seyretmeye koyuldu.

Yakışıklı yüzünde tutsaklığın acı izleri vardı. Ama bu izleri öyle güçlü bir kararlılıkla örtmüştü ki uyurken bile bunları gizleme maharetini gösterebiliyordu. O gece, uykunun engin topraklarında bile görünmez bir saldırganla sakın, kararlı ve ölçülü bir mücadele içinde olan bu yüzün bir benzeri daha görülemezdi.

Genç kız çekinerek elini sevgili babasının göğsüne koyarak, sevgisinin gerektirdiği ve babasının acılarının hak ettiği ölçüde ona bağlı kalabilmek için dua etti. Sonra elini çekti, onu bir defa daha dudaklarından öptü ve çıktı. Güneş doğmuştu ve çınar ağacının yapraklarının gölgeleri adamın yüzünde, kızın dua eden dudakları gibi yumuşakça dolaşıyordu.

Dokuz Gün

Düğün günü hava günlük güneşlikti ve doktorun Charles Darnay’la konuştuğu kapalı kapının önünde hazır bekliyorlardı. Kiliseye gitmek için hazırdılar: Güzel gelin, Bay Lorry ve Bayan Pross... Bayan Pross kaçınılmazı yavaş yavaş kabul etmişti ama “Keşke damat, kardeşim Solomon olsaydı,” diye düşünüyordu, öyle olsaydı daha mutlu olacaktı.

Bay Lorry gelini seyretmekten kendini alamıyor, o zarif, şirin elbisesinin her yanını görebilmek için etrafında dönüp duruyordu. “Evet, işte seni bebekken Mans’tan bunun için geçirmişim, tatlı Lucie! Ne kadar şirin bir bebektin! Tanrı beni affetsin! Yaptığının hiç de önemli bir şey olmadığını düşünmüştüm. Arkadaşım Bay Charles için üzerime aldığım sorumluluğu ne kadar da küçümsemiştim!”

Olaylara hep gerçekçi yaklaşan Bayan Pross, “Öyle yapmak istememişsinizdir. Hem nereden bilebilirdiniz ki? Saçma!” diye atıldı.

“Öyle mi? Güzel, ama ağlamayın,” dedi Bay Lorry kibarca.

“Ben ağlamıyorum, ağlayan sizsiniz.”

“Ben mi, dostum Pross?” (Bu fırsatla Bay Lorry onunla daha samimi olma cesaretini gösterebilmişti.)

“Az önce ağlıyordunuz. Ağladığınızı gördüm ve ağlamanıza da şaşırmam. Onlara hediye ettiğiniz yemek takımı herkesin gözlerini yaşartacak kadar güzeldi. Takımın içinde gözlerimi yaşartmayan tek bir kaşık ya da çatal yok. Dün gece kutu geldikten sonra gözlerim kör oluncaya kadar ağladım.”

“İnanın bana, asıl amacım beni anımsatacak hatıraları gözünüzün önünden uzaklaştırmak değildi. Ama yine de söyledikleriniz beni memnun etti. Ah, ah! Bu, insanı kaybettikleri üzerine düşündüren fırsatlardan biri. Ah, ah! Şu elli yıl içinde bir Bayar Lorry’nin olabileceğini düşünmek mesela!”

“Hiç de değil!” diye atıldı Bayan Pross.

“Yani Bayan Lorry’nin hiçbir zaman olamayacağını mı söylemek istiyorsunuz?” diye sordu Bay Lorry kibarca.

“Hah! Sizin daha beşikten itibaren kaderiniz bekâr kalmakmış,” diye karşılık verdi Bayan Pross.

Bay Lorry gülümseyerek peruğunu düzeltti ve “Şey, sanırım bu da olasılık dahilinde,” dedi.

“Daha beşiğe yatırılmadan önce bekâr kalacağınız belliymiş,” diye devam etti Bayan Pross.

“Öyleyse sanırım bunu kim yapmışsa hiç de iyi yapmamış. Ne olacağı belirlenirken benim de sesim çıkmalıydı. Yeter artık, konuşmayalım bu konuyu.” Bay Lorry kolunu gelinin beline yavaşça dolayarak, “Sevgili Lucie,” dedi, “öndeki odada gezindiklerini duyuyorum. Ben ve Bayan Pross, iki görevli olarak, sana senin de duymak isteyeceğin bir şeyler söylemek için son bir fırsat yakalamışken kaçıracağız endişesindeyiz. İyi yürekli babam seninki kadar sağlam ve sevgi dolu ellere bırakıyorsun. Önümüzdeki iki hafta içerisinde, sen Warwickshire’da ve civarlarındayken ona en iyi şekilde bakılacak. Tellson bile ona vız gelir (yani nispeten). İki haftanın sonunda, diğer iki haftalık tatiliniz için Wales’e seyahate çıktığınızda o da size, sevgili eşinle sana katılacak. Ve sen bizim onu, sana son derece sağlıklı ve mutlu bir şekilde yolladığınızı söyleyeceksin. Şimdi kapıya yaklaşan birinin ayak seslerini duyuyorum. Bir başkası gelip kendisinin olduğunu iddia etmeden önce bu sevgili kızımızı müzmin bir bekâr olarak, eski tarzda öpeyim.”

Bir süre o güzel yüzü, alnındaki o tanıdık ifadeyi görebilmek için kendinden uzak tuttu ve sonra parlak sarı saçlarını kendisinin küçük kumral peruğuna içtenlikle ve sevgiyle bastırdı. Eğer böyle şeyler eski ise, en az Adem kadar eskiydiler.

Doktorun odasının kapısı açıldı ve doktor Charles Darnay’la birlikte dışarı çıktı. Yüzü bir ölününki kadar solgundu. İçeriye girdiklerinde böyle değildi halbuki. Ama sakın tavrında bir değişiklik yoktu. Yalnız Bay Lorry’nin keskin bakışları, doktorun üzerinden eski üzüntü ve sıkıntıların gölgesinin, soğuk bir rüzgâr gibi geçiverdiğini anlamıştı.

Doktor, kızının koluna girdi ve onu Bay Lorry’nin bu anlamlı gün için kiraladığı arabaya götürdü. Geriye kalanlar da başka bir arabayla, yabancı gözlerden uzak yakındaki bir kiliseye geldiler ve Charles Darnay ile Lucie Manette mutluluk içerisinde evlendiler.

Nikâh kıyıldıktan sonra tebessümlerin arasında parıldayan gözyaşlarından başka, Bay Lorry’nin karanlık ceplerinden birinden çıkan elmaslar da gelinin parmaklarında parlıyordu. Kahvaltı için eve geri döndüler, her şey yolunda gidiyordu. Az sonra, ayrılık vakti geldiğinde Paris’teki tavan arasında zavallı ayakkabıcının aklaşmış lüleleriyle birbirine karışan o altın

sarısı saçlar, sabah ışığında kapı eşiğinde o ak saçlarla tekrar birbirine karıştı.

Uzun olmamasına rağmen zor bir ayrılık olmuştu. Ama babası Lucie’yi neşelendirdi ve sonunda kızının, boynuna sarılı olan kollarını yumuşak bir şekilde çözerek, “Al onu Charles! O artık senin!” dedi.

Lucie, arabanın demir çerçeveli penceresinden titreyen elleriyle el sallayarak oradan ayrıldı.

Köşede durmuş bekleyen aylaklar ya da herhangi meraklı bir kimse yoktu, hazırlıklar da çok sade ve sıradan olduğundan doktor, Bay Lorry ve Bayan Pross iyice yalnız kalmışlardı. Eski serin salonun onları karşılayan gölgeliğine geri geldiklerinde Bay Lorry doktordaki büyük değişikliğin farkına vardı. Orada yukarıya kalkan altın kol ona öldürücü bir darbe vurmuş gibiydi.

Doktor tabii ki pek çok şeyi bastırmıştı ve bunları bastırmasını gerektiren durum ortadan kalktığı zaman ani bir değişikliğin olması beklenir bir şeydi. Ama Bay Lorry’yi endişelendiren, o eski ürkek ve dalgın bakışlardı. Doktorun başını ellerinin arasına alıp, yukarıya çıktıklarında üzgün bir halde odasına çekilmesi Bay Lorry’ye şarapçı Defarge’ı ve yıldızlar altında yaptıkları o yolculuğu hatırlattı.

Biraz düşündükten sonra, “Bence onunla şimdi konuşmasak, onu rahatsız etmesek iyi olur,” diye fısıldadı Bayan Pross’a. “Benim Tellson’a bir uğramam lazım. Gider, hemen geri dönerim. Sonra onu kıra götürüp yemek yeriz, sonra her şey yoluna girecektir.”

Bay Lorry için Tellson’a girmek, Tellson’dan çıkmaktan daha kolaydı. Neredeyse iki saat kalmıştı. Döndüğünde uşağa bir şey sormadan eski merdivenleri tek başına çıktı. Doktorun odasına doğru giderken hafiften duyduğu çekiç sesleri onu durdurdu.

“Aman Tanrım!” dedi birden irkilerek. “Bu da ne!”

Bayan Pross, korkmuş bir yüz ifadesiyle yanı başına gelmişti.

“Ah, her şey bitti, her şey!” diye haykırarak ellerini ovuşturuyordu. “Minik kuşuma ne diyeceğiz? Ayakkabı yapıyor ve beni tanımıyor!”

Bay Lorry, kadını sakinleştirmek için söyleyebileceği her şeyi söyledi ve ardından doktorun odasına girdi. Tezgâh, daha önce ayakkabıcıyı çalışırken gördüğü günlerdeki gibi ışığa doğru çevrilmişti. Kafasını önüne eğmiş, işini yapıyordu.

“Doktor Manette! Dostum Manette!”

Doktor kafasını kaldırıp bir süre yarı merakla ve yarı da rahatsız edildiği için öfkelenmiş gibi baktı ve sonra tekrar işine döndü. Ceketini ve yeleşini çıkarmış, çalıştığı zamanlardaki gibi gömleğinin yakasını açmıştı. Hatta o bitkin ve solgun yüzü geri gelmişti. Sanki bir şekilde işi bölünüp yarıda kalacakmış gibi telaş içinde, ağır bir çalışma temposu içine girmişti.

Bay Lorry elindeki ayakkabıya baktı; eski büyüklükte ve biçimde bir ayakkabıydı. Yanında duran başka bir ayakkabıyı eline aldı ve bunun ne olduğunu sordu.

“Genç bir bayanın yürüyüş ayakkabıları,” diye mırıldandı adam kafasını kaldırmadan. “Çoktan bitmesi gerekiyordu. Bırak da bitsin.”

“Ama Doktor Manette, bana bakın!”

O eski uysal tavrıyla işini bırakmadan denileni yaptı.

“Beni tanıyor musun, sevgili dostum? Bir daha düşün. Senin gerçek işin bu değil. Düşün, dostum!”

Hiçbir şey onu konuşturamazdı. İstendiği zaman bir süre kafasını kaldırıp bakıyor, ama hiçbir şey ona tek kelime ettiremiyordu. Sessizce çalışıyor, çalışıyor, çalışıyordu ve ona bir şey söylemenin, duvara ya da boşluğa bir şey söylemekten farkı yoktu. Bay Lorry’nin görebildiği tek umut ışığı kendisinden istenmediği halde arada sırada kafasını kaldırıp bakmasıydı. Bu bakışlarda ürkek bir merak ve şaşkınlık ifadesi var gibiydi; sanki bazı kuşkuları vardı da bunlardan kurtulmak istiyordu.

Bay Lorry, her şeyden ziyade iki şeyin önemli olduğunu düşünmüştü: Birincisi, bunun Lucie’den saklanması, ikincisi de onu tanıyan herkesten saklanması. Bayan Pross’la beraber bir sonraki önlemi hemen alarak doktorun rahatsız olduğunu ve iyileşmesi için birkaç gün dinlenmesi gerektiğini söylediler. Doktorun kızına mektup yazılması işini de Bayan Pross üstlenmişti. Babasının acilen başka bir yere çağrıldığı söylenecek, yazısı taklit edilerek aceleyle yazılmış iki üç satırlık uydurma bir mektup aynı postayla gönderilecekti.

Her ihtimale karşın alınan bu önlemlerden sonra Lorry, doktorun kendisine geleceğini ümit ediyordu. Doktor en kısa zamanda kendisini toparlarsa, yeni bir plan uygulayacaktı ve bunun da doktorun durumu için en iyi plan olduğunu düşünüyordu.

Bay Lorry, onun iyileşeceği ve bu üçüncü yolla çare bulacağı ümidiyle doktoru, kendini mümkün olduğunca az belli ederek, yakından izlemeye karar verdi. Bu yüzden de hayatında ilk defa Tellson’a gitmemek için bahaneler uydurdu ve aynı odanın penceresindeki yerini aldı.

Üzerine gidildiğinde rahatsız olduğundan, onunla konuşmanın faydasız olmanın ötesinde çok zararlı olduğunu anlamakta gecikmemişti. Daha ilk gün bu tavrından vazgeçerek içine düştüğü ve düşmekte olduğu yanılgıyı sessizlikle protesto eden biri gibi sadece, devamlı gözünün önünde durmaya karar verdi. Okuyarak, yazarak ve aklına gelen bütün güzel ve doğal yollarla, oranın özgün bir yer olduğunu ifade ederek, sürekli pencerenin yanındaki sandalyesinde oturdu.

İlk gün, Doktor Manette verilen yiyecek ve içecekleri aldı, hava, görmesini engelleyecek kadar kararana dek çalışmaya devam etti. Halbuki Bay Lorry yarım saat önce tek kelime okuyup yazamayacağı kadar karanlık olduğu için okumayı bırakmıştı. Sonunda sabaha kadar işe yaramayacak olan aletlerini kenara bıraktığı zaman Bay Lorry ayağa kalktı, “Çıkacak mısın?” diye sordu.

Yaşlı adam yine eskisi gibi iki yanına, sonra da kafasını kaldırıp yukarıya baktı ve o eski zayıf sesiyle, “Çıkmak mı?” diye sordu.

“Evet, birlikte yürümek ister misiniz? Neden olmasın?”

Yaşlı adam neden yürüyemeyeceğini söylemek için hiçbir çaba sarf etmedi ve tek kelime dahi söylemedi. Ama Bay Lorry, onun alacakaranlıkta öne doğru eğilmiş, dirseklerini dizlerine dayamış, elleri başında otururken kendi kendine belli belirsiz, “Neden olmasın?” diye sorduğunu görür gibi oldu. Adam basireti sayesinde iyi bir fırsat yakalamıştı ve peşini bırakmamaya da kararlıydı.

Bayan Pross’la geceyi nöbetleşe geçirdiler. Ve onu ara sıra yandaki odadan gözetlediler. Doktor yatmadan önce uzun bir süre aşağı yukarı gezinip durdu; nihayet kendini yatağa bıraktığında da uyuyup kalmıştı. Sabahleyin erkenden kalkmış ve doğruca tezgâhına gidip işinin başına geçmişti.

Bu ikinci gün Bay Lorry, ona neşe içinde, adıyla hitap ederek selam verdi ve çok iyi bildiği, güncel konulardan bahsetti, cevap vermiyordu ama söylenenleri duyduğu belliydi ve kafası karışmış olsa da söylenenleri düşündüğü anlaşılıyordu. Bu Bay Lorry’yi cesaretlendirmişti; Bayan Pross’un gün içinde pek çok defa odaya gelip iş yapmasını istedi. Bu sırada Lucie ve babası hakkında sakın sakın, hiçbir şey olmamış gibi konuşuyorlardı. Ama aşırıya kaçmamaya dikkat ediyorlar, onu rahatsız edecek şekilde uzun ve sık konuşmuyorlardı. Doktorun kafasını daha sık kaldırması ve etrafında gördüğü değişikliklere şaşırması, Bay Lorry’nin yufka yüreğini ferahlatmıştı.

Yine karanlık bastığında, Bay Lorry önceki gün yaptığı gibi sordu:

“Sevgili doktor, çıkmayı düşünmüyor musun?”

Doktor da, “Çıkmak mı?” diye tekrarladı önceki gibi.

Bay Lorry, cevap alamayınca bu defa tek başına çıkmış gibi yaptı ve bir saat kadar ortadan kaybolduktan sonra geri döndü. O sırada doktor pencerenin önündeki koltuğa geçmişti. Oraya oturmuş, aşağıdaki çınar ağaçlarını seyrediyordu. Ama Bay Lorry gelince hemen eski yerine döndü.

Zaman çok yavaş ilerliyordu ve Bay Lorry’nin ümitleri gittikçe azalıyordu. Günler geçtikçe içi daralıyor, daralıyor, daralıyordu. Üçüncü gün geldi geçti, dördüncü gün, beşinci gün... Altı, yedi, sekiz, dokuz gün.

Bay Lorry bu endişe dolu dönemi her geçen gün daha da yıkılan umutlarıyla ve içi daha da daralarak geçirdi. Sır iyi saklanmıştı; hiçbir şeyden haberi olmayan Lucie mutluydu. Ama Bay Lorry ayakkabıcının önceleri acemilik çeken ellerinin giderek ustalaştığını fark etti. Dokuzuncu akşamın alacakaranlığında ise ayakkabıcı hiç olmadığı kadar hevesli ve gayretli, hiç olmadığı kadar ustaydı.

Bir Fikir

Endişe içerisinde beklemekten yorgun düşen Bay Lorry, işinin başında uyuyakalmıştı. Berbat endişelerinin onuncu gününün sabahı, gece karanlıkta uyuyakaldığı odaya düşen güneş ışığıyla uyandı.

Gözlerini ovuşturdu ve ayağa kalktı; ama ayağa kalktığına bile uyanıp uyanmadığından hâlâ emin değildi. Doktorun odasına gidip içeriye baktığında tezgâhın ve aletlerin kaldırılmış olduğunu ve doktorun pencere kenarında kitap okuduğunu gördü. Üzerinde her zamanki sabahlığı vardı; Bay Lorry'nin açık seçik fark edebildiği yüzünde, derine işlemiş solgunluklar bir yana bırakılacak olursa, bir şey öğrenirken insanların yüzünde oluşan o dikkatli ifade vardı.

Uyandığından emin olduktan sonra Bay Lorry bir süre için, doktorun ayakkabıcılığa dönüşünün, sıkıntılı bir rüya, kendi beyninin korkutucu bir ürünü olup olmadığından bir türlü emin olamadı; arkadaşı her zamanki elbiseleri ve görünüşüyle, her zamanki işiyle meşgul halde karşısında duruyor muydu ve ortada bütün bu derin dönüşümün olup bittiğine dair bir iz var mıydı?

Ancak ilk andaki şaşkınlık ve kafa karışıklığından kaynaklanan sorulardı bunlar ve cevapları da gayet açıktı. Bu izlenim, ona uygun düşen yeterli bir nedene dayanmasa, kendisi, Jarvis Lorry nasıl böyle bir şeye kapılabilirdi ki? Doktor Manette'ir muayene odasında elbiseleriyle niye uyuyakalsın ve sabahın bu saatinde doktorun yatak odasının önünde bunları kendi kendine niye soruyor olsundu ki?

Birkaç dakika sonra Bayan Pross yanı başında ona bir şeyler fısıldıyordu. Eğer şüphelerinden geriye bir şeyler kalmış olsaydı kadının konuşmaları bunları da silip süpürecekti, ama artık zihni berraktı ve hiçbir şeyden şüphesi kalmamıştı. Her zamanki kahvaltı saatine kadar her şeyin olduğu gibi kalmasını, kahvaltı saatinde de hiçbir şey olmamış gibi doktoru karşılamayı önerdi. Doktor hâlâ aynı durumdaysa, o zaman Bay Lorry bütün endişesine rağmen, çok dikkatli bir şekilde, daha önce kendisine yol göstermiş olan fikrin ışığında yeni bir yöntem aramaya devam edecekti.

Bayan Pross da bu karara uydu ve planlanan şeyler titizlikle uygulandı. Günlük bakımı için bol vakti olan Bay Lorry kahvaltıya her zamanki beyaz keten gömleği ve zarif pantolonuyla inmiş, doktor da sofraya her zamanki gibi davet edilmişti.

Bay Lorry'in tek güvenli ilerleme şekli olduğunu düşündüğü yöntemle, ona, çok üzerine gitmeden, mümkün olduğu noktaya kadar bu hassas durum ve zamanla yaşadığı değişim anlatılabilirdi: Başlarda doktor kızının düğününün bir gün önce yapılmış olduğunu sanıyordu. Bay Lorry'nin konuşurken laf arasında, kasıtlı olarak hangi gün ve ayda olduklarından bahsetmesi doktoru düşündürmüştü, aradan geçen günleri saymasına neden olmuş ve bu da açıkça onu tedirgin etmişti. Bunun dışında doktor eski haline kavuşmuştu; Bay Lorry yardım istemeye karar verdi, yardım isteyeceği kişi ise doktorun ta kendisiydi.

Kahvaltı yapılıp da sofraya kaldırıldığı zaman doktorla yalnız kalmıştı. Bay Lorry duygu dolu bir sesle:

“Dostum Manette, sana çok merak ettiğim ilginç bir konuda soru sormak istiyorum. Aslında bana çok ilginç geliyor, sen bildiğin için sana ilginç gelmeyebilir.”

Son zamanlarda yaptığı iş yüzünden rengi solan ellerine bakınca doktor endişelenmişti; ama Bay Lorry'yi dikkatle dinledi. Bu sırada tekrar tekrar ellerine baktı.

“Doktor Manette,” dedi Bay Lorry sevgiyle elini arkadaşının koluna koyarak. “Mesele benim çok yakın bir arkadaşım ile ilgili. Lütfen, beni dikkatle dinleyin. Onun hatırı için, hatta daha çok kızının hatırı için, dostum Manette.”

“Anladığım kadarıyla bir çeşit zihinsel bir şok, değil mi?” diye sordu doktor alçak sesle.

“Evet!”

“Açık konuş, bütün ayrıntıları anlat,” dedi doktor.

Bay Lorry karşılıklı anlaştıklarını görünce devam etti:

“Sevgili dostum Manette, bu eski ve uzun süreli bir şok; duygular yoğunlaşıyor ve dediğiniz gibi zihin bulanıyor. Şok, hastanın yaşadığı şartlarla beraber ortaya çıkmış, sanırım hastanın kendisi de bunu hesaplayamadığından, şokun ne kadar sürdüğünü söylemenin imkânı yok. Nasıl olduğunu bilmediği bir yöntemle iyileşmiş; bundan bahsettiğine de şahit olmuştum. Şoktan bütününü kurtuldu ve çok zeki, güçlü kuvvetli ve zaten geniş olan bilgi dağarcığına yeni eklemeler yapabilen biri haline geldi. Ama maalesef...” Bay Lorry durdu ve derin derin nefes aldıktan sonra, “Hastalığı yeniden ortaya çıktı,” dedi.

“Ne kadar sürdü?” diye alçak sesle sordu doktor.

“Dokuz gün, dokuz gece.”

“Hastalık kendini nasıl gösterdi? Sanırım...” doktor bu sırada ellerine tekrar baktı, “...hastalığıyla ilgili eski belirtileri tekrar gösterdi, değil mi?”

“Evet, bu doğru.”

Doktor, yine alçak olmasına rağmen, açık ve anlaşılır bir sesle, “Peki, onu bu durumdayken gördün mü?” diye sordu.

“Bir defa.”

“Normal haline geri döndüğünde tamamıyla eskisi gibi miydi?”

“Galiba evet.”

“Kızından bahsettin. Kızı hastalığın tekrar başladığını biliyor mu?”

“Hayır. Kendisinden saklandı ve bundan sonra da hiç öğrenmeyeceğini umuyorum. Sadece ben biliyorum, bir de güvenilebileceğim biri.”

Doktor, Lorry’nin ellerini eline aldı ve “Ne kadar ince, ne kadar düşüncelisiniz!” diye mırıldandı. Bay Lorry de onun elini sıktı ve her ikisi de kısa bir süre öylece konuşmadan durdular.

Nihayet Bay Lorry, “Ben sadece bir işadamıyım,” dedi o şefkatli ve düşünceli tavrıyla. “Böyle karışık ve zor işler üstesinden gelebilecek biri değilim. Bunu yapmaya ne bilgim ne de zekâm yeter; bu yüzden yol gösterecek birine ihtiyacım var. Sizden başka bana doğru yolu gösterebileceğine inandığım biri yok. Söyleyin bana, hastalık nasıl tekrarladı? Bir daha tekrarlama tehlikesi var mı? Bu önlenebilir mi? Tekrar ettiğinde nasıl tedavi edilebilir? Buna ne sebep oldu? Dostum için ne yapabilirim? Şu dünyada hiç kimse dostuna yardım etmeyi benim, onun için istediğim kadar yürekten istememiştir. Ama nasıl yardım edeceğimi, böyle bir soruna nasıl çözüm bulacağımı bilmiyorum. Eğer sizin bilginiz ve tecrübeniz beni doğru olan yola götürürse, ben de çok şey yapabilirim; ama bana yol gösterilmedikçe ve ne yapacağım söylenmedikçe elimden çok da bir şey gelmez. Yalvarırım bana anlatın, olanları biraz daha açık görmemi sağlayın ve lütfen, daha fazla, birazcık olsun fazla nasıl yardımcı olabileceğimi öğretin bana.”

Bu ciddi konuşmadan sonra Doktor Manette oturup düşündü; Bay Lorry daha fazla üzerine giderek onu zorlamadı.

“Sanırım dostum,” dedi doktor sessizliğini zorlukla bozarak, “anlattığınız geriye dönüşü hastanın kendisi de bekliyordu.”

“Bundan korkuyor muydu?” diyebilme cesaretini gösterdi Bay Lorry.

“Hem de çok.” Bunu söylerken elinde olmadan ürpermişti. “Böyle bir korkunun hastanın zihnini ne kadar meşgul ettiğini ve kendini bu konuda bir şey söylemeye zorlamanın ne kadar zor ve hatta imkânsız olduğunu bilemezsin.”

“Peki bu korku içine çöktüğü zaman başka birine anlatması onu rahatlatır mı?”

“Sanırım. Ama dediğim gibi, neredeyse imkânsız. Ben, birçok açıdan imkânsız olduğuna inanıyorum.”

Bay Lorry yine elini doktorun koluna koydu, her iki taraf da bir süre sessiz kaldıktan sonra Bay Lorry sordu:

“Peki, bu şoku neye bağlıyorsunuz?”

“Bu şokun asıl sebebi olan anılara ve düşüncelere güçlü ve beklenmedik bir şekilde geriye dönüşün tekrar şoka sebep olduğunu düşünüyorum. Yaşadığı en üzücü olayları çok canlı bir şekilde tekrar hatırladı, sanırım. Muhtemelen bunların ona tekrar hatırlatılmasından uzun süredir korku duyuyordu. Boşuna kendini buna hazırlamaya çalıştı; belki de bu hazırlık çabaları dayanmasını daha da güçleştirdi.”

“Onu geriye döndüren şeyin ne olduğunu hatırlayabilir mi?” diye anlaşılır bir tedirginlikle sordu Bay Lorry.

Doktor hüznü gözlerle odaya bir göz gezdirdi ve başını sallayarak alçak bir sesle, “Hayır, hatırlayamaz,” diye cevap verdi.

“Peki ya gelecek...” dedi Bay Lorry.

“Gelecekte çok ümitliyim,” dedi doktor yeniden kavuştuğu kendine güveniyle. “Tanrı ona bu kadar kısa süre içinde iyileşme gücünü bahsettiğine göre, gelecekte çok ümitliyim. Uzun süre karmaşık şeylerin baskısı altında kalmış; korkmuş ve başına gelecekleri önceden kestirerek karşı koymaya çalışmış. Ve kara bulut gelip geçmiş, o da iyileşmiş; öyleyse olabileceklerin en kötüsünün geçip gittiğine dair bir umut var.”

“Güzel. Çok iyi, bu içimi rahatlattı. Çok teşekkür ederim,” dedi Bay Lorry.

“Ben teşekkür ederim,” diye cevap verdi doktor başını nezaketle eğerek.

“Sormak, danışmak istediğim iki şey daha var. Devam edebilir miyim?”

“Arkadaşın için bundan daha iyi bir şey yapamazsın,” dedi doktor, arkadaşına elini uzatarak.

“Birincisi, arkadaşım sürekli çalışır ve son derece enerji doludur. Mesleki bilgiler, deneyimler edinmek ve daha başka şeyler için gayretle çalışır. Sizce gereğinden fazla çalışıyor olabilir mi?”

“Bence hayır. Her zaman bir işle meşgul olma ihtiyacı belki onun zekâsının bir özelliğidir; belki kişiliğinden, belki de hastalığından kaynaklanıyordur. Ona fayda sağlayacak işlerle ne kadar çok meşgul olursa, sağlığından olma, bu duruma dönme tehlikesi o kadar azalır. Kendini gözlemleyip bunu keşfetmiş olabilir.”

“Kendisini çok sıkmadığından emin misiniz?”

“Sanırım bundan oldukça eminim.”

“Dostum Manette, ya şimdi çok yoruluyorsa...”

“Dostum Lorry, bunun çok da kolay olacağını sanmıyorum. Bir taraftan büyük bir sıkıntının yükü altında ezilirken diğer taraftan bu yükü dengeleyecek bir şeye ihtiyaç duyar.”

“İnatçı bir işadamı olarak özür diliyorum. Bir an çok yorulduğunu farz edelim, bu, hastalığın tekrar nüksedeceğini mi gösterir?”

“Böyle olacağını sanmıyorum,” dedi Doktor Manette ve kendine güvenen, ciddi bir ses tonuyla devam etti: “Belli bir düşünce silsilesinden başka bir şeyin hastalığı uyandırıp tekrar ortaya çıkmasına sebep olacağını sanmıyorum. Bu yüzden sadece o düşünceleri harekete geçiren alışılmadık bir şey hastalığı nüksettirebilir. Her şey olup bittikten ve hasta iyileştikten sonra bu kuvvetli sarsıntının sesinin tekrar yükselmesinin zor olduğunu düşünüyorum. Hastalığı nüksettirecek şartların neredeyse tükendiğine inanıyorum.”

Zihinsel dengenin çok hafif bir şeyle bile alt üst olabileceğini bilen bir adamın çekingenliği ve aynı zamanda, kişisel sıkıntılara karşı koyabilecek güveni, tahammülü yavaş yavaş kazanmaya başlamış birinin tavrı ile konuşmuştu. Arkadaşı bu güveni sarsamazdı. Bay Lorry, gerçekte olduğundan daha rahat ve cesur görünmeye çalışarak ikinci soruya geçti. Bunun hepsinden zor olacağını hissediyordu; ama o pazar sabahı Bayan Pross’la yaptıkları konuşmayı ve son on gün içinde yaşadıklarını hatırlayınca bununla yüzleşmesi gerektiğini anladı.

“Bir de neyse ki atlattığı bu geçici rahatsızlık esnasında edindiği bir iş var,” dedi Bay Lorry ve boğazını temizledikten sonra devam etti: “Demircilik diyelim mesela. Bu hastalığın etkisi altında olduğu zamanlarda demircilik yaptığını farz edelim: kafamızda canlandırabilmek için. Arkadaşımı hiç beklenmedik bir şekilde birdenbire tekrardan o küçük demirci ocağında çalışırken bulduk. Bu ocağı yanında bulundurması kötü değil mi?”

Doktor elini alnına götürmüş, sinirli bir şekilde ayağını yere vuruyordu.

Bay Lorry endişe içerisinde arkadaşına bakarak, “Bu demirci ocağını hep yanında bulunduruyordu. Peki ondan kurtulması onun için daha iyi olmaz mı?”

Doktor, eli alnında, hâlâ ayağını sinirle yere vuruyordu.

“Bana bu noktada bir tavsiyede bulunmayı güç mü buluyorsunuz? Zor bir soru olduğunu çok iyi anlıyorum. Ama yine de sanırım...”

Bu noktada Bay Lorry başını salladı ve sustu.

Doktor, sıkıntı verici bir sessizlikten sonra dostuna dönerek, “Gördüğün gibi bu zavallı adamın kafasından neler geçtiğini tutarlı bir şekilde açıklamak zor,” dedi. “Bir zamanlar bu uğraşı edinebilmek için korkunç bir özlem duymuş ve bulduğunda da çok mutlu olmuş. Zihinsel karmaşanın yerine parmakların çalışmasını geçirerek yaptığı bu yer değiştirme ile acısını hafiflettiği muhakkak. Dolayısıyla da bu uğraşının bir daha ulaşamayacağı bir yere kaldırılması düşüncesine tahammül edememiştir. Hatta şimdi, kendinden daha önce hiç olmadığı kadar umutlu olduğu, bir çeşit güvenle konuştuğu şu an bile o eski işine ihtiyacı olabileceği ve aradığında onu bulamayacağı düşüncesi onu korkutabilir; tıpkı bir çocuğun kaybolduğunda yüreğine düşen korku gibi.”

Gözlerini yerden kaldırıp Bay Lorry’ye baktığında yüzünde tasvir ettiği çocuğunkine benzer bir ifade vardı.

“Ben sadece altınlar, banknotlar ve bozukluklarla uğraşan bir işadımı olarak sizden bilgi istiyorum. Bu eski eşyanın geri dönmesi eski düşüncelerin de geri dönüşü değil midir? Bu eşya ortadan kalkarsa, dostum Manette, korku da ortadan kalkmaz mı? Yani demirci ocağını saklayarak korkuya, kuşkuya açık kapı bırakmış olmaz mı?”

Yeniden bir sessizlik oldu.

“Sen de görüyorsun ki o eski bir dost,” dedi doktor sesi titreyerek.

“Ben saklamazdım,” dedi Bay Lorry kafasını sallayarak. Doktorun sessizliği bozduğunu görünce cesaretlenmişti. “Ona bu eşyadan vazgeçmesini tavsiye edeceğim. Ben sadece sizden yetki istiyorum. Hiçbir faydası olmadığından eminim. Hadi. Değerli, iyi biri olarak bana izin verin. Kızının hatırı için, dostum Manette!”

Kendisiyle nasıl bir mücadele içinde olduğunu görmek tuhaftı.

“Onun hatırı için, izin veriyorum öyleyse. Yalnız ben olsam arkadaşınız oradayken kaldırmazdım onu. O yokken kaldırın; bırakın da eski dostunu ayrıldıktan sonra bir süre özlesin.”

Bay Lorry hemen bunun için söz verdi ve konuşma orada bitti. Günü kırdı geçirdiler ve doktor da kendini biraz toparladı. Sonraki üç gün de gayet iyi geçti ve on dördüncü gün Lucie ile kocasına katılmak için yola çıktı. Bay Lorry, o dokuz günlük sessizliğinin kızına açıklamasını yapmak için nasıl bir tedbir aldıklarını da doktora anlattı. Lucie’ye de bu açıklamayı doğrulayacak şekilde bir mektup yazmış ve böylece de kız bir şeyden şüphelenmemişti.

Doktorun evden ayrıldığı günün gecesi Bay Lorry elinde balta, testere, keski ve çekiç, yanında da bir lamba taşıyan Bayar Pross’la onun odasına girdi. Ve orada; kapalı kapılar ardında, esrarengiz ve suçlu bir hava ile ayakkabıcının tezgâhını parçalara ayırdı. Bu sırada Bayan Pross elinde tuttuğu lamba ile bir cinayete suç ortaklığı yapıyormuş gibiydi ve bu gaddarca hava ona yakışmıyor değildi hani. Parçalara ayrılan ‘beden’in ilk olarak mutfak ocağında yakılması işlemi hiç geciktirilmeden başlatılmıştı. Aletler, ayakkabılar ve deriler de bahçeye gömüldü. Dürüst insanlara, yok etmek ve gizlilik o kadar kötü görünür ki Bay Lorry ve Bayan Pross bu işi yaparken ve kalıntıları ortadan kaldırırken korkunç bir suç işleyen ortaklara benziyor, öyle olduklarını da hissediyorlardı.

Bir Rica

Yeni evli çift evlerine geldiklerinde, onları tebrik etmeye gelen ilk kişi Sydney Carton oldu. O geldiğinde, çift eve geleli sadece birkaç saat olmuştu. Adamın alışkanlıklarında, görünüşünde veya davranışlarında hiçbir ilerleme olmamıştı; ama üzerinde güçlü bir sadakat havası vardı ve Charles Darnay bunu ilk defa fark ediyordu.

Darnay’la konuşma fırsatı kollayarak, yalnız kaldıklarında onu bir pencerenin yanına çekti.

“Bay Darnay,” dedi, “sizinle arkadaş olabilmeyi isterdim.”

“Zaten arkadaş olduğumuzu sanıyorum.”

“Bunu nezaketen söyleyecek kadar iyi birisiniz; ama ben nezaket icabı söylemedim bunu. Arkadaş olmayı dilerim derken tam olarak onu kastetmemiştim.”

Charles Darnay da doğal olarak bütün iyi niyeti ve sevecenliği ile ne demek istediğini sordu.

“Hayatım boyunca,” dedi Carton gülümseyerek, “bir şeyi kendi kafamda kurup oluşturmayı, başkasına ifade etmekten, aktarmaktan daha kolay bulmuşumdur. Yine de deneyeyim. Her zamankinden daha sarhoş olduğum o meşhur geceyi hatırlıyor musunuz?”

“Bana zorla sarhoş olduğunuzu söylettirdiğiniz bir olayı hatırlıyorum.”

“Ben de hatırlıyorum. Bu olayın laneti sırtımda ağır bir yükür, o yüzden daima hatırlarım. Bir gün yaşadığım günlerin sonu geldiğinde bunun da hesaba katılacağını umarım. Rahatsız olmayın, vaaz vermeyeceğim.”

“Rahatsız olmuş değilim. Açık sözlülüğünüz beni rahatsız etmez.”

“Ah!” dedi Carton, bir şeyleri süpürüp atmak ister gibi umursamaz bir tavırla elini sallayarak, “sarhoş olduğum gecelerden birinde –tahmin edersiniz sayısı çoktur– sizi sevmek ve sevmemek konusunda katlanılması zor şeyler söylemiştim. Umarım unutmuşsunuzdur.”

“Çoktan unuttum.”

“Yine nezaket icabı söylenmiş bir laf! Ancak Bay Darnay, unutmak benim için o kadar kolay değil. Ben hiç unutmadım ve sıradan bir cevap onu unutmamı sağlamayacaktır.”

“Eğer sıradan bir cevap olduysa özür dilerim. Önemsiz bir meseleyi kapatmak dışında bir niyetim yoktu; ama sizi bu kadar rahatsız etmiş olmasına şaşırdım. O olayı çoktan kafamdan sildiğimi gayet rahat söyleyebilirim size. Tanrı aşkına, ortada kafadan silinecek ne var ki! Bana büyük yardımda bulunduğunuz o gün, hatırlanması gereken bundan daha önemli bir şey mi oldu?”

“O yardıma gelince,” dedi Carton, “bu sözlerinizin sıradan bir laf ebeliği olduğunu açıkça söylemek zorundayım. O yardımı yaparken o sırada size ne olacağı umurumda mıydı onu bilemiyorum. Bakın, umurumda mıydı diyorum, geçmişten bahsediyorum.”

“Yaptıklarınızı küçümsüyor, hafife alıyorsunuz,” diye cevap verdi Darnay, “ama sizin ‘nezaket icabı cevabınız’ hakkında sizinle tartışmayacağım.”

“Tamamıyla doğru, Bay Darnay, inanın bana! Konudan saptım, arkadaş olmaktan söz ediyordum. Beni tanıyorsunuz ve daha yükseklerle, daha iyi şeylere ulaşabilecek bir insan olmadığımı da biliyorsunuz. Bu konuda bir şüpheniz varsa Stryver’a sorun, o da aynı şeyi söyleyecektir size.”

“Ona sormaktansa kendi fikrimi kendim oluşturmayı tercih ederim.”

“Güzel! Sonuçta şimdiye kadar iyi hiçbir şey yapmamış ve yapmayacak olan ahlaksız bir köpek olduğumu biliyorsunuz.”

“Asla yapmayacağınız şeyleri bilemem.”

“Ama ben biliyorum ve siz de buna inanmalısınız. Bu kadar değersiz ve kötü şöhretli bir adamın arkadaşı olmaya, en uygunsuz zamanlarda gidip gelmesine tahammül edebilecekseniz, buraya özel misafir olarak gidip gelmene izin vermenizi rica edeceğim. İşe yaramayan (eklemeliyim ki eğer bu ikimizin arasında olduğunu fark ettiğim benzerlik değilse), gösterişsiz, uzun yıllar işinizi gördüğü için atılmayan ve aynı zamanda da ilgi duyulmayan bir eşya olarak görebilirsiniz. Bu izni kötüye

kullanacağını pek zannetmiyorum. Yılda dört kez kullanma ihtimalim yüzde bir. Sadece bu izni aldığımı duymak beni memnun edecektir.”

“Peki bu izni kullanacak mısınız?”

“Bunu bana bu izni verdiğinizi göstermenin başka bir yolu olarak kabul ediyorum. Teşekkür ederim, Darnay. Size adınızla hitap edebilir miyim?”

“Sanırım bu andan sonra olabilir, Carton.”

Bunun üzerine el sıkıştılar ve Sydney evden ayrıldı. Birkaç dakika sonra, dış görünüşü itibarıyla, gene o kendi bırakmış haline geri dönmüştü.

Aynı günün akşamı Charles Darnay, Bayan Pross, Bay Manette ve Bay Lorry ile konuşurken, bu konuşmadan şöyle bi bahsetti ve Sydney Carton’ın umursamazlık ve vurdumduymazlığının ciddi bir problem olduğunu söyledi. Yani kısaca onun hakkında kötü konuşmak veya üstüne gitmek amacıyla değil, onu o haliyle gören herhangi birinin hakkında konuşabileceği şekilde konuşmuştu.

Bu konunun genç ve güzel karısının kafasını kurcalayacağı hiç aklına gelmemişti. Ama odaya girdiği zaman onu alnı kırışmış bir şekilde düşünceli bir ifade ile kendisini bekler buldu.

“Bu akşam düşünceliyiz!” dedi Darnay ona sarılarak.

“Evet, sevgili Charles,” dedi elini adamın göğsüne koyup soru soran bakışlarını dikerek. “Bu akşam oldukça düşünceliyiz. Çünkü zihnimizi meşgul eden bir şeyler var.”

“Neymiş o sevgili Lucie?”

“Senden bir şey rica edeceğim, bunun için bana tek bir soru dahi sormayacağına söz verir misin?”

“Söz mü vereceğim? Aşkına sözünü veremeyeceğim ne olabilir ki?”

Bir eliyle sırma saçlarını yanağının üzerinden alırken, diğer elini de onun için atan kalbin üzerine koyduğu zaman gerçekten neler için söz vermezdi ki!

“Charles, sanırım, zavallı Bay Carton, bu akşam senin ona gösterdiğin ilgi ve saygıdan daha fazlasını hak ediyor.”

“Gerçekten mi, aşkım? Neden peki?”

“İşte bana sormayacağın soru bu. Ama bunu hak ettiğini düşünüyorum, yani bunu biliyorum.”

“Eğer sen öyle olduğunu biliyorsan bu benim için yeterlidir. Benden ne yapmamı isterdin, hayatım?”

“Ona her zaman iyi davranmanı ve kusurlarını hoş görmeni istiyorum, canım. Kalbini dışarı çok çok nadir açtığına ve orada derin yaraları olduğuna inanmanı istiyorum. O yaraların kanadığını da gördüm, sevgilim.”

“Ona kötü davrandığımı düşünmek bile acı verici,” dedi oldukça şaşırان Darnay. “Onun hakkında hiç böyle düşünmemiştim.”

“Doğru, kocacığım. Korkarım bir daha kendini toparlayamayacak. Artık kişiliğinin ya da talihinin düzeleceğine dair umudun neredeyse yok. Ama iyi, güzel, hatta yüce şeyler yapabilecek biri olduğundan eminim.”

Lucie, bu yitik adama olan inancının saflığı ile o kadar güzel görünüyordu ki kocası onu saatlerce seyredebilirdi.

Kadın kocasına sokulup başını onun göğsüne dayadı ve ona bakarak, “Ve bir tanem!” diye kaldığı yerden devam etti, “Unutma, biz sahip olduğumuz mutlulukla ne kadar güçlüyüz o ise kendi sefaletinde ne kadar zayıf!”

Bu rica onu derinden etkilemişti. “Bunu daima hatırlayacağım hayatım. Yaşadığım sürece aklımda olacak,” dedi.

Karısının sırma saçlı kafasına doğru eğilip dudaklarını onun gül dudaklarına dokundurdu. Eğer o sırada karanlık sokaklarda volta atmakta olan o perişan kişi, genç kadının bu masumane sözlerini duyabilse ve kocasına sevgiyle bakan mavi gözlerdeki merhamet yaşlarının kocası tarafından öpüldüğünü görebilseydi dudaklarından hayatında ilk defa olarak şu sözcükler dökülürdü:

“Tatlı merhametinden dolayı Tanrı onu kutsasın!”

Yankılanan Ayak Sesleri

Doktorun evinin olduğu köşenin yankılar açısından muhteşem bir yer olduğu söyleniyordu. Huzur ve mutluluk dolu hayatında hep, kocasını, babasını ve kendisini, hem öğretmeni hem de arkadaşı olan yaşlı kadını altın ipliklerle sarmakla meşgul olan Lucie, evinde sessiz sakin oturmuş, yılların yankılanan ayak seslerini dinliyordu.

Önceleri, her ne kadar mutlu bir eş olsa da, işinin elinden kayıp düştüğü ve bakışlarının donuklaştığı zamanlar oluyordu. Duyduğu yankılarda içini sıkan bir şeyler; çok zayıf, uzaklardan gelen, ama yine de güç bela duyulan bir şeyler vardı. İçinde titreşip duran henüz bilmediği bir sevginin umudu ve bu yeni sevincinin keyfini çıkaracak kadar yaşayamayacağı kuşkusu yüreğini yarı yarıya kaplamıştı. Yankılanan sesler içinde erken kazılmış mezarına giden adımlarının ayak seslerini duyuyor; kocasını yapayalnız bırakacağı, onun kendisi için büyük bir yas tutacağı düşüncesi ile gözleri, kabaran ve kıyıya çarpıp sönen dalgalar gibi yaşlarla doluyordu.

Zaman geçti ve küçük Lucie annesinin kucağına uzandı. Sonra yankılanan seslerin içine küçük kızın ayak sesleri ve yarın yamalak söyleyebildiği sözler karıştı. Yankılar ne kadar yükselirse yükselsin, genç anne sadece bu ayak seslerini ve yarım yamalak sözleri duyuyordu. Sonunda geldiler ve gölgeli ev, bir çocuğun kahkahalarıyla aydınlandı; sıkıntılı zamanlarında onları emanet ettiği, çocukların Kutsal Dostu,[64] daha öncekiler gibi onun çocuğunu da kollarına almış ve onu annesi için kutsal bir mutluluğa döndürmüştü.

Hayatları boyunca insanlarda oluşturduğu mutlu etkinin yardımıyla ördüğü ve mutluluğu her yerde hâkim kılan, onları sürekli olarak birbirine bağlayan ipliği devamlı saran Lucie, yılların yankılarında dostça ve huzur verici seslerden başka bir şey duymadı. Yankılar içinde kocasının ayak sesleri güçlü ve sağlam; babasının ki de kararlı ve dengeliydi. Bayan Pross ise, kamçıyla ıslah edilen, ele avuca gelmez bir süvari atı gibi burnundan soluyor, homurdanıyor, bahçedeki çınar ağacının altındaki toprağı eşeliyor ve çıkarttığı sesler yankılanıyordu.

Geriye kalan sesler arasında hüznü sesler olsa da bunlar sert ve acımasız sesler değildi. Hatta kendisinin ki gibi altın sarısı saçları olan başı yastığın üzerinde, yorgun yüzü bir hâle ile çevrelenmiş küçük bir oğlan çocuğı, tatlı bir tebessümle, “Anneciğim, babacığım, sizi ve sevgili kız kardeşimi bırakıp gideceğim için çok üzgünüm, ama beni çağırıyorlar ve gitmeliyim!” diyordu. Lucie’nin gözyaşları, üzüntüden, acıdan kaynaklanan gözyaşları değildi. Ona kısa bir süre için emanet edilen bir ruh geri alınıyor, kendisine veda edip Tanrı Baba’yı görmeye, cennete gidiyordu!

Böylece diğer yankıların arasına bir meleğin kanat sesleri de eklenmişti. Bunlar tamamıyla bu dünyaya ait sesler değillerdi, aralarında cennetin soluğı da vardı. Küçük bir mezarın üzerinde esen rüzgârın iç çekişleri de bu yankıların arasına karışmıştı. Lucie uyumakta olan bir yaz denizinin kumsala vuran nefesine benzeyen, teskin edilmiş bir mırıltı halindeki her iki sesi de duyarken, Küçük Lucie annesinin dizinin dibinde oturmuş komik bir ciddiyetle sabah işleriyle uğraşırken ya da bir bebeğine elbise giydirirken, hayatında birbiriyle iç içe geçmiş olan iki şehrin de dilini konuşuyordu.

Yankıların arasında Sydney Carton’ın ayak sesleri çok nadir duyuluyordu. Senede en fazla altı defa, kendisine verilen bu davetsiz gelebilme ayrıcalığını kullanıyor, bir zamanlar sık sık yaptığı gibi bütün bir akşamı onlarla birlikte geçiriyordu. Hiç sarhoş gelmemişti. Bütün zamanların güvenilir bütün yankıları, Carton’la ilgili bir başka şeyi de fısıldıyordu.

Gerçekten sevdiği bir kadını kaybetmiş hiçbir erkek, daha sonra, duyguları değişmeden ona sonradan birinin karısı veya bir anne olarak bakamaz. Yalnız Lucie’nin çocukları ona tuhaf bir ilgi duyuyor, içgüdüsel bir hassaslıkla ona acıyorlardı. Yankılar söylemese de, bu durum o gizli duyarlılıkları kim bilir ne kadar etkiliyordu! Ama bu hep böyle olmuştur ve şimdi de aynıydı. Küçük Lucie’nin tombul kollarını uzattığı ilk yabancı Carton’dı ve büyürken de Carton ondaki yerini korumuştü. Küçük oğlar da neredeyse son anına kadar ondan bahsetmişti. “Zavallı Carton! Onu benim için öpün!”

Bay Stryver, bulanık bir suda, denizi yara yara ilerlemeye çalışan büyük bir gemi gibi, etrafını omuzlaya omuzlaya kanunların arasında yolunu bulmuştu ve işine yarayacak olan arkadaşını da arkasına bağlı bir kayak gibi beraberinde sürüklüyordu. Bu kayıklar zar zor ilerler ve çoğunlukla suyun altında giderler; Sydney de bu kayıklar gibi batık bir hayat yaşıyordu. Ne yazık ki, aşırı umursamazlığı hayatını, başarı ya da utanç gibi insanı teşvik edici herhangi bir duygudan çok daha kolay ve kuvvetli bir şekilde yönlendiriyordu ve bir aslanla boy ölçüşebileceğı şeklindeki cüretkâr niteliğinden ötürü çakallık konumunun üstüne yükselmek isteyecek gerçek bir çakaldan farklı olarak o, çakallık konumunun dışına çıkmayı aklından bile geçirmiyordu. Stryver zengindi; koca kafalarını çevreleyen parlak düz saçlarından başka hiçbir şeyiyle dikkat çekmeyen üç çocuğı olan zengin bir dulla evlenmişti.

Bay Stryver, her tarafından saldırganlık fişkıran koruyucu tavrıyla, bu üç genç adamı üç koyun gibi peşine takıp Soho’daki o sakin köşeye getirmiş ve öğrenci olarak Lucie’nin kocasına sunmuştu. Nazik bir şekilde: “Merhaba! İşte evlilik ziyafetinize üç dilim peynir eklemek, Darnay!” Bu üç dilim peynir eklemek kibarca reddedilince Stryver içerlemiş, sonra da bu olayı bir ders

niteliğine büründürüp çocuklara, bu özel öğretmen bozuntusu gibi yoksulların kibirlerinden sakınmalarını öğütlemişti. Zil zurna sarhoş olduğu zamanlar da Bayan Stryver’a Bayan Darnay’ın kendisini tavlama için bir zamanlar neler neler yaptığını ve kendisinin de kaçmak için ne ustaca yöntemler geliştirdiğini anlatırdı. Onun içki ve yalan sofralarında sık sık bulunan King’s Bench[65] müdavimleri, kırk kez söylediği yalana nihayet kendisinin de inandığını söyleyerek onu mazur görmeye çalışıyorlardı. Aslında bu kesinlikle çok kötü bir saldırıydı ve saldırganın تنها bir köşeye çekilip orada asılması gerekirdi.

Bunlar küçük kızı altı yaşına gelinceye kadar yankılanan o köşede Lucie’nin duyduğu, kimi zaman üzgün, kimi zaman da eğlenceli ve neşeli sesler arasındaydılar. Çocuğunun ayak sesleri ne kadar da yakından geliyordu; sevgili babasının daima hareketli ve kendinden emin ayak sesleri ile kocasının kilerden bahsetmeye gerek bile yok. Ya da akıllıca ve tutumlu bir şekilde yönettiği evinin, nasıl hafif bir müzik gibi kulağında yankılandığından bahsetmeye de gerek yok. Babasının, onun evlendikten sonra kendisine daha da yakınlaştığını, kocasının da hiçbir sorumluluk ve görevin onun babasına olan sevgisini azaltmayacağını ya da ona yardım etmesini engellemeyeceğini söyleyen ve “Seni bizim her şeyimiz kılan, bizi tek bir vücut haline getiren, bununla birlikte hiç telaş etmeyen ve de yakınmayan o büyülü sır nedir?” diye soran tatlı seslerinin yankıları her tarafını sarmıştı.

Fakat bu süre içinde, uzaktan uzağa korkutucu homurtuların geldiği de olurdu. İşte şimdi de, Lucie’nin altıncı doğum gününün olduğu şu sıralarda, bu homurtular Fransa’da denizleri kabartan büyük bir fırtınanın korku dolu sesleri halini almaya başlamıştı.

Bin yedi yüz seksen dokuz yılı temmuz ayı ortalarında bir gece, Bay Lorry, Tellson’dan eve geç vakit döndü ve pencere kenarına, Lucie ve kocasının yanlarına oturdu. Çok sıcak bir geceydi ve üçü de aynı yerden şimşeklerin çakışını seyrettikleri o pazar gecesini hatırlamışlardı.

“Geceyi Tellson’da geçirmem gerektiğini düşünmeye başladım,” dedi Bay Lorry peruğunu arkaya doğru iterek. “Bütün gün c kadar yoğunluk ki ilk önce ne yapmamız, hangi tarafa dönmemiz gerektiğini bile bilemedik. Paris’te öyle bir huzursuzluk var ki aslına bakarsanız herkes bizden bir şeyler bekliyor. Müşterilerimiz mallarını bize yeterince hızlı teslim edebilecek gibi görünmüyor. İçlerinde paralarını İngiltere’ye göndermeyi kesinlikle takıntı haline getirmiş olanlar bile var.”

“Kötü bir manzara,” dedi Darnay.

“Kötü mü, dedin, dostum Darnay? Evet öyle, ama bunu ne sebeple yaptıklarını bilmiyoruz. İnsanlar çok mantıksız. Biz Tellson çalışanları yaşıyoruz ve uygun bir sebep olmadan, rutin çalışma düzeni dışına çıkarak kendimizi sıkıntıya gerçekten sokamayız.”

“Yine de havanın ne kadar kasvetli ve tehditkâr olduğunu biliyorsunuz.”

“Tabii, biliyorum,” diye cevap verdi Bay Lorry ve kendisini neşesinin kaçtığına ikna etmeye çalışarak mırıldandı, “Ama yorucu ve uzun bir günün ardından biraz homurdanmaya niyetliydim. Manette nerede?”

“İşte burada,” diye cevap verdi o sırada karanlık odaya giren doktor.

“Evde olduğuna çok sevindim. Bütün gün etrafımı saran bu telaş ve içimde kötü birtakım hisler uyandıran şeyler yüzünden sebepsiz yere sinirlerim bozuldu. Dışarıya çıkmıyordun umarım?”

“Hayır, seninle tavla oynayacaktım, eğer istersen tabii,” dedi doktor.

“Aslına bakarsan, istediğimi sanmıyorum. Bu gece sana yenilmeye dayanacak gibi değilim. Çay tepsisi hâlâ burada mı, Lucie? Göremiyorum da.”

“Tabii burada. Sizin için bekletmiştik.”

“Teşekkür ederim, canım. Biricik çocuğumuz güvenli bir şekilde yatağına yattı mı?”

“Yattı, mışıl mışıl uyuyor.”

“Bu güzel! Her şey, herkes güvende ve huzurlu! Tanrı’ya şükür ki tersi bir durumda olunmasını gerektirecek bir sebep yok! Ama çok yorucu bir gün geçirdim ve eskisi kadar da genç değilim. Oooo çayım, sağ ol hayatım. Şimdi gel de aramızdaki yerini al, sessizce oturalım ve senin yankı teorin üzerine konuşalım.”

“Teori değil, hayal.”

“Hayal diyelim o zaman,” dedi Bay Lorry, Lucie’nin elini okşayarak. “Çok kalabalık ve gürültülüler öyle değil mi? Sadece dinle onları!”

Bu küçük topluluk Londra’da karanlık bir pencere kenarında, küçük bir daire oluşturmuş otururken Saint Antoine’daki ayak sesleri giderek hiddetleniyordu. Yollarını birilerinin hayatına yönelmiş bu apar topar, delicesine atılan tehlikeli adımlar bir defa kırmızıya boyandı mı kolay kolay temizlenemezlerdi.

O sabah Saint Antoine’da, bir ileri bir geri giden, üstü başı dökülen, karanlık, hırpani tipli insanların oluşturduğu muazzam bir kalabalık vardı. Çelik bıçaklar ve kasaturalar güneşte parlıyor ve denizdeki dalgaları andıran kafaların üzerinde de ışıklar yanıp sönüyordu. Saint Antoine’ın gırtlığından dehşetli bir kükreyiş yükseliyordu ve bir kış rüzgârında titreşen dallara benzeyen çıplak kollardan oluşan orman havada dalgalanıyordu. Bütün parmaklar, aşağılardan fırlatılan ne kadar uzaktan geldiği belli olmayan her silahı veya silaha benzeyen şeyi kapışıyordu.

Bu silahları kim dağıtıyordu, en son nerede bulunmuşlardı, nerede kullanılmışlardı, nasıl kalabalıktaki kafaların üzerinden bir şimşek gibi aşır titremişlerdi, kimse görememişti. Ama barutlar, toplar, fişekler, demir çubuklar, sopalar, bıçaklar, baltalar ve insanın aklına gelebilecek her şey dağıtılıyordu. Bir şey tutamayanlar bulundukları yerlerdeki duvarların kerpiçlerini ellerini kanatarak söküyorlardı. Saint Antoine’da atan her kalp, her nabız geriliminin ve sıcaklığının doruğundaydı. Orada bulunan bütün canlı varlıklar hayatlarından çoktan vazgeçmişler, kendilerini feda etmeye hazır oldukları bu tutkuyla çılgına dönmüşlerdi.

Kaynayan suyun merkezinde oluşan bir anafor gibi, bu çılgınlıkların merkezi de Defarge’ın şarap dükkânıydı, her şey buranın etrafında dönüp duruyordu. Ve bu kaynayan suyun bulunduğu kazanın içindeki her insan damlası da, çoktan baruta ve tere batmış olan Defarge’ın, etrafına emirler yağdırıp silah dağıttığı, bir adamı geriye çekip diğerini ileriye sürdüğü, birinden aldığı silahı diğerine verdiği, bütün bu hengâmenin içinde didinip durduğu bir girdaba doğru çekiliyordu.

“Yanımda kal, Jacques Üç,” diye bağırdı Defarge. “Jacques Bir ve İki, siz de ayrılın ve toplayabildiğiniz kadar çok vatanseveri toplayıp başlarına geçin, karım nerede?”

“İşte, buradayım. Görüyorsun ya!” dedi kadın. Her zamanki gibi soğukkanlıydı, ama bugün örgü örmüyordu. Kadının sert sağ elinde, her zaman tuttuğu yumuşak yünlerin yerine bir balta, kemerinde ise bir silah ve keskin bir bıçak vardı.

“Nereye gidiyorsun, karıcığım?”

“Şimdi seninle geliyorum. Daha sonra beni kadınların başında göreceksin.”

“Gel, öyleyse!” diye gür bir sesle bağırdı Defarge. “Vatanseverler, dostlar, biz hazırız. Bastille’e!”

Bütün Fransa’nın nefesi bu nefret dolu sözcükle bir araya gelmiş gibi bir kükreyiş yükseldi; canlı deniz dalga dalga, derinden derine yükseldi ve tam o noktadan taşarak bütün şehre doğru taşıtı. Tehlike çanları çalıyor, trompetlere vuruluyor, deniz yeni sahilinin üzerine kabarıyordu ve saldırı başladı.

Derin hendekler, iki tane açılır kapanır köprü, kalın taş duvarlar, sekiz büyük kule, toplar, tüfekler, ateş ve duman. Şarapçı Defarge, ateş ve duman arasında –deniz onu bir topun karşısına çıkartınca o da topçu oluvermiş– iki zorlu saat boyunca yiğit bir asker gibi dövüşmüştü.

Derin hendekler, bir açılır kapanır köprü, kalın taş duvarlar, sekiz büyük kule, toplar, tüfekler, ateş ve duman. Bir köprü aşağı! “Çalışın arkadaşlar, herkes çalışsın! Çalış Jacques Bir, Jacques İki, Jacques Bin, Jacques İki Bin, Jacques Yirmi Be Bin! Meleklerin ve şeytanların, hangisini isterseniz onun adına, çalışın!” Şarapçı Defarge, çoktan ısınmış olan silahının başında böyle bağırp çağırıyordu.

“Kadınlar, bana doğru gelin!” diye bağıırıyordu Bayan Defarge. “Orası alındığı zaman biz de erkekler kadar adan öldürebiliriz!” Tiz haykırışlar içerisinde bir grup kadın topluca ona doğru geldiler. Hepsinin silahları farklıydı ama hepsi de aynı açlık ve intikamla silahlanmıştı.

Top, tüfek, ateş ve duman... ama hâlâ derin hendek, köprünün teki, geniş taş duvarlar ve sekiz büyük kule. Kabaran denizde, düşen yaralıların yerinde hafif oynamalar. Ateş kusan silahlar, alev alev yanan meşaleler, dumanı tüten, ıslak saman dolu arabalar, yan barikatlarda süren hummalı, sıkı bir çalışma, mücadele, çığlıklar, yayılım ateşi, yiğitlik manzaraları, patlama, parçalanma ve kabaran denizin öfkeli sesi. Ama hâlâ derin bir hendek, tek bir köprü, geniş taş duvarlar, sekiz büyük kule ve şiddetle geçen dört koca saat boyunca çalışa çalışa iyice ısınmış olan silahının başındaki şarapçı Defarge.

Kalenin içinden beyaz bir bayrak ve bir sözcü. Bu şiddet fırtnasının içinde belli belirsiz görünüyor ve hiçbir şey duyulmuyor. Birdenbire deniz göz alabildiğine genişliyor, yükseliyor ve şarapçı Defarge’ı alçalan köprüden aşırıp geniş dış duvarların üstünden, etrafını çevreleyen sekiz büyük kulenin ortasına atıyor.

Onu taşıyan denizin gücü öyle karşı konulmazdı ki Defarge, Bastille’in dış avlusuna varıncaya kadar sanki Güney Denizi’nde

dalgalarla boğuşuyormuş gibi, soluk almaya ve başını çevirmeye fırsat bulamamıştı. Bir duvarın köşesinde etrafına bakınmaya çalıştı. Jacques Üç çok yakınındaydı; hâlâ kadınların başını çeken Bayan Defarge ise elinde bıçağıyla az ötede görünüyordu. Her yerde bir hengâme, bir kargaşa, heyecan, kulakları sağır edici ve çıldırtıcı bir şaşkınlık, sersemletici bir gürültü, ama bununla birlikte kin dolu sessiz bir gösteri vardı.

“Mahkûmlar!”

“Kayıtlar!”

“Gizli hücreler!”

“İşkence aletleri!”

“Mahkûmlar!”

Bütün bu haykırış ve on binlerce anlaşılmayan bağırış arasında, aceleyle hareket eden denizin en çok tekrar ettiği ses “Mahkûmlar!” oldu. Sanki sonsuz sayıda insan, sonsuz büyüklükte bir zaman ve mekân vardı. Gardiyanları önüne katıp gizli kalmış herhangi bir şeyin ortaya çıkarılması halinde o an öldürülecekleri tehdidini savuran en baştaki dalgalar ilerlerken, Defarge güçlü elleriyle, bu gardiyanlardan elinde bir meşale taşıyan ve kır saçlı olanının yakasına yapıştı.

“Bana Kuzey Kulesi’ni göster! Çabuk!”

“Gelirseniz gösteririm tabii ki. Ama orada kimse yok.”

“Kuzey Kulesi, yüz beş ne anlama geliyor? Çabuk söyle!”

“Anlamı mı, bayım?”

“Bu bir mahkûm ya da bir mahkûmun kaldığı yer anlamına mı geliyor? Yoksa seni öldüreceğim anlamına mı?”

“Öldür onu!” diye çatlak sesiyle bağırdı hemen yanlarına gelen Jacques Üç.

“Bu bir hücre, bayım.”

“Göster bana onu.”

“O zaman, buyurun şu taraftan.”

Defarge gardiyanın kolundan tuttuğunda, her zamanki o istekli, arzulu, aç hali üzerinde olan ve aralarında, kan akmayacağını gösteren bir konuşma geçtiğini görünce hayal kırıklığına uğrayan Jacques Üç gardiyanın, Defarge da onun kolundan tuttu. Bu kısa konuşma esnasında üçü de iyice kafa kafaya vermişler, ama yine de birbirlerini zar zor duyabilmişlerdi. Hareket eden canlı okyanusun, kaleye girerken ve salonları, koridorları ve merdivenleri doldururken çıkardığı ses müthişti. Dışarıda da derinden gelen, boğuk sesli bir kükreyiş duvarları dövüyor, arada bir de, kargaşanın içinden gelen değişik haykırışlar, püskürtülen su gibi havaya yayılıyordu.

Defarge, Jacques Üç ve gardiyan, güneş ışığını hiç görmemiş karanlık dehlizlerin içinden, karanlık inlerin ve kafeslerin gizli kapılarından geçip bitmek bilmeyen merdivenlerden inerek, sonra tekrar merdivenden daha çok, kurumuş bir şelale yatağını andıran taş ve tuğla yığınının yukarıya çıkarak ve elleriyle kolları birbirlerine kenetlenmiş halde gidebildikleri kadar hızla ilerlediler. Özellikle ilk zamanlar akıntı onları yakalayıp sürüklemişti; ama sonra, merdivenlerden inip bir kuleye tırmanmaya başladıkları zaman yalnız kalmışlardı. Kulenin içindeki ve dışındaki fırtına etrafı kalın duvar ve kemerlerle çevrili olan bu yere belli belirsiz, boğuk bir uğultu şeklinde ulaşıyordu. Biraz önce içinden çıktıkları ses, işitme duyularını köreltmişti sanki.

Gardiyan alçak bir kapının önünde durdu, kilide bir anahtar soktu, kapıyı yavaşça açtı ve başlarını eğip içeri girerlerken, “Yüz beş, Kuzey Kulesi!” dedi.

Duvarın üst kısmında küçük, demir kafesli, camı olmayan bir pencere vardı. Önünde taş bir perde olduğundan gökyüzünü görmek için yere çömelip yukarı bakmak gerekiyordu. Biraz ötede küçük bir ocağın üzeri demir parmaklıklarla kapatılmıştı. Ocağın içinde tüy tüy olmuş odun külleri vardı. Bir iskemle, bir masa, bir ot şilte ve her birinden demir bir halkanın sarktığı, kararmış dört duvar vardı.

“Elindeki meşaleyi yavaş yavaş duvarlara tut da bakalım,” dedi Defarge gardiyana.

Adam denileni yaptı ve Defarge da gözleriyle ışığın geçtiği yerleri takip etti.

“Dur! Şuraya bak, Jacques!”

Jacques Üç hırıltılı sesiyle bir yazı okudu:

“A. M.!”

Defarge, barut bulaşmış işaret parmağıyla harflerin üzerinden giderken Jacques’ın kulağına, “Alexandre Manette,” diye fısıldadı. “Bak, buraya ‘zavallı doktor’ yazmış. Taşların üzerine bu günleri işaretleyen de oydu muhakkak. Elindeki ne? Demir çubuk mu? Ver onu bana!”

Eli hâlâ silahının kabzasındaydı. Çevik bir hareketle iki aletin yerini değiştirdi ve kurtların kemirdiği iskemle ile masaya dönerek bunları birkaç hamlede paramparça etti.

“Işığı kaldır!” diye gardiyana öfkeyle bağırdı. “Şu parçaların içine dikkatlice bak Jacques. İşte, bıçağım burada. Yatağın içini aç ve otların içine bak,” dedi bıçağını ona fırlattıktan sonra. “Hey, sen, kaldır şu ışığı!”

Defarge, gardiyana nefretle baktıktan sonra karanlık olduğu için içi pek görünmeyen bacaya girdi; elindeki demir çubukla duvarları yokladı ve bacayı örten demir kafesi zorladı. Birkaç dakika sonra aşağıya kurum ve toz döküldü ve Defarge bunlardan sakınmak için eliyle yüzünü kapattı. Elindeki demir çubuğu bacadaki yarığın içine doğru kaydırды ve bacadan dökülen eski külleri ihtiyatlı dokunuşlarla yokladı.

“Tahtaların da, otların da içinde bir şey yok ha, Jacques?”

“Hiçbir şey yok.”

“Hadi, hepsini hücrenin ortasına yığalım. Hadi! Hey sen, yak onları!”

Gardiyana oluşan küçük yığını tutuşturdu; alevler yükselmiş ve içerisi ısınmıştı. Hücreyi yanar halde bırakıp alçak kapıdan eğilerek çıktılar ve geldikleri yoldan tekrar avluya döndüler. Aşağı doğru indikçe ısıtma duyularına tekrar kavuşuyor gibiydiler. İşte bir kez daha kudurmuş gibi akan sele karışmışlardı.

Vardıklarında akıntıyı, dalga dalga kabarmış, Defarge’ı ararken buldular. Saint Antoine, Bastille’i savunan ve insanlara ateş açan müdürü tutuklama işine ön ayak olması için yana yana Defarge’ı arıyordu. Yoksa müdür Hükümet Binası’na götürülemeyecekti. Yoksa adam kaçacak, insanların yıllardır hiçbir şey ifade etmediği halde birdenbire kıymete binen akan kanlarının intikamı alınamayacaktı.

Gri üniforması ve kırmızı nişanıyla gayet ağırbaşlı duran müdürün etrafını saran hırs dolu kalabalığın içinde dimdik duran tek bir kişi vardı ve bu da bir kadındı. “Bakin, kocam orada!” diye bağırdı kadın kocasını göstererek. “Bakin, Defarge!” Kadır ağırbaşlı müdürün yanı başında duruyordu ve daha sonra da yanı başında durmaya devam etti; Defarge ve yanındakiler adamı götürürlerken de adamın yanı başındaydı; adam götürüldüğü yere yaklaşırken de arkadan itilip kakılmasına rağmen yanı başındaydı; bıçak ve yumruk yağmuru sırasında da yanı başındaydı; bu yağmurun altında cansız bedeni yere düştüğü zaman ona o kadar yakındı ki, birden ayağını boynuna bastırdı ve çoktandır hazır bekleyen bıçağıyla adamın başını gövdesinden acımasızca ayırdı.

Saint Antoine’ın korkunç planını gerçekleştirme zamanı gelmişti: Ne yapılabileceğini, neler olabileceğini göstermek için sokaktaki direklere lamba yerine adam asma planı. Saint Antoine’ın kanı kaynamış, demir elin zorba ve baskıcı kanı donmuştu. Kanın donduğu yer hapishane müdürünün merdivenlerine boylu boyunca uzandığı Belediye binasıydı. Kanın donduğu yer Bayan Defarge’in, parçalara ayıracağı bedeni sabit tutmak için üzerine bastırıldığı ayakkabılarının tabanıydı. Yeni bir öldürme yolu arayan Saint Antoine’lılar, “İndirin şu lambayı!” diye bağırdılar. “İşte onun askerlerinden biri, nöbete kalmalı!” Yukarıda sallandırdıkları asker nöbette bırakıldı ve deniz aceleyle yoluna devam etti.

Kapkara, tehdit dolu suları ve dalga dalga yükselen yok ediciliği ile, derinliği ve gücü hâlâ bilinmeyen deniz; sürekli bir o tarafa bir bu tarafa yalpalanan, intikam dolu sesleriyle merhametin zerre kadar etkilenmeyeceği kadar acı çekmiş ve sertleşmiş yüzler.

Yalnız bütün nefret ve korku ifadelerinin hâlâ canlı olduğu bu yüz denizinin içinde yedişer kişilik iki grup vardı. Bu yüzler diğerleriyle öyle bir zıtlık oluşturuyorlardı ki; deniz beraberinde hiç bundan daha unutulmaz yıkıntılar sürüklememişti. Mezarlarını yıkan fırtına ile birdenbire serbest kalan bu yedi mahkûm omuzlar üzerinde taşınyordu. Her birinin yüzünde korkmuş, kaybolmuş, şaşkın ve merak dolu ifade vardı. Sanki Kıyamet Günü gelmişti ve etraftaki insanlar da kaybolmuş ruhlardı. Diğer yedi yüz de omuzların üzerinde taşınyordu; gözkapakları ağırlaşmış bu yedi ölü yüzün yarı açık gözleri Kıyamet Günü’nü bekliyordu. İfadelerini kaybetmemiş, ama askıya almış duygusuz yüzler... Korku dolu ve bir anda ağırlaşmış gözkapaklarını kaldırıp kanı çekilmiş dudaklarıyla, “Sen yaptın!” diye şahitlik edecek yüzler...

Serbest bırakılmış yedi mahkûm, mızrağa geçirilmiş yedi kanlı baş, sekiz sağlam kulenin lanetli kalesinin anahtarları, eski

mahkûmların ele geçirilmiş bazı eski mektupları ve onlardan kalan anılar, kırık kalpler, bu ve bunun gibi her şey. Bin yedi yüz seksen dokuz yılının temmuz ortalarında bir gün, Saint Antoine'dan Paris sokaklarına doğru bu gürültülü ayak sesleri yankılanıyordu. Artık Tanrı Lucie Darnay'ın hayallerini yalancı çıkarsın ve bu ayakları onun hayatından uzak tutsun! Çünkü bunlar alelacele ve delicesine atılan tehlikeli adımlardı; Defarge'ın şarap dükkânının kapısındaki fiçinin kırılmasından uzun zaman sonra bile, bir kez kızıla boyanmış ayaklar, artık kolay kolay temizlenemiyorlardı.

Deniz Hâlâ Kabarıyor

Yorgun Saint Antoine, kuru ve acı ekmeğinin birazını yumuşatabildiği bayram havasında sadece bir hafta geçirmişti. Bayan Defarge tezgâhında oturup dükkânındakileri seyrediyordu. Herkes kardeşler gibi kucaklaşıyor, birbirini tebrik ediyordu. Bayan Defarge’ın başına gül takılı değildi; çünkü büyük casuslar birliği bile şu kısacık bir hafta içinde kendilerini Saint Antoine’ın merhametine bırakmışlardı. Mahalledeki lambalar onların ağırlıkları ile ciddi şekilde öne doğru eğilmişti.

Bayan Defarge, sabah güneşinin sıcağında oturmuş, kolları önde kavuşmuş halde sokağı ve şarap dükkânını seyrediyordu. Her ikisi de kir pas içinde ve perişan haldeki aylaklarla doluydu. Ama şimdi sıkıntılarının yerini belirgin bir güçlülük duygusu almıştı. En rezil kafaya geçirilmiş en sefil gece takkesinden bile şu okunuyordu: “Bu başlığı giyen ben, hayata devam etmenin benim için ne kadar zorlaştığını biliyorum. Ama sen, bu başlığı giyen için, yani benim için senin hayatını mahvetmemin ne kadar kolaylaştığını biliyor musun?” Daha önce işi olmayan bu çıplak sıska kollar için artık iş hazırды; vurabilirdi. Örgü ören kadınların parmakları acımasızdı; çünkü parçalamayı öğrenmişti. Saint Antoine’ın görünüşünde bir değişiklik vardı; yüzyıllardır yontulmakta olan bu görüntü yapılan bu son vurucu hamle ile adamakıllı ortaya çıkmıştı.

Bayan Defarge, Saint Antoine’lı kadınların öncüsünden beklenecek bir soğukkanlılıkla mahalleyi seyrediyordu. Kız kardeşlerinden biri yanında oturmuş örgü örüyordu. Açlıktan nefesi kokan manavın kısa, tombul karısı, üstelik de üç çocuk annesi olan bu kadın teğmen, ‘İntikam’ lakabını çoktan kazanmıştı.

“Dinleyin! Kim geliyor?” dedi İntikam.

Saint Antoine mahallesinin bir ucundan şarap dükkânına doğru ateşlenmiş bir barut zinciri gibi, hızla yayıldı fısıltı.

“Defarge bu,” dedi Bayan Defarge. “Sessiz olun, vatanseverler!”

Defarge nefesi kesilmiş halde içeriye girdi; kırmızı şapkasını fırlattı ve etrafına bakındı. “Onu dinleyin!” dedi kadın tekrar. “Hepiniz onu dinleyin!” Defarge, kapının ardında, ağızları açık ve merakla içeri bakan gözlerin oluşturduğu fonun önünde nefes nefese durdu; içerideki herkes ayağa fırlamıştı.

“Söyle, kocacığım, neler oldu?”

“Öbür dünyadan haberler var!”

“Nasıl yani?” diye bağırdı karısı hiddetle. “Öbür dünyadan mı?”

“Herkes aç olanlara açlıklarını gidermek için ot yiyebileceklerini söyleyen ve cehennemin dibini boylayan yaşlı Foulon’u hatırlıyor mu?”

Bütün gırtlaklardan, “Evet!” sesi yükseldi.

“Haber onunla ilgili. O aramızda.”

Yine bütün gırtlaklardan, “Aramızda mı? Ölmemiş mi?” sesleri yükseldi.

“Ölmemiş! Bizden o kadar korkmuş ki kendini ölmüş gibi göstererek düzmece bir cenaze töreni düzenlemiş. Onu köyde saklanırken bulup içeri atmışlar. Az önce gördüm, mahkûm olarak belediye binasına götürüyorlardı. Bizden korkmasını gerektirecek bir sebebi olduğunu söyledim. Herkes söylesin! Var mıydı?”

O, yetmişini aşmış, yaşlı, perişan, düşmüş günahkâr bu cevabı duysaydı, korku nedir bilmese bile, o an korkudan ödü patlardı.

Bunu bir anlık derin bir sessizlik izledi. Defarge ve karısı birbirlerine baktılar. İntikam ayağa kalktı ve ardından da tezgâhın arkasındaki, ayağıyla hareket ettirdiği trompetin gürültüsü duyuldu.

“Vatanseverler!” dedi Defarge kararlı bir sesle. “Hazır mıyız?”

Bayan Defarge bıçağını hemen kemerine soktu. Sanki trompet ve trompetçi bir sihir sonucu getirilivermiş gibi sokaklarda trompet çalınmaya başlanmıştı. İntikam insanı ürküten çığlıklar atıyor, kollarını Gorgo’ların kafasının etrafında kıvrılan yılanlar gibi savura savura, ev ev dolaşarak kadınları ayaklandırıyordu.

Kan ve öfke dolu ifadelerle pencereden bakan erkekler korkunç görünüyorlardı; ellerine geçeni silah niyetine yanlarına alıp sokağa döküldüler. Ama kadınlar en gözüpek insanın bile kanını donduracak kadar korkunç görünüyorlardı. Apaçık yoksulluklarının elverdiği kadarıyla yaptıkları ev işlerini, çocuklarını, yerlerde aç ve çıplak sürünen hastalarını ve yaşlılarını

bırakıp saçları darmadağın bir halde birbirlerini alevlendirerek çığlıklar eşliğinde koşuyorlardı. “Cani Foulon kız kardeşimi aldı! Yaşlı Foulon annemi aldı! Zalim Foulon kızımı aldı!” Ardından bağırmaya başlayarak, saçlarını yolar ve “Foulon yaşıyor!” diye feryat eden bir grup da aralarına katıldı. “Açlıktan kıvrananlara ot yiyebileceklerini söyleyen Foulon! Ona verecek ekmeğin yokken babama ot yiyebileceğini söyleyen adam Foulon! Göğüslerimdeki süt kurduğunda bebeğimin ot emebileceğini söyleyen kişi, Foulon! Aman Tanrım, şu Foulon! Tanrım, çektiğimiz acılar! Ölmüş bebeğim ve iskeleti çıkmış babacığım duyun beni; şu taşların üstüne diz çöküp sizin öcünüzü alacağıma yemin ediyorum! Kocalar, kardeşler, gençler! Bize Foulon’un kanını getirin, kafasını getirin, yüreğini getirin, bedenini ve ruhunu getirin! Parçalayın onu, sonra da toprağa gömün ki üzerinde ot bitsin!”

Bir sürü kadın öfkeden gözü dönmüş bir halde oraya buraya saldırmış, birbirlerini çekiştirmiş, ortalıkta dönüp durmuştu, sonunda baygın düşüklerinde ayaklar altında ezilmekten onları kurtaran kocaları olmuştu.

Yine de hiç vakit kaybetmemişlerdi, bir an bile! Foulon, belediye binasındaydı ve serbest bırakılabilirdi. Saint Antoine kendi çektiği acıları, uğradığı hakaretleri ve kendilerine yapılan yanlışlıkları unutmadıysa eğer buna asla izin vermezdi. Silahlı kadınlar ve erkekler mahalleden öyle bir hızla çıktılar ve arkada kalanları öyle bir güçle sürüklediler ki on beş dakika sonra Saint Antoine’da birkaç yaşlı kocakarıyla ağlayıp duran çocuklardan başka hiç kimse kalmamıştı.

Evet. Hepsi o çirkin ve kötü ihtiyarın olduğu duruşma salonunu doldurmuşlardı; sığmayanlar binaya yakın açık alanlara ve sokaklara taşmıştı. Bay ve Bayan Defarge, İntikam ve Jaques Üç önlerde, salonun ihtiyardan çok da uzak olmayan bir yerindeydiler.

“Bakın!” dedi Bayan Defarge bıçağıyla işaret ederek. “Yaşlı canı ipe bağlanmış. Sırtına ot bağladıkları çok iyi olmuş. Hah ha! Ne kadar iyi olmuş! Hadi onu yiyelim!” Kadın bıçağı koltuğunun altına aldı ve bir oyun seyrediyormuş gibi alkışlamaya başladı.

Bayan Defarge’ın hemen arkasındaki insanlar onun neden bu kadar sevinçli olduğunu arkalarındakilere anlatıyor, onlar da diğerlerine aktarıyorlardı; sonunda sokaklar alkış sesleri ile çınlamaya başladı. Aynı şekilde, iki üç saatlik o konuşma süresince önemli olan sözleri ve Bayan Defarge’ın anlık sabırsız tepkileri, olağanüstü bir çabuklukla iletiliyordu. Önceden bu işi yapmış olan çevik adamlar pencereye tırmanmış, içeriye bakıyorlar, Bayan Defarge ve dışarıdaki kalabalık arasında haberci görevi görüyorlardı.

Nihayet güneş öyle yükseldi ki, yaşlı mahkûmun başına koruyucu ve umut dolu bir ışık vurdu. Bu, kaldırılması zor bir iyilikti. Şaşılacak kadar uzun süre bekleyen toz ve çöp tabakası birdenbire rüzgâra karıştı; Saint Antoine mahkûmu ele geçirmişti.

Kalabalığın en uzak tarafındakiler bile bunu duymuşlardı. Defarge parmaklığın ve masanın üzerinden sıçrayarak sefil adamın üzerine atılmıştı. Bayan Defarge da kocasının arkasından gitmiş ve mahkûmun bağlı olduğu iplerden birini yakalamıştı. İntikam ve Jacques Üç henüz onlara yetişememiş ve pencerelere tünemiş avcı kuşlara benzeyen adamlar henüz salona atılmamışlardı ki bütün şehri saran haykırışlar yükseldi: ”Onu dışarı getirin! Lambanın yanına getirin onu!”

Binanın merdivenlerinde aşağı, yukarı, başı önde; bazen dizlerinin üstünde, bazen ayakta, bazen sırtüstü sürüklenerek, itile kakıla ilerliyordu. Yüzlerce elin yüzüne attığı ot ve saman demetleri nefesini tıkıyordu, yara bere içinde, nefesi kesilmiş, her yeri kan içindeyken bile sürekli merhamet dileniyor, yalvarıyordu. İnsanlar hararetle, mahkûmu görebilecekleri düşüncesiyle itişip kakışıyorlardı; bazen de bir kütük gibi bir yığın bacağın arasına uzanıveriyordu. Mahkûm, en yakın köşeye, ölüm lambalarından birinin sallandığı direklerden birinin dibine getirildi ve orada Bayan Defarge mahkûmu serbest bıraktı. Kedi nasıl fareyle oynarsa Bayan Defarge da onunla öyle oynuyordu. Onlar hazırlıklarını yaparken Bayan Defarge da kendisine yalvarmakta olan mahkûmu soğukkanlılıkla ve sessizce izledi. Kadınlar bastırılamayan bir kinle, adama sürekli olarak bağılıyor, erkekler de ağzına ot tıkanarak öldürülmesini istiyorlardı. İple ilk yukarı çekilişinde, ip koptu ve adam çığlık çığlığa düştü; adam ikinci kez yukarı çekildiğinde ip gene koptu ve adam gene çığlık çığlığa düştü; sonra ip merhamete geldi ve adamı yukarıda tuttu. Az sonra kafası bir mızrağın ucundaydı. Ağzında da bütün Saint Antoine’ın, adamın o görüntüsünün önünde dans edeceği kadar çok ot vardı.

Ama o günkü kötü işlerin sonu henüz gelmemişti. Saint Antoine’ın bağırsık çağırış ve danslarla kabaran öfkesi, öldürülen adamın halk düşmanı damadının da beş yüz süvari ile birlikte Paris’e gelmekte olduğunu duyunca yeniden kaynamaya başladı. Saint Antoine adamın suçlarını kâğıtlara yazarak ardı ardına sıraladı, onu yakaladı –Foulon’a eşlik etmesi için bir orduyu bile karşılıklarına alabilirlerdi– nihayet kafasını ve yüreğini bir mızrağa takıp, o günün üç kurbanını sokaklarda gezdirdiler.

Adamlar ve kadınlar, aç susuz ağlayan çocuklarının yanına döndüklerinde gece yarısı olmuştu. Sefil fırıncıların önünde uzun kuyruklar oluştu; boş ve küçük midelerle kuyrukta beklerlerken o günün zaferini birbirlerini kucaklayarak kutladılar ve elde edilen zaferi, dedikodusunu da yaparak yeniden yaşadılar. Yavaş yavaş yoksulların kuyruğu kıaldı ve dağıldı. Yüksek pencerelerde ölgün ışıklar belirmeye başladı. Sokaklarda ateşler yandı, komşular ortak yemek pişirdi ve sonra da kapı

önllerinde yemek yenildi.

Yiyecekler kıt ve yedikleri de kötüydü. Ne bir et parçası ne de berbat ekmekleriyle bandırıp yiyebilecekleri bir yemek suyu vardı. Yine de arkadaşlıkları, bu sert yiyeceklere lezzet ve besleyici bir şeyler katmış ve hatta onlardan etrafa neşe kıvılcımları bile saçılmıştı. En kötü günlerinde paylarına düşeni alan anne ve babalar çelimsiz çocuklarıyla neşe içinde oynadılar. Etraflarında ve önlerinde böyle bir dünya gören âşıklar birbirlerini sevdiler ve umut doldular.

Defarge’ın şarap dükkânından son müşteri grubu da ayrıldığında artık neredeyse sabah olmuştu. Bay Defarge kapıyı kilitlerken kısık bir sesle karısına, “Nihayet o gün geldi, sevgilim!” dedi.

“Eh, sayılır,” diye karşılık verdi kadın.

Saint Antoine uyumuş. Defarge’lar uyumuş; hatta İntikam bile aç manavla birlikte uyumuş, geriye sadece trompet kalmıştı. Saint Antoine’da dökülen kanların ve telaşın değıştirmediğ tek ses trompetin sesiydi. Trompetin bekçisi olan İntikam, onu uyandırıp Bastille düşmeden veya yaşlı Foulon yakalanmadan önceki konuşmasını yaptırabilirdi. Ama Saint Antoine’ın bağrındaki kadın ve erkeklerin boğuk sesleri için aynı şey söylenemezdi.

XXIII

Yangın Yayılıyor

Suyun aktığı, yol işçisinin üflesen çıkacak olan canını ve sıksa bedenini ayakta tutacak birkaç parça ekmeği her gün ana yolda taş yontarak bulduğu köyde bir değişiklik vardı. Tepedeki hapishane eskisi gibi dikkat çekmiyordu; onu bekleyen askerler vardı, ama sayıları çok fazla değildi. Askerleri bekleyen subaylar vardı, ama aralarından biri bile adamlarının ne yapmaları gerektiğini bilmiyor, sadece yapacaklarının muhtemelen emirlere uygun olmayacağını düşünüyorlardı.

Uçsuz bucaksız harabelerden başka hiçbir şeyin görülmediği yıkılmış bir ülkeydi orası. Her yeşil yaprak, her ot ve her başak tanesi zavallı insanlar kadar pörsümüş ve zayıftı. Her şeyin boynu eğik, her şey ezik, keyfi kaçık ve kırgındı. Yerleşim alanları, çitler, evcil hayvanlar, erkekler, kadınlar, çocuklar ve onları taşıyan toprak... Her şey yıpranmıştı.

Genelde oldukça saygıdeğer bir beyefendi olan Monsenyör ulusal bir nimetti; varlıklara yüce gönüllü bir hava katıyordu. Zengin ve parlak bir hayatın nazik bir temsilcisiydi; ama yine de Monsenyör –sınıf olarak– nasıl olduysa işleri bu hale getirmişti. Onun için yaratıldığından şüphe duyulmayacak bir dünyanın sararıp solması, kuruyup büzülmesi ne tuhaftı! Sonsuz düzende kesinlikle bir basiretsizlik söz konusu olmalıydı. Gerçekten de öyleydi ve barutlardan saçılan ateşler son damla kanı da akıttı, işkence aletinin vidası o kadar çok döndürüldü ki sonunda aksamaları dağıldı, hatta o kadar çok döndürüldü ki ortada işkence edilecek bir şey kalmadı; işte o zaman Monsenyör çok alçakça ve akla gelmedik bir olaydan kaçmaya başladı.

Fakat bu ve buna benzer diğer birçok köydeki değişiklik bu değildi. Yıllar boyunca Monsenyör köyleri sıkıp suyunu çıkartmış, kurutmuş ve pek seyrek de olsa sadece av partileri sırasında varlığıyla şereflendirmişti. Bazen insanları, bazen yabani hayvanları avlardı; Monsenyör yabani hayvanlar için vahşi ve boş geniş alanlar kurmuştu. Ama hayır, değişiklik, Monsenyör’ün soylu, biçimlendirilmiş, güzelleştirilmiş yüzünün ortadan kaybolması değil, aşağı tabakadan yabancı yüzlerin görünmeye başlamasıydı.

O sıralarda yol işçisi tek başına, toz toprak içinde, topraktan gelip toprağa döneceğini düşünmeksizin çalışıyordu; çoğunlukla akşam yemeği için ne kadar az yiyeceği olduğunu, yemeği çok olsa kim bilir ne kadar çok yiyeceğini düşünüyordu. Yalnız başına çalıştığı zamanlarda işinden kafasını kaldırdığında yürüyerek yaklaşan karaltılar görüyordu; eskiden o çevrede yaya çok nadir olurdu, ama artık etrafta yürüyen birileri sık sık görülebiliyordu. Karaltı yaklaşıncı yol işçisi gelenin kabarık saçlı, barbara benzeyen, uzun boylu, bir yol işçisine bile biçimsiz gelen tahta ayakkabıları olan, kaba, sert, esmer, yolların çamuruna ve toz toprağına bulanmış, bataklıklarda ıslanmış, üstüne başına yol kenarlarındaki diken, yaprak ve yosunlar yapışmış olan bir adam olduğunu gördü.

İşte yol işçisi temmuz ayının bir öğle vaktinde, sağanaktan korunmak için, bir taş yığınının oluşturduğu siperde otururken, böyle, hayalet gibi bir adam görmüştü.

Adam işçiye baktı, çukurdaki köye, değirmene ve kayalıktaki hapishaneye baktı. Bunlara kim bilir neler düşünerek baktıktan sonra zor anlaşılır bir dille, “Nasıl gidiyor, Jacques?” dedi.

“İyi gidiyor, Jacques?”

“Elini ver öyleyse!”

Tokalaştılar ve adam taş yığınının üstüne oturdu.

“Akşam için yiyecek bir şeyin var mı?” dedi.

“Artık yatsılıktan başka bir şey yok!” dedi yol işçisi aç bir yüz ifadesiyle.

“Moda olmuş,” diye homurdandı adam. “Hiçbir yerde akşam yemeğine rastlamadım,”

Kararmış bir pipo çıkararak, içini doldurdu, çakıl taşıyla ateşini yaktı ve kor haline gelinceye kadar dumanı içine çekti. Sonra pipoyu ağzından alıp içine başparmağı ve işaret parmağı ile tuttuğu bir şeyi attı. Sonra piponun içinde birdenbire bir şey parladı ve duman vererek pufayıp söndü.

Bu kez yol işçisi, “Elini ver öyleyse,” dedi adamı seyrettikten sonra. Tekrar tokalaştılar.

“Bu gece mi?” diye sordu yol işçisi.

“Bu gece,” diye cevap verdi piposunu ağzına götüren adam.

“Nerede?”

“Burada.”

Adam ve yol işçisi taş yığınının üstüne oturup, tepelerine küçük süngüler gibi inen sağanak yağmurun altında sessizce bakiştılar. Ta ki gökyüzü köyün üzerinde tekrar açılıncaya dek.

“Hadi göster bana!” dedi tepenin eteğine doğru giden yolcu.

“Bak!” dedi yol işçisi parmağı ile işaret ederek. “Buradan aşağı iniyor ve yolu dümdüz takip ediyorsun, çeşmeyi geçince...”

Adam gözleri ile araziye süzerken, “Lanet olasıca!” diye araya girdi. “Ben ne yolu takip eder ne de çeşmeyi geçerim. Eee?”

“Köyün ardındaki tepenin doruğundan iki fersah ötede.”

“Güzel. Sen ne zaman çalışmayı bırakıyorsun?”

“Güneş batarken.”

“Gitmeden önce beni uyandırır mısın? Hiç dinlenmeden iki gece boyunca yürüdüm. Pipomu içtikten sonra uzanıp çocuklar gibi uyuyacağım. Uyandırır mısın beni?”

“Tabii ki.”

Yolcu piposunu içti, sonra koynuna soktu, tahta ayakkabılarını çıkardı ve taş yığının üzerine sırtüstü uzandı. Hemen uykuya daldı.

Yol işçisi toz toprak içinde işini yaparken kara bulutlar çekilmiş, yerini, yeryüzüne gümüş rengi ışınlar saçan parlak bir gökyüzüne bırakmıştı. Mavi şapkasının yerine artık kırmızı bir şapka giyiyor olan küçük adam taş yığınlarının üzerindeki yolcuya büyülenmiş gibi bakıyordu. Gözleri sık sık yolcuya kaydığı için aletlerini gelişigüzel kullanıyordu, dolayısıyla pek iyi bir iş çıkarttığı söylenemezdi. Esmer yüz, dağınık kara saçlar ve sakallar, kırmızı kaba yün bir şapka, el dokuması kumaştan biçimsiz bir elbise, özgür yaşadığı için güçlenmiş bir vücut ve uyurkenki ümitsiz kırılgan ifade yol işçisinin hayranlıkla karışık bir korku duymasına sebep olmuştu. Yolcu uzak yoldan gelmişti; ayakları yara bere içinde kalmış, bilekleri de çizik çizik olmuş, kanıyordu. Otlarla ve yapraklarla dolu o koca ayakkabıları, onca yol boyunca taşınmak için çok ağırdı. Kendisi gibi onun da üstü başı perişan; çizik içinde ve delik deşikti. Adamın yanına kadar gelip silahlarını göğsünde mi yoksa başka bir yerde mi gizlediğini görmek için şöyle bir baktı; ama boşunaydı, çünkü kollarını kavuşturarak uyumuş ve kollarını da dudakları kadar sıkı kenetlemişti. Kazıklar, nöbetçi kuleleri, kapılar, hendekler ve açılıp kapanabilir köprülerle sağlamlaştırılmış şehirler bu adama vız gelir diye düşündü yol işçisi. Ve gözlerini kaldırıp da ufka baktığı zaman, Fransa’nın her yerinde, hiçbir engelle durdurulamayan buna benzer adamların şehirlere akın ettiğini hayal etti.

Adam sağanak yağmura, yüzüne vuran güneşe ve gölgeye, güneşin elmas parçacıklarına dönüştürdüğü dolu taneciklerinin vücuduna çarpmasına aldırmaz etmeksizin, güneş alçalıncaya ve gök kızarıncaya kadar öylece uyudu. Sonra malzemelerini toparlayan ve aşağıya, şehre gitmeye hazırlanan yol işçisi, adamı uyandırdı.

“Güzel!” dedi adam dirseğinin üstünde doğrulurken. “Tepenin doruğundan iki fersah ötede, öyle mi?”

“Aşağı yukarı.”

“Aşağı yukarı. Güzel!”

Yol işçisi, rüzgârın önüne kattığı toz yığını ile birlikte eve doğru yola koyuldu. Az sonra çeşmeye varmıştı. Su içmeye getirilen sıska ineklerin arasına karıştı; bütün köy hatta inekler bile bir şeyler fısıldaşıyor gibi görünüyordu. Köy, o yoksul sofrasında akşam yemeğini yedikten sonra her zaman yaptığı gibi yatağına girmede. Köylüler yine kapıların önüne çıkıp orada kaldılar. Sokaklarda tuhaf bir fısıldaşma salgını yaşanıyor; karanlıkta çeşme yanında toplandıklarında kafalarını gökyüzüne kaldırıp bir şeyler bekler gibi tek noktaya baktılar. Köyün sorumlu memuru olan Bay Gabelle rahatsız olmuştu; tek başına evinin çatısına çıkarak o da aynı yöne baktı. Bacaların arkasından, çeşmenin yanındaki karanlık görünen yüzlere baktı ve kilisenin anahtarlarını saklayan kilise hademesine arada bir çanların çalınmasının gerekebileceğini söyledi.

Gece karanlığı iyice çökmüştü. Eski şatonun etrafını çevreleyen ağaçlar şatoyu çevresinden yalıtarak tek başına tutuyorlar ve giderek kuvvetlenen rüzgârda, karanlık ve heybetli bu yapıyı tehdit eder gibi sallanıyorlardı. Yağmur, içeridekileri uyandırmak isteyen telaşlı bir haberci gibi merdivenlere ve büyük kapıya şiddetle vurdu; rüzgârın huzursuz esintileri eski mızraklar ve bıçakların arasından geçip merdivenleri tırmandı ve en son Marki’nin uyuduğu yatağı çevreleyen tülleri sallandırdı. Doğu, batı, güney ve kuzeyden gelip ormanın içinden ağır adımlarla geçen dört hırpani adam figürü otları ve çalıları ezerek, temkinli bir şekilde ilerleyip avluda bir araya geldiler. Dört ışık yakıldı ve dördü de farklı yerlere gitti; her yere yeniden karanlık çökmüştü.

Ama uzun sürmedi. Şimdi, yanan ışıklarıyla şato, tuhaf bir şekilde görünür hale gelmişti. Titrek bir ışık binanın ön tarafını aydınlatıyor, sütunların, kemerlerin ve pencerelerin görünmesini sağlıyordu. Sonra ışık büyüdü, genişledi ve parlaklaştı. Az sonra koca pencerelerden alevler fişkırmaya başladı; taş yüzler uyandı ve yangına bakakaldı.

Evin içinde kalan birkaç kişiden zayıf mırıltılar geliyordu ve bir atın eyerlenip dörtnala koştuğu duyuldu. Karanlığın içerisinde atın mahmuz sesleri ve sıçratığı suların şırıltıları duyuldu. Atın dizginleri çeşmenin başında çekildi ve köpükler içindeki at Bay Gabelle’in evinin önünde durdu.

“Yardım et, Gabelle! Herkes yardım etsin!”

Kilise çanları telaş içinde çaldı ama yardım eden yoktu. Yol işçisi ve iki yüz elli arkadaşı çeşmenin yanında kollarını kavuşturmuş, göğe doğru yükselen alev sütununu seyrediyorlardı. “En az on iki metre olmalı,” dediler soğukkanlı bir şekilde, kollarını bile kıpırdatmıyorlardı.[\[66\]](#)

Şatodan gelen adam ve köpükler içindeki atı, dörtnala koşarak köyden ayrıldı ve kayalıktaki hapishaneye ulaştı. Kapıda bir grup subay yangını seyrediyordu. Bu subaylardan biraz ötede askerler duruyordu.

“Subaylar yardım edin! Şato yanıyor! Zamanında müdahale edilirse değerli eşyalar kurtarılabilir! Yardım edin! Yardım edin!”

Subaylar yangını seyreden askerlere baktılar, ama bir emir vermediler; omuzlarını silkip dudaklarını ısırarak, “Yanması gerek,” diye cevap verdiler.

Atlı, tepeden aşağı inip yoldan geçerken köy aydınlanıyordu. Yol işçisi ve iki yüz elli kadar arkadaşı da, o kadın ve adamın ışık yakmak fikrinden ilham alarak evlerine girdiler ve her küçük pencerenin önüne bir mum koydular. Her şeyin yokluğu çekildiği için mumlar da, Bay Gabelle’in biraz dediği dedik talimatlarıyla borca alınır olmuştu ve kararsızlık ve tereddütle geçen bir dakikadan sonra, bir zamanlar yetkililere karşı gayet itaatkâr davranan yol işçisi arabalardan çok güzel bir şenlik ateşi yapılabileceğini ve posta atlarının da kızarabileceğini söyleyince işler değişti.

Şato kendi haline bırakılmış, alev alev yanıyordu. Kükreyen, kuduran yangının içinden, cehennem sıcağından dışarıya doğru esen kızıl, sıcak bir rüzgâr görkemli binayı sarsıyordu. Alevler yükselip alçaldıkça taş yüzler işkence çekiyorlardı sanki. Koca taş ve kereste yığınları devrildiğinde burnunda iki çizgi olan yüzün sahibi görünmez oldu. Derken dumanların arasından tekrar çıkmaya çalışırken göründü; bu yüz kazıkta yanan ve alevlerle boğuşan Marki’nin yüzüydü sanki.

Şato ve alevlere yakalanan yakınındaki ağaçlar yanıp kavruldular. Uzaktaki ağaçlar da bu dört adam tarafından ateşe verilmiş ve ateş, dumana boğulan ormanı muhteşem bir kıvılcığa boyamıştı. Çeşmenin mermer zeminindeki yalakta erimiş kurşun ve demir kaynıyordu; kulelerin üstündeki söndürücüler sıcakta buz parçaları gibi eriyip dört alev topunun içine akmıştı. Taş duvarlarda büyük yarıklar ve çatlaklar oluşmuştu; aptala dönen kuşlar dönüp dolaşıp bacanın içine düşüyordu. Dört korkunç karaltı, gecenin sarıp sarmaladığı, kazıklarla işaretledikleri yolları izleyerek kuzeye, güneye, doğuya, batıya, bir sonraki hedeflerine doğru gidiyorlardı. Aydınlanan köy, kilise çanını ele geçirmiş, kilise sorumlusunu da ortadan kaldırmış, çanı keyfince çalıyordu.

Sadece bu kadarla da kalmamıştı. Açlıktan, yangından ve kilise çanlarından başı dönen köy, Bay Gabelle’in topladığı kira ve vergileri hatırlayarak onunla görüşmek için sabırsızlanmaya başladı. Gerçi vergiler az tutmuş, kira da hiç olmamıştı. Evinin etrafını sarıp kişisel bir görüşme için aşağıya inmesini istediler. Bunun üzerine Bay Gabelle kapısını iyice sürgüledi ve ne yapabileceğini düşünmeye başladı. Sonunda evinin damına çıkıp bacaların arkasına gizlendi. Kötülüğe kötülükle karşılık verme huyu olan bu ufak tefek Güneyli bu defa sorunu çözmüştü; eğer kapısı kırılırsa, kendini damın en yüksek yerinden aşağı bırakacak, böylece aşağıdaki bir ya da iki kişiyi yaralamış olacaktı.

Bay Gabelle, orada belki de uzun bir gece geçirmişti; uzaktaki şato ona yanan bir mum, yumruklanmış kapıdan gelen ses ile birlikte gelişigüzel çalınan kilise çanları da müzik gibi geliyordu. Yolun karşısında sallanan o lanet lambadan bahsetmeye gerek bile yok. Belki de köylüler Bay Gabelle için lambanın yerini değiştirmeye bile kalkmışlardı. Koca bir yaz gecesini simsiyah okyanusun kıyısında her an atlamaya hazır bir halde geçirmek dayanılması zor işti. Nihayet o dost yüzlü şafak sökümü göründü; köylülerin aceleyle yaktıkları mumlar söndü, insanlar neşe içinde işlerine dağıldılar ve Bay Gabelle en azından o an için kurtardığı canı ile birlikte aşağıya indi.

O gece ve diğer gecelerde, yüz mil içerisindeki diğer yangınların ışıkları altında yükselen güneşin, doğup yetiştikleri ve bir zamanlar huzur içinde olan sokaklar üzerinde asılı olarak bulduğu daha talihsiz olan memurlar vardı. Şüphesiz yol işçisi ve arkadaşlarından daha talihsiz köylüler ve köyler de vardı; memurlar ve askerler zafer kazanmışlar, kendilerinin yerine onları asmışlardı. Ama o öfkeli dört karaltı kim asılırsa asılsın, neresi yanarsa yansın, kararlılıkla doğuya, batıya, güneye ve kuzeye doğru olan yollarına devam ediyordu. Hiçbir memur, ne kadar uğraşırsa uğraşsın, hiçbir metamatik bilgisi ile suya dönüşüp

yangınları söndürebilecek olan darağacının yüksekliğini bir türlü hesaplayamazdı.

Loadstone Kayasına Çekiliş

Göge yükselen yangınlar ve kabaran denizlerle, geri çekilmeksizin hep akış halinde olan ve sürekli daha da yükselerek sahildekileri korku ve merak içinde bırakan öfkeli okyanusun saldırılarıyla sağlam zemin sarsılmış ve bu şekilde üç yıl geçmişti. Küçük Lucie'nin üç doğum günü daha, huzur dolu evinin kumaşına altın ipliklerle işlenmişti.

Ev sakinleri daha pek çok gece ve gündüz, o köşedeki yankıları dinlediler ve akın eden ayak seslerini duyduklarında ümitleri kırıldı. Çünkü bu ayak sesleri, ülkelerinin tehlikede olduğunu ilan edip kırmızı bir bayrak altında gürültü patırtı ederek, uzun zamandır kötü bir büyüünün etkisi altındaki vahşi hayvanlara dönen insanların ayak seslerini akıllarına getiriyordu.

Monsenyör, bir sınıf olarak, artık takdir edilmeyen düşüncesini çoktan bir kenara kaldırmıştı; Fransa'da pek istenmediğini, Fransa'dan ve de sürdürdüğü hayat tarzından olma tehlikesi ile karşı karşıya kaldığını da biliyordu. Sebep olduğu sonsuz acılarla şeytanı ayağa kaldırıp onu karşısında görünce de düşmanına tek bir soru bile sormadan kaçiveren masaldaki o köylüye benziyordu; Monsenyör de uzun yıllar boyunca Tanrı'nın dualarını hiç korkmadan tersinden okuyarak şeytanı ininden çıkarmış, sonra da onu görür görmez korku içinde, o soylu tabanlarını yağlayıp kaçmıştı.

O muhteşem manda gözü saray da yoktu artık; yoksa ulusal mermi fırtınasının manda gözü haline geleceklerdi. Hiçbir zaman görmek için iyi bir göz olmamış; çok uzun zaman Lucifer'ın[67] gururunun zerresini, Sardanapalus'un[68] gösterişini ve bir köstebeğin körlüğünü içinde taşımış, ama sonunda göz yuvasından düşmüş ve gitmişti. Saray, o en seçkin halkasından, en dışındaki o yozlaşmış, entrika dolu halkasına kadar tamamen yok olmuştu. Kraliyet ailesi yoktu; son dalga sırasında Saray'da yakalanmış ve "askı"ya alınmışlardı.

Bin yedi yüz doksan iki yılının ağustos ayı geldiğinde Monsenyör çoktan kaçıp uzaklara gitmişti.

Monsenyör'ün en önemli toplanma yeri ve merkezi tabii ki Londra'daki Tellson Bankası'ydı. Ruhların, en çok yaşadıkları yerde gezindikleri söylenir; bir yerde bırakılacak bir meteliği olmayan Monsenyör de bir zamanlar meteliklerinin olduğu yerde geziniyordu. Bundan başka, Fransız İstihbaratı'ndan alınan en güvenilir haberler de en çabuk bu bankaya ulaşırdı. Ayrıca Tellson Bankası'nın eli açıktı; konumlarını kaybeden eski müşterilerine geniş özgürlükler sağlıyordu. Gelmekte olan fırtınayı, yağmalamayı ve kamulaştırmayı zamanında görerek paralarını Tellson'a havale eden bu soylular, Fransa'daki fakir kardeşleri tarafından hep anılacaklardı. Şunu da eklemeli ki; Fransa'dan her yeni gelen geldiğini bildirir ve beraberinde getirdiği haberleri Tellson'a iletirdi; bu neredeyse bir gelenek olmuştu. Çeşitli sebeplerden ötürü, Tellson Bankası o zamanlar haber alışverişinin yapıldığı bir çeşit merkez haline gelmişti; halk da bunun böyle olduğunu biliyordu ve bankaya o kadar çok soru yöneltiliyordu ki, bazen Tellson gelen son haberleri kâğıda yazıp Temple Bar'a gidenlerin okuması için pencereye yapıstırıyordu.

Nemli ve sisli bir öğleden sonra, Bay Lorry masasında oturuyor, Bay Darnay da ona doğru eğilmiş alçak sesle bir şeyleri söylüyordu. Önceden kefillerle görüşmek için kullanılan oda şimdi haber alışverişi için kullanılıyor, ağzına kadar da dolu oluyordu. Yarım saat içinde banka kapanacaktı.

"Her ne kadar yaşayan en genç ruhlu adam olsanız da," diyordu Charles Darnay biraz çekinerek, "Size şunu önermek isterim..."

"Anladım. Çok yaşlıyım, değil mi?"

"Değişken bir hava, uzun bir yolculuk, ne olduğu belirsiz yol şartları, düzensiz bir ülke, düzensiz bir şehir sizin için güvenli olmayabilir."

"Dostum Charles," dedi Bay Lorry yüzünde neşeli bir ifade ve güven dolu bir sesle, "Bu bahsettiklerin, kalmamı değil gitmemi gerektirecek sebepler. Orası benim için yeterince güvenli. Uğraşacakları onca insan varken benim gibi artık seksenine merdiven dayamış bir ihtiyarla kimse vaktini harcamayacaktır. Düzensiz bir şehir olmasına gelince, zaten düzenli bir şehir olsaydı buradan oraya şehri ve işi bilen, Tellson'ın güveneceği kadar eski birilerini gönderme gerekliliğini hissetmezdik. Belirsiz, uzun bir yolculuk ve soğuk hava konusuna gelince; eğer bunca yıldan sonra Tellson için biraz sıkıntıya girmeyi ben göze almazsam başka kim alabilir ki?"

Charles Darnay huzursuz bir ifade ile ve sesli düşünen biri gibi, "Keşke ben gitseydim," dedi.

"Ya! Hem itiraz ediyor hem de öğüt veriyorsun," dedi Bay Lorry. "Kendin mi gitmek istiyorsun? Fransa doğumlu biri olarak mı? Sen çok zeki bir akıl hocasıymışsın!"

"Dostum Lorry, zaten Fransız olduğum için (her ne kadar bahsetmemiş olsam da) bu düşünce aklımdan geçip duruyor. O

zavallı insanlara acıdığım ve onlara bir şeyler bıraktığım için...” –bunu söylerken yine o düşünceli haline geri dönmüştü– “orada sözümün dinleneceğini ve onları daha ölçülü davranmaya ikna edebilecek gücümün olduğunu düşünmeden edemiyorum. Dün gece, siz çıktıktan sonra Lucie’yle konuşurken...”

“Lucie’yle konuşurken,” diye tekrar etti Bay Lorry. “Lucie’nin adını ağzına utanmadan nasıl alıyorsun, merak ediyorum. Böyle bir zamanda Fransa’ya gitmeyi arzu etmek!”

“Ama ben gitmiyorum,” dedi Charles Darnay gülümseyerek. “Siz gideceğinizi söylüyorsunuz.”

“Evet, gerçekten de ben gidiyorum. Gerçek şu ki dostum Charles,” dedi Bay Lorry bankaya bir göz atıp sesini alçaltarak “İşimizi ne zorluklar içinde yürütmeye çalıştığımızı, oradaki defter ve evraklarımızı nasıl tehlikelerin beklediğini bilemezsin. Evraklardan bazılarının kaybolması ya da ele geçirilmesi halinde Tanrı bilir, ne kadar çok insan felakete uğramış olur. Paris’in bugün baştan aşağı ateşe verilmeyeceğini ya da yarın yağmalanmayacağını kim söyleyebilir! Şimdi, eğer birinin hiç vakit kaybetmeden bu evrakları saklaması veya emniyetli bir yere kaldırması gerekiyorsa –ki gerekiyor– işte o kişi benim. Altmış senedir ekmeğini yediğim Tellson böyle gerekli görüyor ve böyle söylüyorsa, eklemelerim biraz kireçlendi diye kendimi geride mi tutayım? Şu yarım düzine antika olmuş adamın yanında ben delikanlı sayılırım bayım!”

“Gençlikle dolu ruhunuzun bu yiğitliğine hayranım, Bay Lorry.”

“Yok canım, abartıyorsun. Dostum Charles...” dedi Bay Lorry tekrar bankaya göz atarak, “ne olduğu hiç önemli değil, şu zamanda Paris’ten bir şeyler çıkarmak neredeyse imkânsız. Aslında sana söylememem gerekir, ama buraya getirilen evraklar ve değerli kâğıtlar kelleyi koltuğa almayı göze almış kişiler tarafından getirildiler. Eski İngiltere zamanında her şey kolaylıkla gelip giderdi, ancak artık her şey bitti.”

“Peki bu gece gerçekten de gidiyor musunuz?”

“Evet, bu gece gidiyorum, çünkü artık durum herhangi bir geciktirmeyi kaldırmayacak kadar ciddileşti.”

“Yanına birini almayacak mısın?”

“Bana bir sürü insan önerildi, ama hiçbirini hakkında bir şey söyleyemem. Niyetim yanıma Jerry’yi almak. Jerry uzun bir zamandan beri pazar geceleri benim korumalığımı yapıyor, ona alışkınım. Hiç kimsenin aklına, onun sahibine el uzatacak herhangi birinin üzerine atılacak bir İngiliz köpeği olduğundan başka bir şey gelmez.”

“Şunu tekrar söylemek istiyorum, cesaretinize ve gençliğinize yürekten hayranlık duyuyorum.”

“Ben de şunu tekrar söylemek istiyorum ki abartıyorsunuz, abartıyorsunuz! Bu ufak meseleyi hallettikten sonra belki de Tellson’ın önerisini kabul eder, emekli olur, keyfime bakarım. İşte o zaman yaşlandığımı düşünmek için zaman gelmiş demektir.”

Bu konuşma Bay Lorry’nin her zamanki masasında geçmişti; az ötede ise her zamanki gibi insanlara tepeden bakar Monsenyör öfkeden kuduruyor; çok yakında o aşağılık insanlardan nasıl intikam alacağından, neler yapacağından söz ediyordu. Diğerleri de onunla aynı düşüncedeydiler. Sanki bu devrim gökten zembille inmişti. Böyle bir devrime yol açan koşulların, kendi ihmallerinin, ülke kaynaklarını ahlaksızca kullanıp zengin olanların, perişan haldeki milyonlarca insanın hâlâ farkında değildiler. Aslında böyle bir patlamanın kaçınılmaz olduğunu yıllar öncesinden görmek, söylemek mümkündü, ama bu değerli senyörler mülteci konumuna bile düşmelerine rağmen bir Fransız gibi değil de bir İngiliz ortodoksuymuş gibi düşünüyor, atıp tutuyorlardı. Gerçekleri bilen, akli başında birinin bu yalan yanlış konuşmalara, bu feveranlara itiraz etmeden katlanması gerçekten çok zordu. Duydukları Charles Darnay’ı iyice bunaltmış, huzursuzluğunu daha da artırmıştı.

Konuşanların arasındaki, King’s Bench Barosu’ndan Bay Stryver da epey yüksek bir terfi basamağında olduğundan konu üzerinde yüksek sesle fikrini açıklayabiliyordu: Monsenyör gücünü o insanları havaya uçurmak, onları yeryüzünden silmek için kullanmalıydı ve onlarsız da yapılabilirdi. Kuyruklarına tuz serperek kartalların soyunun kurutulabileceği gibi birçok örnek veriyordu. Darnay, içinde itiraz etme isteği ile söylenenleri dinliyordu; bir ara çekip giderek daha fazla dinlememek ve kalıp ağızlarının payını vermek arasında gidip geldi ve o sırada konu kendiliğinden kapandı.

Bay Lorry’ye doğru yaklaşan memurlardan biri önüne açılmamış, toz içinde bir mektup koydu ve “Mektubun gönderildiği kişiye henüz ulaşamadı mı?” diye sordu. Memur mektubu Darnay’a öyle yakın bir yere koymuştu ki Darnay gönderilenin adını gördü. Mektupta kendi adı yazılıydı. İngilizce olarak yazılan adres şöyleydi:

“Çok acele. Fransa’nın şimdiki Saint Evrémonde Markisi’ne. Tellson Bankası eliyle. Londra, İngiltere.”

Doktor Manette, düğün sabahı telaşla Charles Darnay’dan kendisi bu zorunluluğu ortadan kaldırırsa dek gerçekte kin olduğundan hiçbir şekilde bahsetmemesi isteğinde bulunmuştu. Doktor ve kendisinden başka kimse bu ismin ona ait olduğunu

bilmiyordu. Karısı bile en ufak bir kuşku duymamıştı; Bay Lorry de aynı şekilde.

“Hayır,” diye karşılık verdi Bay Lorry memura ve devam etti, “Sanıyorum burada bulunan herkese sordum ve kimse bu beyefendinin nerede bulunabileceğine dair bir şey bilmiyor.”

Akreple yelkovanın konumu bankanın kapanma vaktinin yaklaştığını gösteriyordu; kendi aralarında konuşarak ilerleyen bir insan kalabalığı Bay Lorry’nin masasının önünden geçerek dışarı çıkıyordu. Bay Lorry elindeki mektubu havaya kaldırarak tanıyan var mı diye sorar gibi tuttu; öfkeli ve düzenbaz göçmen, yani Monsenyör de mektuba baktı. O, Bu ve Diğeri; hepsi bulunamayan Marki’nin aleyhinde İngilizce ya da Fransızca küçümseyici bir şeyler söylüyordu.

“Samırım öldürülen o parlak Marki’nin soysuz vârisi; yeğeni olsa gerek. Ne mutlu ki onu hiç tanımıyorum,” dedi biri.

“Görevlerini bırakıp kaçan bir ödle,” dedi bir diğeri. “Birkaç yıl önce Paris’ten; bir saman yığınının içinden baş aşağı, yarı boğulur bir halde çıkarılmıştı.”

“Yeni akımlardan etkilenmiş,” dedi gözlüğünün altından mektuba bakarak konuşan bir üçüncü kişi, “Son Marki’ye karşı çıkmış ve kendisine miras kalan mallarını o haydut sürüsüne bırakmış. Umarım onlar da hak ettiği karşılığı verirler şimdi ona.”

“Ne?” diye haykırdı kaba ve küstah Stryver. “Gerçekten öyle mi yapmış? Öyle biri miymiş? Şu rezil adına bir bakalım. Lane olası adam!” diye bağırdı.

Daha fazla tahammül edemeyen Darnay, Bay Stryver’in omuzuna dokundu ve:

“Ben o adamı tanıyorum,” dedi.

“Gerçekten mi? Buna üzüldüm.”

“Neden?”

“Neden mi Bay Darnay? Ne yaptığını duymadınız mı? Böyle zamanlarda neden diye sormayın.”

“Ama ben soruyorum, neden?”

“O zaman ben de size buna üzüldüğümü tekrar söylüyorum Bay Darnay. Sizden böyle tuhaf sorular duyduğum için üzüldüm. Ortada, şu zamana kadar bilinen en tehlikeli ve de en şeytani kâfirlikten etkilenmiş ve malını mülkünü, toplu cinayetler işleyen, yeryüzündeki en aşağılık ve en yüz karası tabakaya bırakmış bir adam var ve siz bana, kendisini tanıyan gençlere örnek olacak bu adamı tanıyor olmanıza neden üzüldüğümü soruyorsunuz. Peki, gene de size cevap vereceğim. Üzgünüm, çünkü böyle aşağılık heriflerin mikroplarını başkalarına da bulaştırdıklarına inanırım. İşte nedeni bu!”

“Belki de adamı anlamamışsınızdır,” dedi sırrı aklından çıkarmayan Darnay yine de kendini zor tutarak.

“Seni nasıl köşeye sıkıştıracağımı biliyorum ve sıkıştıracağım da,” dedi kaba Stryver, “Eğer o bir beyefendiyse ben onu anlamamışımdır. Selamımı iletip kendisine aynen böyle söyleyebilirsiniz. Ayrıca ona, o kasap takımına malını mülkünü ve makamını bıraktıktan sonra neden başlarına geçmediğini merak ettiğimi de söyleyebilirsiniz,” dedi. Sonra etrafına baktı ve parmaklarını şaklattı: “Ama hayır, beyler, insan doğasından biraz anlarım ve size diyorum, yeryüzünde, kendisini böyle değerli koruyucuların merhametine emanet edecek bu adam gibi birini daha bulamazsınız. Hayır baylar, ufak bir tartışmada hemen tabanları yağlayıp kaçacaktır.”

Bu sözlerin ardından da son noktayı koyar gibi parmaklarını şaklattıktan sonra Bay Stryver dinleyicilerin destek veren sesleri arasında Fleet Caddesi’ne daldı. Herkes çıkınca Bay Lorry ve Charles Darnay masanın başında yalnız kalmışlardı.

“Mektubu sen mi alacaksın?” diye sordu Bay Lorry. “Nereye göndereceğini biliyor musun?”

“Biliyorum.”

“Mektubun buraya, kendisini tanıyabileceğimiz olasılığıyla yollandığını sandığımızı ve bir süredir burada olduğunu da söyler misin?”

“Söylerim. Paris için yola buradan mı çıkacaksınız?”

“Evet, buradan, saat sekizde ayrılacağım.”

“Sizi uğurlamak için döneceğim.”

Stryver’a ve diğerlerine epeyce canı sıkılıp huzursuz olan Darnay, Temple’ın en sakın yerine giderek mektubu açtı ve okudu.

Mektupta şöyle yazıyordu:

Abbaye Hapishanesi, Paris

21 Haziran 1792

“Eski Marki Hazretleri,

Kasabada uzun süre köylülerin elinde tehlike içinde yaşadktan sonra tutuklandım ve aşağılanarak, büyük bir zorbalıkla, yayan olarak Paris’e getirildim. Yolculuk boyunca çok sıkıntı çektim. Hepsi bununla da kalmadı ve evim yıkılarak yerle bir edildi.

Tutuklanmama sebep olan suç söylediklerine göre bir göçmen için çalışarak halka ihanet etmekmiş. Bu iddia ile (eğer siz cömert yardımlarınızı o zamana dek benden esirgerseniz) mahkeme huzuruna çıkarılacak ve muhtemelen canımdan olacağım. Her zaman sizin emirleriniz doğrultusunda onlara karşı değil, onlar için çalıştığımı söylemem ise boşuna. Göçmen mallarına el konulmasından daha önce ödemedikleri vergileri bağışladığımı, kira toplamadığımı ve hiçbir işe karışmadığımı söylemem de fayda vermedi. Aldığım tek cevap, benim bir göçmen için çalıştığım. Öyleyse o göçmen nerede?

Ah, Saygıdeğer Marki, nerede o göçmen? Uykumda haykırıyorum ‘O göçmen nerede?’ diye. Tanrı’ya, gelip de beni kurtaracak mı acaba diye yalvarıyorum. Cevap gelmiyor. Ah, Saygıdeğer Marki, Paris’te büyük bir banka olarak tanınan Tellson aracılığıyla belki size ulaşır diye bu umutsuz gözyaşlarımı denizin ötesine gönderiyorum.

Tanrı aşkına, adalet, insanlık ve soylu adınız aşkına Saygıdeğer Marki, size yalvarıyorum bana yardım edin, kurtarın beni. Tek hatam size olan sadakatim. Ah, Marki Hazretleri, siz de bana sadık olun, yalvarırım!

Her an yok olmaya daha çok yaklaştığım bu korku dolu hapisshaneden size hazin ve mutsuz selamlarımı gönderiyorum Saygıdeğer Marki.

Istırap içindeki Gabelle”

Darnay’ın gizlemeye çalıştığı huzursuzluğu bu mektupla iyice artmıştı. Tek suçu ona ve ailesine bağlı kalmak olan bu eski iyi hizmetkârının hayatı tehlikedeydi. Darnay ne yapacağını düşünerek Temple’da bir aşağı bir yukarı dolaşırken Gabelle sitemkâr bir şekilde kendisine bakıyormuş gibi bir hisle, neredeyse gelip geçenlerden yüzünü saklıyordu. Ailesinin eski malikânesinin kötü ünü, amcası hakkındaki şüpheleri, ona olan kırgınlığı ve kendisinden koruması beklenen o dağılmakta olan düzen karşısında duyduğu tiksintiden dolayı bazı hatalar yaptığını biliyordu. Lucie’ye olan aşkı yüzünden, toplumsal unvanı ve konumundan vazgeçme işini aceleye getirmiş ve geride tamamlanmamış işler bırakmıştı, bunun çok iyi farkındaydı. Bu işi yavaş yavaş, düzenli bir biçimde yapması ve kontrol etmesi gerektiğini biliyordu; o bu şekilde olmasını istemişti, ama işler hiçbir zaman öyle yürümemişti.

İngiltere’de kendi seçimiyle kurduğu evindeki mutluluğu, her zaman bir işle uğraşıyor olması gerekliliği, çok hızlı bir şekilde birbirini izleyen ani değişimler ve sıkıntılar, geçen haftanın henüz belirginleşmemiş planlarını alt üst eden bu haftanın olayları ve bir sonraki haftanın olacak olayları her şeyi sil baştan ediyordu. Bunun onu rahatsız edip telaşlandırmasına rağmen koşulların dayatmasına teslim olarak, çok sürekli ve toparlayıcı bir direnç gösteremediğini de çok iyi biliyordu. Harekete geçme fırsatı kollamıştı, ama o zaman gelene kadar fırsatların hepsinin gelip geçtiğinin farkındaydı. Artık soylular anayolları ve az bilinen patika yolları kullanarak Fransa’dan kaçıyorlardı, mülklerine el konulmuş veya yok edilmişti, adları lekelenmişti; bunu kendisi kadar belki onu suçlayacak olan yeni Fransa yönetimi de biliyordu.

Ama o, ne kimseye baskı yapmış ne de kimseyi hapsetmişti; ona ödenmesi gereken vergileri hiçbir zaman zorla almadığı gibi kendi isteğiyle vergilerden vazgeçmiş, kendisini, hiçbir ayrıcalığının olmadığı bir dünyaya atarak kendi özel mülküne kendisi çalışarak sahip olmuş, kendi geçimini kendisi sağlamıştı. Bay Gabelle ona gönderilen yazılı açıklamalar doğrultusunda, yoksullaşmış ve karmaşanın hüküm sürdüğü topraklarla birlikte ne kaldıysa onlara vermişti; kışın ihtiyaç duyulan yakacaktan yazın elde edilen ürünlere kadar her şey halka dağıtılmıştı. Kuşkusuz Bay Gabelle, bu rica ile sunduğu kanıtlardan kendi güvenliği tehlikede olduğu için bahsetmişti; başka türlü olsa şimdi bundan bahsetmezdi.

Bu mektup, Charles Darnay’ın kafasındaki tehlikeli kararı kesinleştirmişti; Paris’e gidecekti.

Evet. O eski hikâyedeki denizci gibi, rüzgâr ve akıntı onu Loadstone kayalarının etki alanı içine çekiyordu. Paris onu içine çekiyordu; gitmek zorundaydı. Zihnini meşgul eden her şey onu daha büyük bir hız ve şiddetle o korkunç çekim alanının içine doğru sürüklüyordu. İçinde gizlediği tedirginliği de onun mutsuz ülkesinde kötü araçların kötü amaçları gerçekleştirmek için kullanılıyor olmasından kaynaklanıyordu; orada değildi ve kendisinin onlardan çok daha iyi durumda olduğunu, akan kanı durduramadığını, insanlık ve merhamet duygularını harekete geçiremediğini görüyordu. Biraz tedirginliğinin bastırması, biraz da kendini suçlaması onu kendisini sorumluluğu çok ağır olan o yaşlı, cesur beyefendiyle karşılaştırma noktasına getirmişti; onu inciten bu karşılaştırmaların üzerine, Monsenyör’ün yüreğini yaralayan alaylar ve Stryver’ın o kaba, küstah sözleri geldi aklına. Bütün bunların üzerine bir de Gabelle’in mektubu gelmişti; canı tehlikede olan masum bir mahkûmun onun adaletine, şerefine ve namına sığındığı bir yakarıştı bu.

Karar verilmişti. Paris’e gitmesi gerekiyordu.

Evet. Loadstone kayaları onu kendine çekiyordu ve kayalara çarpıncaya kadar kürek çekmeliydi. Kayaları bilmiyordu, ama bunda neredeyse hiçbir tehlike görmüyordu. Her ne kadar yarım bırakmış olsa da, şimdiye kadar yaptıklarının arkasındaki iyi niyeti savunduğu zaman Fransa’da minnetle kabul görecekti. İyi yüreklielerin düşlerini sık sık süsleyen o büyük, görkemli, muhteşem iyilikler gözünde canlandı, hatta kendini, korkutucu bir vahşilikle ilerleyen, kudurmuş devrime yol gösterecek kadar etki sahibi biri olarak hayal etti.

Kararını vermiş bir halde bir aşağı bir yukarı gezinip dururken ne Lucie ne de babasının, ayrılana kadar bundan haberleri olmaması gerektiğini düşündü. Lucie ayrılık acısını tatmamalıydı. Geçmişin tehlikeli yolları üzerine düşünmek konusunda hiçbir zaman istekli olmamış olan babası da bu adımı artık atılmış bir adım olarak öğrenmeliydi; kararsızlık veya şüphe içindeyken öğrenmemeliydi. Dr. Manette’e, acı veren ve endişe etmesine neden olan Fransa’daki olayları hatırlatmaktan kaçınıyorlardı; bu yüzden yarım bıraktığı işler konusundan da ona bahsetmeyi hiç düşünmedi. Ama bu durumun da davranış biçimi üzerinde etkisi vardı.

Kafası bu düşüncelerle dolu halde Tellson’a gidip, Bay Lorry’yi uğurlama vakti gelinceye kadar bir aşağı bir yukarı dolandı durdu. Paris’e varır varmaz bu eski dostu görecekti, ama şimdilik bu düşüncesinden bahsetmemeliydi.

Bankanın kapısında bir posta arabası hazır bekliyordu; Jerry çizmelerini giymiş, hazırlıklarını yapmıştı. Bay Lorry’ye “Mektubu ilettim,” dedi. “Yazılı herhangi bir cevap almaya razı edemedim. Sözlü olabilir mi?”

“Bu olabilir, tabii tehlikeli değilse.”

“Hiç değil. Yalnız Abbaye’deki bir mahkûma gidecek.”

“Adı ne?” diye sordu Bay Lorry not defterini açarak.

“Gabelle.”

“Gabelle. Bu talihsiz Gabelle’e gidecek mesaj nedir?”

“Çok basit; mektubu aldı, gelecekmiş deyin.”

“Bir tarih veriyor mu?”

“Yarın akşam yola çıkacak.”

“Kişi belli mi?”

“Hayır.”

Bay Lorry’nin paltosunu ve pelerinini giymesine yardımcı olduktan sonra onunla birlikte bankanın sıcak havasından Fleet Caddesi’nin sisli havasına çıktı. Bay Lorry ayrılırken, “Lucie’ye ve Küçük Lucie’ye sevgilerimi ilet ve ben gelinceye kadar onlara çok iyi bak,” dedi.

Araba hareket ederken Charles Darnay kafasını salladı ve huzursuz bir ifadeyle gülümsedi.

Ağustosun on dördüncü gecesi olan o gece, geç vakitlere kadar oturdu ve tutkulu, ateşli iki mektup yazdı. Birincisi Lucie’ye yazılmış olan, Paris’e gitmesinin neden zorunlu olduğunu anlattığı ve orada emniyette olacağını söylediği mektuptu. İkincisi ise doktora yazılmıştı ve mektupta Lucie ile sevgili kızını ona emanet ediyor, ona da aynı şeyleri söylüyordu. Her ikisine de oraya varır varmaz emniyette olduğuna dair mektup göndereceğini yazmıştı.

Ailesiyle birlikte geçirdiği o gün, onlardan ilk defa ayrı kalacağı fikriyle zor bir gün olmuştu. Hiçbir şeyden kuşulanmadıkları bu durumu onlardan saklamak hiç de kolay değildi. Bir şeylerle meşgul ve oldukça mutlu görünen karısını şefkat dolu bakışlarla izlerken ona hiçbir şey söylememeye karar verdi. (Neredeyse söyleyecek olduğu zamanlar olmuştu; çünkü karısının yardımı olmadan bir şey yapmak çok tuhaf gelmişti ona.) Ve o gün hızlı bir şekilde geçti. Akşamın erken saatlerinde karısına ve sevecenlikte ondan hiç de geri kalmayan adaşına sarıldı ve bir işi bahane edip dönecekmiş gibi yola çıktı. Valizini gizlice önceden hazırlamıştı. Ve böylece yüreğinde büyük bir sıkıntıyla, yoğun sis altındaki kasvetli sokağa çıktı.

O görünmez güç onu hızla kendine çekiyordu, bütün akıntılar ve rüzgârlar da bütün güçleriyle doğruca ona doğru ilerliyordu. Darnay yazdığı iki mektubu gece yarısından yarım saat önce verilmek üzere, güvenilir biri olan kapıcıya bıraktı ve ardından Dover’a gitmek üzere bir at kiralayarak yola koyuldu. Yeryüzünde onun için değerli olan her şeyi bırakıp giderken ve Loadstone Kayası’na doğru sürüklenirken o zavallı mahkûmun “Tanrı aşkına, adalet, insanlık ve soylu adın aşkına!” diye yakarışı endişeyle dolu yüreğine güç vermişti.

ÜÇÜNCÜ KİTAP

ÜÇÜNCÜ KİTAP

FİRTINAYA GİDEN YOL

Gizli

Bin yedi yüz doksan iki yılının o sonbaharında İngiltere'den Paris'e doğru yol alan yolcu ağır ağır ilerliyordu. Fransa'nır talihsiz, devrik kralı bütün görkemiyle hâlâ tahtında olsaydı bile, bu kötü yollar, kötü malzeme ve de atlar tek başlarına onu geciktirmeye yeter de artardı; ama değişen zaman bunlardan daha başka engellerle de doluydu. Her şehrin kapısında ve her köyün vergi dairesinde ellerinde her an patlamaya hazır tüfekleriyle geleni geçeni durdurup sorguya çeken, kâğıtlarını inceleyen, ellerindeki listelerde adlarını arayarak duruma göre onları geri gönderen, bazen de yollarına devam etmelerine izin veren yahut da orada bekleten; doğmakta olan bölünmez Cumhuriyetin, Özgürlüğün, Eşitliğin, Kardeşliğin ve Ölümün adını uygun gördükleri en şımarıkça karara göre davranan yurtsever vatandaşlar vardı.

Charles Darnay Paris'te iyi bir vatandaş olarak kabul edilene kadar ülkenin bu yollarından aynı şekilde geri dönebilmesinin mümkün olamayacağını anlamaya başladığında Fransa topraklarının sadece birkaç fersah içindeydiler. Başına ne gelirse gelsin yolculuğunu son noktasına kadar sürdürmek zorundaydı. Hiçbir köy kapısı yüzüne kapanmadı, arkasında kalan yolları hiçbir engel kapatmadı; ama yine de biliyordu ki bunların hepsi kendisiyle İngiltere arasına dikilen demir kapılar dizisi içindeki bir kapı, bir engel olacaktı. Bu tedbirlilik hali her yeri öylesine sarmış, öylesine yaygınlaşmıştı ki gideceği yere bir ağın içine atılmış veya kafesin içine kapatılmış halde götürülse bile özgürlüğünü yitirdiğini bundan daha fazla hissedemezdi.[\[69\]](#)

Ülke içindeki bu yaygın tedbirli ve dikkatli hal onun yolu üzerinde yirmi defa durdurulmasına sebep olmakla kalmamış gün içinde atlı birilerinin takibine uğramış, geri getirilmiş, sonra gene atla takip edilerek bu sefer meraktan durdurulmuş; göz hapsine alınarak ilerlemesi engellenmiş, hızı kesilmişti. Yorgunluktan kendini yol üzerindeki bir kasabada yatağa attığında, hâlâ Paris'ten uzakta, Fransa içinde bir yerlerde günlerdir yalnız başına yolculuk ediyordu.

Zavallı Gabelle'in Abbaye Hapishanesi'nden yazdığı mektuptan başka hiçbir şey onu buraya kadar getiremezdi. Bu küçük yerdeki muhafız kulübesinde o kadar zorluk çekmişti ki yolculuğunun orada tıklandığını hissetmişti. İşte bu yüzden de sabaha kadar dinlenmesi için kendisine gösterilen küçük handa gece yarısı uyandırıldığında bu onun için pek sürpriz olmadı.

Çekingen bir görevli ve başlarında kırmızı, kaba, biçimsiz şapkaları, ağızlarında pipolarıyla, yatağının kenarına oturmuş üç silahlı yurtsever tarafından uyandırıldı.

Görevli, "Seni, yanına bir muhafız verip Paris'e göndereceğim, göçmen," dedi.

"Hemşehrim, Paris'e gitmekten daha çok istediğim bir şey yok ama yanımda muhafız olmadan da gidebilirim."

"Konuşma," diye homurdandı kırmızı şapkalılardan biri; bir yandan tüfeğinin dipçliğini yorgana vurarak: "Kes sesini, asilzade!"

Çekingen görevli, "Dediği gibi," diye mırıldandı. "Siz bir asilzadesiniz ve yanınızda muhafız olmak zorunda. Bunun bedelini de ödeyeceksiniz."

"Başka şansım yok," dedi Charles Darnay.

"Şans mı? Söylediğini duydunuz mu?" diye konuştu kırmızı şapkalılardan asık suratlı olanı. "Sanki lamba direğine asılmaktan korunmak bir iyilik değilmiş gibi!"

"Aynen öyle," dedi görevli. "Kalk da giyin, göçmen."

Darnay söyleneni yaptı ve kırmızı kaba şapkalıların bir ateşin çevresinde pipo tüttürdükleri, uyukladıkları ve içki içtikleri muhafız kulübesine götürüldü. Orada muhafız için yüklü bir miktar ödedi ve sabahın üçünde çamurlu yollara düştüler.

Charles Darnay'ın yanında giden muhafızlar milli tüfeklerini ve süvari kılıçlarını kuşanmış, kırmızı şapkaları ve üç renkli[\[70\]](#) rozetleriyle iki atlı vatanseverdi. Charles Darnay kendi atını kendisi sürüyordu, ama eyere bağlı gevşek bir ipin ucu muhafızlardan birinin beline bağlıydı. Bu halde, eğri büğrü taş kasaba yollarında ve diz boyu çamurlu toprak yollarda, atların üzerinde takur tukur, yüzlerine vuran yağmurla tırısta gidiyorlardı. Böylece, atları ve hızları hariç hiçbir değişiklik olmadan, kendileri ve Paris arasında uzanan bütün o çamur dizilerini aştılar.

Geceleri yol alıyor, güneş doğduktan bir ya da iki saat sonra da durarak alacakaranlık çökünceye kadar dinleniyorlardı. Muhafızların giysileri o kadar perişandı ki yağmurdan korunmak için çıplak bacaklarını ve yıpranmış giysilerinin omuzlarını ekin saplarıyla örtüyorlardı. Charles Darnay, bu kadar çok gözetlenmekten rahatsız olmanın ve muhafızlardan sürekli sarhoş olanının tüfeğini pervasızca taşımasının verdiği tedirginlik dışında, içinde başka bir korkunun uyanmasına izin vermiyordu. Çünkü henüz kişisel bir mesele açığa çıkmadığına ve Abbaye'deki mahkûmun doğrulayacağı ifadeleri de henüz vermediğine göre endişelenecek bir şey yok diye düşünerek kendini rahatlatmaya çalışıyordu.

Ama sokaklarının insanlarla dolup taştığı akşam vakti Beauvais’ye geldiklerinde işlerin öyle pek iyiye gitmediğini düşünmekten kendini alamadı. Kötü bir şeylerin olacağını habercisi bir kalabalık, onu görmek için attan indikleri yere toplandı; “O göçmeni indirin!” diye bağırان sesler yükselmeye başladı.

Tam attan inecekti ki atın kendisi için en güvenli yer olduğunu düşünerek vazgeçti inmekten.

“Göçmen mi, dostlarım? Burada, Fransa’da olduğumu, kendi isteğimle geri döndüğümü görmüyor musunuz?”

Bir nalbant elindeki çekici öfkeden gözü dönmüş bir şekilde ona doğru sallayarak, “Sen lanet olası bir göçmensin,” diye bağırdı ve ekledi. “Lanet olası bir soylu!”

Atın gemleriyle bu öfkeli nalbant arasında duran posta müdürü araya girerek yatıştırıcı bir sesle, “Bırakın onu, bırakın! Nasıl olsa Paris’te yargılanacak,” dedi.

Nalbant çekicini sallayarak, “Yargılanacak!” diye tekrar etti. “Hah ha! Bir vatan haini olarak yargılanacak!” Kalabalık kükrer gibi bir gürültüyle bu sözleri onayladı.

Posta müdürü atının başını avluya doğru döndürmeye çalışırken, sarhoş muhafız belinde ip, sakın bir edayla öylece atının üstünde duruyordu. Darnay sesini duyurabileceğini anladığı an konuştu:

“Dostlar, ya siz kendinizi kandırıyorsunuz, ya da birileri sizi kandırıyor. Ben bir vatan haini değilim.”

“Yalan söylüyor!” diye bağırdı nalbant. “Alınan karardan beri o da bir vatan haini. Hayatı halkın elinde artık. Lanet olası canı ona ait değil!”

Darnay, birazdan üzerine atılacak olan kalabalığın gözlerinde bir parıltı gördüğü an; posta müdürü atını avluya çekti ve muhafızlar da atının hemen yanı başında durdular. Posta müdürü iki kapıyı da kapayarak sürgüledi. Nalbant çekiciyle kapılara vurdu, kalabalık homurdandı, ama daha fazla ileri gidilmedi.

Darnay posta müdürüne teşekkür etti ve adamın yanında dururken, “Nalbantın bahsettiği karar nedir?” diye sordu.

“Göçmenlerin mallarının satılmasıyla ilgili bir karar.”

“Ne zaman alındı?”

“On dördünde.”

“İngiltere’den ayrıldığım gün.”

“Bunun alınan diğer birçok karardan sadece bir tanesi olduğunu ve henüz daha alınmadıysa bile, bütün göçmenlerin sınır dışı edilmeleri ve geri dönenlerin idam edilmeleri ile ilgili kararların da çıkartılacağını söylüyorlar. Canının sana ait olmadığını söylerken kastettiği de buydu.”

“Ama henüz bu kararlar çıkartılmadı, öyle değil mi?”

“Ben nereden bileyim?” diye cevap verdi posta müdürü omuz silkerek, “Çıkılmış da olabilir, çıkartılacak da; ikisi de aynı kapıya çıkar. Ne yapabilirsiniz ki?”

Gece yarısına kadar çatı katında, samanların üstünde dinlendiler; şehir uykuya daldığı zaman da yeniden yola koyuldular. Bildik, tanıdık birçok şeyde, bu vahşi yolculuğu inanılmaz kılacak derecede çılgınca bir sürü değişiklik olmuştu. Özellikle halkın geceyi uykusuz geçirmesi bunlardan biriydi. Uzun bir süre, sıkıcı yollarda tek başlarına yolculuk yaptıktan sonra, karanlığa gömülmek şöyle dursun, hepsi ışık içinde parlayan sefil evlerin kümелendiğı bir yere gelmişlerdi. Burada gecenin karanlığında, hayalet gibi, kurumuş Özgürlük ağacının etrafında kol kola dans edip hep bir ağızdan şarkı söyleyen insanlara rastlamışlardı. Yine de ne mutlu ki işlerini kolaylaştırmak için o gece Beauvais uykuya dalmış, onlar da bir kez daha zamansız bastıran soğuk ve yağmurda, o yıl ürün vermemiş fakir tarlaların arasından dişleri takırdayarak, gözleri yol üzerinde karşılaştıkları yanmış evlerin kararmış harabelerine takılarak ve de aniden önlerine dikilen pusudaki devriyeler tarafından yolları kesile kesile, yalnızlığa ve ıssızlığa doğru yol almışlardı.

Nihayet gün ışığı onları Paris duvarlarının önlerinde yakaladı. Vardıklarında kapı kapalıydı ve sıkı kontrol altındaydı. Bir muhafız tarafından çağrılan sert görünüşlü bir yetkili, “Mahkûmun kâğıtları nerede?” diye sordu.

Böylesi kabul edilemez bir sözcüğün kullanılmasıyla doğal olarak irkilen Charles Darnay, kendisinin özgür bir yolcu ve Fransız vatandaşı olduğunun, ülkedeki karışıklık yüzünden yanına muhafızlar verildiğinin ve muhafızlar için ücret ödediğinin dikkate alınmasını rica etti. Ona hiç aldırış etmeyen adam, “Bu mahkûmun kâğıtları nerede?” diye sorusunu tekrar etti.

Sarhoş muhafız şapkasının içinden kâğıtları çıkartarak uzattı. Gabelle'in mektubuna göz gezdiren yetkili tedirgin olup şaşırarak daha bir dikkatle Charles Darnay'a baktı.

Adam, bir şey söylemeden muhafızı ve Darnay'ı orada bırakarak muhafız kulübesine gitti. Bu arada onlar da atlarında inmeyerek kapıda beklediler. Beklerken etrafına bakınan Darnay, askerlerden ve yurtseverlerden oluşmuş bir kalabalığın kapıyı tuttuğunu gördü. Yurtseverlerin sayısı askerlerden daha fazlaydı; köylülerin erzak taşıyan arabalarıyla birlikte benzeri getir götür işleri için içeri girmesi pek kolayken en sıradan insanların bile dışarıya çıkması çok zordu. Kadın ve erkeklerden, hatta atlardan ve değişik türlerde araçlardan oluşan kalabalık bir grup dışarı çıkmak için bekliyorlardı; ama ön kontrol o kadar sıkıydı ki kapıdan çok ağır geçiyorlardı. Bekleşen bu insanlardan bazıları sorgulama sırasının kendilerine gelmesinin çok vakit alacağını bildiklerinden yere uzanmış uyukluyor ya da pipo içiyor, bazıları da birbirleriyle konuşuyor ya da ortalıkta öylece, aylak aylak geziniyorlardı. Kırmızı şapka ve üç renkli rozet hem kadınların hem de erkeklerin arasında görülüyordu.

Atının üstünde bütün bunları izleyerek yarım saat boyunca bekleyen Darnay, kendisini tekrar aynı yetkilinin karşısında buldu. Yetkili muhafızdan barikatın açılmasını istedikten sonra muhafızların ikisine birden; ayık olana da, sarhoş olana da teslim belgesini uzattı ve Darnay'dan da attan inmesini rica etti. Darnay attan indi, iki yurtsever de yorgun atı yanlarına alarak şehre girmeden dönüp yollarına devam ettiler.

Darnay yetkiliyle beraber tütün ve şarap kokan muhafız odasına gitti. Burada askerler ve yurtseverler vardı; bazıları uyuyor, bazıları uyanık, bazıları sarhoş, bazıları ayık, bazıları ayakta, bazıları da uzanmıştı. Kulübe, biraz geceden kalma bir kandille aydınlandığından, biraz da alacakaranlık olduğundan tuhaf görünüyordu. Bir masanın üstünde kayıt kâğıtları duruyordu; esmer bir subay da üzerine kapanmış, bu kâğıtları inceliyordu. Eline, not almak için bir kâğıt parçası aldıktan sonra yetkiliye, "Yurttaş Defarge, bu, göçmen Evrémonde mu?"

"Evet, o."

"Yaşın, Evrémonde?"

"Otuz yedi."

"Evli misin, Evrémonde?"

"Evet."

"Nerede evlendin?"

"İngiltere'de."

"Tabii ki. Karın nerede, Evrémonde?"

"İngiltere'de."

"Tabii ki. La Force Hapishanesi'ne gönderileceksin, Evrémonde."

"Aman Tanrım!" diye haykırdı Darnay. "Hangi yasaya göre, hangi suçtan?"

Subay önündeki kâğıttan başını kaldırdı. Yüzünde acımasız bir gülümseme vardı.

"Yeni yasalarımız, yeni suçlarımız var, Evrémonde," dedi ve sonra yazmaya devam etti.

"Sizden, bir köylünün yaptığı yazılı bir başvuru dolayısıyla buraya isteyerek geldiğimi göz önünde bulundurmanızı rica edeceğim. Başvuru önünüzde. Vakit kaybetmeden gerekeni yapmak istiyorum. Hakkım değil mi?"

"Göçmenlerin hakları yoktur."

Sorusuna sert bir karşılık verilmişti. Subay bitirinceye kadar yazmaya devam etti, yazdıklarını kendi kendine okudu, kumla kuruladı ve üzerine "Gizlidir!" yazıp Defarge'a uzattı. Defarge elinde kâğıtlarla mahkûma, kendisine eşlik etmesi gerektiğini belirten bir işaret yaptı. Ve mahkûm istenilene uydu; iki silahlı yurtsever de onlara eşlik etti.

Muhafız kulübesinin merdivenlerinden inip şehrin içine doğru ilerlemeye başladıklarında Defarge alçak sesle, "Bir zamanlar Bastille'de mahkûm olan Doktor Manette'in kızıyla evlenen adam sen misin?" diye sordu.

Darnay hayret içinde adama baktı ve "Evet," diye cevap verdi.

"Benim adım Defarge. Saint Antoine'da şarap dükkânı işletiyorum. Belki adımı duymuşsunuzdur."

“Karım babasını almak için evinize gelmişti, değil mi?”

‘Karım’ sözcüğü Defarge’a can sıkıcı bir şeyler hatırlatmıştı ki birden ortaya çıkan bir sabırsızlıkla, “Yeni doğmuş keskin bıçak bayan Giyotin adına söyleyin, Fransa’ya neden geldiniz?” dedi.

“Az önce söylediğimi duydunuz. Gerçeği söylediğime inanmıyor musunuz?”

Defarge kaşlarını çatmış, önüne bakarak, “Sizin adınıza pek hayır getirmeyecek bir gerçek,” dedi.

“Aslında burada kaybolmuş durumdayım. Her şey o kadar önceden sezilemez ve de ani şekilde değişmiş, o kadar adaletsiz olmuş ki gerçekten de ne yapacağımı bilemiyorum. Bana biraz yardım eder misiniz?”

“Hayır,” diye cevap verdi Defarge. Sürekli önüne bakıyordu.

“Peki, tek bir soruma cevap verebilir misiniz?”

“Belki. Nasıl bir soru olduğuna bağlı. Sorun bakalım.”

“Haksız yere götürüldüğüm bu hapisanede dışarıyla serbestçe haberleşebilecek miyim?”

“Göreceksin.”

“Yargılanmadan, durumumu anlatmadan oraya gömülmeyeceğim, değil mi?”

“Göreceksin. Hem neden olmasın ki? Önceki zamanlarda da daha kötü hapishanelerde benzer şekilde insanlar gömülmüştü.”

“Ama asla benim tarafımdan gömülmedi, Yurttaş Defarge.”

Defarge ona sertçe baktı ve sessizlik içinde yoluna devam etti. O sessizliğe gömüldükçe Darnay’ın, Defarge’ın biraz olsun yumuşayacağı ümidi de azalıyordu –ya da ona öyle geliyordu. Bu sebeple daha fazla vakit kaybetmeden konuştu:

“Kendisi bir İngiliz olan, Tellson Bankası’ndan Bay Lorry’ye ulaşabilmek benim için çok önemli şu an. Ne kadar önemli olduğunu da takdir edersin. Sadece La Force Hapishanesi’ne kapatıldığımı söylemem lazım. Benim adıma bunu yapabili misiniz?”

“Sizin için hiçbir şey yapmayacağım,” diye cevapladı Defarge inatla. “Benim görevim vatanıma ve halka karşı. Sizin aleyhinize olacak şekilde ikisinin de yeminli hizmetkârıyım. Sizin için hiçbir şey yapmayacağım.”

Charles Darnay daha fazla üstelemenin fayda vermeyeceğini anlamış, gururunun incindiğini hissetmişti. Sessizce yollarına devam ederlerken insanların mahkûm görmeye ne kadar alışık olduklarını fark etti. Çocuklar bile onu neredeyse fark etmemişlerdi. Yoldan geçen birkaç kişi şöyle bir dönüp bakmış, birkaçı da soylu olduğunu fark ederek parmağıyla onu göstermişti. Yoksa iyi giyimli birinin hapishaneye götürülüyor olması iş elbiseleri içindeki bir işçinin çalışmaya gitmesi kadar sıradandı. Dar, karanlık ve kirli bir sokakta iskemlenin üzerine çıkmış ateşli bir konuşmacı ateşli bir kalabalığa kralın ve ailesinin halka karşı işledikleri suçları anlatıyordu. Adamın söylediklerinden anlayabildiği kadarıyla kral hapishanedeydi ve yabancı elçiler de Paris’i terk etmişlerdi. Yol boyunca, Beauvais hariç hiçbir yerde hiçbir şey duymamıştı. Yanındaki muhafızlar ve alınan tedbirler yüzünden de kimse ile görüşememişti.

İngiltere’den ayrılırken kendini karşılaşmaya hazırladığı tehlikelerden daha büyükleriyle yüz yüze olduğunun farkındaydı. Etrafındaki bu tehlikelerin hızla kalın bir duvar oluşturduğunu ve daha da büyük bir hızla kalınlaşmaya devam edeceğini çok iyi biliyordu. Şu birkaç gündür başına gelenleri önceden bilebilecek bir durumda olsaydı belki de bu yolculuğu yapmaktan vazgeçmiş olacağını itiraf etmekten kendini alamıyordu. Ama yine de korkuları ve endişeleri gelecek zamanın ışıyla hayal edildiklerinde göründükleri kadar kasvetli değillerdi. Gelecek belirsiz bir gelecekti ve belirsizliğinin içinde bilinmemezliğin neden olduğu bir umut vardı. Günler, geceler boyunca süren korkunç katliamdan –akreple yelkovanın birkaç devir dönüşü içinde kutsal hasat zamanına kan lekesi sürüldüğü o katliamdan– sanki bu olaylar yüz bin yıl öncesinde kalmış gibi habersizdi. Yeni doğmuş keskin dişiden, Giyotin’den çoğu insan gibi o da henüz haberdar olmuştu. O zaman, yapılacak olan o korkunç işleri yapanların bile aklına gelmemişi belki de. O kibar zihinlerde böylesi karanlık düşünceler nasıl oluşabilirdi ki?

Haksız yere tutuklanarak sıkıntı çekeceğini, karısından ve çocuğundan ayrı kalacağını ya da benzeri şeyleri tahmin etmişti, ama bunun daha ötesinde olabilecek farklı şeylerden korkmuyordu. Onu La Force Hapishanesi’nin kapısına kadar meşgul etmeye yeterli bu düşüncelerle hapishanenin kasvetli avlusundan içeri girdiler.

Yüzü şişik bir adam büyük, sağlam bir kapının içindeki küçük kapıyı açtı. Defarge ona “Göçmen Evrémonde”u tanıttı.

“Lanet olası! Daha kaç kişi gelecek!” diye bağırdı fena halde şişmiş adam.

Defarge adamın söylediklerine önem vermeden; teslim belgesini aldı ve iki yurtseverle geriye dönerek yoluna gitti.

Karısıyla tek başına kalan gardiyan, “Lanet olsun işte. Nereye kadar!” diye bağırdı. Gardiyanın, söyleyecek bir şey bulmakta zorlanan karısı, “Sabırlı olmalısın, canım!” diye karşılık verdi.

Kadının çingırağı çalması üzerine içeri gelen üç gardiyan da onun söylediklerini söylediler. Bir tanesi de, “Özgürlük aşkına!” diye ekledi. Bu cümle hapishanenin havasına ne kadar da aykırı düşüyordu.

La Force Hapishanesi kasvetli, karanlık ve pisti; içeriye sinmiş ağır bir uyku kokusu vardı. Bakımlı olmayan yerlerde olduğu gibi mahkûmların uykularının iğrenç kokusu hemen kendini belli ediyordu.

Gardiyan kâğıda bakıp, “Bu da gizli,” diye mırıldandı. “Sanki çoktan gizlilerle dolup taşmamışız gibi!”

Kâğıdı keyifsizce dosyaya koydu; Charles Darnay yarım saat daha, yüksek kemerli odada bazen ileri geri dolanan, bazen de taş oturağın üzerine oturup dinlenen gardiyanın keyfinin gelmesini bekledi; bu şekilde bekletilmesinin sebebi başgardiyan ve yardımcılarının bu süre zarfında onu kafalarında iyice belleye bilmeleriydi.

Nihayet anahtarlarını eline alan gardiyan, “Benimle gel!” dedi. “Hey göçmen, benimle gel!”

Yeni mahkûm başgardiyanla beraber, hapishanenin kasvetli alacakaranlığında birçok koridor geçmiş, merdiven inip çıkmış ve de arkalarından bir dolu kapı gürültüyle kapanıp kilitlenmişti. Böylece hem kadın hem de erkek mahkûmlarla dolu, geniş, alçak ve kemerli bir odaya geldiler. Kadınlar uzun bir masanın etrafına oturmuş bir şeyler yazıp okuyor, örgü örüp dikiş dikiyor ve nakış işliyorlardı. Erkeklerin çoğunluğu sandalyelerin arkalarına dayanmış duruyor ya da odada bir aşağı bir yukarı geziniyorlardı.

Yüz kızartıcı, utanılacak suçlar işlemiş mahkûmların bu doğal birlikteliği içine girince, yeni gelen, bu topluluktan tiksiniyor ayrı durdu. O uzun ve gerçekdışı yolculuğun son gerçekdışı parçası, onu hep beraber ayağa kalkarak, zamanın o bildik ince ve şatafatlı hareketiyle selamlayışları oldu.

Hapishanedeki davranış şekilleri ve kasvetli hava, bu kibar ve ince tavırları öylesine gölgelemiş ve içinde bulundukları bu uygunsuz, pis ve sefil hal bu insanları öylesine hortlağa benzetmişti ki Charles Darnay kendini ölümlerden oluşmuş bir topluluğun içinde duruyormuş gibi hissetti. Hepsi hayaletti! Güzellik hayaleti, ihtişam hayaleti, şıklık hayaleti, gurur hayaleti, havailik hayaleti, zekâ hayaleti, gençlik hayaleti, yaşlılık hayaleti; hepsi bu ıssız kıydan manevi kurtuluşlarına kavuşmak için bekliyordu; hepsi, buraya getirilirken öldükleri, ölümün değiştirdiği gözlerini ona çevirdiler.

Darnay hareketsiz kalakalmıştı. Başgardiyan yanında duruyor, diğer gardiyanlar ise orada burada dolaşıyorlardı. Her zamanki işlerini yaparken gayet sıradan görünebilirlerdi, ama bu kederli anneler ve körpecik genç kızların yanında ne kadar da kaba duruyorlardı! Aralarındaki fark hiç bu kadar belirgin olmamıştı. Şüphesiz hepsi de hayaletti. Şüphesiz, geçirdiği uzun ve gerçek dışı yolculuğun sebep olduğu rahatsızlıklar sonucu bu kasvetli hayaletleri görüyordu.

Kibar görümlü bir beyefendi öne çıkarak, “Burada toplanmış talihsiz arkadaşlar adına size La Force’a hoş geldiniz demek şerefine nail oldum,” dedi. “Sizi aramıza sürükleyen felaketten dolayı da geçmiş olsun diyoruz. Dileriz en yakın zamanda bu olaylar mutlu bir sonla biter. Başka bir durumda saygısızlık olurdu, ama burası farklı olduğuna göre adınızı ve durumunuzu sorabilir miyim?”

Darnay kendisini toparladı ve bulabildiği en uygun sözcüklerle sorulara cevap verdi.

Kibar görümlü beyefendi bir yandan da odada gezinen gardiyanı kollayarak, “Gizli değilsiniz ya!” diye sordu.

“Gizli demekle neyi kastettiklerini bilmiyorum, ama bundan bahsedildiğini duydum.”

“Ah, ne yazık! Buna çok üzüldük! Yine de, cesaretinizi yitirmeyin. Aramızdakilerin çoğu önceleri gizliydi, ama bu durum kısa sürdü.” Sonra sesini yükselterek ekledi: “Üzülerek söylüyorum: Gizli!”

Charles Darnay başgardiyanın kendisini beklediği sürgülü kapıya doğru ilerlerken, aralarında kadınların yumuşak ve merhamet dolu seslerinin de bulunduğu pek çok ses duyuldu; onun için iyi dileklerde bulunuyor, cesaret verici sözler söylüyorlardı. Sürgülü kapıya vardığında geri dönerek bu davranışlarına bir karşılık olarak yürekten teşekkür etti; başgardiyan kapıyı kapattı ve hayaletler böylece sonsuza dek görünmez oldu.

Kapı yukarıya çıkan bir medivenin taş basamaklarına açılıyordu. Kırk basamak (yarım saatlik mahkûm, basamakları saymıştı) çıktıklarında, başgardiyan alçak siyah bir kapıyı açtı ve beraber tek kişilik bir hücreye girdiler. Hücre soğuk ve rutubetliydi, ama karanlık değildi.

“Senin hücren,” dedi başgardiyan.

“Neden hücreye hapsediliyorum?”

“Nereden bileyim!”

“Kalem, mürekkep ve kâğıt alabilirim, değil mi?”

“Orasını bilemem. Seninle görüşmeye gelecekler, o zaman sorarsın. Şimdilik sadece yemek, başka bir şey alamazsın.”

Hücrede bir sandalye, bir masa ve saman bir döşek vardı. Başgardiyan, çıkmadan önce bu eşyaları ve dört duvarı kontrol ederken karşısındaki duvara yaslanmış duran mahkûm dalmış, olmadık şeyler düşünüyordu; başgardiyanın yüzü o kadar tuhaf bir şekilde şişmişti ki suda boğulmuş ve içi suyla dolmuşa benziyordu. Başgardiyan gittiğinde, “Sanki ölmüşüm gibi yalnız bırakıldım,” diye düşündü. Sonra durup döşeğe baktı; içi bulanmıştı, geriye döndü ve “Vücudun ölümden sonra alacağı ilk konum, işte bu sürünen böceklerinki gibi olacaktır,” diye düşündü.

“Beş adıma dört buçuk adım, beş adıma dört buçuk adım, beş adıma dört buçuk adım.” Mahkûm odanın içinde bir aşağı bir yukarı geziniyor, odayı ölçüyordu. Şehrin homurtusu, içine kabaran vahşi seslerin de katılmasıyla, uzaktan gelen boğuk bir trompet sesini andırıyordu. “Ayakkabı yapardı, ayakkabı yapardı, ayakkabı yapardı.” Mahkûm odayı tekrar ölçtü ve o sözleri bir daha tekrar etmemek için odayı daha hızlı adımlamaya başladı. “Kapı kapandığında kaybolan hayaletler. Aralarında biri vardı; pencerenin pervazına dayanmış, siyahlar içinde, parıldayan, altın rengi, sırma saçları olan biri, şeye benziyordu, şeye.... Tanrı aşkına, uyanmış, bilinçlenmiş halkı ile o aydınlanmış köylerden bir daha geçelim! Ayakkabı yapardı, ayakkabı yapardı, ayakkabı yapardı... Beş adıma dört buçuk adım.” Zihninin derinliklerinde düşünceler oradan oraya atlıyordu; daha hızlı yürüyor, inatla sayıyor, sayıyordu. Şehrin homurtusu da değişmişti; uzaktan gelen trompet sesleri devam ediyordu ama yükselen seslere tanıdık feryatlar da karışmıştı.

Bileyitaşı

Paris'in Saint-Germain mahallesindeki Tellson Bankası, sokaktan yüksek bir duvar ve büyük bir kapıyla ayrılan, avlulu geniş bir evin bir bölümünü oluşturuyordu. Ev bir soyluya aitti. Adam, sıkıntılardan kurtulmak için aşçısının elbiselerini giyerek kaçmış ve sınırı geçmişti. Bir av hayvanının avcılardan kaçtığı gibi kaçan bu adam, bir zamanlar aşçısının haricinde üç kuvvetli adamın hazırladığı kakaoyu dudaklarına götüren Monsenyör'den başkası değildi.

Monsenyör'ün evine önce el konulmuş, sonra da kamulaştırılmıştı. Her şey hızla değişiyor, büyük bir aceleyle yasa üzerine yasa çıkartılıyordu. Monsenyör'ün üç güçlü kuvvetli uşağı da farkındaydı bu durumun, sanki düne kadar yüklü bir maaş karşılığında Monsenyör'e hizmet edenler kendileri değilmiş gibi sırf yeni doğmakta olan cumhuriyete yaranmak adına, sırf eski hizmetlerini unutturmak adına, özgürlüğün, adaletin, eşitliğin ve ölümün cumhuriyetine Monsenyör'ü kurban edip boğazını kesmeye çoktan hazır ve istekliydiler. Güz aylarından eylülün üçüncü gecesı yurtsever görevliler kanun namına Monsenyör'ün evine el koymuşlar, evi üç renkle boyayarak damgalayıp işaretlemiş, sonra da salonda içki içmeye koyulmuşlardı.

Tellson'ın Londra'daki şubesindekiler, Paris'tekilerin yerinde olsalar çoktan akıllarını oynatıp, gazeteye çıkarlardı herhalde. İngilizlerin ciddi sorumluluk duygusu ve saygısı bankanın avlusundaki saksıların içinde duran portakal ağaçlarına, hatta tezgâhın üzerinde, tavana resmedilmiş bir Cupid figürüne ne derdi acaba? Ama böylesi şeyler vardı. Tellson, Cupid'in üzerini beyaza boyatmıştı, ama heykel hâlâ tavanda duruyordu; o en serin tutan, keten elbiseleri içinde, her zaman olduğu gibi sabahtan akşama kadar para bekliyordu. Bu genç putperest, Londra'da, Lombard Caddesi'nde olsaydı, banka için iflas kaçınılmaz olurdu; hatta o ölümsüz çocuğun arkasındaki perdeli girinti de, en küçük bir işaretle herkesin ortasında oynamaya kalkan o pek yaşlı olmayan memurlar da aynı şeye sebep olabilirdi. Ama Fransa'daki Tellson işlerinin gayet güzel üstesinden gelebiliyordu; hiç kimse işler yolunda gittiği sürece korkup da parasını çekmemişti.

O günden sonra Tellson'dan ne paralar çekilecek, ne paralar unutulup kalacak ve de yok olacaktı! Sahipleri hapishanelerde çürürken, Tellson'ın depolarında ne gümüşler, ne mücevherler kararacaktı! Kim bilir bu dünyada denkleştirilemeyecek kaç hesap öteki dünyaya taşınacaktı! O gece bu sorular üzerine çok kafa yorduğu halde bir cevap veremiyordu Bay Lorry; yine de kimse onun söyleyebileceğinden daha fazlasını söyleyemezdi. Yeni yakılmış bir ateşin başında oturuyordu (kurak ve ürünsüz geçen yılın soğukları da erken bastırmıştı); dürüst ve cesur yüzünde zayıf bir lambanın oluşturabileceğinden daha derin bir gölge vardı; hiçbir şeyin gölgesi böyle bir dehşet ifadesi oluşturamazdı.

Adeta bir parçası gibi büyüdüğü, güçlü bir sarmaşık gibi kök saldığı Banka'ya çok sadıktı, onun odalarından birinde yaşıyordu. Ana binanın yurtseverler tarafından işgal edilmiş olması onlar için bir çeşit güvenceydi, ama bu iyi yürekli yaşlı adam olacakları hiç hesaba katmamıştı. Bu tür şeylerle ilgilenmezdi o; sadece kendi işine bakardı. Avlunun hemen karşısında, sıra sütunların altında arabalar için ayrılmış geniş bir yer vardı; Monsenyör'ün arabalarından bazıları da hâlâ orada duruyordu. Sütunlardan ikisinde iki koca meşale yanıyordu ve bu meşalelerin ışığı altında, açıkta bir yerde büyük bir bileyitaşı vardı. Yakındaki bir demirciden ya da başka bir dükkândan aceleyle getirilmiş gibi görünen, gelişigüzel yerleştirilmiş bir şeydi bu. Bay Lorry ayağa kalkıp pencereden bu zararsız nesnelere baktığında ürperdi ve tekrar ateşin yanındaki sandalyesine döndü. Sadece pencere camını değil, dışındaki panjuru da açmıştı; sonra vücuduna yayılan bir titremeyle hemen her ikisini de kapamıştı.

Yüksek duvarın ve o sağlam kapının ardından şehrin her zamanki gece uğultusu duyuluyordu; ara sıra bu uğultuya tarif edilmesi güç, tuhaf ve bu dünyaya ait olmayan bir çınlama sesi karışıyordu; sanki korkunç, olağandışı bir ses öbür dünyaya doğru akıyordu.

“Tanrı'ya şükürler olsun!” dedi Bay Lorry ellerini kenetleyerek. “Bu gece bu korkunç şehirde ne bir yakınım ne de sevdiğim var. Tanrı tehlike içindeki herkesin yardımcısı olsun!”

Az sonra büyük kapının çanı çaldı; “Geri döndüler!” diye düşündü ve durup sesleri dinledi. Avludan, korktuğu gibi içeri zorla girildiğini düşündürtecek gürültüler gelmedi; kapının kapandığını duydu ve sonra her şey sessizliğe gömüldü.

İçindeki bu nedensiz huzursuzluk, korku ve tedirginlik, banka için endişelenmesine sebep oluyordu. Böylesi duyguların hissedilmesinin ardından büyük değişikliklerin gelmesi çok olasıydı. Banka iyi korunuyordu. Bankayı koruyan güvenilir insanların yanına gitmek üzere ayağa kalkmıştı ki kapı birdenbire açıldı ve içeriye giren iki kişiyi görünce Bay Lorry şaşkınlıktan donakaldı.

Gelenler Lucie ve babasıydı. Lucie'nin kolları ona doğru açılmıştı; o eski düşünceli ifade, hayatının bu anında ona dayanma gücü vermesi için yüzüne kazanmıştı sanki.

“Bu da nesi?” Bay Lorry'nin soluğu kesilmiş, kafası karışmıştı. “Ne oldu? Lucie, Manette! Ne oldu? Hangi sebep sizi buray

getirdi?"

Lucie solgun ve şaşkın bakışlarını Lorry'ye dikmiş, kollarını yalvarırcasına ona doğru uzatmıştı:

"Ah, sevgili dostum, kocam!"

"Kocan mı, Lucie?"

"Charles."

"Ne olmuş Charles'a?"

"Burada."

"Burada, Paris'te mi?"

"Birkaç gündür burada, üç ya da dört gün de olabilir, ne kadar zamandır bilmiyorum. Kafamı toparlayamıyorum. Birine bir iyilik yapmak için yolculuğa çıkmış ve haberimiz olmadan buraya gelmiş. Sınırdan yakalanıp hapse atılmış."

Yaşlı adam kendini tutamayarak çığlık attı. Tam o sırada büyük kapının çanı tekrar çaldı ve avlu ayak sesleri ve büyük bir gürültü patırtıyla doldu.

Doktor pencereye doğru yönelerek, "Bu gürültü de ne?" diye sordu.

"Bakmayın!" diye bağırdı Bay Lorry. "Dışarıya bakmayın! Doktor Manette, kendi iyiliğiniz için perdeye dokunmayın!"

Doktor Manette ellerini pencerenin kolundan ayırmadan döndü ve serinkanlı bir ifade ve yüzünde cesur bir tebessümle, "Sevgili dostum, bu şehirde harika günler yaşadım. Bir Bastille mahkûmuydum ben. Paris'te, ne Paris'i, belki de bütün Fransa'da benim Bastille'de mahkûm olduğumu bilip de beni kucaklamayacak veya omuzlarında taşımayacak tek bir yurtsever yoktur. Çektiğim çilelerin bana verdiği güç sayesinde sınırı geçtik ve Charles'dan haber alıp buraya kadar gelebildik. Lucie'ye söyledim. Charles'ı kurtaracağız; bunu biliyorum. Nedir bu gürültü?" dedi. Elini gene pencereye koydu.

"Bakmayın!" diye bağırdı Bay Lorry tekrardan ümitsizlik içinde. "Hayır, Lucie, hayatım, sen de bakma!" Lucie'ye sarıldı ve kadını tuttu. "Sakin korkma, bir tanem. Sana yemin ederim ki Charles'ın başına kötü bir şey geldiğinden haberim yoktu. Hatta bu tehlikeli, berbat yerde olduğunu dahi bilmiyordum. Hangi hapishanedeymiş?"

"La Force!"

"La Force mu? Lucie, yavrum, hayatın süresince yürekli ve metanetli olabildiysen eğer –ki şimdiye kadar hep öyle oldun– şimdi de öyle olmanı, kendini toplamanı ve ne diyorsam onu yapmanı istiyorum. Çünkü bu, benim sana anlatabileceğimden, senin de düşünebileceğinden çok daha önemli şu an ve birçok şey buna bağlı. Bu gece yapabileceğin bir şey yok; dışarıya çıkamazsın. Sana bunu söylüyorum, çünkü senden Charles için yapmanı isteyeceğim şey, yapabileceklerinin hepsinden çok daha zor. Söylediklerimi hemen yerine getirecek, sessiz ve sakin olacaksın. Seni burada, arka tarafta bir odaya yerleştirmeme izin ver. Babanla beni iki dakikalığına yalnız bırakmalısın, çünkü bu mesele, geciktirilmeden halledilmesi gereken bir ölüm kalım meselesi."

"Dediklerinizi yapacağım. Yüzünüzdeki ifadeden, başka hiçbir şey yapamayacağımı bildiğinizi de okuyabiliyorum. Haklı olduğunuzu biliyorum."

Yaşlı adam kızı öptü ve hızla odasına götürüp ardından da kapıyı kilitledi. Sonra hemen doktorun yanına döndü; pencereyi açıp biraz da panjuru araladı ve elini doktorun omzuna koyup ona avluyu gösterdi.

Birlikte kadın ve erkeklerden oluşan kalabalığa baktılar. Avluyu dolduracak kadar çok değillerdi; aşağı yukarı kırk elli kişi kadardılar. Evin sahipleri onları içeriye alır almaz bileyitaşının başındaki işlerine koyulmuşlardı. Belli ki bileyitaş, işlerini yapabilecekleri uygunlukta, işlek olmayan, sakin bir yere yerleştirilmişti.

Kendileri ve yaptıkları iş ne kadar da korkunçtu!

Bileyitaşının iki tane kolu vardı ve başında da bu kolları deliler gibi çeviren iki adam bulunuyordu. Taş döndükçe adamların uzun saçları uçuşuyor ve yüzleri açığa çıkıyor, dünyanın en yırtıcı hayvanının en barbar pozisyonunda sunduğu görüntüden daha korkunç ve zalim görünüyorlardı. Yüzlerine takma kaş ve bıyıklar yapıştırılmıştı. O gizlenmiş suratlar kan ter içinde kalmış, inlemekten eğrilip büğrölmüşlerdi; hepsi de hayvansı bir heyecanla ve uykusuz gözlerle bakıyorlardı. Bu haydutlar hareket ettikçe, keçeleşmiş olan saçları kâh gözlerinin önüne kâh enselerine düşüyordu. Arada bir kadınlar içmeleri için adamların ağızlarına şarap dayıyorlardı; damlayan kan, şarap ve bileyitaşından sıçrayan kıvılcımlarla birlikte bu iç karartıcı görüntüleri

baştan aşağı kan ve ateşe bürünmüştü sanki. Kan bulaşmamış tek bir şey görebilmek mümkün değildi. Bacakları ve bütün vücutları kan lekeleriyle dolu, yarı bellerine kadar çıplak erkekler, taşa ulaşabilmek için birbirlerini itip dürtüyorlardı; hepsi de paçavralar içindeydiler ve bu paçavralar da kana bulanmıştı. Kadınların dantellerini, kurdelelerini ve ipeklerini orasına burasına takmış adamlar vardı; bunlar da kanlıydı. Bilenmek için getirilmiş küçük baltalar, bıçaklar, süngüler ve kılıçların hepsi de kana bulanmıştı. Bazıları kılıçlarını bellerine kumaş ve elbise parçalarıyla bağlamışlardı; bu bağlar türlü türlüydü, ama hepsi de aynı renkti. Bu silahların çılgın kullanıcıları, silahlarını kıvılcımların arasından çekip alarak kendilerini sokağa atarken de o dehşet saçan gözlerinde aynı kırmızılık vardı.

Bütün bunlar bir anda görünenlerdi; tıpkı boğulmakta olan veya hayatının son dakikalarını yaşayan birinin bir anda bütün hayatının gözünün önünden geçmesi gibi. Doktor ve Bay Lorry pencerenin önünden çekildiler; doktor açıklama yapması için arkadaşının solgunlaşmış yüzüne baktı.

Bay Lorry, korku dolu gözlerle kilitli odaya bakarken, fısıltıyla, “Mahkûmları öldürüyorlar. Eğer söylediklerinizden eminseniz, sahip olduğunuzu söylediğiniz güce gerçekten sahipseniz –ki öyle olduğuna inanıyorum– bu şeytanlara kendinizi tamtın da sizi La Force’a götürsünler. Bilemiyorum. Belki de çok geç kalmışsızdır, ama öyle değilse kaybedecek bir dakikamız bile yok!”

Doktor Manette arkadaşının elini sıktı ve şapkasını bile almadan odadan çıktı; Bay Lorry pencerenin yanına varıp panjurları açtığında doktor çoktan avluya varmıştı.

Omuzlarına dökülen beyaz saçları, saygın ifadesi, davranışlarındaki aşırı özgüven, silahları su gibi yarıp onu bir anda taşın yanındaki boşluğa götürüvermişti. Kısa bir süre bir durgunluk, telaş, homurtu oldu. Doktorun söyledikleri anlaşılmıyordu. Az sonra omuz omuza vermiş yirmi kişilik bir halkanın ortasında gördü doktoru. “Yaşasın Bastille mahkûmu! Bastille mahkûmunun La Force’taki akrabasına yardım! Bastille mahkûmuna yol açın! La Force’taki akrabasına yardıma! Bastille mahkûmuna yol açın! La Force’tan mahkûm Evrémonde’u kurtarın!” Ve bunun gibi daha binlerce haykırış.

Bay Lorry panjurları tekrar kapattı; yüreği yerinden çıkacak gibi atıyordu. Pencereyi ve perdeyi de kapattı ve aceleyle Lucie’nin yanına giderek halkın babasına yardım ettiğini ve doktorun, Charles’ı bulmaya gittiğini söyledi. Gittiğinde Lucie’yi yanında çocuğu ve Bayan Pross’la birlikte buldu. Bay Lorry, ancak uzun zaman sonra, gecenin sessizliği içinde onları seyrederken çocuğun ve Bayan Pross’un varlığına şaşırdı.

Lucie, sersemlemiş halde Bay Lorry’nin ayaklarının dibine düşmüş, ellerine sarılmıştı. Bayan Pross çocuğu Bay Lorry’nin yatağına yatırmış, kendisi de çocuğun yastığına yaslamıştı başını. Zavallı Lucie’nin iniltileriyle dolu o uzun gece! Ne babası geri dönmüş ne de bir haber ulaşmıştı. Ah, o uzun gece!

Karanlıkta büyük kapının çanı iki kez daha çaldı; adamlar yeniden içeriye doluştular; bileyitaşı yeniden döndü ve yeniden etrafa kıvılcımlar saçtı. Lucie ürkerek, “Neydi bu?” diye sordu ve Bay Lorry de ona, “Şişşt! Askerlerin kılıçları bileniyor Burası artık devlet malı ve bir çeşit silah deposu olarak kullanılıyor, canım,” diye cevap verdi.

Bu iş o gece iki defa daha tekrarlanmıştı; ama sonuncusu kesik kesik ve daha az gürültülü olmuştu. Bu son seferin hemen ardından şafak sökmeye başladı; Bay Lorry, Lucie’nin elini yavaşça bıraktı ve çekine çekine dışarıya baktı. Bileyitaşının hemen yanında, bir adam ölülerin serili olduğu bir savaş alanında kendine gelmeye çalışan yaralı bir asker gibi boş bakışlarla yerden doğruldu. Az sonra bu yorgunluktan bitkin düşmüş cani, çok az bir ışık altında Monsenyör’ün arabasını seçerek sendeleye sendeleye bu muhteşem arabaya doğru ilerledi. Arabanın kapısına tırmandı ve tatlı uykusuna devam etmek için kendini içeriye, arabanın zarif döşemeleri üzerine bıraktı.

Bay Lorry tekrar dışarıya baktığında büyük bileyitaşı, yani Dünya dönmüş ve güneş avluyu kızıl renge büründürmüştü. Ama küçük bileyitaşı sakın sabah rüzgârında tek başına avluda duruyordu; üzerindeki renk güneşin neden olamayacağı kadar kırmızıydı ve hiç solmayacaktı.

III

Gölge

İş saati yaklaştığında Bay Lorry’nin aklına ilk gelen şey, bankanın çatısı altında bir göçmenin karısını barındırarak Tellson’ı tehlikeye atmaya hakkı olmadığıydı. Lucie ve çocuğu için sahip olduğu şeylerden, güvenliğinden ve hayatından gözünü kırpmadan vazgeçebilirdi; ama elinde tuttuğu büyük emanet ona ait değildi ve iş konusuna gelince de sıkı bir adamdı.

Aklına hemen Defarge geldi; şarap dükkânına yeniden gitmeyi, ondan şehre uzak güvenli bir yer bulmak için yardım istemeyi düşündü. Ama düşünmeye devam edince bundan da vazgeçti. Defarge şehrin en hareketli semtinde yaşıyordu, orada sözü geçen biriymi ve tehlikeli işlerin içine karışmıştı mutlaka.

Öğle oluyordu ve doktor hâlâ dönmemişti. Her geçen dakikayla Tellson’ın tehlikenin içine daha fazla gömüldüğünü düşünerek bu konuyu Lucie’ye danıştı. Lucie, babasının kısa bir süre için o semtte, bankaya yakın bir yerde ev tutmaktan bahsettiğini söyledi ona. Bunda bir sakınca yoktu; her şey yolunda gitse ve Charles serbest bırakılsa dahi hemen o an şehri tek edemezdi. Bunun üzerine Bay Lorry uygun bir ev bulmak üzere çıktı. Gözden uzak, ara bir sokakta, bütün panjurları sıkı sıkı kapatılmış, metruk evlerin arasında uygun bir ev buldu.

Önce, eve Lucie’yi, çocuğunu ve Bayan Pross’u yerleştirdi. Onları elinden geldiği kadar rahat ettirmeye çalıştı. Yanlarına iyi bir koruyucu da olan Jerry’yi bıraktı ve işine döndü. Kafası karışmış, düşünceli bir halde işlerinin üstesinden gelmeye çalıştı ama o kasvetli gün bir türlü bitmek bilmemişti.

Banka’nın kapanma zamanı gelene kadar gün, kendiyle birlikte Bay Lorry’yi de tüketmişti. Önceki gece olduğu gibi genel odasında yalnız başına, yapması gereken işleri düşünürken merdivende ayak sesleri duydu. Biraz sonra karşısında, keskin bakışlarıyla ona bakan bir adam belirdi. Kendisine adıyla hitap edince Bay Lorry, “Beni tanıyor musunuz?” diye sordu.

Adam kırk beş elli yaşlarında, kıvrıkcık siyah saçlı, güçlü, iri yapılı biriymi. Ses tonunu değiştirmeden aynı sözcükleri tekrar etti:

“Siz beni tanıyor musunuz?”

“Sizi bir yerlerde görmüştüm.”

“Benim şarap dükkânındadır belki?”

Kafası karışıp iyice meraklanan Bay Lorry, “Yoksa sizi Doktor Manette mi gönderdi?” diye sordu.

“Evet, öyle.”

“Ne diyor? Ne gönderdi?”

Defarge, Lorry’nin meraktan tedirgin bir şekilde uzattığı eline notu bıraktı. Notta doktorun elyazısıyla şunlar yazılıydı:

“Charles güvende. Ama ben buradan henüz güvenli bir ayrılma yolu bulamadım. Ulağın, Lucie’ye de kısa bir not götürebilmesi için izin alabildim. Ulak Lucie’yi görsün.”

Not bir saat önce La Force’tan yazılmıştı. Notu sesli sesli okuduktan sonra rahatlayan Bay Lorry neşeyle, “Karısının kaldığı yere kadar benimle gelir misiniz?” diye sordu.

“Tamam,” diye karşılık verdi Defarge.

Defarge’ın tuhaf bir şekilde soğuk ve mekanik bir tonda konuştuğunun henüz farkına varmamış olan Bay Lorry şapkasını giydi ve beraber avluya çıktılar. Avluda iki de kadın vardı; biri örgü örüyordu.

Bay Lorry on yedi yıl önce onu gördüğünde de aynı kadın yine örgü örüyordu.

“Bu Bayan Defarge olmalı.”

“Evet, o,” diye karşılık verdi kocası.

Kadının kendileriyle birlikte geldiğini gören Bay Lorry, “Bayan da mı bizimle geliyor?” diye sordu.

“Evet. Yüzleri ayırt edebilmesi ve insanları tanıyabilmesi için geliyor. Yani onların güvenliği için.”

Defarge’ın tavırlarındaki tuhaflığı hisseden Bay Lorry adama şüpheyle baktı ve yoluna devam etti. İki kadın da arkalarında geliyordu; ikinci kadın İntikam’dı.

Ara sokaklardan mümkün olduğunca çabuk geçerek yeni evin merdivenlerini yine hızla çıktılar. Kapıda onları Jerry karşıladı; içeriye girdiklerinde Lucie’yi tek başına ağlarken buldular. Bay Lorry kocasıyla ilgili gelişmeleri anlatınca ne yapacağını şaşırıp heyecandan, notu taşıyan kişiye doğru atılarak ellerine sarıldı; bu ellerin gece vakti neler yaptığını ve belki de kocasına neler yapabileceğini pek düşünmemişti.

“Sevgilim, metin ol. Ben iyiyim; babanın burada etkisi var. Bu nota bir cevap veremezsin. Kızımızı benim için öp.”

Yazılanların hepsi bu kadardı. Ama yine de bu Lucie için o kadar önemliydi ki yüzünü notu elinden aldığı Bay Defarge’dan karısına doğru çevirdi ve kadının örgü ören ellerinden birini tutup öptü. Bu, merhamet, sevgi ve minnet dolu, kadınsı bir davranıştı, ama eli öpülen buna hiçbir tepki vermemiş, eli soğuk bir tavırla, ağır bir şekilde düşmüş ve örgüsünü tekrar eline almıştı.

Bu elin dokunuşunda Lucie’nin kendini toparlamasına neden olan bir şey vardı. Notu koynuna koyarken duraksayarak korku dolu gözlerle Bayan Defarge’a baktı. Bayan Defarge, kendisine bakan tereddütle kalkmış kaşları ve kırışmış alnı, soğuk ve donuk bakışlarla karşıladı.

“Bir tanem,” diye araya girdi Bay Lorry açıklamak için, “sokaklarda sık sık ayaklanmalar oluyor. Her ne kadar sana sıkıntı verme ihtimali az da olsa, Bayan Defarge böyle bir durum söz konusu olduğunda koruması gereken insanları görmek istiyor. Onları tanıyabilmek, ayırt edebilmek için.”

Rahatlatıcı sözlerine ara veren Bay Lorry, bir süre sonra üzerinde etkilerini daha çok hissettiği, o duvar gibi duran üç kişiye döndü:

“Sanırım anlatmam gerekiyordu, öyle değil mi Bay Defarge?”

Defarge soğuk bir ifadeyle karısına baktı ve karısından onayladığını gösteren bir homurtu dışında bir ses çıkmadı.

Bay Lorry gerek ses tonu ve gerekse de tavrıyla havayı yumuşatmak için elinden geleni yapıyordu:

“Lucie, sevgili kızını ve Bayan Pross’u buraya getirsen iyi olur. Defarge, Bayan Pross bir İngiliz hanımefendisidir ve Fransızca bilmez.”

Kendisinden söz edilen bu İngiliz hanımefendisinin, hiçbir yabancı tarafından alt edilmeyeceğine dair köklü bir inancı vardı ve ne sıkıntı, ne de tehlike bu inancını sarsamazdı. Kollarını göğsünde kavuşturmuş; gözüne ilk çarpan kişiye; yani İntikam’a doğru İngilizce, “Evet, küstah surat! Umarım iyisindir!” dedi. Sonra Bayan Defarge’a da bir İngiliz öksürüğü bağışladı; ama ikisi de ona aldırış etmedi.

Bayan Defarge, ilk defa örgüyü bıraktı ve elindeki şişi küçük Lucie’ye, kaderin ona uzanan parmağı gibi doğrultarak, “Onur çocuğu mu?” diye sordu.

“Evet, bayan,” diye cevapladı Bay Lorry. “Bu çocuk zavallı mahkûmun biricik kızı ve aynı zamanda tek çocuğudur.”

Bayan Defarge ve yanındakilerin, çocuğun üzerine düşen gölgeleri öyle tehditkâr ve karanlık gibiydi ki, annesi içgüdüsel olarak çocuğunun yanına diz çöküp onu göğsüne bastırdı. Bayan Defarge ve yanındakilerin karanlık ve tehdit dolu gölgesi şimdi hem annenin hem de çocuğun üzerine düşüyordu.

“Bu kadar yeter,” dedi Bayan Defarge. “Onları gördük. Gidebiliriz.”

Fakat kadının sinsi tavırları, Lucie’nin telaşa kapılarak, dokunaklı bir ifadeyle elini uzatıp kadını elbisesinden tutmasına neden olacak kadar tehlike –açığa vurulmayan ama belli belirsiz bir tehlike– içeriyordu.

“Zavallı kocama iyi davranın. Ona kötülük yapmayın. Elinizden gelirse onu görmeme yardım edersiniz, değil mi?”

Bayan Defarge büyük bir soğukkanlılıkla diz çökmüş kadına bakarak, “Beni kocanız ilgilendirmiyor. Beni ilgilendirir Doktor Manette’in kızı,” dedi.

“O zaman benim hatırım için ona iyi davranın. Çocuğumun hatırı için! O da; çocuğum da ellerini kavuşturup merhametli olmanız için dua edecek Tanrı’ya. Diğerlerinden çok sizden korkuyoruz.”

Bayan Defarge söylenenleri bir iltifat olarak algılayarak kocasına baktı. Defarge huzursuzca başparmağının tırnağını kemiriyordu, karısına baktı; bu bakışların üzerine kendini topladı ve yüzüne daha sert, acımasız bir ifade verdi.

Bayan Defarge, küçümseyen bir gülümsemeyle, “O küçük mektupta kocan neler diyor?” diye sordu. “Sözü geçmekten ya da sözü etkili olan bir şeyden mi bahsediyor?”

Lucie aceleyle mektubu koynundan çıkartırken, “Bu babam, kastettiği babam, ondan bahsediyor,” dedi ama endişeli gözleri mektuba değil, soruyu soran kadına bakıyordu: “Orada sözünün etkili olduğunu söylüyor.”

“Tabii ki bu etki de kocanı serbest bırakmaya yetecektir. Öyle olsun bakalım.”

Lucie büyük bir ciddiyetle, “Bir eş, bir anne olarak size yalvarıyorum, bana acıyın. Gücünüzü masum kocamın aleyhine değil, lehine kullanın. Bir eş, bir anne olduğumu düşünün!”

Bayan Defarge her zamanki soğuk bakışlarıyla Lucie’ye baktı ve arkadaşı İntikam’a döndü:

“Şu çocuk kadar, belki de ondan daha küçük olduğumuz zamanlardan beri, görmeye alıştığımız o eşler ve anneler ilgi gördüler mi? Kocaları ve babaları hapisteydi, onlardan yeterince ayrı kaldılar. Hayatımız acı çeken kız kardeşlerimizin ve onların çocuklarının hayatlarındaki yoksulluk, açlık, susuzluk, hastalık, üzüntü, baskı ve yok sayılmanın, ihmalin her türlüşünü görmekle geçmedi mi?”

“Başka hiçbir şey görmedik,” diye tekrarladı İntikam.

“Uzun süre bu sıkıntılara katlandık,” dedi Bayan Defarge, gözlerini tekrar Lucie’ye çevirerek. “Kendi kendine sor bakalım bir eşin ve bir annenin sıkıntısının şimdi bize çok dokunaklı görünmesi, bizi etkilemesi mümkün mü?”

Kadın örgüsünü örmeye devam ederek dışarıya çıktı. İntikam da onu izledi. En son Bay Defarge çıkmış, arkasından da kapıyı kapatmıştı.

Bay Lorry, Lucie’yi yerden kaldırırken, “Cesaret, sevgili Lucie, cesaret! Şimdiye kadar her şey yolunda gidiyor. En azında son zamanlarda pek çok zavallının olduğundan daha iyi durumdayız. Neşelen ve şükret,” dedi.

“Şükretmiyor değilim, ama o korkunç kadın benim ve bütün umutlarımın üzerine gölge düşürüyor.”

“Hayır, hayır, o küçücük cesur yüreğindeki bu umutsuzluk da neyin nesi? Bir gölge ha? Hiç de önemli değil Lucie!”

Ama Defarge’ların tavırlarının gölgesi Bay Lorry’nin de üzerine düşmüştü ve o da içten içe epeyce endişeleniyordu.

Fırtınada Sessizlik

Doktor Manette gidişinin dördüncü gününün sabahında döndü, ancak korkuyla geçen o süre boyunca neler olup bittiği Lucie'den gizli tutuldu. O, her yaştan, kadınlı erkekli, savunmasız bin yüz mahkûmun halk tarafından öldürüldüğünü, dört gün dört gece boyunca bu korkunç eylemin karanlığının şehrin üzerine çökmüş olduğunu ve kan kokusunun soluduğu havaya dahi sindiğini ancak Fransa'dan ayrıldıktan epey sonra öğrenebilmişti. Sadece, hapishanelere saldırıldığını, siyasi mahkûmların tehlikede olduklarını ve bazılarının kalabalıklar tarafından dışarı alınıp öldürüldüğünü biliyordu.

Doktor, diğerlerinden gizli tutması şartı ile Bay Lorry'ye çekinmeden, kalabalığın kendisini bu katliam görüntüleri arasından geçirerek La Force'a götürdüğünü anlatmıştı. Hapishanede halktan kişilerin kendi kendilerine kurdukları bir mahkeme vardı: mahkûmlar teker teker içeri alınıyor, alelacele ölmelerine ya da serbest bırakılmalarına karar veriliyor, nadiren de hücrelerine geri gönderiliyorlardı. Beraberindekiler onu mahkeme kurulunun önüne çıkarttıklarında adını, mesleğini, sonra da Bastille'de on sekiz yıl gizli mahkûm olarak kaldığını söylemişti. Kuruldakilerden biri ayağa kalkarak onu tanıdığını belirtmişti. Bu adam Defarge'dı.

Doktor Manette orada bulunduğu sırada, masanın üstündeki kayıtlardan damadının yaşayan mahkûmlar arasında olduğunu anlayarak, kimi üyesinin uyukladığı, kiminin uyanık olduğu, kiminin üstünde başında kan lekeleri, kimininse temiz olduğu, kiminin sarhoş, kiminin de ayık olduğu kurula, Charles'ın hayatının bağışlanması ve özgür bırakılması için yalvarmıştı. Alaşağı edilmiş eski düzenin bir mağduru olarak kendisine yapılan bu ilk coşkulu karşılamadan sonra Charles Darnay'ın –herhangi bir kanun tanımayan başıboş– mahkeme önüne çıkarılmasına ve durumunun incelenmesine izin verilmişti. Dalga Charles'ın lehinde ve artık serbest bırakılması an meselesi gibiyken, üyeler arasında geçen kısa bir gizli görüşme sonrasında doktorun da bilmediği ve de anlayamadığı bir sebepten ötürü geri adım atılmıştı. Daha sonra kurul başkanı olan adam, doktora mahkûmun gözaltında kalması gerektiğini, ama onun hatırı için güvende tutulacağını söylemişti. Hemen sonra bir işaretle mahkûm hücrelerine geri gönderilmişti. Fakat doktor damadının, bilerek ya da bilmeyerek, kapının dışındaki kalabalığın yargıyı alaşağı eden vahşi çılgınlıkları içine atılmayacağından emin olmak amacıyla orada kalma izni alabilmek için yalvarmış ve izni alarak tehlike geçinceye kadar o kanlı meydanda kalmıştı.

Bir iki lokma bir şey yiyip, arada bir uyuklayarak geçirdiği vakit süresince orada gördüğü şeyler anlatılmadan kalacaktı. Kurtulan mahkûmların çılgınca sevinçleri, parça parça edilenlere uygulanan vahşet kadar şaşırtmıştı onu. Bir de serbest bırakılıp sokağa çıktığında acımasız biri tarafından süngülenen bir mahkûmdan bahsetti. Doktor, aynı kapıdan dışarı çıkarak yarasına bakmak için yanına gittiğinde adamı, kurbanların cesetleri başında duran bir grup Samaritan gönüllüsünün[71] kollarında bulmuştu. Tutarsızlıklar ve vahşetle dolu bu korkunç kâbusta, bu gönüllüler adama yardım ederek yarasını şefkatle sarmışlar ve bir sedye yapıp onu oradan dikkatle uzaklaştırmışlardı. Sonra silahlarını kapıp yeniden öyle korkunç bir insan kasaplığına soyunup, kan dökmüşlerdi ki doktor eliyle gözlerini kapatıp bu sahnenin ortasında kendinden geçmişti.

Bay Lorry gizli tutması gereken bu olayları dinleyip de, şimdi altmış iki yaşında olan arkadaşının yüzüne baktığı zaman onun yaşadığı böylesi korkunç ve de talihsiz olayların, eski tehlikeyi yeniden uyandıracağından endişe etmişti. Ama arkadaşını hiç böyle görmemiş, onu bu yanıla hiç tanımamıştı. Doktor şimdi, ilk defa acılarının güç, kuvvet demek olduğunu hissediyordu. İlk defa içindeki o kuvvetli ateşle kızının kocasının bulunduğu hapishanenin kapısını kıracak ve onu dışarıya çıkaracak olan demiri dövdüğünü fark etmişti.

“Hepsi iyi şeyler içinmiş dostum; çektiklerim boşa gitmemiş. Kızım nasıl beni hayata döndürdüyse, ben de onu Tanrı'nın yardımıyla en sevdiği varlığa kavuşturacağım. Bunu yapacağım!”

Böyle diyordu Doktor Manette. Jarvis Lorry, karşısında, alev alev yanan gözleri, o kararlı yüz ifadesini, soğukkanlı, güçlü bakışları ve bir saat gibi yıllarca kullanılmamış ve çalışmadığı süre boyunca biriktirdiği enerjiyle tekrar yola koyulmuş gibi gelen o duruşu görünce ona inandı.

Doktor Manette'in o kararlılığı karşısında o an hedeflediğinden çok daha büyük şeyler gerçekleşebilirdi. Mahkûm, özgür, zengin, fakir, iyi, kötü her tür insanla ilgilenen bir doktor olarak orada bulunduğu sürece kişisel nüfuzunu akıllıca kullanarak, çok geçmeden aralarında La Force'un da bulunduğu üç hapishanenin denetçi doktoru oldu. Artık Lucie'ye kocasının tek başına kalmadığını, diğer mahkûmlarla beraber kaldığını söyleyebiliyordu. Charles'ı her hafta görüyor ve doğrudan doğruya onun dudaklarından dökülen tatlı haberleri kızına iletliyordu. Bazen Lucie'ye mektup gönderebildiği de oluyordu (bu mektuplar asla doktor aracılığıyla ulaşmıyordu Lucie'ye); ama onun kocasına yazmasına izin verilmiyordu. Çünkü en çok yurt dışında arkadaşı olan ya da yurt dışıyla sürekli bağlantıda olan göçmenlerin olası entrikalarından şüpheleniyorlardı.

Doktorun bu yeni hayatı şüphesiz ki huzursuz bir hayattı; ama yine de zeki biri olan Bay Lorry bu huzursuzluğun içinde yeni bir gururlanma nedeni olduğunu görebiliyordu. Bu gurura, uygunsuz, yakışsız hiçbir şey karışmamıştı; bu gurur yaradılıştan

gelen kıymetli bir duyguydu, ama Bay Lorry bunu nadir bulunan bir şey olarak görüyordu. Doktor, mahkûmiyetinin, kızının ve arkadaşının zihninde o zamana dek kişisel bir sorun, mahrumiyet ve zayıflıkla ilişkilendirildiğinin farkındaydı. Artık bu değişmişti; her ikisinin de onun bu eski tecrübelerine, Charles’ın güvenliği ve kurtuluşunu sağlayacak şeyler olarak baktıklarını biliyordu. Değişim onu o kadar etkilemişti ki liderliği ele almıştı; zayıf olanın güçlü olana güvenmesi gerekiyordu ve artık güçlü olan kendisiydi. Kızı ile ilişkisindeki roller tersine dönmüştü. Bunu ancak hayati bir minnet duygusu ve şefkat tersine döndürmeyi başarabilirdi. Doktor, gururu bir kenara bırakmıştı; kendisi için onca şey yapan kızına iyiliklerinin karşılığını vermek için elinden geleni yapıyordu. Bay Lorry her zamanki sevimli ve kurnaz haliyle, “Ne kadar ilginç!” diye düşündü. “Ama her şey olması gerektiği gibi, yerli yerinde. O yüzden de başa geç ve lider ol sevgili arkadaşım, böyle ol, bu işin üstesinden gelmede kimse senden daha iyi olamazdı!”

Ama doktor her ne kadar Charles Darnay’ın serbest bırakılması, ya da en azından mahkemeye çıkarılması için uğraşsa da hayatın akışı ona göre daha hızlı ve kuvvetliydi. Yeni dönem başlamıştı; kral yargılanmış, suçlu bulunmuş ve kellesinden olmuştu; Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik veya Ölüm Cumhuriyeti, silahlı dünyaya karşı, “Ya zafer, ya ölüm!” diye haykırıyordu; kara bir bayrak Notre Dame’ın yüksek kulelerinde gece gündüz dalgalanıyordu; üç yüz bin insan, dünyanın zorbalarına başkaldırmak için davetle bir araya gelmişti, toprağa ekilen ejderha dişleri gibi Fransa’nın değişik yerlerinde ayaklanmışlardı.[\[72\]](#) Bu dişler derede, tepede, düzlükte, kayalıkta, çakıllıkta, verimli topraklarda, güneyin parlak göğünün ve kuzeyin bulutlarının altında, çorak yerlerde, ormanlarda, üzüm bağlarında, zeytinliklerde, ekinlerin arasında, büyük ırmakların kenarlarındaki verimli topraklarda ve sahildeki kumsallarda meyve vermişti. Cennet’in pencereleri kapalıyken, yukarılardan değil de aşağıdan yukarılara boşalan o büyük sele, bir yıllık özgürlüğe hangi güç karşı koyabilirdi ki?[\[73\]](#)

Dur durak yoktu; gevşemelerine sebep olacak dinlenme anları, barış, acıma yoktu ya da zaman kavramı kaybolmuştu; gece ve gündüz birbirini izleyen her zamanki döngüsünü sürdürüyordu ama akşam ve sabah hep o ilk akşam ve sabahtı.[\[74\]](#) Zamanı ölçmeye yarayan diğer kavramlar da yok olmuştu. Zaman, ateşli bir hasta içinde nasıl kaybolursa, öfkesinden kudurmuş halkın ateşi içinde de öyle kayboluvermişti. Şimdi cellat, şehrin o alışılmadık sessizliğini bozarak halka kralın kellesini; az sonra da, sarışın karısının sekiz aylık dulluğu ve sıkıntılı geçen mahkûmiyeti boyunca kırılan kafasını gösteriyordu.

Ama yine de, böylesi durumları da içinde barındıran bir zıtlık yasasıyla her şeyin çok çabuk alevlenmesine rağmen, zaman çok ağır ilerliyordu. Başkentte bir devrim mahkemesi ve ülkenin her yerine yayılmış kırk ya da elli bin civarında devrim komitesi vardı; özgürlük ve yaşam adına bütün güvenliği yok eden, iyi ve masum bir insanı kötü ve suçlu birinin eline teslim eden bir Şüpheliler Yasası[\[75\]](#) çıkarılmıştı. Hapishaneler hiç suç işlememiş ve mahkeme huzuruna dahi çıkarılmamış insanlarla dolup taşıyordu. Bütün bunlar, kurulu düzenin doğal parçaları olan, olağan şeyler haline gelmiş ve birkaç hafta bile geçmeden, yüzyıllardır süren gelenekler gibi kabul görmeye başlamıştı. Her şeyin ötesinde, o keskin bıçak, bayan “Giyotin” dünya kuralları beri varmış gibi tanındı.

Giyotin, yapılan şakaların en gözde konusuydu; baş ağrılarının kesin çözümüydü, saçların ağarmasını önliyordu, yüzünüze özel, zarif bir ifade veriyordu. Kökünden tıraş eden, ulusal bir usturaydı: Giyotini öpen kişi ufak bir pencereden bakıyor ve torbaya hapsediyordu. Bu, insan soyunun yeniden dirilişinin işaretiydi. Haç’ın yerini almıştı. İstavroz çıkartmak için göğüs üzerinde asılı duran haçlar bir köşeye atılmıştı ve haçı inkâr edenler Giyotin’in önünde eğilmiş, ona inanmışlardı.

Giyotin o kadar çok kelleyi uçurmuştu ki kendisi de, altında kirlettiği toprak da kıpkızıldı. Küçük bir şeytan için yapılan yap boz gibi parçalara ayrılabilir ve istendiğinde parçaları bir araya getirilebiliyordu. İyi ve güzel konuşanları susturuyor, güçlüyü yere seriyor, güzeli ve iyiyi ortadan kaldırıyor. Bir sabah birkaç dakika içinde, biri ölü, yirmi biri canlı, yirmi iki makam sahibinin kellesini almıştı. Eski Ahit’teki güçlü adam onun yardımcısı konumuna düşmüştü; adaşından daha güçlü, daha gözü kördü ve her gün Tanrı’nın tapınaklarının kapılarını koparıyordu.[\[76\]](#)

Doktor, bu korkunç sahnelerin ve bu sahnelerin oyuncularının arasında kararlılıkla yürüyordu; gücüne inanıyor, hedefine ulaşmakta ısrar ederek en sonunda Lucie’nin kocasını kurtaracağından hiç şüphe etmiyordu. Yine de zaman öyle kuvvetli, derinden ve azılı bir şekilde akıyordu ki bu arada Charles’ın hapishanede bir yıl üç ayı geçmişti. Aralık ayında Devrim öyle şiddetlenmişti ki, güneydeki nehirler geceleyin vahşice boğazlananların cesetleriyle dolup taşmış; mahkûmlar kış güneşinin altında, sırayla kurşuna dizilmişlerdi. Doktor bu korkunç sahneler arasında her şeye rağmen kararlılıkla yürüyordu. O sırada Paris’te ondan daha çok tanınan başka kimse yoktu; aynı zamanda ondan daha tuhaf durumda olan da. Hastanede ve hapishanede, kurban katil ayırmadan herkes için sanatını eşit kullanan, sakın, insancıl ve vazgeçilmez biri olarak ayrı bir yer edinmişti. İşindeki becerisi ve bir zamanların ‘Bastille Mahkûmu’ görüntüsü ve öyküsü de onu diğerlerinden ayırıyordu. Ondandır ne şüphe edilmiş ne de sorguya çekilmişti; gerçekten on sekiz yıldan sonra yaşama döndürülmüş müydü, yoksa ölümlüler arasında dolaşan bir hayalet miydi?

Bıçkıcı

Bir yıl üç ay. Lucie, bütün bu süreyi, her saat, Giyotin'in kocasının kafasını koparacağı endişesiyle geçirmişti. Her gün, idan edileceklerle dolu mahkûm arabaları taş sokaklar boyunca ağır ağır ilerliyordu. Hoş genç kızlar; açık tenli, kestane saçlı, siyah saçlı ve kır saçlı kadınlar; gençler; güçlü, gözüpek adamlar ve yaşlılar; asiller ve köylüler, hepsi de iğrenç hapishanelerin karanlık hücrelerinden çıkarılıyor ve sokaklardan geçirilip, ölümcül susuzluğunu gidermesi için kırmızı şarap niyetine Giyotin'e götürülüyorlardı. Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik ya da Ölüm. En sonuncusu en kolay gerçekleşiydi. Ey Giyotin!

Felaketin aniliği ve zamanın fırıl fırıl dönen çarkları doktorun kızını sersemletip umutsuzluğa sürükleydi onun da sonu diğerleri gibi olacaktı şüphesiz. Ama Lucie, Saint Antoine'daki tavan arasında o beyaz başı genç körpe göğsüne bastırıldığı andan beri sorumluluklarını biliyordu. Sıkıntılı günlerinde de bütün sadık ve iyi insanlar gibi sorumluluklarına bağlı kalmıştı.

Yeni evlerine yerleşip de babası işlerini yoluna koyar koymaz evin işlerini kocası yanlarındaymış gibi bir düzene sokmuştu. Her şeyin belli bir yeri ve zamanı vardı. Lucie, küçük kızına hâlâ İngiltere'deki evlerinde hep beraber yaşıyorlarmış gibi derslerini düzenli olarak vermeye devam ediyordu. Kısa zaman sonra tekrar bir araya geleceklerine inanıyor, kendi kendini oyalıyordu. Kocasının yakın zamanda döneceği beklentisiyle onun için ufak tefek hazırlıklar yapıyor, sandalyesini ve kitaplarını hazır tutuyor, hapishanede, ölümün gölgesi altında yaşayan mutsuz insanların[77] arasındaki bu sevgili mahkûmu için dua ediyordu. İşte bunlar Lucie'nin üzüntüyle dolu yüreğini ferahlatan biricik şeylerdi.

Dış görünüşü de pek değişmemişti. Kızının ve kendisinin giydiği, yas elbiselerine benzeyen koyu renk, sade elbiseleri mutlu günlerin parlak elbiseleri gibi temiz ve özenliydi. Lucie'nin rengi solmuş ve o eski tedirgin yüz ifadesi de artık ara sıra gelip giden bir halden çıkıp sürekli bir ifade olarak yüzüne yerleşmişti. Bunun dışında oldukça sevimli ve çekici görünümlü bir kızdı. Bazen geceleri babasını öperken bütün gün içinde sakladığı üzüntüyü dışa vuruyor, tek dayanağının babası olduğuna Tanrı'nın şahitliğinde yeminler ediyordu. Babası da ona her defasında, soğukkanlılıkla, "Benim bilgim olmadan kimse kılına dokunamaz. Onu kurtarabileceğimi biliyorum, Lucie," diyordu.

Değişmiş haliyle sürdürdükleri bu yeni hayata başlayalı sadece birkaç hafta olmuştu ki babası bir akşam eve yeni bir haberle geldi:

"Bir tanem, hapishanenin yukarı taraflarında bir pencere var, Charles bazen öğleden sonra üçte o pencerenin önünden geçiyor. Benim sana göstereceğim yerde durursan Charles pencereye çıktığında, bu kesin değil tabii ki, rastlarsan eğer, seni sokağın o noktasından görebilecek. Ama sen onu göremeyeceksin, talihsiz yavrum. Görsen bile bunu dışarıdan belli edecek bir hareketin güvenliğini tehlikeye sokabilir."

"Orayı göster baba, oraya her gün gideceğim."

O günden sonra Lucie, hava nasıl olursa olsun, o pencerenin önünde iki saat bekledi. Saat ikiyi vurduğunda orada oluyor ve dördü gösterdiğinde de eve dönüyordu. Hava yağışlı ya da çocuğu için çok sert değilse onu da beraberinde getiriyordu. Bunun dışında orada hep tek başınaydı ve ziyaretini tek bir gün bile aksatmıyordu.

Beklediği yer, kısa kavisli bir sokağın karanlık ve pis köşesiydi. Yolun sonunda yakacak hazırlayan bir bıçkıcı kulübesinden başka bir şey yoktu; onun dışında yol baştan sona düz duvardı. Beklemeye başladığının üçüncü günü adam Lucie'yi fark etti.

"İyi günler, yurttaş."

"İyi günler, yurttaş."

Bu hitap şekli alınan kararlar yasallaştırılmıştı artık. Bir zamanlar sıkı yurtseverler arasında gönüllü olarak kullanılıyordu; ama şimdi herkesin kullanması zorunlu kılınmıştı.

"Yine mi buraya geldin, yurttaş?"

"Görüyorsun ya, yurttaş!"

İşiyle meşgul, eli kolu sürekli hareket halindeki kısa boylu bıçkıcı (bir zamanlar yol işçisi olarak da çalışmıştı) hapishaneye şöyle bir baktıktan sonra eliyle orayı işaret ederek parmaklarını demir parmaklık gibi yüzüne çekip arasından muzipçe baktı.

"Aman beni ilgilendirmesin," dedi. Sonra da testeresiyle odunları kesmeye devam etti.

Adam sonraki gün de kadının gelişini gözlüyordu ve onu görür görmez yanına yaklaşip konuşmaya başladı.

"A! Yine mi geldiniz, yurttaş?"

“Evet, yurttaş.”

“Aa, bir de çocuk var! Annen, değil mi, küçük yurttaş?”

Küçük Lucie annesinin yanına sokulup, “Evet diyebilir miyim anne?” diye sordu.

“Elbette, canım.”

“Evet, yurttaş.”

“O! Ama bu beni ilgilendirmez. Beni sadece işim ilgilendirir. Testeremi görüyorsunuz ya! İşte ben ona benim küçük giyotinim diyorum. La la la; la la la! İşte kafası koptu!”

Bıçkıcı bunları söylerken odun düştü ve o da odunu alıp sepetine attı.

“Kendime de odunların giyotininin Samson’u diyorum. Bakın, bakın! Lo lo lo; lo lo lo! Kadının kafası kopuyor! Şimdi bi çocuğun! Takır tukur, takır tukur! Sonra onun! İşte bütün ailenin!”

Bıçkıcı sepete iki odun daha atınca Lucie ürpermişti; ama adam işini yaparken orada onun gözüne görünmeden durmak mümkün değildi. Ondan sonra bıçkıcının dostluğunu kazanmak için ilk konuşan hep Lucie oldu. Adama içki parası veriyordu, adam da hemen alıyordu.

Bıçkıcı meraklı bir adamdı. Lucie bazen hapishanenin çatısına, parmaklıklarına bakarken, yüreğini kocasına verirken kendinden geçiyor, kendine gelip toparlandığında da adamı dizini tezgâha koymuş, testereyi durdurmuş, kendisini seyrederken buluyordu. Adam böyle zamanlarda genellikle, “Beni ilgilendirmez,” diyor ve yeniden işine koyuluyordu.

Lucie, hava şartları nasıl olursa olsun, kışın karında, soğukunda, baharın o sert rüzgârında, yazın yakıcı güneşi altında, güzün yağmurunda ve yine kar, soğuk demeden her gün iki saatini orada geçirdi ve her gün oradan ayrılırken hapishanenin duvarını öptü. Kocasının beş ya da altı defada bir kendisini görebildiğini babasından öğrenmişti; bazen üst üste iki ya da üç defa gördüğü olurken, bazen de birkaç hafta bile göremediği oluyormuş. Charles için onu görebilme imkânı bulmak ve şansı yaver giderse görmek yeterdi ve karısı da bunun için haftanın yedi günü orada beklemeye hazırды.

Bu koşuşturmaca içinde aralık ayına gelinmişti. Babası da o korkunç sahnelerin arasında soğukkanlılıkla ve kararlılıkla yürümeye devam ediyordu. Karın hafiften yağdığı bir öğleden sonra Lucie her zamanki yerindeydi. O gün herkesin çılgınca eğlendiği bir festival günüydü. Lucie oraya gelirken yolda başına küçük kırmızı şapkacıklar geçirilmiş kazıklarla süslenmiş evler görmüştü. Süsler arasında o üç renkte kurdeleler, hepsi birbirine benzeyen yazılar (en sık kullanılanları üç renkli olanlardı) vardı: Tek ve Bölünmez Cumhuriyet. Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik ya da Ölüm![\[78\]](#)

Bıçkıcının o perişan dükkânı o kadar küçüktü ki bütün yüzeyi kullansalar da bu yazılar için çok yer kalmazdı. Adam bu yazıları birisine yazdırmasına yazdırmıştı ama o da o daracık yere ölüm sözcüğünü zor sığdırabilmişti. Her iyi yurttaşın yapması gerektiği gibi dükkânın çatısına kırmızı bir şapkanın takılı olduğu bir kazık çaktırmış ve bir pencerenin kenarına da üzerine “Küçük Azize Giyotin” diye yazdırdığı testeresini yerleştirmişti. Çünkü o günlerde o yüce keskin bayanın azize olduğuna inanılıyordu. Adamın dükkânı kapalıydı ve kendisi de orada değildi. Böylece Lucie yalnız kalmış, bu yalnızlık da içini rahatlatmıştı.

Ama adam çok da uzakta değildi; Lucie yaklaşan bir hareketliliği ve bağırışları duyduğunda yüreği korkuyla dolmuştu. Az sonra bir kalabalığın hapishane duvarının köşesinden dönerek sokağa daldığını gördü; İntikam ile el ele vermiş bıçkıcı da ortalarındaydı. Sayıları beş yüzden az olamazdı, ama beş bin şeytan gibi dans ediyorlardı. Kendi söyledikleri şarkıdan başka müzik sesi duyulmuyordu. Bir diş gıcırdaması gibi hep bir ağızdan ünlü devrim şarkısını söyleyerek çılgınca dans ettiler. Kadınlı erkekli ya da kadınlar kendi aralarında, erkekler kendi aralarında gruplar oluşturmuş dans ediyorlardı; sanki bir felaket onları bir araya getirmişti. Önce sadece kaba, biçimsiz, kırmızı şapka ve yün paçavralardan oluşmuş bir akıntı gibiydiler. Sonra alanı doldurup, Lucie’nin etrafını çevirdiler ve iğrenç bir dans figürüyle deliler gibi tepinerek dans etmeye başladılar; bir ileri bir geri hareket edip, el çırpıp kafa tokuşturdular, önce tek başlarına kendi etraflarında, sonra ikişerli ikişerli döndüler ve her biri bu dansı yere düşene kadar sürdürdü. Düşenler yerdeyken kalanlar da el ele tutuşup bir halka oluşturarak onların etrafında döndüler; sonra halka bir yerden koptu ve ikişerli dörderli ayrı halkalar halinde dönmeye devam ettiler, ta ki hepsi birlikte durana dek. Sonra yeniden el çırpımlar, birbirine sarılıp ayrılmalara başladı ve ardından bu kez başka bir yöne doğru hızla döndüler. Sonra yine birdenbire durdular, beklediler ve her şeye baştan başladılar; yol genişliğinde bir sıra oluşturdular, kafaları öne eğip, elleri yukarı kaldırarak çığlıklar eşliğinde sokağa atıldılar. Hiçbir kavga bu dansın yarısı kadar bile korkunç olamazdı. Bu, bir zamanlar sağlığa faydalı bir boş zamanı değerlendirme aktivitesiyken; önceleri masum olan bir şeyin sonradan zararlı, kötü bir şeye dönüşmesi gibi, şimdi insanları öfkeliendirmenin, duyguları köreltmenin ve kalpleri katılaştırmanın bir yolu olarak kullanılan kötü bir spora benziyordu. Danstaki incelik, doğası itibarıyla iyi olan her

şeyin nasıl saptırıldığını ve değiştirildiğini gösteriyor, dansı daha da çirkinleştiriyordu. Genç kızların açılan göğüsleri, kendinden geçmiş çocuksu başlar, kan ve pislik çamurunun içine dalıp çıkan zarif ayaklar bu bölük pörçük zamanın birer parçasıydılar.

Bu, Carmagnole'dü. Lucie'yi bıçkıcının dükkânının kapısı önünde korku ve hayretler içinde bırakarak geçip gittiğinde, tüy gibi kar taneleri usulca yağarak, beyaz ve yumuşak bir halde yeri öylesine kaplamıştı ki sanki olanlar hiç yaşanmamış gibiydi. Lucie, bir ara eliyle kapattığı gözlerini açtığında babasını karşısında buldu. “Ah babacığım! Ne kadar vahşi, ne kadar korkunç bir görüntüydü o.”

“Biliyorum bir tanem, biliyorum. Pek çok defa izledim bunu. Korkma. Hiçbiri sana zarar veremez.”

“Kendim için korkmuyorum baba. Kocamı ve bu insanların merhametini düşündüğüm zaman...”

“Çok yakın zamanda onların insafsız ellerinden kurtaracağız onu. Ben çıktığımda o da pencereye çıkacaktı. Sana söylemeye gelmiştim. Ortalıkta kimse yok seni görebilecek. En üstteki çıkıntıya doğru el sallayabilirsin.”

“Dediğini yapacağım baba, birlikte ruhumu da yolluyorum ona.”

“Onu göremiyorsun, değil mi benim zavallı kızım?”

“Hayır, baba,” diye cevap verdi Lucie bir yandan içten içten ağlayarak. “Hayır.”

Karda bir ayak sesi.

“Selam, yurttaş,” dedi doktor.

“Selam, yurttaş,” diye cevap verdi beriki. Başka da bir kelime edilmedi. Bayan Defarge, beyaz yolda bir gölge gibi süzülüp gitti.

“Gir koluma, bir tanem. Onun hatırı için, buradan sevinçle ve cesaretle ayrıl. İşte böyle.” Charles'ın onları görebileceği noktadan ayrılmalarının ardından, “Hiçbir şey boşuna değil. Charles yarın duruşmaya alınacak,” dedi doktor.

“Yarın ha!”

“Kaybedecek vaktimiz yok. Ben iyi hazırlandım, alınması gereken bazı önlemler var; ama mahkeme huzuruna çıkmadan yapılamayacak şeyler. Charles'ın henüz haberi yok ama ben yarın yargılanacağını ve Conciergerie Hapishanesi'ne gönderileceğini öğrendim; bilgileri tam zamanında alıyorum. Korkmuyorsun öyle değil mi?”

Lucie zorlukla cevap verebildi. “Sana güveniyorum.”

“Tabii ki güvenmelisin. Bekleyişin artık son buluyor, bir tanem; birkaç saat içinde kocan sana geri dönecek; onu korumak için her şeyi yaptım. Şimdi Lorry'yi görmeliyim.”

Doktor durdu. Ağır ağır ilerleyen bir tekerlek sesi duyuluyordu. Her ikisi de bunun ne demek olduğunu biliyorlardı. Bir. İki. Üç. Üç mahkûm arabası, üzerlerindeki korkunç yükleriyle beraber dingin bir şekilde yağan karın altında ilerliyorlardı.

Doktor, Lucie'yi başka tarafa çevirip tekrarladı: “Lorry'yi görmem gerekiyor.”

Doktor hâlâ o vefalı ihtiyara güveniyordu ve ondan hiç ayrılmamıştı. El konulmuş ve devlete bırakılmış mallar konusunda da ona ve kayıtlarına sık sık başvuruyordu. Toprak sahipleri için elinden ne gelirse yapıyor, mallarını kurtarmaya çalışıyordu. Tellson'ın mallarına sahip çıkmak ve arabuluculuk yapmak için ondan daha iyisi bulunamazdı.

Kırmızılı sarılı rengiyle kasvetli gökyüzü ve Seine'den yükselen sis, karanlığın çökmekte olduğunu haber veriyordu. Banka'ya vardıklarında hava neredeyse tamamen kararmıştı. Monsenyör'ün köşkü yıkılmış ve ıssızdı. Avludaki toz ve kül yığını üstünde şunlar yazılıydı: Devlet malıdır. Tek ve Bölünmez Cumhuriyet. Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik ya da Ölüm!

Bay Lorry'nin yanındaki görülmemesi gereken adam, o koltuğa atılmış kabanın sahibi kimdi acaba? Yeni gelen adam kimden ayrılmıştı da hüznü ve acıydı, kimi kollarına alabilmek için gelmişti? Adam sesini yükseltip başını kapıya doğru çevirdiği zaman kime, “Conciergerie Hapishanesi'ne götürüldü, yarın duruşması var,” diyordu?

Zafer

Beş yargıç, savcı ve kararlı bir jüriden oluşan korkunç mahkeme her gün toplanıyordu. Her akşam, mahkemeye çıkarılacak kişilerin isimlerinin bulunduğu listeler hapishanelere gönderiliyor ve bunlar her hapishanenin gardiyanları tarafından mahkûmlara okunuyordu. Gardiyanların genellikle yaptıkları şöyle bir şaka vardı: “Hey içerideki! Çık da akşam gazetesini dinle!”

“Charles Evrémonde, nam-ı diğer Darnay!”

Böylece sonunda La Force’ta da akşam gazetesi okunmaya başlanmıştı. Bir isim okunduğu zaman, ismin sahibi ölüm nişanesi almışlar için ayrılan köşeye geçerdi. Charles Evrémonde, nam-ı diğer Darnay bu köşenin ne anlama geldiğini biliyordu; çünkü yüzlercesinin oradan geçip gittiğini görmüştü.

Listeyi okuyabilmek için gözlüklerini takan o şişko gardiyan, Charles’ın yerine geçip geçmediğini kontrol etmek için mahkûmlara şöyle bir baktı ve listeyi okumaya devam etti; okuduğu her ismin ardından aynı şekilde bir süre bekledi. Listede yirmi üç isim vardı, ama sadece yirmi kişi yerini almıştı. Çünkü çağrılan mahkûmlardan biri hapishanede ölmüş ve öldüğü de unutulmuştu, diğer ikisi de çoktan giyotini boylamış ve bu da unutulmuştu. Liste, Darnay’ın oraya getirildiği gece mahkûmların hepsini bir arada gördüğü o kemerli salonda okunmuştu. O mahkûmların hepsi de katliamda yok olmuşlardı; o günden beri tanışıp ayrıldığı insanların hepsi darağacında can vermişlerdi.

Alelacele birkaç ayrılık ve nezaket sözleri edildi ve vedalaşma kısa sürede son buldu. Bu her gün yapılan işlerden biriydi ve La Force’ın cemaati o gece için birtakım yenilgi oyunları[79] ve küçük bir konser hazırlığı içindeydi. Demir parmaklıkların önünde toplandılar ve yanaklardan gözyaşları süzüldü. Ama hazırlanan eğlence programında boşalan yirmi kişinin yeri doldurulmalıydı, en önemlisi de kapıların kapanma vakti ve de ortak kullanımdaki oda ve koridorların gece boyunca onları gözetleyecek büyük köpeklerle devredilme vakti yaklaşmıştı. Mahkûmlar kalpsiz ya da duygusuz değillerdi; zamanın doğurduğu koşullar onları bu hale getirmişti. Arada çok ince bir çizgi vardı: Gene aynı şekilde gösterecekleri bir tür coşkunluk ya da kendinden geçme halinin hiç kuşku yok ki, içlerinden bazılarını gereksiz yere giyotini cesurca karşılamak durumunda bırakabileceği biliniyordu ve bu şekildeki bir ölüm öyle pek mertçe karşılanabilecek bir şey değil; sadece onların bir hayli sarsılarak allak bullak olmuş zihinlerinin kapıldığı şiddetli bir salgındı. Salgın hastalığın baş gösterdiği zamanlarda mahkûmlardan bazıları hasta olmaya gizlice meyleder, hasta olup ölmek isterlerdi. Aslında hepimizin yüreğinde bu tür arzular vardır, sadece bu arzuları su yüzüne çıkaracak şartlar gerekir.

Conciergerie[80] koridorları kısa ve karanlıktı, böceklerle dolu hücrelerinin üzerine çöken gece uzun ve soğuktu. Ertesi gün, Charles Darnay’ın adı okunmadan önce ondan önceki diğer on beş mahkûm, demir parmaklıkların arkasına konmuştu. On beş kişinin on beşi de suçlu bulunmuş ve hepsinin duruşması sadece bir buçuk saat sürmüştü.

Sonunda çağırıldı: “Darnay lakaplı Charles Evrémonde!”

Onu yargılayacak olanlar tüylü şapkalarıyla kürsüde oturuyorlardı; ama kaba, biçimsiz kırmızı şapkalar ve üç renkli rozetler çoğunluktaydı. Charles, jüriye ve gürültülü azgın dinleyicilere baktığında her zamanki bildik düzenin tersine döndüğünü, suçluların suçsuzları yargıladığını düşünmüş olmalıydı. Manzaraya hâkim olan görüntü, şehrin en aşağılık, en zalim, en kötü ruhlularının oluşturduğu görüntüydü; bağıra bağıra yorum yapıyor, alkış tutuyor, kararlara karşı çıkıyor, önceden kendi kendilerine karar verip haykırıyor ve verilecek kararın düşünülmeden, hemen alınmasını istiyorlardı. Erkeklerin çoğu, değişik değişik silahlar kuşanmıştı; kadınlarinsa bazıları bıçak, bazıları hançer taşıyor, bazıları izlerken bir şeyler yiyip içiyor, çoğu da örgü örüyordu. Kadınların arasında, örgüsünün bir kısmını kolunun altına sıkıştırmış ören bir kadın vardı; ön sıralarda, bir adamın yanında duruyordu; sınırı geçtikten sonra hiç görmediği halde görür görmez bu kişinin Defarge olduğunu hatırlamıştı Charles. Kadının bir ya da iki kez adamın kulağına bir şeyler fısıldadığını fark etti; kadın, karısı gibi görünüyordu. Ama bu iki kişiyle ilgili olarak dikkatini en çok çeken şey de, kendisine bulunabilecekleri en yakın mesafede bulunmalarına rağmen ona hiç bakmamaları olmuştu. İnatla, kararlı bir şekilde, umdukları bir şeyi bekliyorlarmış gibi sadece jüriye bakıyorlar, başka da bir şey yapmıyorlardı. Doktor Manette, jüri başkanının kürsüsünün alt tarafındaki koltukta her zamanki gösterişsiz giyim kuşamıyla oturuyordu. Mahkûmun görebildiği kadarıyla mahkemede kilerden farklı olarak sadece Doktor Manette ve Bay Lorry, Carmagnole’un[81] kaba kıyafetini giymeyerek her zamanki giyim kuşamı içinde oradaydılar.

Charles Evrémonde, nam-ı diğer Darnay, savcı tarafından, hayatı Cumhuriyet’in elinde bulunan bir göçmen[82] olarak, bütün göçmenleri ölüme mahkûm eden karar doğrultusunda suçlanıyordu. Kararın, Darnay Fransa’ya döndükten sonra alınmış olması hiçbir anlam ifade etmiyordu. İşte Darnay oradaydı ve alınmış bir karar vardı; Fransa’da ele geçirilmişti ve kellesi isteniyordu.

“Uçurun kellesini! Cumhuriyet düşmanı!” diye bağıırıyordu izleyenler.

Başkan, haykırışları durdurmak için çingırağını çaldı ve mahkûma yıllardır İngiltere’de yaşadığının doğru olup olmadığını sordu.

Şüphesiz ki öyleydi.

O zamanlar göçmen değil miydi? Değilse neydi?

Mantiken ve kanunlara göre göçmen olmadığını umuyordu.

Başkan, neden göçmen olamayacağını merak etti.

Mahkeme tarafından kullanıldığı anlamıyla kendisi için “göçmen” kelimesinin telaffuz edilmesine boyun eğdi. Çünkü o hoşnut olmadığı bir unvandan ve makamdan kendi arzusuyla vazgeçmiş, Fransa’nın gereğinden fazla çalıştırılan insanların üzerinden hayatını kazanmaktansa İngiltere’de kendi alınteriyle hayatını kazanmayı tercih ederek ülkesini terk etmişti.

Bunu ispat edecek kanıtları var mıydı?

İki şahit ismi verdi: Théophile Gabelle ve Alexandre Manette.

Ama İngiltere’de evlenmemiş miydi?

Doğru, ama bir İngiliz’le yapılmamıştı bu evlilik.

Bir Fransa vatandaşı mıydı?

Evet. Fransa doğumluydu.

Adı ve aile bilgileri neydi?

“Lucie Manette. Şurada oturan doktorun, Doktor Manette’in tek kızı.”

Bu cevap dinleyiciler üzerinde olumlu etki yapmıştı. Tanınmış, iyi bir doktor olan Manette’i öven haykırışlarla doldu salon. İnsanlar o kadar değişkendi ki az önce mahkûma, onu sokağa sürükleyip öldürmek için sabırsızlanıyormuş gibi bakan o acımasız ifadeli gözlerden şimdi gözyaşları süzülüyordu. Charles Darnay bu tehlikeli yoldaki adımlarını Doktor Manette’ter aldığı talimatlara göre atıyordu. Önünde uzanan yoldaki her adımına da bu önemli tavsiyeler yön vermiş ve yolun her santimetresine onlar doğrultusunda hazırlanmıştı.

Başkan, Fransa’ya neden daha önce değil de şimdi döndüğünü sordu.

Fransa’ya daha önce dönmemesinin sebebi, halka bağışladığı malları dışında geçimini sağlayabileceği bir gelir kaynağı olmamasıydı; oysa İngiltere’de Fransız dili ve edebiyatı dersleri vererek geçimini sağlıyordu. Dönmesine, kendisinin yokluğu yüzünden hayatının tehlikeye girdiğini söyleyen bir Fransız yurttaşının yazdığı acil bir mektup, bir rica sebep olmuştu. Onu nasıl bir tehlike beklerse beklesin, bir yurttaşın hayatını kurtarmak ve ifadesinin doğru olduğuna tanıklık etmek için geri dönmüştü. Bu Cumhuriyet’in gözünde bir suç muydu?

Kalabalık heyecanla, “Hayır!” diye bağırdı ve başkan onları susturmak için çingırağını çalmak zorunda kaldı. Bu pek işe yaramadı çünkü kalabalık kendi isteğiyle duruncaya kadar “Hayır!” diye bağırmaya devam etti.

Başkan bu yurttaşın adını sordu. Sanık bu kişinin, ilk tanıdığı olacağını söyledi. Yurttaşın kendine yolladığı mektuptan da bahsetti; sınırda elinden alınmıştı ve ama şu an başkanın önündeki kâğıtların arasında bulunduğundan hiç şüphesi yoktu.

Doktor mektubun önlerindeki kâğıtlar arasında bulunması konusuna özellikle dikkat etmişti, orada olacağına dair ona güvence vermişti. Duruşmanın bu aşamasında, mektup aranıp bulundu ve okundu. Yurttaş Gabelle mektubun doğruluğunu onaylamak için çağrıldı ve o da Darnay’ın söylediklerini onayladı. Gabelle, gayet dikkatli, kibar ve de üstü kapalı bir şekilde dokundurucasına, mahkeme cumhuriyet düşmanlarıyla uğraşırken kendisinin Abbaye Hapishanesi’nde unutulduğunu, ancak üç gün önce çıkarıldığını söyledi. Üç gün önce mahkemeye çağırılmış ve verdiği cevapların tatmin edici bulunması üzerine jüri kararıyla serbest bırakılmıştı. Ona göre, yurttaş Evrémonde’un teslim olmasıyla duruşma yapılmasını gerektiren sebep ortadan kalkmıştı.

Daha sonra Doktor Manette sorguya alındı. Herkes tarafından tanınıyor olması, verdiği cevapların açıklığı izleyenleri üzerinde büyük etki bırakmıştı; ama konuşmasını sanığın, uzun süren mahkûmiyetinin ardından edindiği ilk dost olduğunu; İngiltere’de sürgün kaldığı süre boyunca kızına ve kendisine hep sadık kaldığını; oradaki aristokrat yönetimden yana olmak şöyle dursun, İngiltere düşmanı ve Amerikan dostu olmak suçundan ölümle yargılandığı hususlarını da belirterek sürdürmesi ve bunları büyük bir ciddiyet, istek ve de doğruyu söylüyor olmanın verdiği o itici güçle ortaya koyması jüri ve halkın

birleşmesine neden olmuştu. En sonunda Doktor Manette, kendisiyle beraber İngiltere’de yapılan yargılamaya tanıklık ederek söylediklerini teyit edecek olan Bay Lorry’nin adını verdiğinde jüri, duyduklarının yeterli olduğunu ve başkan da onaylarsa oylarını vermeye hazır olduklarını bildirmişti.

Her oy jüri üyeleri tarafından teker teker sesli olarak belirtiliyordu ve her oyun ardından kalabalıktan alkışlar yükseliyordu. Bütün oylar mahkûmun lehineydi ve başkan mahkûmun serbest olduğunu ilan etti.

Kitleler maymun iştahlıdır. Duyguları bir anda değişebilir, bir anları bir anlarını tutmayabilir. İşte şimdi bu durumun güzel bir örneği yaşanıyordu. Az önce bu zalim soylunun kellesini isteyenler bir anda değişmiş, ona şefkat ve merhamet göstermeye başlamışlardı. Serbest olduğu ilan edilir edilmez önceleri kan nasıl sel olup aktıysa bu defa da gözyaşları sel olup aktı. Kadınlı erkekli bir grup insan mahkûmu kucaklamak için üzerine hücum etti; mahkûm, sağlıksız şartlardaki uzun süreli mahkûmiyetinin ardından üzerine çullanan bu kalabalıkta bayılma tehlikesi yaşadı. Darnay karar aleyhine alınmış olsaydı aynı kalabalığın aynı sabırsızlıkla üzerine hücum ederek onu parçalara ayıracağını ve sokaklara yayacağını da gayet iyi biliyordu.

Diğer mahkûmların içeri alınabilmesi için dışarıya çıkarılınca bu yoğun ilgiden o an için kurtulmuş oldu. Kendisinden sonra beş kişi daha toplu olarak cumhuriyet düşmanlığından yargılanacaktı; ne sözleriyle ne de davranışlarıyla cumhuriyeti desteklememişlerdi. Mahkeme hem kendi hem de ulusu için kaçırılmış bir fırsatı telafi etmek için o kadar acele etmişti ki Darnay daha henüz oradan ayrılmadan içeri alınan beş kişi de ‘yirmi dört saat içinde idam’ cezasına çarptırılmışlardı. Bu mahkûmlardan ilki ona bunu, hapishanede ölüm için kullandıkları işaretlerle; parmağını yukarıya kaldırarak belli etmişti ve sonra hep bir ağızdan, “Cumhuriyet çok yaşa!” diye bağırılmışlardı.

Gerçek şu ki, o beş kişinin duruşmalarını uzatacak izleyicileri salonda yoktu; Darnay ve Doktor Manette kapıya ulaştıklarında salondaki herkes; Darnay’ın görmek için boş yere etrafına bakındığı o iki kişi dışındaki herkes etraflarındaydı. Dışarıya çıktığında insanlar bazen sırayla bazen de hep birlikte gelerek onu öptüler, kucakladılar ve bağıştılar; kıyısında çılgınlıkların yapıldığı ırmak, oradaki insanlar gibi kudurmaya başlayınca kadar da bu gösteri devam etti.

Darnay’ı mahkeme salonundan ya da oradaki odalardan birinden getirdikleri bir sandalyeye oturtular. Sandalyenin üzerine kırmızı bir bayrak asılmış arkasına da ucuna kırmızı bir şapka geçirdikleri bir mızrak takılmıştı. Doktorun ricaları bile Darnay’ın, etrafını çevreleyen bu kabarmış, dalgalanan kırmızı şapka denizi içinde, bindirildiği zafer arabasıyla evine kadar götürülmesine engel olamamıştı; onu çevreleyen bu fırtınalı denizin derinliklerinden arada bir korkunç yüzler çıkıp belirliyordu; hatta birkaç defa kafası karışarak şüpheye düşmüş, giyotine götürüldüğünü düşünmüştü.

Korkunç bir rüyadaki tören alayı gibiydiler; ilerlerken önlerine çıkan herkesi kucaklayıp onlara Darnay’ı gösteriyorlardı. Karlı sokakları, muzaffer devrimin rengiyle doldurup kırmızıya boğarak (tıpkı karın altındaki bu sokakları daha koyu bir kırmızıyla boyadıkları o zamanlardaki gibi) ve ağır ağır, dolana dolana geçerek, Darnay’ı yaşadığı evin avlusuna kadar getirdiler. Doktor Manette kızını hazırlamak amacıyla önceden gitmişti, ama Lucie, kocası yere ayaklarını basar basmaz onun kollarında yığılıp kalmıştı.

Charles karısını bağrına bastı ve gözyaşlarının karısının dudaklarıyla, kimse görmeden bir araya gelebilmesi için onun güzel yüzünü kendisinin görebileceği, ama gürültülü kalabalığı arkalarında bırakacak şekilde kendine doğru çevirdi. Sonra birkaç kişi dans etmeye başladı. Ve birden diğerleri de dansa katıldı; avlu Carmagnole ile dolup taşmıştı. Kalabalıktan genç bir kadını Özgürlük Tanrıçası olarak seçip boş kalan sandalyeye oturtular ve sonra kabarak, dalga dalga olup yan sokaklara taşarak ırmak kenarından ve köprüden akıp gittiler; Carmagnole herkesi içine almış, hızla kapıp götürmüştü.

Darnay, önünde gururla ve zaferle durduğu doktorun elini sıktı; ardından Carmagnole akıntısından kurtulmak için verdiği mücadeleden soluk soluğa kalmış Bay Lorry’nin elini sıktı; kollarını boynuna dolayan kızını öptükten ve ona uzanan, daima gayretli ve sadık biri olmuş olan Bayan Pross’u kucakladıktan sonra karısını kollarına alıp odalarına çıkardı.

“Lucie! Bir tanem! Artık güvendeyim.”

“Charles, hayatım, bunun için diz çöküp ettiğim dualarıma cevap veren Tanrı’ya şükretmeliyim.”

İkisi de saygıyla başlarını eğerek dua ettiler. Karısını tekrar kollarına aldığı anda ona, “Babana söyle sevgilim. Bütün Fransa’da, onun benim için yaptıklarını yapabilecek bir kişi daha bulunamaz,” dedi.

Uzun, çok uzun zaman önce babası nasıl onun göğsüne başını yasladıysa şimdi de Lucie babasının göğsüne başını yaslamıştı. Doktor, kızına bir karşılık verebildiği için mutluydu; çektiği acıların bedeli ödenmişti ve dayanıklılığıyla gurur duyuyordu. “Güçlü olmalısın, bir tanem. Öyle titreme. Kurtardım onu.”

Kapı Vuruluyor

“Kurtardım onu.” Bu sık sık gördüğü o geri dönüş rüyalarından biri değildi; Charles gerçekten de buradaydı. Ama yine de karısı titriyordu; üzerinde belli belirsiz ama yoğun bir korku vardı.

Etrafı saran hava basık ve karanlık, insanlar kin ve nefret doluydu; masum insanlar azıcık bir şüphe üzerine ölüme gönderiliyorlar, kocası kadar suçsuz ve değerli insanlar, Charles’ın eşiğinden döndüğü ölümün pençesine düşüyorlardı. O yüzden de Lucie’nin yüreği bir türlü hafifleyemiyordu. Buz gibi öğleden sonralarının gölgeleri düşmeye başlamıştı; o korkunç arabalar hâlâ sokaklarda gidip geliyordu. Aklı o arabalardaydı, hükümlülerin arasında kocasını aradı; sonra da onun gerçekten yanında olduğunu görüp daha da ürperdi.

Onu neşelendirmeye çalışan babası, bu kadın zayıflığı karşısında büyük bir kuvvet sergiliyordu ve bunu görmek muhteşem bir şeydi. Artık ne tavan arası, ne ayakkabıcılık ne de Kuzey Kulesi yüz beş numara vardı! Kendisi için koyduğu hedefe ulaşmış, verdiği sözü tutmuş, Charles’ı kurtarmıştı. Artık hepsi ona güvenebilirdi.

Evde oldukça tutumlu bir yaşantı sürdürüyorlardı; sadece insanların öfkesini çekmeden daha güvenli yaşayabilmek için değil, aynı zamanda zengin olmadıkları için de tutumlu olmaya çalışıyorlardı. Charles hapishanede bulunduğu süre boyunca o berbat yemeklere, onu koruyan muhafızlara epey para harcamıştı; kendisinden daha yoksul olanlara da yardım etmişti. Biraz bu yüzden, biraz da eve bu yolla bir casusun girmesinden çekindiklerinden uşak tutmamışlardı; avlu kapısında duran biri kadın, biri erkek iki kapıcı yurttaş arada sırada işlerine yardım ediyordu, ayrıca Bay Lorry’nin neredeyse devamlı onların yanına bıraktığı Jerry de günlük işlerini gören yardımcıları olmuştu ve geceleri orada kalıyordu.

Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik ya da Ölüm’ün Tek ve Bölünmez Cumhuriyeti’nin kurallarından biri de şuydu; her evin kapısında ya da girişinde, yerden uygun bir yüksekliğe, evde oturanların adları belirli büyüklükteki harflerle yazılıp asılmış olmalıydı. Bu yüzden Jerry Cruncher’ın adı da gerektiği üzere listenin altına eklenmişti. İkinci gölgeleri iyice karardığında Jerry, Charles Evrémonde’un, Darnay’ın adını listeye ekleyecek olan boyacıyla birlikte görünmüştü.

Zamanın üstüne kara bir bulut gibi çöken korku ve güvensizlik içinde alışılmış ve zararsız bütün hayat tarzları da değişmişti. Diğer birçoklarında olduğu gibi doktorun küçük evinde de, günlük gerekli olan alışverişler akşamları, az miktarlarda, değişik küçük dükkânlardan yapılıyordu. İstedikleri, dikkat çekmemek, insanların eline dedikoduya ve düşmanlığa sebebiyet verecek fırsat vermemekti.

Geçen birkaç ay boyunca dışardan gerekli şeyleri edinme işini Bayan Pross ve Bay Cruncher üstlenmişlerdi; Bayan Pross parayı, Bay Cruncher ise sepeti taşıyordu. Her gün, sokak lambaları yandığı zaman alışverişe dışarı çıkıyor ve evin ihtiyacı olan şeyleri alıp getiriyorlardı. Uzun süredir bir Fransız aileyle yaşayan Bayan Pross azıcık akılsa Fransızca’yı ana dili gibi öğrenebilirdi ama öyle bir niyeti hiç olmamıştı. Yani bu “aptalca” şeye –böyle demekten zevk alıyordu– Bay Cruncher’dan daha çok basmıyordu kafası. Bu yüzden de alışveriş yaparken dükkân sahibine sadece alacağı şeyin adını söylüyordu. Eğer alacağı şeyin Fransızca nasıl telaffuz edildiğini bilmiyorsa dükkânda alacağı şeyi arayıp buluyor, eline alıyor ve pazarlık bitinceye kadar da elinden bırakmıyordu. Bayan Pross her zaman pazarlık ederdi ve dükkân sahibinin söylediği fiyat ne olursa olsun mutlaka ondan biraz daha eksiğinde ısrar ederdi.

Gözleri mutluluktan ıslıl ıslıl olan Bayan Pross, “Bay Cruncher, hazırsanız ben de hazırım, çıkabiliriz,” dedi.

Jerry boğuk bir sesle Bayan Pross’un emrine amade olduğunu söyledi. Ellerindeki pas lekeleri çoktan yok olup gitmişti, ama diken gibi dimdik duran saçlarını hiçbir şey yatıramazdı.

“Alınacak çok şey var,” dedi Bayan Pross. “Ve vaktimiz de çok kıymetli. Her şey bir kenara, şarap almamız lazım. Nereder alırsak alalım, alacağımız yerde bu kırmızı kafalar şerefe kadeh tokuşturuyor olacaktır.”

“Samırım sizin sağlığınıza ya da yaşlı bunağinkine içiyor olmaları sizin için çok da fark etmez,” diye karşılık verdi Cruncher.

“O da kim?” dedi Bayan Pross.

Bay Cruncher biraz değiştirerek “Yaşlı Bunak”ın[83] anlamını açıkladı.

“Hah! Bu yaratıkların ne olduklarını açıklamak için bir yorumcuya gerek yoktur. Hepsi de aynı kapıya çıkar: Gece yarısı cinayetleri ve kötülük.”

“Şiş, lütfen, yalvarırım dikkatli olun!” dedi Lucie.

“Evet, evet, dikkatli olacağım,” dedi Bayan Pross. “Ama aramızda kalsın, umarım sokaklarda soğan ve tütün kokulu

kucaklaşmalar olmaz. Şimdi minik kuşum, ben dönene kadar ateşin başından kalkma. Kavuştuğun sevgili kocana iyi bak ve ben gelinceye kadar o sevimli başını kocacığının omzuna yasla ve kaldırma! Gitmeden önce bir şey sorabilir miyim, Doktor Manette?”

Doktor Manette gülümseyerek, “Sanırım öyle bir özgürlüğünüz var,” diye cevap verdi.

“Tanrı aşkına özgürlükten bahsetmeyin, yeterince edildi,” dedi Bayan Pross.

“Şişt, yine mi?” diye sözünü kesti Lucie.

“Peki tatlım,” diye başını sallayarak söyleyeceği şeye geçti. “Uzun lafın kisası, ben Kral III. George Hazretlerini uyruğuyum.” Bunu söyledikten sonra hafifçe eğilerek reverans yaptı. “Bildiğim bir şey varsa, o da onların ‘politikalarını allak bullak et, hileli oyunlarını boz’ dur. Biz ona umutlarımızı bağlarız, Tanrı Kralı korusun!”

Bay Cruncher da sadakatini gösterip, kilisede dua eder gibi Bayan Pross’un söylediklerini hırıltılı sesiyle tekrar etti.

Bayan Pross da onu onaylayarak, “Ses tellerini hiç üşütmemiş olsaydın keşke, ancak yine de damarlarında tam bir İngiliz kanının akıyor olması beni memnun etti. Ama soracağım bir şey var, Doktor Manette.” O iyi yürekli yaratık, aslında hepsini gerçekten endişelendiren bir şeyin çok da önemli olmadığı hissini vermek için bu yöntemi kullanır, o an aklına gelmiş gibi birdenbire söylerdi. “Bizim buradan çıkmamızın imkânı var mı acaba, Doktor Manette?”

“Korkarım henüz yok. Şimdilik Charles için tehlikeli olabilir.”

Bayan Pross biricik Lucie’nin ateşin ışığında altın gibi parlayan saçlarına bakıp içinde kabaran duyguları bir iç çekmesiyle geri bastırarak, “Öyleyse yapmamız gereken sabredip beklemek; hepsi bu. Kardeşim Solomon’un her zaman dediği gibi, başımızı dik tutup, bir yandan savaşımaya devam etmeliyiz. Hadi Bay Cruncher! Yerinden kalkmayacaksın, değil mi minik kuşum?” dedi.

Lucie’yi, Darnay’ı, Doktor Manette’i ve küçük Lucie’yi ateşin parlak alevleriyle baş başa bırakıp çıktılar. Evdekiler, Bay Lorry’nin bankadan dönmesini bekliyorlardı. Bayan Pross lambayı yakmış, ama ateşin keyfini çıkartırken lambanın ışığıyla rahatsız olmasınlar diye bir köşeye koymuştu. Küçük Lucie dedesinin koluna sıkı sıkı sarılmış, yanında oturuyordu. Dedesi ise ona fısıltıyla, hapishanenin duvarını yıkarak bir zamanlar kendisine yardım etmiş olan bir mahkûmu kurtaran, büyük ve güçlü bir perinin hikâyesini anlatıyordu. Her şey sessiz ve sakindi. Lucie de hiç olmadığı kadar rahatı.

“O da ne?” diye irkilerek bağırdı Lucie birdenbire.

“Bir tanem! Kendine hâkim ol,” diye ona döndü babası, hikâyeyi yarıda kesip kızının ellerini tutarak. “Ne kadar da huzursuzsun! En ufak bir şey, hatta olmayan bir şey bile seni ürkütüyor! Oysa sen, babanın kızıydın!”

Lucie beti benzi solmuş bir halde sesi titreyerek kendini savundu:

“Babacığım, merdivenlerde yabancı ayak sesleri duyduğumu zannettim.”

“Bir tanem, merdivenler ölüm kadar sessiz.”

Bu kelimeleri söyler söylemez kapıya vuruldu.

“Baba, baba! Ne olabilir ki bu? Charles’ı sakla. Kurtar onu!”

“Yavrum,” doktor ayağa kalkarak elini kızının omuzuna koydu. “Ben onu kurtardım. Bu ne zayıflık böyle, bir tanem! Kapıya bakayım.”

Lambayı aldı, dışarıya giden iki odayı da geçti ve kapıyı açtı. Paldır küldür ayak sesleri duyuldu ve kırmızı şapkalı, kılıç ve tüfek kuşanmış dört kaba adam odaya girdi. İlki, “Yurttaş Evrémonde, nam-ı diğer Darnay,” dedi.

“Kim arıyor?” diye sordu Darnay.

“Ben arıyorum. Biz arıyoruz. Seni tanıyorum Evrémonde, seni bugün duruşmada görmüştüm. Tekrar cumhuriyeti mahkûmusun.”

Karısı ve çocuğu ona sarılmış, yanında duruyorlardı. Dört muhafız Charles’ın etrafını sardılar.

“Bana neden ve nasıl tekrar mahkûm olduğumu söyleyin!”

“Doğruca Conciergerie’e geri döndüğünü bilmen yeterli, gerisini yarın öğreneceksin. Yarın duruşman yapılacak.”

Doktor Manette bu ziyaret karşısında elindeki lambayı taşıması için yapılmış bir heykel gibi öylece kalakalmış, taş kesilmişti ve söylenen bu son sözlerin ardından kımıldayarak lambayı yere bıraktı. Konuşan adamın karşısına geçerek adamı kırmızı gömleğinin yakasından kibarca tuttu:

“Onu tanıdığını söyledin. Peki beni de tanıyor musun?” dedi.

“Evet, sizi tanıyorum, yurttaş doktor.”

“Hepimiz seni tanıyoruz, yurttaş doktor,” diye tekrarladı diğer üçü de.

Doktor hepsini birer birer dalgın bakışlarla süzdü ve kısa bir sessizliğin ardından daha alçak bir sesle, “O zaman onun sorduğu sorunun cevabını alabilir miyim? Bu nasıl olur?” diye sordu.

“Yurttaş doktor,” diye isteksizce konuşmaya girdi ilk muhafız, “Evrémonde, Saint Antoine bölgesi tarafından suçlanıyor,” dedi. “Bu yurttaş,” eliyle ikinci adamı göstererek, “Saint Antoine’dan.”

“Saint Antoine tarafından suçlanıyor.”

“Ama neyle suçlanıyor?” diye sordu doktor.

İlk adam yine aynı isteksizlikle, “Yurttaş doktor, daha fazla soru sormayın. Eğer cumhuriyet sizden fedakârlık istiyorsa, siz de iyi bir yurtsever olarak şüphesiz bu fedakârlıkları yapmaktan mutlu olmalısınız. Cumhuriyet her şeyden önce gelir. Halk her şeyden üstündür. Evrémonde, bunu yapmak zorundayız.”

“Bir şey daha,” diye rica etti doktor. “Kimin onun aleyhinde suç duyurusunda bulunduğunu söyler misiniz?”

“Bu kurallara aykırı,” diye cevap verdi ilki. “Ama bunu şu Saint Antoine’lıya sorabilirsiniz.”

Doktor bakışlarını adama yöneltti. Saint Antoine’lı yerinde huzursuzca kıpırdanıyordu. Sakallarını kaşıdı ve sonunda, “Eeee Aslında bu gerçekten de kurallara aykırı ama. Yurttaş Defarge ve karısı tarafından ağır bir suçla itham edildi ve bir başkası tarafından da suçlandı,” diye cevap verdi.

“Başka biri daha mı?”

“Bunu siz mi soruyorsunuz, yurttaş doktor?”

“Evet.”

Saint Antoine’lı doktora tuhaf tuhaf baktı:

“O zaman yarın öğrenirsiniz. Artık dilsizim!”

Bir El İskambil

Bayan Pross, evde olan yeni olaylardan habersiz, satın alması gereken şeylerin tutacağı miktarı hesap etmeye çalışarak dar sokaklardan yürüyüp Pont-Neuf köprüsünü geçti. Bay Cruncher da elinde sepeti Bayan Pross'un yanında yürüyordu. Her ikisi de dükkânların önünden sağlarına sollarına bakına bakına geçiyor, her ihtimale karşı tedbir olarak kalabalık yerlerden sakınıyor ve ateşli konuşmaların yapıldığı küçük gruplarla karşılaşmamak için yollarını değiştiriyorlardı. Nemli bir akşamdı ve etrafa saçılan göz alıcı ışıklar ve de kulağa gelen sert sesler, sisle kaplı nehirde Cumhuriyet Ordusu adına silah yapan işçilerin çalıştığı mavnaların yerini gösteriyordu. Orduya oyun oynayan ya da hak etmediği bir terfi alanın vay haline! Onlar için iyi olan, sakallarının hiç büyümemesi olurdu; çünkü Ulusal Ustura o sakalı kökten kesmesini bilirdi.

Ev için ufak tefek birkaç şey ve lamba için de bir miktar gazyağı alan Bayan Pross'un aklına şarap da almak istedikleri geldi. Bayan Pross, birkaç şarapçı dükkânına şöyle göz ucuyla bir baktıktan sonra Ulusal Saray'dan ve Tuileries'den[84] çok da uzak olmayan bir yerde, 'İyi Cumhuriyetçi Brutus'un Yeri' yazan bir tabelanın asılı olduğu, içerideki şeylerin görünüşlerinin hoşuna gittiği bir dükkânın önünde durdu. Burası, önlerinden geçtikleri benzeri yerlerden daha sakin görünüyordu ve kırmızı yurtsever başlıkları olmasına rağmen dükkân diğerleri kadar da kızıl değildi. Bay Cruncher'ın da aynı fikirde olduğunu öğrenen Bayar Pross, kavalyesiyle birlikte İyi Cumhuriyetçi Brutus'un Yeri'nden içeri girdi.

İçerisi tütün dumanından pek iyi seçilemiyordu; içerde ağızlarında pipo, ellerinde sararmış iskâmbil kâğıtları ve domino taşlarıyla oyun oynayan insanlar; göğsü, kolları açıkta ve kurum içinde yüksek sesle gazete okuyan bir işçiyle onu dinleyen insanlar; hazır durumda üzerlerinde taşıdıkları ya da tekrar kullanılmak üzere bir kenara bırakılmış silahlar; bir köşede uyuklayan, şu meşhur sert kıllı, uzun boylu Spencer'lara benzeyen ve bu halleriyle uyuyan iki ayıyı ya da köpeği andıran iki müşteri ve tezgâha doğru yaklaşarak istedikleri şeyi gösteren iki yabancı müşteri vardı.

İstedikleri şarap tartılıp hazırlandığı sırada köşede oturanlardan biri ayrılmak üzere kalkarak arkadaşıyla vedalaştı. Çıkarken Bayan Pross'la yüz yüze geldi. O anda Bayan Pross ellerini çırparak bir çığlık koyuverdi.

Bir anda herkes ayağa fırladı. Birbirleriyle anlaşılamayan insanların tartıştıklarını ve içlerinden birinin öldürüldüğünü sanmışlardı. Herkes yerde yatanı görmeye çalışıyor, ama orada öylece durmuş birbirlerine bakan bir adam ve bir kadından başka bir şey göremiyorlardı. Adam dış görünüşüyle bir Fransız ve tam bir cumhuriyetçiydi; kadın ise besbelli ki bir İngiliz'di. İyi Cumhuriyetçi Brutus'un Yeri'nin takipçilerinin hayal kırıklıklarının ardından verdikleri tepkiler çok gürültülüydü ama Bayan Pross hayli dikkat etmesine rağmen anlamsız söz yığınlarından başka bir şey duymamıştı. Gerçi, c şaşkın halleriyle konuşulanları duyabilecek durumları da yoktu. Sadece Bayan Pross değildi heyecanlanıp şaşırın, bir başka anlamda Bay Cruncher da merakla karışık bir şaşkınlık içindeydi.

"Ne var?" diye sordu Bayan Pross'un onu gördüğünde çığlığı koyuvermesine sebep olan adam kızgın ve kaba (alçak bir tonda konuştuğu halde) bir ses tonuyla. Üstelik de İngilizce konuşmuştu.

"Ah! Solomon! Sevgili Solomon!" diye bağırdı Bayan Pross, ellerini tekrar çırparak, "Çok uzun zaman görüşemedikten haberini alamadıktan sonra, burada mı karşılaşacaktık!"

"Bana Solomon deme! Canıma kastın mı var?" diye sordu adam; korkmuştu ve bir suçlu gibi kaçamak bir tarzda konuşuyordu.

"Kardeşim, kardeşim!" diye haykırdı Bayan Pross; gözyaşlarına boğularak. "Sana hiç kötülüğüm dokundu mu ki bana böyle zalimce bir soru soruyorsun?"

"O zaman o kahrolasıca dilini tut," dedi Solomon. "Eğer benimle konuşmak istiyorsan dışarıya çık. Aldığın şarabın parasını öde ve dışarıya çık. Kim bu adam?"

Bayan Pross, içerlemiş ama yine de sevgi dolu bir ifadeyle, artık pek içten biri olmayan kardeşine onaylar anlamda kafasını sallarken gözyaşları içinde, "Bay Cruncher," diyebilirdi.

"O da dışarı gelsin," dedi Solomon. "Benim bir hayalet olduğumu falan mı sanıyor?"

Görünüşe bakılırsa Bay Cruncher öyle sanıyordu; tek kelime etmemişti, ama Bayan Pross'un gözyaşları içinde küçük e çantasından güç bela parayı bulup ücreti ödemesini dikkatle izlemişti. Kadın parayı öderken Solomon da İyi Cumhuriyetçi Brutus'un Yeri'nin takipçilerine dönerek Fransızca birkaç kelimeyle açıklama yaptı; adamlar yeniden eski yerlerine, işlerinin başına dönmüşlerdi.

Sokağın karanlık kuytu bir köşesine gelince, "Evet, şimdi söyle bakalım, ne istiyorsun?" diye sordu Solomon.

“Hiçbir şeyin kendisine olan sevgimi yok edemediği kardeşimden böyle korkunç, kaba bir muamele görmek ne kadar kötü! Böyle karşılanmak, bu soğukluk, ne kadar da korkunç!” diye haykırdı Bayan Pross.

“Tamam tamam. İşte. Al bakalım!” diyerek kadının dudaklarına hafif bir öpücük kondurdu. “Şimdi oldu mu?”

Bayan Pross ise sadece kafasını sallıyor ve sessizce ağlıyordu.

“Eğer şaşırmamı bekliyorduyusan şaşırmadım,” dedi Solomon. “Burada olduğunu biliyordum. Buradaki insanların çoğunu bilirim. Eğer gerçekten benim hayatımı tehlikeye sokmak istemiyorsan –ki öyle olduğuna biraz inanıyorum– sen bir an önce yoluna git, ben de kendi yoluma gideyim. Çok işim var. Bir memurum ben.”

Bayan Pross yaşlı gözlerini kaldırıp, “Benim İngiliz kardeşim Solomon,” diye yaşlı gözlerle ona doğru bakarak ağzında geveledi; “kendi ülkesinde en iyi, en başarılı adamlardan biri olabilecek yeteneklere sahipken, burada yabancıların, hem de böyle yabancıların arasında memur olsun. Sevgili kardeşimi böyle göreceğime tabutunun içinde uzanmış görseydim keşke.”

“Söylemiştim, biliyordum,” diye haykırarak sözünü kesti kardeşi. “Canıma kastın var senin. Öz kardeşim yüzünden adın Şüpheli’ye çıkacak. Tam da her şeyi yoluna koymuşken!”

“Yüce ve merhametli Tanrı korusun!” diye haykırdı Bayan Pross. “Belki de seni bir daha görmeyeceğim, sevgili Solomon. Her ne kadar seni bugüne kadar hep sevmiş ve bundan sonra da sevecek olsam da bir daha seni asla görmeyeceğim. Bana sadece bir tane tatlı söz söyle; bana sadece aramızda bir kırgınlık ya da soğukluğa sebep olacak hiçbir şey olmadığını söyle. Ondan sonra seni daha fazla tutmayacağım.”

Ah iyi yürekli Bayan Pross! Sanki aralarındaki soğukluk kendisinin kabahatiydi. Sanki Bay Lorry’nin de yıllardır bildiği üzere, Soho’nun o sakin köşesinde Bayan Pross’un paralarını alan, onu bırakıp giden kıymetli kardeş o değilmiş gibi!

Solomon tatlı sevgi sözcükleri söylüyordu, ama tavırlarında, kendisinin hiçbir yanılsı yokmuş da bütün kabahatli ablasıymış gibi gönülsüz, biraz büyüklenir, biraz da lütfeder bir hava vardı. Dünyanın kanunu buydu; her yerde bu iş böyleydi. O sırada Bay Cruncher adamın omzuna dokundu ve hiç beklenmedik bir anda kaba bir sesle araya girip şu soruyu sordu:

“Şey! Size bir şey sorabilir miyim? Adınız John Solomon mu yoksa Solomon John mu?”

Memur ani bir tedirginlikle dönüp Bay Cruncher’a baktı. Soruyu soran adam daha önce tek bir kelime bile etmemişti.

“Hadi!” dedi Bay Cruncher. “Söyleyin, biliyorsunuz. John Solomon mu, Solomon John mu? Bayan Pross size Solomon diy hitap etti, ablanız olduğuna göre biliyor olması gerekir. Ben de adınızı John olarak biliyorum. Hangisi önce geliyor, John mu Solomon mu? Bayan Pross’un dediği şekliyle adınızın John Solomon olduğunu varsayalım; ama bu sizin denizin öbür yakasında kullandığınız isim değil.”

“Ne demek istiyorsun?”

“Şey, denizin öte tarafındaki isminizi hatırlayamadığım için ben de tam olarak ne demek istediğimi bilmiyorum.”

“Öyle mi?”

“Öyle. İki heceden oluşan bir isim olduğuna eminim.”

“Gerçekten mi?”

“Evet. İkinci adınız da tek heceli bir isimdi. Sizi tanıyorum. Bailey’de tanıklık yapan bir casustunuz. Yalancılar Kralı aşkına, babanız aşkına söyleyin, o zaman adınız neydi?”

“Barsad,” diye cevap verdi biri araya girerek.

“İşte buydu,” diye haykırdı Jerry.

Araya giren adam Sydney Carton’dı. Ellerini kabanının etekleri altından arkasında birleştirmiş ve sanki Old Bailey’dek[85] aynı kayıtsızlığıyla Bay Cruncher’ın yanı başında duruyordu.

“Hemen telaşlanmayın, sevgili Bayan Pross. Dün akşam Bay Lorry’ye uğrayarak onu da şaşırttım. Ve her şey yoluna girene kadar, faydalı olabileceğim bir durum olmadıkça ortaya çıkmama kararı almıştık; ama şu an kardeşinizden kısa bir konuşma rica etmek için buradayım. Keşke Bay Barsad’ın işinden daha iyi bir işi olan bir kardeşiniz olsaydı. Sizin hatıranız için keşke Bay Barsad’ın bir hapisane kuzusu[86] olmadığını söyleyebilseydim.”

Kuzu, o zamanlar gardiyanların casuslar için kullandıkları bir sözcüktü. Zaten sararmış olan casusun beti benzi iyice atmıştı;

Sydney’e buna nasıl cesaret ettiğini sordu.

“Anlatayım,” dedi Sydney. “Bundan bir saat ya da daha uzun bir süre kadar önce Conciergerie’in duvarlarına bakarken sizler hapishaneden çıktığınızı gördüm. Sizin unutulmayacak bir yüzünüz var; ben de gördüğüm yüzleri unutmam. Sizin oradan çıktığınızı görmek beni meraklandırdı ve şu an kötü durumda olan bir arkadaşımın başına gelen talihsizliklerle ilginiz olduğunu düşünerek aranızdan geldim. Sizi izleyerek buraya, şarap dükkânına gelip yakınızda bir yere oturdum. Hiç sakınmadan yaptığınız konuşmalar ve hayranlarınız arasında açıkça dolaşan söylentilerden de neyle uğraştığınızı anlamakta zorluk çekmedim. Ve vakit geçtikçe benim öylesine yaptığım iş, kendi kendine bir amaç olarak şekillenmeye başladı, Bay Barsad.”

“Ne amacı?” diye sordu casus.

“Bunu sokak ortasında anlatmak hem zor hem de tehlikeli olabilir. Bana konuşabilmemiz için birkaç dakikanızı ayırma lütfunda bulunur muydunuz? Güvenli bir yerde, mesela Tellson Bankası’nda konuşabilir miyiz?”

“Tehditle mi?”

“A! Ben öyle bir şey söyledim mi?”

“O zaman neden oraya gideyim ki?”

“Bay Barsad, bunun cevabını siz veremezseniz, ben de veremem, gerçekten.”

“Bir şey söylemeyeceğinizi mi anlatmak istiyorsunuz, beyefendi?” diye kararsızca sordu casus.

“Beni gayet iyi anlamışsınız, Bay Barsad. Söylemeyeceğim.”

Carton’ın rahat ve pervasız tavırları, kafasına koyduğu işi beceriyle ve çabucak yapmasında ona yardım ediyordu. Tecrübeli gözleriyle her şeyi fark edip işin büyük kısmını kafasında çözmüştü.

Casus, kardeşine azarlıcasına bir bakış yönelterek, “İşte sana söylemiştim; bu işin altından bir pislik çıkarsa bil ki senin yüzünden,” dedi.

“Hadi ama Bay Barsad!” diye çıkıştı Sydney. “Nankörlük etmeyin. Kız kardeşinize duyduğum büyük saygı olmasa, hekimimizin de menfaatine olan bu küçük teklifi belki bu kadar nazikçe yapmazdım. Benimle bankaya geliyor musunuz?”

“Ne diyeceğinizi merak ediyorum. Evet, sizinle geliyorum.”

“Önce kız kardeşinizi oturduğu sokağın köşesine kadar sağ salim götürmeyi teklif ediyorum. Koluma girin lütfen, Bayar Pross. Bu saatte korumasız dışarıya çıkabileceğiniz kadar güvenli bir şehir değil burası ve size eşlik eden arkadaşınız da Bay Barsad’ı tanıdığına göre onu da bizimle beraber Bay Lorry’ye davet edeceğim. Hazır mıyız? Haydi öyleyse!”

Daha sonra Bayan Pross, çok geçmeden Sydney’in kolunu sıkı sıkı tutup yüzüne bakarak, ondan Solomon’a zarar vermemesini rica ettiğini anımsayacak ve bunu hayatının sonuna kadar da unutmayacaktı. Adamın kolunda gözüpek bir kararlılık ve gözlerinde de bir çeşit ilham vardı; bunlar adamın yumuşak, umursamaz tavırlarıyla çelişmekle kalmıyor, aynı zamanda onu değiştiriyor ve yüceltiyordu. Bayan Pross, sevgisini neredeyse hiç hak etmeyen kardeşine bir şey olur diye çok korkuyordu; bu korkuya Sydney’in dostça, iç rahatlatıcı ve güven verici tavırları da eklenince o an gördüklerini anlamlandıramadı.

Bayan Pross’u oturduğu sokağın köşe başına bıraktılar ve oradan da Bay Lorry’nin birkaç dakika uzaklıktaki evine doğru devam ettiler. John Barsad ya da Solomon Pross, Carton’ın yanında yürüyordu.

Bay Lorry akşam yemeğinden daha yeni kalkmış, şöminenin önüne oturmuş, küçük sevimli birkaç odunun yanısını seyrediyordu. Belki de alevlerin arasında, epey bir yıl önce Dover’da, Royal George’da korlanmış kömürleri seyreden Tellson Bankası’ndan o genç beyefendinin resmini görmeye çalışıyordu. İçeri Carton ve Barsad girdiğinde dönüp onlara baktı; Carton’ın yanında yabancı birini görünce şaşırmıştı.

“Bayan Pross’un kardeşi, efendim. Bay Barsad,” dedi Sydney.

“Barsad mı?” dedi kendi kendine yaşlı adam. “Barsad?.. Bu ismi ve bu yüzü bir yerlerden hatırlıyorum.”

Carton adama dönüp soğukça, “Size dikkati çeken bir yüzünüzün olduğunu söylemiştim.” dedi. “Lütfen oturun.”

Carton kaşlarını çatmış, kendine bir sandalye çekerken Bay Lorry’nin çıkartamadığı bağlantıyı kurarak, “Duruşmada tanıktı,” dedi.

Bay Lorry o an hatırladı ve bu yeni misafiri, duygularını gizleme ihtiyacı hissetmeden, nefretle süzdü.

“Bay Barsad’ı fark eden Bayan Pross oldu; evvelce duyduğunuz gibi Bayan Pross’un sevgili kardeşidir kendisi. Kendisi de bunun doğruluğunu kabul etti. Şimdi daha kötü bir habere geçelim: Darnay tekrar tutuklandı.”

Bay Lorry şaşkınlıktan donakalmıştı.

“Ne diyorsun! Onu evine sağ salim ve de özgür bırakalı daha iki saat oluyor, biraz sonra da tekrar oraya gidecektim!”

“Tutuklandı işte. Ne zaman oldu bu olay, Bay Barsad?”

“Öyle olduysa, az önce tutuklanmıştır.”

“Bay Barsad, bu konudaki en yetkili kişi sanırım, efendim,” dedi Sydney. “Darnay’ın tutuklandığını Bay Barsad, bir arkadaşına ve bir kardeş kuzuya bir şişe şaraptan sonra anlatırken kendim duydum. Ulakları, Barsad kendisi kapıya kadar götürmüş ve kapıcı adamları içeri alıncaya kadar orada beklemiş. Hiç şüphe yok, Darnay tutuklanmış.”

Bay Lorry deneyimli gözleriyle, Sydney’in yüz ifadesinden bu konu üzerinde durmanın zaman kaybından başka bir şey olmayacağını anlamıştı. Kafası karışmıştı ve zihnini toparlaması gerektiğinin farkındaydı. Kendini toparlayarak sessizce düşünmeye başladı.

“Şimdi, ben Doktor Manette’in adı ve nüfuzunun yarın Darnay’a iyi bir destek olacağına inanıyorum. Yarın mahkeme önüne çıkartılacağını söylemişsiniz, değil mi Bay Barsad?”

“Evet, sanırım.”

“Bugün nasıl iyi bir destek olduysa yarın da olacaktır. Ama olmayabilir de. İtiraf ediyorum, Bay Lorry, Doktor Manette’in bu mahkûmiyete engel olamaması beni şaşırttı.”

“Belki de önceden bilmiyordu,” dedi Bay Lorry.

“Ama kendisiyle beraber damadının da tanındığını düşünürsek habersiz olması daha da endişe verici bir durum.”

“Doğru,” dedi Bay Lorry. Elleri endişeli bir halde çenesinde, huzursuz bakışlarla Carton’a bakıyordu.

“Kısacası umutsuz bir zamanda yaşıyoruz, umutsuz oyunlara ölü yatırımlar yapılıyor,” dedi Sydney. “Bırakalım da doktor kazanacak olanı, ben de kaybedecek olanı oynayayım. Burada hiç kimsenin hayatı, korunacak kadar kıymetli değil. Bugün omuzlarda evine götürülen insanın yarın tekrar mahkûm edilmesi işten bile değil. Ben en kötü ihtimalle, Conciergerie’de bulunan bir arkadaşım için oynayacağım oyunumu. Yenmeyi düşündüğüm arkadaşım da Bay Barsad.”

“İyi kâğıtlara ihtiyacınız var, beyefendi,” dedi casus.

“Kâğıtlarıma baktıktan sonra elimdekilerin ne olduğunu göreceğim. Bay Lorry, siz benim ne gaddar bir adam olduğumu bilirsiniz. Bana biraz brendi verebilseydiniz...”

Brendi şişesi önüne kondu; bir bardak dolusu içti, ardından bir tane daha. Sonra da şişeyi düşünceli bir tavırla kenara itti.

“Bay Barsad.” Elinde gerçekten kâğıt tutuyormuş gibi davranarak devam etti: “Hapishanelerin kuzusu; cumhuriyet kurullarının özel casusu, bir gardiyan, bir mahkûm, ama her zaman bir casus ve gizli bilgi kaynağı ve bir İngiliz, bir Fransız’dan daha az şüphe uyandıracığı için burada İngiliz olmak Fransız olmaktan daha değerli olduğundan, kendisini de insanlara takma adla tanıtır. İşte bu iyi bir kâğıt. Şimdi cumhuriyetçi Fransa hükümeti için çalışan adam, önceden aristokratik İngiliz hükümeti için çalışan bir Fransa ve özgürlük düşmanıydı. Bu da mükemmel bir kâğıt. Her şeyden şüphe edildiği bu güvensizlik ortamında sonuç gün gibi aşikâr; hâlâ İngiliz hükümetinden para alan Bay Barsad, Pitt’in bir casusu; Pitt cumhuriyetin koynunda beslediği bir yılandır ve yaptıklarıyla kendinden çok söz ettiren ve bir türlü bulunamayan bir İngiliz hain ve ajandır. Bu da hafife alınmayacak bir kart. Elimi takip edebildiniz mi, Bay Barsad?”

“Oyununuzu anlayacak kadar değil,” diye cevap verdi casus tedirgin bir şekilde.

“Asımı oynuyorum, yani Bay Barsad’ın en yakın bölge komitesine ihbar edilmesini. Siz de elinizdekilere bir bakın, Bay Barsad, ne var ne yok bir görün. Acele etmeyin.”

Sydney şişeyi yanına çekti, bir bardak brendi daha doldurdu ve bir dikişte içip bitirdi. Carton, casusun, içip de kendisini ihbar edeceğinden korktuğunu anlamıştı. Bunu görerek bir bardak daha doldurdu ve onu da bir dikişte içip bitirdi.

“Elinize dikkatlice bakın Bay Barsad. Acele etmeyin.”

Barsad'ın eli sandığından daha zayıftı. Barsad'ın eli, Sydney Carton'ın bilmediği kötü kâğıtlarla doluydu. Pek çok kere yaptığı faydasız işlerden dolayı İngiltere'deki işten kovulmuştu; yoksa Fransa'da olması istendiği için burada değildi; biz İngilizlerin, gizlilik ve casusluk konusundaki üstünlükleriyle övünme sebepleri daha çok yenidir. Sydney, onun Manş'ı geçip Fransa'daki bu görevi kabul ettiğini biliyordu; önce kendi yurttaşlarının arasında, daha sonra da buranın insanları arasında kıskırtıcılık ve ispiyonculuk yapmıştı. Devrik hükümet döneminde Saint Antoine bölgesinde ve Defarge'ın şarap dükkânında bulunarak casusluk yaptığını, dikkatli bir polisten Doktor Manette'in mahkûmiyeti, serbest bırakılışı ve Defarge'larca korunması ile ilgili bilgileri aldığını ve bunları Defarge'larla daha yakın ilişki içine girmek için kullandığını biliyordu; bu bilgilerle Bayan Defarge'ın tepkilerini ölçmeye çalışmış ama başarılı olamamıştı. O korkunç kadının kendisiyle konuşurken durmadan örgü örmesini ve parmakları hareket ederken bir yandan da ona nasıl ürkütücü bir şekilde baktığını hep korkuyla hatırlıyor, içi ürperiyordu. Daha sonra onu Saint Antoine bölgesinde ördüğü örgüye insanların isimlerini kaydederken ve de sonradan hayatları Giyotin tarafından yutulduğu kuşkusuz olan bu insanları ihbar ederken pek çok defa görmüştü. Diğer meslektaşları gibi o da hiçbir zaman güvende olmadığını; kaçmanın imkânsız olduğunu; baltanın gölgesi altında sıkı sıkıya bağlanmış olduğunu ve de hüküm süren terör için bütün dönekliliği ve hainlikleriyle elinden geleni yapmış olmasına rağmen tek bir kelimenin baltayı kafasına indirmeye yeteceğini hep biliyordu. Bir kere ihbar edilsin, hele de şimdi aklından geçirdiği bu ağır suçlardan biriyle itham edilerek ihbar edilsin, karakterinin acımasızlığı, gördüğü olaylarla birçok defa kanıtlanmış olan o korkunç kadının onu da, yaptığı ölümcül kayıtlara katacağını ve son yaşama şansını da kaybedebileceğini biliyordu. Gizli işlerle uğraşan bütün insanlar korkuya çok çabuk kapılırlardı ve bu bir yana, masaya serdiğinde, rengi değişmeye, öfkelenmeye başlamış olan adamı haklı çıkaracak kadar kötü bir kâğıt vardı elinde.

“Elinizi pek beğenmemişe benziyorsunuz,” dedi Sydney büyük bir soğukkanlılıkla. “Oynuyor musunuz?”

Casus, Bay Lorry'ye dönüp alttan alır bir tavırla, “Sanırım sizin yaşınızda ve sizin kadar yardımsever birine, sizden epey genç olan bu beyefendiyle aynı durumdaki birinin, bahsettiği ası oynayıp oynayamayacağını sorabilirim, değil mi? Ben bir casus olduğumu ve her ne kadar bu işi yapacak birileri her zaman var olacak olsa da casusluğun utanç verici bir iş olduğunu kabul ediyorum. Ama bu beyefendi bir casus değil. O zaman neden kendini onlardan biri durumuna düşürerek alçaltsın ki?”

Soruya Carton cevap verdi:

“Ben asımı oynayacağım, Bay Barsad.” Saatine baktı: “Hiç tereddüt etmeden, hem de birkaç dakika içinde.”

Casus sürekli Bay Lorry'yi tartışmanın içine çekmeye çalışıyordu:

“Ummuştum ki, siz, kız kardeşimin hatırı için...”

“Kardeşinizin hatırı için, onu sonunda kardeşinden kurtarmaktan daha iyi bir şey yapamam herhalde,” dedi Carton.

“Sizce de öyle değil mi, efendim?”

“Ben bu konudaki kararımı çoktan verdim.”

Casusun o kaba kıyafetleri ve büyük bir olasılıkla da normalde sergilediği tavırlarıyla çelişen yumuşak tavrı, çok daha akıllı ve dürüst insanlar için bile kapalı bir kutu olan Sydney Carton'ın ilgisini çekmişti; onu tereddütte bırakmış ve şaşırtmıştı. “O kaybededursun,” diye düşünerek aynı tavırla devam eden Carton kartlara bakıp, “Ve aslında tekrar düşündüm de, elimde henüz açıklanmamış başka bir kâğıt daha var sanırım. O arkadaşın ve hapisanelerde otladığından bahseden kuzu meslektaşın. Kimdi o?” diye sordu.

“Fransız. Onu tanımıyorsunuz,” diye cevapladı casus hemen.

“Fransız ha?” diye tekrar etti kendi kendine. Carton casusun verdiği cevabı tekrar etmesine rağmen, ne söylediğinin pek farkında değilmiş gibi görünüyordu. “Hımm, olabilir.”

“Evet, Fransız, sizi temin ederim. Her ne kadar önemli olmasa da...” dedi casus.

“Her ne kadar önemli olmasa da,” diye tekrarladı Carton aynı mekanik sesle, “Evet, her ne kadar önemli olmasa da... Hayır, önemli değil. Hayır. Hayır. Zaten adamın yüzünü biliyorum.”

“Zannetmiyorum. Emin değilim. Olamaz,” dedi casus.

“O-la-maz,” diye mırıltıyla tekrarladı Sydney Carton. Sonra bir bardak daha doldurdu (bu neyse ki daha küçük bir bardaktı) “O-la-maz,” diye iyi bir Fransızca'yla tekrarladı. “Ama yine de bir yabancı gibiydi, öyle değil mi?”

“Taşralıydı,” dedi casus.

“Hayır. Yabancı!” diye bağırdı Carton. Kafasında bir şimşek çakmış gibi elini masaya vurmuştu. “Cly! Kılık değiştirmişti, ama aynı adamdı. Old Bailey’de önümüzdeydi.”

“İşte orada acele ettiniz, efendim,” dedi Barsad gülümseyerek. Gülümseyince zaten bir yana eğimli olan burnu daha da eğik gözükmüştü. “Böylece bana koz vermiş oldunuz. Saklamaya gerek yok, bir zamanlar Cly’ın ortağım olduğunu kabul ediyorum. Ama Cly yıllar önce öldü. Hastalığının son günlerinde ben baktım ona. Londra’da Saint Parcais Kilisesi mezarlığında gömülü O zamanlar iyi bir ünü olmaması ve onu takip eden ürkütücü kalabalık, cenazesi kaldırılırken ona eşlik etmemi engelledi, ama naaşının tabuta yerleştirilmesine yardım ettim.”

O sırada Bay Lorry, oturduğu yerde, duvarın üstünde cine benzer çok belirgin bir gölgeyi fark etti. Kimin gölgesi olduğuna baktı ve bunun Bay Cruncher’ın birdenbire olağanüstü bir şekilde kabararak diken diken olan saçlarının gölgesi olduğunu gördü.

“Mantıklı ve de dürüst olalım,” dedi casus. “Size yanıldığınızı ve iddialarınızın ne kadar temelsiz olduğunu göstermek için Cly’ın her zaman cebimde taşıdığım ölüm belgesini göstereceğim.” Aceleyle kâğıdı çıkardı ve açtı. “İşte, burada, bakın! Elinize alıp inceleyebilirsiniz; uydurma değil.”

Konuşmanın bu noktasında Bay Lorry gölgenin uzadığını fark etti; Bay Cruncher ayağa kalkmış ve ileri doğru bir adım atmıştı. Boynuzları kırılmış bir ineğe bu saçlar takılsa, yine de bu kadar kötü durmazdı.

Casus görmüyordu, ama Bay Cruncher hemen onun yanında durdu ve bir hayalet mübaşir gibi adamın omzuna dokundu. Demir gibi sert bir ifadeyle, kısa ve öz cümlelerle, sakın bir havada konuştu.

“Şu Roger Cly’ı efendim, tabuta siz koydunuz, öyle mi?”

“Evet, ben koydum.”

“Peki kim çıkardı?”

Barsad sandalyesine yaslandı; kekeliyordu:

“Ne demek istiyorsunuz?”

“Şunu demek istiyorum, Cly hiçbir zaman o tabutun içinde olmadı. Hayır, olmadı! Eğer Cly o tabutun içine bir kere girdiyse benim kelleme uçursunlar.”

Casus diğer iki beyefendiye baktı; ikisi de şaşkınlıktan dilleri tutulmuş Jerry’ye bakıyorlardı.

“O tabutun içinde döşeme taşları ve toprak vardı. O yüzden şimdi bana Cly’ı gömdüğünü söyleme. O olay bir kandırmacaydı. Ben ve başka iki kişi daha bunu biliyoruz.”

“Nereden biliyorsunuz?”

“Bundan sana ne!” diye gürlledi Bay Cruncher. “Tüccarlara yaptığın utanç verici zorlamalar yüzünden seninle görülecek eski bir hesabım var zaten! Bir gine için gırtlığına yapışır, boğardım seni.”

İşlerin geldiği noktayı şaşkınlık içinde izleyen Sydney Carton ve Bay Lorry, Bay Cruncher’dan sakın olmasını ve durum açıklamasını istediler.

“Başka bir zaman, efendim,” diye kaçamak bir cevap verdi. “Şu an açıklamak için uygun bir zaman değil. Benim demek istediğim şu: Cly’ın o tabutun içinde olmadığını gayet iyi biliyor. Bırakalım da tabutta olduğuna dair tek kelime daha etsin, gırtlığına yapışır, yarım gine için boğarım onu.” Bay Cruncher sonra düşünüp daha makul bir öneride bulundu: “Ya da çıkıp ihbar ederim.”

“Aha! Bir şey daha görüyorum,” dedi Carton. “Elimde bir başka kâğıt daha tutuyorum, Bay Barsad. Burada, öfkeli Paris’te havada kuşku dolaşırken ve ölmüş gibi yapıp sonra da dirilen, sizinle benzer geçmişe sahip asil bir casusla beraber çalışırken ihbardan yakayı kurtarmanız mümkün değil. Yabancılar tarafından hapishanelerde, cumhuriyete karşı çevrilen bir entrika. Güçlü bir kâğıt, kesin bir Giyotin kâğıdı! Oynuyor musunuz?”

“Hayır!” diye karşılık verdi casus. “Pes ediyorum. O saldırgan kalabalıkla aramız öyle kötüydü ki canımdan olmak riskinder ancak İngiltere’den kaçarak kurtuldum. O düzmece cenaze olmasaydı Cly da kurtulamazdı. Yine de bu adamın bunun bir düzmece olduğunu nasıl anladığını çok merak ediyorum.”

Öfkeli Bay Cruncher, “Kafanı benimle meşgul etme, yeterince sıkıntı ettin,” diye cevap verdi. “Bütün dikkatini şı

beyefendiye versen daha iyi edersin. Buraya bak! Bir kere daha...” Bay Cruncher yapabilecekleri konusundaki özgürlüğünür abartılı bir gösterisini sunmaktan kendini geri alamıyordu. “Gırtlığına yapışır, yarım altına boğarım seni.”

Hapishane kuzusu tekrar Sydney Carton’a doğru döndü ve daha kararlı bir ifadeyle konuşmaya başladı.

“Sadede gelelim. Biraz sonra işimin başına gideceğim, daha fazla kalamam. Bir öneriniz olduğunu söylemiştiniz; nedir c öneri? Artık hakkımda daha fazla soru sormanın bir anlamı yok. Çalıştığım yerde, kafamı giyotine uçurtacak bir şey isterseniz, kabul etmektense reddederek gireceğim riski tercih ederim. Kısacası bir tercih yapmak zorundayım. Çaresizlikten bahsettiniz. Burada hepimiz çaresiziz. Unutmayın! Gerekli bulursam belki ben sizi ihbar ederim ve başkaları gibi ben de taş duvarlar arasında yemin edebilirim. Şimdi benden ne istiyorsunuz?”

“Çok fazla bir şey istemiyoruz. Conciergerie’de gardiyanlık yapıyorsunuz, öyle değil mi?”

“Bir kez daha söylüyorum, oradan kaçmanın mümkünü yok,” dedi casus sertçe.

“Niçin size sormadığım soruların cevabını verme ihtiyacı duyuyorsunuz? Conciergerie’de gardiyan mısınız?”

“Bazen.”

“Siz istediğiniz zaman gardiyanlık yapabiliyorsunuz, öyle mi?”

“İçeri istediğim zaman girip çıkabiliyorum.”

Sydney Carton bir bardak daha brendi doldurdu, sonra bardağı yavaş yavaş şömineye boşalttı ve brendinin damla damla akışını seyretti. Bardak boşalınca ayağa kalktı:

“Şimdiye kadar bu iki beyin yanında konuştuk çünkü kâğıtlarımızın niteliğini ikimizden başkaları da bilse iyi olurdu. Şimdi şu karanlık odaya geçelim de son noktayı koyalım.”

Oyun Başlıyor

Sydney Carton ve hapisane kuzusu yandaki karanlık odada duyulamayacak kadar sessiz konuşurlarken Bay Lorry de Jerry'ye büyük bir kuşku ve güvensizlikle bakıyordu. Bu dürüst tüccarın, üzerine yöneltilmiş bu bakış karşısındaki tavrı hiç de bakanda güven duygusu uyandıracak nitelikte değildi; sanki elli tane bacağı varmış ve ellisini de kullanıyormuş gibi üzerine ağırlığını verdiği bacağına ikide bir değiştiriyor; tırnaklarını da kuşku uyandıracak bir şekilde çok yakından inceliyor; Bay Lorry'yle göz göze geldiği zaman eliyle ağzını perdelemesine sebep olan, tuhaf kesik kesik öksürmeye başlıyordu, ki bu davranış da öyle pek açık, samimi insanlarda rastlanan türden bir rahatsızlık olarak bilinmez.

“Jerry, buraya gel,” dedi Bay Lorry.

Bay Cruncher bir omzu önde, yanlamasına ileri doğru yürüdü.

“Sen ulaklık dışında ne iş yaptın?”

Cruncher yoğun ve sabit bakışlarını patronuna yöneltmiş, kafasında vereceği cevabı düşünüyordu ve hemen sonra parlak bir fikir buldu:

“Çiftçilikle uğraştım.”

Bay Lorry işaret parmağını öfkeyle ona doğru sallayarak, “Bana daha fazlası varmış gibi, sanki... sanki saygıdeğer ve yüce Tellson Bankası'nı paravan olarak kullanarak, kanunsuz ve kötü bir iş yapmışsın gibi geliyor. Eğer böyleyse, İngiltere'ye döndüğümüzde bu sırrını saklayacağımı sanma. Tellson'dan böyle bir şey beklenemez.”

Bay Cruncher mahcup bir ifadeyle rica etti:

“Saçlarım ağarıncaya kadar yanında sadakatle çalıştığım sizin gibi bir beyefendinin bana zarar verecek bir şeyi yapmadan önce bir kez daha düşüneceğini umuyorum, efendim. Yani olaylar öyle gerektirirse, şu an öyle bir durum var demek istemiyorum; ama diyelim ki gerektiriyor. Böyle bir durumda dahi, olayın tek taraflı olmadığı da hesaba katılmalı. Şu saatte öyle doktorlar vardır ki dürüst bir tüccar değil bir çeyrek peni, çeyrek mi dedim, ne çeyreği onun yarısını, hatta yarısının çeyreğini kazanmak için can atarken, gineleri çuvala toplayan doktorlar var. Bu doktorlar paralarını Tellson'a getirip yatırırlar. Banka'ya kendi arabalarıyla girip çıkarken de o tüccara sinsice bakış atarlar. Ah! Tıpkı bir duman gibi, eğer öyle değilse... Böyle bir şey Tellson'ı bile etkiler. Ama insan dişi kazı istiyorsa erkeğini de beraber almak zorundadır. [\[87\]](#) Bir de Bayan Cruncher'ı düşünün. Kadıncağızın üstü başı perişan. Ama o doktorların karıları hiçbir şey için sıkıntı çekmezler çekseler dahi bu daha fazla hasta anlamına gelir. Biri olmadan diğeri nasıl olsun ki? Hem o cenaze levazımatçıları, kilise memurları, zangoçlar ve özel gözcüler varken bir adam ne kadar kazanabilir ki? Eline geçen parayla da zavallı adamcağız zengin olamaz ki, Bay Lorry. O paradan da zaten faydalanamaz. Bir kere işin içine girdikten sonra çıkmak için fırsat kollayacaktır. Yani durum öyle olduğu takdirde demek istiyorum...”

Bay Lorry her şeye rağmen biraz yumuşamıştı.

“Of, seni gördükçe içim bunalıyor,” dedi.

“Şimdi, efendim, sizden isteyeceğim, naçizane ricam, eğer öyle bir durum doğar da gerekli olursa tabii, yoksa şu an öyle bir durum olduğunu söylemiyorum...”

“Kaçamak konuşup lafı dolandırma,” dedi Bay Lorry.

“Yo, yo, lafı dolandırmayacağım efendim,” diye sanki aklında ve söylediği şeyin altında bir şey yatmıyormuş gibi cevap vererek devam etti: “Şu an öyle bir durumun söz konusu olduğunu söylemiyorum, ama olsaydı size alçakgönüllülükle şunu önerirdim, efendim. O Temple Bar'ın önünde iskemlenin yanında benimle birlikte duran oğlum var ya, işte o çocuk artık büyüdü ve neredeyse koca bir adam oldu; sizin ayak işlerinizi görür, size ulaklık yapar, her türlü ıvır zıvır işinize bakar. Eğer öyle bir durum söz konusu olursa, ki hâlâ öyle olduğunu söylemiyorum, çünkü size kaçamak cevap vermiyor, olanı söylüyorum, bırakın orada duran o çocuk babasının yerini alsın ve annesine baksın. Çocuğun babasını da silip atmayın, sırtınızı dönmeyin ona, bunu yapmayın. Bırakın o da her zamanki gibi kazma işine devam etsin. Kazamadıklarının yerine kazsın da ailesini kollayıp gözet sin.” Bay Cruncher koluyla alnını sildi; bu, konuşmanın sonuna geldiğini gösteriyordu. “İşte, efendim, size saygılarımla, böyle bir öneride bulunurdum. Bir insan etrafında olan biten bütün bu korkunç şeyleri böyle neyin ne olduğu açıkça ortaya koyulmadan göremez ve inanın bana doğru düzgün düşünmeden pek çok şeyin hamallığını yapar. Şunu da unutmayın ki ben anlatmasam bunları bilmeyecektiniz.”

“En azından bu doğru,” dedi Bay Lorry. “Artık daha fazla konuşma. Eğer söylediklerini lafta bırakmaz gerçekleştirirsen ve

de bunu hak edersen belki seninle dost kalırım. Artık tek kelime duymak istemiyorum.”

Sydney Carton ve casus karanlık odadan çıktıklarında Bay Cruncher’ın alnı kırıştı. Carton, “Güle güle Bay Barsac Anlaşmamızı yaptık; artık benden korkmanız için bir sebep kalmadı,” dedi.

Şöminenin önündeki sandalyeye, Bay Lorry’nin hemen karşısına oturdu. Yalnız kaldıklarında Bay Lorry ona ne yaptığını sordu.

“Çok fazla bir şey değil. Mahkûmla ilgili bir sorun olursa bir defalığına yanına girebilmemi sağlayacak.”

Bay Lorry’nin yüz ifadesi değişmiş, bozulmuştu.

“En fazla bunu yapabilirdim. Daha çok şey istemek adamın kafasını baltanın altına itmek olurdu ve kendisinin de söylediği gibi ihbar edilmesi durumunda başına bundan daha kötü bir şey gelemmez. Bu da durumun güçlüğü. Yapılabilecek bir şey yok,” dedi Carton.

“Ama mahkeme karşısında işler kötü giderse ona ulaşmış olmak işe yaramayacaktır.”

“Ben yarayacağını söylemedim.”

Bay Lorry bakışlarını yavaş yavaş ateşe doğru çevirdi; sevdiği bir dostuna duyduğu acıma ve bu ikinci tutuklamanın sebep olduğu büyük hayal kırıklığı artık onu bitkin düşürmüştü; son zamanlarda yaşadığı şeyler, korku ve endişe onu daha da yaşlandırmıştı ve gözünden yaşlar dökülmeye başladı.

“Siz iyi bir insan, iyi bir dostsunuz,” dedi Carton; sesi değişmişti. “Üzüldüğünüzü fark ettim de; beni affedin. Babam ağladığında ona bakamaz, yanında öylece kayıtsızca oturamazdım. Babam olsaydınız, katlandıklarınızla size şu an duyduğumdan daha fazla saygı duyamazdım. Bununla birlikte Tanrı sizi babam olma talihsizliğinden korumuş.”

Carton bu son sözlerini her ne kadar her zamanki tavrıyla söylemişse de sesinde ve konuşma tarzında gerçek bir hassasiyet ve saygı vardı; onun hiçbir zaman bu iyi yanını görmemiş olan Bay Lorry böyle bir şey için çok hazırlıksızdı ve ona elini uzattı; Carton da Bay Lorry’nin elini kibarca sıktı.

“Zavallı Darnay konusuna gelince; Lucie’ye bu konuşmalardan ve kararlaştırdığımız şeylerden bahsetmeyin. Bu, onur kocasını görmesini sağlamayacak. En kötü ihtimali, yani onun ölüm cezasına katlanabilmesi için böyle bir şey planladığımızı düşünebilir.”

Bay Lorry bunu düşünmemişti; Carton’ın da aynı şeyi düşünüp düşünmediğini anlamak için hemen ona baktı. Öyle görünüyordu; Carton bakışlarına karşılık vermiş ve ne olduğunu anlamıştı.

“Lucie aklına binlerce şey getirebilir. Düşündüğü her şey sadece sıkıntısını artıracaktır. Ona benden de bahsetmeyin. Size geldiğim ilk gün de söylediğim gibi onu görmemem daha iyi olacaktır. Onu görmeden onun için elimden gelen her şeyi yapabilirim. Sanırım şimdi onun yanına gideceksiniz, değil mi? Bu gece yıkılmış olmalı.”

“Hemen şimdi, doğruca oraya gidiyorum.”

“Buna çok sevindim. Size çok bağlı ve çok güveniyor. Nasıl görünüyor?”

“Endişeli ve mutsuz, ama yine de çok güzel.”

“Ah!”

Bu, uzun, iç çekiyormuş gibi, hatta ağlar gibi, acı dolu bir sestir. Bay Lorry’nin ateşe doğru bakan gözleri Carton’ın yüzüne dönmüştü. Bir ışık ya da bir gölge (bu yaşlı beyefendi hangisi olduğunu söyleyemezdi) çok parlak, güneşli bir günde yamacı yalayıp geçen bir değişiklik gibi adamın yüzünden gelip geçmişti. Öne doğru düşen küçük odunlardan bir tanesini ayağıyla geriye doğru itti. Beyaz kabanını ve o zamanlar moda olan uzun çizmelerini giydi; ateşin kabanın ve çizmelerin üzerine vuran ışığı, omuzlarının üzerine dökülmüş uzun kestane rengi saçlarıyla Carton’ı daha da solgun gösteriyordu. Yanan odun ayağının ağırlığı altında kırıldıktan sonra da çizmesi hâlâ odunun korları üzerindeydi ve ateşe olan bu kayıtsızlığı Bay Lorry’nin onu uyarmasına sebep oldu.

“Unutmuşum,” dedi Carton.

Bay Lorry’nin gözleri yine Carton’ın yüzüne takılmıştı. Aslında doğal bir güzelliği olan yüzünü gölgeleyen harap ve kasvetli havayı fark etti; mahkûm simaları hâlâ zihninde taze durduğu için bu yüz ona çok güçlü bir şekilde o mahkûmları anımsatmıştı.

Carton, Bay Lorry'ye dönerek, "Buradaki görevleriniz de bitti değil mi, efendim?" diye sordu.

"Evet, dün akşam Lucie'nin birden çıkıp geldiği o zaman sana burada yapabileceğim her şeyi yaptığımı söylemek üzereydim. Onları tamamen güven içinde bırakıp Paris'ten çıkabileceğimi umuyordum. Çıkış belgem var. Gitmeye hazırdım."

İkisi de sustular.

"Oldukça uzun bir geçmişiniz var, öyle değil mi?" diye sordu Carton, üzgün ve özlem dolu bir sesle.

"Yetmiş sekiz yaşımdayım."

"Ömrünüz boyunca hep faydalı işler yaptınız; sabırla sürekli çalıştınız; güvenilen, saygı duyulan ve örnek alınan bir insan oldunuz, değil mi?"

"Kendimi bildim bileli işadamıyım. Aslında çocukluğumdan beri işadamı olduğumu söyleyebilirim."

"Bakın yetmiş sekiz yıl boyunca nasıl bir yer doldurmuşsunuz. O yeri boş bırakıp gittiğinizde ne kadar çok kişi özleyecek sizi!"

"Yalnız ve yaşlı bir bekâr," diye karşılık verdi Bay Lorry başını sallayarak. "Benim için ağlayacak kimse yok."

"Bunu nasıl söyleyebilirsiniz? Lucie arkanızdan ağlamaz mıydı? Ya kızı?"

"Evet, evet, tabii ki. Tanrı'ya şükürler olsun. Tam olarak öyle demek istememiştim."

"Tanrı'ya şükretmek için güzel bir sebep bu, öyle değil mi?"

"Kesinlikle."

"Eğer bu gece o yalnız yüreğinizle gerçekten 'Ben hiçbir insanın sevgisini, bağlılığını, minnetini ya da saygısını kazanamadım; kendime ait değerli bir yerim olmadı; hatırlarda kalacak iyi ya da faydalı işler yapmadım,' diyebiliyor olsaydınız, o yetmiş sekiz yıl yetmiş sekiz tane büyük lanete dönüşürdü, öyle değil mi?"

"Doğru söylüyorsunuz Bay Carton, sanırım öyle olurdu."

Sydney gözlerini tekrar ateşe çevirdi ve kısa süren bir sessizliğin ardından, "Size şunu sormak istiyorum: Çocukluğunuz çok uzakta kalmış gibi geliyor mu size? Annenizin dizinin dibinde oturduğunuz o günlerin çok gerilerde kaldığını düşünüyor musunuz hiç?" dedi.

Bay Lorry, Carton'ın bu uysal, yumuşak tavırla sorulmuş sorularına cevap verdi.

"Yirmi yıl önce, evet, uzak geliyordu; ama şimdi, hayır. Sona yaklaştıkça bir dairenin içinde yolculuk yapıyorum ve giderek başlangıca daha da çok yaklaşıyorum. Bana bu işi kolaylaştırmanın, hazırlık yapmanın bir çeşit yoluymuş gibi geliyor. Şimdi yüreğim, annemin genç ve güzel zamanlarının uzun süredir içimde uykuda olan anılarıyla ve de şu dünya dediğimiz şeyin benim için daha henüz pek gerçek olmadığı ve hatalarımı kabul etmediğim günlerle ilgili çağrışımlarla dolu."

"Bunun nasıl bir duygu olduğunu bilirim!" dedi Carton, yüzü kızarmıştı. "Artık daha iyisiniz, değil mi?"

"Sanırım."

Carton, Bay Lorry'nin kabanını giymesine yardım etmek için ayağa kalkarak konuşmayı bitirdi.

"Ama siz gençsiniz," diye Bay Lorry tekrar konuya döndü.

"Evet," dedi Carton. "Yaşlı değilim, ama benim gençliğim yaşlanmaya giden bir yol olmadı hiçbir zaman. Benden bu kadar konuşmak yeter."

"Kuşkusuz benden de. Çıkıyor musunuz?"

"Sizinle kapıya kadar yürüyeyim. Benim avare ve huzursuz tavırlarımı, alışkanlıklarımı bilirsiniz. Uzun bir süre sokaklarda dolaşırsam, endişelenmeyin; sabah yine gelirim. Yarın duruşmaya gideceksiniz, öyle değil mi?"

"Evet, ne yazık ki."

"Ben de orada olacağım; ama kalabalığın arasında sıradan biri olarak. Casusum benim için bir yer bulacaktır. Koluma girin, efendim."

Bay Lorry, Carton’ın koluna girdi, birlikte merdivenleri inip sokağa çıktılar. Birkaç dakika içinde Bay Lorry’nin gideceği yere varmışlardı. Carton, onu kapıda bıraktı; yalnız kısa süre evin az ötesinde oyalandı ve kapı kapandıktan sonra geriye dönüp kapıya dokundu. Lucie’nin her gün hapishaneye gittiğini duymuştu. Etrafına bakıp, “Buradan dışarıya çıkmış, şu tarafa dönmüş ve şu taşların üstünden geçmiş olmalı. Adımlarını takip etmeliyim,” dedi kendi kendine.

Lucie’nin yüzlerce defa geldiği La Force Hapishanesi önünde durduğunda saat ondu. Dükkânını kapatmış olan bıçkıcı kapısının önünde piposunu içiyordu. Adam merakla kendisine baktığı için geçerken duraklayarak, “İyi akşamlar, yurttaş,” dedi Carton.

“İyi akşamlar, yurttaş.”

“Cumhuriyet nasıl işliyor?”

“Giyotini kastediyorsun herhalde. Fena değil. Bugün altmış üç. Yakında yüze kadar çıkacağız. Samson[88] ve adamları bazen yorulduklarından şikâyet ediyorlar. Hah hah ha! Şu Samson çok tuhaf adam doğrusu. Ne berber ama!”

“Onu sık sık görmeye gider misin?”

“Tıraş olmaya mı? Daima. Her gün. Ne berber ama! Onu çalışırken gördün mü hiç?”

“Hayır.”

“Müşterisi çokken git izle onu. Düşün, yurttaş; iki pipo içiminden daha az bir sürede altmış üç kişi tıraş etti bugün! İki pipo içiminden daha da az, şerefsizim!”

Sırıtan adam piposunu ağzından almış, uzatarak cellada nasıl zaman tuttuğunu gösteriyordu ki Carton’ın içinden adamı boğazlamak geldi ve arkasını döndü.

“Ama siz bir İngiliz değilsiniz,” dedi bıçkıcı. “Yine de bir İngiliz gibi giyinmişsiniz.”

Carton bir müddet durup omzunun üzerinden şöyle bir baktı ve “Hayır, İngilizim,” dedi.

“Bir Fransız gibi konuşuyorsun.”

“Eskiden burada öğrencydim.”

“Ohoo, mükemmel bir Fransız! İyi geceler, İngiliz!”

“İyi geceler, yurttaş.”

Bıçkıcı arkasından sesleniyor ve hâlâ ısrar ediyordu:

“Ama muhakkak git ve gör o tuhaf herifi. Yanına da pipo al!”

Sydney gözden kaybolacak kadar uzağa gitmeden sokağın ortasında, zayıf ışık veren bir lambanın altında durdu ve bir parça kâğıda bir şeyler karaladı. Sonra saptığı yolları gayet iyi hatırlayan birinin kararlılığıyla bir sürü karanlık ve pis sokaktan –her zamankinden daha pistiler, çünkü bu terör günlerinde çok kullanılan işlek sokaklar temizlenmeden bırakılıyordu– geçti ve kapanmakta olan bir eczanenin önünde durdu. Bir yokuşta bulunan, kısa boylu, karanlık yüzlü, sahtekâr bir adamın küçük, karanlık ve yıkık dökük dükkânı.

Bu yurttaş da iyi akşamlar diledi ve tezgâhın önüne geçip elindeki kâğıdı tezgâha koydu. Kâğıtta yazılanı okuyan eczacı hafif bir ısıklık çaldı ve “Vay be!” dedi.

Sydney Carton aldırış etmedi.

“Sizin için mi, yurttaş?” diye sordu eczacı.

“Benim için.”

“Bunları birbirinden ayrı tutmaya dikkat edin, yurttaş. Birbirine karıştığında ne olduğunu biliyorsunuz, değil mi?”

“Çok iyi biliyorum.”

İstedikleri ayrı ayrı küçük paketler halinde kendisine verildi. Sydney bu paketleri ayrı ayrı ceketinin iç cebine koydu, ödeyeceği parayı sayıp eczacıya vererek dükkândan ayrıldı. “Yarına kadar yapacak başka bir şey yok,” dedi kafasını kaldırıp aya bakarak. “Uyuyamam.”

Hızla kayıp giden bulutların altında yüksek sesle söylediği bu sözler ne umursamaz bir tavrın ne de karşı konulmayan bir kayıtsızlığın göstergesiydi. Dolanıp durmuş, mücadele etmiş ve kaybolmuş, ama sonunda yolunu bulup girdiği yolun sonunu görebilmiş, yorgun bir adamın söyleyeceği tavırla söylemişti bu sözleri.

Uzun zaman önce; gelecek vaat eden biri olarak ilk rakipleri arasında ünlü olduğu o zamanlarda, babasının cenazesinin arkasından mezarına kadar yürümüşü. Annesi yıllar önce ölmüştü. Üzerinde ay ve bulutlar, karanlık sokakların ve koyu gölgelerin arasından geçerken, babasının mezarı başında okunan o önemli sözleri anımsadı: “Tanrı dedi ki: Diriliş de benim, hayat da. Bana inanmış olan kişi ölmüş olsa bile yaşayacaktır. Yaşayıp da bana inananlar ise asla ölmeyeceklerdir.”[89]

Baltanın hükmü altındaki bir şehirde, gecenin bir vakti tek başına, içinde o gün ölüme gönderilen altmış üç kişi ve hapisanede sonlarını bekleyen ertesi günün, daha sonraki günün ve ondan da sonrasının kurbanları için duyduğu kederle, paslı bir gemi çapasının derinlerdeki zinciri gibi, bu sözleri dile getirten çağrışım zincirine de kolaylıkla ulaşmış olabilirdi. Bunun için özellikle çabalamamıştı; sözleri tekrar etti ve yoluna devam etti.

İnsanların etraflarını saran terörü birkaç dingin geçen saat boyunca unutarak dinlenecekleri evlerinin ışıklı pencerelerine; sahtekâr papazlar, yağmacılar ve düzenbazlar sayesinde yıllardır süren çürümüşlüğü'n neden olduğu tiksintiden duaların okunmadığı kiliselerin kulelerine; kapısında ebedi uykuya yatanlar için ayrıldığı yazılı olan mezarlıklara; tıka basa dolu hapisanelere; üzerinden altmış kişinin toptan ölüme yollandığı sokaklara uzun uzun baktı. Ölüm o kadar alışıldık ve sıradan bir iş olmuştu ki Giotinin başında çalışan insanlardan başka orada yükselen ruhların akıllardan çıkmayacak acı dolu hikâyelerini yazacak kimse yoktu. Öfkesine bir gece molası verip sakinleşen şehrin bütün ölüm ve hayatını düşünerek tekrar Seine’i geçti ve ışıklı sokaklara daldı.

Arabada yolculuk edenler şüpheli görülebileceğinden sokaklarda birkaç tane araba vardı ve kibar sınıfından olanlar kafalarını kırmızı gece başlıklarıyla saklamış, ayaklarında külçe gibi ağır ayakkabılarla güçlkle yürüyorlardı. Ama tiyatroların çoğu ağzına kadar doluydu; o geçerken de tiyatrodan dışarı dökülen neşeli bir kalabalık sokakları doldurmuş, konuşa konuşa evlerine dağılıyorlardı. Tiyatrolardan birinin kapısının önünde, çamur içindeki yoldan karşıya geçecek bir yer arayan küçük bir kız çocuğu ve annesi duruyordu. Sydney çocuğu kucağına alıp karşıya geçirdi ve çocuğun boynuna dolanan çekingen kolları gevşeyip ayrılmadan ondan bir öpücük istedi.

“Tanrı dedi ki: Diriliş de benim, hayat da. Bana inanmış olan kişi ölmüş olsa bile yaşayacaktır. Yaşayıp da bana inananlar ise asla ölmeyeceklerdir.”

Artık sokaklar sessizdi, gece ağır ağır sabaha dönüyordu ve sözler, yankılanan ayak seslerinde ve de havada tekrarlanıyordu. Tam bir sakinlik ve kararlılık içinde yürürken bu sözcükleri aralıklarla tekrar etti; ama kulağında sürekli yankılandı.

Şafak sökmek üzereydi. Köprünün üstünde durup suyun Paris adasının duvarlarına vururken çıkardığı sesi dinledi. Ayışığı altında evlerin ve kiliselerin o muhteşem karmaşası pırıl pırıl parlıyor ve gece yerini, gökyüzünden dışarı bakan bir ölünün yüzü gibi soğuk bir güne bırakıyordu. Sonra, ay ve yıldızlarıyla birlikte gece rengini kaybederek öldü ve kısa bir süre için Yaratılış, Ölümün hâkimiyeti altına girmiş gibi oldu.

Fakat, bütün görkemiyle yükselen güneş, doğruca gecenin o ağır yükü üzerine; söylediği o sözler üzerine vurmuş, ona uzanan parlak ışınlarıyla yüreğini ısıtmışlardı sanki. Sydney, gölgedeki gözleriyle güneşin ışıklarına bakarken kendisiyle güneş arasında ışıktan bir köprü belirdi; nehir bu köprünün altında ıslıl ıslıl parlıyordu.

Sabahın sessizliği içinde o hızlı, derinden ve güçlü akan nehir, ona içten bir arkadaş olup çıkıvermişti. Evlerin uzağında, akıntı boyunca yürüdü; güneşin ışığı ve sıcaklığında bir bankın üzerinde uykuya daldı. Uyandıktan sonra gitmesi gerektiği halde bir süre daha oralarda oyalandı; akıntı onu içine alıp, denize götürünceye kadar kendi etrafında bir gayesi olmaksızın dönüp duracak olan bir girdaba takıldı gözü. “Benim gibi!” dedi kendi kendine.

Kuru yaprak renginde yelkeni olan bir mavna bu manzaranın kenarında belirdi, önünden geçti ve sonra da kayboldu. Mavnanın sessiz izi suda kaybolurken, bütün kusurları ve yanlışları adına yüreğinden kopup gelen dua şu sözcüklerle sonlandı: “Diriliş de benim, hayat da.”

Geri döndüğünde Bay Lorry evden çoktan çıkmıştı, ama yaşlı adamın nereye gittiğini kestirmek kolaydı. Carton sadece biraz kahve içip biraz da ekmek yedi ve sonra da duş alıp üzerini değiştirerek duruşmaya gitmek üzere çıktı.

Mahkeme salonu doluydu ve içerde bir uğultu vardı. Pek çok kişinin korkudan yanına yanaşmadığı kara kuzu onu kalabalığın arasında kuytu bir köşeye soktu. Bay Lorry ve Doktor Manette oradaydılar. Lucie de babasının yanında oturuyordu.

İçeri getirildiğinde kocasına öylesine cesaretlendirici, öylesine güç verici, öylesine saygıyla dolu bir sevgi ve şefkatle baktı ki; bu bakışla birlikte Darnay’ın yüzüne renk gelerek, bakışlarında bir parıldama belirdi ve yüreği canlılıkla doldu. Eğer o

sırada bu bakışların Sydney Carton üzerinde oluşturduğu etkiyi fark edecek bir başka göz olsaydı, onun üzerinde de tamamıyla aynı etkiyi yarattığını görürdü.

Bu adaletsiz mahkeme önüne çıkartılmış herhangi bir sanığa makul bir duruşma temin edecek bir düzen, bir yol yoktu. Bütün kanunlar, kurallar ve törenler başlangıçta bu kadar vahşice çiğnenmemiş olsaydı, böyle bir devrim de gerçekleşemez ve devrimin ölümcül intikam ateşi de onları savurup yele vermezdi.

Bütün gözler jürinin üzerine çevrilmişti. Jüriyi dün, dünden önceki gün jüride olanlar ve yarın ve yarından sonraki gün de olmaya devam edecek olan kararlı yurtseverler ve iyi cumhuriyetçiler oluşturuyordu. Aralarında, bir şeyi şiddetle arzuluyormuşçasına, aç bir ifadeyle parmakları sürekli dudaklarında gezinen ve bu görüntüsüyle de izleyicilere büyük zevk veren bir adam vardı. Yamyam görünüşlü, akıllı fikri kan dökmekte olan bu jüri üyesi, Saint Antoine’lı Jacques Üç’tü. Bütün jüri, avlanacak geyiği yakalamak için çabalayan bir av köpeği topluluğuydu sanki.

Sonra bütün gözler beş kişilik yargıç grubuna ve başkana çevrildi. Bugünkü duruşmada sanık lehine bir destek yoktu. Alçak, tavizsiz ve kanlı bir iş havası vardı salonda. Her göz kalabalıkta bir başka göz yakalıyor ve bir şeyleri onaylar anlamda işaret ediyordu; dikkat kesilip öne doğru eğilmeden önce kafalar birbirlerine onaylar anlamda işaret edercesine sallanıyordu.

Darnay olarak bilinen Charles Evrémonde. Dün serbest bırakılmış. Sonra yeniden suçlanarak tutuklanmış. Hakkındaki suçlama kendisine dün gece bildirilmiş. Cumhuriyet düşmanı, aristokrat ve despot ailelerden birinden olmak, yürürlükten kaldırılmış olan ayrıcalıklı konumlarını, halk üzerinde alçakça baskı kurmak yoluyla kötüye kullandıkları için hakları elinden alınmış bir aileden olmak suçuyla itham ve ihbar edilmiş. Darnay olarak bilinen Charles Evrémonde da ailesinin bu yasaklı durumundan dolayı bütün yasal haklarını kaybetmiş durumda.

Başkan buna benzer birkaç şey daha söyledikten sonra, sanığın açıkça mı yoksa gizliden mi ihbar edildiğini sordu.

“Açıkça, başkan.”

“Kim tarafından?”

“Üç kişi tarafından. Saint Antoine’ın şarapçısı Ernest Defarge.”

“Güzel.”

“Thérese Defarge, karısı.”

“Güzel.”

“Alexandre Manette, doktor.”

Salonda büyük bir uğuldama başladı ve Doktor Manette’in beti benzi solmuş, eli ayağı titrer bir halde kalabalığın içinder doğrulduğu görüldü.

“Başkan, şiddetle itiraz ediyorum, bu bir aldatmaca. Sanığın kızımın kocası olduğunu biliyorsunuz. Kızım ve onun için değerli olan her şey benim hayatımdan daha değerlidir. Kızımın kocasını ihbar ettiğimi söyleyen yalancı kimdir ve nerededir!”

“Yurttaş Manette, sakın olun. Mahkemenin otoritesini tanımamak sizi kanunlara karşı bir konuma sokacaktır. Sizin için canınızdan daha da değerli olan şeye gelince, iyi bir vatandaş için cumhuriyetten daha değerli bir şey yoktur.”

Bu sert uyarı mahiyetindeki sözleri bir alkış furyası izledi. Başkan çığırğını çaldı ve hararetle konuşmasına devam etti.

“Cumhuriyet sizden kendi evladınızı feda etmenizi isterse bunu yapmak dışında bir seçeneğiniz yoktur. Şimdi söylenecekleri dinleyin ve sessiz olun.”

Çılginca bir alkış fırtınası daha yaşandı. Doktor Manette titreyen dudaklarıyla etrafına bakınarak yerine oturdu. Kızı ona daha da sokuldu. Jürideki, bir şeylere aç görünömlü adam ellerini ovuşturdu ve yine elini ağzına götürerek dudakları üzerinde gezdirdi.

Defarge, salon yeterince sessizleştikten sonra ifadesi dinlenmek üzere çağrıldı ve mahkemeye hızla doktorun mahkûmiyetinin hikâyesini anlatarak küçük bir çocukken doktorun yanında çalıştığından ve serbest bırakılmasının ardından kendisine teslim edildiğinden bahsetti. Mahkeme, işinde hızlı olduğu için, şu kısa sorgulamaya geçildi hemen.

“Bastille’in alınışı esnasında iyi hizmet ettin mi yurttaş?”

“Ettiğime inanıyorum.”

O sırada kalabalıktan heyecanlı bir kadın sesi yükseldi:

“Oradaki en iyi yurtseverlerden biriydin. Neden öyle olduğunu söylemiyorsun? O gün topçuydun ve lanet olası kale düştüğünde oraya ilk girenlerden biri de sendin. Yurtseverler gerçekleri söylüyorum!”

İzleyicilerin hararetle övgüleri arasında sıyrılıp gelen bu sözleri İntikam söylemişti. Başkan çingırağını çaldı. Ama İntikam izleyicilerden aldığı destekle, “Çingırağına meydan okuyorum!” diye acı acı bağırdı; salondan yine alkışlar yükselmişti.

“Mahkemeye o gün Bastille’de neler olduğunu anlat, yurttaş.”

Defarge, merdivenlerin alt tarafında oturan karısına baktı; karısı da gözünü ondan ayırmıyordu.

“Bahsettiğim bu mahkûmun Kuzey Kulesinde yüz beş numaralı hücrede kaldığını biliyordum. Bunu kendisinden öğrenmiştim. Zaten, benim ona baktığım, o ayakkabı yaptığı zamanlarda kendi adını Kuzey Kulesi Yüz Beş numara olarak biliyordu. O gün silah başındayken kale düştüğünde gidip o hücreyi görmeye karar vermiştim. Kale ele geçirildi ve bir gardiyanın eşliğinde, yanımda şu an jüride olan bir arkadaşımınla birlikte bu hücreye çıktım. Hücreyi iyice inceledim. Bacanın içinde, duvar oyularak dışarı çıkartılmış ve sonra yeniden yerine konmuş bir taş fark ettim, bu taşın altında yazılı bir kâğıt buldum. Doktorun elyazısından örnekler alıp bununla karşılaştırdım. Yazı Doktor Manette’e aitti. Onun elyazısıyla yazılmış olan bu kâğıdı başkanın ellerine teslim ediyorum.”

“Yazı okunsun.”

Üzerlerine ölü toprağı serpilmiş gibi sessiz ve hareketsiz kalmıştı herkes; mahkûm sevgi dolu gözlerle karısına bakıyordu; karısı ise bir ona bakıyor, sonra endişeyle babasına dönüyordu; babası gözlerini kâğıttakileri okumakta olan adamın üzerine dikmişti; Bayan Defarge mahkûmdan, kocası da zevkten gözleri parlayan karısından başkasına bakmıyordu. Diğer bütün gözler doktorun üzerinde toplanmıştı; o ise kimseyi görmüyordu. Kâğıtta şunlar yazılıydı:

Gölgenin Sahibi2>

“Ben, Beauvais’li, sonra Paris’te yaşamış olan talihsiz doktor Alexandre Manette. Bu acıklı mektubu Bastille’deki kasvetli hücremden yazıyorum. 1767 yılının son ayı içindeyiz. Büyük olanaksızlıklar içinde, fırsat buldukça gizli gizli yazdığım bu mektubu bacanın duvarında, uzun zamandır, binbir zahmetle oyup hazırladığım yere saklamayı düşünüyorum. Belki ben ve acılarım toprağa karıştıktan sonra merhametli biri bu mektubu bulur.

Bu sözcükleri, bacadan kazıdığım kurum ve kömüre kanımı karıştırarak, paslı bir demirin ucuyla yazıyorum. Mahkûmiyetimin onuncu yılının son ayı. Umut yüreğimden tamamen silindi gitti. Kendimde farkına vardığım bazı korkutucu belirtilerler çıkarttığım kadarıyla akli dengemi daha uzun süre koruyamayacağım; ama şunu da önemle belirtmeliyim ki şu an aklım başımda. Hafızam yerinde ve ayrıntıları bile hatırlayabiliyorum. Tanrı şahidimdir ki, bu mektup bir gün okunsun ya da okunmasın, şu an kâğıda yazdığım bu son sözcükler tamamen doğrudur.

1757 yılının aralık ayının üçüncü haftası (sanırım ayın yirmi ikisiydi), bulutlu ve mehtaplı bir gece, Tıp Okulu’nun bulunduğu sokaktaki evimden bir saat uzaklıkta, temiz hava almak için çıkmış rıhtımın sessiz ve de ıssız olan yanı boyunca Seine Nehri kıyısında yürüyordum ki, bir arabanın arkamdan hızla yaklaşmakta olduğunu fark ettim. Beni altına alacağı korkusuyla kenara çekildim; yanımdan geçtiği sırada biri arabadan kafasını dışarı uzatarak durması için arabacıya seslendi.

Arabacı dizginleri çeker çekmez araba durdu ve aynı ses bu sefer bana adımla seslendi. Cevap verdim. Araba o sırada benim bulunduğum yerden epey ilerde olduğu için ben arabanın yanına gidinceye kadar iki beyefendi kapıyı açıp arabadan inmeye vakit bulmuşlardı. Her ikisinin de pelerinlerine sarınmış kendilerini saklamaya çalıştıklarını fark ettim. Arabanın kapısının hemen yanında birlikte duruyorlardı; bu sırada görebildiğim kadarıyla hemen hemen benim yaşlarımda, belki biraz daha gençtiler ve de boy bos, tavır, ses ve yüz itibarıyla birbirlerine çok benziyorlardı.

‘Doktor Manette, siz misiniz?’ diye sordu biri.

‘Evet,’ dedim.

‘Beauvais’li Doktor Manette mi?’ diye sordu öteki. ‘Son bir iki yıldır Paris’te yıldızı parlayan genç doktor, usta cerrah, öyle değil mi?’

‘Beyler,’ dedim, ‘kendisinden övgüyle bahsettiğiniz Doktor Manette benim.’

‘Evinizden geliyoruz, sizi orada bulamadık, ama bu yol üzerinde yürüyor olabileceğinizi öğrenince sizi bulma ümidiyle yolu takip ettik. Şimdi lütfen arabaya biner misiniz?’ dedi ilki.

Her ikisinin tavırları da gayet buyurgandı. Konuşurken aynı zamanda beni araba ile kendileri arasına alacak şekilde durdular. Onlar silahlıydı. Ben ise değildim.

‘Beyler, beni affedin, ama önce genellikle kime yardım etme şerefine nail olduğumu ve bakacağım hastanın durumunu sorarım,’ dedim.

Bu soruya cevap veren ikincisi oldu:

‘Doktor, sizin hastalarınız varlıklı insanlar. Hastanın durumuna gelince sizin doktorluk tecrübenize olan güvenimiz dolayısıyla hastanın durumunu bizim tarif etmemizdenize sizin görmenizin daha iyi olacağını düşündük. Bu kadarı yeter. Şimdi arabaya biner misiniz?’

Dediklerini yapmaktan başka çarem yoktu. Sesimi çıkarmadan arabaya bindim. Onlar da arkamdan bindiler. En arkadar geleni, merdivenleri yukarı aldıktan sonra içeriye atladı. Araba döndü ve eski hızıyla yoluna devam etti.

Bu konuşmayı tıpkı olduğu gibi aktardım. Kelimesi kelimesine aynı olduğundan zerre kadar şüphem yok. Zihnimi toparlamaya çalışarak her şeyi dağılmadan, tam gerçekleştikleri şekliyle anlatıyorum. Bundan sonra kesik kesik işaretler ve çizgiler koyacağım yerler yazmaya ara verdiğimi ve mektubu sakladığımı gösteriyor...

Araba sokakları arkada bırakarak Kuzey Sınırı’nı geçti ve köy yoluna girdi. Sınırdan yaklaşık dört mil kadar uzaklaştıktır sonra –bunu dönüş yolu sırasında hesaplamıştım; yoksa giderken değil– araba ana yoldan ayrıldı ve oralarda tek olan bir evin önünde durdu. Hep birlikte arabadan inip bakımsızlıktan çeşmesi taşmış olan bir bahçenin ıslak ve yumuşak yolundan geçerek kapıya ulaştık. Zili çaldıklarında kapı hemen açılmadı; bu yüzden adamlardan biri kapıyı açan adamın yüzüne elindeki ağır binici eldiveniyle vurdu.

Bu davranışta özellikle dikkatimi çeken herhangi bir şey yoktu, çünkü sıradan insanların köpeklerden daha fazla dayak yediklerini çok görmüştüm. Ama yanımdaki diğeri gibi öfkeli olan adam da aynı şekilde koluyla kapıyı açan adama vurduğunda, görünüşleri ve tavırları birbirlerine çok benzeyen bu adamların ikiz olduklarını anladım.

Dış kapıyı (bu kapı geldiğimizde kilitliydi, kardeşlerden biri kilidi açıp bizi içeriye aldıktan sonra tekrar kilitlemişti) geçtiğimiz andan itibaren yukarıdaki bir odadan çığlıklar geldiğini duymaya başladım. Doğruca oraya götürüldüm, basamakları çıktıkça çığlıklar daha da yükseliyordu. Odaya girdiğimizde içerde ateşler içinde yatan bir hasta gördüm.

Hasta çok güzel, genç bir kadındı; büyük bir olasılıkla yirmisinde bile değildi. Saçı başı darmadağın, kolları da paçavra ve mendillerle yanlarına bağlıydı. Bu paçavraların bir beyefendinin elbisesinin parçaları olduğunu anlamıştım. İçlerinden bir tanesi tören elbiselerinde kullanılan türden, etrafı saçaklı bir boyun fularına ait bir parçaydı ve üzerinde soylu birinin armasıyla “E” harfinin işli olduğunu gördüm.

Bunu daha hastayı ilk gördüğümde fark etmiştim. Çünkü genç kız, yatağın içinde kıvranırken, yüzü yatağın kenarına dönmüş ve fuların ucu ağzına girerek hastayı neredeyse nefessiz bırakmıştı. İlk işim fuları kızın ağzından dışarı alarak onu rahatlatmak oldu; fuları çıkarırken köşesindeki işleme dikkatimi çekti.

Hastayı yavaşça çevirdim, sakinleştirip hareket etmesini önlemek için ellerimle göğsünün üzerine bastırdım ve yüzüne baktım. Gözleri büyümüş, bakışları vahşileşmişti ve hiç durmadan insanın içini parçalayan çığlıklar atıyor, ‘Kocam, babam, kardeşim!’ diye tekrarlıyor, sonra bir ara durup on ikiye kadar sayıyor ve ardından ‘Şışt!’ diyordu. Kısa bir süre dinlenip tekrar çığlık atmaya, ‘Kocam, babam, kardeşim!’ diye bağırmaya başlıyor, ardından yeniden sayıyor ve ‘Şışşt!’ diyordu; yaptığı şeyler ve bunları gerçekleştirme sırası hiç değişmiyor, o kısa molalar haricinde hiç susmuyordu.

‘Bu durum ne zamandan beri devam ediyor?’ diye sordum.

Kardeşleri birbirinden ayırt etmek için onları büyük olan ve küçük olan olarak adlandıracam. Büyük olanla kastettiğim, sözü en çok geçen. Soruma büyük olan cevap verdi: ‘Dün gece bu saatlerden beri.’

‘Bir kocası, kardeşi, babası var mı?’

‘Kardeşi var.’

‘Kardeşiyle mi konuşuyorum?’

Büyük bir saygısızlığa uğramış biri edasıyla, ‘Hayır,’ dedi.

‘Son zamanlarda on iki sayısıyla bağlantılı olacak bir şeyler yaşadı mı?’

Küçük olan sabırsızlıkla cevap verdi: ‘Bu saatteki on ikiyle alakalı.’

‘Bakın, beyler,’ dedim; ellerim hâlâ kadının göğsünün üzerindeydi. ‘Beni getirdiniz ama boşuna! Ne ile karşılaşacağımı bilseydim, hazırlıklı gelirdim. Böyle olunca da ister istemez zaman kaybı olacak. Bu ıssız yerde ilaç temin edebileceğimiz hiçbir yer yok.’

Büyük kardeş küçük olana baktı; adam kibirli bir ifadeyle, ‘Burada bir ilaç kutusu var,’ dedi. Kutuyu dolaptan çıkarıp masanın üstüne koydu...

Şişelerden bazılarını açtım, kokladım ve kapaklarını dudaklarıma değdirdim. İçinde zehirli bir madde barındıran sakinleştiricilerden başka bir şey kullanmak isteseydim bile hiçbirini kullanamazdım.

‘İlaçlardan şüphe mi ediyorsunuz?’ diye sordu küçük olan.

‘Görüyorsunuz ya beyefendi, onlardan kullanacağım,’ diye cevap verdim ve başka bir şey söylemedim.

Büyük güçlüklerle ve birkaç denemeden sonra, vermeyi istediğim dozu hastaya yutturmayı başardım. Bir süre sonra aynı şeyi tekrar uygulamayı düşündüğümde ve bunun sonucunu da başında gözlemlemem gerektiğinden yatağın kenarına oturdum. Bir köşeye çekilmiş, çekingen ve ürkek bir de kadın vardı; aşağıdaki adamın karısıydı. Ev eski ve rutubetliydi; özensizce döşenmişti ve geçici olarak, pek yakın bir zamandır kullanılmaya başlandığı da belliydi. Genç kadının çığlıklarının dışarıya taşmasını önlemek için pencerelere eski kalın örtüler çivilenmişti. ‘Kocam, kardeşim, babam!’ çığlıkları devam ediyor, on ikiye kadar sayılıyor ve ‘Şışt!’ deniyordu. Nöbet çok şiddetli geçtiği için kollarındaki bağları çözmemiştim, ama bağların acı verip vermediğine dikkat ediyordum. Hastada cesaretlendirici tek değişiklik onun göğsü üzerine koyduğum elimi yatıştırıcı bir etki yapması ve birkaç dakikalığına bedenini sakinleştirmesiydi. Çığlıklar üzerinde ise hiçbir etkisi olmamıştı; bir saat sarkacı bile bu kadar düzenli çalışmazdı.

Elimin böylesi bir etkisi olduğu için sanırım yarım saat kadar yatağın yanında oturdum. Bu sırada iki kardeş de beni izliyorlardı. Sonra büyük olan, ‘Bir hasta daha var,’ dedi.

İrkilmiştim. ‘Durumu acil mi?’ diye sordum.

Kayıtsız bir tavırla, ‘Bir baksanız iyi olur,’ dedi ve eline bir lamba aldı...

Diğer hasta, arkada, ikinci katın merdivenlerinin karşısında duran odada yatıyordu; burası ahırın üstündeki bir samanlık. Odanın bir kısmını alçak alçı badanalı bir tavan kapatıyordu; bir kısmı ise açıktaydı, kiremit dam görünüyor, içeriye güneş ışıkları giriyordu. Açık olan kısma kuru ot, saman, yakacak odun ve bir sandık dolusu da elma konulmuştu. Diğer tarafa ulaşmak için bu kısımdan geçmek zorundaydım. Hafızam gayet sağlam ve her şeyi ayrıntılarıyla hatırlıyorum. Bastille’deki hücremde, mahkûmiyetimin onuncu yılını bitirmek üzere olduğum şu günlerde, bütün ayrıntılarıyla o geceyi yeniden yaşıyormuş gibi zihnimde görüyorum.

Yere yayılmış otların üzerinde, başının altına bir yastık konmuş, en fazla on yedi yaşlarında olabilecek yakışıklı bir köy delikanlısı uzanıyordu. Sırtüstü yatırılmıştı; dişleri kenetli, sağ kolu göğsünün üzerinde, sürekli tavana bakıyordu. Diz çöküp üzerine eğildiğim halde, yaranın nerede olduğunu görememiştim ama çocuğun sivri uçlu keskin bir şeyle yaralandığını ve ölmek üzere olduğunu anlayabiliyordum.

‘Doktorum ben, zavallı dostum, izin ver de yarana bir bakayım,’ dedim.

‘İstemiyorum. Kalsın,’ diye cevap verdi çocuk.

Eli yaranın üzerindeydi. Bu yüzden elini kaldırması için onu ikna etmeye çalıştım. Yara, yirmi-yirmi dört saat kadar önce alınmış bir kılıç darbesiyle oluşmuştu. Zaman kaybetmeden müdahale edilmiş olsaydı bile hiçbir marifet o yarayı iyileştiremezdi. Çocuk kısa bir süre içinde ölecekti. Gözlerimi büyük kardeşe çevirdiğimde, onun, can çekişmekte olan bu çocuğa, bir insana değil de, yaralı bir kuşa ya da bir tavşana bakar gibi baktığını fark ettim.

‘Nasıl oldu bu, beyefendi?’ diye sordum.

‘Genç ve çılgın soysuz bir köpek! Bir köylü! Kardeşimi tahrik ederek kendisine saldırmaya zorladı ve sonra da kardeşim kılıcıyla yere yığıldı; bir beyefendi gibi.’

Cevabında merhametin, acının ya da başka herhangi bir insani duygunun esamesi yoktu. Konuşan adam bu farklı sınıftan yaratığın orada ölmesini uygun bulmamış ve kendi sınıfından haşereler gibi kuytu bir köşede ölmesinin daha iyi olacağını düşünmüştü besbelli. Çocuğa ya da onun bu talihsizliğine bir dirhem olsun acıımıyordu.

Adam konuşurken çocuk gözlerini yavaşça ona çevirdi, sonra da bana baktı.

‘Doktor, bu asiller çok gururludurlar, ama biz soysuz köpekler de bazen gururlu olmasını biliriz. Bizi sömürür, öfkeden kudurtur, döver, öldürürler; ama yine de geriye biraz gurur kalır. O nasıl, ona baktınız mı, doktor?’

Aradaki mesafe sesi azaltsa da haykırışlar ve ağlamalar oradan duyulabiliyordu. Kadın yanımda yatıyormuş gibi işaret ederek konuşmuştu.

Baktığımı söyledim.

‘O benim kız kardeşim, doktor. Bu soylular, o haklarıyla yıllardır, kız kardeşlerimizin ahlaklarıyla, namuslarıyla utanç verici bir şekilde oynuyorlar; ama aramızda hâlâ iyi kızlar var. Biliyorum; babamın da bunu söylediğini duymuştum. O iyi bir kızdı. İyi bir gençle sözlüydü; genç, bu adamın kiracısıydı. Hepimiz onun kiracısıydık, onun için çalışıyorduk, orada duran o adam için... Diğer adam da onun kardeşi; kötü soyunun en kötüsü.’

Çocuk konuşacak gücü toparlayabilmek için epey zorlanıyordu; ama ruhu korkunç bir güçle konuşmaya devam ediyordu.

‘Şurada duran adam bizi soyup soğana çevirdi; tıpkı biz soysuz köpekleri soyup soğana çeviren o üstün varlıklar gibi; merhamet etmeden vergiler topladı, para vermeden çalıştırdı, mısırımızı onun değirmeninde öğütmeye zorladı. Sahibi olduğu yığınla evcil kuşu beslenmeleri için perişan haldeki tarlalarımıza saldı; halbuki bizim kendimiz için tek bir kuş bile tutmamız yasaktı. Öyle yağmalandık, öyle sömürüldük ki elimize yiyecek bir parça et geçtiğinde, adamları fark edip de onu bizden almasın diye kapıları sürgüleyip, pencereleri kapatarak korku içinde yiyebildik. Size söylüyorum, öylesine soyulduk, öylesine avlandık ve de öylesine yoksul düşürüldük ki babam bize bu dünyaya çocuk getirmenin korkunç bir şey olduğunu, kadınlarımızın kısır kalıp zavallı, sefil soyumuzun tükenmesi için dua etmemiz gerektiğini söyler oldu!’

Daha önce, ezilmişlik duygusunun böyle, ateş gibi parlayıverdiğine hiç şahit olmamıştım. İnsanların içinde bir yerlerde gizli

olmalı diye düşünüyordum ve ölmek üzere olan bu çocukla karşılaşana dek de açığa vurulduğunu hiç görmemiştim.

‘Her neyse, doktor, kardeşim evlendi. Zavallı adam o zamanlar hastaydı ve kardeşim sevdiği adamla evimizde, şuradaki adamın deyimiyle köpek kulübesinde, ona bakıp rahat yaşatmak için evlenmişti. Evlendiklerinin üzerinden birkaç hafta geçmemiştir ki, o adamın kardeşi kız kardeşimi görüp beğendi ve kocasından ödünç istedi. Bizim gibiler için koca olmanın ne anlamı vardı ki! Kardeşi bu konuda çok istekliydi, ama kız kardeşim de iyi ve ahlaklı bir kızdı ve bu adamın kardeşine karşı duyduğu nefret, benimki kadar güçlüydü. O ikisi, kocasını ikna etmek ve kardeşime isteklerini kabul ettirmek için neler yaptılar biliyor musunuz?’

Çocuk üzerime kilitlenmiş bakışlarını kendisini izleyen adamlara çevirdi; işte o an, bu iki adamın yüzünde çocuğun anlattıklarının doğru olduğunu söyleyen bir ifade vardı. Bunu şu an, Bastille’de bile görebiliyorum: Birbirinin zıttı iki tür guru karşı karşıyaydı; beyefendinin bütün o kayıtsız ve aldırışsız tavrı karşısında köylünün aşağılanmışlık duygusu ve intikam arzusu.

‘Bilirsiniz, doktor, bu soylu kişilerin hakları arasında biz soysuz köpekleri at arabalarına koşup sürmek de vardır. Kardeşimin kocasına da böyle yaptılar. Bilirsiniz ki, bu soylu kişilerin hakları arasında bizi bütün gece topraklarında tutup, soylu uykuları bölünmesin diye kurbağaların susturulması işinde kullanmak da vardır. Onu bütün gece sislerin içinde tutup gündüz de arabaya koştular. Ama yine de ikna edemediler. Hayır! Bir gün, tam öğlen vakti, bir şeyler yesin diye –tabii yiyecek bir şey bulabilirse– onu çözdüler; işte o zaman zavallı, her saat vuruşunda tam on iki defa hıçkırarak kardeşimin kolları arasında can verdi.’

Adamın onlara yaptığı kötülükleri anlatmak için duyduğu güçlü arzudan başka bir şey değildi onu hayatta tutan. Elini göğsünde tutmaya devam ederek yarasını kapatmak için geriye doğru bastırırken, yaklaşan ölüm gölgelerini de öyle geriye itiyordu sanki.

‘Sonra, şu adamın kardeşi, onun izniyle, hatta bizzat yardımıyla, kız kardeşimi alıp götürdü; kardeşimin ona ne cevap verdiğini biliyorum –bunu sizin de öğrenmeniz uzun sürmeyecektir doktor– ama buna rağmen kısa bir süre eğlenip vakit geçirmek için onu, kardeşimi alıp götürdü. Kardeşimi yolda gördüm; yanımdan geçip gitti. Eve haber verdiğimde babamın yüreği yandı kavruldu, ama ağzını bıçak açmadı. Küçük kız kardeşimi alıp –bir kız kardeşim daha vardı– bu adamın ulaşamayacağı, en azından onun kölesi olmayacağı bir yere götürdüm. Sonra da adamın izini sürüp buraya kadar geldim ve dün gece de tırmanarak içeri girdim; soysuz bir köpektim, ama kılıcım vardı. Nerede samanlığın o penceresi? Buralarda bir yerde mi?’

Oda kararmaya, görebildiği alan, dünyası daralmaya başlamıştı onun için. Etrafıma bir göz attım; bir kargaşa olmuş gibi kuru otların ve samanların ortalığa saçılmış olduğunu fark ettim.

‘Kız kardeşim benim geldiğimi duydu ve aşağıya koştu. Adam ölünceye kadar yanımıza yaklaşmamasını söyledim ona. Adam geldi, önce yüzüme bir miktar para fırlattı; sonra da bir kırbaça vurdu bana. Soysuz bir köpek olmama rağmen ben de kılıcımı çekmeye zorlamak için ona vurdum. Varsın adi, değersiz kanımla lekelenmiş kılıcıyla beni bin parçaya bölsün. Kendini savunmak için kılıcını çıkardı ve canımı kurtarmak için olanca hüneriyle üstüme saldırdı.’

Biraz önce gözüm samanların arasında duran kırık bir kılıca takılmıştı. Bir beyefendiye ait bir kılıçtı. Başka bir tarafta da bir asker kılıcına benzeyen eski bir kılıç vardı.

‘Şimdi, kaldırın beni, doktor, kaldırın beni. O adam nerede?’

Çocuğu biraz kaldırdım ve diğer kardeşi kastettiğini düşünerek, ‘Burada değil,’ dedim.

‘O! Bir soylu olarak gururlu olabilir ama beni görmek istemeyecek kadar da korkak. Az önce burada olan o adam nerede? Yüzümü ona doğru çevirin.’

Başını dizime dayayıp dediğini yaptım. Ama o olağandışı gücü toplamak için yeteri kadar bekledikten sonra kendi kendine tamamen doğrularak beni de kalkmak zorunda bıraktı, aksi halde ona destek olamazdım.

Çocuk adama döndü; gözlerini alabildiğince açmış, sağ elini kaldırmıştı.

‘Marki, bütün bunların hesabının sorulacağı gün, siz ve sizin kötü soyunuzun en son bireyine kadar hepinizden yaptıklarınızın hesabını soracağım. Bunu yapacağıma dair bir söz olarak alın diye kanımla üzerinize haç çiziyorum. Bütün bunların hesabının sorulacağı gün soyunun en kötüsü olan kardeşine, yaptıklarının hepsinin hesabını teker teker soracağım. Şu haç da, bunu yapacağımın sözü olsun diye, onun üzerine çiziyorum.’

Çocuk, elini iki kez göğsündeki yaraya dokundurdu ve işaret parmağıyla havaya haç çizdi. Parmağı havada, bir süre öylece

ayakta kaldı ve parmağıyla beraber kendisi de düştü. Ölü bedenini yere uzattım...

Genç kadının yanına döndüğümde onu bıraktığım halde, aynı düzen ve devamlılıkla sayıklarken buldum. Bunun böyle birkaç saat daha devam edeceğini ve belki de bir mezarın sessizliğinde son bulacağını biliyordum.

Daha önce verdiğim ilaçlardan tekrar verdim. Gecenin geç vakitlerine kadar da hastanın yanında kaldım. Acı çılgınlıklarının şiddeti hiç azalmamış, ağzından çıkan sözcükler ve söyleniş düzenleri hiç değişmemişti; ‘Kocam, kardeşim, babam! Bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on, on bir, on iki. Şişşt!’

Bu onu ilk gördüğüm andan itibaren yirmi altı saat boyunca böyle devam etti. Yanına iki defa gidip geldim ve halsiz düşmeye başladığında da yanında oturdum. Bu fırsatı değerlendirip yardım edebilmek için ne yapılabilirse yaptım; sonra hasta yavaş yavaş sakinleşti ve ölü gibi uzandı.

Uzun ve korkunç bir fırtınanın ardından sonunda yağmur ve rüzgâr dinmiş gibiydi. Kollarını çözdüm ve sonra da onu düzgün bir şekilde yatırmama ve yırttığı giysilerini düzeltip toparlamama yardım etmesi için kadını çağırdım. O sırada bir anne olmanın ilk belirtilerini taşıdığını gördüm ve işte o zaman onun için içimde var olan azıcık ümidi de kaybettim.

‘Öldü mü?’ diye sordu Marki. Ondan büyük olanı diye bahsetmeye devam edeceğim; attan inmiş, çizmeleriyle odaya girmişti.

‘Ölmedi, ama ölmek üzere.’

Kadına bir çeşit merakla yukarıdan bakarak, ‘Şu soysuz vücutlarda da ne kuvvet var!’ dedi.

‘Acı ve çaresizlikte olağanüstü bir güç vardır,’ diye cevap verdim ona.

Sözlerim üzerine önce güldü, ama sonra kaşlarını çattı. Ayağıyla bir sandalyeyi yanıma doğru çekti ve kadına dışarıya çıkmasını söyledi, sonra alçak sesle, ‘Doktor, kardeşimi bu zor durumda bulunca sizin yardımınızı almayı ben teklif ettim. Çok ünlüsünüz ve geleceğini güvence altına almayı düşünen bir genç olarak kendi çıkarlarınızın farkındasınızdır muhtemelen. Burada olanlar görebileceğiniz, ama hakkında konuşamayacağınız türden şeyler.’

Hastanın nefesini dinledim ve cevap vermekten kaçındım.

‘Beni dinleme lütfunda bulunur musunuz, doktor?’

‘Efendim, benim mesleğimde hastaların anlattıkları saklanır,’ dedim. Cevap verirken temkinli davranmıştım çünkü duyduklarım ve gördüklerim kafamı allak bullak etmişti.

Kadının soluk alış verişini fark edebilmek çok zordu; dikkatle nabzını ve kalbini dinlemeye çalıştım. Yaşıyordu ama o kadar. Oturduğum yerde etrafıma baktığımda kardeşleri dikkatle beni izlerken buldum...

Büyük güçlükler içinde yazıyorum; hava çok soğuk ve yazıyı yazarken yakalanıp yerin altındaki o karanlık hücrelerden birine kapatılacağım diye ödüm patlıyor; bu yüzden yazıyı kısa tutmak zorundayım. Hafızamda herhangi bir karışıklık ya da boşluk yok; kardeşlerle aramda geçen konuşmaları kelimesi kelimesine hatırlayabiliyorum ve tüm ayrıntılarıyla anlatabilirim.

Kadıncağz bir hafta boyunca can çekişti. Son zamanlarına doğru söylediği birkaç heceyi ancak kulağımı dudaklarına yaklaştırarak anlayabildim. Bana nerede olduğunu sordu, söyledim; kim olduğumu sordu, söyledim. Ona soyadını sordum, ama boşunaydı. Başını yastığın üstünde hafifçe salladı ve genç çocuk gibi o da sırrını vermedi.

Kardeşlere kadının durumunun kötüye gittiğini ve bir sonraki güne çıkamayabileceğini söylediğim zamana kadar ona herhangi bir soru daha sorma fırsatım olmadı. O noktadan sonra, hasta kadının yanına o kadının ve benim dışımda kimsenin gelmemiş olmasına rağmen kardeşlerden bir tanesi kıskançlıkla, sürekli olarak yatağın başucundaki perdenin arkasında oturdu. Durum böyle olunca da kadınla konuşabileceklerim konusunda pek tedirgin gibi görünmediler; aklımdan sanki aynı zamanda ben de ölüyormuşum gibi bir düşünce geçti.

Genç olanın (ondan bu şekilde bahsediyordum) köylü bir delikanlıyla kılıç tokuşturmasını gururlarına yediremediklerini hep gözlüyordum. Her ikisinin de kafalarını meşgul ediyormuş gibi görünen tek şey, bunun aile için çok aşağılayıcı ve gülünç bir olay olduğuydu sanki. Küçük kardeşle her göz göze gelişimde bakışlarındaki ifade, köylü delikanlıdan öğrendiklerimden dolayı bana karşı içinde derin bir nefret duyduğunu düşündürüyordu. Bana karşı olan tavırları, büyük olanınkinden daha yumuşak ve kibarcaydı, ama gene de bunu görebiliyordum. Ayrıca, büyüğün gözünde de bir yüküm.

Hastam, gece yarısından iki saat önce öldü –onu ilk gördüğüm andan itibaren dakikası dakikasına izlemiştim. Genç kadının başı mahzun bir şekilde hafifçe bir yana düşüp de dünyevi bütün keder ve sıkıntıları son bulduğu o vakit onunla baş başaydım.

Kardeşler alt katta bir odada, bir an önce gitmek için sabırsızlıkla bekliyorlardı. Yatağın yanında yalnız başımayken, onların aşağıda kamçılarıyla çizmelerine vurarak odada bir aşağı bir yukarı gezindiklerini duyabiliyordum.

Yanlarına gittiğimde, büyük kardeş, ‘Nihayet öldü mü?’ diye sordu.

‘Öldü,’ diye karşılık verdim.

‘Seni tebrik ediyorum, kardeşim.’ Geriye, kardeşine doğru dönerken söylediği sözler bunlar olmuştu.

Daha önce bana para teklif etmişti, ama ben parayı almayı sonraki bir zamana bırakmıştım. Şimdi bana bir kese altın veriyordu. Keseyi elinden aldım, ama tekrar masanın üzerine bıraktım. Bu konuyu önceden düşünmüş ve hiçbir şey almamaya karar vermiştim.

‘Lütfen beni mazur görün. Bu şartlar altında alamam,’ dedim.

Birbirlerine baktılar; sonra da karşılıklı selamlaştık ve tek kelime bile etmeden ayrıldık...

Çok ama çok yorgunum; ıstıraptan bitap düşmüş bir haldeyim. Şu sıska elimle yazdıklarımı bile okuyamıyorum.

Bana teklif ettikleri o bir kese altın, bir sabah erken saatlerde, üzerinde ismim yazılı olan bir kutu içinde kapıma bırakılmıştı. Olayların en başından beri, korku ve tedirginlik içinde, ne yapmam gerektiği konusunu düşünüp duruyordum. O gün Bakana, çağrıldığı o iki hastayı ve gittiğim yeri, yani bütün olanları ayrıntılı olarak anlatan özel bir mektup yazmaya karar verdim. Sarayın nüfuzunun ve soyluların dokunulmazlığının farkındaydım ve meselenin hiç duyulmayacağını da tahmin ediyordum; ama yine de içimi, kendi vicdanımı rahatlatmak istiyordum. Meseleyi büyük bir sır gibi karımdan dahi saklamıştım; ama bunu da mektubumda anlatmaya karar vermiştim. Karşı karşıya olduğum tehlike her neyse, içimde ona yönelik bir korku yoktu; ama benim bildiklerimi öğrenirlerse başkalarının da tehlike içine girebileceğinin bilincindeydim.

O gün çok işim vardı ve bu yüzden mektubu o gece tamamlayamadım. Ertesi sabah, mektubu bitirmek için her zamankinden çok daha erken kalktım. Yılın son günüydü. Dışarıda benimle görüşmek isteyen bir bayanın beklemekte olduğu söylendiğinde mektubu henüz bitirmiştim...

Kendime edindiğim bu iş yüzünden gittikçe gücüm tükeniyor. Burası çok soğuk ve karanlık; algılarım çok zayıfladı ve üzerime korkunç bir kasvet çöktü.

Beni beklediği söylenen kadın hoş ve çekici genç bir bayandı, ama uzun bir hayat yaşayacak gibi görünmüyordu. Büyük bir endişe içindeydi. Kendisini Marki Saint Evrémonde’un karısı olarak tanıttı. Bu ismi, eşarbin üzerine işlenmiş harfle ve köylü delikanlının ona hitap şekli dolayısıyla büyük kardeşle bağlantılandırarak, kadının bahsettiği bu soylu beyefendiyi yakın zamanda görmüş olduğum sonucunu çıkarmakta hiç zorlanmadım.

Hafızam hâlâ yerinde ve her şeyi eksiksiz olarak hatırlıyorum, ama konuştuğumuz şeyleri kelimesi kelimesine yazamayacağım. Eskisinden daha dikkatli ve sık bir şekilde gözetleniyor olduğumdan şüpheleniyorum, ama hangi vakitlerde gözetleniyor olabileceğimi bilmiyorum. Kadın, bu acı ve dayanılmaz öykünün belli başlı bir kısmını, sonra kocasının olaydaki rolünü ve de benim kullanılışımı biraz tahminlerinden, biraz da kendisi araştırarak bulup çıkarmıştı. Kızın ölmüş olduğunu bilmiyordu. Büyük bir üzüntü içinde, kıza bir kadın olarak acısını paylaştığını göstermeyi umut ettiğini söyledi. Uzun zamandan beri acı çeken pek çok kişinin ahını alan bir evin üzerindeki laneti kaldırmayı ümit ediyordu.

Zavallı kızın genç bir kız kardeşi olduğuna inanıyordu ve en büyük isteği ona yardım etmektir. Ona böyle birinin var olduğundan başka bir şey söyleyemedim; zaten başka bir şey de bilmiyordum. Onu bana getiren şey bana güvenerek benim ona kızın adını ve yaşadığı yeri söyleyebileceğim umuduydu. Bana gelmekteki nedeni benim güvenilirliğime dayanarak hayatta olan bu kız kardeşin adını ve yaşadığı yeri ona söyleyebileceğim ümidini taşımasıydı. Oysa, şu içinde bulunduğum lanet saat dahil hâlâ daha kızın ne adını ne de yaşadığı yeri biliyorum...

Bu kâğıt parçaları işimi zorlaştırıyor. Dün beni uyarıp kâğıt parçalarından birini aldılar. Yazacaklarımı bugün bitirmeliyim.

İyi, merhametli bir kadındı ve mutlu bir evlilik hayatı yaşamıyordu. Nasıl mutlu olabilirdi ki! Genç olanı (kayınbiraderi) ona hep karşıydı; ona güvenmiyor ve ondan hoşlanmıyordu. Kadın her ikisinden de korkuyordu. Ona kapıya kadar eşlik ettiğimde arabasında iki ya da üç yaşlarında sevimli bir erkek çocuğu olduğunu gördüm.

Kadın, gözyaşları içinde çocuğu göstererek, ‘Onun iyiliği için, doktor, bu durumu telafi etmek için elimden ne gelirse yapacağım. Yoksa böyle bir mirasla işleri hiç yolunda gitmeyecektir. Eğer bu günahın bedeli ödenmezse, bunun hesabının bir gün bu yavrucağızdan sorulacağı hissi var içimde. Eğer bu kız kardeş bulunabilirse, oğluma yerine getirmesini vasiyet edeceğim ilk iş, bana ait diyebileceğim ne varsa hepsini –gerçi bunlar birkaç değerli mücevher parçasından başka bir şey değil– merhum annesinin şefkati ve merhametiyle bu incinmiş aileye vermesi olacaktır.’

Kadın çocuğu öptü ve ona sevgi dolu gözlerle bakarak, ‘Bu senin iyiliğin için. Yerine getireceğine söz veriyor musun?’ diye sordu. Çocuk cesurca, ‘Evet!’ diye cevap verdi. Kadının elini öptüm, sonra da çocuğunu kolları arasına aldı ve onu okşayarak yoluna gitti. Bir daha da görmedim o kadını.

Kocasının adını benim bildiğimi düşünerek söylediği için adamın adını mektuba eklemedim. Mektubu mühürledim ve başkalarına güvenmeyip kendi ellerimle o gün gönderdim.

O gece, yani yılın son gecesi, saat dokuzda doğru siyahlar giyinmiş bir adam kapımı çaldı; benimle görüşmek istiyordu. Sessiz bir şekilde genç uşağım Ernest Defarge’ı izleyerek yukarıya çıktı. Uşak, o sırada karımla –ah karıcığım, kalbimin sultanı! Benim güzel ve genç İngiliz karım!– beraber oturduğumuz odaya girdiğinde, aşağıda kapıda beklediğini sandığım adamın da onun arkasında sessizce durduğunu fark ettik.

St. Honoré Caddesi’nde acil bir hasta olduğunu söyledi. Fazla vaktimi almayacaktı; arabası kapıda bekliyordu.

Araba beni buraya getirmişti; buraya mezarıma. Evden ayrıldığımda birileri arkamdan ağzıma bir bez parçası tıktırarak kollarımı sıkıca bağladı. İki kardeş karanlık bir köşeden çıkıp geldiler ve tek bir işaretle benim aradıkları kişi olduğumu onayladılar. Marki, cebinden yazdığım mektubu çıkartarak bana gösterdi ve ellerindeki lambanın ateşinde mektubu yakıp küllerini ayaklarıyla söndürdü. Tek bir kelime konuşulmadı. Buraya getirildim; diri diri gömüldüğüm mezarıma.

Tanrı eğer bu kardeşlerin taştan yüreklerine biraz merhamet verseydi de bu korkunç yıllar boyunca bana karımdan herhangi bir haberi – sağ ya da ölü olduğuna dair bir kelimeyle olsun– bahşetseydiler, o zaman Tanrı’nın bu adamları tamamen terk etmediğini düşünebilirdim belki. Ama şimdi, kızıl haçın onlar için öldürücü olacağına, Tanrı’nın merhametinden hiç nasiplenmeyeceklerine inanıyorum. Ben, mutsuz mahkûm Alexandre Manette, 1767 yılının bu son gecesinde, dayanılmaz acılarım içinde, onları ve onların torunlarını her şeyin hesabının sorulacağı o günlere şikâyet ediyorum. Onları bu dünyada ve de öteki dünyada itham ediyorum.”

Kâğıtların okunmasının ardından korkunç bir ses yükseldi. Bu, kandan başka hiçbir şeyin doyuramayacağı bir açlığın, hırsın sesi idi. Okunan hikâye, zamanın en kinci duygularına davetiye çıkarmıştı; ülkede bu hırsın uçuramayacağı tek bir kelle bile yoktu.

Bu mahkeme ve izleyicilerin huzurunda, Defarge’ların bu kâğıdı diğer Bastille belgeleriyle birlikte açığa çıkarmayarak kendi zamanlarının gelmesini beklediklerini belirtmenin pek lüzumu yoktu. Bu nefret edilen adın Saint Antoine halkı tarafından çoktan lanetlenmiş ve ölüm listelerine kaydedilmiş olduğunu da belirtmenin pek lüzumu yoktu. Böylesi bir suçlama karşısında, sahip olduğu erdem ve faziletlerin ve de vermiş olduğu hizmetlerin kendisini koruması beklenebilecek birinin bile, ayaklarının yere basması mümkün değildi.

Ve bu talihsiz adam için en kötüsü de kendisini suçlayanın tanınmış bir yurttaş, yakın bir dostu ve de karısının babası olmasıydı. Kalabalıkların çılgınca işlerinden biri de eskiden kalma mantıksız alışkanlıkları taklit etmek, halkın gözü önünde kendini kurban etmektir. Bu yüzden de, mahkeme başkanı (kafasını sallayarak) cumhuriyetin saygıdeğer iyi bir doktorunun, lanet, soylu bir ailenin kökünü kazımakla cumhuriyet için bir fedakârlık yapmış olduğunu ve muhakkak ki kızını dul, torununu da yetim bırakmaktan kutsal bir zevk ve sevinç duyacağını söylediği zaman salonda insani duygulardan eser bulunmayan, vahşi bir coşku ve ateşli bir yurtseverlik havası esti.

Bayan Defarge, gülümseyerek İntikam’a bakarken, “Doktorun sözü mü geçiyormuş?” diye mırıldandı. “Kurtar onu şimdi sevgili doktor, kurtar hadi!”

Her bir jüri üyesinin oy kullanışında büyük bir gürültü kopuyordu. Bir oy daha, bir oy daha. Bağırışlar, bağırışlar.

Oybirliğiyle karar alındı. Gönülden ve aileden soylu, halka zalimliğiyle ün salmış bir cumhuriyet düşmanı. Conciergerie’e geri gönderilecek ve yirmi dört saat içinde infaz edilecek!

Alacakaranlık 2>

Böylece ölüme mahkûm edilen masum adamın zavallı karısı, sanki yüreğinden vurulmuştu. Buna karşın tek bir ses çıkarmadı; ama içinden, şu koca dünyada kocasına destek olacak tek kişinin kendisi olduğunu söyleyen çok güçlü bir ses duyuyordu ve bu ses onu çabucak kendine getirerek böylesi bir şokun etkisinden dahi kurtarmıştı.

Yargıçlar da dışarıdaki gösteriye katılmak zorunda oldukları için mahkeme dağıldı. Birdenbire başlayan o gürültü ve boşalan salondan koridorlara akan kalabalığın geçişi bitmemişti ki Lucie kollarını kocasına doğru uzattı; yüzünde sevgi ve teselli edici bir ifadenin dışında bir şey yoktu.

“Ona dokunabilseydim! Bir kez sarılabilseydim ona! Ah, bize biraz merhamet edin, iyi yurttaşlar!”

Salonda onu dün gece tutuklayan adamlardan ikisi, bir gardiyan ve bir de Barsad kalmıştı. Herkes gösteriye katılmak için sokağa dökülmüştü. Barsad diğerlerine, “Bırakalım sarılsın, sadece bir dakika,” dedi.

Bu teklif sessizce kabul edildi ve kadını, sandalyelerin üzerinden geçirerek kocasının kendisini kucaklayabilmek için kenarına dayanmış olarak beklediği sanık kabinine doğru kaldırdılar.

“Elveda, sevgilim. Ayrılık dualarım üzerinde aşkım. Yorgun düşenlerin dinlendiği o yerde yeniden buluşacağız!”

Onu göğsüne bastırduğunda kocasının söylediği sözlerdi bunlar.

“Buna dayanabilirim, sevgili Charles. Tanrı bana yardım ediyor; benim için üzülme. Çocuğumuz için de ayrılık duası et.”

“Dualarımı seninle ona gönderiyorum. Öpücüklerimi seninle ona gönderiyorum. Ona seninle veda ediyorum.”

“Kocacığım. Dur! Bir dakika!” Charles kendisini karısından uzaklaştırmaya çalışıyordu. “Uzun süre ayrı kalmayacağız. Bunun beni günbegün yiyip bitireceğini biliyorum; ama elimden geldiğince görevlerimi yerine getirmeye çalışacağım ve kızımızdan ayrıldığında Tanrı nasıl benim karşıma iyi arkadaşlar çıkardıysa onun karşısına da çıkaracaktır.”

Babası Lucie’nin arkasından gelmişti; tam ikisinin önünde diz çökecekti ki Darnay elini uzatarak onu tuttu ve haykırdı:

“Hayır, durun! Önümüzde diz çökmenizi gerektirecek ne yaptınız ki! Şimdi, geçmişte nasıl bir mücadele verdiğinizi anlıyoruz. Ailem hakkında şüphelendiğiniz o günlerde ve kim olduklarını öğrendiğiniz zaman nasıl sıkıntılara katlandığınızı şimdi anlıyoruz. Kızınızın hatırına, doğal olarak hissettiğiniz nefrete karşı nasıl bir mücadele verdiğinizi ve nefretinizi nasıl yendiğinizi şimdi anlıyoruz. Size bütün yüreğimizle ve sevgimizle teşekkür ediyoruz. Tanrı sizinle olsun!”

Doktorun bu sözlerle karşılığı ise sadece ellerini ak saçlarına götürerek acı bir çığlıkla onları yolmak oldu.

“Başka türlü olamazdı,” dedi mahkûm. “Her şey nasıl dağıldıysa o şekilde bir araya geldi. Beni sizin yanınıza, ölüme sürükleyen şey zavallı anneciğimin vasiyetini yerine getirmeye çalışmam olmuştu. Böyle bir kötülükten hiçbir zaman bir iyilik doğamazdı; böyle kötü başlangıçların doğasında mutlu sonlar yoktur. İçiniz rahat olsun, beni de bağışlayın. Tanrı sizi korusun!”

Karısı ancak kocasını götürmek için davrandıklarında onu bırakarak gitmesine izin verdi ve ellerini dua ediyormuş gibi birleştirerek arkasından bakakaldı; yüzünde bir aydınlık, hatta rahatlatıcı bir gülümseme vardı sanki. Darnay mahkûmlara ait kapıdan dışarıya çıktığında, Lucie babasına doğru döndü, başını onun göğsüne sevgiyle yasladı, bir şeyler söylemeye çalıştı ve ardından yere yığıldı.

Çekildiği kuytu köşeden o ana kadar kımıldamamış olan Sydney Carton bunun üzerine gelerek Lucie’yi yerden kaldırdı. Lucie’nin yanında sadece babası ve Bay Lorry vardı. Eliyle başını destekleyerek onu kaldırdığı sırada kolları titriyordu. Ama tavrında sadece birine acıma değil, bir gururlanma havası da vardı.

“Onu bir arabaya taşıyayım mı? Ağırlığını hissetmeyeceğim bile.”

Onu nazikçe arabanın kapısına kadar taşıdı ve usulca içeri yerleştirdi. Doktor ve yaşlı dostu da arabaya bindiler; Carton da arabacının yanında yerini aldı.

Çok değil birkaç saat önce karanlıkta Lucie’nin oturduğu sokağın taşlarına bakarak, onun hangi taşlara bastığını durup gözünde canlandırmaya çalıştığı evin kapısına geldiklerinde kadını tekrar kaldırdı ve merdivenlerden çıkarıp odasına taşıdı. Kadını odada bir kanepeye yatırdı. Bayan Pross ile küçük kızı baş ucunda ağlamaya başladılar.

“Onu kendine getirmeye çalışmayın,” dedi Carton içeridekilere kısık sesle, “Bu şekilde daha iyi. Ayılmasın, sadece bitkin düştü,” dedi.

Küçük Lucie birden zıpladı ve üzüntü içinde kollarını Carton'ın boynuna sımsıkı doladı ve ağlamaya başladı:

“Ah, Carton! Carton! Sevgili Carton! İşte geldin, biliyorum anneme yardım etmek, babamı kurtarmak için bir şeyle yapacaksın! Ah, ona bir bak sevgili Carton! Annemi seven biri onu böyle görmeye dayanabilir mi?”

Carton çocuğa doğru eğildi ve yüzünü onun al yanaklarına bastırdı. Çocuğu çok nazik bir şekilde kendisinden ayırdıktan sonra baygın yatan annesine baktı.

“Gitmeden önce,” dedi ve bir süre duraksadıktan sonra, “Onu öpebilir miyim?” diye sordu.

Eğilip dudaklarıyla kadının yüzüne dokunduğunda mırıldandığı sözcükler sonradan hatırlanacaktı. Hemen yanı başında duran küçük kız sonradan oradakilere ve yaşlanıp da tatlı bir nine olduğunda da kendi torunlarına onun, annesine “Senin sevdiğin bir hayat,” dediğini söyleyecekti.

Kadının yanından ayrılıp bir önceki odaya geçtiğinde arkasından daha henüz içeri girmekte olan Bay Lorry ve doktorla karşılaştı: “Dün onlar üzerinde çok güçlü bir etkiye sahiptiniz; sözünüz geçiyordu, Doktor Manette. Son bir kez daha deneyin Bu yargıçlar ve yetkisi olan adamların hepsi sizi seviyor, yaptığınız hizmetlerin oldukça farkındalar. Öyle değil mi?” dedi.

“Charles’la ilgili hiçbir şey benden gizlenmedi. Onu kurtaracağımdan çok emindim ve kurtardım da.” Doktor bu cevabı büyük bir zorlukla ve çok ağır konuşarak vermişti.

“Yeniden deneyin. Yarın öğlene kadar az vakit var ama yine de deneyin.”

“Öyle düşünüyorum. Hiç vakit kaybetmeyeceğim.”

“Bu iyi. Sizinki gibi büyük bir gücün daha önce büyük işlerin üstesinden geldiğine şahit olmuştum.” Gülümseyip bir iç çekerek ekledi: “Bugün karşı karşıya olduğumuz sorun kadar hiç olmadıysa da bunu gördüm. Ama deneyin! Kötüye kullandığımız hayatın pek bir değeri yoktur, ama denemeye değer. Eğer öyle olmasaydı ölmeye yatmak ne kadar da kolay olurdu.”

“Yarın doğruca başkana, başsavcıya ve adını vermezsem daha iyi olacak olan diğerlerinin yanına gideceğim. Yazacağım da... Ama durun! Sokaklarda kutlamalar var, hava kararıncaya kadar kimseye ulaşamayız.”

“Bu doğru. Sonuçta bu en iyi ihtimalle ümitsiz bir girişim ve hava kararana kadar beklemek bunu pek fazla değiştirmeyecek. Neler yapabildiğinizi öğrenmek isterim; yine de aklınızdan çıkarmayın! Hiçbir şey ummuyorum! O korkunç yetkilileri sizce ne zaman görebilirsiniz, Doktor Manette?”

“Hava karardıktan hemen sonra olur diye umut ediyorum. Bir ya da iki saat içinde.”

“Hava saat dörtten sonra kararır. Bir iki saat daha uzatalım süreyi. Saat dokuzda Bay Lorry’ye gitsem ondan veya sizder neler olduğunu öğrenebilir miyim?”

“Evet.”

“Tanrı yardımcınız olsun.”

Bay Lorry de Sydney’in arkasından kapıya kadar geldi ve omzuna dokunarak onu durdurdu. Bay Lorry acı dolu kısık bir sesle konuşuyordu:

“Benim hiç ümidim yok.”

“Benim de.”

“Eğer oradaki adamlardan biri, hatta hepsi birden onu kurtarmayı isteseler bile –ki bu çok zor bir olasılık; onun ya da herhangi birinin hayatı onlar için ne ifade ediyor ki!– mahkemede yapılan gösterinin ardından buna cesaret edebileceklerinden şüpheliyim.”

“Bence de. O seslerin arasında baltanın düştüğünü duydum.”

Bay Lorry elini kapıya koyup yüzünü koluna bastırdı.

“Ümidinizi yitirmeyin, üzülmeyin,” dedi Carton yumuşak bir ses tonuyla. “Bir gün belki bu yapılanlar Lucie için bir teselli olur düşüncesiyle Doktor Manette’i de elinden geleni yapması için cesaretlendirdim. Aksi halde kocasının hayatının nedensiz yere kurban edildiğini, harcadığını düşünebilir ve bu da ona acı verebilir.”

“Evet, evet. Haklısın,” diye karşılık verdi Bay Lorry bir yandan gözyaşlarını silerken. “Ama yok olup gidecek; hiç umu yok.”

“Evet. Yok olup gidecek. Hiç umut yok,” diye tekrarladı Carton ve kararlı adımlarla merdivenlerin basamaklarını inmeye koyuldu.

Karanlık

Nereye gideceğine tam karar veremeyen Sydney Carton bir süre sokakta durakladı. Düşünceli bir yüz ifadesiyle, “Saa dokuzda Tellson Bankası’nın binasında,” diye tekrarladı kendi kendine. “Acaba o zamana kadar ortalıkta görünmesem daha mı iyi olur? Sanırım hayır. Bu insanların burada benim gibi birinin olduğunu öğrenmeleri en iyisi; akıllıca bir tedbir ve yerinde bir hazırlık olabilir bu. Ama dikkatli olmalısın! Dikkatli, dikkatli! Biraz düşüneyim!”

Bir hedefe doğru yönelmeye başlamış adımlarını kontrol altına alarak, çoktan kararmış sokaklarda bir ya da iki kez tur attı ve bu sırada düşüncesinin muhtemel sonuçlarını kafasında iyice tarttı. İlk düşüncesinin doğru olduğunu düşündü. Sonunda kararını vermişti: “Evet en iyisi bu; o insanlar burada benim gibi bir adamın varlığından haberdar olmalı,” dedi kendi kendine. Sonra Saint Antoine’a yöneldi.

Defarge, kendisini Saint Antoine varoşlarında bir yerde şarap dükkânı işleten biri olarak tanıtmıştı. Şehri iyi bilen biri için, birine sormadan onun evini bulmak zor değildi. Carton, evin yerini belirledikten sonra dar sokaklardan tekrar geçti; bir lokantada akşam yemeği yedi ve ardından derin bir uykuya daldı. Yıllardan beri ilk defa sert içki içmiyordu. Dün gecedan bu yana hafif bir şarap dışında bir şey içmemiş ve dün gece de brendiyi artık içkiyle bir alıp vereceği kalmamış bir adam gibi, yavaşça Bay Lorry’nin şöminesinin dibine boşaltmıştı.

Dinlenmiş olarak kalkıp tekrar sokağa çıktığında saat yediyi bulmuştu. Saint Antoine’a doğru yürürken vitrininde ayna olan bir dükkânın önünde durup gevşemiş kravatını, paltosunun yakasını ve dağılmış saçlarını biraz düzeltti. Sonra doğruca Defarge’ın dükkânına gitti ve içeriye girdi.

Tesadüf ki içeride parmakları sürekli hareket eden çatlak sesli adamdan, yani Jacques Üç’ten başka müşteri yoktu. Jüri üyeleri arasında gördüğü bu adam içkisini içtiği küçük bir tezgâhın önünde karı koca Defarge’larla sohbet ediyordu. İntikam da dükkânın her zamanki müşterilerinden biriymiş gibi konuşmalara katılıyordu.

Carton ilerledi, bir sandalye çekti ve çok bozuk bir Fransızca’yla küçük bir kadeh şarap istedi. Bayan Defarge, önce şöyle bir baktı, sonra daha dikkatli baktı ve yanına yaklaşp ne istediğini sordu.

Carton az önce söylediklerini tekrar etti.

Bayan Defarge meraklı bir edayla kara kaşlarını kaldırarak, “İngiliz misiniz?” diye sordu.

Carton tek bir Fransızca kelimeyi bile zor anlayabildiğini anlatmak ister gibi kadına bir süre baktıktan sonra aynı bozuk Fransızca aksanıyla, “Evet, bayan, evet. İngiliz’im,” diye cevap verdi.

Bayan Defarge şarabı getirmek için tezgâha döndü ve Carton çıkardığı bir Jakober[90] gazetesini okumaya çalışıyormuş gibi yaparken kadının, “Yemin ederim, tıpkı Evrémonde,” dediğini duydu.

Defarge, Carton’a şarabını getirdi ve iyi akşamlar diledi.

“Nasıl?”

“İyi akşamlar.”

“O! İyi akşamlar, yurttaş,” dedi bardağı doldurulurken. “İyi bir şarapmış. Cumhuriyete içiyorum.”

Defarge tezgâha döndü ve karısına, “Evet, biraz benziyor,” dedi. Kadın sert bir sesle, “Bence çok benziyor,” diye karşılık verdi.

Jacques Üç ise ortalığı yatıştırmak için, “Bakın, hiç aklınızdan çıkmıyor, bayan,” diye araya girdi. Neşeli bir doğası olan İntikam da bir kahkaha atıp ardından ekledi: “Evet, hayatım! Onu yarın bir defa daha görebilmeyi dört gözle bekliyorsun, öyle ya!”

Carton gazeteye dalmış, dikkatli bir yüz ifadesiyle işaret parmağını bütün satırlar üzerinde gezdirerek kelime kelime, ağır ağır okuyan biri görünümündeydi. Diğerleri ise kolları tezgâha dayalı, birbirlerine sokulmuş bir halde alçak sesle konuşuyorlardı. Carton’ın, gazetesi üzerine yoğunlaşmış olan dikkatini dağıtmadan bir süre ona baktıktan sonra konuşmalarına kaldıkları yerden devam ettiler.

“Bayan Defarge’ın söylediği doğru. Neden duralım? Büyük bir güç var bu işin içinde. Neden duralım ki?” dedi Jacques Üç.

“Doğru, doğru, ama bir yerde durulması lazım. Ve sorun şu: nerede?” diye sordu Defarge.

“Hepsinin kökü kazındığında,” diye cevapladı Bayan Defarge.

“Harika!” diye atıldı çatlak sesiyle Jacques Üç. İntikam da aynı şekilde bu fikri heyecanla onaylamıştı.

“Hepsini öldürmek iyi fikir, karıcığım,” dedi Defarge biraz kaygılı bir ifadeyle. “Buna bir diyeceğim yok. Ama doktor çok fazla acı çekti; onu bugün gördün, mektup okunurkenki yüz ifadesini kendin gördün.”

“Gördüm!” dedi Bayan Defarge nefret ve öfke içinde: “Evet yüzüne dikkat ettim. Ama, bununla birlikte bu yüzün hiç de gerçek bir cumhuriyet dostunun yüzü olmadığını da gördüm. Bırakalım da yüzüyle kendi ilgilensin!”

“Kızının ne kadar üzüldüğünü de görmüşsündür, karıcığım; ki bu doktor için de korkunç bir acıdır.”

“Onu da gördüm,” dedi kadın. “Evet, kızını da gördüm, hem de birkaç defa. Bugün ve daha önce. Onu mahkemedeysen de sokakta hapislananın yanı başındayken de inceledim. Bırak da sadece parmağımı kaldırayım!”

Kadın parmağını kaldırmış gibiydi (Carton gözlerini gazeteden hiç ayırmıyordu) ve bir baltanın düşüşü gibi tezgâhın üzerine pat diye indirivermişti parmağını.

“Harika bir yurttaş!” diye çatlak sesiyle atıldı jüri üyesi olan.

“O bir melek!” diyerek kadına sarıldı İntikam.

Kadın kocasına dönüp acımasızca, “Sana gelince,” diye hırsını alamamış, yatıştırılması güç bir tavırla devam etti: “Eğer adamın hayatı sana bağlı olsaydı –ne mutlu ki değil– şimdi bile gidip onu kurtarabilirdin.”

“Hayır!” diye itiraz etti Defarge. “Şu bardağı yerinden kaldırmakla bunu gerçekleştirebilecek olsaydım bile, yine de bunu yapamazdım! Ama bu meseleyi burada bıraktım. Burada duralım, diyorum.”

“Öyleyse beni iyi dinle, Jacques. Sen de sevgili İntikamcık. İkiniz de iyi dinleyin,” dedi Bayan Defarge öfkeyle “Despotlukları ve ettikleri eziyetler yüzünden bu aileyi uzun zaman önce kayıtlarıma almış, yok olmaya mahkûm etmişim. İsterseniz kocama sorun.”

“Doğru,” diye cevap verdi Bay Defarge daha soru sorulmadan.

“Bastille’in düştüğü o büyük günlerin başlangıcında bugün okunan o mektubu kocam bulup eve getirmişti ve gece yarısından sonra burası temizlenip kapanınca birlikte, tam şurda, şu lambanın ışığında onu okumuştuk. İsterseniz kendisine sorun.”

“Doğru,” diye onayladı Defarge.

“O gece mektup okunup lambanın ışığı sönmeye yüz tuttuğu ve gün ışığı artık panjurların ve demir parmaklıkların arasından sızmaya başladığı saatlerde kocama ‘Şimdi seninle bir sırrımı paylaşacağım,’ dedim. İsterseniz ona sorun.”

“Doğru,” dedi Defarge.

“Ona sırrımı söyledim. Şimdi iki elimle şu bağrıma nasıl vurduysam o zaman da öyle vurdum ve ona dedim ki: ‘Ber sahildeki balıkçılar arasında büyüdüm Defarge ve Bastille’de bulduğün mektupta bahsedilen Evrémonde kardeşlerin eziyeti ettiği köylü ailesi benim ailemdi. Aldığı o ölümcül yarayla yerde uzanmış yatan delikanlının kız kardeşi benim kız kardeşimdi, o koca benim kız kardeşimin kocası ve o doğmamış çocuk onların çocuğu, o delikanlı benim erkek kardeşim, baba benim babam, yani bütün o ölenler benim ölmüşlerim ve onlardan bana kalan şey de bunların hesabını sormaktır!’ İsterseniz sorun.”

Defarge bir defa daha, “Doğru,” diye onu onayladı.

“O zaman, ateş ve rüzgâra durmaları gerektiği yeri söyle; ama bana asla.”

Dinleyicilerinin her ikisi de onun öfkesinin bu ölümcül niteliğinden büyük bir haz alıyor, bundan dolayı onu takdir ediyorlardı. Carton onu görmeden de o an nasıl bembeyaz kesildiğini anlayabiliyordu. Defarge ise zayıf bir muhalefet olarak, Marki’nin merhametli karısının hatırına birkaç kelime etti; ama karısı son söylediklerini tekrar edip onu susturdu:

“Ateş ve rüzgâra durmaları gerektiği yeri söyle; bana değil!”

İçeriye birkaç müşteri girdi ve konuşmayı kesip dağıldılar. İngiliz müşteri parasını ödedi ve ödediği paranın üstünü şaşkın şaşkın saydıktan sonra, bir yabancı gibi Ulusal Saray’ın yerini sordu. Bayan Defarge onu kapıya kadar götürdü ve koluna girip yolu gösterdi. İngiliz müşteri de o sırada, ‘o kolu kavradığı gibi kaldırıp altına derin bir bıçak darbesi indirmek ne iyi olurdu’ diye aklından geçirmiyor değildi.

Ama Carton, yoluna gitti ve az sonra da hapishanenin duvarlarının gölgesi altında kaybolmuştu. Sözleştikleri saatte, yenider Bay Lorry’nin yanında olmak için oradan ayrıldı. Bay Lorry’nin yanına vardığında onu endişe içinde aşağı yukarı geziniş dururken buldu. Buluşma anına kadar Lucie’nin yanında bulunduğunu ve onu kararlaştırdıkları gibi kendisiyle buluşmak için birkaç dakikalığına yalnız bıraktığını söyledi. Doktor saat dörde doğru bankaya ait evden ayrılmış ve o zamandan bu yana da hâlâ geri dönmemişti. Lucie’nin, babasının çabalarının Charles’ı kurtarabileceğine dair az çok umudu varmış; ama bunlar da çok cılız umutlarmış. Doktor çikalı beş saatten fazla olmuştu: Nerede olabilirdi ki?

Bay Lorry saat ona kadar bekledi; ama Doktor Manette’in hâlâ geri dönmemiş olması ve Lucie’yi de daha fazla yalnız bırakmak istememesi üzerine Lucie’nin yanına geri dönüp, gece yarısı tekrar banka binasına gelmeye karar verdi. O zamana kadar Carton, doktoru ateşin yanında tek başına bekleyecekti.

Carton bekledi, bekledi ve saat on ikiyi vurdu; ama Doktor Manette geri dönmedi. Ve Bay Lorry geldiğinde ne yeni bir haberi bulabilmiş ne de yeni bir haber getirebilmişti. Doktor nerede olabilirdi?

Bu sorunun cevabını bulmaya çalışıyorlardı ve onun bu uzun süren yokluğundan ümitlenmeye başlamışlardı ki merdivende doktorun yaklaşan ayak seslerini duydular. Doktorun içeri girdiği o an hiçbir ümidin kalmadığı anlaşılmıştı.

Gerçekten birileriyle konuşmuş muydu, yoksa bunca zaman sokaklarda mı gezinmişti, bu hiç öğrenilemeyecekti. Karşılırlına oturup öylece onlara baktığında, ona tek bir soru dahi sormamışlardı; çünkü yüz ifadesi her şeyi anlatıyordu.

“Onu bulamıyorum; ama bulmalıyım. Nerede?” dedi.

Üzerinde ne bir şapka ne de atkı vardı; konuşurken bir yandan da çaresiz bakışlarla dalgın dalgın ortalıkta dolanıyordu; sonra durdu, paltosunu çıkardı ve olduğu yere bıraktı.

“Tezgâhım nerede? Her yerde onu aradım ama bulamadım. Yaptığım işlere ne oldu? Zaman geçiyor, yarım bıraktığım o ayakkabıyı bitirmeliyim.”

Sydney Carton ve Bay Lorry birbirlerine baktılar; neye uğradıklarını şaşırmışlardı.

“Hadi ama! Hadi! Çalışmalıyım. Bana işimi getirin,” dedi inilleyen acı bir sesle.

Söylediklerine karşılık alamayınca saçlarını yormaya ve yaramaz bir çocuk gibi ayaklarını yere vurmaya başladı.

“Zavallı, çaresiz bir sefile eziyet etmeyin de işimi verin! Ayakkabılar bu gece bitmezse başımıza neler geleceğini biliyor musunuz?” diye iç parçalayan bir sesle yalvarıyordu.

Kaybettik, tamamen kaybettik.

Onu ikna etmenin ya da kendine getirmeye çalışmanın imkânsız olduğu açıktı; her ikisi de sanki anlaşımlar gibi bir omzundan tutup onu ateşin başına oturttular ve işini hemen kendisine getireceklerine söz vererek onu sakinleştirdiler. Sandalyeye çökmüş bir halde uzun uzun kohlara baktı ve ağlamaya başladı. Tavan arasından çıktıktan sonra olanların hepsi bir anlık hayal ya da bir rüyaydı sanki; Bay Lorry, Doktor Manette’in, Defarge’ın onu sakladığı zamanlarda bulunduğu ruh haline geri döndüğünü görüyordu.

Karşılaştıkları bu manzara karşısında her ikisi de dehşetli üzülmüş ve etkilenmişlerdi; ama böylesi duygulara kapılmanın ne yeri ne de zamanıydı. Ve onun, artık son ümidini ve güvencesini de yitirerek yapayalnız kalmış olan kızı her ikisinden de yardım istiyordu. Yine sanki anlaşımlar gibi birbirlerine baktılar; ikisinin de yüzünde aynı ifade vardı. İlk konuşan Carton oldu:

“Son şansımızı da yitirdik, zaten pek güçlü bir olasılık da değildi. Evet, onu kızının yanına götürmek iyi olur. Ama, çıkmadan önce bana bir dakikanızı verir misiniz? Koyacağım şartları neden koyduğumu sormayın, verdiğim sözü de yerine getireceğim; çünkü bunlar için bir nedenim var. Hem de iyi bir neden.”

“Bundan şüphem yok,” diye cevap verdi Bay Lorry. “Devam et.”

Aralarındaki sandalyede oturan adam sürekli ileri geri sallanıyor ve bir şeyler mırıldanıyordu. Geceleyin bir hasta yatağının başında nasıl konuşulursa öyle bir tonda konuşuyorlardı.

Carton, ayağına takılacak gibi duran paltoyu yerden almak için durdu. Eğilip paltoyu yerden kaldırırken, doktorun günlük işlerini yazmayı alışkanlık edindiği küçük defteri usulca içinden kayıp yere düştü. Carton defteri yerden aldı; arasında katlanmış bir kâğıt vardı. “Bu kâğıda bakmalıyız!” dedi. Bay Lorry de bu teklifi başıyla onayladı. Carton kâğıdı açtı ve “Tanrı’ya şükür!” diye haykırdı.

“Nedir o?” diye sordu Bay Lorry merakla.

“Bir saniye! İzin verin bunu yeri gelince konuşalım. Önce,” dedi ve elini paltosunun cebine sokup başka bir kâğıt çıkardı. “Bu benim şehirden çıkış iznim. Bakın: ‘Sydney Carton. İngiliz’ gördünüz mü?”

Bay Lorry kâğıdı eline alıp dikkatle inceledi.

“Bu kâğıdı benim için yarına kadar saklayın. Hatırlarsanız eğer, onu yarın görecektim. Hapishaneye bu kâğıtla beraber girmesem iyi olur.”

“Neden?”

“Bilmiyorum, ama götürmemeyi tercih ediyorum. Şimdi, şu Doktor Manette’in kâğıdını da alın. Bu da aynı şekilde onun Lucie’nin ve çocuğunun herhangi bir zamanda sınırı geçebilmesine izin veren belge. Görüyorsunuz değil mi?”

“Evet!”

“Bu belgeyi herhangi bir tehlikeye karşılık alabileceği son tedbir olarak dün almış olmalı. Tarihi ne zaman? Neyse önemli değil, bakmakla zaman kaybetmeyin. Bunu, benim ve sizin kâğıdınızla birlikte dikkatle saklayın. Şimdi, dikkat edin! Şu saate kadar doktorun böyle bir belgeye sahip olduğundan ya da olabileceğinden şüphe duymamıştım. Bu güzel; tabii geri alınmaya kadar. Yakın bir zamanda da geri alınabilir; çünkü böyle düşünmemi gerektiren sebepler var.”

“Tehlikede değiller, öyle değil mi?”

“Hem de büyük tehlike içindeler; Bayan Defarge onları ihbar edebilir. Bu gece onun konuşmalarına kulak misafiri oldum ve duyduklarım tehlikenin çok ciddi boyutta olduğunu gösterdi bana. Sonra zaman kaybetmeden casusun yanına gittim ve o da beni doğruladı. Dediğine göre; hapishane duvarının yanında yaşayan Defarge’ların kontrolündeki bir bıçkıcı, onun (Carton. Lucie’dan adıyla hiç bahsetmiyordu) mahkûmlarla nasıl işaretleştğini görmüş ve bunun için de tanıklık edecekmiş. Bunun çok bilinen bir aldatmaca, bir hapishane numarası olduğunu ve onun, belki çocuğunun ve hatta babasının da –çünkü çocuk da, Doktor Manette de orada onunla beraber görülmüşlerdi– hayatına mal olacağını tahmin etmek hiç de zor değil. Bu kadar ürkmüş bakmayın. Hepsini kurtaracaksınız.”

“Tanrı izin verirse yapabilirim, Carton! Ama nasıl?”

“Nasıl olacağını anlatacağım. Her şey size bağlı olacak, bunun için sizden daha iyi biri de düşünülemezdi zaten. Bu yeni ihbar kesinlikle önümüzdeki iki gün içinde yapılmayacak; belki sonraki iki üç gün içinde, en iyi ihtimalle de bir hafta sonra olabilir. Giyotinin kurbanları için yas tutmanın ve onlara acımanın cezasının ölüm olduğunu biliyorsunuz. O ve babası hiç kuşku yok ki bu suçtan dolayı yargılanacaklar ve kökleşmiş nefretinin gücü tarifi imkânsız boyutlarda olan o kadın da suçlamayı kuvvetlendirmek ve adımlarını sağlam atmak için bekleyecektir. Söylediklerimi takip edebiliyor musunuz?”

Lorry, “Bir an için gözüm karardı,” diyerek doktorun sandalyesinin arkalığına tutundu: “Ama buna rağmen sizi büyük bir dikkatle dinliyorum ve size güveniyorum.”

“Paranız var ve sizi en kısa zamanda limana ulaştırabilecek yolculuğu ayarlayabilirsiniz. İngiltere’ye dönmek için yapacağınız hazırlıklar birkaç gün içinde bitmiş olacaktır. Yarın erken saatlerde atlarınızı hazırlamış olun; böylece saat ikide yola çıkabilirsiniz.”

“Hazır olacaklar!”

Carton öylesine hararetli ve atılgan bir tavırla konuşuyordu ki, bu Bay Lorry’yi de ateşlemiş, bir delikanlı kadar çevik bir ruh haline sokmuştu.

“Siz asil bir insansınız. Sizden başkasına güvenemeyeceğimizi söylememiş miydim? Bu gece, çocuğu ve babasıyla beraber kendisini nasıl bir tehlikenin beklediğini ona söyleyin. Böyle söyleyin, çünkü o güzel başını kocasınınkinin yanına seve seve koyacaktır.” Carton bir an duraksadı ve sonra aynı şekilde devam etti. “Çocuğu ve babası için, sizinle beraber, o saatte Paris’i terk etmesinin gerekliliğini ona kabul ettirin. Bunun, kocasının son kararı olduğunu söyleyin ona. Büyük bir olasılıkla inandığından ve ümit ettiğinden daha fazla şey ifade ettiğini söyleyin. Babasının bu üzücü durum içindeyken de ona itaat edeceğini düşünüyorsunuz, öyle değil mi?”

“Bundan eminim.”

“Ben de öyle düşünüyorum. Sizin arabaya binmeniz de dahil bütün hazırlıkları burada; sakın ve seri bir şekilde avluda yapın. Geldiğimi gördüğünüz an beni de arabaya alın ve hemen hareket edin.”

“Ne olursa olsun sizi bekleyeceğim, doğru anlamış mıyım?”

“Biliyorsunuz, diğerleriyle birlikte benim belgem de sizde ve yerimi siz ayırtacaksınız. Ben yerimi aldıktan sonra hiçbir şey için beklemeyin, doğru İngiltere’ye!”

“Öyleyse.” Bay Lorry, onun heyecanlı ama sert ve sakin duran elini sıktı. “Dediğin gibi her şey tek bir yaşlı adama bağlı değil; yanımda genç ve ateşli bir adam da olacak.”

“Tanrı yardım ederse, olacak. Bana söz verin, ne olursa olsun, az önce kararlaştırdığımız şeyleri hiçbir şeyin engellemesine izin vermeyeceksiniz.”

“Hayır, vermeyeceğim.”

“Yarın şu sözleri aklınızdan çıkarmayın: İşlerde yapılacak herhangi bir değişiklik ya da herhangi bir gecikme –sebepten olursa olsun– hiçbir hayatın kurtarılamamasına ve hepsinin kaçınılmaz bir şekilde ölümüne sebep olacaktır.”

“Unutmayacağım. Üzerime düşeni tamamıyla yapmayı umut ediyorum.”

“Ben de kendiminkini yerine getiririm, umarım. Şimdilik hoşça kalın!”

Carton bunları yüzünde ciddi bir ifadeyle tebessüm ederek söyleyip, yaşlı adamın elini dudaklarına götürdü; ama oradan hemen ayrılmadı. Önce, Bay Lorry’nin, artık sönmeye yüz tutmuş olan közlerin önündeki taş kesilmiş bedeni ayağa kaldırarak üzerine bir pelerin ve şapka giydirmesine ve bir yandan da onu, hâlâ sızlanarak arandığı tezgâhını ve işini bulmaya gittiklerine inandırmasına yardım etti. Carton doktorun diğer tarafından yürüyerek o –kendi mutsuz ve umutsuz yüreğini ona açtığı o unutulması imkânsız günlerde çok mutlu olan– acı dolu, kederli yüreğin korkunç gecenin gelmesini beklediği evin avlusuna kadar ona destek oldu. Avluya girdi; orada bir süre tek başına Lucie’nin odasından sızan ışığa baktı. Ayrılmadan önce onun için dua ederek onunla vedalaştı.

XIII

Elli İki

Conciergerie Hapishanesi’nin karanlık hücrelerinde o günün talihsizleri akıbetlerini bekliyorlardı. Bir yılın hafta sayısı kadardı sayıları. Şehrin hayat med ceziri, bugün öğleden sonra elli iki kişiyi alıp sonsuzluk denizine bırakacaktı. Hücreleri daha boşaltılmadan yerlerine yenileri gelmişti; onların kanları dün dökülenlere karışmadan önce yarın onlarınkine karışacak olan kanlar belirlenmişti bile.

İki tane yirmilik, bir tane de on iki kişilik üç gruptan oluşan elli iki kişinin adı okunmuştu. Zenginliği hayatını satın alamayacak olan yetmiş yaşındaki bir toprak sahibinden, yoksulluğunun ve önemsiz biri oluşunun kendisini kurtaramayacağı yirmi yaşındaki bir terzi kıza kadar elli iki kişi. İnsanların yaptığı ihmalkârlıklarının ve kötü yaşam şartlarının neden olduğu fiziksel hastalıkların kendine her sınıftan kurban bulması gibi, ne tarifi ne de dayanması mümkün olmayan acı ve baskılardan, vicdansızca sürdürülen kayıtsızlıklardan doğan korkunç ahlaki çöküntü de kimseyi ayırt etmeden herkese bulaşmıştı.

Mahkemeden getirildiğinden beri hücresinde yalnız olan Charles Darnay kendini olmayacak ümitlerle avutmuyordu. Mektubun okunan her bir satırında mahkûm edildiğini duymuştu. Onu kurtarabilecek nüfuza sahip birinin olmadığını, neredeyse milyonlar tarafından mahkûm edildiğini, bir iki kişinin ona yardım edemeyeceğini çok iyi anlamıştı.

Yine de, sevgili karısının hayali gözünün önünde capcanlı dururken, katlanmak zorunda olduğu şeyi kafasında kabullenmek kolay değildi. Hayata kuvvetli bağlarla bağlıydı ve bunları gevşetmek çok ama çok zordu; kendini yavaş yavaş, aşama aşama hazırlayarak bir taraftan biraz çözülse, diğer taraftan sıkıca bağlanıyordu hayata; bir elini bırakıp biraz gevşetse gene başarısız oluyor, diğer eli sıkıca kavırıyordu hayatı.

Düşünceleri bir telaş içinde birbirini kovalıyor ve kalbi de hararetle, şiddetle çarparak boyun eğmeye karşı koyuyordu. Bir an için, kadere boyun eğmeyi düşünse, o zaman kendisinden sonra yaşamaya devam etmek zorunda olan karısı ve çocuğu itiraz edecek, bunu bencille bir şey olarak düşüneceklermiş gibi hissediyordu.

Ama bütün bunların hepsini ilk zamanlar düşünmüştü. Çok geçmeden, yüzleşmek zorunda olduğu yazgısının utanç verici bir yanı olmadığı, sayısız insanın haksız yere aynı yoldan geçtiği ve bu yolu başları dik bir şekilde her gün arşınladıkları düşüncesi ona güç vermeye başlamıştı. Sonra da bunu, sevdiklerinin ileride huzurlu olabilmesinin onun şimdi sakin ve metanetli olmasına bağlı olduğu düşüncesi izlemişti. Zihnini daha çok bu düşüncelerle meşgul edip, yavaş yavaş sakinleşerek daha huzurlu bir ruh haline kavuştu ve rahatladı.

Mahkûm olduğu gece karanlık basmadan, son yoluna doğru uzun bir yolculuğa çıkmıştı böylece. Yazmak için gerekli

malzeme ve bir lamba edinmesine izin verildikten sonra oturup ışıkların söndürülmesi gereken saate kadar yazdı.

Lucie’ye, kendisinden duyduğu ana kadar babasının niçin mahkûm olduğundan haberi olmadığını, bu acının sorumluluğunun babasına ve amcasına ait olduğunu mahkemede doktorun yazdığı o kâğıtların okunduğu ana kadar bilmediğini anlatan uzun bir mektup yazdı. Gerçek ismini ondan saklayışını ise doktorun –çok anlaşılır bir nedenle– izdivaçlarını onaylaması için öne sürdüğü bir şart ve evlenecekleri günün sabahı kendisinden zorla aldığı bir söz almış olmasından kaynaklandığını zaten açıklamıştı. Lucie’den doktora bu kâğıtların varlığını unutup unutmadığını yaşlı çınar ağacının altında konuşulanları hatırlayıp hatırlamadığını sormamasını rica ediyordu. Babası sırf onların mutluluğu için geçmişte yaşadıklarını unutmaya çalışmış, haksız yere mahkûmiyetine neden olanlar hakkında yazdıklarının Bastille’le birlikte yok olduklarını düşünmüştü. Sonuç olarak babası bilerek kötü bir şey yapmamış, babasının ve amcasının yaptıklarından ötürü onu suçlamamıştı. Tam tersine onların mutluluğu için yaşadıklarını hiçe saymıştı. Bu nedenle de Lucie’den babasını teselli etmesini istiyor, ona minnet dolu sevgi ve dualarını gönderiyor, kendisini çocuklarına adamasını istiyordu. Cennette buluşacakları gün babasının acılarını dindireceklerine dair söz veriyordu.

Doktora da hemen hemen aynı tarzda bir mektup yazmış, ancak karısını ve çocuğunu ona emanet ettiğini eklemişti. Bu sorumluluğun doktoru yaşama bağlayacağını, böylece kendisini bugünden kopartıp geçmişe götüren ruhsal rahatsızlığının nüksetmesini engelleyeceğini düşünmüştü.

Bay Lorry’ye ise hepsini emanet etmiş ve maddi işlerinin durumu üzerine bazı açıklamalar yapmıştı. Buna içten dostluğundarı ötürü müteşekkiri olduğunu anlatan birkaç satırın da eklenmesiyle, yazacağı her şeyi bitirmişti. Carton aklına hiç gelmemişti. Zihni diğerleriyle o kadar doluydu ki, onu bir kez olsun düşünmemişti.

Mektupları lambaların söndürölme vaktinden önce bitirebilmişti. Samandan şiltesine uzandığında bu dünyaya ait bütün işlerini hallettiğini düşündü.

Ama uykusunda dünya onu geri çağırılmış, en pırıltılı haliyle kendini göstermişti. Gene Soho’daki eski evdeydiler (ama içindeki eşyaların hiçbiriri gerçekte olduğu gibi değildi); anlaşılmaz bir şekilde salıverilmişti; özgür ve mutluydular; tekrar Lucie ile birlikteydi ve Lucie ona her şeyin bir rüya olduğunu, hiçbir yere gitmediğini söylüyordu. Ardından tekrar kendinden geçmiş, bu defa acı bile duymuştu, ama sonra gene geriye karısının yanına dönmüştü; huzur içindeydi; ölmüştü, ama kendisinde herhangi bir farklılık göremiyordu. Ve son bir kendinden geçiş ve kasvetli, sıkıntılı bir sabaha uyanış. Nerede olduğunu ve başından neler geçtiğini hatırlamıyordu; sonra birdenbire aklına geldi, “Bugün benim ölüm günüm!”

Böylece elli iki kellenin uçacağı o gün gelmiş oldu. Ve artık, sakinleşmiş ve akıbetini sessiz bir şekilde cesaretle karşılayacağını umuyorken; o sırada zihninde, bastırılması zor düşünceler ayaklanmaya başladı.

Hayatına son verecek olan o aleti daha hiç görmemişti. Yerden ne kadar yüksekteydi; kaç basamağı vardı; üzerine nasıl oturacaktı; ona nasıl dokunacaklardı; ona dokunacak olan eller kana bulanacak mıydı; yüzü ne yana döndüröllecekti; ilk mi, yoksa sonuncu mu olacaktı? Bunlar ve bunlara benzer bir sürü soru, isteği dışında, sayısız defa kafasında dönüp durdu. Böyle düşüncelerin aklına gelmesinin korkuyla bir alakası yoktu; çünkü hiç korku duymuyordu. Bu daha çok, onu rahat bırakmayan tuhaf bir istekten, o zaman geldiğinde ne olacağını bilmek istemesinden doğan düşüncelerdi; bu isteğin büyüklüğü, geriye kalan kısacık zamana oranla çok fazlaydı. Bu merak kendisinden çok sanki içine giren başka bir ruhun merakıydı.

Darnay bir aşağı bir yukarı gezinirken saatler geçti ve saat artık Darnay’ın bir daha duyamayacağı saatleri vurmaya başladı. Dokuz, on, on bir geçip gitmişti; on iki de geride kalmak üzereydi. Zihnini bulandıran bu tuhaf düşüncelere karşı verdiği güç mücadeleden sonra nihayet onlardan kurtuldu. Karısının ve kızının adını kendi kendine tekrarlayarak gezinmeye başladı. Mücadelenin en zor kısmını da atlatmıştı. Artık zihnini bulandıran düşüncelerden kurtulmuş bir halde, kendisi ve sevdikleri için dua ederek bir aşağı bir yukarı gezinebilirdi.

Saat son defa on ikiyi de vurmuştu.

Ona son saatinin, üç olduğu bildirilmişti; daha önce çağrılacağını biliyordu, çünkü mahkûm arabaları sokaklardan ağır ağır, sallana sallana geçmeye başlamışlardı. Bu yüzden de son saatin iki olacağına karar verdi; böylece bu arada kendine, sonra da diğerlerine güç verip destek olabilecekti.

Kolları göğsünde kenetli bir şekilde bir aşağı bir yukarı geziniyordu; La Force’taki diğer mahkûmlardan epey farklıydı. Bu sırada saatin biri vurduğunu duydu; şaşırmamıştı. Bu saatler de diğerleri gibi gelip geçmişti. Kendine hâkim olabildiği için Tanrı’ya şükredip, “Önümde bir saat daha var,” diye düşündü ve gezinmeye devam etti.

Kapının ötesindeki taş koridorda ayak sesleri duydu. Durdu.

Anahtar kilide sokuldu ve çevrildi. Kapı daha açılmadan veya açıldığı sırada bir adam alçak sesle, İngilizce, “Beni burada

hiç görmedi; şimdiye kadar ondan hep uzak durdum. Siz yalnız girin. Ben şurada beklerim. Hadi, vakit kaybetmeyin!” dedi.

Kapı hızla açıldı ve ardından kapandı. Yüzünde hafif bir tebessüm, sessiz ve dikkatli bir şekilde sessiz olması için uyarırcasına dudaklarına yaklaştırdığı parmağıyla Sydney Carton karşısında duruyordu.

Bakışlarında öylesine güzel, öylesine olağanüstü bir ifade vardı ki, Darnay bir an hayal gördüğünü sandı. Ama Cartor konuştu ve ses onun sesiydi; mahkûmun elini kavradı ve elini tutan gerçekten de oydu.

“Dünyada en son göreceğin kişinin ben olacağımı düşünüyordun, öyle değil mi?” dedi Carton.

“Sen olduğuna inanamadım. Kendimi şimdi biraz inandırabiliyorum gerçekten sen olduğuna.” Yeni yeni kendini toparlayabilmişti: “Mahkûm değilsin, öyle değil mi?”

“Hayır. Gardiyanlardan biri üzerinde şans sonucu, baskı kuracak bir konum elde ettim ve bu sayede karşıdayım. Onun yanından; karının yanından geliyorum.”

Darnay ellerini birbirine kenetledi.

“Sana ondan bir rica ileteceğim.”

“Nedir?”

“O sevdiğin sesin en acıklı tonuyla söylenmiş, önemli, zorlayıcı ve kesin bir rica.”

Mahkûm yüzünü hafifçe yana döndü.

“Bu ricayı neden benim ilettiğimi ve ne anlama geldiğini sormak için zamanın yok; benim de anlatacak zamanım yok. Bunu yerine getirmelisin. Çizmelerini çıkar ve benimkileri giy.”

Hücrenin, mahkûmun arkasında kalan duvarının önünde bir sandalye vardı. Carton onu şimşek hızıyla sandalyeye oturtmuş ve çoktan çizmelerini çıkarmış, onu bekliyordu.

“Benim çizmelerimi giy. Haydi, al, tut şunları. Çabuk ol!”

“Carton, buradan kaçışın bir yolu yok; bu mümkün değil. Sadece benimle beraber ölmüş olursun. Bu delilik.”

“Senden kaçmanı isteseydim bu delilik olurdu; ama ben böyle bir şey söyledim mi? Senden şu kapıdan çıkmanı istediğim zaman bunun bir delilik olduğunu söyle ve kal burada. Şu kravatını ve paltonu da benimkiyle değiştir. Sen bunları yaparken, bu sırada ben de başındaki kurdeleyi çıkartıp saçlarını benimki gibi dağıtayım!”

Carton, mükemmel bir hız, istek ve eylemin verdiği güçle, bir sihir gerçekleştirir gibi istediği bütün her şeyi ona yaptırttı. Mahkûm, küçük bir bebeğe dönmüştü ellerinde.

“Carton! Sevgili Carton! Bu delilik. Başaramayız bunu, yapamayız. Şu ana kadar deneyip de başaran hiç olmamış. Sanıyalıyorum. Benim yol açtığım acının yanına seninkini de ekleme.”

“Senden kapıdan çıkıp gitmeni istedim mi, dostum Darnay? Senden eğer bunu istersem, reddet. Masanın üstünde kâğıt, kalen ve mürekkep var. Elin yazabilecek kadar kuvvetli mi?”

“Sen gelene kadar öyleydi.”

“O zaman tekrar dene ve sana söylediklerimi yaz. Çabuk ol, dostum, çabuk ol!”

Darnay, masanın başına oturup karman çorman olmuş kafasına ellerini dayadı. Sağ elini göğsünün üzerinde tutan Carton, hemen yanında bekliyordu.

“Aynen söylediğim gibi yaz.”

“Kime yazıyorum?”

“Hiç kimseye.”

Carton elini hâlâ göğsünün üzerinde tutuyordu.

“Tarih atayım mı?”

“Hayır.”

Mahkûm her soruyu soruşunda kafasını kaldırıp ona bakıyordu. Eli göğsünde, yanı başında dikilen Carton da ona doğru bakıyordu.

“Uzun zaman önce aramızda geçen konuşmaları hatırlıyorsanız, gördüğünüzde bunun ne olduğunu da anlayacaksınız. Hatırlayacağınızı biliyorum. Çünkü siz kolay kolay unutan bir insan değilsiniz.”

Carton elini göğsünden indiriyordu, mahkûm bir yandan yazarken bir yandan da merakla yukarı, ona doğru baktı; Carton durdu ve eliyle bir şeyin üstünü kapatarak, ““Unutan bir insan değilsiniz’ diye yazdın mı?” diye sordu.

“Yazdım. O elindeki bir silah mı?”

“Hayır, silahlı değilim.”

“Elindeki ne öyleyse?”

“Birazdan anlarsın. Yazmaya devam et; sadece birkaç kelime kaldı yazacak.” Yazdırmaya devam ederek; “Söylediklerimin doğruluğunu ispat edebileceğim zaman geldiği için şükrediyorum. Bundan dolayı ne üzülüyorum ne de pişmanım.”

Bunları söylerken gözleri mahkûmun üzerindeydi; eli yavaş yavaş mahkûmun yüzüne doğru kayıyordu.

Darnay’ın elindeki kalem düştü ve Carton’a boş boş bakarak, “Bu koku da ne?” diye sordu.

“Hangi koku?”

“Burnuma gelen koku...”

“Ben bir koku almıyorum; burada olması mümkün değil. Kalemi al ve yazıyı bitir. Çabuk ol, çabuk!”

Mahkûm, sanki belleği gidip gelmeye başlamış, yeteneklerini yitirmiş gibi dikkatini toparlamaya çalıştı. Soluk alış verişi değişerek yarı kapanmış gözleriyle Carton’a, Carton da eli tekrar göğsünde sabırla ona bakıyordu.

“Acele et, acele et!”

Mahkûm bir kez daha kâğıdın üzerine eğildi.

“Eğer başka türlü olsaydı...” Carton’ın eli tekrar dikkatlice ve yavaşça aşağıya inmeye başlamıştı “bu fırsatı kullanmazdım, başka türlü olsaydı...” –eli mahkûmun yüzündeydi– “cevabını vereceğim daha çok şey olurdu. Başka türlü olsaydı...” Carton kaleme baktı; anlaşılmaz şeyler çiziyordu.

Carton’ın eli ondan sonra bir daha göğsüne gitmedi. Mahkûm öfkeli bakışlarla ayağa kalktı, ama Carton bir eliyle mahkûmur burun deliklerini sıkı sıkı kapatmış, sol koluyla da onu belinden kavramıştı. Mahkûm birkaç saniye, hayatını kendisi için feda etmeye gelen adamlarla takatsizce mücadele etti; ama birkaç dakika kadar sonra yere baygın bir şekilde yığıldı.

Carton, hedefine yüreği kadar sadık olan elleriyle mahkûmun bir kenara bıraktığı elbiseleri çabucak giydi, saçlarını geriye taradı ve mahkûmun kurdelesiyi bağladı. Sonra da yavaşça seslendi:

“İçeri gel! Haydi!”

Casus içeri girdi.

Carton, yerde baygın yatan bedenin yanında diz çöküp kâğıdı göğsüne koyarken kafasını kaldırıp baktı ve “Gördün mü? O kadar büyütülecek bir şey var mıymış?” diye sordu.

Casus, parmaklarını tedirgin bir tavırla çıtlatarak, “Bay Carton, benim endişem işin bu kısmı değil. Endişem sizir pazarlığımıza olan sadakatiniz,” dedi.

“Benden korkma. Ölünceye kadar verdiğim söze sadık kalacağım.”

“Eğer elli iki kişinin idam edileceği hikâyesi doğruysa, öyle de olmalısınız, Bay Carton. Üstünüzdeki kıyafetle kararlı olduğunuzu gördükten sonra korkmayacağım.”

“Korkma! Yakında sana zarar veremez halde olacağım ve diğerleri de Tanrı’nın izniyle yakın zamanda buradan uzaklaşmış olacaklar. Şimdi yardım et ve beni arabaya götür.”

“Sizi mi?” diye sordu casus öfkeyle.

“Onu, yani kendisiyle yer değiştirdiğim adamı. Beni getirdiğin kapıdan mı çıkacaksın?”

“Tabii ki.”

“Beni içeriye soktuğunda takatsiz ve bitkindim ve çıkarken daha da perişan bir halde olacağım. Çünkü ayrılık konuşması beni çok kötü etkiledi. Burada böyle şeyler sık sık, hatta belki de sürekli olur. Hayatın senin elinde. Çabuk ol! Yardım iste!”

Casus bir süre durdu ve korkudan titrer bir halde, “Bana ihanet etmeyeceğinize yemin ediyor musunuz?” diye sordu.

Carton ayağını öfkeyle yere vurarak, “Of! Of! Az önce yemin etmedim mi ki değerli vaktimizi boşuna harcıyorsun? Sen onu daha önce gelmiş olduğun o evin avlusuna götür, kendi ellerinle arabaya yerleştir, Bay Lorry’ye onu göster, temiz hava dışında ayıltıcı bir şey kullanmamasını ve evvelki akşam ona söylediklerimi, bana verdiği sözünü hatırlat, sonra da yoluna git!”

Casus hücreden çıktı ve Carton masaya oturup alnını eline dayadı. Casus hemen sonra yanında iki adamla geri geldi.

“Ne olmuş?” diye sordu bir tanesi, yerde yatana bakıp.

“Azize Giyotin piyangosundan çıkan ödülü arkadaşının alacağını öğrenince mi bu kadar etkilenmiş?” diye sordu.

“Bu soylu boş bir bilet çekseydi iyi bir vatandaş bu kadar çok üzölmezdi,” dedi diğeri.

Baygın bedeni kaldırdılar ve kapıya kadar getirdikleri samandan şiltenin üzerine koydular ve kaldırdılar.

“Az zamanın kaldı, Evrémonde,” dedi casus uyarırcasına.

“Bunu biliyorum,” dedi Carton. “Arkadaşıma dikkatli davranın, yalvarırım. Beni de yalnız bırakın.”

“Haydi, çocuklar,” dedi Barsad. “Götürün!”

Kapı kapandı ve Carton tek başına kaldı. Duyma yetisini sonuna kadar zorlayıp en ufak bir tıkırtıya bile kulak kabartarak şüphe ya da telaşa neden olacak bir ses var mı diye bekledi. Ama hiç ses yoktu. Anahtar döndü, kapılar takırdadı ve ayak sesleri giderek kayboldu; olağandışı sayılabilecek ne bağırış ne de telaş vardı. Carton, içi rahatlamış bir şekilde birkaç nefes aldıktan sonra masaya oturdu ve saat ikiyi gösterene kadar sesleri dinlemeye devam etti.

Sonradan bazı sesler duymuştu, ama bunların ne olduklarını bildiği için korkmamıştı. Sırayla art arda açılan kapıların ardından sonunda onunki de açıldı. Bir gardiyan elindeki listeye bakarak sadece, “Beni takip edin, Evrémonde!” dedi. Cartor gardiyanın arkasından ilerleyerek geniş ve karanlık bir odaya girdi. Kasvetli bir kış günüydü; hem içerideki, hem de dışarıdaki gölgeler yüzünden, kollarının bağlanması için gelen diğerlerini güç bela seçebiliyordu. Kimi ayakta duruyor, kimi de oturuyordu. Birkaçı da sürekli bir tonda ağlayıp duruyordu. Büyük bir çoğunluk ise sessiz ve sakindi; gözleri yere bakıyordu.

Elli iki kişilik gruptan diğer mahkûmlar getirilirken o da duvar kenarında kuytu bir köşeye geçip oturmuştu. O sırada yanından geçen biri onu tanıyarak kucaklamak için durdu. Her şey ortaya çıkacak diye heyecanlanarak büyük korku duydu; ama adam yanında durmadı ve gitti. Az sonra da zayıf, genç bir kadın, oturduğu yerden kalktı ve onunla konuşmaya geldi. O tatlı yüzünde renk kalmamış, solgun gözleri kocaman açılmıştı.

Buz gibi soğuk eliyle ona dokunarak, “Yurttaş Evrémonde, ben sizinle birlikte La Force’ta kalan zavallı küçük terziyim,” dedi.

Carton, “Doğru,” diye mırıldandı. “Unutmuşum, hangi suçtan mahkûm ediliştiniz?”

“Komplo kurmaktan. Tanrı biliyor ki, suçsuzum. Böyle bir şey mümkün olabilir mi? Benim gibi zavallı ve güçsüz küçük bir yaratıkla kim komplo kurmayı düşünür ki?”

Kızın bunu söylerken yüzünde beliren o mahzun gülümseme Carton’ı öyle etkilemişti ki gözlerinden yaşlar boşanmaya başladı.

“Ben ölmekten korkmuyorum, yurttaş Evrémonde, ama hiçbir şey yapmadım ki. Eğer biz garibanlar için onca iyiliği yapacak cumhuriyet benim ölümümden bir şeyler kazanacaksa ölmek isterim; ama bu nasıl olabilir bilemiyorum, yurttaş Evrémonde. Benim kadar zavallı, güçsüz ve küçük bir yaratıkla!”

Carton’ın kalbinin ısınıp yumuşayacağı kimsenin aklına gelmedi, ama bu acınası kız için yumuşamıştı.

“Serbest bırakıldığınızı duymuştum, yurttaş Evrémonde. Doğru olduğunu umarım.”

“Öyleydi. Ama tekrar tutuklanıp ceza aldım.”

“Eğer aynı arabaya binersek elinizi tutmama izin verir misiniz, yurttaş Evrémonde? Korkmuyorum, ama küçük ve güçsüzüm. Elinizi tutmak beni daha cesaretlendirecektir.”

Kız, solgun gözlerini kaldırıp yüzüne baktığında, Carton bu gözlerin birden şüpheyle, sonra da şaşkınlıkla parladığını gördü. Çalışmaktan ve açlıktan harap olmuş parmaklarını dudaklarına götürdü.

“Onun için canınızı feda mı ediyorsunuz?” diye fısıldadı.

“Karısı ve çocuğu için de. Şişşt! Evet.”

“Ah! Elinizi tutmama izin verecek misiniz, yabancı?”

“Şişşt! Evet, zavallı kardeşim, son ana kadar.”

Öğleden sonra erken saatlerde, hapishanenin üzerine düşen gölgelerin aynısı, sınırdaki kalabalığın üstüne de düşüyordu. Paris’ten yola çıkmış bir araba kontrolü yapılmak üzere sınıra yaklaşıyordu.

“Kim gidiyor? İçeride kimler var? Kâğıtlar!”

Kâğıtlar uzatıldı ve okundu.

“Alexandre Manette. Doktor. Fransız. Kim bu adam?”

“İşte kendisi” diye, dalıp gitmiş bir halde, anlaşılmaz bir şeyler mırıldanan zavallı durumdaki yaşlı adam gösterildi.

“Galiba yurttaş doktorun akli başında değil, ha? Devrim havası ona ağır gelmiş olmalı.”

Hem de çok ağır gelmişti.

“Hah ha! Bu hava çok kişiye ağır geliyor. Lucie. Kızı. Fransız. Kızı nerede?”

Kızı işte burada.

“Öyle olması lazım. Lucie, Evrémonde’un karısı, değil mi?”

Evet.

“Hah! Evrémonde’un başka bir yerde randevusu var tabii. Lucie, bu da kadının çocuğu. İngiliz. Bu o mu?”

O; ondan başkası olamaz.

“Öp beni Evrémonde’un kızı. Şimdi iyi bir cumhuriyetçiyi öpmüş oldun. Sizin aile için yeni bir şey olsa gerek. Unutma bunu Sydney Carton. Avukat. İngiliz. O nerede?”

Orada, arabanın köşesinde yatıyor. O da gösterildi.

“Görünüşe göre İngiliz avukat kafayı bulmuş.”

Temiz havada kendine geleceği ümit edildiği, çok sağlıklı olmadığı ve cumhuriyetin öfkesine maruz kalmış bir arkadaşından üzüntü içinde ayrıldığı söyleniyor.

“Hepsi bu kadar mı? Ne var bunda! Cumhuriyetin öfkesine maruz kalmış pek çok insan dışarıya küçük pencerelerden bakmak zorunda kalıyor. Jarvis Lorry. Bankacı. İngiliz. Hanginiz?”

“O benim.”

Soruların hepsine cevap veren Jarvis Lorry’ydi. Arabadan inip, elleri kapıda, bir grup memurla muhatap olan kişi de Jarvis Lorry’ydi. Memurlar ağırdan alarak, arabanın etrafında aylak aylak dolanıp arabanın üstünde taşınan küçük bagaja bakmak için yukarıya tırmanıyor; bu sırada etrafta dolanan köylüler arabanın başına üşüşerek merakla içeriye bakıyorlar; annesi tarafından kucakta taşınan küçük bir çocuk, Giyotin’e gönderilen soylu bir adamın karısına dokunabilmek için küçücük elini içeri uzatıyor.

“Kâğıtlarını al, Jarvis Lorry. Onaylandılar.”

“Gidebilir miyiz, yurttaş?”

“Gidebilirsiniz. Haydi, arabacı! İyi yolculuklar!”

“Sizi selamlıyorum, yurttaşlar... Böylece ilk tehlike atlatıldı!”

Bu sözler de, gene Jarvis Lorry’den çıkmıştı; ellerini kavuşturmuş, yukarıya bakıyordu. Arabada korku, gözyaşı ve baygın haldeki yolcunun ağır soluklanışları var.

“Çok yavaş gitmiyor muyuz? Atları daha hızlı sürmek mümkün değil mi?” diye soruyor Lucie yaşlı adama sokularak.

“Kaçıyormuşuz gibi görünebilir. Onları daha hızlı sürmeye zorlamamalıyız; bu şüphe uyandırır.”

“Arkaya bir bakın, takip ediliyor muyuz diye bir bakın!”

“Yol boş, bir tanem. Şimdilik takip edilmiyoruz.”

İkili, üçlü ev kümelerinin, yıkık dökük binaların, ıssız çiftliklerin, deri boyama evlerinin, tabakhanelerin, boş kırsal arazilerin yanından, yapraksız ağaçların birbiri ardına sıralandığı yollardan geçiyoruz. Yolun gittiğimiz yanı sert ve engebeli; diğer yanında ise derin, yumuşak bir çamur var. Ara sıra arabayı sarsan taşlardan sakınmaya çalışırken çamurlu tarafa geçip batağa saplanıyoruz. Sabırsızlığımızın neden olduğu sıkıntı o zaman öyle büyüyor ki, içinde olduğumuz o büyük telaş ve korkuyla acele içinde gitmek, koşmak, saklanmak istiyoruz, ama elimizden durmaktan başka bir şey gelmiyor.

Kırsal boş alanlardan sonra, yine yıkık dökük binaların arasından geçiyoruz; ıssız çiftliklerin, deri boyama evlerinin, tabakhanelerin, yan yana ikili üçlü kır evi kümelerinin yanından ve yapraksız ağaçların sıralandığı yollardan geçiyoruz. Bu adamlar bizi kandırıp başka yollardan geriye mi döndürüyorlardı? Bu yoldan daha önce geçmedik mi? Tanrı’ya şükür, hayır. Bir kasaba. Arkaya bakın, takip ediliyor muyuz bir bakın! Şişşt! İşte bir han.

Sakin ve telaşsız bir havayla dört atımız da arabadan çıkartılıyor; atsız ve bir daha yolculuk etmeyecekmiş gibi, küçük bir sokakta sakın ve telaşsız bir şekilde duruyor araba; yeni atlarımız teker teker, sakın ve telaşsız bir şekilde getiriliyor; yeni arabacılarımız ellerinde uçlarını örmeye çalıştıkları kamçılılarıyla yaklaşıyorlar; eski arabacılar sakın ve telaşsız bir şekilde paralarını sayıyor, yanlış hesap yaparak hoşnut kalmadıkları sonuçlar elde ediyorlar. Bütün bu geçen zaman süresince, dehşet içindeki yüreklerimiz, gelmiş geçmiş en hızlı atı geride bırakacak bir ritimde atıyordu.

Nihayet yeni arabacılar eyerleri üzerinde yerlerini alıyor ve eski arabacılar arkada bırakılıyor. Köyden geçip tepeye çıkıyor, tepeden inip sulak bir yere varıyoruz. Birdenbire arabacılar el kol hareketleriyle heyecanlı heyecanlı konuşmaya başlıyorlar. Dizginler çekiliyor, atlar neredeyse arka ayakları üzerine kalkıp duruyorlar. Nedir o, yoksa takip mi ediliyoruz?

“Ho! Hey arabadakiler. Baksanıza!”

“Ne oldu?” diye soruyor Bay Lorry kafasını pencereden çıkartarak.

“Ne kadar demişlerdi?”

“Anlamıyorum. Neyi ne kadar demişlerdi?”

“Konaklama yerinde söylüyorlardı. Bugün Giyotin’e kaç kişi gönderilecek?”

“Elli iki.”

“Ben de öyle söylemişim. İyi bir rakam! Yanımdaki arkadaş kırk iki olduğunda ısrar ediyordu da; kesilmeyi hak etmiş on kelle daha. Giyotin iyi çalışıyor. Onu seviyorum. Haydi ileri. Deh!”

Gece karanlığı çöküyor. Baygın yolcуда hareketlenme var; kendine gelmeye ve anlaşılır bir şeyler söylemeye başlıyor; hâlâ onunla beraber olduklarını zannediyor; ona adıyla hitap ederek elinde tuttuğu o şeyi soruyor. Merhametli Tanrım, bize acı, yardım et bize! Dışarı bakın, takip ediliyor muyuz diye bakın.

Rüzgâr arkamızdan hızla ve şiddetle esiyor, bulutlar uçuşuyor, ay batıyor ve gece bütün hiddetiyle bizi takip ediyor; ama şimdilik onun dışında arkamızdan başka gelen yok.

Örgü Tamamlanıyor

Elli iki kişinin akıbetlerini bekledikleri o sıkıntılı anda Bayan Defarge, devrimci jürinin iki üyesi İntikam ve Jacques Üç'le birlikte yeni kötülüklerin habercisi olan uğursuz bir toplantı yapıyordu. Bayan Defarge bakanlarıyla, daha önceki gibi şarap dükkânında değil de, eskiden yol işçisi olan bıçkıcının kulübesinde görüşüyordu. Bıçkıcının kendisi toplantıya dahil değildi, ama bir uydu gibi yakın bir mesafede bekliyordu; istenmediği sürece konuşmayacak ya da davet edilmedikçe fikir beyan etmeyecekti.

“Ama bizim Defarge’ın iyi bir cumhuriyetçi olduğuna şüphe yok, değil mi?” dedi Jacques Üç.

“Onun gibisi var mı Fransa’da?” dedi geveze İntikam, en tiz ses tonuyla protesto edercesine.

“Lütfen, küçük İntikam.” Bayan Defarge hafifçe kaşlarını çatarak elini askerinin dudaklarına götürdü:

“Biraz dinle, İntikamcık. Benim kocam iyi bir cumhuriyetçidir ve cesur bir adamdır; cumhuriyetten iyi not almış ve onur güvenini kazanmıştır. Ama kocamın zaafları var, şu doktora acıyıp merhamet gösterebilecek kadar zayıf.”

“Bu çok yazık!” dedi Jacques Üç vahşi parmakları gene ağzında, düşünceli düşünceli kafasını sallayarak: “Bu hiç de iyi bir cumhuriyetçiye göre bir şey değil; üzüntü duyulacak bir şey,” dedi çatal sesiyle.

“Görüyorsunuz ya,” dedi Bayan Defarge, “doktor umurunda bile değil. Kellesini kaybetmiş ya da kaybetmemiş, beni hiç ilgilendirmiyor; ikisi de aynı benim için. Ama Evrémonde ailesi yok edilmeli ve bu yüzden karısı ve çocuğu da onun ve doktorun arkasından götürülmeliler.”

“Kadının da giyotin için güzel bir başı var aslında,” dedi Jacques Üç çatal sesiyle: “Orada ne sarı saçlar ve mavi gözler gördüm. Samson onları tutup kaldırdığında da çekici görünüyorlardı.” Bir canavardı, ama bir obur gibi konuşmuştu.

Bayan Defarge gözlerini yere indirdi ve bir süre düşündü.

“Çocuğun da saçları sarı, gözleri maviydi. Giyotine de neredeyse hiç çocuk gitmiyor. Bu da hoş olur.” Jacques Üç bu sözleri söylerken giderek artan bir zevk alıyordu.

Bayan Defarge gömüldüğü kısa sessizliği bozarak, “Kısacası, bu konuda kocama güvenemem. Geçen gecedен beri yapmayı planladığım şeylerin ayrıntılarından ona bahsetmemem ve aynı zamanda işi de geciktirmemem gerektiği yönünde bir his var içimde; çünkü kocamın onları uyarması tehlikesi söz konusu olabilir ve böylelikle kaçabilirler.”

“Bu asla olmamalı,” diye hırıldadı Jacques Üç. “Kimse kaçamaz. Yarısı bile yok elimizde. Günde yüz yirmi kişi olması lazım.”

Bayan Defarge devam etti:

“Yani kocamın bu ailenin yok olmasını istemesi için benim gibi bir sebebi, benim de bu doktora acımak için onunki gibi bir sebebim yok. Bu yüzden de tek başıma hareket etmeliyim. Buraya gel, küçük yurttaş.”

Bayan Defarge’ı ölümüne bir korkuyla sayan ve ona itaat eden bıçkıcı, elini kırmızı şapkasına atarak ilerledi.

Bayan Defarge sert bir sesle, “Kızının mahkûmlarla nasıl işaretleştğine gelelim; bugün şahitlik etmeye hazır mısın, küçük yurttaş?” diye sordu.

“Ah, tabii ki,” diye bağırdı bıçkıcı. “Hava nasıl olursa olsun, her gün, saat iki ile dört arasında, sürekli işaretleşiyordu. Yanında bazen küçük kız oluyor, bazen de olmuyordu. Böyle olduğunu biliyorum. Gözlerimle gördüm.”

Konuşurken, sanki hiç görmediği pek çok işareti taklit edermiş gibi pek çok el kol işareti yapmıştı.

“Çok açık, oyun bunlar. Besbelli!” dedi Jacques Üç.

“Jürinin bundan herhangi bir şüphesi var mı?” diye sordu Bayan Defarge yüzünde karanlık bir tebessümle bakışlarını ona çevirerek.

“Yurtsever jüriye güvenin, yurttaş. Bunu jüri arkadaşlarım adına söylüyorum.”

Bayan Defarge gene düşüncelere dalmıştı:

“Şimdi, bir bakalım.” Bayan Defarge tekrar durup bir düşünerek; “Tekrar edelim! Kocamın hatırı için şu doktorun canını

bağışlayabilir miyim? Tersini yapmamı gerektirecek bir şey hissetmiyorum içimde. Bunu yapabilir miyim?” dedi.

“Onunla bir kelle daha ederdi. Daha yeteri kadar kelle almamışken birinden vazgeçmek gerçekten yazık olurdu, bence,” dedi Jacques Üç alçak sesle.

“Onları gördüğüm sırada doktor da kadınla beraber işaretleyiyordu. Konuştuğumda birini söyleyip diğerini söylemesen olmaz. Sessiz kalmamalıyım ve bu işi olduğu gibi şu küçük yurttaşın üzerine de yıkamam. Ben de kötü bir şahit sayılmam çünkü.”

Jacques Üç ve İntikam, Bayan Defarge’ın hayran olunası, mükemmel bir şahit olduğunu hararetle ispat etmeye çalışırken birbirleriyle yarışıyorlardı adeta. Küçük yurttaş da onlardan geri kalmamak için onun kutsal bir şahit olduğunu söyledi.

“Şansını zorlasın,” dedi Bayan Defarge. “Hayır, affedemem onu! Saat üçte görüşürüz. Bugünkü alayın idamını seyredecekmisin?”

Soru, bıçkıcıya sorulmuş, bıçkıcı da telaşla olumlu cevap vermişti. Sonra ateşli bir cumhuriyetçi olduğunu, öğlen piposunu o komik ulusal berberi işinin başında seyredirken içme zevkinden mahrum olursa en talihsiz cumhuriyetçilerden biri olacağını eklemeyi de unutmadı. Bunları söylerken öyle abartıyordu ki kendi canından korktuğu için bunu yaptığı düşünülebilirdi. Belki de Bayan Defarge’ın ona nefretle bakan kara gözleri bunu düşünmüştü.

“Ben de aynı saatte orada olacağım. Oradan sonra –akşam sekiz gibi diyelim– yanıma, Saint Antoine’a gel; birlikte gidip benim bölgemdekilere bu insanları ihbar edeceğiz,” dedi Bayan Defarge.

Bıçkıcı, ona yardım etmekten gurur duyacağını, buna mutlu olacağını söyledi. Bayan Defarge’ın bakışlarından utanan bıçkıcı, küçük bir köpek gibi bakışlarını ondan ayırarak odunlarının arasına geri dönüp bıçkısıyla uğraşmaya ve şaşkınlığını gizlemeye çalıştı.

Bayan Defarge eliyle işaret edip jüri üyesini ve İntikam’ı kapıya çağırdı. Orada ihbar edecekleri kimselerle ilgili olarak sor görüşlerini aktardı.

“Kadın şimdi evde, kocasının ölüm saatini bekliyordur. Ağlayıp sızlanıyordur. Cumhuriyetin adaletini sorgulayabilecek psikoloji içinde olacaktır. İçi cumhuriyet düşmanlarına karşı sevgiyle doludur. Oraya onun yanına gideceğim.”

“Ne hayran olunası, ne tapılası kadın!” diye haykırdı Jaques Üç büyük bir hazla.

“Ah, benim canım,” dedi İntikam ve Bayan Defarge’a sarıldı.

Bayan Defarge, vekilinin ellerine örgüsünü tutuşturup, “Örgümü al ve her zaman oturduğum sandalyede hazır tut bunu. Bana her zamanki yerimi ayır. Şimdi sen dosdoğru oraya git; çünkü büyük bir olasılıkla bugün her zamankinden daha büyük bir kalabalık olacak orada.”

İntikam, kadının yanağından öptü ve heyecanla, “Emirlerini seve seve yerine getireceğim komutanım,” dedi. “Geç kalmayacaksın, değil mi?” diye de ekledi.

“İdamlar başlamadan önce orada olacağım.”

“Arabalar getirilmeden önce orada ol. Mutlaka daha önce orada ol, canım. Arabalar getirilmeden,” diye çoktan çıkmış olan Bayan Defarge’ın arkasından seslendi İntikam.

Bayan Defarge, söylediklerini duyduğunu ve zamanında orada olacağını anlatmak istercesine elini hafifçe salladı ve çamurlu ve taşlı yolu geçerek hapishane sokağının köşesinden döndü. Arkadan Bayan Defarge’ın uzaklaşmasını izleyen İntikam ve jüri üyesi, kadının o heybetli gidişine ve Tanrı vergisi o olağanüstü ahlakına hayran kalmışlardı.

Zamanın eliyle bozulup korkunçlaşmış pek çok kadın vardı o günlerde, ama o an sokakta yürüyen şu insafsız kadın kadar korkuncu yoktu aralarında. Güçlü, korkusuz, kurnaz, çevik ve kararlıydı; kendisine sertlik ve kin veren, başkalarının da bu özelliklerini hemen anlamasını sağlayan bir güzelliği vardı. Şu sıkıntılı zamanda, şu şartlar altında diğerleri arasından seçilir olmuştu. Fakat çocukluğundan beri haksızlığa uğradığı duygusunu ve bir sınıfa olan nefretini içinde saklamış olan kadını, yakaladığı fırsatlar dışı bir kaplana döndürmüştü. Kesinlikle çok acımasızdı. Eğer içinde bir zamanlar iyilik duyguları vardiysa da çoktan yok olup gitmişlerdi.

Büyüklerinin günahı yüzünden masum bir adamın ölecek olması onun için önemli değildi; onu değil, onları görüyordu. Karısının dul, çocuğunun yetim kalacak olması da onun için önemli değildi. Bu kadar ceza yetmezdi, çünkü onlar onun düşmanları ve avıydı; yaşama hakları yoktu. Ona yalvarmak da boşunaydı; çünkü kendisi de dahil kimseye acımazdı.

Kendisinin de katıldığı pek çok gösteriden birinde sokaklarda sürüklenmiş olsa kendisine bile acımazdı. Hatta yarın baltanın altına girecek olsa, onu oraya gönderen adamla yer değiştirmeyi istemekten daha öte bir şey hissetmez, yumuşamazdı.

Bayan Defarge’ın kaba elbiselerinin altında işte böyle bir yüreği vardı. Öylesine üzerine geçiriverdiği bu elbise ilginç bir şekilde yakışıyordu ona; koyu renk saçları kaba kırmızı şapkasının altında çok güzel görünüyordu. Göğsünde içi dolu bir tabanca gizliydi. Belinde ise keskin bir hançer vardı. Üstündeki bu teçhizatla, attığı sağlam adımlarla, genç kızlığında sahildeki kumlarda ayakları ve bacakları çıplak yürümeye alışmış olmanın verdiği rahatlıkla sokaklarda ilerliyordu.

Yolcu arabası, o saatte, dün gece kararlaştırıldığı gibi yüklenmeyi beklerken, Bayan Pross’u arabaya almanın zor olacağı düşüncesi Bay Lorry’nin kafasını fena halde kurcalıyordu. Sorun sadece fazla yük almaktan kaçınmak değildi; önemli olan araba ve yolcuları denetlenirken işin çabucak bitirilmesi idi. Kaçabilmeleri, belki de birkaç saniyeye bağlı olacaktı. Enine boyuna düşündükten sonra, nihayet, şehirden çıkma izinleri olan Bayan Pross ve Jerry’nin saat üçte kalkacak olan en hızlı arabayla şehirden ayrılmalarını söyledi. Yükleri olmadığı için arabaya yetişebilir ve önden gidip onlara yol gösterebilirlerdi. Böylece arabanın gece yol alması kolaylaşacaktı; en çok korktukları şey geç kalmaktı.

Bayan Pross, gerçekten faydalı olabileceğini düşünerek teklifi sevinçle kabul etti. Jerry’yle arabayı yolcu etmişlerdi. Solomon’un getirdiği adamın kim olduğunu biliyorlardı. On dakika kadar korku içinde beklemişlerdi. Bayan Defarge sokaklardan geçip kendilerinden başka kimsenin olmadığı eve doğru yaklaşıırken onlar da ne yapacaklarını konuşup arabanın arkasından gitmek için son hazırlıklarını yapıyorlardı.

Bayan Pross o kadar tedirgindi ki zor konuşuyor, zor ayakta duruyor, zor hareket ediyor ve zor yaşıyordu.

“Sizce, Bay Cruncher, bu avludan kalkmasak nasıl olur? Az önce bir araba kalktığı için şüphe uyandırabilir.”

“Bence de doğru söylüyorsunuz, bayan. Siz nasıl uygun görürseniz, doğru ya da yanlış, ben yanınızdayım.”

Bayan Pross hüngür hüngür ağlayarak sordu:

“Değerli varlıklarımızı düşünmekten, onlar için korkmaktan öyle şaşkınlaştım ki herhangi bir şey düşünecek durumda değilim. Siz bir şeyler tasarlayabilir misiniz, sevgili Bay Cruncher?”

“Gelecek için, evet. Umarım. Ama bu eski kafayla, şimdi bir şey düşünemiyorum. Bayan, benim için bir iyilik yapıp, şu sıkıntılı zamanda söyleyeceğim iki sözümü dinler misiniz?”

Bayan Pross hâlâ hüngür hüngür ağlıyordu.

“Ah, Tanrı aşkına! Hemen söyleyin de aradan çıksın!”

Bay Cruncher baştan ayağa titriyordu; kül gibi olmuş, ciddi bir yüz ifadesiyle konuşmaya başladı:

“Önce, zavallılar şu işin içinden kazasız belasız çıksınlar, bir daha yapmayacağım, bir daha!”

“O her neyse, onu bir daha yapmayacağınızdan adım gibi eminim, Bay Cruncher. Ne olduğunu anlatmanız gerektiğini de düşünmeyin.”

“Hayır, bayan. Size söylemeyeceğim. İkincisi, zavallılar bu işten kazasız belasız çıksınlar, Bayan Cruncher’ın yaptığı işlere karışmayacağım!”

Gözlerini kurulamaya ve kendini toparlamaya çalışan Bayan Pross, “Bahsettiğiniz iş nasıl bir ev işiyse, o işi Bayan Cruncher’ın kendi başına yapması daha iyi olacaktır. Ah, benim zavallı bir taneciklerim!” dedi.

Bay Cruncher, vaaz kürsüsünden vaaz verecekmiş gibi konuşmaya başladı.

“Bir de şunu söyleyeceğim Bayan Pross, yaptığı iş hakkındaki fikirlerimin değiştiğini, şu an sadece o işle meşgul olmasını dilediğimi Bayan Cruncher’a kendi ağzınızla söyler misiniz?”

“Bakın hele!” dedi şaşırmış olan Bayan Pross. “Umarım dilekleriniz gerçekleşir.”

Bay Cruncher daha ağırbaşlı, daha yavaş ve daha ciddi konuştu:

“Tanrı korusun! Tanrı korusun da şimdiye kadar söylediklerim ya da yaptıklarım o zavallılara zarar vermesin! Tanrı korusun da başları belaya girmesin. Tanrı korusun, bayan. Tanrı korusun!”

Bay Cruncher söyleyecek daha iyi bir şeyler bulmak için boşu boşuna beklemiş, sonra da sözlerini böylece bitirmişti.

Bayan Defarge hâlâ sokaklarda ilerliyor, yaklaştıkça yaklaşıyordu.

“Eğer vatanımıza geri dönersek, söylediğiniz şu içten sözleri anladığım ve hatırladığım kadarıyla Bayan Cruncher’ı söyleyeceğime güvenebilirsiniz. Şu zor zamanda bile söylediklerinizde gayet ciddi olduğunuza şahitlik ederim. Şimdi artık düşünelim! Bay Cruncher, düşünelim artık!”

Bayan Defarge hâlâ sokaklarda ilerliyor, yaklaştıkça yaklaşıyordu.

“Siz önden gidip arabayı ve atları buraya gelmeden önce bekletseniz ve beni bekleseniz daha iyi olmaz mı?”

Bay Cruncher öyle olduğunu düşünüyordu.

“Beni nerede bekleyebilirsiniz?”

Bay Cruncher o kadar şaşkındı ki Temple Bar’dan başka bir yer gelmiyordu aklına. Ama ne yazık ki Temple Bar millerce uzaktaydı ve Bayan Defarge gittikçe yaklaşıyordu.

“Katedralin kapısında!” dedi Bayan Pross. “İki kule arasındaki kapının önünden beni alsanız yol çok mu uzamış olur?”

“Hayır, bayan,” diye cevap verdi Bay Cruncher.

“O zaman iyi bir adam gibi konak yerine gidin ve atları değiştirin.”

Bay Cruncher tereddütlüydü; başını salladı:

“Sizi bırakıp gitmek konusunda kararsızım. Ne olabileceğini bilmiyoruz.”

“Tanrı biliyor ya, doğru, bilmiyoruz. Ama benim için endişelenmeyin. Beni kiliseden saat üçte, ya da mümkün olursa daha erken bir saatte alın. Buradan yola çıkmamızdan daha emniyetli olacağından eminim. Böyle olduğunu biliyorum. Tanrı yardımcımız olsun, Bay Cruncher! Beni değil, hayatları bize bağlı olanları düşünün!”

Bayan Pross ıstırapla yalvarıyormuşçasına ellerini tutup sıkınca Bay Cruncher gitmeye karar verdi, Bayan Pross bir ya da ik kere başını salladıktan sonra Bay Cruncher hemen çıktı ve söylediği saatte almak üzere onu yalnız bıraktı.

Bir önlemin alınması ve vakit kaybetmeden uygulanıyor olması Bayan Pross’un içini rahatlatmıştı. Kimsenin dikkatini çekmesin diye görünüşüne çekidüzen vermek de aynı şekilde Bayan Pross’u rahatlatmıştı. Saatine baktı; ikiyi yirmi geçiyordu. Hiç vakit kaybetmemeli, hemen hazırlanmalıydı.

Bayan Pross aşırı kaygılıydı; odalar ıssızdı ve açık kapıların arkasından çıkan yüzler oradan oraya uçuşuyorlardı. Bayar Pross bir kâse soğuk su aldı, şişmiş ve kızarmış gözlerini bu suyla yıkadı. İçini öyle bir korku kaplamıştı ki suyu gözüne çarparken bile etrafını görememeye dayanamıyor, onu gözetleyen biri olup olmadığını görmek için etrafını kolaçan ediyordu. İşte bu sırada birden irkildi ve çığlık attı; odada bir karaltı vardı.

Kâse düşüp kırılmış, su Bayan Defarge’ın ayaklarına doğru akmıştı. Garip ve sert yollardan kana bulanarak gelen bu ayaklar şimdi de buraya gelmiş, suyla karşılaşmışlardı.

Bayan Defarge, Bayan Pross’a sertçe bakıp, “Evrémonde’un karısı nerede?” diye sordu.

Bayan Pross birdenbire bütün kapıların açık olduğunu hatırladı. Bu bir kaçışı akıllarına getirebilirdi. İlk önce dört odanın kapısını da kapattı. Sonra da Lucie’nin odasının kapısının önünde durdu.

Bayan Defarge’ın kara gözleri kadının yaptığı bu hızlı hareketleri takip etti ve iş bittiğinde kadının üzerinde durdu. Bayar Pross’un pek de güzel bir tarafı yoktu; yıllar yabaniliğini evcilleştirememiş, sertliğini ve görünüşünü yumuşatamamıştı. Ama onda da başka türlü bir kararlılık vardı. Bayan Defarge’ı baştan ayağa süzdü. Nefeslenirken, “Görünüşe göre siz şeytanın karısı olmalısınız. Yine de beni yoldan çıkaramazsınız. Ben bir İngiliz’im,” dedi.

Bayan Defarge ona aşağılar gibi baktı; ikisi de birbirlerini köşeye kıştırdıklarının farkındaydılar. Bayan Defarge’ın karşısındaki kadın sıkı, sert ve güçlü bir kadındı; yıllar önce Bay Lorry’nin gördüğü kadın da güçlü bir kadındı. Bayar Defarge, Bayan Pross’un ailenin sadık dostu olduğunu adı gibi biliyordu; Bayan Pross da Bayan Defarge’ın ailenin hai düşmanı olduğundan emindi.

Bayan Defarge, kadını eliyle göğsünden hafifçe itip, “Bana ayrılan sandalye ve örgünün olduğu yere doğru gidiyordum, uğrayıp tebriklerimi sunayım dedim. Onu görmek istiyorum,” dedi.

“Niyetinizin kötü olduğunu biliyorum, ben de kötü niyete kötü niyetle karşılık veririm.”

Her ikisi de kendi dilleriyle konuşuyorlar ve birbirlerinin söylediklerinden tek kelime anlamıyorlardı; her ikisi de bu anlamsız sözlerin ne demek istediğini bakışlardan ve tavırlardan çıkarmaya çalışıyordu.

“Benden saklanmaya çalışması ona fayda sağlamaz. İyi yurttaşlar bunun ne demek olduğunu bilirler. Bırak da göreyim onu. Git, onu görmek istediğini söyle. Duydun mu beni?”

“Senin gözlerin bocurgatsa, ben de bir İngiliz karyolasıyım ve benden tek kıymık bile çıkaramazsın. Hayır, lanet olası yabancı, çetin cevize çattın.”

Bayan Defarge’ın bu deyimleri anlaması mümkün değildi, ama hiçe sayıldığını anlamıştı.

Bayan Defarge kaşlarını çattı:

“Salak kadın, domuz! Senden cevap beklemiyorum. Sadece onu görmek istiyorum. Ya git onu görmek istediğini söyle ya da kapının önünden çekil, ben gideyim.” Bunları söylerken sağ kolunu öfkeyle salladı.

“Senin şu saçma sapan dilini öğrenmek isteyeceğim hiç aklıma gelmezdi; ama şimdi üstündekiler hariç, neyim var neyim yoksa senin gerçeği ya da olan bitenin ne kadarını bildiğini öğrenmek için verebilirdim.”

İkisi de gözlerini bir an olsun birbirlerinden ayırmamışlardı. Bayan Defarge, Bayan Pross’un onu ilk gördüğü yerden kıpırdamamıştı; ama şimdi bir adım atmıştı işte.

“Ben bir İngiliz’im. Çaresizim. Kendim için zerre kadar endişelenmiyorum. Seni burada ne kadar uzun süre tutabilirsem minik kuşumun kurtulma ümidinin o kadar artacağını biliyorum. Bana elini değil, parmağını kaldıracak olursan, o kara saçlarından bir tutam bile bırakmam kafanda.”

Bayan Pross konuşurken kafasını sallıyor, hızla söylediği her cümlenin arasında gözlerinde şimşekler çakıyor ve derin bir nefes alıyordu. Halbuki Bayan Pross hayatı boyunca kimseye el kaldırmamıştı.

Ama duygusallığından kaynaklanan bu cesaretin sonucunda gözleri dolu dolu olmuştu. Bayan Defarge bunun zayıflık olduğunu düşünüp cesaretlendi.

“Hah hah ha! Seni sefil! Sen nesin ki! Ben o doktorla görüşeceğim,” dedi.

Sonra da sesini yükseltip bağırmaya başladı:

“Doktor! Evrémonde’un karısı! Evrémonde’un çocuğu! Bu zavallı aptal dışında kim varsa yurttaş Defarge’a cevap versin!”

Belki bu konuşmanın arkasından gelen sessizlik, belki de Bayan Pross’un yüzündeki o anlaşılmaz ifade, ya da o an aklına gelen bir şey Bayan Defarge’a kaçmış olabileceklerini fısıldamıştı. Kapılardan üçünü açtı ve içeriye baktı.

“Bu odaların hepsi dağınık. Aceleyle toplanmış. Yerler öte beriyle dolu. Arkandaki odada da kimse yok. Çekil de bakayım.”

Bayan Defarge, Bayan Pross’un söylediklerini nasıl anladıysa, Bayan Pross da onun söylediklerini anlamıştı. “Hayır!” diye cevap verdi.

Bayan Defarge kendi kendine, “Eğer odada değillerse, gitmişlerdir. Arkalarından gidip geri getirmek mümkün,” dedi.

Bayan Pross da kendi kendine, “Onların odada olup olmadığını öğrenemediğin müddetçe ne yapacağını kestiremeyeceksin. Eğer yapabilirsem öğrenmeni engelleyeceğim. Öğren ya da öğrenme, ben seni tuttuğum sürece buradan çıkamayacaksın,” diye düşündü.

“Baştan beri sokaklardaydım, hiçbir şey beni durduramadı; seni bin parçaya ayırıp şu kapıdan fırlatacağım.”

“İssız bir avluya bakan yüksek bir evin üst katındayız. Kimsenin bizi duyması mümkün değil. Seni burada tutabilecek gücü vermesi için Tanrı’ya yalvarıyorum. Burada durduğun her dakika onun için yüz binlerce altın kadar değerli.”

Bayan Defarge kapıya atıldı. Bayan Pross da o an kadını belinden yakaladı ve iki koluyla tuttu. Bayan Defarge boşu boşun çabalıyordu. Her zaman nefretten daha kuvvetli olan sevginin verdiği güçle Bayan Pross onu sıkı sıkı tutmuş, hatta birbirleriyle boğuşurken kadının ayağını yerden bile kesmişti. Bayan Defarge iki eliyle ona vurmaya, yüzünü tırmalamaya çalışıyordu, ama Bayan Pross başını öne eğmiş, boğulmakta olan biri gibi kadını belinden sıkıca kavramıştı.

Az sonra Bayan Defarge’ın elleri çabalamayı bıraktı; eller beline gitmişti. Bayan Pross boğuk bir sesle, “Kolumun altında Çekemeyeceksin onu. Tanrı’ya şükür, senden daha kuvvetliyim. İkimizden biri baygın düşene ya da ölene kadar seni bırakmayacağım!” diye haykırdı.

Bayan Defarge’ın elleri göğsündeydi. Bayan Pross kafasını kaldırdı, ne olduğunu görmüştü. O şeye vurdu; vurmasıyla birlikte bir ses ve bir parıltı. Bayan Pross dumana boğulmuş olan odada yalnız kalmıştı.

Her şey bir anda oluvermişti. Duman, arkasında berbat bir sessizlik bırakıp, yerde cansız yatan öfkeli kadının ruhuyla beraber yok olup gitti.

Olayın gerçekleştiği o anın yarattığı korkuyla cesetten mümkün olduğunca uzağa kaçan Bayan Pross beyhude yere yardım çağırmak üzere aşağıya koştu. Şükür ki ne yaptığının zamanında farkına varmış ve kendini toparlayarak geri dönmüştü. O kapıdan tekrar içeriye girmek korkunç bir şeydi; ama girdi ve üzerine alması gereken şapka ve diğer eşyalarını alabilmek için yanından bile geçti. Bunları giydikten sonra, merdivenlere çıktı; önce kapıyı çekip kilitledi ve anahtarı yanına aldı. Sonra birkaç dakika soluklanmak için merdivenlere oturdu, ağladı ve sonra ayağa kalkıp hızla yola koyuldu.

Şansına, başlığının önünde yüzünü örtecek bir tül vardı; yoksa o sokaklardan durdurulmadan geçmesi çok zor olurdu. Yine şansına, yüzünün kendine has bir görünümü vardı, diğer kadınlardaki gibi bir zamanın biçimsizleştirdiği bir ifade yoktu. Yüzündeki derin tırnak izlerini, yolunmuş saçlarını ve boğuşma sırasında orasından burasından defalarca çekilip bir sürü yerinden yırtılmış elbisesini gizlemek için bunlara ihtiyacı vardı.

Köprüyü geçerken evin anahtarını ırmağa attı. Arkadaşından birkaç dakika kadar önce kiliseye varmıştı. Beklerken düşünmeye başladı; ya anahtar ağırlara takılır da hangi eve ait olduğu bulunur ve kapıları açılıp içindekiler görülür ve sonra şehirden çıkarken durdurulup yakalanarak ölüm cezasıyla hapishaneye gönderilirse! Kafasının içinde uçuşan bu düşüncelerle meşgulken, araba geldi, onu aldı ve oradan uzaklaştılar.

“Sokaklarda hiç gürültü patırtı var mı?” diye sordu Bayan Pross.

“Her zamanki sesler,” diye cevap verdi Bay Cruncher, soru karşısında şaşırmış bir şekilde ona bakarak.

“Seni duyamıyorum. Ne diyorsun?” diye sordu Bayan Pross yeniden.

Bay Cruncher söylediklerini Bayan Pross onu duymadığından boşuna tekrar ediyordu. “Ben de başımı sallarım,” diye düşündü Bay Cruncher şaşırmış bir halde, “nasıl olsa görecektir.” Ve Bayan Pross başını salladığını gördü.

“Şu an sokaklarda gürültü mü var?” diye sordu hemen Bayan Pross tekrardan.

Bay Cruncher yine başını salladı.

“Duymuyorum.”

Bay Cruncher’ın kafası iyiden iyiye karışmıştı; iyice düşünüp, “Bir saat içinde sağır mı oldu? Ne oldu acaba?” dedi.

“Bir patlama ve parıltı olmuş gibi geldi. Sanırım en son duyduğum şey de o patlama sesi oldu,” dedi Bayan Pross.

“Bir saat içinde sağır mı oldu ne?” dedi kendi kendine Bay Cruncher kafası iyice karışarak. “Kendinde değil mi?”

“Sanki bir parlaklık ve bir gürültü olmuş ve o gürültü duyduğum son sesmiş gibi hissediyorum.”

“Umarım kafayı sıyırmamıştır!” diye düşündü Bay Cruncher, tedirginliği daha da artmıştı. “Yoksa cesaretini toplamak için bir şeyler mi içti? Dinleyin! O korkunç arabaların takırtısı geliyor. Duyabiliyor musunuz, bayan?”

Bay Cruncher’ın kendisine bir şeyler söylediğini gören Bayan Pross, “Hiçbir şey duyamıyorum. Ah, Bay Cruncher, önce büyük bir patlama, sonra da büyük bir sessizlik ve sanırım bu sessizlik kalıcı ve değişmez bir şey olarak kalarak hayatım boyunca hiç gitmeyecek,” dedi.

Bay Cruncher omuzlarının üstünden şöyle bir bakıp, “Eğer hayat yolculuklarının sonuna çok yaklaşmış insanları taşıyan bu korkunç arabaların gürültüsünü de duymuyorsa, sanırım gerçekten de hayatı boyunca bir daha asla bir şey duymayacaktır,” diye düşündü.

Gerçekten de Bayan Pross bir daha hiçbir şey duymadı.

Ayak Sesleri Sonsuza Kadar Susuyor

Ölüm arabaları Paris sokakları boyunca yankılanan korkunç bir ses çıkartarak gürültüyle ilerliyordu. Altı araba, günün şarabını taşıyordu Giyotin’e. Hayal gücünün bugüne dek ürettiği en doymak bilmez ve obur canavarlar tek varlıkta somutlaşmış, Giyotin’i oluşturmuşlardı. Zengin toprak ve iklim çeşitliliğiyle yine de Fransa’da bundan daha belirleyici olan koşulların, korkuyu üreten koşulların altında büyüüp yetişecek tek bir filiz, tek bir yaprak, tek bir kök, tek bir biber tohumu yoktu. Aynı çekiçlerin altında bir kere daha dövülerek şekli bozulan insanlık, kendini yine eski işkence görmüş haline geri döndürecektir. Yine aynı aç gözlülük ve zulüm tohumlarını ekin toprağa ve yine aynı meyveleri toplayın.

Altı mahkûm arabası yollarda gürültüyle ilerliyor. Bu görüntüyü eski haline döndür, ey kudretli sihirbaz, ey Zaman! İşte o anda mutlak hâkimlerin arabaları, feodal, soylu takımı, göz kamaştıran kıyafetleriyle utanmaz kadınlar, Babamızın evi değil de hırsızların sığınağı olan kiliseler ve aklıktan kıvranan milyonlarca köylünün barakaları görülecektir! Hayır! Görkemli Yaratıcı’nın emri altında çalışan o azametli büyücü yaptığı değişiklikleri eski haline asla döndürmez. Arapların bilgece hikâyelerinde kâhinler büyü etkisi altındakilere, “Eğer Tanrı’nın isteğiyle bu hale geldiyse, o zaman öyle kal! Ama sadece geçici bir sihirle bu hale geldiyse o zaman eski haline geri dön!” derler. Arabalar sokak boyunca gürültüyle ilerlemeye devam ediyor; ne bir değişiklik ne de bir ümit var.

Altı arabanın kasvetli tekerleri dönüyor, sabanın toprakta bıraktığı kıvrımlı iz gibi kalabalığı yarararak ilerliyor. Yüzler bir o tarafa bir bu tarafa savruluyor ve sabanlar yollarına durmaksızın devam ediyorlar. Oradaki evlerin sakinleri bu manzaraya o kadar alışkınlar ki pencerelerin çoğunda kimse yok. Gözler arabadakilerin yüzlerini merakla incelerken eller iş yapıyor, orada burada manzarayı seyretmek için gelen misafirler var. Biri, bir yetkilinin veya gönül destekçisinin rahatlığıyla parmağını uzatıp bir o arabayı, bir diğerini gösteriyor, dün ve ondan önceki gün o arabada kimin olduğunu söylüyor.

Arabadaki yolculardan bazıları son yolculukları boyunca bunları ve bütün yol boyunca gördüklerini umursamaz bakışlarla; diğer bazılarıysa hayatı ve insanları ilgiyle izliyorlar. Bazıları sessiz bir çaresizlik içinde kafası önüne düşmüş oturuyor; gene bazıları bakışlarına çok dikkat ederek kalabalığa resimlerde ya da tiyatrolarda gördüklerine benzer bakışlarla bakıyor. Birçoğu gözlerini kapatmış düşünüyor ya da oradan oraya uçuşan düşüncelerini toparlamaya çalışıyor. İçlerinden yalnızca bir tanesi, zavallı bir yaratık, öylesine yıkılmış ve korkudan öylesine sarhoş olmuş ki çılgın bir halde şarkı söylüyor, dans etmeye çabalıyor. Mahkûmlardan hiçbiri ne bakışlarıyla ne de bir el kol işaretiyle olsun kalabalıktan merhamet dilenmeye çalışmıyor.

Arabalarla bir hizada ilerleyen türlü türlü muhafızlar var ve bazıları yüzlerini sık sık onlardan yana çeviriyor ve sorular soruyorlar. Sorulan soruların hepsi sanki aynı; çünkü verilen cevabın ardından üçüncü arabaya doğru bir yığılma oluyor hep. Bu arabanın hizasındaki atlılar, kılıçlarıyla arabanın içindeki bir adamı işaret ediyorlar. Herkes onun kim olduğunu merak ediyor; o arabanın arkasında başını öne eğmiş, yanında oturan kızla konuşuyor ve kızın elini tutuyor. Etrafında olan bitenlerle hiç ilgilenmiyor, sürekli kızla konuşuyor. St. Honoré Caddesi’nin uzun yollarında, orada burada onu yuhalıyorlar. Onun dikkatini biraz çekseler dahi bu onda sadece, saçlarını yüzüne dağıtmak için kafasını şöyle bir sallarken hafif gülümsemeye neden oluyor. Elleri, bağlı olduğundan yüzüne kolay kolay yetişemiyor.

Bir hapishane kuzusu, bir casus, kilisenin basamaklarında durmuş, arabaların gelmesini bekliyor. İlk arabaya bakıyor, orada değil. İkincisine bakıyor, orada da değil. O sırada üçüncü arabaya bakıp gözleri parladığı sırada çoktan içinden, “Beni kurban mı etti acaba?” sorusunu geçirmiştir bile.

“Hangisi Evrémonde?” diye soruyor arkasından bir adam.

“Şu. Arkadaki.”

“Kızın elini tutan mı?”

“Evet.”

Adam bağılıyor:

“Aşağı, Evrémonde! Bütün aristokratlar Giyotin’e! Aşağı, Evrémonde!”

“Şiş!” diye susmasını rica ediyor casus ürkekçe.

“Neden, yurttaş?”

“Nasıl olsa cezasını çekecek; beş dakika sonra. Onu rahat bırak.”

Ama adam bağırmaya devam ediyor, “İn aşağı, Evrémonde!” Evrémonde’un yüzü bir an ona doğru dönüyor. Evrémonde c

sırada casusu görüyor, ona dikkatle bakıyor ve yürümeye devam ediyor.

Saat üçü vurmak üzere ve kalabalığı yararak saban sürer gibi iz bırakan arabalar dönerek idam yerine gitmek üzere hareket ediyor ve duruyor. İnsanlar saban geçerken yanlara savrularak açılıyor ve son sabanın hemen arkasından tekrar toplanıyor; çünkü Giyotin’e kadar izliyorlar arabaları. Giyotin’in hemen önünde, kadınlar bir eğlencede oturur gibi sandalyelere oturmuş, harıl harıl örgü örüyorlar. En öndeki sandalyelerden birinde oturan İntikam arkadaşını bulmak için etrafına bakınıyor.

“Thérese!” diye sesleniyor tiz sesiyle. “Onu göreniniz oldu mu? Thérese Defarge!”

“Hiç kaçırmazdı,” diyor örgü ören kadınlardan biri.

“Evet, kaçırmadı. Şimdi de kaçırmayacak,” diye karşılık veriyor İntikam alınmış bir edayla. “Thérese!”

“Daha yüksek sesle bağır,” diyor kadın.

Oh! Daha yüksek, İntikam, çok daha yüksek. Seni bu şekilde dahi zor duyar. Daha da yüksek, İntikam, ufak bir iki tane de küfür ekle. Yine de bunlar onu zor getirir. Belki bir yerlere takılmıştır; gönder kadınları oraya buraya bakınsınlar; ulaklar daha önce korkunç işler yapmış olsalar da onu bulabilecek kadar uzağa gitmeye istekli olacaklar mı bakalım!

“Ne talihsizlik!” diye sandalyeyi tekmeleyerek söyleniyor İntikam. “Arabalar burada. Evrémonde’un işi şimdi görülecek ve o hâlâ ortada yok! İşte örgüsü elimde, sandalyesi de hazır. Şaşkınlıktan, sinirimden ağlayacağım.”

İntikam söylenirken arabalar da yüklerini boşaltıyorlar. Aziz Giyotin’in görevlileri giyinmiş, hazır bekliyorlar. Pat! Bir kelle kaldırılıyor ve az önce kafalarını zor fırsat bulup kaldıran örgücü kadınlar şimdi sayıyorlar: Bir!

İkinci araba boşalıyor ve hareket ediyor; üçüncüsü geliyor. Ve Pat! Ve işlerine bir an bile duraksamaksızın ya da ara vermeksizin devam eden kadınlar sayıyorlar: İki!

Sözde Evrémonde iniyor arabadan ve hemen arkasından da terzi kız. Dışarıya çıkarken bile kızın solgun elini bırakmamış, hâlâ söz verdiği gibi tutuyor. Kızı, gürültüyle durmaksızın inip kalkan makineye arkası gelecek şekilde yavaşça döndürüyor, kız onun yüzüne bakıyor ve teşekkür ediyor ona.

“Siz olmasaydınız, sevgili yabancı, doğuştan zayıf, dayanıksız ve zavallı küçük bir yaratık olduğumdan, şu an bu kadar sakin olamazdım. Siz olmasaydınız ölüme gönderilmiş olan Tanrı’yı ve bugün burada ümitli ve rahat olabileceğimizi düşünemezdim. Sanırım sizi bana Tanrı gönderdi.”

“Ya da seni bana gönderdi,” diyor Carton. “Gözlerini benden ayırma ve başka hiçbir şey düşünme, küçüğüm.”

“Elinizi tutarken başka bir şey düşünmüyorum zaten. Hızlı olurlarsa, elinizi bıraktığım zaman da düşünmeyeceğim.”

“Hızlı olacaklardır. Korkma!”

İkisi de hızla azalan bir kurban kalabalığının arasında duruyor ama yalnızmışlar gibi konuşuyorlar. Evrensel Ananın bu iki çocuğu, her ne kadar birbirlerinden farklı olsalar da, karanlık yollardan beraber gelmişlerdi ve beraber eve gidip ananın kucığında beraber dinleneceklerdi.

“Cesur ve cömert arkadaşım, size son bir soru daha sormama izin verecek misiniz? Ben çok cahilim ve bu mesele de kafamı biraz karıştırdı.”

“Söyle, nedir?”

“Benim gibi yetim olan bir kuzenim var; kendisi benim tek akrabamdır ve onu çok severim. Benden beş yaş küçük ve güneyde bir çiftçinin yanında yaşıyor. Yoksulluk bizi ayırdı ve yazamadığım için kötü talihimden habersiz. Ama yazsam bile bunu ona nasıl söyleyebilirim ki! En iyisi olduğu gibi kalsın.”

“Evet, evet, öyle kalması daha iyi.”

“Gelirken yolda ve şu an bana güç veren o kibar ve kararlı yüzünüze bakarken de hep aynı şeyi düşünüyorum: Eğer cumhuriyet gerçekten de yoksullara iyilik yapıyorsa ve çok aç olmayacaklarsa ve daha az acı çekeceklerse kuzenim daha uzun süre yaşayabilir: Hatta yaşlanabilir bile.”

“Bu ne anlama geliyor, benim iyi yürekli kız kardeşim?”

“Sizce,” –şikayet etmeyen metanet okunan gözleri yaşla dolarak ve titreyen dudakları konuşmaya başlamak üzere aralanarak– “her ikimizin de merhametle muamele göreceğimizi ümit ettiğim o güzel yerde onu çok uzun süre bekleyecekmişim gibi geliyor

bana; sizce de öyle mi?”

“Hayır, uzun süremez, çocuğum; orada ne zaman ne de sıkıntı var.”

“Beni çok rahatlattınız! Ben çok bilgisizim... Şimdi sizi öpebilir miyim? Zamanı geldi mi?”

“Evet.”

Kız onu, o da kızı dudaklarından öperek birbirlerini Tanrı’ya emanet ediyorlar. Adamın ayrıldığı sırada bıraktığı el titremiyor; o solgun yüzde sevimli ve berrak bir ifade dışında bir şey yok. Kız, ondan hemen önce gidiyor ve gitti; örgü ören kadınlar sayıyorlar: Yirmi iki!

“Tanrı dedi ki: Diriliş de benim, hayat da. Bana inanmış olan kişi ölmüş olsa bile yaşayacaktır. Yaşayıp da bana inananlar ise asla ölmeyecekler.”

Mırıltılar ve yukarıya doğru bakan yüzler, kalabalığın gerisinde ayak uçlarına basanlar; büyük bir su dalgası gibi öne doğru kabarıp geriye doğru sünen bir kalabalık. Ve yirmi iki.

O gece şehirde, onun, orada gördükleri en huzurlu ifadeye sahip kişi olduğunu söylediler birbirlerine. Pek çoğu yüce ve kâhince bir görünümü olduğunu da ekledi.

Aynı baltanın altına başını uzatacak olan saygıdeğer kurbanlardan birine, bir kadına, giyotinin yanına getirildiğinde, hissettiklerini yazması için izin verilir. Eğer ona da böyle bir hak tanınsaydı, onunkiler şu kâhince cümleler olacaktı:

“Bu aletin kullanımdan kaldırılmadan önce Barsad’ı, Cly’ı, Defarge’ı, İntikam’ı, Jüri üyesini, Yargıcı ve eskinin yıkıntıları üzerinde yükselen yeni zalimler sürüsünü yok edeceğini görüyorum. Bu dipsiz kuyudan güzel bir ülkenin ve pırıl pırıl insanların yükseldiğini, gelecek uzun yıllar içinde, tamamıyla özgür olmak için verdikleri mücadelelerini, zaferlerini ve yenilgilerini görüyorum; bunun bir doğumun sancıları olduğunu; acıların, yani bu devrin ve önceki devirlerin acılarının yavaş yavaş azalacağını ve yok olacağını görüyorum.

“Onlar için kendimi feda ettiğim insanların orada, bir daha göremeyeceğim İngiltere’de huzurlu, varlıklı, mutlu ve faydalı bir hayat sürdüreceklerini görüyorum... Onu, kucığında benim adımla verdiği çocuğuyla görüyorum. Babasını yaşlı ve iki büklüm, ama iyileşmiş ve huzur içinde muayenehanesinde insanlara hizmet ederken görüyorum. Uzun zamandır onların arkadaşı olan iyi yürekli ihtiyarın ise on yıl daha her şeyiyle onlara eşlik edeceğini ve sonunda huzur içinde sessizce öleceğini görüyorum.

“Onların, torunlarının ve sonraki nesillerinin kalplerinde kutsal bir yere sahip olacağını görüyorum. Onu, her yıl aynı tarihte benim için ağlayan yaşlı bir kadını görüyorum. O ve kocası bütün işlerini bitirmiş, bu dünyada son kez yan yana yatıyorlar ve biliyorum ki her ikisinin de bir diğerrinin yüreğindeki yeri benim yerim kadar onurlu ve kutsal değil.

“Kucığında taşıdığı, benim adımla taşıyan o çocuğun benim bir zamanlar gittiğim yoldan gittiğini görüyorum. Onun çok başarılı olduğunu görüyorum; ışıyla adımla yücelttiğini görüyorum. O yaptığım yanlışların silinip yok olduğu görüyorum. Onun önde gelen adaletli bir yargıç ve de onurlu bir adam olduğunu ve benim adımla taşıyan altın rengi saçları olan bir çocuğu buraya getirip –o zaman bugünün çirkinliğinden eser olmayan güzel bir görünümü var– ona ince ve titrek bir sesle benim hikâyemi anlattığını görüyorum.

“Bugüne kadar yaptıklarımın çok, ama çok daha güzel bir iş yapıyorum; bugüne kadar gittiğim yerlerden çok, ama çok daha güzel bir yere gidiyorum.”

Kaynaklar

- * discoveringdickens@stanford.edu
- * Klasik Yunan Mitolojisi, Şefik Can, İnkılap Yay.
- * Good News Bible, The Bible Societies / Harper Collins
- * Kitabı Mukaddes Eski Ve Yeni Ahit, Kitabı Mukaddes Şirketi
- * Büyük Larousse
- * Grolier Universal Encyclopedia

[1] Cehennem.

[2] Burada 18. yy'ın sonu (özellikle de 1770'ler) kastedilmektedir. Fransız Devrimi'ne yol açan önemli nedenlerden birine, zıt durumların bir arada bulunduğu (örneğin muazzam bir zenginlikle yoksulluğun bir aradalığı gibi) Devrim öncesi dönem koşullarına atıfta bulunulurken; dönemin, düşünce ve değerlendirmede (Rönesans'la çözülmeye başlamış olan) ortaçağın ruhani dünya görüşünden ayrılarak, din ve geleneklere bağlı kalınmaksızın akıl yürütmenin ve mantığın felsefesi olan 18. yy felsefesine ve bilimine bir geçiş olarak anılan Aydınlanma'nın, yalancı bilim ve yeni birçok batıl inanç ile bir arada var olduğu bir dönem olması da karışıklık olarak ele alınıyor. (Aydınlık mevsimiydi, karanlık mevsimiydi.) Kitabın yayımlanmaya başladığı dönem 1859, ama söz konusu edilen dönem bu birbirine zıt uç durumların en yoğun yaşandığı 1775'tir. İngiltere bir yandan endüstri, teknoloji ve bilimdeki olağanüstü gelişim dönemiyle birlikte bir sanayi devrimi yaşarken; bir yandan da ruh çağıran medyumların ve frenoloji çalışmalarının moda olduğu bir dönemi yaşıyordu.

[3] 1775'te Fransa tahtında XVI. Louis (1774-93) ve onun kraliçesi Marie-Antoinette vardı; İngiltere'yi ise III. Georg (1760-1820) ve onun kraliçesi Charlotte Sophia yönetiyordu.

[4] Dickens burada, İsa'nın Vaftizci Yahya'nın Kral Herodios Antipos tarafından öldürüldüğünü duymasının ardından küçük bir kayıkla açılarak gittiği ıssız yerde arkasından gelen kalabalıkların karınlarını (kadın ve çocuklar hariç bin beş yüz kişiyi) sadece beş ekmek ve iki balıkla geriye on iki küfe yiyecek kalacak şekilde doyurduğu mucizesini, avlanmanın bir boş zaman aktivitesi olarak beslenmekle uzaktan yakından bir gereklilik ilişkisi bulunmayan aristokratların tüketim ve eğlence anlayışlarıyla ironik bir dille karşılaştırıyor (Yeni Ahit, Matta; 14: 17-21).

[5] Joanna Southcott, 1750 Nisanı'nda Devonshire'da yoksul bir çiftçinin kızı olarak dünyaya gelir. Annesinin ölümünden sonra, yaşadığı bir olay onda dinle ilgili güçlü hisler yaratır ve insanlara hizmette bulunmak üzere yolculuklar yapmaya başlar. 1775'te 25 yaşına basmış olan Bayan Southcott henüz bir kâhin olarak tanınmıyordu. 1792'de kehanetlerini yazmaya başlar, kehanetlerine inanılmayınca, yazdıklarını onlar gerçekleştiği zaman açılmak üzere mühürler ve 1801'de de yazdıklarını yayınlamaya başlar. Kendisini izleyen bir sürü insan vardır artık arkasında ve kehanetleri yüzünden birçok defa dava edilir; 1813'te altmış üç yaşındayken ikinci İsa'ya hamile olduğu duyurulur. Kehanetlerinden biri de kendi doğum gününe denk gelen bir tarihte Londra ve Westminster'in yerle bir olacağıydı.

[6] O günlerde, cesedi Cock Sokağı'nın yakınlarına gömülmüş cinayet kurbanı bir kadının hayaletinin ortalıkta dolaşıp insanları korkuttuğuna inanılıyordu.

[7] 5 Eylül ve 26 Ekim 1774 tarihleri arasında İngiltere'nin Amerikan kolonileri ilk kıtasal kongreleri için Amerika'nır Philadelphia kentinde toplandılar ve bu kongreyi izleyen bir sonraki yılın ocak ayında şikâyetlerini içeren bir listeyi hükümetlerine verdiler. Amerika'daki İngiliz vatandaşlarından gönderilen bu mesajı 1776'daki Bağımsızlık Bildirgesi izledi.

[8] Burada Fransa'nın kız kardeşi olarak bahsedilen, bir elinde üç çatallı bir mızrak diğer elinde yuvarlak bir kalkan tutan, zırhlar içindeki Britanya'yı temsil eden bayan figürüdür. Britanya, kâğıt paradan daha değerli olan metal paraların üstünde belirirken, devrimden önceki yıllarda Fransa büyük miktarlarda (değerini karşılayacak kadar altın rezervi olmaksızın) kâğıt para basıyordu.

[9] Olay 1766 yılında olmuştur. Kişinin adı Chevalier de la Barre'dir.

[10] Giyotin kastediliyor.

[11] Newgate: 1783-1868 yılları arasında suçluların cezalarının infaz edildiği yer. 1868'den sonra ise infazlar artık hapishanelerde gerçekleştiriliyordu.

[12] Monarşiye göre krallar haklarını Tanrı'dan alıyorlardı ve bu haklar sınırsızdı. Burada ironik bir dille bu anlayışa değinilmiştir.

[13] Blackheath, Dover yoluna beş mil uzaklıkta bir yol üzerindeki istasyon.

[14] İncil iki kısımdan oluşur: Musa Peygamber aracılığıyla iletilen (aslı İbranice) Eski Ahit, ikinci kısım ise İsa Peygamber tarafından iletilen (aslı Yunanca) Yeni Ahit'tir.

[15] Royal George Oteli'nin özel odalarına verilen ad.

[16] Burada beyaz tepelerle, denize neredeyse dikey uzanan sarp, kayalık tepeler kastediliyor. Dover bu beyaz tepeleriyle ünlüydü. Kayalar yapılarında kalker olduğu için beyaz görünümündedir.

[17] Yunan mitolojisindeki Aşk Tanrısı Eros'un Roma mitolojisindeki adı.

[18] Paris'in kuzeyinde bulunan Fransa'nın en eski kasabalarından biri.

[19] İnek sütünden yapılan mavi küflü klasik İngiliz peyniri. İlk kez 18. yüzyılda Stilton Köyü'nde yapıldığı ve post arabalarının konaklama yerinde satıldığı söylenir. Bu peynirin üretiminde bir tür küf mantarı kullanılır. Bu nedenle de peynirin sarımtırak yüzeyinde küfün yol açtığı mavi damarlar vardır.

[20] 18. yy. Fransı'nda da İngiltere'de olduğu gibi atık sulardan kurtulmanın başlıca yolları lağım tankerleri ve yol ortasından geçen oluk şeklindeki kanallardı. Ama bunların yanı sıra farklı zamanlarda yasaklanmış olan, çöplerin ve dışkıların pencerelerden atılması da oldukça yaygın bir yöntemdi. Bu ayrıntı o dönemin sokak aralarının sağlığı oldukça tehdit edici bir durumda olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

[21] Paris'in Fransız devrimi sırasında önemli rol oynamış bir varoş bölgesi.

[22] Paris'te, Saint Antoine bölgesine bir milden daha az bir mesafe uzaklıkta bulunan, tarihi önemi büyük bir katedral.

[23] Lağım çukuru (kötü konuşmaların kaynağı). 1760'lar ve öncesinde atık su toplama sistemi Paris'teki gibi yolun ortasından geçen bir oluk içinde taşınma şeklindeydi. Ama 1780'lerde yeraltı kanal sistemi oluşturularak ev atıkları kanallarla taşınıp konutların altlarında bulunan lağım tanklarında biriktirilir ve gece bu işle görevli kişiler tarafından bu tanklardan toplanır ve sonra da gübre haline getirilerek seralarda, kerpiç yapımında kullanılırdı.

[24] Barmekiler, Abbasi İmparatorluğu'nun vezirlerini yetiştiren ünlü bir aile. Binbir Gece Masalları'nda, Barmeki'nin bir dilencinin önüne içleri çok güzel yemeklerle doluymuş gibi davrandığı bir sürü boş tabak koyduğu ve dilencinin de bunu oyuna katılarak kabul ettiği şeklinde geçen bir anlatı vardır. Ayrıca sözlükte hayali yemek ve para sunan kişi diye de geçer.

[25] Abyssinia Bir Afrika Krallığı. (Bugün Etiyopya olarak biliniyor.) Ashantie ise Batı Afrika'daki topluluklardan biridir. Bu iki topluluk o dönemdeki barbarlıkları bakımından karşılaştırmada kullanılıyor.

[26] Temple Bar'da 17. yy.'ın sonlarına doğru inşa edilmiş bir yer; kapısı önünde suçluların ve isyancıların kelleleri demir çubukların uçlarına geçirilip barbarca sergilenirmiş.

[27] 18. yy.'da, burada arka arkaya sıralanan bu suçların hepsinin cezası ölümdü. Kitaplarda adı geçen başlıca suçların sayısı iki yüzün üzerindedir. Dickens'in idam cezalarındaki absürd oranı gösterdiği bu bölüm tam da gerçeğe uygun düşüyor. 1780'lerde (romanın bu kısmı da 1780'de geçiyor) Londra'daki hapis ve idam cezalarının sayısı rekor düzeye ulaşır. Dickens 18. yy.'da İngiltere'de uygulanan şiddeti göstermek açısından dönemi Fransa ile dolaylı olarak karşılaştırıyor. İngiltere'de 18. yy.'ın ikinci yarısında mahkûm sayısı ilk yarısının beş katıydı ve İngiltere Avrupalı komşularına göre daha katıydı.

[28] Yazar, peynirin üretim esnasında bekletildikleri ortamı ve işlemi banka memurlarınıninkine benzetiyor. Mavi küf peynir üzerinde oluşur.

[29] Vaftiz töreninde kişinin şeytan ve onun bütün işlerinden uzak durması istenir.

[30] Lat. Efendimizin Yılları. İsa'dan sonraki yılları ifade etmek için kullanılır.

[31] Harlequin: İtalyan komedyaındaki karakterlerden biridir. Daha sonraları renkli kıyafetler içindeki palyaçolar için kullanılan genel bir isim haline gelmiştir.

[32] Romanda Darnay'ın davası olarak anlatılan dava, bazı mali sorunlarından dolayı İngiltere'de kalan Fransız Baroni Francis Henry de la Motte'nin 1781 yılında vatan hainliği suçu ile yargılandığı davaya dayandırılmaktadır. Dickens'in dava kayıtlarının bir kopyasına sahip olduğu biliniyor. Dava, Dickens'in versiyonunda oldukça değişikliğe uğramıştır, fakat her ikisi de Amerikan Bağımsızlık Savaşı sırasında gerçekleşmiştir. Fransa bu savaşta İngiltere'ye karşı Amerikan kolonileri yanında tavır almıştır ve Darnay'ın davasının olduğu dönemde Britanya Amerikan kolonileriyle yaptığı savaşı kaybetmek üzeredir. Davadan bir yıl sonrasına düşen zamanda Britanya güçleri sarılmış ve iki yıl sonrasında da Britanya Amerika'nır bağımsızlığını tanımıştır.

[33] 1783 yılına kadar idam cezalarının infaz edildiği bir alan olarak kullanılmış bir yer.

[34] Akıl hastaları için kurulmuş bir hastane. Hastanede bir peni karşılığında akıl hastalarının seyredildiği, 1770'e değin süren turlar düzenlenirmiş. Romanın öyküsünün geçtiği zamanda bu turlar ancak hastaneden alınan özel izinle gerçekleştirilebiliyordu.

[35] 18. yy.'da erkeklerin saçları uzun, çoğunlukla pudralı ve genellikle de bir kurdele ile arkadan bağlı ya da örgülü olurdu. Ayrıca uzun saçlı peruklar da çoğunlukla soylular tarafından kullanılırdı.

[36] Söz konusu münakaşa 1775'te (Lucie'nin babasını Fransa'dan alıp İngiltere'ye doğru yolculuk ettiği sırada Darnay'la tanıştığı zamanlar) Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın doğduğu zamanlara göndermedir: 1773, Amerika'da Britanya'nır vergilendirmesine karşı başlatılan kolonyal bir direnmenin tarihiydi; 1776'da Amerika Bağımsızlık Bildirgesi'ni yayımlar ve 1783'te Britanya artık Amerika'nın bağımsızlığını tanımak zorunda kalır. (Bu problemler Darnay'ın davasının görüldüğü zamandan üç yıl sonrasına kadar sürmüştü.)

[37] Amerika'nın ilk başkanı (1789-1797).

[38] Yeni Ahit'te İsa'nın on iki havarisinden biri olarak geçen Judas (Yahuda İskariyot) baş rahiplerin yanına gidip onlara İsa'yı ele vermesi karşısında kendisine ne verebileceklerini sorar. Onlar da ona otuz gümüş verirler. O da fırsatını bulduğunda İsa'yı ele verir; ama İsa'nın yakalanmasının ardından pişman olarak tekrar kâhinlere gider, onlara suçsuz birini ele vermekle günah işlediğini söyler ve rahipler de kendisine bunun onun sorunu olduğunu söylerler; Judas aldığı otuz parça gümüşü mabedin içine atıp orayı terk eder ve gidip kendisini asar. (Bkz. Matta 10:4 ve 26:14-56, Markos 3:19 ve 14:10-50, Luka 6:16 ve 22:3-53, Yuhanna 6:71, 12:4, 13:2-30 ve 18:2-11).

[39] Paris'in ünlü hapisanesi.

[40] Yunan mitolojisindeki şarap ve bereket tanrısı Dionyssos'un Roma'daki karşılığı Latince Bacchuss olduğundan birçok Avrupa diline bu şekilde geçmiştir.

[41] (İngilizce Circuit) Hâkimlerin ya da avukatların görevli olarak belirli bölgeleri ziyaret etmeleri gereken iş gezileri. Yılda iki kez tekrarlanırdı.

[42] George Jeffreys, King Bench Adliyesi'nde başkanlık yapmıştır; kıpkırmızı yüzü, şişman hali ve sesiyle çok ürkütücü görünümü olan biriydi.

[43] Shropshire kırlık bölgesinde, Shrewsbury kasabasında bulunan oldukça prestijli bir okul.

[44] Soho'nun batısı.

[45] 17. yy.'da oldukça büyük bir Fransız Protestan popülasyonu Soho'ya komşu bölgelere yerleşmişlerdi. 1598'de Protestanlara Katoliklerle eşit haklar bahşeden Nantes'in buyruğunun 1685'te XIV. Louis tarafından yürürlükten kaldırılması göç etmelerinin sebeplerindendir.

[46] Londra Kulesi.

[47] Sıcak çikolata bir içecek olarak Fransa'ya 1615 yılında XIII. Louis'nin evliliği ile girer. 17. yy. boyunca nadir oluşu ve pahalılığı dolayısıyla alt sınıfların tadamadığı lüks bir aristokrat içeceği olarak kalır. 18. yy.'da Sanayi Devrimi'nin kolonilerdeki üretimi ve icatlarıyla yaygınlaşarak aristokrat bir içecek olmaktan çıkar.

[48] Vergi kesenekçileri eski Fransız monarşisinin emri altında çalışırlardı. Önceden hükümet tarafından belirlenmiş bölgelerindeki halktan vergi toplarlar ve bunları hükümete aktarırlardı. Kendilerine güvenilmezdi; hükümete gönderdikleri miktardan daha fazlasını toplayarak insanları soyup soğana çevirdiklerinden şüphe edilirdi.

[49] Paris'te şehrin batı kesiminde çoğunlukla varlıklı, doğu kesiminde ise (Saint Antoine da batı kesimi içinde yer alır) fakir insanlar yaşardı.

[50] Konvülsiyonistler, Fransa'da dini bir grubun üyeleri idi. XV. Louis'nin krallığı boyunca renkli aristokratik çevre içerisinde önemli bir yer tutuyorlardı.

[51] Gorgo: Yunan mitolojisinde korkunç dişi yaratıklar. Gorgolar yuvarlak yüzlü, yılan saçlı, basık burunlu, dilleri dışarıda, dişleri öne fırlamış kanatlı birer dişi olarak betimlenirdi. Bu gorgolardan biri olan Medusa'nın gözlerinde ona bakan herkesi taşa çevirme gücü vardı.

[52] 18. yy.'da Fransızca gibi modern diller Oxford ve Cambridge'de resmi olarak öğretilmiyordu; bir beyefendinin geleneksel tarzla eğitiminde daha çok Latince ve Yunanca gibi eski diller öğretiliyordu.

[53] Bir tür alkollü içki, kokteyl.

[54] İngiliz adli yılı dört döneme ayrılıyordu: 11-31 Ocak tarihleri arasındaki birinci dönem (Hilary Term), 15 Nisan-8 Mayıs tarihleri arasındaki ikinci dönem (Easter Term), 22 Mayıs-12 Ocak tarihleri arasındaki üçüncü dönem (Trinity Term) ve 2-25 Kasım tarihleri arasındaki dördüncü dönem (Michaelmas Term). Bahsedilen uzun tatil, adli işlerin durduğu hazirandan ekime kadar olan dönemdir.

[55] 18. yy. Londrası'nın 1859'a kadar açık kalmış, oldukça popüler mekânlarından biri.

[56] Londra'nın batı kesiminde, Chelsea'de II. ve III. George dönemleri boyunca oldukça popüler olan sayfiye yerlerinde biri.

[57] Temple, Temple Bar'la Thames arasında bir binalar kompleksi.

[58] Kuzeyinden Bristol Kanalı, güneyinden İngiliz Kanalı'nın sınırlarını çizdiği, Cornwall (güneybatıdan), Somersetshire ve Dorsetshire bölgeleri arasında uzanan kırsal bölge.

[59] Kastedilen figür Dante'dir.

[60] Balıkçılık üzerine yazan biri (1593-1683).

[61] Ölülerini mezardan çıkartan ya da çalan kişilere takılan bir ad.

[62] Yunan mitolojisinde şarap tanrısı Dionysos Latince'de Bakkhus (Baküs) adıyla geçer.

[63] Darağacının uzunluğu.

[64] İsa.

[65] 18. yy. sonlarına doğru Westminster Hall'da bulunan Yüksek Adalet Mahkemesi'nin bir bölümü.

[66] Eski Ahit'te, Tanrı'nın, Musa Peygamber aracılığıyla Mısır'ı terk etmesini sağladığı insanlara gündüzleri "bulut" geceleri de "alev sütunlarıyla" yol göstermesi bölümündeki "alev sütununun" onlara aynı zamanda özgürlüğe taşıyan yolu da göstermesine gönderme yapılarak, Marki'nin yanan şatosundan gökyüzüne yükselen alevlerle kutsal kitapta anlatılan alev sütunları arasında bir benzerlik kuruluyor ve tiranlığa başkaldırının bir simgesi olarak sunuluyor (bu sütun aynı zamanda Marki'nin asıldığı ateşten bir darağacına da benzetilmektedir).

[67] Lucifer: Şeytanın çeşitli adlarından biri.

[68] Sardanapalus, M.Ö. 669-626 yılları arasında yaşamış Asur Kralı Ashur Banipal. Zenginliği ve zevke düşkünlüğüyle ünlüdür. Ölümü oldukça trajiktir; etrafı sarılıp yenileceğini anlayınca sahip olduğu şeylerle birlikte kendini ölülerini yakmak için hazırlanan (bir tür ölüyü defnetme seremonisi) ateşin içine atar.

[69] Devrim Fransası'nda, o zamanlarda ülke içindeki seyahatlerde dahi pasaport gerekliydi. Yabancı istilacıların ve çoğunluğu soylu sınıfın üyesi olan göçmenlerin tehdit oluşturabileceği düşüncesiyle ülke çapında yaygın önlemler alınmıştı.

[70] Devrim sırasında Fransız yurtseverler kırmızı şapka ve üç renkli kokartlar kullanıyorlardı. Üç renkli kokartlar Fransız Bourbon krallarının beyaz bayrağına karşı bir duruşun simgesiydi. Bu üç renk Fransa bayrağının renkleridir: Mavi, beyaz ve kırmızı.

[71] Kökleri oldukça eskiye giden dini bir topluluk.

[72] Thebai kentinin kuruluş efsanesine göre Kral Kadmos (Bilgelik Tanrıçası Atena'nın yol göstericiliğiyle) bir ejderhayı öldürerek dişlerini toprağa gömer ve dişler ona bir ordu verir; ama kısa sürede aralarında kavga çıkar ve bu kavga, adamlardan geriye topu topu beş kişi kalana dek sürer. Efsaneye göre bu beş kişi Thebai halkının atalarıdır.

[73] Dickens burada Fransız Devrimi'ni (o sırada yaşanan şiddet ve terörden dolayı) ve yeni cumhuriyeti Kutsal Kitap'ta yer alan Nuh tufanı öyküsündeki büyük sel ile karşılaştırıyor. (Nuh Tufanı: Eski Ahit; Genesis, 6-11)

[74] İncil'in açılış bölümü olan, "yaratılış öyküsü"ne bir gönderme var. (Genesis, 1)

[75] 17 Eylül 1793'te Devrim Hükümeti yeni çıkartılan "şüpheliler yasası"yla Fransa'yı soylu sınıfından arındırır.

[76] Bu kişi, Eski Ahit'te adı geçen yenilmez, güçlü Samson'dur. Kitaba göre; bir gün Gazza'ya giden Samson'un etrafı sarılır, o da gece yarısı kalkıp şehrin kapılarını söküp omuzlayarak Hebron'un karşısındaki dağın tepesine çıkartır. Sonra Samson, Delila adında bir kadına âşık olur. Beş Filistin kralı, para karşılığında Delila'dan Samson'un gücünün nereden geldiğini ve onu bağlayıp güçsüz ve çaresiz bırakmanın bir yolu olup olmadığını öğrenmelerini isterler. Delila, Samson'u kendisine kalbini açmaya ikna eder ve gücünün saçlarında olduğunu, saçları kesilirse diğer herkes gibi olacağını, gücünü kaybedeceğini öğrenir. Sonra o uyurken saçlarını keser ve Filistinliler onu gücünü kaybetmiş bir halde yakalarlar ve gözlerini oyarlar. Samson aynı zamanda devrim sırasında idamları yerine getiren, giyotini kullanan Parisli celladın adıdır.

[77] Burada ölümün gölgesiyle yaklaşmakta olan idam vakitlerini bekleyen insanlar kastediliyor.

[78] Fransız Cumhuriyeti resmi olarak 22 Eylül 1792’de ilan edilir. Bu, Fransa’da monarşinin resmi olarak, cumhuriyetle yer değiştirmesidir. (Ağustos ayında hapsedilen kral sonraki yılın ocak ayında idam edilir.)

[79] Kaybedenin komik cezalar aldığı kadın ve erkek karışık ve belli sayıdaki bir grupla oynanan bir oyun.

[80] Conciergerie Paris’te bulunan en eski hapishanedir. Devrim süresince şüpheliler mahkemeye çıkartılmadan önce burada tutulurdu.

[81] Fransız Devrimi sırasında devrimciler tarafından giyilen kaba bir ceket. Carmagnole aynı zamanda Fransız Devrim sırasında devrimcilerin yaptığı bir dans ve bu dansın müziği anlamına da gelir.

[82] Göçmenler hain ilan edilmiş ve bütün mal varlıkları kamulaştırılarak yasal haklarından men edilmişlerdi.

[83] Şeytanın adlarından biri.

[84] Adı devrim sırasında Ulusal Saray olarak değiştirilen Tuileries Sarayı devrimden sonra İmparator Napolyon’un konutu olunca tekrar eski adını alır.

[85] Old Bailey, Londra’da Newgate Hapishanesi’nin ve mahkemelerin bulunduğu bir sokak.

[86] Hapishane kuzusu terimi, çoğunlukla hapishanede suçlanan kişiyle birlikte kalarak kişiyi suçlayacak deliller elde etmeye çalışmakla görevli ajanlar.

[87] Bizdeki “Gülü seven dikenine katlanır” atasözünün bir karşılığı olarak düşünülebilir.

[88] Giyotini kullanmaktan sorumlu kişi, cellat.

[89] Kutsal Kitap’tan, cenaze seremonilerinde okunan pasajlardan. (Yeni Ahit, John: 25-26.)

[90] Fransız Devrimi’nin en önemli siyasal gruplarından. Eşitlikçi ve şiddet yanlısı bir çizgi izlemiş, hem kralın idamında hem de ılımlı cumhuriyetçilerin (Jirondenlerin) tasfiyesinde önemli bir rol oynamıştır.